

การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

THE DEVELOPMENT OF ADMINISTRATION MODEL OF BUDDHIST WAY SCHOOL IN AYUTTHAYA PROVINCE

พระปลัดประดิสิษฐ์ จิตาโภ (ประคองสาย)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๗

การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระปลัดประดิษฐ์ จิตาโภ (ประคองสาย)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๗

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

The Development of Administration Model of Buddhist Way School in Ayutthaya Province

Phrapalad Pradisist Thitābho (Prakongsai)

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Doctor of Philosophy
Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2014

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ เรื่อง “**การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา**” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

.....

(พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

.....
(พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, รศ.) ประธานกรรมการ

.....
(อาจารย์ ดร.สุรชัย พรหมพันธ์) กรรมการ

.....
(ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง) กรรมการ

.....
(อาจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร) กรรมการ

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม) กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

อาจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร ประธานกรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

.....
(พระปลัดประดิษฐ์ จิตาโภ)

ชื่อดุษฎีนิพนธ์ : การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้วิจัย : พระปลัดประดิสิษฐ์ จิตาโภ (ประคองสาย)

ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)

คณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์

: อาจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร ศศ.บ., น.บ., พบ.ม., รป.ด.

: ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม พธ.บ., M.A., Ph.D. (Pol. Sc.)

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๖ มีนาคม ๒๕๕๘

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ (๒) ศึกษาสภาพทั่วไปของการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ (๓) นำเสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๒๒ คน และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Qualitative Research) จากกลุ่มตัวอย่าง ๓๗๑ คน เพื่อศึกษาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใน ๕ ด้าน ประกอบด้วย ๑) ด้านการบริหารจัดการ ๒) ด้านกายภาพ ๓) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ๔) ด้านการเรียนการสอน และ ๕) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ แล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อหารูปแบบเบื้องต้นก่อนนำเสนอต่อการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อพัฒนารูปแบบให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และนำเสนอต่อเวทีประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เพื่อให้ได้รูปแบบที่เป็นมาตรฐานก่อนที่จะนำเสนองานวิจัยต่อสาธารณะ

ผลการวิจัย พบว่า

๑) โรงเรียนวิถีพุทธ เป็นโรงเรียนที่นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียน เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้พัฒนาการกิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็น และนำเอาหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารและการจัดการเรียนการสอน โดยยึดหลักไตรสิกขามาบูรณาการเข้ากับบริบทของโรงเรียนและชุมชน ร่วมกันพัฒนาทักษะชีวิต การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็นต้น โดยมีแนวทางการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ๕ ด้าน ประกอบด้วย ๑) ด้านการบริหารจัดการ ๒) ด้านกายภาพ ๓) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ๔) ด้านการเรียนการสอน และ ๕) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์

๒) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี เป็นนักเรียน มีการศึกษาในระดับต่ำกว่าปริญญาตรี และอยู่ในโรงเรียนขนาดใหญ่ ในภาพรวม พบว่า การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการคือสิ่งที่ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับที่สูงมาก รองลงมาคือด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านกายภาพ และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ส่วนที่มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด คือด้านการเรียนการสอน

๓) แนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้น จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ของผู้วิจัย ประกอบด้วย ๖ ด้าน คือ

๓.๑) ด้านการบริหารจัดการ ควรสร้างความเข้าใจในกระบวนการบริหารจัดการร่วมกันของทุกๆ ฝ่าย โดยมอบหมายหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างชัดเจน และกำหนดให้บุคลากรทุกคนได้มีส่วนร่วม พร้อมทั้งนำหลักอิทธิบาทธรรม ๔ มาบูรณาการ

๓.๒) ด้านกายภาพ บ้าน วัด โรงเรียน ควรประสานงานกัน โดยให้ทุกฝ่ายมีความตระหนักถึงความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามแนววิถีพุทธ และสร้างความเข้าใจในการวิถีชีวิตและวัฒนธรรมแบบวิถีพุทธ พร้อมทั้งสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามหลักสัปปายะ ๗

๓.๓) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ควรกำหนดแผนและนโยบายร่วมกัน ประสานงานแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน โดยมุ่งการตระหนักถึงความสำคัญของกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต พร้อมทั้งบูรณาการตามหลักอริยสัจ ๔ ในการดำเนินชีวิต

๓.๔) ด้านการเรียนการสอน ผู้บริหาร ครู และบุคลากรของโรงเรียน ควรเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ที่ดี เน้นการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการนำไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน และจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา พร้อมกับการบูรณาการหลักพุทธธรรมอื่นๆ

๓.๕) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ผู้บริหาร ครู บุคลากรของโรงเรียน และนักเรียน ควร สร้างความเป็นกัลยาณมิตร ด้วยการยิ้มแย้มแจ่มใสทักทายกัน เพื่อส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดี และบูรณาการหลักพรหมวิหารธรรม

๓.๖) ด้านการพัฒนาบุคลากร โรงเรียนควรกำหนดแผนการพัฒนาบุคลากรอย่างชัดเจน โดยการจัดกิจกรรมพัฒนาบุคลากร สัมมนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการเรียนรู้ รวมถึงการสนทนาหรือสอบถามผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญ โดยนำหลักภาวนา ๔ เป็นแนวทางในการพัฒนาอย่างยั่งยืน

Dissertation Title : The Development of Administration Model of Buddhist Way School in Ayutthaya Province
Researcher : Phrapalad Pradisist Thitābho (Prakongsai)
Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Management)
Dissertation Supervisory Committee
: Dr. Busakorn Watthanabut, B.A., LL.B., M.S., D.P.A.
: Asst. Prof. Dr. Surapon Suyaprom, B.A., M.A., Ph.D. (Pol. Sc.)
Date of Graduation : March 26, 2015.

Abstract

The objectives of this research were 1) to study principles and theory of administration model of Buddhist Way School. 2) to study the generality of administration model of Buddhist Way School in Ayutthaya province and 3) to propose the development of administration model of Buddhist Way School in Ayutthaya province. The researcher used the mixed research methods comprising both qualitative and quantitative approach. For qualitative research, the study was conducted by in-depth interviewing from 22 key informants selected by purposive method. For the quantitative research, the study was conducted by collecting the data 371 persons in 5 aspects as follows 1) Management competent 2) Physical compound and school environment 3) Constructive activities 4) Teaching and learning and 5) Sound human relations. The data were analyzed by descriptive statistics including percentage, mean and standard deviation, and focus group discussion.

The research findings were as follows :

1) Buddhist Way School was general school with normal system that were integrated with Buddhism for management and development. This school hold to development according to Tri-sikkha : Sila, Samādhi and Paññā by integration process as all students had to be beware of each step of eating, living, looking and listening, all of daily life in schools and community. The direction of Buddhist Way Schools management composed of 5 aspects as follows : 1) Management competent 2) Physical compound and school environment 3) Constructive activities 4) Teaching and learning and 5) Sound human relations.

2) The general data found that, The majority of respondents female with age below 20 years, who graduated below bachelor degree and they studied in a big

size school. The overall of Buddhist Way School, Ayutthaya province were used this types of the school in the highest level. While in the second level were Constructive activities, Physical compound and school environment and Teaching and learning were in the level of the more improving.

3) The development of administration model of Buddhist Way School in Ayutthaya province found as the follows :

3.1) Administrators should be given knowledge to understand about the process of that integration with Iddhipada 4 and assign teach to responsible for this core of Dhamma.

3.2) The so called “Borworn” (Home + Temple + School) have to join effort to develop the Buddhist way in school and community together by using Suppaya 7.

3.3) Recommendation Dhamma should planed the policy together, to the important of integrate of using Noble truth 4 with a policy implementation.

3.4) The Administrator, teachers and staffs should be set the role model to example and applied to use in daily life. The Subject should be followed according to Tri-sikkha.

3.5) The Administrator, teachers, staffs, students should be as a family type to promote interaction for a good direction in line with Brahmavihara 4.

3.6) The school should be set personnel development plan to develop the activities, seminars and dialogue with expert in line with Bhavana 4.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ มี อาจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร และ ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำ และดูแลเอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุงแก้ไขมาด้วยดีโดยตลอด

ขอขอบพระคุณ คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ประกอบด้วย พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ ประธานกรรมการ, ศ.ดร.บุญทัน ดอกไทยสง, อาจารย์ ดร.สุรชัย พรหมพันธ์, ผศ.ดร.กิตติทัศน์ ผกาทอง, อาจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร และ ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม ที่ได้สละเวลาและให้ความอนุเคราะห์ตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ทำให้งานวิจัยดำเนินไปด้วยความราบรื่น

ขอขอบพระคุณพระครูปริยัติกิตติธำรง, ผศ.ดร., อาจารย์ พระมหาอำนวย อสุการี, ดร., ผศ.ดร.เติมศักดิ์ ทองอินทร์, ผศ.ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช, อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณีต ที่กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่า ช่วยตรวจสอบความถูกต้องทั้งด้านภาษา เนื้อหา ระเบียบวิธี และเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย

อนึ่ง ผู้วิจัยขอขอบคุณ ผู้บริหาร ครู บุคลากร และนักเรียนของโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำทั้ง ๒๐ โรงเรียน ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยที่ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการตอบแบบสอบถาม และเก็บรวบรวมข้อมูลส่งคืนผู้วิจัย

และขอขอบพระคุณ พระครูภาวนารัตนาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดสำเภาล่ม เจ้าคณะตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่เมตตาอนุเคราะห์ให้การสนับสนุนการศึกษาและให้โอกาสในการเรียนรู้เพิ่มเติมตลอดมา และที่สำคัญ ได้มอบความไว้วางใจให้แก่ผู้วิจัยในการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ที่มอบหมาย

สุดท้าย ขอขอบพระคุณพระอาจารย์ทุกรูป คณาจารย์คณะสังคมศาสตร์ทุกท่าน และเจ้าหน้าที่ทุกคน ที่ได้ให้ความรู้ ประสิทธิ์ประสาทวิทยาการ และประสบการณ์ ตลอดจนสหธรรมิก มี พระวินัยธรประพันธ์ อโสโก, พระปลัดสมพงษ์ กวิวโส, พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ และพระมหาปัญญา ปญฺญาสิริ เป็นต้น ที่เป็นกำลังใจอย่างดีเยี่ยม และให้การช่วยเหลือผู้วิจัยตลอดมา รวมถึงโยมมารดาบิดาที่ได้ให้การอุปถัมภ์เป็นภาระในงานต่างๆ ขออนุโมทนาในคุณงามความดีแด่ทุกท่าน

พระปลัดประดิสิษฐ์ จิตาโภ (ประคองสาย)
๒๖ มีนาคม ๒๕๕๘

สารบัญ

เรื่อง		หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย		(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ		(ค)
กิตติกรรมประกาศ		(จ)
สารบัญ		(ช)
สารบัญตาราง		(ฌ)
สารบัญแผนภาพ		(ฎ)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ		(ฏ)
บทที่ ๑	**บทนำ**	
	๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
	๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
	๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
	๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
	๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
	๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒	**แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง**	
	๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ	๗
	๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ	๑๕
	๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธ	๓๒
	๒.๔ ข้อมูลโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๑๐๒
	๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๒๗
	๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๕๔
บทที่ ๓	**วิธีดำเนินการวิจัย**	
	๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๕๕
	๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๑๕๕
	๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๕๙
	๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๖๒
	๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๖๔

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง			หน้า
บทที่ ๔	**ผลการวิจัย**		
	๔.๑	สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๑๖๖
	๔.๒	แนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๒๐๕
	๔.๓	องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๒๓๙
บทที่ ๕	**สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ**		
	๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๒๔๗
	๕.๒	อภิปรายผลการวิจัย	๒๕๙
	๕.๓	ข้อเสนอแนะ	๒๖๘
บรรณานุกรม			๒๗๐
ภาคผนวก			
	ภาคผนวก ก.	รายชื่อผู้เชี่ยวชาญและหนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือวิจัย	๒๘๑
	ภาคผนวก ข.	ผลของการหาค่า IOC	๒๘๘
	ภาคผนวก ค.	หนังสือขอความอนุเคราะห์ Try-out	๒๙๕
	ภาคผนวก ง.	ผลของการหาค่า Alpha	๒๙๗
	ภาคผนวก จ.	หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย (แจกแบบสอบถาม)	๓๐๑
	ภาคผนวก ฉ.	รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญและหนังสือขอความอนุเคราะห์เพื่อสัมภาษณ์	๓๒๓
	ภาคผนวก ช.	รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิและหนังสือขอความอนุเคราะห์สนทนากลุ่มเฉพาะ	๓๔๗
	ภาคผนวก ซ.	เครื่องมือการวิจัย (แบบสอบถาม)	๓๕๙
	ภาคผนวก ฌ.	เครื่องมือการวิจัย (แบบสัมภาษณ์)	๓๗๐
ประวัติผู้วิจัย			๓๗๔

สารบัญตาราง

ตารางที่ **หน้า**

๒.๑ สรุปความหมายของรูปแบบ ๘
๒.๒ สรุปองค์ประกอบของรูปแบบ ๑๐
๒.๓ สรุปประเภทของรูปแบบ ๑๓
๒.๔ สรุปความหมายของการบริหาร ๑๗
๒.๕ สรุปแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร ๒๓
๒.๖ สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา ๓๑
๒.๗ สรุปความหมายของวิถีพุทธ ๓๒
๒.๘ สรุปความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธ ๓๔
๒.๙ ตัวชี้วัดด้านปัจจัย ๖๕
๒.๑๐ ตัวชี้วัดด้านกระบวนการ ๖๖
๒.๑๑ ตัวชี้วัดด้านผลผลิต ๖๘
๒.๑๒ ตัวชี้วัดด้านผลกระทบ ๖๙
๒.๑๓ สรุปแนวคิดวิถีพุทธวิถีการเรียนรู้ ๗๐
๒.๑๔ สรุปแนวคิดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ๗๗
๒.๑๕ สรุปหลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับวิถีพุทธ ๘๘
๒.๑๖ สรุปหลักการสร้างความสัมพันธ์ ๙๙
๒.๑๗ แสดงการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนวัดประดู่ทรงธรรม (จียพันธ์บำรุง) ๑๐๓
๒.๑๘ แสดงสาระสำคัญของกิจกรรมวิถีพุทธของโรงเรียนวัดบางซ้ายใน ๑๑๖
๒.๑๙ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบ ๑๓๖
๒.๒๐ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ ๑๔๔
๒.๒๑ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนวิถีพุทธ ๑๕๑
๓.๑ แสดงจำนวนประชาการและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ๑๕๗
๔.๑ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๑๘๑
๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวม ๑๘๒
๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการ ๑๘๓
๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกายภาพ ๑๘๕

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต	๑๘๗
๔.๖	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการเรียนการสอน	๑๘๙
๔.๗	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์	๑๙๑
๔.๘	ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการ	๑๙๓
๔.๙	ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการ	๑๙๔
๔.๑๐	ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกายภาพ	๑๙๕
๔.๑๑	ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกายภาพ	๑๙๖
๔.๑๒	ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต	๑๙๗
๔.๑๓	ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต	๑๙๘
๔.๑๔	ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการเรียนการสอน	๑๙๙
๔.๑๕	ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการเรียนการสอน	๒๐๐
๔.๑๖	ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์	๒๐๑
๔.๑๗	ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์	๒๐๒

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่ **หน้า**

๒.๑ วงจรเดมิ่งสำหรับการบริหารโครงการ ๒๐
๒.๒ สรุปแนวคิดจากหนังสือการพัฒนาที่ยั่งยืน โดย พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ๔๒
๒.๓ ลักษณะรูปแบบของโรงเรียนวิถีพุทธ ๕๐
๒.๔ แสดงการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ๕๔
๒.๕ แสดงแนวทางการจัดกิจกรรมวิถีพุทธโรงเรียนวัดพระขาว (ประชานุเคราะห์) ๑๐๕
๒.๖ แสดงแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนวัดทางหลวง (เทพราษฎร์รังสรรค์) ๑๑๓
๒.๗ แสดงเป้าหมายการพัฒนาโรงเรียนวัดบางซ้ายใน ๑๑๕
๒.๘ แสดงกิจกรรมส่งเสริมพัฒนานักเรียนของโรงเรียนวัดมฤคทายวัน ๑๒๐
๒.๙ แสดงจุดเน้นการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธโรงเรียนลาดงาประชาบำรุง ๑๒๑
๒.๑๐ แสดงโครงการ/กิจกรรมวิถีพุทธของฝ่ายต่างๆ ของโรงเรียนลาดงาประชาบำรุง ๑๒๒
๒.๑๑ แสดงกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธของโรงเรียนวัดตาลเอน (โศภนชนูปถัมภ์) ๑๒๕
๒.๑๒ แสดงผลสัมฤทธิ์ทางเป้าหมายของการเรียนรู้ตามวิถีพุทธ ๑๒๗
๒.๑๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย ๑๕๔
๔.๑ รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการ ๒๐๘
๔.๒ รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกายภาพ ๒๑๒
๔.๓ รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ๒๑๕
๔.๔ รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการเรียนการสอน ๒๑๘
๔.๕ รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ๒๒๑
๔.๖ รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการพัฒนาบุคลากร ๒๒๔
๔.๗ รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (Pradisist Model) ๒๓๖
๔.๘ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย (๑) ๒๔๐
๔.๙ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย (๒) ๒๔๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ
คำอธิบายการใช้อักษรย่อและหมายเลขย่อในคัมภีร์พระไตรปิฎก

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรียงตามลำดับ ดังนี้

พระวินัยปิฎก

วินย.อ.	วินัยปิฎก	อฏฺฐกถา	สมนฺตปาสาทิกา	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
องฺ.จตุกฺก. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฺฐก. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
สำ.ส. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
วิสุทฺธิ.	วิสุทธิมรรค			(ภาษาไทย)

การใช้หมายเลขย่อ

การใช้หมายเลขย่อในพระไตรปิฎกจะแจ้ง เล่ม ข้อ หน้า ตามลำดับ ตัวอย่าง เช่น อง.สตฺตก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗. หมายถึง สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต (ภาษาไทย) เล่ม ๒๓ ข้อ ๓๗ หน้า ๕๗.

บทที่ ๑
บทนำ

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาติไทยมีความต่อเนื่องมาด้วยกันกับความเป็นมาของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับตั้งแต่สมัยก่อนที่ชนชาติไทยมีประวัติศาสตร์อันชัดเจน ซึ่งชาวไทยก็ได้นับถือพระพุทธศาสนาต่อเนื่องมาอย่างยาวนาน จนกล่าวได้ว่าประวัติศาสตร์ของประเทศไทยเป็นประวัติศาสตร์ของชนชาติที่นับถือศาสนาพุทธ ในด้านวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนไทยก็ได้ผูกพันประสานกลมกลืนกับหลักความเชื่อและหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาตลอดเวลายาวนาน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาของสังคมไทยเป็นแหล่งคำสั่งสอนและการฝึกอบรม กิจกรรมส่วนใหญ่ที่มีความสำคัญของรัฐก็ดี ของชุมชนก็ดีจะมีส่วนประกอบด้วยพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นพิธีการที่เน้นย้ำความสำคัญและเสริมคุณค่าทางจิตใจของมนุษย์[๑]

จากสภาพที่กล่าวมา พบว่า ศาสนาพุทธได้เข้ามามีบทบาทต่อคนไทยเป็นเวลาช้านาน จนฝังลึกในจิตใจและวิถีชีวิตของชาวไทยกลายเป็นเครื่องหล่อหลอมกลั่นกรองนิสัยพื้นฐานจิตใจของคนไทย[๒] ดังที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชนิพนธ์ในเทศนาวันเสือป่า ว่าเป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องตั้งใจรักษาความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย อย่าให้มีอันตรายมาถึงได้ ต้องรักษาพระศาสนาอันนี้ให้คงอยู่ในเมืองไทยอีกต่อไป ต้องรักษาไว้เพื่อเป็นมรดกแก่ลูกหลานของเราทั้งหลาย สังคมไทยเป็นสังคมที่มีโอกาสใกล้ชิดกับสิ่งล้ำค่าของสังคมมนุษยชาติ คือ “พระพุทธศาสนา” ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไทยนับถือพระพุทธศาสนาประมาณร้อยละ ๙๕ ของประชากรทั้งหมด ประกอบกับวิถีชีวิตและด้านวัฒนธรรมของชาวไทย ได้รับการกล่อมเกลาจากคำสอนของพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ยุคแรกของประวัติศาสตร์ชาติไทยจนกล่าวได้ว่าวิถีพุทธ คือวิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่ จนมีความเป็นเอกลักลักษณ์ ทั่วโลกตระหนักและให้การยอมรับพระพุทธศาสนายังมีรายละเอียดที่เป็นระบบการศึกษา เป็นหัวใจสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาประกอบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ หมวด ๕ แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา ๗๓ บัญญัติไว้ว่า “รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ส่งเสริมความเข้าใจอันดีงาม และความสมานฉันท์ระหว่างชนชาติของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต” มาตรา ๘๑ บัญญัติไว้ว่า “รัฐต้องจัดการศึกษา อบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม”[๓] ตลอดจนพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ตามมาตรา ๖ ได้กำหนดความมุ่งหมายและ

---

[๑]กรมวิชาการ, **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ พ.ศ. ๒๕๔๕ – ๒๕๔๙**, (กรุงเทพมหานคร : สยามสปอร์ต, ๒๕๔๖), บทนำ.

[๒]กรมวิชาการ, **การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ๒๕๔๔**, (กรุงเทพมหานคร : คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๖), บทนำ.

[๓]กระทรวงศึกษาธิการ, **แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : อุษาการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๑ – ๒๒.

หลักการของการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และมาตรา ๒๔ (๔) ได้กล่าวไว้ว่าการจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์[๕] พร้อมกันนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๔) ได้มุ่งเน้นการพัฒนาคนเป็นหลักสำคัญ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙) ได้บัญญัติไว้ในข้อ ๒ ด้าน นโยบายว่าคนเก่งจะต้องถึงพร้อมด้วยคุณธรรม จากคำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้บัญญัติไว้ว่าจะมีนโยบายสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนได้ศึกษาศาสนา ธรรมะ และร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนามากขึ้น

กระทรวงศึกษาธิการได้ตระหนักและเห็นความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา จึงนำแนวทางของพระพุทธศาสนามาบูรณาการในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรูปแบบ “โรงเรียนวิถีพุทธ” โดยใช้กระบวนการสอนแบบพุทธ ซึ่งถือว่าเป็นนวัตกรรมการจัดการศึกษา ๑ ใน ๕ รูปแบบตามนโยบายโรงเรียนรูปแบบใหม่ และถือเป็นจุดสำคัญของการนำคุณค่ามหาศาลของพระพุทธธรรมมาสู่สังคมไทย อันจะช่วยผลักดันให้เด็กและเยาวชนไทย สามารถพัฒนาตามศักยภาพเป็นคนดี คนเก่งของสังคม และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขนักเรียนผู้มีสุขภาพจิตดีย่อมเรียนหนังสือได้ดีสามารถทำงานได้มากและได้ผลดี อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งสามารถเข้ากับเพื่อนและช่วยเหลือสังคมได้ดีและผู้มีสุขภาพจิตดีย่อมมี ความสุขและความสำเร็จในชีวิต ซึ่งหากประชาชนโดยทั่วไปไม่ยึดมั่นในหลักธรรมของศาสนาแล้ว อาจจะต้องประสบกับความยุ่งยากในชีวิต ไม่สามารถมีความสงบสุขได้ มีแต่ความเดือดร้อนสร้างปัญหาให้กับสังคม ส่งผลให้กับประเทศชาติในที่สุด

อีกทั้งสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่มีลักษณะของความนิยมในวัตถุ มีวัฒนธรรมของการบริโภคมากขึ้น ได้มีผลกระทบอย่างสำคัญต่อระดับคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย มีเหตุการณ์หลายเหตุการณ์เกิดขึ้นบ่อยครั้งที่สั่นสะเทือนมโนธรรมสำนึกต่อแก่นหลักของศาสนาจนหวั่นไหว รู้สึกถึงการเสื่อมถอยในศีลธรรมของประชาชนโดยทั่วไป สังคมไทยจึงเริ่มมีลักษณะของการเป็นสังคมที่มีระดับของศีลธรรมถดถอยลดน้อยลงเรื่อยๆ และถูกกระแสอื่นบิดเบือนไปจากหลักการพื้นฐานที่แท้จริงของศาสนา จนเป็นสถานการณ์ที่น่าห่วงใยอย่างยิ่ง ยิ่งโลกในปัจจุบันที่มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุอย่างมากด้วยแล้ว ถ้าหากจิตใจของเราไม่มีหลักยึดให้มั่นคงพออาจต้องประสบกับความยุ่งยากในชีวิตได้มากที่สุด ศาสนาเท่านั้นที่จะช่วยให้เรามีจิตใจที่มั่นคงและเป็นระเบียบพร้อมที่จะเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของโลกได้ นอกจากนั้นบุคคลและสถาบันทางสังคม สถาบันครอบครัวอีกหลายส่วนก็ล้วนประพฤติผิดทำนองคลองธรรม แม้กระทั่งการถูกเอารัดเอาเปรียบฉ้อราษฎร์บังหลวง แก่งแย่งแข่งขัน ชิงดีชิงเด่น ลักลอบค้าขายสิ่งผิดกฎหมาย และสารเสพติดทำลายผู้คน มีการฉกชิงวิ่งราว ฆ่า ปล้น ไม่เว้นแต่ละวัน โดยปราศจากมโนสำนึกทางศีลธรรม นักเรียนนักศึกษาบางส่วนก็ไม่สนใจศึกษาเล่าเรียน เกิดการมั่วสุมตามสถานเริงรมย์ เสพสิ่งเสพติด ยกพวกตีกัน ปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาคุณธรรมจริยธรรมทางสังคม ที่เกิดจากการ

---

[๕]สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒**, (กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๔๕), หน้า ๔.

ไม่มีการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง และไม่ยึดมั่นในหลักธรรมของศาสนาทั้งสิ้น ซึ่งถ้าหากประชาชนโดยทั่วไปไม่ยึดมั่นในหลักธรรมของศาสนาแล้ว อาจจะต้องประสบกับความยุ่งยากในชีวิต หาชีวิตที่สงบสุขไม่ได้มีแต่ความเดือดร้อน สร้างปัญหาให้กับสังคมส่งผลให้กับประเทศชาติในที่สุด รวมทั้งปัญหาภาคใต้ด้วย การขาดความเคารพศักดิ์ศรีคุณค่าของคนอีกสาเหตุหนึ่งเกิดจากการที่รัฐนำเอาการศึกษามาจัดการเสียเอง แยกการศึกษาออกมาจากวัดโดยแทบสิ้นเชิงจากที่เคยเป็นมาแต่ดั้งเดิมในสังคมไทย วัดซึ่งเคยเป็นสถาบันเบ็ดเสร็จในสังคมไทย รวมถึงเรื่องการศึกษาด้วยจึงถูกตัดออกจากบทบาทด้านการศึกษาที่เคยมีอยู่ในสมัยก่อน พระภิกษุและผู้นำทางศาสนา ซึ่งเคยทำหน้าที่ครู คณาจารย์ในการศึกษาอบรมสั่งสอนกุลบุตรกุลธิดาของศาสนิกชนไทยจึงพลอยหมดบทบาทในการอบรมสั่งสอนและบทบาทที่ได้รับการยอมรับในฐานะที่พึ่งทางจิตใจก็ลดน้อยลง ซึ่งกลายเป็นปัญหาส่วนหนึ่งที่ต้องห่วงใยอย่างยิ่ง ทั้งๆ ที่สถาบันและบุคลากรทางศาสนาเหล่านี้น่าจะมีศักยภาพ ก่อประโยชน์ทางด้านการศึกษา แต่กลับถูกลดบทบาทลงอย่างสิ้นเชิงและเป็นเพียงพลังเงียบที่ไม่อาจจะสร้างคุณประโยชน์เท่าที่ควร

อย่างไรก็ดี จากผลการดำเนินงานในช่วงที่ผ่านมาของโรงเรียนวิถีพุทธ แม้จะได้ผลเป็นที่น่าพอใจในระดับหนึ่ง โรงเรียนก็ยังเห็นว่ายังจะต้องพัฒนาด้านนี้ให้มากยิ่งขึ้น ประกอบกับสภาพสังคมและชุมชนในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปรวดเร็วมาก ปัญหาด้านสังคมเกิดขึ้นมากมากมาย นักเรียนซึ่งเป็นเยาวชนของชาติในอนาคตที่สำคัญ ไม่สามารถปรับตัวได้ทันการเปลี่ยนแปลง จึงเกิดปัญหาขึ้น รวมทั้งครู ผู้ปกครอง จะต้องมีแนวทางและวิธีการอย่างหลากหลายที่จะช่วยกันส่งเสริมและดำเนินการพัฒนานักเรียนในด้านความมีคุณธรรม จริยธรรม ตามหลักพุทธธรรมไตรสิกขา คือ **ศีล สมาธิ ปัญญา** นักเรียนมีวัตรปฏิบัติในการกิน อยู่ ดู และฟังเป็น ครู บุคลากร ผู้ปกครองนักเรียน และชุมชนจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นบุคคลที่ต้อง “**สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น**” รวมทั้งโรงเรียนจะต้องมีระบบการบริหารจัดการตามแนวทางวิถีพุทธที่ถูกต้องและเกิดประสิทธิภาพ ซึ่งโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ได้ลงทะเบียนเข้าร่วมโครงการแล้ว จำนวน ๓๓๐ โรงเรียนด้วยกัน และได้ดำเนินการตามแนวทางที่สำนักการศึกษาได้จัดอบรมและได้นำแนวทางการดำเนินงานมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน เน้นการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเมื่อได้ดำเนินการมาระยะหนึ่งแล้ว จึงจำเป็นต้องทราบผลการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่างๆ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อันจะช่วยสนับสนุนให้การดำเนินงานในโรงเรียนวิถีพุทธบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดประสิทธิผลต่อการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ ในเด็กและเยาวชน ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญาความรู้ คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ

๒.๒ เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒.๓ เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓. ปัญหาที่ต้องการทราบ

๓.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นอย่างไร

๓.๒ สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นอย่างไร

๓.๓ แนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ควรเป็นอย่างไร

๔. ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาได้ดังนี้

๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยฉบับนี้มุ่งศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านต่างๆ คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์[๕]

๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

งานวิจัยฉบับนี้เป็นงานวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Research Methods) จึงกำหนดตัวแปรไว้ ๒ ส่วน คือ

ส่วนที่ ๑ งานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Analysis) กับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มุ่งศึกษาทฤษฎี แนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วยเรื่องแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น

ส่วนที่ ๒ งานวิจัยเชิงปริมาณ ประกอบด้วยตัวแปรที่ศึกษา คือ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ตำแหน่งหน้าที่ ระดับการศึกษา และขนาดของโรงเรียน และ

---

[๕]สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, **แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐ – ๒๑.

ความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู บุคลากร และนักเรียน ที่มีต่อการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านต่างๆ คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์

๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๔.๓.๑ ประชากร

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดประชากรในการศึกษาไว้ คือ ผู้บริหาร บุคลากร และนักเรียน ของโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๒๐ โรงเรียน รวมทั้งสิ้น ๕,๑๑๔ คน[๖]

๔.๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญไว้ คือ ผู้บริหารของโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา รวมทั้งสิ้น ๒๒ คน

๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการศึกษาด้านพื้นที่ไว้ คือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗ ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๕๘ รวมระยะเวลา ๑๒ เดือน

๕. นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้นหรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น

การพัฒนารูปแบบ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงปรับปรุงระบบหรือวิธีการจากเดิมให้ดีขึ้นให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการของการมุ่งสู่เป้าหมายของโรงเรียนวิถีพุทธโดยการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านการบริหารจัดการ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์

โรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียนโดยรวม ซึ่งเน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ ได้แก่ โรงเรียนวัดลาดระโหง โรงเรียนวัดประดู่ทรงธรรม (จียพันธ์บำรุง)

---

[๖]สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา, **ข้อมูลพื้นฐานทางการศึกษา ปี ๒๕๕๗**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.ayutthaya2.go.th/index.php?option=com_content &view= article&id=136], [๑ สิงหาคม ๒๕๕๗].

โรงเรียนวัดโคกทอง (บวรวิทยา) โรงเรียนบางซ้ายวิทยา โรงเรียนวัดทางหลวง (เทพราษฎร์รังสรรค์) โรงเรียนวัดพระขาว (ประชานุเคราะห์) โรงเรียนวัดราษฎร์บำรุง โรงเรียนวัดมฤคทายวัน โรงเรียนวัดสามเพลง โรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๓ (วัดบางไทร) โรงเรียนคอตัน โรงเรียนบ้านบางกระสั้น โรงเรียนลาดงาประชาบำรุง โรงเรียนวัดใหญ่ชัยมงคล (ภาวนารังสี) โรงเรียนวัดบางซ้ายใน โรงเรียนวัดจุฬามณี (ชุณหะจันทนประชาสรรค์) โรงเรียนวัดตาลเอน (โศภนชนูปถัมภ์) โรงเรียนวัดทางยาว โรงเรียนวัดมเหยงค์ และโรงเรียนวัดสีกุก (สุ่นสามัคคีราษฎร์วิทยา)

๖. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๖.๑ ทำให้ทราบถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ

๖.๒ ทำให้ทราบถึงสภาพทั่วไปของการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๖.๓ ทำให้สามารถนำเสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้

๖.๔ นำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการสำหรับโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดอื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ ๒
แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมแนวคิดต่างๆ รวมทั้งเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดและทิศทางการศึกษา โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธ
๒.๔ ข้อมูลโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  ๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบ
  ๒.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ
  ๒.๕.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนวิถีพุทธ
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ

๒.๑.๑ ความหมายของรูปแบบ

รูปแบบในทางสังคมศาสตร์นั้น เป็นชุดของข้อความเชิงนามธรรมเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เราสนใจ เพื่อใช้ในการนิยามคุณลักษณะและ/หรือบรรยายคุณสมบัตินั้น รูปแบบจึงไม่ใช่การบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์อย่างละเอียดทุกแง่ทุกมุม รูปแบบจะมีรายละเอียดมากน้อยเพียงใดหรือควรมีองค์ประกอบใดบ้าง ไม่ได้มีข้อกำหนดเป็นการตายตัว แล้วแต่วัตถุประสงค์ของผู้สร้างรูปแบบที่ต้องการจะอธิบายปรากฏการณ์นั้นๆ อย่างไร[๑] แต่เป็นการแสดงโครงสร้างเพื่อใช้ศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปร[๒] โดยการสร้างตัวแทนของความเป็นจริงเป็นการทำให้ความสลับซับซ้อนสามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น การสะท้อนบางส่วนของปรากฏการณ์ออกมาให้เห็นความสัมพันธ์ต่อเนื่องและความเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกันการเชื่อมโยงสิ่งที่เกี่ยวข้องมาไว้ด้วยกันโดยจะต้องใช้ข้อมูลเหตุผลและฐานคติมาประกอบการแสดงรูปแบบเชิงกายภาพ ซึ่งเป็นรูปแบบของวัตถุและรูปแบบเชิงคุณลักษณะที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์ด้านภาษาหรือสัญลักษณ์[๓]

---

[๑] J. W. Bardo and J. J. Hardman, **Urban Sociology : A Systematic Introduction**, (USA : F. F. Peacock, 1982), p. 70.

[๒] J. P. Keeves, **Educational Research Methodology and Measurement : An International**, (Handbook Oxford : Pergaman Press, 1988), p. 559.

[๓] เบญจพร แก้วมีศรี, “การนำเสนอรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของผู้บริหารวิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕).

รูปแบบจึงหมายถึงรูปธรรมของความคิดที่เป็นธรรม ซึ่งบุคคลแสดงออกมาในลักษณะหนึ่ง เช่น เป็นคำอธิบาย เป็นแผนผังไดอะแกรม หรือแผนภาพ เพื่อช่วยให้ตนเองและบุคคลอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น[๔] โดยการย่อปรากฏการณ์จริงให้เล็กลงเพื่อใช้ทำความเข้าใจข้อเท็จจริง ปรากฏการณ์ หรือพฤติกรรมต่างๆ โดยจัดวางแบบแผนให้เข้าใจง่ายขึ้น รูปแบบไม่ใช่ข้อเท็จจริงแต่เป็นตัวแทนของความจริงหรือปรากฏการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้น[๕] เป็นการนำเสนอความจริง ซึ่งจะได้แสดงออกให้มีลักษณะที่เป็นรูปร่าง โครงสร้างและลำดับขั้นตอนต่างๆ เพื่อการสื่อสารให้มีความเข้าใจได้ง่าย[๖] หรือเป็นตัวแทนอย่างง่ายที่ใช้อธิบายมิติที่สำคัญบางมิติขององค์การ[๗]

พอสรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง การย่อส่วนเชิงสรุปจากความจริง โดยการสร้างหรือพัฒนามาจากโครงสร้างทางความคิดซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญๆ และมีความสัมพันธ์ต่อกัน สามารถอธิบายหรือทำนายปรากฏการณ์เชิงเหตุและผลให้เกิดความเข้าใจได้ง่าย เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการดำเนินการต่อไป

ตารางที่ ๒.๑ สรุปความหมายของรูปแบบ

นักวิชาการ	ความหมายของรูปแบบ
J. W. Bardo and J. J. Hardman (1982, p. 70)	ชุดของข้อความเชิงนามธรรมเกี่ยวกับปรากฏการณ์ เพื่อใช้ในการนิยามคุณลักษณะ และ/หรือบรรยายคุณสมบัตินั้น
J. P. Keeves (1988, p. 559)	การแสดงโครงสร้างเพื่อใช้ศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปร
เบญจพร แก้วมีศรี, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕)	ตัวแทนของความเป็นจริงเป็นการทำให้ความสลับซับซ้อนสามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น โดยการสะท้อนบางส่วนของปรากฏการณ์ออกมาให้เห็นความสัมพันธ์ต่อเนื่อง และความเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน ในลักษณะของสัญลักษณ์
ทิศนา แขมณี (๒๕๔๖, หน้า ๑)	รูปธรรมของความคิดที่แสดงออกมาในลักษณะเป็นคำอธิบาย เป็นแผนผังไดอะแกรม หรือแผนภาพ
กุลวดี บัวโชติ, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๔๗)	สิ่งที่สร้างและพัฒนาขึ้น เพื่อแสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบสำคัญๆ ของเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น

[๔] ทิศนา แขมณี, **รูปแบบการเรียนการสอน : ทางเลือกที่หลากหลาย**, (พิมพ์ครั้งที่ ๒), (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑.

[๕] R. H. Smith & other, **Management : Making Organizations Perform**, (New York : macmillan, 1980), p. G3.

[๖] R. Richey, **The Teoretical and Conceptual Bases of Instructional Design**, (New York : Nichols Publishing Company, 1980), p. 16.

[๗] R. L. Daft, **Management**, 3rd ed, (Fort Worth : the Dryden Press, 1994), p. 20.

ตารางที่ ๒.๑ สรุปความหมายของรูปแบบ (ต่อ)

นักวิชาการ	ความหมายของรูปแบบ
R. H. Smith & other (1980, p. G3)	การย่อปรากฏการณ์จริงให้เล็กลง โดยจัดวางแบบแผนให้เข้าใจง่ายขึ้น รูปแบบไม่ใช่ข้อเท็จจริงแต่เป็นตัวแทนของความจริงหรือปรากฏการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้น
R. Richey (1980, p. 16)	การนำเสนอความจริง ให้มีลักษณะที่เป็นรูปร่าง โครงสร้าง และลำดับขั้นตอนต่างๆ
R. L. Daft (1994, p. 20)	ตัวแทนอย่างง่ายที่ใช้อธิบายมิติที่สำคัญบางมิติขององค์การ

๒.๑.๒ องค์ประกอบของรูปแบบ

องค์ประกอบของรูปแบบนั้น สามารถกล่าวได้หลายลักษณะ ซึ่งจากการสังเคราะห์องค์ประกอบของแบบจำลอง พบว่า แบบจำลองส่วนใหญ่ประกอบด้วย[๗]

๑. สภาพแวดล้อม (Environment)

๒. เทคโนโลยี (Technology)

๓. โครงสร้าง (Structure)

๔. กระบวนการจัดการ (Management Process) และการตัดสินใจสั่งการ (Decision Making)

และรูปแบบโดยทั่วไปจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้[๙]

๑. รูปแบบจะต้องนำไปสู่การทำนายผลที่ตามมาซึ่งสามารถพิสูจน์ ทดสอบได้กล่าวคือสามารถนำไปสร้างเครื่องมือเพื่อไปพิสูจน์ ทดสอบได้

๒. โครงสร้างของรูปแบบจะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ ซึ่งสามารถใช้อธิบายประสบการณ์ / เรื่องนั้นได้

๓. รูปแบบจะต้องสามารถช่วยสร้างจินตนาการ ความคิดรวบยอดและความสัมพันธ์รวมทั้งช่วยขยายขอบเขตของการสืบเสาะความรู้

๔. รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างมากกว่าความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยง

พอจะสรุปได้ว่า องค์ประกอบของรูปแบบประกอบด้วยโครงสร้างรูปแบบที่สามารถอธิบายหรือทำนายปรากฏการณ์นั้นๆ โดยการพิสูจน์หรือทดสอบได้ สามารถสร้างจินตนาการ

---

[๗] W. B. Brown & D. J. Moboberg, **Organization Theory and Management : A Macro Approach**, (New York : John Wiley and Sons, 1980), pp. 16 - 17.

[๙] J. Keeves อ้างใน ทิศนา แขมณี, **รูปแบบการเรียนการสอน : ทางเลือกที่หลากหลาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

ความคิดรวบยอด การสืบเสาะความรู้ที่เป็นแนวทางไปสู่นวัตกรรมหรือเทคโนโลยี และต้องมีกระบวนการจัดการและการตัดสินใจสั่งการ

ตารางที่ ๒.๒ สรุปองค์ประกอบของรูปแบบ

นักวิชาการ	องค์ประกอบของรูปแบบ
W. B. Brown & D. J. Moboberg (1980, pp. 16 - 17)	๑. สภาพแวดล้อม (Environment) ๒. เทคโนโลยี (Technology) ๓. โครงสร้าง (Structure) ๔. กระบวนการจัดการ (Management Process) ๕. การตัดสินใจสั่งการ (Decision Making)
J. Keeves อ้างใน ทิศนา แขมณี, (๒๕๔๖, หน้า ๒)	๑. สามารถนำไปสร้างเครื่องมือเพื่อไปพิสูจน์ ทดสอบได้ ๒. เป็นความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ สามารถใช้อธิบายประสบการณ์/เรื่องนั้นได้ ๓. ช่วยสร้างจินตนาการ ความคิดรวบยอดและความสัมพันธ์ ๔. เป็นความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างมากกว่าความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยง

๒.๑.๓ ประเภทของรูปแบบ

การแบ่งประเภทของรูปแบบนั้น สามารถจำแนกได้หลายประเภท ดังนี้

ประเภทของรูปแบบเป็น ๒ ประเภทพอสรุปได้ ดังนี้[๑๐]

๑. รูปแบบทางกายภาพ (physical Model) เป็นรูปแบบที่ได้รับการสร้างขึ้นให้เหมือนกับของจริงแต่ลดขนาดให้เล็กลงหรือขยายให้ใหญ่ขึ้นจากของจริงแล้วแต่กรณี โดยมีสัดส่วนที่ถูกต้องกับของจริง รูปแบบนี้มีลักษณะเหมือนกับแบบจำลอง

๒. รูปแบบสัญลักษณ์ (Symblic model) เป็นรูปแบบที่ใช้สัญลักษณ์แทนความคิดหรือจินตนาการ สร้างขึ้นเพื่ออธิบายถึงองค์ประกอบต่างๆ ของความคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งว่าแต่ละองค์ประกอบทำหน้าที่อย่างไร สัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นอย่างไร

ประเภทของรูปแบบ ๓ รูปแบบ ได้แก่[๑๑]

๑. รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical model) ได้แก่ รูปแบบคล้ายจริง (iconic model) มีลักษณะคล้ายของจริง เช่น เครื่องบินจำลอง หุ่นไล่กา หุ่นตามร้านตัดเสื้อผ้า

---

[๑๐]K. Wilson & E. B. Morren, **Systems Approach for Improvement in Agriculture and Resource Management**, (New York : Macmillan Publishing, 1990), pp. 78 - 84.

[๑๑]R. H. Smith & other, **Management : Making Organizations Perform**. (New York : macmillan, 1980), p. 461.

๒. รูปแบบเสมือนจริง (Analog model) มีลักษณะคล้ายปรากฏการณ์จริง เช่น การทดลองทางเคมีในห้องปฏิบัติการก่อนจะทำการทดลองจริง เครื่องบินจำลองที่บินได้หรือเครื่องฝึกบิน เป็นต้น รูปแบบชนิดนี้ใกล้เคียงความจริงมากกว่าแบบแรก

๓. รูปแบบเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic model) ได้แก่ ๑) รูปแบบข้อความ (Verbal model) หรือรูปแบบเชิงคุณภาพ (Qualitive model) รูปแบบนี้พบมากที่สุด เป็นการใช้ข้อความปกติธรรมดาในการอธิบายโดยย่อ เช่น คำพรรณนาลักษณะงาน คำอธิบายรายวิชา ๒) รูปแบบทางคณิตศาสตร์ (mathematical model) หรือรูปแบบเชิงปริมาณ เช่น สมการ โปรแกรมเชิงเส้น

และการแบ่งประเภทของรูปแบบตามแนวทางของ Caplan and Tutsuoka และพัฒนาการของการใช้รูปแบบทางการศึกษา สามารถแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท ดังนี้[๑๒]

๑. รูปแบบเชิงเทียบเคียง (Analogue Model) ลักษณะเป็นรูปแบบเชิงกายภาพ สร้างขึ้นโดยใช้หลักการเทียบเคียงโครงสร้างรูปแบบให้สอดคล้องกับลักษณะที่คล้ายคลึงกันและทำให้รูปแบบสอดคล้องกับข้อมูลที่มีอยู่ในขณะนั้น อีกทั้งรูปแบบที่สร้างขึ้นต้องมีองค์ประกอบชัดเจน เพื่อทดสอบด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์และหาข้อสรุปของปรากฏการณ์ได้ เช่น รูปแบบของจำนวนประชากรนักเรียนในโรงเรียน สร้างขึ้นโดยเทียบเคียงกับลักษณะของแทงค์น้ำที่ประกอบด้วยท่อน้ำเข้าและท่อน้ำออก กล่าวคือ จำนวนนักเรียนที่เข้า ประกอบด้วยอัตราการเกิด การย้ายเข้า อัตราการรับเด็กอายุต่ำกว่าเกณฑ์ ส่วนจำนวนนักเรียนออกจากโรงเรียน ประกอบด้วยอัตราการออกเนื่องจากพ้นเกณฑ์ อัตราการย้ายออก อัตราการออกจากโรงเรียนตามระบบ เป็นต้น จุดมุ่งหมาย ของรูปแบบก็เพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงประชากรนักเรียนของโรงเรียน

๒. รูปแบบเชิงข้อความ (Semantic Model) ลักษณะเป็นการแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบภายในรูปแบบในรูปของข้อความ รูปแบบเชิงข้อความใช้หลักการเทียบเคียงเชิงแนวคิดปรากฏการณ์ และใช้ข้อความเป็นการอธิบาย จึงทำให้เกิดความกระจ่างมากขึ้น แต่จุดอ่อน คือ ขาดความชัดเจนแน่นอน ทำให้ยากแก่การทดสอบรูปแบบ รูปแบบนี้ถูกนำมาใช้ทางการศึกษามาก เช่น รูปแบบการเรียนรู้ของนักเรียน เป็นต้น

๓. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) ลักษณะเป็นการแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหรือตัวแปรโดยใช้สัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์ ปัจจุบันมีแนวโน้มว่าจะนำไปใช้ในด้านพฤติกรรมศาสตร์มากขึ้น โดยเฉพาะในการวัดผลทางการศึกษา รูปแบบสามารถนำไปสู่การสร้างทฤษฎีทั้งนี้เพราะสามารถนำไปทดสอบสมมุติฐานได้ และส่วนมากพัฒนามาจากรูปแบบเชิงข้อความ

๔. รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model) เป็นรูปแบบที่มาจากการนำเทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) ไปศึกษาเรื่องเกี่ยวกับพันธุศาสตร์ รูปแบบเชิงสาเหตุนี้ ทำให้สามารถศึกษารูปแบบเชิงข้อความที่มีตัวแปรสลับซับซ้อนได้ แนวคิดที่สำคัญของรูปแบบนี้คือต้องสร้างขึ้นจากทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง หรืองานวิจัยที่มีมาแล้ว รูปแบบจะเขียนในลักษณะสมการเส้นตรง

---

[๑๒] J. P. Keeves, **Educational Research Methodology and Measurement : An International**, p. 561.

แต่ละสมการแสดงความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างตัวแปร จากนั้นมีการเก็บรวบรวมข้อมูลในสภาพการณ์ที่เป็นจริงเพื่อทดสอบรูปแบบ รูปแบบเชิงสาเหตุนี้แบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๔.๑ รูปแบบระบบเส้นเดี่ยว (Recursive Model) เป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรด้วยเส้นโยงที่มีทิศทางของการเป็นสาเหตุในทิศทางเดียวโดยไม่มีการสัมพันธ์ย้อนกลับ

๔.๒ รูปแบบเชิงสาเหตุเส้นคู่ (Non - Recursive Model) คือ รูปแบบที่แสดงถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปร โดยมีทิศทางความสัมพันธ์ของตัวแปรภายในตัวแปรตัวหนึ่งอาจเป็นทั้งตัวแปรเชิงเหตุและเชิงผลพร้อมกัน จึงมีทิศทางย้อนกลับได้

นอกจากนี้ ประเภทของรูปแบบที่มีอยู่โดยทั่วไป สามารถแบ่งได้ ๕ แบบ หรือ ๕ ลักษณะ ดังนี้[๑๓]

๑. รูปแบบเชิงเปรียบเทียบ (Analogre Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกในลักษณะของการเปรียบเทียบสิ่งต่างๆ อย่างน้อย ๒ สิ่งขึ้นไป รูปแบบลักษณะนี้ใช้กันมากทางด้านวิทยาศาสตร์กายภาพ สังคมศาสตร์ และพฤติกรรมศาสตร์

๒. รูปแบบเชิงภาษา (Semantic Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงอออกผ่านทางการใช้ภาษา (พูดและเขียน) รูปแบบลักษณะนี้ใช้กันมากทางด้านศึกษาศาสตร์

๓. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกผ่านทางสูตรคณิตศาสตร์ ซึ่งส่วนมากจะเกิดขึ้นหลังจากได้ รูปแบบเชิงภาษา

๔. รูปแบบเชิงแผนผัง (Schematic Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกผ่านทางแผนผัง แผนภาพ ไดอะแกรม กราฟ

๕. รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรต่างๆ ของสถานการณ์/มีปัญหาใดๆ รูปแบบด้านศึกษาศาสตร์มักจะเป็นแบบนี้เป็นส่วนใหญ่

พอจะสรุปได้ว่า ประเภทของรูปแบบ สามารถแบ่งออกได้ดังนี้

๑. รูปแบบเชิงกายภาพ/เชิงเสมือนจริง

๒. รูปแบบเชิงแนวคิด/เชิงเปรียบเทียบ/เชิงภาษา/เชิงสาเหตุ

๓. รูปแบบเชิงสัญลักษณ์/เชิงคณิตศาสตร์

---

[๑๓] J. Keeves อ้างใน ทิศนา แขมมณี, **รูปแบบการเรียนการสอน : ทางเลือกที่หลากหลาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, หน้า ๒ - ๓.

ตารางที่ ๒.๓ สรุปประเภทของรูปแบบ

นักวิชาการ	ประเภทของรูปแบบ
K. Wilson & E. B. Morren (1990, pp. 78 - 84)	๑. รูปแบบทางกายภาพ (physical Model) ๒. รูปแบบสัญลักษณ์ (Symblic model)
R. H. Smith & other (1980, p. 461)	๑. รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical model) ๒. รูปแบบเสมือนจริง (Analog model) ๓. รูปแบบเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic model)
J. Keeves อ้างใน ทิศนา แขมณี, (๒๕๔๖, หน้า ๒ - ๓)	๑. รูปแบบเชิงเปรียบเทียบ (Analogre Model) ๒. รูปแบบเชิงภาษา (Semantic Model) ๓. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) ๔. รูปแบบเชิงแผนผัง (Schematic Model) ๕. รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model)
J. P. Keeves (1988, p. 561)	๑. รูปแบบเชิงเทียบเคียง (Analogue Model) ๒. รูปแบบเชิงข้อความ (Semantic Model) ๓. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) ๔. รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model) ๔.๑ รูปแบบระบบเส้นเดี่ยว (Recursive Model) ๔.๒ รูปแบบเชิงสาเหตุเส้นคู่ (Non-Recursive Model)

๒.๑.๔ คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี

รูปแบบที่ดีควรมีลักษณะดังนี้[๑๔]

๑. รูปแบบ ควรประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง ระหว่างตัวแปรมากกว่าที่จะเน้นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแบบรวมๆ

๒. รูปแบบ ควรนำไปสู่การทำนายผลที่ตามมา ซึ่งสามารถตรวจสอบได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยเมื่อทดสอบรูปแบบแล้ว ถ้าปรากฏว่าไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์รูปแบบนั้นต้องถูกยกเลิกไป

๓. รูปแบบ ควรอธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์ เชิงเหตุเชิงผลของเรื่องที่จะศึกษาได้อย่างชัดเจน

๔. รูปแบบ ควรนำไปสู่การสร้างแนวความคิดใหม่ หรือความสัมพันธ์ใหม่ของเรื่องที่ศึกษาได้

๕. รูปแบบในเรื่องใดจะเป็นเช่นไรขึ้นกับกรอบของทฤษฎีในเรื่องนั้นๆ

---

[๑๔] J. P. Keeves, **Educational Research Methodology and Measurement : An International**, p. 560.

ดังนั้น รูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในครั้งนี้ จึงเป็นรูปแบบที่แสดงถึงโครงสร้างความคิดโดยอาศัยหลักการเทียบเคียงจากแนวความคิด ประสบการณ์และข้อมูล ในองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ที่สำคัญของการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธโดยใช้ภาษาข้อความ

๒.๑.๕ การพัฒนารูปแบบ

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบพบว่า การพัฒนารูปแบบนั้นอาจจะมีขั้นตอนในการดำเนินงานแตกต่างกันไป แต่โดยทั่วไปแล้วอาจจะแบ่งออก เป็นสองตอนใหญ่ๆ คือ การสร้างรูปแบบ (construct) และการหาความตรง (validity) ของรูปแบบ[๑๕] ส่วนรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนว่ามีการดำเนินการอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับ ลักษณะและกรอบแนวคิดซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบนั้น ๆ ตัวอย่างงานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ ได้แก่

การพัฒนารูปแบบอีกวิธี หนึ่งตามแนวทางการศึกษาของ รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ ได้พัฒนารูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งศึกษา การพัฒนารูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะ กรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เหมาะสม การศึกษามีรายละเอียดในการดำเนินการ ๕ ขั้นตอน คือ[๑๖]

ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับแนวคิดและหลักการบริหารคุณภาพทั้ง องค์การ โดยสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่ได้รับเลือกเป็นโครงการนำร่องการวิจัยและการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อคุณภาพการศึกษา รวมทั้งการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการศึกษาสภาพจริงจากรายงานการประเมินตนเองของโรงเรียนที่ผ่านการประเมิน คุณภาพ

ขั้นตอนที่ ๒ เป็นการสร้างรูปแบบจำลองเพื่อสร้างรูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การโดยการ สังเคราะห์แบบสัมภาษณ์จากการศึกษาในขั้นตอนที่ ๑ นำมาสร้างเป็นรูปแบบจำลองระบบบริหารคุณภาพทั้งองค์การด้วยการสร้างเป็นแบบ สอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิแบบเลือกตอบ เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ให้ผู้ทรงคุณวุฒิแสดงความคิดเห็นโดยอิสระ

ขั้นตอนที่ ๓ เป็นการพัฒนารูปแบบระบบบริหารคุณภาพทั้งองค์กรโดยใช้เทคนิคเดลฟายจากผู้ทรง คุณวุฒิ เพื่อให้ได้รูปแบบที่มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติการใช้รูปแบบจำลองจากขั้น ตอนที่ ๒ นำมาศึกษาวิเคราะห์ และกำหนดรูปแบบระบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การด้วยเทคนิคเดลฟาย ๓ รอบ

ขั้นตอนที่ ๔ การวิเคราะห์หาความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบโดยผู้ปฏิบัติงานในสถานศึกษาคือผู้บริหาร สถานศึกษา ครูผู้สอน และกรรมการสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ ๕ การสรุปและนำเสนอรูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรและจัดทำเป็นรายงานผลการวิจัยต่อไป

---

[๑๕]R. H. Willer, **Leader and leadership process**, (Boston : Irwin/McGraw-Hill, 1967), p. 83.

[๑๖]รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ, “การพัฒนารูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”, **วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๘).

และในการพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ยังมุ่งศึกษารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานที่เหมาะสมกับสภาพสังคม แบ่งการวิจัย ๔ ขั้นตอน คือ[๑๗]

ขั้นตอนที่ ๑ เป็นการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎี วิธีการบริหารโรงเรียนที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน และสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อกำหนดกรอบความคิดในการวิจัย

ขั้นตอนที่ ๒ เป็นการสร้างรูปแบบจำลองเพื่อสร้างรูปแบบการบริหารโรงเรียนที่บริหารโดยใช้ โรงเรียนเป็นฐาน โดยมีองค์ประกอบ ๕ องค์ประกอบ ด้วยการสร้างเป็นแบบสอบถามชนิดเลือกตอบเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย เพื่อถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนที่ ๓ เป็นขั้นการพัฒนารูปแบบบริหารสถานศึกษาที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานโดยใช้เทคนิคเดลฟายจากผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นตอนที่ ๔ เป็นขั้นการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบโดยผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และกรรมการสถานศึกษา

จากการศึกษาวิเคราะห์ในเรื่องนี้พอสรุปได้ว่าการสร้างรูปแบบ (model) นั้นไม่มีข้อกำหนดที่ตายตัวแน่นอนว่าต้องทำอะไรบ้าง แต่โดยทั่วไปจะเริ่มต้นจากการศึกษา องค์ความรู้ (intensive knowledge) เกี่ยวกับเรื่องที่เราจะสร้างรูปแบบให้ชัดเจน จากนั้นจึงค้นหาสมมุติฐานและหลักการของรูปแบบที่จะพัฒนา แล้วสร้างรูปแบบตามหลักการที่กำหนดขึ้น และนำรูปแบบที่สร้างขึ้นไปตรวจสอบความเหมาะสมและหาคุณภาพของรูปแบบต่อไป ส่วนการพัฒนารูปแบบมีการดำเนินการเป็นสองตอนใหญ่ คือ การสร้างรูปแบบและการประเมินความเหมาะสมและการหาคุณภาพของรูปแบบ

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

๒.๒.๑ ความหมายของการบริหารจัดการ

คำศัพท์ที่ใช้ในความหมายของการบริหาร มีอยู่สองคำ คือ การบริหาร (Administration) และการจัดการ (Management) การบริหารมักจะใช้กับการบริหารกิจการสาธารณะ หรือการบริหารราชการ ส่วนคำว่าการจัดการใช้กับการบริหารธุรกิจเอกชน เราจึงเรียกผู้ที่ดำรงตำแหน่งระดับบริหารในหน่วยงานราชการว่า “ผู้บริหาร” ในขณะที่บริษัทห้างร้าน ใช้เรียกตำแหน่งเป็น ผู้จัดการ เนื่องจากการศึกษาเป็นกิจการที่มุ่งประโยชน์สาธารณะและจัดเป็นส่วนงานทางราชการ จึงใช้เรียกชื่อผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวว่า ผู้บริหารการศึกษา หากปฏิบัติงานเป็นหัวหน้าในสถานศึกษาเรียกว่า “ผู้บริหารสถานศึกษา” ความหมายของการบริหารในฐานะที่เป็นกิจกรรมชนิดหนึ่ง จึงหมายถึง กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ร่วมกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์[๑๘]

---

[๑๗]สมุทร ชำนาญ, “การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน”, **วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๖).

[๑๘]Herbert A. Simon, **Administrative Behavior**, (New York : Macmillian, 1947), p. 3.

และเป็นศิลปะหรือความสามารถในการรวมวัตถุและกำลังคนเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด[๑๙] ทั้งนี้สามารถกล่าวได้ว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น[๒๐] โดยการดำเนินงานตามกระบวนการจัดองค์การและการใช้ทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า[๒๑]

สำหรับการบริหาร ในฐานะที่เป็นวิชาการสาขาหนึ่ง มีลักษณะเป็นศาสตร์โดยสมบูรณ์เช่นเดียวกับศาสตร์สาขาอื่นๆ กล่าวคือ เป็นสาขาที่มีการจัดระเบียบให้เป็นระบบของบการศึกษา มีองค์แห่งความรู้ หลักการ ทฤษฎี ที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ การบริหารจึงเป็นสิ่งที่นำมาศึกษาเล่าเรียนกันได้ โดยนำไปประยุกต์ใช้สู่การปฏิบัติให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถ ประสบการณ์ และบุคลิกภาพส่วนตัวของผู้บริหารแต่ละคน

การบริหาร จึงเป็นกระบวนการที่จะทำให้วัตถุประสงค์ประสบความสำเร็จโดยผ่านทางบุคคลและการใช้ทรัพยากรอื่น กระบวนการดังกล่าวรวมถึงองค์ประกอบของการบริหาร อันได้แก่ การกำหนดวัตถุประสงค์ การวางแผน การจัดองค์การ การกำหนดนโยบายการบริการและการควบคุม[๒๒] รวมถึงการบริหารบุคคล การอำนวยการ การควบคุมนวัตกรรมและการเป็นตัวแทน[๒๓]

อาจกล่าวได้ว่า ผู้บริหารบางคนไม่จำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนทางด้านบริหารเพียงแต่มีประสบการณ์ก็สามารถเป็นผู้บริหารได้ ครูที่สอนดี มีประสบการณ์การสอนมานานก็สามารถเป็นผู้บริหารได้ นั่นเป็นข้อโต้แย้งแต่ถ้าหากผู้ที่ได้รับการอบรมมาทางบริหารก็นำทฤษฎีไปใช้ได้อย่างเหมาะสมและเข้ากับสถานการณ์แล้วย่อมจะทำให้เกิดผลสำเร็จกว่าผู้ที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมทางการบริหารมา อาจจะต้องมาหาประสบการณ์จากการเรียนรู้ในระหว่างการบริหาร ซึ่งความรู้ที่ได้นั้นอาจจะเกิดจากอำนาจหน้าที่ การหยั่งรู้ สามัญสำนึกหรือจากการสังเกต แหล่งความรู้นี้จะเป็นประโยชน์ในขณะหนึ่งเท่านั้นซึ่งไม่ใช่ความจริงเสมอไป การบริหารจำเป็นต้องอาศัยทฤษฎีเพื่อเป็นกรอบ แนวทางและแนะการปฏิบัติ

จึงสรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์ของบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินกิจกรรม หรืองานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ร่วมกัน โดยอาศัยกระบวนการและทรัพยากรทางการบริหารเป็นปัจจัยอย่างประหยัด และให้เกิดประโยชน์สูงสุด ผู้บริหารจะบริหารให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้นั้นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของทฤษฎีและหลักการบริหาร เพื่อจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการทำงาน สถานการณ์ และสิ่งแวดล้อม

---

[๑๙] Jonh G. Hutchinson, **Organization : Theory and Classical Concepts**, (New York : McGraw-Hill, 1967), p. 12.

[๒๐] Harold Koontz & Cyril O' Donnell, **Principle Of Management : An Analysis of Managerial Fucntions**, (New York : McGraw-Hill, 1972), p. 43.

[๒๑] Ernest Dale, **Management : Theory and Practice**, (New York : McGraw-Hill, 1973), p. 4.

[๒๒] Wiliam L. Dejon, **Principles and Management : Text & Cases**, (California : The Benjamin Cummings, 1987), p. 5.

[๒๓] Ernest Dale, **Management : Theory and Practice**, (Tokyo : McGraw-Hill Kogakusha, 1978), p. 4.

จึงพูดได้ว่า ผู้บริหารที่ประสบผลสำเร็จคือผู้ที่สามารถประยุกต์เอาศาสตร์การบริหารไปใช้ได้อย่างมีศิลปะนั่นเอง

ตารางที่ ๒.๔ สรุปความหมายของการบริหาร

นักวิชาการ	ความหมายของการบริหาร
Herbert A. Simon (1947, p. 3)	กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ร่วมกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์
Jonh G. Hutchinson (1967, p. 12)	ศิลปะหรือความสามารถในการรวมวัตถุและกำลังคนเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด
Harold Koontz & Cyril O' Donnell (1972, p. 43)	การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น
Ernest Dale (1973, p. 4)	กระบวนการจัดองค์การและการใช้ทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า
Wiliam L. Dejon (1987, p. 5)	กระบวนการที่จะทำให้วัตถุประสงค์ประสบความสำเร็จโดยผ่านทางบุคคลและการใช้ทรัพยากรอื่น
Ernest Dale (1978, p. 4)	การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารบุคคล การอำนวยการ การควบคุมนวัตกรรมและการเป็นตัวแทน

๒.๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

จากการศึกษาค้นคว้าแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร พบว่า ทฤษฎีการบริหารมีลักษณะดังนี้[๒๔]

๑. ทฤษฎีบริหารไม่ใช่ความจริงที่เห็นได้โดยง่ายหรือไม่ต้องพิสูจน์ การบริหารมีทฤษฎีจะต้องอาศัยการศึกษา ค้นคว้าเพิ่มเติมอีกมาก ซึ่งไม่ใช่เป็นความจริงที่เห็นได้อย่างชัดเจนโดยไม่มีการพิสูจน์ว่าการบริหารจะต้องอาศัยการวิเคราะห์ ทฤษฎีบริหารมีความสลับซับซ้อนมากกว่าที่จะเห็นได้โดยง่าย

๒. ทฤษฎีบริหารไม่ใช่เป็นสามัญสำนึก แม้ว่าผู้บริหารจะใช้สามัญสำนึกเพื่อเป็นแนวทางในการแสดงพฤติกรรมและการตัดสินใจว่าสามัญสำนึกอาจจะไม่เพียงพอในการประเมินความรู้และการตัดสินใน ในปัจจุบันนี้การเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและสังคมและวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็ว ประสบการณ์ของผู้บริหารอาจจะแคบและจำกัด เกิดมาจะรู้อะไรไปเสียหมด สามัญสำนึกไม่ใช่จะเป็นจริงเสมอไป

---

[๒๔]ภารดี อนันต์นาวี, **หลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (ชลบุรี : มนตรี, ๒๕๕๒), หน้า ๓.

โดยมีองค์ประกอบมูลฐานของการจัดการ ปัจจุบันเรียกว่ากระบวนการบริหารจัดการ มี ๕ ประการ (POCCC) ดังนี้[๒๕]

๑. การวางแผน (Planning) คือ การศึกษาข้อมูลในปัจจุบันและคาดการณ์ในอนาคต แล้ววางเป้าหมายและแนวทางปฏิบัติไว้

๒. การจัดองค์การ (Organizing) คือ การจัดโครงสร้างของหน่วยงานหรือองค์การ ออกเป็นหน่วยงานย่อยๆ กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงาน การจัดสรรคนเข้าทำงานในตำแหน่งงานต่างๆ

๓. การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) คือ การสั่งให้คนทำงานตามที่มอบหมายงานให้ทำ บังคับบัญชาให้พนักงานทำงานตามภารกิจของหน่วยงาน

๔. การประสานงาน (Co-ordination) คือ การดูแลควบคุมและอำนวยความสะดวกให้ผู้ทำงานสามารถได้โดยสะดวกเต็มความสามารถ

๕. การควบคุม (Controlling) คือ การควบคุมให้งานดำเนินไปตามแผนที่วางเอาไว้ ตรวจสอบให้ผลการปฏิบัติงานเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

และได้นำการบริหารจัดการมาปรับปรุงประยุกต์กับการบริหารราชการ ในที่สุดได้คำตอบสั้นๆ คือ POSDCoRB ซึ่งหมายถึงกระบวนการบริหาร ๗ ประการ คือ[๒๖]

๑. P = Planning หมายถึง การวางแผนเป็นการกำหนดโครงการอย่างกว้างๆ ว่าจะทำอะไรบ้าง เพื่ออะไร มีแนวทางปฏิบัติอย่างไร การวางแผนจะต้องทำก่อนการลงมือปฏิบัติ

๒. O = Organizing หมายถึง การจัดการองค์กร กล่าวคือ เป็นการจัดสายงานแบ่งแยกอำนาจการบริหารให้ผู้ปฏิบัติงานทราบบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน เพื่อจะได้ทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์

๓. S = Staffing หมายถึง การจัดหาบุคคล เป็นการบริหารงานทางด้านบุคคล อันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนาบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี การประเมินผลการทำงาน และการให้พ้นจากงาน

๔. D = Directing หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการบอกทิศทางการทำงานเสนอแนะวิธีการทำงานหลังจากที่ได้วิเคราะห์อย่างรอบคอบแล้วว่า ควรจะทำอะไรบ้าง อย่างไร ไปในทิศทางใด

๕. Co = Coordinating หมายถึง การประสานงาน อันได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานย่อยและบุคคลในตำแหน่งต่างๆ ให้สามารถทำงานร่วมกันได้ซึ่งอาจจะต้องใช้เทคนิคต่างๆ เช่น การสื่อสารการกำหนดระเบียบแผนในการทำงาน เป็นต้น

๖. R = Reporting หมายถึง การรายงาน การทำงานทุกอย่างจะมีการรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตนขึ้นไปว่าตนเองได้ทำอะไรบ้าง อย่างไร ได้ผลประการใด

๗. B = Budgeting หมายถึง การจัดทำงบประมาณค่าใช้จ่ายให้ถูกต้องเหมาะสมกับกิจกรรม

---

[๒๕]Henri Fayol, **General and industrial management**, (London : Pittman & Sons, 1964), p. 39.

[๒๖]L. Gulick and J. Urwick, **Papers on the Science of Administration**, (New York : Institute of Public Administration, 1973), pp. 18 - 19.

โดยมีกระบวนการบริหารที่ใช้เพื่อตรวจสอบความสำเร็จของงานและนำไปพัฒนางานที่เรียกว่า วงจรคุณภาพ (PDCA)[๒๗] ซึ่งประกอบด้วย

๑. การวางแผน (Plan) หรือ P

เป็นจุดเริ่มต้นของวงจรการบริหารคุณภาพ เพราะแผนจะกำหนดเป้าหมายและทิศทางในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพ โดยแผนจะอธิบายความจำเป็นและสร้างความเข้าใจในการแก้ปัญหา ซึ่งต้องอาศัยการร่วมแรงร่วมใจจากทุกหน่วยงานที่จะร่วมมือกันในการปรับปรุงแก้ไขอุปสรรคและข้อบกพร่องต่างๆ ขององค์การให้หมดไปอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อให้องค์การสามารถดำเนินงานบรรลุความสำเร็จตามที่ต้องการ

๒. การปฏิบัติ (Do) หรือ D

เป็นการนำทางเลือกที่ตัดสินใจไปวางแผนปฏิบัติ (Action Plan) และลงมือปฏิบัติเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าปัญหานั้นเป็นงานที่สามารถดำเนินการแก้ไขได้ภายในกลุ่ม ก็สามารถปฏิบัติได้ทันที หากปัญหามีความซับซ้อนเกี่ยวกับกับหน่วยหรือกลุ่มอื่นก็ต้องแจ้งให้ผู้บริหารสั่งการให้หน่วยงานอื่นประสานงาน และร่วมมือแก้ไขปัญหาให้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

๓. การตรวจสอบ (Check) หรือ C

การติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลงานที่ปฏิบัติ โดยเปรียบเทียบผลการทำงานก่อนการปฏิบัติงาน และหลังปฏิบัติงานว่ามีความแตกต่างมากน้อยเพียงใด ถ้าผลลัพธ์ออกมาตามเป้าหมาย ก็จะนำไปจัดทำมาตรฐานสำหรับการปฏิบัติงานในครั้งต่อไป แต่ถ้าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด โดยอาจจะสูงหรือต่ำกว่าที่ต้องการทีมงานคุณภาพก็ต้องทำการศึกษาและวิเคราะห์สาเหตุ เพื่อทำการแก้ไขปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพขึ้น

๔. การปรับปรุง (Act) หรือ A

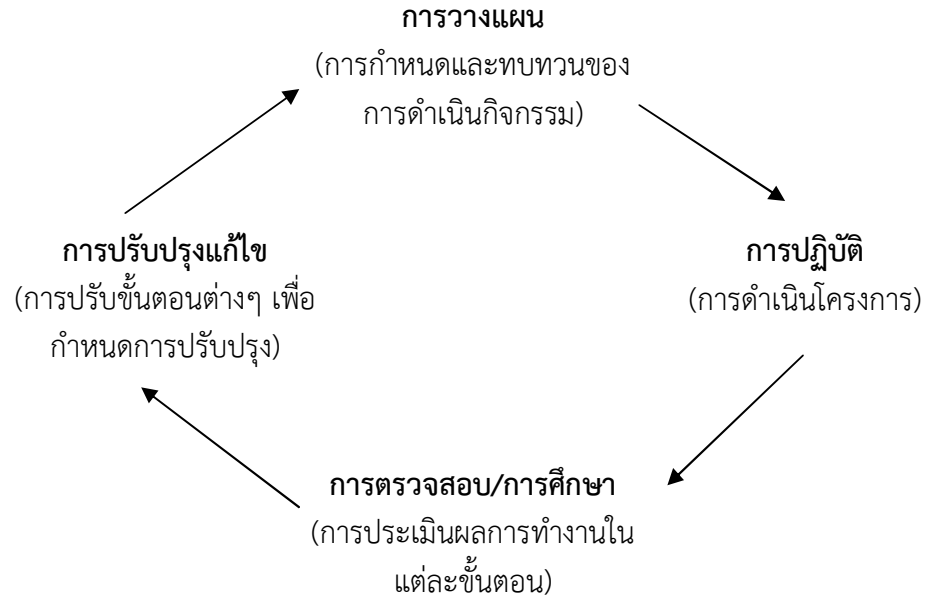
เป็นการกำหนดมาตรฐานจากผลการดำเนินงานใหม่ เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในอนาคตหรือทำการแก้ไขปัญหาต่างๆ ทั้งที่เกิดจากความไม่สอดคล้องกับความต้องการปัญหาที่ไม่ได้คาดหวัง และปัญหาเฉพาะหน้าในการดำเนินงานจนได้ผลลัพธ์ที่พอใจและได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายแล้ว จึงจัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงานในอนาคต และจัดทำรายงานเสนอต่อผู้บริหารและกลุ่มอื่นๆ ได้ทราบต่อไป[๒๘]

---

[๒๗]ศุภชัย อาชีวระงับโรค, **Practical PDCA แก้ปัญหาและปรับปรุงงานเพื่อความสำเร็จ**, (กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยุเคชั่น, ๒๕๔๗), หน้า ๙.

[๒๘]ณัฏฐพันธ์ เขจรนันทน์ และคณะ, **กลยุทธ์การสร้างองค์การคุณภาพ**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมกมลการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๗๗ - ๗๙.

ซึ่งการบริหารงานจะบรรลุผลสำเร็จได้นั้น จะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขอย่างต่อเนื่อง[๒๙] ดังแผนภาพประกอบ

แผนภาพที่ ๒.๑ วงจรเดมิ่งสำหรับการบริหารโครงการ

หน้าที่ของการบริหารประกอบด้วยกิจกรรมพื้นฐาน ๔ ประการ ดังนี้[๓๐]

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง กระบวนการในการกำหนดเป้าหมาย แผนงาน และตัดสินใจหาวิธีการที่ดีที่สุดที่ทำให้เป้าหมายนั้นบรรลุผลสำเร็จ

๒. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง กระบวนการในการจัดตั้งและจัดวางทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรที่ไม่ใช่บุคคล โดยวางแผนให้สามารถบรรลุผลสำเร็จขององค์การ

๓. การนำและสั่งการ (Leading and Directing) หมายถึง กระบวนการของการมีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่นในการที่จะให้บุคคลอื่นมีพฤติกรรมในการทำงานที่ต้องการและทำให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ

๔. การควบคุม (Controlling) หมายถึง กระบวนการในการกำหนดกิจกรรมต่างๆ ขององค์การให้เป็นไปตามมาตรฐาน และเป้าหมายที่องค์การคาดหวังและกำหนดไว้

การบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) โดยหลักการแล้ว การบริหารจัดการที่ดีเป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยประกันว่าผู้บริหารได้ดำเนินการบริหารด้วยความรับผิดชอบ และนำไปสู่

---

[๒๙]Harvey Maylor, **Project Management**, 2nd ed, (London : Financial Times Pitman, 1999), pp. 6 - 7.

[๓๐]ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, **การบริหารจัดการ**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.kmitnbxmie8.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=5354328&Ntype=3, [๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๗].

เป้าหมายคามสำเร็จขององค์การอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังได้ระบุหลักการ ๖ ประการ ซึ่งใช้ได้โดยหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ได้แก่[๓๑]

๑. หลักนิติธรรม ได้แก่ การตรากฎหมาย กฎ ข้อบังคับต่างๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคมและสังคมยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ข้อบังคับเหล่านั้น โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหาย มิใช่ตามอำเภอใจหรืออำนาจของตัวบุคคล

๒. หลักคุณธรรม ได้แก่ การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยรณรงค์ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐยึดหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นตัวอย่างแก่สังคม และส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพ สุจริต จนเป็นนิสัยประจำชาติ

๓. หลักความโปร่งใส ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์การทุกวงการให้มีความโปร่งใสมีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมา ด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนเข้าถึงข้อมูลได้สะดวก และมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนได้

๔. หลักความมีส่วนร่วม ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าด้วยการแจ้งความเป็น การไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติ หรืออื่นๆ

๕. หลักความรับผิดชอบ ได้แก่ การตระหนักในสิทธิและหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมือง และกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง และความกล้าที่จะยอมรับผลงานการกระทำของตน

๖. หลักความคุ้มค่า ได้แก่ การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยรณรงค์ให้คนไทยมีความประหยัด ใช้ของอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพ สามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก และรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

และมีหลักการการบริหารที่สำคัญ ได้แก่[๓๒]

๑. การแบ่งงานกันทำ (Division of Work) ผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่ายและผู้บริหารควรแบ่งงานกันทำ เพื่อนำความสามารถ ความมั่นใจและความถูกต้องมาเพิ่มผลผลิตของงาน

๒. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility) อำนาจหน้าที่เป็นสิ่งที่ใช้ในการสั่งการและใช้พลังที่จะทำให้คนเชื่อถือ

๓. ความมีวินัย (Discipline) แนวทางที่ดีที่สุดที่จะทำให้เกิดความมีวินัยที่ดี คือ ข้อตกลงต่างๆ ต้องมีความชัดเจนและยุติธรรมให้มากที่สุด การกำหนดบทลงโทษควรพิจารรานำมาใช้อย่างรอบคอบ

๔. ความมีเอกภาพในการบังคับบัญชา (Unity of Command) ในการปฏิบัติงานผู้ปฏิบัติควรได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาเพียงผู้เดียวเท่านั้น

---

[๓๑]สุวัฒน์ เงินฉ่ำ, **การบริหารเขตพื้นที่การศึกษา : เพื่อคุณภาพการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔ - ๑๕.

[๓๒]ศิริพงษ์ เศาภายน, **หลักและกระบวนการบริหารการศึกษา : ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ**, (กรุงเทพมหานคร : บุ๊คพอยท์, ๒๕๕๒), หน้า ๒๔ - ๒๕.

๕. ความมีเอกภาพในการอำนวยการ (Unity of Direction) ในการจัดกิจกรรมหนึ่งกลุ่มควรมีหัวหน้าเพียงคนเดียวต่อหนึ่งแผนงานที่มีเป้าหมายเดียวกัน

๖. ความสนใจของบุคคลต้องเป็นรองความสนใจของคนส่วนรวม (Subordination of Individual Interests to General Interests) ความสนใจของผู้ปฏิบัติหนึ่งคนหรือหนึ่งกลุ่มจะไม่นำมาเป็นความสนใจของคนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องผลที่ได้รับจากความมุ่งมั่นและเป็นตัวอย่างของผู้บังคับบัญชา รวมทั้งการยอมรับข้อตกลงจากส่วนร่วมให้มากที่สุดจะทำให้การแนะนำของผู้บังคับบัญชามีความมั่นคง

๗. การให้ผลตอบแทน (Remuneration) ควรมีความเป็นธรรมและทำให้เกิดความพึงพอใจมากที่สุดทั้งในด้านบุคลากรและในด้านความเที่ยงธรรม

๘. การรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง (Centralization) การรวมอำนาจและการกระจายอำนาจจำเป็นจะต้องกำหนดความเข้มแข็งของการบริหารงานทั้งสองด้านให้เหมาะสม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของผู้บริหารในด้านคุณธรรม ความคงที่ที่จะนำมาปฏิบัติกับผู้ใต้บังคับบัญชาและสภาพของธุรกิจในขณะนั้น การรวมอำนาจจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับกรณีต่างๆ กันไป

๙. สายการบังคับบัญชา (Scalar Chain) เป็นการแสดงความห่างระหว่างผู้มีอำนาจสูงสุดกับผู้อยู่ในตำแหน่งต่ำสุด ถ้าระยะที่ห่างกันไม่มีความจำเป็นก็ไม่ควรทำ แต่ถ้าต้องการสงวนระยะทางนี้ไว้เมื่อต้องการตัดสินใจก็จำเป็นต้องทำ

๑๐. คำสั่ง (Order) ในการสั่งการทางสังคมเพื่อให้เป็นไปตามที่ต้องการ จำเป็นที่จะต้องให้ผู้รับคำสั่งอยู่ในบริเวณที่รับคำสั่งและผู้ปฏิบัติทุกคนจะต้องอยู่ในที่ที่มีการสั่งการ

๑๑. ความเสมอภาค (Equity) ในการกระตุ้นให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติหน้าที่ของตนไม่ว่าจะเป็นการอาสาเข้ามาทำหรือทำตามหน้าที่ก็ตาม ผู้บริหารจะต้องให้ผลตอบแทนที่เป็นธรรมกับทุกคนและให้ความเมตตา ความเสมอภาคในที่นี้ไม่รวมถึงการบังคับขู่เข็ญให้ทำ

๑๒. ความมั่นคงในหน้าที่การงาน (Stability of Tenure of Personnel) ผู้ปฏิบัติงานต้องใช้เวลาในการปฏิบัติงานใหม่และความสำเร็จในการทำงานให้ได้ผลดี การจะทำให้เกิดผลดังกล่าวต้องอาศัยประสบการณ์เดิม ถ้าสามารถดึงประสบการณ์เดิมมาช่วยได้จะทำให้การทำงานนั้นสำเร็จ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งงานหรือปรับออกก่อนที่ผู้ปฏิบัติงานจะดึงประสบการณ์เดิมมาใช้จึงเป็นสิ่งที่ควรพิจารณา

๑๓. ความคิดริเริ่ม (Initiative) การคิดที่แตกต่างไปจากเดิมที่วางไว้และสามารถสร้างสรรค์งานนั้นให้สำเร็จได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ทั้งจากผู้ที่มีความเฉียบแหลมและผู้มีประสบการณ์ ความคิดริเริ่มของผู้ปฏิบัติงานจะช่วยเพิ่มความเข้มแข็งให้กับทางธุรกิจได้ดี

๑๔. ความสามัคคี (Esprit de Corpse) ความสามัคคีคือพลัง เป็นสโลแกนที่ผู้บริหารจะต้องสร้างให้เกิดขึ้นกับบุคคลในองค์กร

สรุปได้ว่า การบริหาร เป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนครอบคลุมและมีจุดมุ่งหมายเพื่อความสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ โดยอาศัยขั้นตอนต่างๆ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การสรรหา การบังคับบัญชา การประสานงาน การรายงาน รวมถึงเรื่องของการจัดการทรัพยากรต่างๆ ทั้งนี้ ยังอาศัยหลักในการบริหาร เช่น หลักนิติธรรม หลักความโปร่งใส เป็นต้น เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์และประสิทธิภาพสูงสุด

ตารางที่ ๒.๕ สรุปแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

นักทฤษฎี/นักวิชาการ	ทฤษฎี/แนวคิด
ภารดี อนันต์นาวี (๒๕๕๒, หน้า ๓)	๑. ทฤษฎีบริหารไม่ใช่ความจริงที่เห็นได้โดยง่าย ๒. ทฤษฎีบริหารไม่ใช่เป็นสามัญสำนึก
Henri Fayol (1964, p. 39)	**หลักการบริหาร POCCC** ๑. การวางแผน (Planning) ๒. การจัดองค์การ (Organizing) ๓. การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) ๔. การประสานงาน (Co-ordination) ๕. การควบคุม (Controlling)
L. Gulick and J. Urwick (1973, pp. 18 - 19)	**หลักการบริหาร POSDCoRB** ๑. P = Planning (การวางแผน) ๒. O = Organizing (การจัดองค์กร) ๓. S = Staffing (การสรรหาบุคคล) ๔. D = Directing (การสั่งการ) ๕. Co = Coordinating (การประสานงาน) ๖. R = Reporting (การรายงาน) ๗. B = Budgeting (งบประมาณ)
ศุภชัย อาชีวระงับโรค (๒๕๔๗, หน้า ๙)	**กระบวนการบริหารงานคุณภาพ** ๑. การวางแผน ๒. การปฏิบัติ ๓. การตรวจสอบ ๔. การปรับปรุง
ณัฏฐพันธ์ เขจรนันทน์ และคณะ (๒๕๔๖), หน้า ๗๗ - ๗๙.	**หลักการบริหาร PDCA** ๑. การวางแผน (Planning) ๒. การปฏิบัติ (Doing) ๓. การตรวจสอบ (Checking) ๔. การปรับปรุง (Acting)
Harvey Maylor (1999, pp. 6 - 7)	**วงจรเดมิ่ง** ๑. การวางแผน ๒. การปฏิบัติ ๓. การตรวจสอบ/การศึกษา ๔. การปรับปรุงแก้ไข

ตารางที่ ๒.๕ สรุปแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร (ต่อ)

นักทฤษฎี/นักวิชาการ	ทฤษฎี/แนวคิด
ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (ออนไลน์, ๒๕๕๗)	**หลักการบริหาร POLC** ๑. การวางแผน (Planning) ๒. การจัดองค์การ (Organizing) ๓. การนำและสั่งการ (Leading and Directing) ๔. การควบคุม (Controlling)
สุวัฒน์ เงินฉ่ำ (๒๕๔๕, หน้า ๑๔ - ๑๕)	**การบริหารจัดการที่ดี** ๑. หลักนิติธรรม ๒. หลักคุณธรรม ๓. หลักความโปร่งใส ๔. หลักความมีส่วนร่วม ๕. หลักความรับผิดชอบ ๖. หลักความคุ้มค่า
ศิริพงษ์ เศาภายน (๒๕๕๒, หน้า ๒๔ - ๒๕)	**หลักการบริหาร** ๑. การแบ่งงานกันทำ (Division of Work) ๒. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility) ๓. ความมีวินัย (Discipline) ๔. ความมีเอกภาพในการบังคับบัญชา (Unity of Command) ๕. ความมีเอกภาพในการอำนวยการ (Unity of Direction) ๖. ความสนใจของบุคคลต้องเป็นรองความสนใจของคนส่วนรวม (Subordination of Individual Interests to General Interests) ๗. การให้ผลตอบแทน (Remuneration) ๘. การรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง (Centralization) ๙. สายการบังคับบัญชา (Scalar Chain) ๑๐. คำสั่ง (Order) ๑๑. ความเสมอภาค (Equity) ๑๒. ความมั่นคงในหน้าที่การงาน (Stability of Tenure of Personnel) ๑๓. ความคิดริเริ่ม (Initiative) ๑๔. ความสามัคคี (Esprit de Corpse)

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา

การบริหารจัดการโรงเรียน หมายถึง การบริหารจัดการศึกษาที่มีคุณภาพของโรงเรียน โดยมีเป้าหมายสำคัญในการสร้างโอกาสทางการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชนให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นบ้านที่มีคุณภาพได้มาตรฐานทางการศึกษาของชาติและสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เป็นที่ยอมรับและศรัทธาของนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน โดยมีผลมาจากแนวทางการบริหารการจัดการโรงเรียนสู่คุณภาพ คือหลักการบริหารจัดการ วัตถุประสงค์ของโรงเรียน พันธกิจโรงเรียนกลยุทธ์ของโรงเรียน เงื่อนไขความสำเร็จ[๓๓]

การบริหารการศึกษา หมายถึง การดำเนินกิจการงานที่เกี่ยวกับการศึกษาต้องอาศัยกระบวนการบริหารจัดการ ในเรื่องของทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เพื่ออำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนได้รับการพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม มีความเจริญในทุกๆ ด้าน เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนสังคมและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

สรุปได้ว่าบริหารโรงเรียน หมายถึง การบริหารโรงเรียนจะมีประสิทธิภาพหรือได้รับผลสำเร็จมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนเป็นสำคัญ เพราะผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงานทุกอย่างของโรงเรียน

โรงเรียนเป็นหน่วยงานทางการศึกษาระดับปฏิบัติการที่สำคัญที่สุด และผลการจัดการประถมศึกษาจะเป็นเช่นใดนั้น ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติงานของโรงเรียนซึ่ง ภารกิจหลักของโรงเรียนคือการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตรนั้นคือ คุณภาพที่พึงประสงค์ทางด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในทุกกลุ่มประสบการณ์ คุณลักษณะที่พึงประสงค์และสุขภาพอนามัยดี มีปัจจัยที่มีผลกระทบต่อคุณภาพการประถมศึกษามีหลายอย่าง เช่น ระบบการบริหาร ผู้บริหารโรงเรียน และผู้ปกครองนักเรียน ทั้งนี้ ปัจจัยสำคัญที่สุด คือ ผู้บริหารโรงเรียน การที่ผู้บริหารโรงเรียนจะประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติงานได้นั้น ย่อมต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ คุณธรรม และคุณลักษณะที่ดีของผู้บริหาร

ผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ คือ ผู้บริหารที่สามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเรียนการสอน จนบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ การบริหารโรงเรียนจะบรรลุผลสำเร็จตามจุดหมายของหลักสูตรได้ดีนั้น ย่อมต้องอาศัยงานการบริหารอย่างน้อย ๔ งาน คือ งานบริหารวิชาการ งานบริหารบุคคล งานบริหารงบประมาณ และงานบริหารทั่วไป ในบรรดางานการบริหารทั้ง ๔ งานนั้น งานบริหารวิชาการเป็นงานที่สำคัญที่สุด และทรัพยากรในการบริหารโรงเรียนทั้ง ๔ อย่าง คือ บุคลากร เงิน วัสดุอุปกรณ์ และระบบการจัดการนั้น ทรัพยากรด้านบุคลากรเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด ดังนั้น ในการบริหารโรงเรียนจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่องานและต่อบุคลากรไปพร้อมๆ กัน นั่นคือ ทำอย่างไรจึงจะได้งาน และให้บุคคลที่ทำงานอย่างมีความสุข เพราะการบริหารงานทั้ง ๔ งานของโรงเรียนจะเป็นไปได้ย่อมต้องอาศัยกระบวนการบริหารอย่างน้อย ๔ ขั้นตอน คือ

---

[๓๓]ชวลิต พลราษฎร์, **แนวทางการบริหารจัดการโรงเรียน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://mtk.ac.th/person/chawalit/pawat/mang.html, [๔ ธันวาคม ๒๕๕๗].

๑) การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของโรงเรียน

๒) การวางแผน

๓) การดำเนินการตามแผน

๔) การประเมินผล การบริหารงานในโรงเรียนจะเป็นไปโดยราบรื่นและได้ผลดียิ่งขึ้นถ้าผู้บริหารโรงเรียนได้ใช้แนวทางและเทคนิควิธีการต่างๆ ประกอบ เช่น

๑) การบริหารโดยยึดผลที่จะเกิดขึ้นต่อนักเรียนเป็นหลักสำคัญ

๒) การบริหารโดยให้บุคลากรมีส่วนร่วม เช่น การใช้กระบวนการกลุ่มการให้กลุ่มมีโอกาสแก้ปัญหาหรือปรับปรุงงานในหน้าที่ความรับผิดชอบด้วยตัวเอง ฯลฯ

๓) การตัดสินใจแก้ปัญหาอย่างมีระบบ

๔) มนุษย์สัมพันธ์ในโรงเรียน

๕) ภาวะผู้นำในโรงเรียน สำหรับทักษะในการบริหารประกอบด้วย ทักษะด้านเทคนิควิธี ด้านมนุษย์สัมพันธ์ และด้านความคิดรวบยอดของหน่วยงาน แนวคิดหลักของการบริหารโรงเรียนเปรียบเสมือนเข็มทิศกำหนดเส้นทางการเดิน เพื่อให้การเดินทางมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมาย

การบริหารโรงเรียนขอบข่ายครอบคุลมงานหลายด้านด้วยกัน **สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ** ได้กำหนดงานบริหารโรงเรียนไว้ ๖ งาน คือ[๓๔]

๑. งานวิชาการ

๒. งานบุคลากร

๓. งานกิจการนักเรียน

๔. งานธุรการและการเงิน

๕. งานอาคารสถานที่

๖. งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

และจากแนวคิดเกี่ยวกับการแข่งขันงานบริหารโรงเรียน แบ่งออกเป็น ๖ ประเภท คือ[๓๕]

๑. งานหลักสูตรและการสอน

๒. งานบริหารบุคลากร

๓. งานบริหารนักเรียน

๔. งานอาคารสถานที่

๕. งานงบประมาณและธุรการ

๖. งานความสัมพันธ์กับชุมชน

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น ผู้บริหารจะต้องใช้ความสามารถในการใช้ทรัพยากรการบริหารอย่างน้อย ๔ อย่าง คือ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และระบบการ

---

[๓๔]สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, **เอกสารประกอบการศึกษาด้วยตนเองหลักสูตรผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหาสถานศึกษา**, (สำนักพัฒนาระบบบริหาร : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๒๙.

[๓๕]Campbell F. Ronald, Corbally E. Jr. John and Ramseyer, **Introduction to Education Administration**, 5th ed, (Boston : Allyn and Bacon, 1973), p. 189.

จัดการ (Management) มาประกอบกันกับกระบวนการบริหารที่เหมาะสม คือ การศึกษา สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของโรงเรียน การวางแผน การดำเนินการตามแผน (การกำกับ ติดตาม และนิเทศ) และประเมินผล

ประสิทธิภาพในการบริหารโรงเรียน

เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า ทรัพยากรหรือปัจจัยที่จำเป็นในการบริหารที่สำคัญมี ๔ อย่าง คือ คน เงิน วัสดุ และการจัดการ ในบรรดาทรัพยากรทั้ง ๔ อย่างนี้ คนเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดและถึงแม้ว่าปัจจัยที่มีผลกระทบต่อคุณภาพการประถมศึกษา จะมีหลายอย่าง เช่น ระบบการบริหารผู้บริหารโรงเรียน ชุมชน และผู้ปกครองก็ตาม แต่ปัจจัยที่สำคัญที่สุด คือ ผู้บริหารโรงเรียน เพราะเป็นบุคคลสำคัญที่จะทำให้การจัดการศึกษาบรรลุจุดหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ผู้บริหารโรงเรียนที่จะประสบผลสำเร็จในการบริหารงาน คือ ผู้บริหารที่มีคุณลักษณะที่ดีมีคุณธรรม มีความรู้และทักษะในการบริหารเป็นอย่างดี ทักษะที่สำคัญและจำเป็นในการบริหารของผู้บริหาร ได้แก่ ทักษะด้านเทคนิควิธี ด้านมนุษยสัมพันธ์ และด้านความคิดรวบยอดของหน่วยงาน ผู้บริหารจำเป็นต้องมีทักษะด้านใดมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับระดับความรับผิดชอบตามตำแหน่งหน้าที่และปริมาณงานที่สำคัญ ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียนสามารถสร้างประสิทธิภาพนำการบริหาร โดยยึดแนวคิดหลักดังนี้

๑. ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด อย่างประหยัด ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และขจัดความซ้ำซ้อนต่างๆ ให้เหลือน้อยที่สุด

๒. ยึดประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับนักเรียนเป็นสำคัญ กล่าวคือ

๒.๑ มุ่งยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในทุกกลุ่มประสบการณ์

๒.๒ ปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์แก่นักเรียน เช่น ความมีวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ การทำงานเป็นกลุ่ม ความขยันหมั่นเพียร การประหยัด การใฝ่หาความรู้ สร้างเสริมให้นักเรียนมีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์ เป็นต้น

๒.๓ ปฏิบัติงานบริหารโรงเรียนทุกงานโดยยึดงานวิชาการเป็นหลัก ส่วนงานอื่นจะปฏิบัติมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความสำคัญของแต่ละงาน จุดหมายของการประถม ความจำเป็นและความต้องการตลอดทั้งสภาพแวดล้อมต่างๆ ของโรงเรียน ทั้งนี้ต้องมุ่งประโยชน์ที่จะเกิดกับนักเรียนเป็นสำคัญ

๒.๔ ปฏิบัติงานตามขั้นตอนของกระบวนของการบริหารโรงเรียน ๔ อย่าง คือ

๑) การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ

๒) การวางแผนงาน

๓) การดำเนินการตามแผน ได้แก่ การควบคุมกำกับ ติดตาม และนิเทศแผนงาน

๔) การประเมินผลงาน

๒.๕ เน้นการบริหารโดยให้บุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วม เช่น การเสนอความคิดเห็นในการแก้ปัญหาต่างๆ เป็นต้น

๒.๖ ใช้เทคนิควิธีการต่างๆ ในการปฏิบัติงานอย่างเหมาะสม เช่น

๑) การจัดระบบข้อมูลในโรงเรียน

๒) การใช้ภาวะผู้นำ

๓) การนำการประชุม

๔) มนุษยสัมพันธ์

๕) การตัดสินใจ

๖) กระบวนการกลุ่ม

๗) เทคนิคการนิเทศการศึกษา

๘) การประชาสัมพันธ์โรงเรียน

๙) การสร้างขวัญและกำลังใจถ้าผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษานำแนวความคิดหลักต่างๆ ตามที่กล่าวข้างต้นมาใช้ในการดำเนินการบริหารโรงเรียนแล้ว ก็เชื่อได้ว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนจะสูงขึ้นอย่างแน่นอน

ในการบริหารจัดการของสถานศึกษาซึ่งมีหน้าที่ให้บริการการศึกษาแก่ประชาชนและเป็นสถานศึกษาของรัฐ จึงต้องนำหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีมาประยุกต์ใช้ เรียกว่า “ธรรมาภิบาล” ซึ่งหลักการดังกล่าว ได้แก่[๓๖]

๑. หลักนิติธรรม

๒. หลักคุณธรรม

๓. หลักความโปร่งใส

๔. หลักการมีส่วนร่วม

๕. หลักความรับผิดชอบ

๖. หลักความคุ้มค่า

การบริหารงานที่ดีในภาครัฐควรสอดคล้องกับธรรมาภิบาล (Good Governance) การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ความสามัคคี และร่วมพลังการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยยึดหลักสำคัญคือ มีความโปร่งใส มีนิติธรรม มีความรับผิดชอบ มีความเสมอภาค มีคุณธรรม มีความคุ้มค่า และมีการมีส่วนร่วม[๓๗]

การบริหารงานที่ดีต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดที่จะเกิดขึ้นกับประชาชนด้วยกระบวนการทำงานที่มีระเบียบกฎหมาย มีคุณธรรม มีความโปร่งใส มีความรับผิดชอบ และคุ้มค่า และควรมีการบริหารจัดการศึกษาโดยร่วมมือกับเครือข่ายภายในเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อวิเคราะห์หาวิธีแก้ไขปัญหาการดำเนินการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

ทักษะของผู้บริหาร

ใช้ทักษะที่เรียกว่า สามทักษะ (Three - Skills Method) วิเคราะห์ความรู้ความสามารถของผู้บริหาร พบว่า ผู้บริหารจะทำหน้าที่ของตนเองได้ดีเพียงใด ประสบผลสำเร็จมากน้อยกว่ากันหรือไม่ขึ้นอยู่กับทักษะ ทักษะ คือ ทักษะเชิงเทคนิค (Technical Skill) ทักษะเชิงมนุษย์สัมพันธ์ (Human Skill) และเชิงมโนมติ (Conceptual Skill)

---

[๓๖]สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, **รูปแบบการจัดการศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๔๖), หน้า ๓๐.

[๓๗]สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, **พัฒนาชนบทไทย**, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนพับลิชชิ่ง, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖.

ทักษะเชิงเทคนิค หมายถึง ความสามารถในการใช้เทคนิควิธีการที่เหมาะสมในบริหารงานให้บรรลุ ทักษะเชิงเทคนิคเป็นทักษะที่ผู้บริหารพัฒนาตนเองได้ไม่ยากนักส่วนมากจะบรรจุไว้ในวิชาการต่างๆ ทางบริหาร เช่น การทำทะเบียนนักศึกษา การจัดทำงบประมาณ การวางแผนอาคารสถานที่ การจัดตารางสอน การจัดตารางสอบ ฯลฯ ในปัจจุบันถือว่า ทักษะเชิงเทคนิคที่สำคัญที่ผู้บริหารจะต้องมีประกอบด้วย

๑. ทักษะทางด้านการวางแผน (Planning Skill)

๒. ทักษะทางด้านกระบวนการกลุ่ม และการติดต่อสื่อความหมาย (Group process and Communication Skill)

๓. ทักษะทางด้านการจัดการ (Management and Organizational Skills)

ทักษะเชิงมนุษยสัมพันธ์ หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการทำงานในฐานะสมาชิกของกลุ่มและความสามารถในการเสริมสร้างพลังความร่วมมือ ระหว่างสมาชิกของหน่วยงานในขณะที่ทักษะเชิงเทคนิคเป็นทักษะที่เกี่ยวข้องกับวัตถุสิ่งของ ทักษะเชิงมนุษยสัมพันธ์ เป็นทักษะที่เกี่ยวข้องกับการการทำงานกับคน คนจึงเป็นสิ่งแวดล้อมที่สำคัญที่สุด ผู้บริหารจะต้องพัฒนาตนเองให้มีทักษะทางด้านนี้ ที่สำคัญคือ จะต้องรู้จักตนเองมีความมั่นใจและมั่นคงในอารมณ์จะต้องรู้จักและพยายามเข้าใจผู้อื่น มีใจกว้างและรับฟังความคิดเห็นของผู้ร่วมงาน ต้องยึดหลัก รู้จักตนเข้าใจคน เพื่อผลงาน

ทักษะเชิงมโนคติ หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการเข้าใจหน่วยงานในทุกลักษณะเห็นความสัมพันธ์ระหว่างส่วนงานและกิจกรรมต่างๆ ของหน่วยงาน รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานที่ตนบริหารกับหน่วยงานอื่นๆ ทักษะนี้เป็นทักษะที่พัฒนาในตัวผู้บริหารได้ยากที่สุดและเป็นทักษะที่ผู้บริหารระดับหัวหน้าหน่วยจะขาดเสียมิได้ ในการบริหารงานจะมีกิจกรรมอย่างน้อย ๒ อย่าง ที่ผู้บริหารจะต้องใช้ทักษะเชิงมโนคติเป็นอย่างมาก คือ การตัดสินใจ (Making Decisions) และการขจัดความขัดแย้ง (Managing Conflict) ความจำเป็นที่จะต้องมีหรือจะต้องใช้ทักษะทั้งสามในการบริหารงานนั้นขึ้นอยู่กับระดับความรับผิดชอบของผู้บริหาร ผู้บริหารระดับต้นย่อมจำเป็นต้องใช้ทักษะเชิงเทคนิคมาก และทักษะเชิงมนุษย์สัมพันธ์และทักษะเชิงมโนคติน้อยกว่าตามลำดับ ผู้บริหารระดับกลางยิ่งจำเป็นต้องใช้ทักษะเชิงเทคนิคน้อยลงกว่า ระดับต้น แต่อาจต้องใช้เทคนิคเชิงมนุษยสัมพันธ์และทักษะเชิงมโนมติมากกว่า ส่วนผู้บริหารระดับสูงนั้นย่อมต้องใช้ทักษะเชิงมโนมติและมนุษยสัมพันธ์มาก ส่วนทักษะเชิงเทคนิคใช้น้อย เพราะผู้บริหารระดับต้นและระดับกลางได้รับผิดชอบดำเนินการไปเป็นส่วนใหญ่แล้ว

ในการบริหารโรงเรียนผู้บริหารจะต้องเป็นบุคลากรหลัก คุณภาพการศึกษาจะดีหรือไม่ดีย่อมขึ้นอยู่กับสมรรถภาพในการบริหารเป็นสำคัญ ผู้บริหารจะต้องรู้บทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินงานของโรงเรียนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ควรจะทำหน้าที่ของผู้นำทางการศึกษาในการวางแผนนโยบายในเรื่องโปรแกรมทางการศึกษา และกระบวน การสอน งานบุคลากรด้านนักเรียน การเงิน และงานธุรการต่างๆ [๓๘] รวมถึงความรับผิดชอบ ๔ ประการ คือ ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้จัดรูปแบบงาน โรงเรียนขนาดเล็ก ผู้บริหารอาจทำเองทั้งหมด โรงเรียนขนาดใหญ่

---

[๓๘] S. P. Henchey and others, **The elementary school principal ship**, (New York : Dodd Mesd, 1970), p. 79.

ผู้บริหารอาจมอบอำนาจมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบ และอาจให้ผู้อื่นทำบ้าง ไม่ว่าผู้บริหารจะทำเองหรือผู้อื่นช่วยทำ ผู้บริหารจะต้องจัดรูปแบบงาน เพื่อให้ภารกิจที่ปฏิบัติบรรลุผลสำเร็จ ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้สื่อความหมายเนื่องจากผู้บริหารต้องอยู่ท่ามกลางบุคคลทั้งหลายที่ประกอบสถานศึกษา ผู้บริหารจะต้องแสดงบทบาทของผู้นำทางการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการสอน มีความรู้กับเหตุการณ์เกี่ยวข้องกับแนวคิดใหม่ๆ ทางการศึกษา ผู้บริหารจำเป็นต้องบังคับบัญชาให้งานทั้งหลายลุล่วงไปด้วยดี[๓๙]

สรุปได้ว่า การบริหารการศึกษาเป็นความพยายามใช้ศาสตร์และศิลปะจูงใจผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ทั้งในและนอกองค์การให้ร่วมมือร่วมใจดำเนินกิจกรรมเพื่อให้องค์การประสบความสำเร็จ ทั้งในเชิงประสิทธิผลและประสิทธิภาพ ดังนั้น การบริหารตามแนวใหม่ยุคโลกาภิวัตน์เป็นการปฏิรูปการบริหารที่เน้นการกระจายอำนาจให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร มีผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน จะทำให้การบริหารประสบผลสำเร็จ ทุกฝ่ายเกิดความพึงพอใจ ให้ประชาชนได้รบประโยชน์สูงสุด ซึ่งเขตพื้นที่และสถานศึกษาควรนำเอาแนวคิดการบริหารต่างๆ มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ น่าจะประสบความสำเร็จในการบริหารงานได้ และการบริหารจัดการศึกษาในสถานศึกษา จะบรรลุตามวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใดผู้บริหารสถานศึกษา เป็นปัจจัยสำคัญที่จะให้การดำเนินงานด้านต่างๆ ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิผล ผู้บริหารจะต้องยึดหลักการ แนวคิดเป็นหลักในการปฏิบัติตน นอกจากเทคนิควิธีการต่างๆ ทักษะของผู้บริหารที่เหมาะสมยังเป็นองค์ประกอบเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้การบริหารจัดการศึกษาประสบผลสำเร็จสูงสุด

---

[๓๙] R. F. Campbell and others, **Administrative Behavior In Education**, (New York : McGraw Hill, 1972), p. 225.

ตารางที่ ๒.๖ สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา

นักวิชาการ	แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา
สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๕, หน้า ๒๙)	๑. งานวิชาการ ๒. งานบุคลากร ๓. งานกิจการนักเรียน ๔. งานธุรการและการเงิน ๕. งานอาคารสถานที่ ๖. งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
Campbell F. Ronald, Corbally E. Jr. John and Ramseyer (1973, p. 189)	๑. งานหลักสูตรและการสอน ๒. งานบริหารบุคลากร ๓. งานบริหารนักเรียน ๔. งานอาคารสถานที่ ๕. งานงบประมาณและธุรการ ๖. งานความสัมพันธ์กับชุมชน
S. P. Henchey and others (1970, p. 79)	๑. วางแผนนโยบาย ๒. กระบวนการสอน ๓. งานบุคลากร ๔. ด้านนักเรียน ๕. งานการเงิน ๖. งานธุรการต่างๆ
R. F. Campbell and others (1972, p. 225)	๑. ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้จัดรูปแบบงาน โดยมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบให้ผู้อื่นหรือร่วมกันทำ ๒. ผู้บริหารจะต้องควบคุมดูแลรูปแบบงาน เพื่อให้ภารกิจที่ปฏิบัติบรรลุผลสำเร็จ ๓. ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้สื่อความหมาย ๔. ผู้บริหารจะต้องแสดงบทบาทของผู้นำทางการศึกษา

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธ

๒.๓.๑ ความหมายวิถีพุทธ

คำว่า วิถีพุทธ หมายถึง แนวทางดำเนินชีวิตที่เป็นมัชฌิมาปฏิปทา (Buddhist Way of Life) โดยยึดหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา[๔๐] เป็นเส้นทางการฝึกตนบนสายธารธรรมอันจะนำพาให้เราสามารถที่จะร่วมทุกข์ ร่วมสุขกับผู้คนทุกเชื้อชาติศาสนา ทุกชนชั้นวรรณะอย่างไม่ถือตน[๔๑] เป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนไทยที่ได้รับการกล่อมเกลาจากคำสอนของพระพุทธศาสนาตั้งแต่ยุคแรกของประวัติศาสตร์ชาติไทย วิถีวัฒนธรรมของคนไทย ส่วนใหญ่ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลก รู้เข้าใจและให้การยอมรับ[๔๒]

สรุปได้ว่า วิถีพุทธ หมายถึง การฝึกตนด้วยหลักธรรมดำเนินวิถีชีวิตและวัฒนธรรม โดยการกล่อมเกลาจิตใจจากคำสอน ยึดหลักไตรสิกขาตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตในปัจจุบันจนเป็นค่านิยมพื้นฐานให้กับตนเองและวัฒนธรรมของสังคม

ตารางที่ ๒.๗ สรุปความหมายของวิถีพุทธ

นักวิชาการ	ความหมายของวิถีพุทธ
พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (๒๕๔๗, หน้า ๒๘)	แนวทางดำเนินชีวิตที่เป็นมัชฌิมาปฏิปทา (Buddhist Way of Life) โดยยึดหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา
วิจักษณ์ พานิช (๒๕๔๙, หน้า ๙)	เส้นทางการฝึกตนบนสายธารธรรมอันจะนำพาให้เราสามารถที่จะร่วมทุกข์ ร่วมสุขกับผู้คนทุกเชื้อชาติศาสนา ทุกชนชั้นวรรณะอย่างไม่ถือตน
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (๒๕๔๖, หน้า ๑๘)	วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนไทยที่ได้รับการกล่อมเกลาจากคำสอนของพระพุทธศาสนา จนกลายเป็นวิถีวัฒนธรรมของคนไทย

๒.๓.๒ ความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธ คือ โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยดำเนินตามมรรคซึ่งเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนาที่แปลว่าทางอันประเสริฐ มี

---

[๔๐]พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **บ ว ร กับการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธและอนาคตของสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๔๗), หน้า ๒๘.

[๔๑]วิจักษณ์ พานิช, “เลิกถือพุทธสู่วิถีพุทธ”, **มติชนสุดสัปดาห์**, ๒๕, ๒ (พฤศจิกายน ๒๕๔๙) : ๙.

[๔๒]สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, **ชุดฝึกอบรมหลักสูตรการจัดฝึกอบรมคุณธรรม ๒ คืน ๓ วัน “ค่ายพุทธบุตร-ค่ายพุทธธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดีการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘.

องค์ประกอบ ๘ ประการ สรุปลงตรงกับ ไตรสิกขาได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา[๔๓] โดยเน้นการรู้เข้าใจถึงความจริงของธรรมชาติตามธรรมดา แล้วจัดกระบวนการของการศึกษา ให้ได้ผลตามธรรมดาของความจริงนั้น ซึ่งมี ๒ ระดับ คือ ระดับรูปแบบ หมายความว่า เป็นธรรมดาของมนุษย์ที่อยู่ในสังคมหรือชุมชนอันใดอันหนึ่ง ย่อมมีวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมาโดยวัฒนธรรม โดยสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอะไรต่างๆ ซึ่งลงตัวตามที่สังคมนั้นเขาถือว่าดี และระดับตัวแท้ตัวจริง ได้แก่ ความเป็นจริงตามธรรมดาของธรรมชาติ ที่อยู่ลึกลงไปอีกทีหนึ่ง[๔๔]

โรงเรียนวิถีพุทธ เป็นโรงเรียนระบบปกติทั่วไป ที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียน โดยรวมของสถานศึกษาเน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ ได้พัฒนาการกิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็น[๔๕] ดำเนินตามแนวทางของพุทธะ คือ ท่านผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ความรู้ ความตื่น ความเบิกบานนั้น เป็นลักษณะ ๓ ด้าน ของแกนอันเดียวกัน คือ ปัญญา ที่พัฒนาประณีตยิ่งขึ้นไป ในจิตใจที่ดีงาม สุขสดใสมีพลังเข้มแข็งด้วยสมาธิ โดยมีการสื่อสารและพฤติกรรมที่สัมพันธ์อย่างเกื้อกูลกับเพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อมเป็นฐานรองรับสนับสนุน ทำให้เกิดการพัฒนาที่การศึกษา ๓ ด้าน บูรณาการเป็นไตรสิกขา[๔๖]

นอกจากนี้ โรงเรียนวิถีพุทธ ยังหมายถึงโรงเรียนที่บุคลากรทุกฝ่ายเป็นกัลยาณมิตรช่วยกันดำเนินการจัดการศึกษาให้มีหนทางการดำเนินชีวิต วิถีชีวิต วิถีการเรียนรู้ วิถีวัฒนธรรมต่างๆ ที่นำไปสู่ “ปัญญา”[๔๗] โดยนำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา[๔๘] เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา[๔๙] คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เข้าในหลักสูตรและกิจกรรมต่างๆ [๕๐] โดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม แสวงปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต[๕๑]

---

[๔๓]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **โรงเรียนวิถีพุทธ ปฏิรูปการศึกษาอย่างบูรณาการ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๔๗), หน้า ๒๐.

[๔๔]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : ออนป้า, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒๔.

[๔๕]สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, **แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : อุษาการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๙.

[๔๖]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **สู่การศึกษาแนวพุทธ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อุษาการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้าอนุโมทนา.

[๔๗]พระมหาพงษ์นรินทร์ จิตวโส, “เด็กพันธุ์ใหม่ ละอายทำดี วิกฤติการศึกษาไทยในยุคดิจิทัล”, **เนชั่นสุดสัปดาห์**, ๑๒ (ตุลาคม ๒๕๔๖) : ๑๕.

[๔๘]กระทรวงศึกษาธิการ, **แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๖), หน้า ๓.

[๔๙]คณะกรรมการพัฒนานวัตกรรมการศึกษา, **ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๗), หน้า ๓.

[๕๐]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **โรงเรียนวิถีพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๑.

[๕๑]สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), **วิถีพุทธ**, (ม.ป.ท. : ม.ป.พ., ๒๕๔๗), หน้า ๒.

พอสรุปได้ว่า โรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียน เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้พัฒนาการ กิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็น และนำเอาหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารและการจัดการเรียนการสอน โดยยึดหลักไตรสิกขามาบูรณาการเข้ากับบริบทของโรงเรียนและชุมชน ได้ร่วมกันพัฒนาทักษะชีวิต การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็นต้น

ตารางที่ ๒.๘ สรุปความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธ

นักวิชาการ	ความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธ
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๗, หน้า ๒๐)	โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยดำเนินตามมรรคซึ่งเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนา ตามหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๘, หน้า ๑๒๔)	กระบวนการการศึกษาตามความเป็นจริง ซึ่งมี ๒ ระดับ คือ ๑. ระดับรูปแบบ ๒. ระดับตัวแท้ตัวจริง
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (๒๕๔๗, หน้า ๙)	โรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียน เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๗, หน้าอนุโมทนา)	สถานศึกษาที่ดำเนินในทางของพุทธะ คือ ท่านผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน บูรณาการเป็นไตรสิกขา
พระมหาพงษ์นรินทร์ จิตวโส (๒๕๔๖, หน้า ๑๕)	โรงเรียนที่บุคลากรทุกฝ่ายเป็นกัลยาณมิตร ดำเนินการจัดการศึกษาให้มีหนทางการดำเนินชีวิต วิถีชีวิต วิถีการเรียนรู้ วิถีวัฒนธรรมต่างๆ ที่นำไปสู่ “ปัญญา”
กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๔๖, หน้า ๓)	โรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา
คณะกรรมการพัฒนานวัตกรรมการศึกษา (๒๕๔๗, หน้า ๓)	โรงเรียนที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๔๗, หน้า ๑๑)	โรงเรียนระบบปกติที่สอนวิชาต่างๆ เหมือนโรงเรียนทั่วไป แต่นำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารและการจัดการเรียนการสอน เน้นที่การบูรณาการไตรสิกขา
สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) (๒๕๔๗, หน้า ๒)	โรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้สนับสนุนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้พัฒนาการกิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็น โดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม และมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต

๒.๓.๓ ความเป็นมาของโรงเรียนวิถีพุทธ

ความเป็นมาของโรงเรียนวิถีพุทธ สืบเนื่องจากกระทรวงศึกษาธิการ จัดประชุมเรื่อง “หลักสูตรใหม่เด็กไทยพัฒนา ณ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๔๕ ที่ประชุมได้หารือถึงโรงเรียนที่จัดการศึกษาเพื่อตอบสนองตอบความสามารถที่แตกต่างกันของบุคคลเพื่อนำพาเด็กและเยาวชนไทยก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างไร้ขีดจำกัด กระทรวงศึกษาธิการนำความเห็นของที่ประชุมมาหารือต่ออีกหลายครั้งและได้ข้อสรุปเบื้องต้นถึงหลักสำคัญของการจัดโรงเรียนวิถีพุทธในเรื่องสำคัญ คือ ภาพสรุปโรงเรียนวิถีพุทธ กรอบความคิดรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ และแนวการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนวิถีพุทธจึงเป็นหนึ่งในโรงเรียนรูปแบบใหม่ที่จะช่วยผลักดันให้เด็กและเยาวชนไทยสามารถพัฒนาตามศักยภาพ เป็นคนดี คนเก่งของสังคม และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข[๕๒]

ทุกคนยอมรับว่า เด็กและเยาวชนของชาติเรามีปัญหาด้านความประพฤติ สุขภาพ และพลานามัย ตลอดจนคุณธรรมจริยธรรมอยู่ไม่น้อยเช่นเดียวกัน มีการพูดว่า เด็กไทยสมัยนี้ ทุกข์ง่าย สุขยาก หนักไม่เอาเบาไม่สู้ และมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนในด้านต่างๆ โดยเฉพาะการใช้สารเสพติด ทะเลาะวิวาท เที่ยวเตร่ มั่วสุมทางเพศ เล่นการพนัน และอีกหลากหลายปัญหา จนกระทั่งได้มีการจัดระเบียบสังคมกันใหม่ ปัจจุบันนี้เป้าหมายหลักของการปฏิรูปการศึกษาที่ทุกฝ่ายกำลังเร่งรัดอยู่ในขณะนี้ ก็คือ การยกระดับและการพัฒนาคุณภาพของประชากร ทั้งในด้านความรู้และความดี หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา ก็ได้อาศัยกรอบแนวคิดดังกล่าวมาโดยตลอด หากเราสามารถผลักดันให้มีการนำหลักสูตรนี้ไปใช้อย่างถูกต้องจริงจังแล้ว เชื่อว่าปัญหาและข้อห่วงใยต่างๆ ที่เรากำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบันจะเบาบางลง[๕๓]

โรงเรียนวิถีพุทธเป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นภายใต้โครงการพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการซึ่งมีจุดประสงค์สำคัญในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาเป็นกรอบแนวทางในการดำเนินการ[๕๔]

ดังนั้น ในการประชุมเรื่อง การปฏิรูปอุดมศึกษา ๑๐ มกราคม ๒๕๔๖ รัฐบาลจึงได้มอบนโยบายให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการเรื่อง “Mini Ministry” คือ ให้มีองค์กรเล็กที่คล่องตัว เพื่อสร้างระบบการทำงานแก่โรงเรียนและนักเรียนของในกลุ่ม ๒ นี้ รวมทั้งจะพัฒนานวัตกรรมใหม่ๆ ที่เป็นอิสระทางความคิด หลุดจากระเบียบที่รัดตึงเป็นอุปสรรคด้านต่างๆ และขยายผลอย่างเต็มรูปในโอกาสต่อไป บุคคลเหล่านี้ก็จะเป็นกำลังของประเทศชาติให้ก้าวทันโลกที่เทคโนโลยีที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทั้งนี้ โดยไม่ละเลยผู้เรียนในโรงเรียนส่วนใหญ่ของประเทศ

---

[๕๒]สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, **แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**, หน้า ๑ - ๒.

[๕๓]ประพัฒน์พงศ์ เสนาฤทธิ์, “หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานจะเด็กไทยเรียนมากน้อย”, **มติชน**, ๑๕ (ธันวาคม ๒๕๔๗) : ๓๐.

[๕๔]บรรเจอดพร รัตนพันธ์, **สรุปการประชุมปฏิบัติการ เรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๔๗), หน้า ๓.

จากนโยบายดังกล่าวข้างต้น กระทรวงศึกษาธิการจึงได้จัดทำโครงการ “สำนักพัฒนานวัตกรรม” ขึ้นในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยในเบื้องต้นจะพัฒนาโรงเรียนรูปแบบใหม่ ๕ ลักษณะ ในภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๔๖ ทั้งนี้ โรงเรียนทั้ง ๕ รูปแบบใหม่มีจุดเน้นของนวัตกรรมการศึกษาที่แตกต่างกัน ได้แก่ โรงเรียนวิถีพุทธ มีจุดเน้นที่จิตวิญญาณ เป็นการเรียนรู้รากเหง้าของภูมิปัญญาไทย โรงเรียนในกำกับของรัฐ มีจุดเน้นที่การบริหารจัดการแบบเอกชนที่คล่องตัว โรงเรียนสองภาษา มีจุดเน้นที่การใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ โรงเรียนสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ มีจุดเน้นส่งเสริมเด็กที่มีความสามารถพิเศษด้านต่างๆ และโรงเรียนต้นแบบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มีจุดเน้นที่การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้

สรุปความได้ว่า ความเป็นมาของโรงเรียนวิถีพุทธเกิดขึ้นจากการที่รัฐบาลและกระทรวงศึกษาธิการต้องการพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษาเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเด็กและเยาวชนในโรงเรียน

๒.๓.๔ ความสำคัญของโรงเรียนวิถีพุทธ

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยได้รับการกล่อมเกลาจากคำสอนของพระพุทธศาสนาตั้งแต่ยุคแรกของประวัติศาสตร์ชาติไทยจนกล่าวได้ว่าวิถีพุทธ คือ วิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่จนมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลกตระหนักและให้การยอมรับ[๕๕]

พุทธธรรมหรือพุทธศาสตร์เป็นองค์ความรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติของโลกและชีวิตที่แท้จริง และฝึกให้ผู้ศึกษาสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตั้งแต่ระดับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนทั่วไป คือ การกิน อยู่ ดู ฟัง จนถึงระดับดำเนินชีวิตของนักบวชผู้มุ่งชีวิตที่บริสุทธิ์ และในทุกระดับยังผลให้ผู้ศึกษาเองมีความสุขพร้อมๆ กันช่วยให้คนรอบข้างและสังคมมีความสุขพร้อมกันไปด้วยอย่างชัดเจน

พุทธธรรมมีกรอบการพัฒนาหลักเป็นระบบการศึกษา ๓ ประการ เรียกว่า ไตรสิกขา คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ที่เรียกสั้นๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกหัดอบรม เพื่อพัฒนากาย ความประพฤติ จิตใจ และปัญญา ไตรสิกขานี้เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้านและทุกวัย อีกทั้งมีความง่ายยาก ตั้งแต่เรื่องเบื้องต้นทั้งของเด็กและผู้ใหญ่จนถึงเรื่องที่ละเอียดซับซ้อนที่ยากจะหาองค์ความรู้อื่นใดมาเทียบได้

การศึกษาของกุลบุตร กุลธิดา และผู้ใหญ่ทั้งหลายในอดีตอันยาวนานของไทย มีฐานจากการใช้พุทธธรรมมาอบรมสั่งสอน แต่อาจไม่มีระบบของการศึกษาบังคับอย่างในยุคปัจจุบัน แม้ในปัจจุบันจะมีการศึกษาภาคบังคับแก่คนส่วนใหญ่ แต่ก็มิได้นำเอาพุทธธรรมมาเป็นฐานของการศึกษา แต่นำระบบและองค์ความรู้ตามโลกนิยมโดยมีฐานจากประเทศตะวันตกมาเป็นแกนในการจัดการศึกษา ทำให้พุทธธรรมเองเริ่มห่างเหินจากชีวิตของคนไทยยุคปัจจุบันมากขึ้น ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายในความล้ำค่าของพุทธธรรม และในความเป็นสมบัติของชาติ ซึ่งได้ก่อร่างสร้างฐานของวัฒนธรรมไทยมาแต่อดีต

---

[๕๕]สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, **แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**, หน้า ๙ - ๒๔.

ด้วยคุณค่าอันอนันต์ขององค์ความรู้ในพุทธธรรมและระบบไตรสิกขาที่ชัดเจนในการให้การศึกษาพัฒนาผู้เรียนทุกวัย ทางกระทรวงศึกษาธิการจึงมีแนวความคิดที่จะส่งเสริมให้สถานศึกษานำระบบของพุทธธรรมมาประยุกต์จัดกับระบบการเยนการสอนในสถานศึกษาปัจจุบัน เพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกำหนดที่มีคุณสมบัติของการเป็นคนดี เก่ง มีความสุขอย่างแท้จริง อันเป็นเป้าหมายแท้ของพุทธธรรมอยู่แล้ว ให้มีความชัดเจนขึ้น โดยผ่านการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ อันจะเป็นตัวอย่างที่จะขยายผลสู่การพัฒนาในโรงเรียนอื่นๆ ในวงกว้างต่อไป

เมื่อโรงเรียนพัฒนาสู่วิถีพุทธ จะสังเกตได้ถึงความเปลี่ยนแปลงและประโยชน์อีกมากมายที่เกิดตามมา ที่เปี่ยมไปด้วยความงดงามและคุณค่า คือ

๑. นักเรียนได้รับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่างๆ อย่างชัดเจนพร้อมกับการพัฒนาปัญญาและด้านอื่นๆ การพัฒนาที่จะให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุขพร้อมๆ กันที่ว่ายากจะไม่ยากสำหรับโรงเรียนวิถีพุทธ

๒. การพัฒนาผู้เรียนที่เกิดขึ้นชัดเจนจะเป็นที่ชื่นชอบและชื่นชมของทั้งผู้ปกครอง ครูอาจารย์ และชุมชนที่ได้รับทราบอีก การยอมรับและความร่วมมือช่วยเหลือจะเกิดขึ้นอย่างทวีคูณ

๓. สภาพแวดล้อมและบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ของโรงเรียนจะดีขึ้นมากในลักษณะที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาผู้เรียนรอบด้านทั้งศีล สมาธิ และปัญญา ผู้คนที่เกี่ยวข้องล้วนเป็นกัลยาณมิตรแก่กันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อนักเรียน

๔. บุคลากรในโรงเรียนพัฒนาตนเองทั้งวิถีการทำงานและวิถีชีวิต ทำให้สภาพการทำงานมีสุข มีคุณค่าเพิ่ม ชีวิตส่วนตัวพัฒนาสู่ความสะอาด สว่าง สงบชัดเจน เพราะความเป็นวิถีพุทธช่วยกล่อมเกลา

๕. โรงเรียนโดย ครู ผู้บริหาร บุคลากร และนักเรียนเป็นแบบอย่างต่อสังคมอีกทั้งเป็นพลังการพัฒนาสังคมวงกว้างให้ดีงามยิ่งๆ ขึ้นได้

ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการดำเนินโครงการ

๑. ผู้นำดำเนินการอย่างจริงจัง จนเห็นผลทั้งระดับประเทศ กระทรวง สถานศึกษา โดยกำกับดูแล ติดตาม และช่วยเอื้ออำนวยให้โครงการเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

๒. การสื่อสารสร้างความรู้ ความเข้าใจกับทุกส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยมีวัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่ชัดเจน

๓. ความพร้อมของสถานศึกษา

๔. การประเมินผลมุ่งผลสำเร็จเป็นสำคัญและให้เป็นไปตามระบบเชิงวิจัยและพัฒนา

๕. มีองค์กรที่รับผิดชอบโครงการที่มีการดำเนินการอย่างเป็นอิสระและโปร่งใส

๖. ทุกองค์ประกอบต้องสอดรับกันทั้งระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ

เป้าหมายพัฒนานวัตกรรมการศึกษา

๑. เด็กและเยาวชนพัฒนาเต็มตามศักยภาพ โดยเฉพาะผู้ที่มีความพร้อม

๒. ส่งเสริมให้สถานศึกษาที่มีความพร้อม สามารถพัฒนาการศึกษาได้อย่างก้าวกระโดด (Fast Track) เป็นแรงผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนการศึกษาอย่างรวดเร็ว ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ

๓. จัดให้มีทีมงานที่เข้มแข็งในการสร้างสรรค์นวัตกรรมการศึกษา และจัดให้มีระบบการทำงานที่ยืดหยุ่น คล่องตัว ทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร และวิชาการ

๔. ศึกษารวบรวมข้อความรู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ เพื่อเป็นแหล่งในการศึกษา ค้นคว้า และพัฒนาการศึกษา

๕. การทำงานในลักษณะเครือข่าย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง

๖. จัดระบบการติดต่อสื่อสาร และประชาชนสัมพันธ์อย่างมีประสิทธิภาพ

ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อน

ระยะที่ ๑ ทอดลองนำร่องในโรงเรียนที่สมัครใจและมีความพร้อมเข้าร่วมโครงการ ซึ่งสามารถวัดผลประเมินผลได้ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ระยะที่ ๒ พัฒนารูปแบบและสร้างองค์ความรู้เชิงวิจัย และพัฒนาจากการทดลองนำร่องให้สามารถนำสู่การปฏิบัติจริงในโรงเรียนที่จะขยายผลต่อไป

ระยะที่ ๓ ทยอยขยายผลสู่โรงเรียน

กิจกรรมสำคัญ

๑. จัดตั้งสำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา เพื่อทำหน้าที่เป็นแกนหลักในการประสานงานการพัฒนานวัตกรรมการศึกษา

๒. จัดให้มีแหล่งรวบรวมนวัตกรรมการศึกษาระดับชาติ และเขตพื้นที่การศึกษา และจัดให้มีเว็บไซด์ (Website) นวัตกรรมการศึกษาเพื่อเป็นศูนย์ในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์

๓. ริเริ่มพัฒนานวัตกรรมที่จำเป็น

๔. ส่งเสริมให้สถานศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษาพัฒนานวัตกรรมการศึกษา

๕. จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้นวัตกรรมการศึกษาระดับชาติ และเขตพื้นที่

๖. มีระบบยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ที่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนา และใช้นวัตกรรมตลอดจนมีระบบ

๗. เสริมแรงจูงใจแก่ภาคเอกชน และองค์กรต่างๆ ที่มีสถานศึกษา

๘. ทรัพยากรจากหน่วยงาน หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง

๙. ปรับปรุงกฎระเบียบและแนวปฏิบัติให้เอื้อต่อการดำเนินงานนวัตกรรมการศึกษา

๑๐. มีระบบการตรวจสอบประเมินโดยองค์กรภายนอก

การพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา

การจัดการพัฒนานวัตกรรมการศึกษา ใช้กิจกรรมสำคัญ ดังนี้

๑. สำรวจ ศึกษา วิเคราะห์ เพื่อสะท้อนความคิด แนวปฏิบัติที่ผ่านมาเพื่อการพัฒนาโรงเรียนก่อนเริ่มโครงการ

๒. จัดทำระบบการติดต่อสื่อสาร และดำเนินการสื่อสารให้ข้อมูลทุกด้านของโครงการสู่กลุ่มเป้าหมายอย่างทั่งถึงและต่อเนื่อง เพื่อสรุปคุณประโยชน์ที่จะได้รับ ทั้งผู้บริหารและผู้รับ โดยใช้สื่อทุกรูปแบบที่ก่อให้เกิดผลกระทบ

๓. คัดเลือกโรงเรียนและเขตพื้นที่การศึกษาเข้าร่วมโครงการ

๔. ดำเนินการทดลองนำร่อง ๕ รูปแบบ

๕. สร้างความรู้ ความเข้าใจในรูปแบบการจัดการศึกษารูปแบบต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการสร้างกระบวนทัศน์ (paradigm) แก่ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติ

๖. ติดตามประเมินผลและปรับปรุงจนได้ผลเป็นที่น่าพอใจ

๗. สรุปผลการดำเนินงานระยะเวลาการดำเนินการในเบื้องต้นระหว่างปีงบประมาณ ๒๕๔๖ - ๒๕๔๙ การติดตามประเมินผลและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ผลที่คาดว่าจะได้รับมีการพัฒนาในลักษณะก้าวกระโดดเพื่อให้เกิดนวัตกรรมการศึกษาที่เหมาะสมกับผู้เรียนในมิติที่เป็นความต้องการของประเทศไทยในปัจจุบัน ได้แก่ การใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร และสารสนเทศการบริหารจัดการแนวใหม่

๘. การพัฒนาผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษด้านภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นภาษาสากลควบคู่กับการพัฒนาทางด้านจิตใจ ทั้งนี้ในช่วงปีแรกมีนักเรียนที่ได้รับประโยชน์ ประมาณ ๑๐,๐๐๐ คน และมีโรงเรียนในโครงการประมาณ ๒๗๒ โรงเรียน

โรงเรียนวิถีพุทธเกิดจากความคิดเห็นความห่วงใยของผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านต่อเด็กและเยาวชนไทยที่กำลังอยู่ในวัยเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในสังคมที่จะต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่รวดเร็ว มีสิ่งยั่วยุมากมาย ทำอย่างไรจะให้เด็กและเยาวชนไทยยึดหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ยึดเหนี่ยว สามารถเผชิญกับปัญญาอย่างมีสติ รู้เท่าทันและใช้ปัญญาจัดการกับปัญหานั้นได้ โรงเรียนวิถีพุทธเป็นหนึ่งในโรงเรียนรูปแบบใหม่ที่จะช่วยผลักดันให้เด็กและเยาวชนไทยสามารถพัฒนาตามศักยภาพ เป็นคนดี คนเก่งของสังคม และสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข โดยเป็นการดำเนินงานประสานกันระหว่างสำนักงานพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและโรงเรียน ตลอดระยะเวลาการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธได้จุดประกายภาพความสำเร็จในการนำไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา มาใช้ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนได้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ ที่มุ่งให้ผู้เรียนเป็นคน คนเก่ง และอยู่ร่วมกับสังคมอย่างมีความสุข

ในปี ๒๕๕๑ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดนโยบายและจัดทำกรอบการบริหารราชการให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ขององค์กรที่เป็นองค์การหลักในการจัดและส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ประชากรวัยเรียนอย่างทั่วถึง มีคุณธรรมนำความรู้

ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และมีคุณภาพตามมาตรฐาน โดยจัดทำกลยุทธ์หลัก ๖ ข้อ ซึ่งกลยุทธ์ข้อที่ ๑ ได้ระบุไว้ คือ คุณธรรมนำความรู้น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ[๕๖]

๒.๓.๕ การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งดำเนินการพัฒนาผู้เรียน โดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการผ่านการพัฒนา “กิน อยู่ ดู ฟังเป็น” ดังนั้น การบริหารโครงการทั้งในระดับชาติ ระดับโรงเรียน จะยึดหลักการพัฒนาผู้เรียนดังกล่าวข้างต้นทุกขั้นตอน ดังนี้[๕๗]

การบริหารโครงการระดับชาติ

การบริหารโครงการระดับชาติ จะมีกิจกรรมหลัก ได้แก่ สร้างความเข้าใจแก่ผู้บริหารโรงเรียน และผู้รับผิดชอบโครงการ ผลิตสื่อ เอกสาร วีดีทัศน์ เพื่อเผยแพร่แนวคิดและตัวอย่างการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ สร้างความเข้าใจแก่ครู ทั้งในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการวิถีพุทธ และการจัดกิจกรรมเสริมลักษณะต่างๆ นิเทศเยี่ยมเยียนประเมินผลการดำเนินงาน สัมมนาเพื่อสะท้อนประสบการณ์ผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการปรับปรุงการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้น

การบริหารโครงการระดับโรงเรียน

การบริหารโครงการระดับโรงเรียน จะมีกิจกรรมหลักได้แก่

๑. ประชาสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น ครูและบุคลากรทุกคน ผู้ปกครอง นักเรียน องค์กรสงฆ์ที่สถานศึกษาจะขอความอนุเคราะห์ ฯลฯ

๒. ปรับสภาพบรรยากาศของสถานศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ

๓. ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ โดยสอดแทรกหลักธรรมในการเรียนรู้ทุกสาระการเรียนรู้

๔. ปรับปรุงการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักการโรงเรียนวิถีพุทธ นิเทศ เยี่ยมเยียน ชื่นชมให้กำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานและปรับปรุงการดำเนินงานให้ดียิ่งๆ ขึ้น ร่วมสัมมนาเพื่อรับฟังประสบการณ์ การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาอื่นๆ เพื่อนำมาปรับกิจกรรม การเรียนรู้ของสถานศึกษาตนเองต่อไป

สรุปได้ว่า การบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ แบ่งเป็น ๒ ระดับ คือ ระดับชาติและระดับโรงเรียน จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยยึดหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นนวัตกรรมแห่งการพัฒนาผู้เรียนสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับจุดเน้นการพัฒนาของประเทศ

---

[๕๖]สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, **คู่มือการจัดทำรายงานการประเมินตนเองของโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๕๑), หน้า ๓ - ๔.

[๕๗]กระทรวงศึกษาธิการ, **ชุดฝึกอบรมหลักสูตรการจัดอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร**, (กรุงเทพมหานคร : ค่ายพุทธบุตร, ๒๕๔๖), หน้า ๖๑.

๒.๓.๖ แนวทางการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ

การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธเป็นการผนึกกำลังของ บ้าน วัด โรงเรียน ที่จะปกป้องคุ้มภัยแก่เด็กและเยาวชน อันเป็นอนาคตความหวังของชาติ ให้เติบโตขึ้นอย่างเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน พร้อมที่จะเป็นผู้นำที่ดีของประเทศชาติในทุกภาคส่วน[๕๘] เพื่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธไปสู่ความเข้มแข็งจนสามารถเป็นปัจจัยแห่งการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง สู่สังคมคุณธรรมได้นั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ คือ[๕๙]

๑. การผสมผสานสถาบันหลักคือ บ้าน (ชุมชน) วัด โรงเรียน (บวร) หรือเครือข่ายกลุ่มโรงเรียนที่มีแนวทางและจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมความเข้มแข็งซึ่งกันและกัน

๒. ผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ในการสร้างปฐมเหตุสังคมอุดมปัญญาผู้มีความมุ่งมั่นในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและจัดการให้เกิดระบบการเรียนรู้บนฐานคุณธรรมจริยธรรมทั้งในชีวิต กิจวัตร ตลอดจนการบูรณาการสู่สาระวิชาอย่างเป็นองค์รวม

๓. การยอมรับและการสนับสนุนจากภายนอกทั้ง โดยนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัดและองค์กรอื่นๆ ทั้งในและนอกพื้นที่

ปัจจัยแห่งความสำเร็จทั้ง ๓ ประการ เป็นแนวทางการสร้างระบบการดูแลในระดับพื้นที่เพื่อหนุนช่วยส่งเสริมและพัฒนาปัจจัยต่างๆ ให้ถึงพร้อมตามเงื่อนไขบริบทของพื้นที่นั้นๆ จึงมีการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้าง Coaching Team ให้เกิดขึ้นในพื้นที่การศึกษาแต่ละเขตทั่วประเทศ

โรงเรียนวิถีพุทธเป็นภาพที่สะท้อนถึงการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การนำหลักไตรสิกขามาใช้ในการพัฒนาผู้เรียน และแสดงถึงความพยายามนำหลักพุทธธรรมต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารและจัดการศึกษาอย่างชัดเจนโดยให้มีรูปแบบที่หลากหลายตามความเหมาะสมของสถานศึกษาที่จะพัฒนาผู้เรียนได้อย่างดีที่สุด พร้อมกันสร้างสรรค์สภาพการดำเนินงานที่ผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนมีความสุขและได้พัฒนาสู่ชีวิตและสังคมที่ดีงามควบคู่กันไป[๖๐]

แนวการดำเนินการและจังหวะก้าวการพัฒนาของโรงเรียนวิถีพุทธแต่ละแห่งจะมีความแตกต่างกันได้ ตามลักษณะเฉพาะของแต่ละสถานศึกษา อย่างไรก็ตาม ก้าวย่างที่ชัดเจนจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้จากความพยายามในการพัฒนาผู้เรียนทั้ง ศีล สมาธิ ปัญญา ควบคู่กันไปอย่างบูรณาการบนวิถีการดำเนินชีวิตธรรมดาที่ส่งเสริมการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็น” คือ ดำเนินชีวิตได้อย่างไรรู้เท่าทันและจัดการได้ในลักษณะที่จะก่อประโยชน์ต่อตนเองต่อผู้อื่น และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมให้มากที่สุด

โรงเรียนวิถีพุทธเป็นสถานศึกษา ในระบบปกติที่นำหลักพุทธธรรมหรือองค์ความรู้ที่เป็นคำสอนในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้น โดยมีจุดเน้นที่สำคัญ

---

[๕๘]อดิศัย โพธารามิก, **ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒.

[๕๙]ประภาภัทร นิยม และคนอื่นๆ , **ผู้บริหาร Coaching Team โรงเรียนวิถีพุทธ การสร้างความรู้ใหม่ด้วยใจใคร่ครวญ**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโรงเรียนรุ่งอรุณ, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖ - ๑๗.

[๖๐]สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, **แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**, หน้า ๒๓ - ๒๖.

คือ การนำหลักธรรมมาใช้ในระบบการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา ซึ่งอาจเป็นการเรียนการสอนในภาพรวมของหลักสูตรสถานศึกษา หรือการจัดเป็นระบบวิถีชีวิตในสถานศึกษาของผู้เรียนส่วนใหญ่ โดยนำไปสู่จุดเน้นของการพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถ กิน อยู่ ดู ฟังเป็น คือใช้ปัญญาและเกิดประโยชน์แท้จริงต่อชีวิตและการจัดดำเนินการของสถานศึกษาจะแสดงถึงการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปรโตโฆสะ) ที่เป็นกัลยาณมิตรเอื้อในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ด้วยวิถีวัฒนธรรมแสวงปัญญา ทั้งนี้การพัฒนาผู้เรียนดังกล่าวจัดผ่านระบบไตรสิกขา ที่ผู้เรียนได้ศึกษาปฏิบัติอบรม ทั้งศีลหรือพฤติกรรมหรือวินัยในการดำเนินชีวิตที่ดีงามสำหรับตนและสังคม สมาธิหรือด้านการพัฒนาจิตใจที่มีคุณภาพ มีสมรรถภาพมีจิตใจที่ตั้งมั่นเข้มแข็งและสงบสุขและปัญญาที่มีความรู้ที่ถูกต้องมีศักยภาพในการคิดการแก้ปัญหาที่แยบคาย (โยนิโสมนสิการ) โดยมีครูและผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกัลยาณมิตรสำคัญที่รักและปรารถนาดีที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างดีที่สุด ด้วยความเพียรพยายาม ระบบพัฒนาผู้เรียนด้วยไตรสิกขานี้[๖๑] อาจแสดงแนวคิดได้ ดังแผนภาพที่ ๒.๑

แผนภาพที่ ๒.๒ สรุปแนวคิดจากหนังสือการพัฒนาที่ยั่งยืน โดย พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)[๖๒]

---

[๖๑]เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒ - ๑๓.

[๖๒]อ้างแล้ว, หน้า ๑๔.

สรุปได้ว่า แนวทางการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ จะเกิดขึ้นได้และประสบความสำเร็จได้นั้น ขึ้นอยู่กับการร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียนและองค์กรอื่นๆ ที่จะต้องช่วยกันผลักดันให้เกิดขึ้นทั้งด้วยการอบรมเชิงปฏิบัติการ และวิธีการอื่นๆ ที่หลากหลายให้เป็นไปตามเงื่อนไขและบริบทของแต่ละพื้นที่

ขั้นตอนการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวถึงขั้นตอนการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธไว้ว่าการพัฒนาสู่โรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจนมีประสิทธิภาพ จำเป็นจะต้องพิจารณาองค์ประกอบและลำดับขั้นตอนที่เป็นระบบ และลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบสถานศึกษาสามารถนำไปพิจารณาปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้[๖๓]

๑. การเตรียมการเป็นขั้นตอนความพยายามที่จะเตรียมสิ่งที่จะทำให้การดำเนินการเป็นไปโดยสะดวก ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการเตรียมการ เช่น

การหาที่ปรึกษา แหล่งศึกษา และเอกสารข้อมูลต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ปรึกษาที่เป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนาวิถีพุทธนี้ ซึ่งอาจจะเป็นพระภิกษุหรือคฤหัสถ์ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีศรัทธาและความรู้ชัดในพุทธธรรม ถ้าเป็นคฤหัสถ์ ควรเป็นแบบอย่างในสังคมได้ เช่น เป็นผู้ไม่ข้องแวะในอบายมุข เป็นผู้ทรงศีล ปฏิบัติธรรม เป็นต้น ที่ปรึกษาจะมีความจำเป็นมากโดยเฉพาะระยะเริ่มของการพัฒนา

การเตรียมบุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ให้มีความตระหนักในคุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นให้เกิดศรัทธาและฉันทะในการร่วมกันพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธด้วยปัญญารู้เข้าใจทิศทาง จากศรัทธาและฉันทะการพัฒนาร่วมกัน ความสำเร็จในการพัฒนาคาดหมายได้ว่าจะเกิดขึ้นได้ไม่ยาก สำหรับวิธีการเตรียมผู้เกี่ยวข้องนี้สามารถดำเนินการได้หลากหลายตั้งแต่วิธีทั่วไป เช่น การประชุมชี้แจง การสัมมนา จนถึงการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายการร่วมกันศึกษาดูงาน เป็นต้น

การกำหนดเป้าหมาย จุดเน้น วิสัยทัศน์ และแผนงานที่ชัดเจนทั้งระยะยาวในธรรมนูญสถานศึกษา และแผนปฏิบัติการรายปีก็ตามที่ผู้เกี่ยวข้องเห็นพ้องกัน จะเป็นหลักประกันความชัดเจนในการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธได้อย่างดี อันเป็นส่วนสำคัญของการเตรียมการที่ดี

๒. การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ เป็นการดำเนินการจัดปัจจัยต่างๆ ของการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพทั้งกายภาพและองค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอันจะนำไปสู่การเป็นปัจจัยในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักปัญญาวุฒิธรรม ๔ ประการ คือ

๒.๑ การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีข้อมูล มีสื่อที่ดี

๒.๒ การใส่ใจศึกษาเล่าเรียน โดยมีฐานของหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี

๒.๓ การมีกระบวนการคิดที่ดี คิดถูกวิธี โดยมีสภาพและบรรยากาศที่ส่งเสริม

๒.๔ ปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรมหรือนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้เหมาะสมสภาพและองค์ประกอบที่สำคัญที่จำเป็นต้องจัดส่งเสริมให้เกิดวิถีพุทธ มีตัวอย่างเช่น

---

[๖๓] อ้างแล้ว, หน้า ๒๗ - ๓๗.

หลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนการสอนที่โรงเรียนวิถีพุทธควรคำนึงถึงอย่างยิ่ง แนวคิดหนึ่งของการจัดก็คือ การบูรณาการหลักธรรมทั้งที่เป็นความรู้ (K) ศรัทธา ค่านิยม คุณธรรม (A) และการฝึกปฏิบัติหลักธรรม (P) ในการเรียนการสอนโดยอาจกำหนดในระดับจุดเน้นหลักสูตรสถานศึกษาที่แทรกในทุกองค์ประกอบหลักสูตรสถานศึกษา หรือกำหนดในระดับหน่วยการเรียนรู้ หรือแผนการจัดการเรียนรู้ที่ครูจะนำสู่การจัดการเรียนรู้ต่อไป

การเตรียมกิจกรรมนักเรียนที่โรงเรียนต้องคิดและกำหนดให้เหมาะสมกับผู้เรียนของตนมากที่สุด ซึ่งลักษณะกิจกรรมที่กำหนดมีหลากหลายทั้งที่เป็นกิจกรรมประจำวัน ประจำสัปดาห์หรือประจำโอกาสต่างๆ และกิจกรมวิถีชีวิต ซึ่งถ้าโรงเรียนเลือกกำหนดและเตรียมการไว้ล่วงหน้าจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอีกสะท้อนให้เห็นถึงคำกล่าวที่ว่า “การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคน กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” ในชีวิตประจำวัน

การจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ โดยผ่านการเตรียมการ การมอบหมายการรับผิดชอบของบุคลากรในการจัดกิจกรรมส่งเสริมหรือดูแลให้บรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่ดีเป็นกัลยาณมิตรเกิดขึ้นอย่างจริงจังต่อเนื่อง โดยจัดผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ การกระตุ้นทุกคนให้ทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี การยกย่องผู้ทำดี การปลูกศรัทธาค่านิยมปฏิบัติดีปฏิบัติชอบต่อผู้อื่น

๓. การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา จุดเน้นการดำเนินการพัฒนา คือ นักเรียนของสถานศึกษาโดยเป็นการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่เป็นลักษณะบูรณาการ ทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร และกิจกรรมวิถีชีวิตต่างๆ ที่ส่งเสริม “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” เป้าหมายของการพัฒนาจัดให้มีความชัดเจนที่พัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิตที่จะนำสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ในที่สุด

นอกจากการพัฒนาผู้เรียนอันเป็นภาระหลักแล้ว สถานศึกษาจำเป็นต้องไม่ละเลยการพัฒนาบุคลากรของตนเองทั้งหมดด้วย เพราะบุคลากร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ครูและผู้บริหารจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ดังนั้นยิ่งบุคลากร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ครูและผู้บริหารจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ดังนั้นยิ่งบุคลากรได้รับการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา มากเท่าไรจะยิ่งส่งผลดีต่อการช่วยให้นักเรียนได้รับการพัฒนามากขึ้นเท่านั้น

การดำเนินพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขานี้จะดำเนินการได้ดีหากในขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบและขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิดดำเนินการได้อย่างดี เพราะต่างเป็นเหตุปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินการพัฒนาผู้เรียน

๔. การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด เป็นขั้นตอนสำคัญในการเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสมควรมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตรที่ปรารถนาดีต่อกัน ปรารถนาดีต่อการพัฒนาผู้เรียนหรือต่องานกิจกรรมที่สำคัญของขั้นนี้ คือ การนิเทศติดตามที่จะดูแลการดำเนินงาน ให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้การให้คำปรึกษาและชี้แนะผู้ปฏิบัติ การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ ฯลฯ การสนับสนุนทั้งทรัพยากรข้อมูลและเครื่องมือต่างๆ ในการช่วยดำเนินการ ให้เป็นไปได้อย่างราบรื่นการรวบรวมข้อมูลและการประเมินผลระหว่างดำเนินการ อันจะเป็นฐานของการปรับปรุงต่อเนื่องต่อไปหรือแม้เป็นข้อมูลในการพิจารณาจัดการดูแลสนับสนุนได้อย่างเหมาะสม

๕. การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง เป็นขั้นตอนของระบบบริหารจัดการที่กำหนดเพื่อเน้นย้ำการพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลในขั้นตอนต้นๆ มาพิจารณาแล้วกำหนดปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้องค์ธรรมที่สนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนางานให้เป็นไปอย่างชัดเจนต่อเนื่อง คือ การมีอิทธิบาท ๔ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) และอุปัญญาธรรม ๒ (ความไม่สันโดษในกุศลธรรม และความไม่ระย่อในการพากเพียร)

๖. การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนจะสะท้อนให้ทราบถึงผลการดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่งๆ อาจเป็น ๑ ปี หรือ ๓ ปี หรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม เป็นต้นและในการประเมินจะเน้นข้อมูลที่เป็นเชิงประจักษ์เชื่อถือได้ ให้ข้อมูลที่ชัดเจนที่สามารถนำสู่การเผยแพร่หรือรายงานผู้เกี่ยวข้องให้ทราบผลการดำเนินงานนั้นๆ และนำเป็นข้อมูลในการวางแผนดำเนินการอื่นๆ ต่อไป และในระบบประกันคุณภาพ ขั้นตอนนี้มีความสำคัญไม่น้อยต่อการเสนอให้ผู้เกี่ยวข้องยอมรับในการดำเนินการและบริหารจัดการ

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบไปด้วยขั้นตอน ๖ ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน ผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการบริหารจัดการก็คือ ผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง คนในชุมชน และองค์กรหรือหน่วยงานราชกาเอกชนอื่นๆ จะต้องให้ความร่วมมือ ประสานสัมพันธ์กันอย่างเข้าใจ

๒.๓.๗ คุณลักษณะสำคัญของโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธจะต้องจัดสภาพในทุกๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ และส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาชีวิตให้สามารถกิน อยู่ ดู ฟังเป็น มีวัฒนธรรมในการแสวงปัญญา ทั้งนี้การจัดสภาพจะส่งเสริมให้เกิดลักษณะของปัญญาวุฒิธรรม ๔ ประการ คือ[๖๔]

๑. สัปปุริสสังเสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ครู อาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อที่ดี

๒. สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษา โดยมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี

๓. โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี

๔. ธัมมานุธัมมปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ และดำเนินชีวิตได้ถูกต้องตามธรรม

ซึ่งคุณลักษณะที่สำคัญของโรงเรียนวิถีพุทธนั้น เน้นการจัดสภาพทุกๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการที่ส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอดงามตามลักษณะแห่งปัญญาวุฒิธรรม ๔ ประการ คือ สัปปุริสสังเสวะ สัทธัมมัสสวะ โยนิโสมนสิการ และธัมมานุธัมมปฏิบัติ[๖๕]

---

[๖๔]กระทรวงศึกษาธิการ, **แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕.

[๖๕]เต็มใจ ศรีนวล, “โรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนแห่งความหวังของสังคมไทย”, **วารสารข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา**, ปีที่ ๒๔, (มกราคม ๒๕๔๗) : ๑๔.

สรุปได้ว่า คุณลักษณะที่สำคัญของโรงเรียนวิถีพุทธ ก็คือ โรงเรียนจัดสภาพในทุกๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ และพัฒนาผู้เรียนให้สามารถ กิน อยู่ ดู ฟังเป็น มีวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา

๒.๓.๙ รูปแบบของโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธเป็นสถานศึกษาในระบบปกติที่นำหลักพุทธธรรมหรือองค์ความรู้ที่เป็นคำสอนในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้น โดยยึดจุดเน้นที่สำคัญ คือ การนำหลักธรรมมาใช้ในระบบการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา ซึ่งอาจเป็นการเรียนการสอนในภาพรวมของหลักสูตรสถานศึกษาหรือการจัดเป็นระบบวิถีชีวิตในสถานศึกษาของผู้เรียนส่วนใหญ่ โดยนำไปสู่จุดเน้นของการพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถ กิน อยู่ ดู ฟังเป็น คือ ใช้ปัญญาและเกิดประโยชน์แท้จริงต่อชีวิต และการจัดดำเนินการของสถานศึกษาจะแสดงถึงการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เป็นกัลยาณมิตรเอื้อในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านด้วยวิถีวัฒนธรรมแสวงปัญญา ทั้งนี้การพัฒนาผู้เรียนดังกล่าวจัดผ่านระบบไตรสิกขา ที่ผู้เรียนได้ศึกษาปฏิบัติอบรม ทั้งศีลหรือพฤติกรรมหรือวินัยในการดำเนินชีวิตที่ดีงามสำหรับตนและสังคม สมาธิหรือด้านการพัฒนาจิตใจที่มีคุณภาพ มีสมรรถภาพ มีจิตใจที่ตั้งมั่นเข้มแข็งและสงบสุขและปัญญาที่มีความรู้ที่ถูกต้องมีศักยภาพในการคิด การแก้ปัญหาที่แยบคาย โดยมีครูและผู้บริหารสถานศึกษา เป็นกัลยาณมิตรสำคัญ ที่รักปรารถนาดีที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างดีที่สุดด้วยความเพียรพยายาม[๖๖]

แนวคิดเบื้องต้นของการจัดสภาพในสถานศึกษาที่เหมาะสมในด้านต่างๆ มีลักษณะดังต่อไปนี้[๖๗]

๑. ด้านการบริหารจัดการ[๖๘]

สถานศึกษาโดยบุคลากรในสถานศึกษาร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนสร้างความตระหนักและศรัทธารวมทั้งเสริมสร้างปัญญาเข้าใจในหลักการและวิธีดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธร่วมกัน ทั้งนี้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งครูและผู้บริหารเพียรพยายามสนับสนุนโดยลักษณะต่างๆ และการปฏิบัติตนเองที่จะสนับสนุนและเป็นตัวอย่างในการพัฒนาผู้เรียนตามวิถีชาวพุทธ สถานศึกษาวิเคราะห์จุดเน้นหรือรูปแบบรายละเอียดโรงเรียนวิถีพุทธตามความเหมาะสมกับบริบทสถานศึกษา ซึ่งแต่ละสถานศึกษาจะมีจุดเน้นและรายละเอียดรูปแบบที่แตกต่างกันได้ เช่น บางสถานศึกษา จะมีจุดเน้นประยุกต์ไตรสิกขาในระดับชั้นเรียน (การจัดกระบวนการเรียนรู้รายวิชา) บางสถานศึกษาเน้นประยุกต์ในระดับกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวัน ภาพรวมบางสถานศึกษาเน้นประยุกต์ในระดับกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวัน ภาพรวมบางสถานศึกษาเน้นประยุกต์ในระดับกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวัน ภาพรวมบางสถานศึกษาทำทั้งระบบทุกส่วนของการจัดการศึกษาก็ได้

---

[๖๖]กระทรวงศึกษาธิการ, **ชุดฝึกอบรมหลักสูตรการจัดอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร**, (กรุงเทพมหานคร : ค่ายพุทธบุตร, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒.

[๖๗]สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, **แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐ - ๒๑.

[๖๘]สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, **แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๔๘), หน้า ๒๖ - ๒๗.

๒. ด้านกายภาพ

โรงเรียน จะจัดอาคาร สถานที่ สภาพแวดล้อม ห้องเรียน และแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญา เช่น มีศาลาพระพุทธรูปที่โดดเด่น และมีความเหมาะสมที่จะชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอ มีมุมหรือห้องให้ศึกษาพุทธธรรม บริหารจิต เจริญภาวนาเหมาะสมหรือมากพอที่จะบริการผู้เรียน หรือการตกแต่งบริเวณให้เป็นธรรมชาติหรือใกล้ชิดธรรมชาติมีใจสงบและส่งเสริมปัญญา เช่น ร่มรื่น มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม ดูแลเสียงต่างๆ ไม่ให้อึกทึก ถ้าเปิดเพลงกระจายเสียงก็พิถีพิถันเลือกเพลงที่ส่งเสริมสมาธิ ประเทืองปัญญาเป็นต้น การจัดลักษณะทางกายภาพของโรงเรียนวิถีพุทธควรให้ความสำคัญของสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตามที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา และแนวทางในการจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดไว้สามารถสรุปเป็นหลักการในการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียนวิถีพุทธได้ดังนี้[๖๙]

๑) บรรยากาศสงบเงียบ เรียบง่าย

๒) ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ร่มรื่น

๓) ใกล้ชิดกับชุมชน

๔) สะอาด มีระเบียบ

๕) ทันสมัย มีการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอ

๖) เป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพ และคุณธรรม

โรงเรียนหรือสถานศึกษาเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญต่อการเรียนรู้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้มาก เหตุการณ์ในพระพุทธศาสนาหลายตอน เน้นถึงความสำคัญของสถานที่และบรรยากาศ เช่น ทรงเจริญ อานาปานสติกรรมฐานเมื่อมีพระชนมายุ ๗ พรรษา ณ ใต้ต้นหว้าในบรรยากาศที่เงียบสงบ ทรงเลือกสถานที่ใกล้ชิดธรรมชาติและชุมชนสำหรับบำเพ็ญเพียร เมื่อตรัสรู้แล้วทรงเปลี่ยนสถานที่จากที่ตรัสรู้ไปประทับใต้ต้นไทรและต้นอื่นๆ ทรงกำหนดเรื่องความสะอาด ความมีระเบียบไว้ในพระวินัยปิฎกว่าด้วย เสนาสนวัตรและเสนาสนะขันธกะ ทรงกำหนดความเหมาะสมสะดวกสบายของสภาพแวดล้อม ๗ ประการ คือ สัปปายะ ๗ จากแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๓๙ - ๒๕๕๐ โรงเรียนในอุดมคติได้กำหนดให้มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนได้เรียนอย่างมีความสุข คือ มุ่งเน้นการเรียนรู้ตามธรรมชาติ ปลูกฝังเรื่องความสะอาด ความมีวินัยรวมทั้งการจัดโรงเรียนให้มีความร่มรื่น มีต้นไม้ มีแหล่งน้ำ บ่อน้ำ ไร้ฝุ่น ไร้มลภาวะ ปลอดภัยและไม่มีมุมอับ ดังนั้น โรงเรียนวิถีพุทธ ควรมีลักษณะทางกายภาพที่เป็นธรรมชาติ ร่มรื่นสวยงาม สะอาด เป็นระเบียบปลอดภัย ให้ความรู้สึกที่ผ่อนคลาย สบายกายสบายใจ มีศูนย์รวมศรัทธาของครู นักเรียนและบุคคลในชุมชน คือมีพระพุทธรูปที่เด่นชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัย มีสวนพุทธธรรมประกอบด้วยต้นไม้สำคัญในพระพุทธศาสนา มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม มีอาคารสถานที่ ที่สะอาดเป็นระเบียบและเพียงพอต่อการใช้สอย มีแปลงเกษตร โรงฝึกงานที่เหมาะสมต่อการฝึกฝนคุณธรรมเพื่อประกอบสัมมาอาชีวะ มีห้องจริยธรรม ห้องสมุดพระพุทธศาสนาทุกห้องเรียนมีพระพุทธรูปเพื่อให้นักเรียนได้เห็นและระลึกถึงพระรัตนตรัย

---

[๖๙] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐ - ๒๑.

อยู่เสมอ จัดบรรยากาศในห้องเรียนมีความสงบ สะอาด ครูและนักเรียนมีความสำรวมตนอยู่เสมอ สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนทันสมัยและครบครัน ทั้งสื่อเกิดจากภูมิปัญญาของครู นักเรียนและชุมชน ตลอดจนสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข ปลูกฝังคุณลักษณะใฝ่รู้ใฝ่เรียน และความรู้ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก โรงเรียนต้องมีความใกล้ชิดธรรมชาติ ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น ความสะอาด มีระเบียบเรียบร้อยของโรงเรียนวิถีพุทธ จะต้องเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของนักเรียนทุกคนโดยครูสร้างบรรยากาศของความรักความสามัคคีและความรับผิดชอบ

๓. ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต[๗๐]

สถานศึกษาจัดกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวัน ประจำสัปดาห์หรือในโอกาสต่างๆ เป็นภาพรวมทั้งสถานศึกษาที่เป็นการปฏิบัติบูรณาการทั้ง ศีล สมาธิ และปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของ การกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ เพื่อเป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิต โดยมีกิจกรรมตัวอย่างดังนี้

๒.๑ มีกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระ ก่อนเข้าเรียนและก่อนเลิกเรียนประจำวัน เพื่อใกล้ชิดศาสนา

๒.๒ มีกิจกรรมรับศีลหรือทบทวนศีลทุกวัน อาจเป็นบทกลอนหรือเพลงเช่นเดียวกับกิจกรรม แผ่เมตตา เพื่อให้ตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

๒.๓ มีกิจกรรมทำสมาธิรูปแบบต่างๆ เช่น นั่งสมาธิ ท่องอาขยานเพื่อสมาธิ สวดมนต์สร้างสมาธิ หรือทำสมาธิเคลื่อนไหวอื่นๆ เป็นประจำวันหรือก่อนเรียน เพื่อพัฒนาสมาธิ

๒.๔ มีกิจกรรมพิจารณาอาหาร ก่อนรับประทานอาหารกลางวัน เพื่อให้กินเป็น กินอย่างมีสติ ปัญญารู้เข้าใจ

๒.๕ มีกิจกรรมอาสาวิเศษปฏิบัติวินัยหรือศีล เพื่อให้อยู่เป็น อยู่อย่างสงบสุข

๒.๖ มีกิจกรรมประเมินผลการปฏิบัติธรรม (ศีล สมาธิ ปัญญา) ประจำวัน เพื่อให้อยู่เป็น

๒.๗ มีการสวดมนต์ ฟังธรรมประจำสัปดาห์ หรือในวันพระ เพื่อพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา

๒.๘ มีกิจกรรมบันทึกและยกย่องการปฏิบัติธรรม เน้นย้ำและเสริมแรงการทำความดี

๒.๙ ทุกห้องเรียนมีการกำหนดข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน โดยเข้าใจเหตุผลและประโยชน์ที่มีต่อการอยู่ร่วมกัน เพื่อการพัฒนาศีล/วินัย ด้วยปัญญา

๔. ด้านการเรียนการสอน[๗๑]

สถานศึกษามีการจัดหลักสูตรสถานศึกษา หรือจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน ผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน เพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนด้วยหลักพุทธธรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เช่น

๓.๑ หลักสูตรสถานศึกษามีการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์และผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ที่สะท้อนการพัฒนาไตรสิกขาไปพร้อมๆ กัน

---

[๗๐] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑ - ๒๓.

[๗๑] อ้างแล้ว, หน้า ๒๓ - ๒๕.

๓.๒ การจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกชั้นให้มีการบูรณาการพุทธธรรมในการเรียนรู้และปฏิบัติ

๓.๓ การจัดการเรียนรู้แต่ละครั้ง นำพุทธธรรมมาเป็นฐานในการคิดหรือเป็นเกณฑ์ตรวจสอบการเรียนรู้การปฏิบัติ หรือเชื่อมโยงการเรียนรู้สู่หลักธรรมในการพัฒนาตนและผู้อื่น

๓.๔ ประสานร่วมมือกับวัด หรือคณะสงฆ์ในการการเรียนรู้ ทั้งสาระพระพุทธศาสนาและกลุ่มสาระหรือกิจกรรมอื่นๆ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาในบริบทต่างๆ ทั้งนี้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ควรมีลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” โดยนักเรียนมีกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาทั้งด้านกาย (กายภาวนา) ด้านความประพฤติ (สีลภาวนา) ด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) และด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) โดยมุ่งให้นักเรียนมีคุณลักษณะ “กิน อยู่ ฟังเป็น” เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตน และสังคมโดยไม่เบียดเบียนผู้ใด และเกื้อกูลในการพัฒนาวัฒนธรรมแสวงปัญญา และวัฒนธรรมเมตตา เช่น “การกิน อยู่เป็น” เพื่อยังประโยชน์ในการดำรงชีวิตที่อยู่ได้เหมาะสมเป็นไปตามคุณค่าแท้ หรือ “การดู ฟังเป็น” เพื่อเน้นประโยชน์ในการเรียนรู้เพิ่มพูนปัญญา

ทั้งนี้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ ควรมีลักษณะสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น โดยนักเรียนมีกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาทั้งด้านกาย (กายภาวนา) ด้านความประพฤติ (ศีลภาวนา) ด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) และด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) โดยมุ่งให้นักเรียนมีคุณลักษณะ กิน อยู่ ดู ฟังเป็น เพื่อให้ประโยชน์ในการพัฒนาตนและสังคมโดยไม่เบียดเบียนผู้ใด และเกื้อกูลในการพัฒนาวัฒนธรรมแสวงปัญญาและวัฒนธรรมเตตา เช่น การกิน อยู่เป็น เพื่อยังประโยชน์ในการดำรงชีวิตที่อยู่ได้เหมาะสมเป็นไปตามคุณค่าแท้ หรือ การดู ฟังเป็น เพื่อเน้นประโยชน์ในการเรียนรู้เพิ่มพูนปัญญา

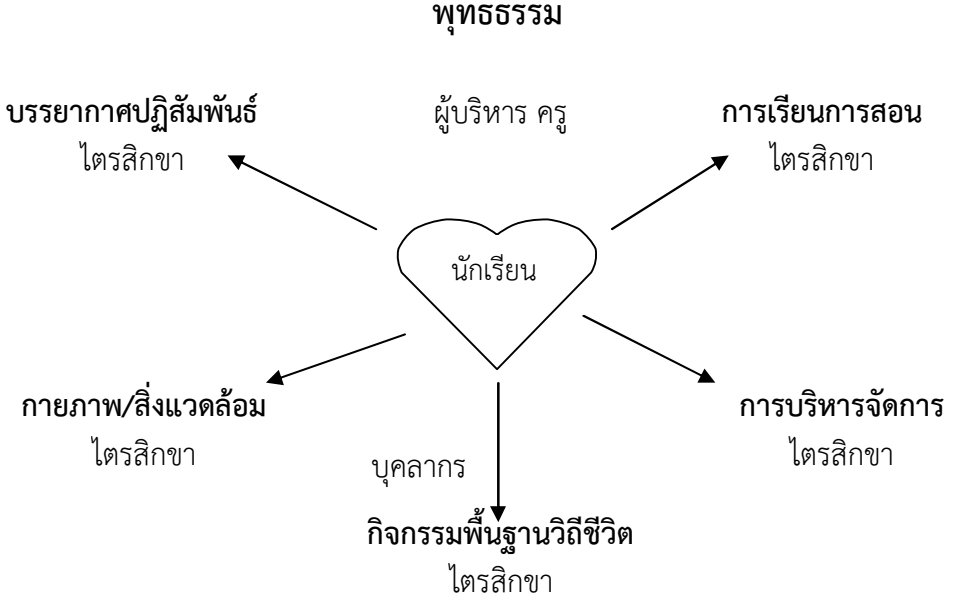
๕. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์[๗๒]

สถานศึกษาส่งเสริมบรรยากาศของการใฝ่เรียนรู้ และพัฒนาไตรสิกขาหรือส่งเสริมการมีวัฒนธรรมแสวงปัญญาและมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน มีบรรยากาศของการเคารพ อ่อนน้อม ยิ้มแย้มแจ่มใส การมีความเมตตา กรุณาต่อกัน ทั้งครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อครูด้วยกัน และสถานศึกษาส่งเสริมให้บุคลากรและนักเรียนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น เช่น การลด ละ เลิกอบายมุข การเสียสละ เป็นต้น

---

[๗๒] อ้างแล้ว, หน้า ๒๕ - ๒๖.

ลักษณะรูปแบบของโรงเรียนวิถีพุทธตามรายละเอียดข้างต้นสรุปประเด็นสำคัญเป็นแผนภาพ ดังแผนภาพที่ ๒.๓

แผนภาพที่ ๒.๓ ลักษณะรูปแบบของโรงเรียนวิถีพุทธ[๗๓]

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ

จังหวะก้าวของการพัฒนาสู่โรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจนมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องพิจารณาองค์ประกอบและลำดับขั้นตอนที่เป็นระบบ และลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบต่อไปนี้ เป็นข้อเสนอเชิงตัวอย่างหนึ่งที่โรงเรียนสามารถนำไปพิจารณาปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้[๗๔]

๑. การเตรียมการ เป็นขั้นตอนความพยายามที่จะเตรียมสิ่งที่จะทำให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปได้โดยสะดวก ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการเตรียมการ เช่น

๑.๑ การหาที่ปรึกษา แหล่งศึกษาและเอกสารข้อมูลต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ปรึกษาที่เป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนาวิถีพุทธนี้ ซึ่งอาจจะเป็นพระภิกษุหรือฆราวาสที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีศรัทธาและความรู้ชัดในพุทธธรรม ปฏิบัติธรรม เป็นต้น ที่ปรึกษาจะมีความจำเป็นมาก โดยเฉพาะในระยะเริ่มของการพัฒนา

๑.๒ การเตรียมบุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชนให้มีความตระหนักในคุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ให้เกิดศรัทธาและฉันทะในการร่วมกันพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ ด้วยปัญญารู้เข้าใจทิศทาง จากศรัทธาและฉันทะการพัฒนาร่วมกัน ความสำเร็จในการพัฒนา

---

[๗๓]กระทรวงศึกษาธิการ, **ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๔๗), หน้า ๒๖.

[๗๔]สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, **แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**, หน้า ๓๓ - ๓๕.

คาดหมายได้ว่าจะเกิดขึ้นได้ไม่ยาก สำหรับวิถีการเตรียมผู้เกี่ยวข้องนี้สามารถดำเนินการได้หลากหลายวิธี เช่น การประชุมชี้แจง การสัมมนา จนถึงการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย การร่วมกันศึกษาดูงาน เป็นต้น

๑.๓ การกำหนดเป้าหมาย จุดเน้น หรือวิสัยทัศน์ และแผนงานที่ชัดเจน ทั้งระยะยาวในธรรมนูญสถานศึกษาและแผนปฏิบัติการรายปีก็ตาม ที่ผู้เกี่ยวข้องเห็นพ้องกัน จะเป็นหลักประกันความชัดเจนในการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธได้อย่างดี อันเป็นส่วนสำคัญของการเตรียมการที่ดี

๒. การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ เป็นการดำเนินการจัดปัจจัยต่างๆ ของการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพทั้งกายและองค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอันจะนำไปสู่การเป็นปัจจัยในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักปัญญาวุฒิธรรม ๔ ประการ คือ[๗๕]

๒.๑ การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีข้อมูล มีสื่อที่ดี (สัปปุริสสังเสวะ)

๒.๒ การใส่ใจศึกษาเล่าเรียน โดยมีฐานของหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี (สัทธัมมัสสวนะ)

๒.๓ การมีกระบวนการคิดที่ดี คิดถูกวิธี โดยมีสภาพและบรรยากาศที่ส่งเสริม (โยนิโสมนสิการ)

๒.๔ ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมหรือการนำเอาความรู้ไปใช้ในชีวิตได้อย่างเหมาะสม (ธัมมานุธัมมปฏิปัตติ)

สภาพและองค์ประกอบที่สำคัญที่จำเป็นต้องจัดส่งเสริมให้เกิดวิถีพุทธ มีแนวทางดังนี้[๗๖]

หลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนแบะแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนการสอนที่โรงเรียนวิถีพุทธควรคำนึงอย่างยิ่ง แนวคิดหนึ่งของการจัดคือการบูรณาการหลักธรรมทั้งที่เป็นความรู้ ศรัทธา ค่านิยม คุณธรรม และการฝึกปฏิบัติหลักธรรม โดยอาจกำหนดในระดับจุดเน้นหลักสูตรสถานศึกษาที่แทรกในทุกองค์ประกอบหลักสูตรสถานศึกษา หรือกำหนดในระดับหน่วยการเรียนรู้ หรือแผนการจัดการเรียนรู้ที่ครูจะนำสู่การจัดการเรียนรู้ต่อไป

การเตรียมกิจกรรมนักเรียนที่โรงเรียนต้องคิดและกำหนดให้เหมาะสมกับผู้เรียนของตนมากที่สุด ซึ่งลักษณะกิจกรรมที่กำหนดมีหลากหลาย ทั้งที่เป็นกิจกรรมประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือประจำโอกาสต่างๆ และกิจกรรมวิถีชีวิต ซึ่งถ้าโรงเยนเลือกกำหนดและเตรียมการไว้ล่วงหน้า จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน อีกทั้งสะท้อนให้เห็นถึงคำกล่าวที่ว่า การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกิน อยู่ ดู ฟังเป็น

การจัดสภาพกายภาพสถานศึกษา ที่หมายครอบคลุมถึงอาคารสถานที่ ห้องเรียนแหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม อาณาบริเวณของสถานศึกษาซึ่งสถานศึกษาจำเป็นต้องคำนึงถึงการจัดให้เหมาะสม และมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาไตรสิกขาให้มากที่สุด ทั้งที่ผ่านระบบการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาและผ่านการเรียนรู้วิถีชีวิตจริงจากการกิน อยู่ ดู ฟัง ในชีวิตประจำวัน

---

[๗๕]เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๙ - ๔๐.

[๗๖]อ้างแล้ว, หน้า ๔๐ - ๔๓.

การจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ โดยผ่านการเตรียมการ การมอบหมายการรับผิดชอบของบุคคลในการจัดกิจกรรมส่งเสริมหรือดูแลให้บรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่ดี เป็นกัลยาณมิตร เกิดขึ้นอย่างจริงจังต่อเนื่อง โดยจัดผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ การกระตุ้นทุกคนทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี การยกย่องผู้ทำดี การปลูกศรัทธาค่านิยมปฏิบัติดีปฏิบัติชอบต่อผู้อื่น เป็นต้น

๓. การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา จุดเน้นการดำเนินการพัฒนา คือ นักเรียนของสถานศึกษา โดยเป็นการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่เป็นลักษณะบูรณาการ ทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร และกิจกรรมวิถีชีวิตต่างๆ ที่ส่งเสริมการกิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็นเป้าหมายการพัฒนา จัดให้มีความชัดเจนที่พัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิต ที่จะนำสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ในที่สุด

นอกจากการพัฒนาผู้เรียนอันเป็นภาระหลักแล้ว สถานศึกษาจำเป็นต้องไม่ละเลยการพัฒนาบุคลากรของตนเองทั้งหมดด้วย เพราะบุคลากรโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ครูและผู้บริหารจะเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ดังนั้น ยิ่งบุคลากรได้รับการพัฒนาตามระบบไตรสิกขามากเท่าไร จะส่งผลต่อการช่วยให้นักเรียนได้รับการพัฒนามากขึ้นเท่านั้น

๔. การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด เป็นขั้นตอนสำคัญในการเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสม ควรมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตร ที่ปรารถนาดีต่อกัน ปรารถนาดีต่อการพัฒนาผู้เรียนหรือต่องาน กิจกรรมที่สำคัญของขั้นนี้ คือ การนิเทศติดตาม ที่จะดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การให้คำปรึกษาและชี้แนะผู้ปฏิบัติ การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ การสนับสนุน ทั้งทรัพยากรข้อมูลและเครื่องมือต่างๆ ในการช่วยดำเนินการให้เป็นไปได้อย่างราบรื่น การรวบรวมข้อมูลและการประเมินผลระหว่างดำเนินการ อันจะเป็นฐานของการปรับปรุงต่อเนื่องต่อไป หรือแม้เป็นข้อมูลในการพิจารณาจัดการดูแลสนับสนุนได้อย่างเหมาะสม

๕. การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง เป็นขั้นตอนของระบบบริหารจัดการที่กำหนดเพื่อเน้นย้ำการพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลในขั้นตอนต้นๆ มาพิจารณาแล้วกำหนดปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ องค์ธรรมที่สนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนางานเป็นไปอย่างชัดเจนต่อเนื่อง คือ การมีอิทธิบาท ๔ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา และอุปัญญาตธรรม ๒ ได้แก่ ความไม่สันโดษในกุศลธรรมและความไม่ย่อในการพากเพียร

๖. การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะสะท้อนให้ทราบถึงผลการดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่งๆ อาจเป็น ๑ ปี หรือ ๓ ปี หรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม เป็นต้น และในการประเมินจะเน้นข้อมูลที่เป็นเชิงประจักษ์ เชื่อถือได้ ให้ข้อมูลที่ชัดเจน ที่สามารถนำสู่การเผยแพร่หรือรายงานผู้เกี่ยวข้องให้ทราบผลการดำเนินงานนั้นๆ และนำเป็นข้อมูลในการวางแผนดำเนินการอื่นๆ ต่อไป และในระบบประกันคุณภาพ ขั้นตอนนี้มีความสำคัญไม่น้อยต่อการเสนอให้ผู้เกี่ยวข้องยอมรรับในการดำเนินการและบริหารจัดการ

จากแนวทางการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธที่มาข้างต้น สรุปได้ว่า โรงเรียนจะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามขั้นตอนดังนี้ คือ

๑. เตรียมการให้การจัดโรงเรียนวิถีพุทธดำเนินไปโดยสะดวกด้วยศรัทธาและฉันทะ

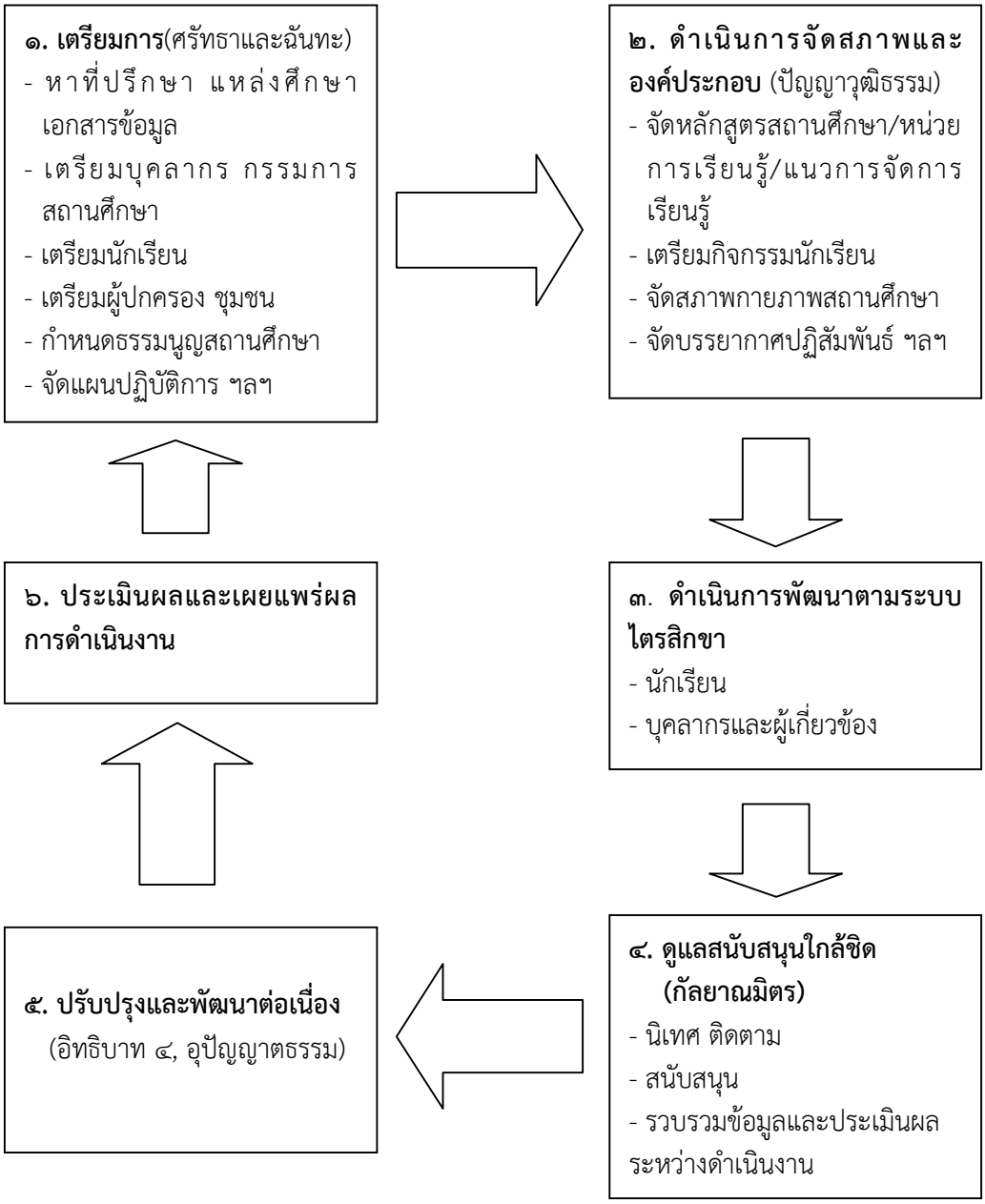
๒. ดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ที่จะเป็นปัจจัย เป็นกิจกรรม เป็นเครื่องมือสู่การพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะปัญญาวุฒิธรรม

๓. ดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ซึ่งหัวใจของการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

๔. ดูแลสนับสนุนใกล้ชิดที่จะช่วยให้การดำเนินทุกส่วนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพด้วยท่าทีความเป็นกัลยาณมิตร

๕. ปรับปรุง พัฒนาต่อเนื่องที่จะเน้นย้ำการพัฒนาว่าต้องมีมากขึ้น ด้วยหลักอิทธิบาท ๔ และอุปัญญาตธรรม

๖. ขั้นประเมินผล และเผยแพร่ผลดำเนินการ ที่จะนำข้อมูลผลการดำเนินงานสู่การเตรียมการที่จะดำเนินการในปีต่อๆ ไป หรือใช้กับโครงการต่อเนื่องอื่น และนำผลสรุปจัดทำรายงานผลการดำเนินงานแจ้งแก่ผู้เกี่ยวข้องให้ทราบ ดังแผนภาพที่ ๒.๔

แผนภาพที่ ๒.๔ แสดงการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ[๗๗]

---

[๗๗] อ้างแล้ว, หน้า ๓๖.

การจัดวิถีพุทธสู่การเรียนรู้

หลักการจัดวิถีพุทธสู่การเรียนรู้ มีแนวทางดังนี้[๗๘]

๑. บูรณาการพุทธธรรมสู่การจัดการเรียนรู้ และการปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ เพื่อนำสู่การรู้ เข้าใจความจริง

๒. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ ทุกสถานที่ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม

๓. ประสานความร่วมมือ วัด คณะสงฆ์ และชุมชน ในการจัดการเรียนรู้ หลักธรรมสำคัญสู่การจัดการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ ได้แก่

๓.๑ ไตรสิกขา

๓.๒ กัลยาณมิตร

๓.๓ ปรโตโฆสะ และโยนิโสมนสิการ

๔. หลักสูตรสถานศึกษา

๔.๑ สอดแทรก เพิ่มเติม พุทธธรรมในวิสัยทัศน์ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน

๔.๒ เพิ่มเติมคุณธรรมจริยธรรมในผลการเรียนรู้ที่คาดจริง

๔.๓ ให้มีการบูรณาการพุทธธรรมในการจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ

๔.๔ สอดแทรก ความรู้ และการปฏิบัติจริงในการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และสถานการณ์อื่นๆ นอกห้องเรียน ได้แก่ บูรณาการในการเรียนรู้บูรณาการในวิถีชีวิตและบูรณาการไตรสิกขาเข้าในชีวิตประจำวัน

๕. ผู้สอน

๕.๑ เป็นตัวอย่างที่ดีในลักษณะ สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น อย่างสม่ำเสมอ

๕.๒ เป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน มีเมตตาธรรม ความอ่อนโยน อดทน อดกลั้นและสร้างเสริมกำลังใจแก่ผู้เรียนอยู่เสมอ

๖. กระบวนการเรียนรู้

๖.๑ พัฒนาผู้เรียน รอบด้าน สมดุล สมบูรณ์ ทั้งกาย (กายภาวนา) ความประพฤติ (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตตภาวนา) ปัญญา (ปัญญาภาวนา)

๖.๒ จัดโอกาสส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิต (กิน อยู่ ดู ฟัง)

๖.๓ สร้างเสริมให้เกิดวัฒนธรรมแสวงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตา

๖.๔ เน้นให้เกิดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ เข้าใจและค้นพบคุณค่าแท้ของสรรพสิ่ง

จากหลักการจัดวิถีพุทธสู่การเรียนรู้ที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ โรงเรียนควรดำเนินการจัดการเรียนรู้และการปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ ทุกสถานที่ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม และประสานความร่วมมือ วัด คณะสงฆ์ และชุมชน ในการจัดการเรียนรู้

---

[๗๘] อ้างแล้ว, หน้า ๔๗ - ๕๐.

กิจกรรมเสนอแนะและการพัฒนา

๑. กิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธ[๗๙]

หลักการ

กระบวนการพัฒนาผู้เรียน คือ การจัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย ต่อเนื่องเป็นวิถีชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิด มีการฝึกปฏิบัติเสมอๆ ทั้งด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้ง ๓ ด้าน ไปพร้อมๆ กัน

หลักคิด

การศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธ คือ กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ทั้งในด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อความเจริญงอกงามในทุกขั้นตอนของชีวิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งการกิน อยู่ ดู ฟัง ในชีวิตประจำวันที่มีสติสัมปชัญญะคอยกำกับ เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนจนเป็นกลังสำคัญในการพัฒนาสังคม และสิ่งแวดล้อมให้เจริญสืบต่อไป และเนื่องพุทธศาสนามีหลักการพัฒนาว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะฝึกฝนและพัฒนาได้ ประกอบกับวิเคราะห์ผู้เรียนว่ามีสติปัญญา อุปนิสัย ความพร้อมและภูมิหลังที่แตกต่างกัน การพัฒนาจึงเน้นที่ตัวผู้เรียนแต่ละคนเป็นสำคัญ

หลักทำ

ในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนวิถีพุทธนั้น ครูและผู้บริหารสามารถจัดพัฒนาได้ตามหลักการ หลักคิด ข้างต้น โดยให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน ในที่นี้ขอเสนอแนะการจัดกิจกรรมไว้เป็นแนวทาง ๔ ลักษณะ คือ

๑. กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร เช่น พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ประกวดมารยาทชาวพุทธ กิจกรรมค่ายพุทธบุตร (ตามสาระวิชาพระพุทะศาสนา) กิจกรรมบริหารจิต เจริญปัญญา เรียนธรรมศึกษา สอบธรรมศึกษา และบรรพชาสามเณรฤดูร้อน เป็นต้น

๒. กิจกรรมประจำวันและประจำสัปดาห์ เช่น กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมทำความดีระหว่างวัน กิจกรรมก่อนเลิกเรียน กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมรำลึกพระคุณของผู้มีพระคุณ กิจกรรมท่องอาขยานสร้างสมาธิ เป็นต้น กิจกรรมประจำสัปดาห์ เช่น กิจกรรมสวดมนต์สรภัญญะประจำสัปดาห์ กิจกรรมทำบุญตักบาตรประจำสัปดาห์ (อาจทำให้วันพระหรือวันที่โรงเรียนกำหนด) เป็นต้น

๓. กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โรงเรียนวิถีพุทธควรจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา และวันอัฏฐมีบูชา

๔. กิจกรรมพิเศษอื่นๆ เช่น กิจกรรมไขปัญหาธรรม กิจกรรมวันสำคัญของชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ กิจกรรมการประเมินผลการทำความดี กิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ทำความดี กิจกรรมอาสาตาวิเศษ (มีผู้สังเกตพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรม) กิจกรรมบันทึกความดีของผู้ปฏิบัติธรรม กิจกรรมต้นไม้พูดได้ (เน้นคติธรรม) กิจกรรมจัดนิทรรศการผลงานทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมการกำหนดทักษะและความรู้ทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมสมาทานศีลในวันพระ กิจกรรม

---

[๗๙] อ้างแล้ว, หน้า ๕๑ - ๖๐.

สร้างสรรค์สังคม กิจกรรมปฏิสัมพันธ์ กิจกรรมต้นไม้อธิษฐาน กิจกรรมอธิษฐานจิตก่อนเรียน กิจกรรมอบรมธรรมะ ๕ นาที (อาจจัดสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง) และกิจกรรมถือศีลนอนวัด ปฏิบัติธรรมช่วงเข้าพรรษา

๒. การจัดลักษณะทางกายภาพโรงเรียนวิถีพุทธ[๘๐]

หลักการ

จากความสำคัญของสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ตามที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาและแนวทางในการจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมของสถานศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด สามารถสรุปเป็นหลักการในการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียนวิถีพุทธได้ คือ

๑. บรรยากาศสงบเงียบ เรียบง่าย

๒. ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ร่มรื่น

๓. ใกล้ชิดกับชุมชน

๔. สะอาดมีระเบียบ

๕. ทันสมัย มีการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอ๓

๖. เป็นแหล่งเรียนรู้ ทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพ และคุณธรรม

หลักคิด

โรงเรียนหรือสถานศึกษาเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญต่อการเรียนรู้พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับสถานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้มาก เหตุการณ์ในพระพุทธศาสนาหลายตอน เน้นถึงความสำคัญของสถานที่และบรรยากาศ เช่น

๑. ทรงเจริญอานาปานสติกรรมฐาน เมื่อมีพระชนมายุ ๗ พรรษา ณ ใต้ต้นหว้าในบรรยากาศที่เงียบสงบ

๒. ทรงเลือกสถานที่ที่ใกล้ชิดธรรมชาติและชุมชนสำหรับบำเพ็ญเพียร

๓. เมื่อตรัสรู้แล้วทรงเปลี่ยนสถานที่จากที่ตรัสรู้ไปประทับใต้ต้นไทรและต้นอื่นๆ

๔. ทรงกำหนดเรื่องความสะอาด ความมีระเบียบไว้ในพระวินัยปิฎกว่าด้วยเสนาสนวัตรและเสนาสนะขันธกะ

๕. ทรงกำหนดความเหมาะสมของสภาพแวดล้อม ๗ ประการ คือ สัปปายะ ๗

แนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดให้มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนได้เรียนอย่างมีความสุข คือมุ่งเน้นการเรียนรู้ตามธรรมชาติ ปลูกฝังเรื่องความสะอาด ความมีวินัย รวมทั้งการจัดโรงเรียนให้มีความร่มรื่น มีต้นไม้ มีแหล่งน้ำ บ่อน้ำ ไร้ฝุ่น ไร้มลภาวะ ปลอดภัยและไม่มีมุมอับ

หลักทำ

โรงเรียนวิถีพุทธ มีลักษณะทางกายภาพที่เป็นธรรมชาติ ร่มรื่น สวยงาม สะอาด เป็นระเบียบ ปลอดภัย ให้ความรู้สึกที่ผ่อนคลาย สบายกาย สบายใจ มีศูนย์รวมศรัทธาของครู นักเรียนและบุคคลในชุมชน คือ มีพระพุทธรูปที่เด่นชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัย มีสวนพุทธธรรมประกอบด้วยต้นไม้สำคัญในพระพุทธศาสนา มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม มีอาคารสถานที่ที่สะอาดเป็น

---

[๘๐]อ้างแล้ว, หน้า ๖๐ - ๖๔.

ระเบียบและเพียงพอต่อการใช้สอย มีแปลงเกษตร โรงฝึกงานที่เหมาะสมต่อการฝึกฝน คุณธรรมเพื่อประกอบสัมมาอาชีวะ มีห้องจริยธรรม ห้องสมุดพระพุทธศาสนา ทุกห้องเรียนมีพระพุทธรูปเพื่อให้นักเรียนได้เห็นและระลึกถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอ บรรยากาศในห้องเรียนมีความสงบ สะอาด ครูและนักเรียนมีความสำรวมตนอยู่เสมอ สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนทันสมัยและครบครัน ทั้งสื่อที่เกิดจากภูมิปัญญาของครู นักเรียนและชุมชนตลอดจนสื่อเทคโนโลยีต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข ปลูกฝังคุณลักษณะใฝ่รู้ ใฝ่เรียน และความรู้ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก โรงเรียนต้องมีความใกล้ชิดธรรมชาติ ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นความสะอาด มีระเบียบเรียบร้อยของโรงเรียนวิถีพุทธ จะต้องเกิดจากความร่วมมือ ร่วมใจของนักเรียนทุกคน โดยครูสร้างบรรยากาศของความรักความสามัคคี และความรับผิดชอบ

จากแนวดำเนินการการจัดลักษณะทางกายภาพโรงเรียนวิถีพุทธของกระทรวงศึกษาธิการที่กล่าวมา สรุปหลักการในการจัดสภาพแวดล้อมทางกายของโรงเรียนวิถีพุทธได้คือ บรรยากาศสงบเงียบ เรียบง่าย ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ร่มรื่น ใกล้ชิดกับชุมชน สะอาด มีระเบียบทันสมัย มีการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอ เป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพและคุณธรรม

๓. การพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรในโรงเรียนวิถีพุทธ[๘๑]

หลักการ

ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรมีความสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนในระบบไตรสิกขาทั้งในฐานะเป็นผู้อบรมสั่งสอน ผู้จัดการเรียนรู้และการเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตน บุคลากรทุกคนพัฒนาตามหลักไตรสิกขา มีคุณลักษณะเป็นผู้มีความรู้พุทธธรรมเป็นอย่างดี ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ สามารถจัดการเรียนรู้ตามวิถีพุทธ และเป็นกัลยาณมิตร มีลักษณะของการเป็นผู้ที่สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น พร้อมจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาได้อย่างดี

หลักคิด

การพัฒนาบุคลากรของโรงเรียนควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องมีรูปแบบวิธีการหลากหลายเหมาะสมกับลักษณะและเงื่อนไขของโรงเรียน แนวทางสำคัญหนึ่งในการพัฒนาบุคลากร คือ การปฏิบัติธรรมในวิถีชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ ผู้บริหารควรเป็นผู้นำในการพัฒนาตนเองและการปฏิบัติเป็นตัวอย่าง

หลักทำ

แนวทางการจัดพัฒนาบุคลากร เช่น

๑. วิเคราะห์สภาวธรรม และลักษณะของบุคลากร

๒. ค้นหาบุคลากรแนวร่วมหรือแกนนำ

๓. วางแผนพัฒนาบุคลากร โดยการสร้างศรัทธา สร้างความเข้าใจด้วยวิธีที่เหมาะสมกับลักษณะของบุคลากร

---

[๘๑] อ้างแล้ว, หน้า ๖๕ - ๖๙.

๔. จัดกิจกรรมที่เป็นตัวอย่างสะท้อนให้เห็นความสำเร็จ ทั้งกิจกรรมรูปธรรมและกิจกรรมพัฒนาจิต

๕. ให้การยอกย่อง ชมเชย แก่บุคลากรที่พัฒนาจนเป็นแบบอย่างได้

คุณลักษณะที่สำคัญของบุคลากรโรงเรียนวิถีพุทธ ได้แก่

ผู้บริหารสถานศึกษา

๑. ศรัทธาในพระพุทธศาสนา

๒. ละ เลิกจากอบายมุข

๓. ถือศีล ๕ เป็นนิจ

๔. มีอุดมการณ์ที่จะพัฒนาตนเอง และดำเนินชีวิตที่ดีงาม

๕. เป็นผู้นำและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการทำความดี

ครู อาจารย์ และบุคลากร

๑. ศรัทธาในพระพุทธศาสนา

๒. ละ เลิกจากอบายมุข

๓. ถือศีล ๕ เป็นนิจ

๔. มีอุดมการณ์ที่จะพัฒนาตนเองและดำเนินชีวิตที่ดีงาม

๕. มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์

จากแนวทางการพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรในโรงเรียนวิถีพุทธ สรุปได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรมีความสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนในระบบไตรสิกขา ทั้งในฐานะเป็นผู้อบรมสั่งสอน ผู้จัดการเรียนรู้ และการเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตน บุคลากรทุกคนพัฒนาตามหลักไตรสิกขา มีคุณลักษณะเป็นผู้มีความรู้พุทธธรรมเป็นอย่างดี ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ สามารถจัดการเรียนรู้ตามวิถีพุทธ และเป็นกัลยาณมิตร มีลักษณะของการเป็นผู้ที่ สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น พร้อมจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาได้เป็นอย่างดี

๔. การเกื้อกูลสัมพันธ์โรงเรียนวิถีพุทธและชุมชน[๘๒]

หลักการ

โรงเรียนวิถีพุทธกับชุมชนซึ่งประกอบด้วย บ้าน วัด และสถานบันอื่นๆ ในชุมชน มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน เกื้อกูลร่วมมือกันและกันในการพัฒนานักเรียนและพัฒนาชุมชน สังคมในวิถีแห่งพุทธธรรม เพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน

หลักคิด

โรงเรียนวิถีพุทธเพียรพัฒนาตน มีผลการพัฒนานักเรียนเป็นที่ยอมรับศรัทธาของชุมชน เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน จัดระดมสรรพกำลังลักษณะต่างๆ อย่างหลากหลายในการพัฒนางานทุกด้านของโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนานักเรียน

โรงเรียนวิถีพุทธ บริการวิชาการ อาคารสถานที่ ร่วมมือสนับสนุนกับชุมชนในการพัฒนาภูมิธรรม ภูมิปัญญา คุณธรรมจริยธรรม และกิจกรรมสัมมาอาชีวะต่างๆ เป็นต้น แก่ชุมชนสังคม ด้วยเมตตาธรรมและด้วยความเป็นกัลยาณมิตร เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามและสันติสุข

---

[๘๒] อ้างแล้ว, หน้า ๖๙ - ๗๕.

หลักทำ

โรงเรียนอาจพิจารณากำหนดและดำเนินงานตามวิสัยทัศน์ และแผนปฏิบัติการของโรงเรียน ซึ่งบ่งชี้ถึงความเป็นวิถีพุทธอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง จนบังเกิดผลที่ชัดเจนทั้งในด้านการบริหารจัดการ ด้านลักษณะทางกายภาพ ด้านบุคลิกภาพ และคุณธรรมของครู อาจารย์ นักเรียนและบุคลากรของโรงเรียน จนเป็นภาพที่เห็นได้ชัดเจน เช่น ผู้บริหารมีคุณธรรม มีการบริหารจัดการโดยใช้หลักเมตตาธรรม ครูมีความเป็นกัลยาณมิตร นักเรียนมีกริยาวาจาสุภาพ มีน้ำใจ มีคุณธรรม เป็นลักษณะเด่นที่บุคคลทั่วไปเห็นได้ชัดเจนพร้อมๆ กัน โรงเรียนวิถีพุทธมีลักษณะเปิดกว้างสู่ชุมชนและสังคม พร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นเพื่อการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอ และพร้อมให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนสังคมด้วยความเกื้อกูลกันและกันอย่างต่อเนื่อง

กิจกรรมเสนอแนะเกื้อกูลสัมพันธ์ มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

๑. โรงเรียน บ้าน วัด ชุมชน ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันตามประเพณี เช่น กิจกรรมหล่อเทียนพรรษา การทอดกฐินทอดผ้าป่า กิจกรรมวันพ่อ กิจกรรมวันแม่ เป็นต้น

๒. โรงเรียนนำนักเรียนร่วมกิจกรรมของวัดและชุมชน เช่น กิจกรรมทำความสะอาดวัด ซึ่งอาจจัดในชั่วโมงกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หรือกิจกรรมช่วยเหลือสังคมอื่นๆ เช่น นำอาหารไปเลี้ยงคนชราที่บ้านพักคนชรา หรือบ้านเด็กกำพร้า เป็นต้น

๓. โรงเรียนต้องเป็นโรงเรียนของชุมชน โดยเปิดโรงเรียนต้อนรับผู้ปกครองและชุมชนตลอดเวลา (Open House) เพื่อให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสเสนอข้อคิดเห็นและมีส่วนร่วมในภารกิจต่างๆ เช่น ดูแลความสะอาดโรงอาหาร ดำเนินการเชิญภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาช่วยโรงเรียนในการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น

๔. เปิดห้องสมุดเพื่อให้ชุมชนใช้บริการได้ในวันหยุด รวมทั้งสนามกีฬา หอประชุม

๕. เป็นศูนย์กลางของชุมชนในด้านวิชาการและวิชาชีพ เช่น จัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้ปกครองในเรื่องอาชีพพิเศษต่างๆ จัดร้านค้าของโรงเรียนเพื่อให้ผู้ปกครองนำผลิตผลทางการเกษตรผลิตภัณฑ์ต่างๆ มาขาย โดยนักเรียนเป็นผู้ดูแลกิจการ

๖. ร่วมกับวัดในชุมชนจัดการเรียนธรรมศึกษาหรือจัดกิจกรรมทางด้านศาสนา เช่น เชิญพระสงฆ์มาแสดงพระธรรมเทศนา เชิญวิทยากร มาให้ความรู้แก่เยาวชนในเรื่องต่างๆ ในวันหยุด จัดทัศนศึกษาทางธรรม เป็นต้น

๗. จัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน บ้าน วัด ชุมชน เช่น จัดการแข่งขันกีฬา จัดกิจกรรมปัจฉิมนิเทศ โดยเชิญผู้ปกครองมาร่วมนำอาหารมารับประทานร่วมกัน จัดค่ายครอบครัว

๘. เสริมความเข้มแข็งของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เช่น การเยี่ยมบ้านนักเรียน ช่วยเหลือนักเรียนแก้ไขปัญหาครอบครัว ฯลฯ

๙. ประชาสัมพันธ์ผลงานของโรงเรียนในรูปแบบต่างๆ เช่น จัดทำหนังสือพิมพ์โรงเรียน วารสารเผยแพร่แก่ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า ชุมชน ฯลฯ

๑๐. ยกย่องเชิดชูเกียรติของผู้กระทำความดี ทั้งครู อาจารย์ นักเรียน บุคลากรของโรงเรียนและบุคคลในชุมชน เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่บุคคลทั่วไป เพื่อให้วิถีพุทธเป็นวิถีชีวิตของคนทั้งชุมชน

จากแนวทางดำเนินงานในด้านการเกื้อกูลสัมพันธ์โรงเรียนวิถีพุทธและชุมชนของกระทรวงศึกษาธิการ สรุปได้ว่า โรงเรียนควรพิจารณากำหนดและดำเนินงานตามวิสัยทัศน์และแผนปฏิบัติการของโรงเรียน ที่บ่งชี้ถึงความเป็นวิถีพุทธอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง ทั้งในด้านการบริหารจัดการ ด้านลักษณะและทางกายภาพ ด้านบุคลิกภาพและคุณธรรมของครู อาจารย์ นักเรียน และบุคลากรของโรงเรียนจนเป็นภาพที่เห็นได้ชัดเจน และเปิดกว้างสู่ชุมชนและสังคม พร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นเพื่อการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอ และพร้อมให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนและสังคมด้วยความเกื้อกูลกันและกันอย่างต่อเนื่อง

๒.๓.๑๐ อัตลักษณ์ ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ

แนวทางดำเนินการ ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ[๘๓]

การศึกษาและพัฒนาอัตลักษณ์โรงเรียนวิถีพุทธที่ได้ดำเนินมานั้นได้มีขั้นตอนที่ผ่านมาดังนี้

๑. การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อศึกษา เพื่อให้การศึกษาและพัฒนาอัตลักษณ์โรงเรียนวิถีพุทธครอบคลุมและเป็นตัวแทน ที่ดีของโรงเรียนของประเทศไทย ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาเครื่องมือสำหรับการรับสมัครโรงเรียนทั่วไปประเทศทั้ง ที่เป็นโรงเรียนวิถีพุทธและไม่เป็นโรงเรียนวิถีพุทธผ่านเครือข่ายอินเตอร์เน็ตด้วยเว็บไซต์ http://www.vitheebuddha.com เพื่อให้โรงเรียนที่มีความพร้อมและสนใจได้ลงทะเบียนสมัคร โดยโรงเรียนจะต้องส่งข้อมูลเพื่อใช้ประกอบในการพิจารณาโรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วย ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน และข้อมูลการดำเนินงานตามแนวทาง ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ แล้วทำการคัดเลือกตัวแทนโรงเรียนทั้งหมดจำนวน ๑๐๐ โรง เพื่อนำมาศึกษาต่อไป

๒. จัดทำสนทนากลุ่ม (Focus group) โดยนำโรงเรียนทั้งหมด จำนวน ๑๐๐ โรง ที่เป็นตัวแทนของโรงเรียนวิถีพุทธทั่วประเทศมาประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อแลก เปลี่ยนเรียนรู้ รับฟังปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะการดำเนินงานตามแนวทาง ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธเพื่อสังเคราะห์หาข้อสรุป แนวปฏิบัติของการพัฒนาอัตลักษณ์โรงเรียนวิถีพุทธ ในขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพโดยการแบ่งกลุ่มออกเป็น ๕ กลุ่มๆ ละ ๒๐ คน แบ่งตามประเด็นพิจารณาได้แก่ ภูมิภาคที่ตั้ง ขนาดโรงเรียน ในเมืองกับชนบท โรงเรียนแกนนำกับไม่เป็นโรงเรียนแกนนำ และโรงเรียนที่มีระดับมากที่สุดกับน้อยที่สุด

---

[๘๓]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **อัตลักษณ์ ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.vitheebuddha.com/main.php?url=about&code=๐๔, [๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๗].

๓. ทดลองใช้ในสภาพจริง นำแนวปฏิบัติของการพัฒนาอัตลักษณ์โรงเรียนวิถีพุทธ ไปทดลองใช้ในสภาพจริงกับโรงเรียนที่ได้สมัครใจเพื่อทดลองใช้จำนวน ๒๐ โรง จากตัวแทนโรงเรียนจำนวน ๑๐๐ โรง ใช้ระยะเวลาทดลอง ๓ เดือน

๔. ประเมินผลโดยคณะทำงานประเมินผล เพื่อตรวจสอบผลสำเร็จของการดำเนินงานโดยใช้กรอบแนวคิด CIPP model ของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) ได้แก่ การประเมินสภาพแวดล้อม การประเมินปัจจัยนำเข้า การประเมินกระบวนการ และการประเมินผลผลิตที่ได้ จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้แก่ ประชาชนในพื้นที่ บุคลากรในโรงเรียน นักเรียน สำนักงานเขตพื้นที่

๕. สรุปผลการดำเนินงานและรายงาน สรุปผลและรายงานอัตลักษณ์โรงเรียนวิถีพุทธ การประเมินผลความสำเร็จของโครงการต่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปปฏิบัติ ซึ่งจากแนวทางการดำเนินการที่รับทราบร่วมกันตั้งแต่เริ่มต้น คณะผู้บริหาร ครู และพระอาจารย์จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ร่วมกันวิเคราะห์สังเคราะห์ แนวทางดำเนินการเดิมยกร่างเป็นแนวทางดำเนินการ ที่เป็นรูปธรรมอีกครั้ง สอดคล้องกับตัวชี้วัดแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ พ.ศ. ๒๕๔๘ แบ่งเป็น ๕ ด้าน รวม ๒๙ ประการ และคณะยกร่างได้นำร่างฯไปสอบถามความเห็นของผู้เกี่ยวข้องหลายครั้ง รวมทั้งผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๕๓ จึงประกาศให้โรงเรียนวิถีพุทธทราบและเป็นแนวทางในการประเมินตนเอง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๓ เป็นต้นมา

แนวทางดำเนินการ ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ ทำให้โรงเรียนมีแนวทางการพัฒนาโรงเรียนที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยร่วมกันนำอัตลักษณ์ ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ ไปเป็นตัวชี้วัดในการคัดเลือกโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำมาอย่างต่อเนื่อง เพื่อรับใบประกาศเกียรติคุณยกย่องจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเพื่อให้การคัดเลือกโรงเรียนวิถีพุทธ ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นอย่างเรียบร้อย ได้โรงเรียนวิถีพุทธที่มีคุณภาพจำนวน ๑๐๐ โรงเรียนจากโรงเรียนวิถีพุทธทั้งหมด ๑๒,๑๖๒ โรงเรียนให้เป็นตัวอย่างแก่โรงเรียนอื่นๆ ได้จึงเห็นควรจัดโครงการดังกล่าวและพัฒนาอัตลักษณ์ ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธซึ่งอัตลักษณ์ทั้ง ๒๙ ประการมี ดังนี้

๑. ด้านกายภาพ
   ๑) มีป้ายโรงเรียนวิถีพุทธ
   ๒) มีพระพุทธรูปบริเวณหน้าโรงเรียน
   ๓) มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน
   ๔) มีพุทธศาสนสุภาษิต วาทะธรรม พระราชดำรัสติดตามที่ต่างๆ
   ๕) มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น
   ๖) มีห้องพระพุทธศาสนาหรือลานธรรม
   ๗) ไม่มีสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ในโรงเรียน ๑๐๐%
๒. ด้านกิจกรรมประจำวันพระ
   ๑) ใส่เสื้อขาวทุกคน
   ๒) ทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์

๓) รับประทานอาหารมังสวิรัติในมื้อกลางวัน

๔) สวดมนต์แปล

๓. ด้านการเรียนการสอน

๑) บริหารจิต เจริญปัญญา ก่อนเข้าเรียน เช้า-บ่าย ทั้งครู และ นักเรียน

๒) บูรณาการวิถีพุทธ ทุกกลุ่มสาระ และในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๓) ครู พานักเรียนทำโครงงานคุณธรรม กิจกรรมจิตอาสาสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง

๔) ครู ผู้บริหาร และนักเรียนทุกคนไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัดเดือนละ ๑ ครั้ง มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้

๕) ครู ผู้บริหาร และนักเรียนทุกคน เข้าค่ายปฏิบัติธรรมอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง

๔. ด้านพฤติกรรม นักเรียน ครู ผู้บริหารโรงเรียน

๑) รักษาศีล ๕

๒) ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม

๓) ก่อนรับประทานอาหารจะมีการพิจารณาอาหาร รับประทานอาหารไม่ดัง ไม่หกไม่เหลือ

๔) ประหยัด ออม ถนอมใช้เงิน และสิ่งของ

๕) มีนิสัยใฝ่รู้ สู้สิ่งยาก

๕. ด้านการส่งเสริมวิถีพุทธ

๑) ไม่มีอาหารขยะขายในโรงเรียน

๒) ไม่ดุด่า นักเรียน

๓) บริหารจิต เจริญปัญญา ก่อนการประชุมทุกครั้ง

๔) ชื่นชมคุณความดีหน้าเสาธงทุกวัน

๕) โฮมรูมเพื่อสะท้อนความรู้สึก เช่น ความรู้สึกที่ได้ทำความดี

๖) ครู ผู้บริหารและนักเรียน มีสมุดบันทึกความดี

๗) ครู ผู้บริหาร และนักเรียน สอบได้ธรรมะศึกษาตรีเป็นอย่างน้อย

๘) มีพระมาสอนอย่างสม่ำเสมอ

๒.๓.๑๑ การวัดผลประเมินผลโรงเรียนวิถีพุทธ

การวัดผลประเมินผล เป็นวิธีการอีกวิธีหนึ่งที่จะทำให้ทราบปัญหาการดำเนินงานขององค์กร เพื่อจะได้นำมาเป็นข้อมูลในการปรับปรุงพัฒนางานให้ดีและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการวัดผลประเมินผลของโรงเรียนวิถีพุทธ จำเป็นจะต้องศึกษาแนวคิดการวัดผลประเมินผลเพื่อจะนำมาเป็นหลักในการวัดผลประเมินผลต่อไป

การประเมินผลความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้พิจารณา ๔ ด้าน คือ พัฒนากาย (กายภาวนา) พัฒนาทางสังคม (สื่อภาวนา) พัฒนาจิต (จิตภาวนา) พัฒนาปัญญา (ปัญญาภาวนา) อย่าง

บูรณาการไปด้วยกันไม่ขาดส่วนใดส่วนหนึ่งโรงเรียนวิถีพุทธต้องฝึกให้ผู้เรียนใช้ปัญญาครบทั้ง ๓ ประการ คือ สุตมยปัญญา (รู้จำ) จินตามยปัญญา (รู้คิด) และ ภาวนามยปัญญา (รู้ทำ)[๘๔]

การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธถือหลัก ๓ อย่าง คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ต้องสืบเนื่องกันมา แต่พอวัดผลแยกเป็น ๔ คือ แยกเป็นภาวนา ๔ เพราะตอนแยกนี่ไม่ใช่ตอนทำงานแล้ว แต่ต้องการความชัดเจน ว่าด้านไหนไปได้แค่ไหน จึงแยกเป็น[๘๕]

๑. กายภาวนา การพัฒนาด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่เป็นกายภาพหรือทางวัตถุ

๒. ศีลภาวนา การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ด้านเพื่อนมนุษย์รวมทั้งสัตว์ทั้งหลายอื่นด้วยอันนี้แยกได้ชัด กายภาวนาสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เช่น พวกธรรมชาติ พวกวัตถุ พวกสิ่งเสพบริโภค สิ่งที่ตาดู หู ฟัง อะไรต่าง ส่วนศีลภาวนา เป็นการสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ คือ ทางสังคม

๓. จิตตภาวนา การพัฒนาด้านจิตใจ ที่อาศัยสมาธิเป็นตัวแกนในการฝึก และมีบทบาทออกมาทางเจตจำนง

๔. ปัญญาภาวนา การพัฒนาด้านปัญญา ความรู้ความเข้าใจ คิดได้ หยั่งเห็น

สรุปได้ว่า การประเมินผล เป็นการตรวจสอบกระบวนการทำงานให้เห็นได้อย่างชัดเจน โดยอาศัยหลักพุทธธรรม คือ ภาวนา ๔ มาเป็นเครื่องมือในการวัดผลประเมินผลด้านต่างๆ ไปตามลำดับ ได้แก่ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา

๒.๓.๑๒ ตัวชี้วัดการดำเนินงานตามแนวทางของโรงเรียนวิถีพุทธ

กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วย ๔ ด้านใหญ่ คือ ด้านปัจจัย ด้านกระบวนการ ด้านผลิต และด้านผลกระทบ ในแต่ละด้าน ดังต่อไปนี้[๘๖]

๑. ตัวชี้วัดด้านปัจจัย (Inputs) ตัวปัจจัยด้านปัจจัยสำคัญที่จะเป็นเงื่อนไขหลักที่ส่งผลอย่างชัดเจนต่อการพัฒนานักเรียนและงานโรงเรียนวิถีพุทธตามระบบไตรสิกขา ซึ่งมีจุดเน้นในการพัฒนาทั้งในระบบโรงเรียน มาตรฐานด้านปัจจัยที่ต้องการ คือ โรงเรียนมีบุคลากรที่มีคุณลักษณะที่ดีในวิถีพุทธ มีการบริหารจัดการ มีหลักสูตร มีแหล่งเรียนรู้และสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา ดังตารางที่ ๒.๙

---

[๘๔]พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **บ ว ร กับการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธและอนาคตของสังคมไทย**, หน้า ๒๙.

[๘๕]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : ออนป้า, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒๑.

[๘๖]กระทรวงศึกษาธิการ, **ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**, หน้า ๑๖ - ๓๘.

ตารางที่ ๒.๙ ตัวชี้วัดด้านปัจจัย

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
๑. บุคลากรมีคุณลักษณะที่ดี	๑. ผู้บริหาร	๑. มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิก อบายมุข) ถือศีล ๕ และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ๒. มีพรหมวิหารธรรมประจำใจ ๓. มีความซื่อสัตย์ จริงใจในการทำงาน ๔. มีความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย นับถือและศรัทธาในพระพุทธศาสนา
	๒. ครู	๑. มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิก อบายมุข) ถือศีล ๕ และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ๒. มีพรหมวิหารธรรมประจำใจ ๓. มีความซื่อสัตย์ จริงใจในการทำงาน ๔. มีความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย นับถือและศรัทธาในพระพุทธศาสนา
๒. การบริหารจัดการดำเนินการอย่างเป็นระบบ	๑. ระบบบริหาร	๑. มีวิสัยทัศน์หรือปรัชญา พันธกิจ เป้าหมาย ธรรมนูญ หรือแผนกลยุทธ์ที่มีจุดเน้นในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ ๒. แต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาหรือคณะกรรมการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธและบริหารดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยผู้เชี่ยวชาญทุกฝ่าย (บ ว ร) มีส่วนร่วม ๓. ปลูกฝังศรัทธาสร้างเสริมปัญญาในพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นกับบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง ๔. ร่วมมือกับผู้เรียนและชุมชน ๕. มีการนิเทศ กำกับ ติดตาม การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง ๖. มีระบบตรวจสอบประเมินผลและเปิดโอกาสให้มีการเสนอแนะอย่างเป็นกัลยาณมิตรเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ ๒.๙ ตัวชี้วัดด้านปัจจัย (ต่อ)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
	๒. ระบบหลักสูตรสถานศึกษา	หลักสูตรการศึกษามีหน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการพุทธธรรมทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้
๓. กายภาพและสิ่งแวดล้อม	สภาพแวดล้อม	๑. จัดประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียนและประจำห้องเรียนเหมาะสม ๒. มีป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญคุณธรรม จริยธรรมโดยทั่วไปในบริเวณโรงเรียน ๓. สภาพโรงเรียนสะอาด ปลอดภัย สงบ ร่มรื่น เรียบง่าย ใกล้ชิดธรรมชาติ ๔. บริเวณโรงเรียนปราศจากสิ่งเสพติด อบายมุข สิ่งมอมเมาทุกชนิด

๒. ตัวชี้วัดด้านกระบวนการ (Process) การกำหนดตัวชี้วัดด้านกระบวนการ เพื่อส่งเสริมให้กระบวนการพัฒนาไปอย่างชัดเจน รอบคอบ มีประสิทธิภาพให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างแท้จริงตามระบบไตรสิกขา

มาตรฐานด้านกระบวนการที่ต้องการให้เกิดขึ้น คือ โรงเรียนจัดบรรยากาศและกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามหลักไตรสิกขาและบูรณาการชีวิตอย่างมีความสุข ดังตารางที่ ๒.๑๐

ตารางที่ ๒.๑๐ ตัวชี้วัดด้านกระบวนการ

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
๑. การเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา	๑. กระบวนการจัดการเรียนรู้	๑. จัดการเรียนรู้โดยบูรณาการพุทธธรรมหรือหลักไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน ๒. ส่งเสริมให้มีการนำหลักธรรมมาเป็นฐานในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา ๓. จัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ๔. จัดกิจกรรมบริหารจิตเจริญปัญญาทั้งในการเรียนการสอนและในกิจกรรมการดำรงชีวิตประจำวัน

ตารางที่ ๒.๑๐ ตัวชี้วัดด้านกระบวนการ (ต่อ)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
	๒. การใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้	๑. ใช้สื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอ ๒. นิมนต์พระสงฆ์หรือเชิญภูมิปัญญาทางพุทธศาสนาสอนนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ
	๓. การวัดผลประเมินผล	มีการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริง ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ครอบคลุมตามหลักภาวนา ๔ (กาย ศีล สมาธิ ปัญญา) โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนานักเรียนอย่างต่อเนื่อง
๒. บรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร	บรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมการสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น	๑. ส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร อ่อนน้อมถ่อมตน เคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน ยิ้มแย้ม มีเมตตาต่อกันทั้งครูต่อนักเรียน ครูต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อผู้ปกครอง ๒. ส่งเสริมบรรยากาศ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สร้างสรรค์ ๓. ส่งเสริมบุคลากรและนักเรียนให้ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีต่อผู้อื่น ๔. ส่งเสริม ยกย่อง เชิดชู ผู้ทำดีเป็นประจำ
๓. กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต	๑. กิจกรรมพื้นฐานชีวิตประจำวัน	๑. ฝึกฝนอบรมให้เกิดการกิน อยู่ ดู ฟังเป็น (รู้เข้าใจเหตุผล และได้ประโยชน์ตามคุณค่าแท้ตามหลักไตรสิกขา ๒. ส่งเสริมกิจกรรมการรับผิดชอบ ดูแลรักษา พัฒนาอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อมอย่างสม่ำเสมอ
	๒. กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	๑. ส่งเสริมปฏิบัติกิจกรรมพระพุทธสาสนาอย่างเห็นคุณค่า รู้เช้าใจเหตุผล ๒. จัดกิจกรรมส่งเสริมการระลึก และศรัทธาในพระรัตนตรัยเป็นประจำ และในโอกาสสำคัญอย่างต่อเนื่อง ๓. ส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วม และเห็นคุณค่าในการรักษาและสืบต่อพระพุทธศาสนา

๓. ตัวชี้วัดด้านผลผลิต (Outputs) ตัวชี้วัดด้านผลผลิต กำหนดเฉพาะผลที่เกิดกับผู้เรียน โดยวิเคราะห์จากหลักภาวนา ๔ คือ องค์ประกอบด้านกาย ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นที่ผู้เรียนควรได้รับจากการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา กำหนดปัจจัยด้านนี้ เพื่อส่งเสริมให้สถานศึกษามีเป้าหมายการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธในการพัฒนานักเรียนอย่างชัดเจน

มาตรฐานด้านผลผลิตที่ต้องการให้เกิดขึ้น คือ ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเป็นผู้มีคุณลักษณะ กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น (ภาวนา ๔) ดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุข ดังตารางที่ ๒.๑๑

ตารางที่ ๒.๑๑ ตัวชี้วัดด้านผลผลิต

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
พัฒนากาย ศีล จิต และปัญญา อย่างบูรณาการ (ภาวนา ๔)	กาย (กายภาพ)	๑. บริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ ในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสม ได้คุณค่าแท้ ๒. การดูแลร่างกายและการแต่งกายสะอาดเรียบร้อย ๓. ดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม
	ศีล (สังคม)	๑. มีศีล ๕ เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ๒. สามารถพึ่งตนเองได้ หรือทำงานเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต
	จิต (จิตใจ)	๑. มีความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนคุณ. ๒. มีจิตใจเมตตา กรุณา (เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปันต่อกัน) ๓. ทำงานและเรียนรู้อย่างตั้งใจ อดทน ขยันหมั่นเพียร ๔. มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริง เบิกบาน
	ปัญญา	๑. มีศรัทธาและความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย ๒. รู้บาป บุญ คุณ โทษ ประโยชน์-มิใช่ประโยชน์ ๓. ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาแสวงหาความจริงและใฝ่สร้างสรรค์พัฒนางานอยู่เสมอ ๔. รู้เท่าทัน แก้ไขปัญหาชีวิตและการทำงานได้ด้วยสติปัญญา

๔. ตัวชี้วัดด้านผลกระทบ (Outcomes/Impact) ตัวชี้วัดด้านผลระทบ กำหนดจากพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่สถานศึกษาดำเนินการทั้งระบบแล้วก่อให้เกิดผลดีและผลต่อเนื่องกับผู้เกี่ยวข้องนอกสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย บ้าน (ผู้ปกครอง ชุมชน) วัดและราชการอื่น การกำหนดปัจจัยด้านนี้ เพื่อให้เกิดความตระหนักถึงการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธจะก่อให้เกิดผลต่อเนื่องและส่งผลดีต่อสังคมในวงกว้าง

มาตรฐานด้านผลกระทบที่ประสงค์จะให้เกิดขึ้น คือ วัด บ้าน โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโรงเรียนและสังคมตามวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง ดังตารางแสดงตัวชี้วัดด้านผลกระทบ

ตารางที่ ๒.๑๒ ตัวชี้วัดด้านผลกระทบ

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
วัด บ้าน โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ	๑. บ้าน	๑. บ้านและชุมชนมีสมาชิกที่เป็นคนดี ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข ๒. ชุมชนมีผู้ช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชนมากยิ่งขึ้น
	๒. วัด	วัดได้ศาสนทายาทและกำลังช่วยงานส่งเสริมพระพุทธสาสนามากขึ้น
	๓. โรงเรียน	โรงเรียนได้รับความไว้วางใจ เชื่อมั่น ศรัทธาและได้รับความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (บ้าน วัด โรงเรียน)

สรุปได้ว่า ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ กระทรวงศึกษาธิการ จะเป็นเครื่องมือในการทบทวนและพัฒนาตนเองได้อย่างมีทิศทางที่ชัดเจนมากขึ้น และผู้เกี่ยวข้องทุกระดับสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการนิเทศ ติดตาม หรือประเมินผลการพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๒.๓.๑๑ การจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้

การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง หรือการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการแสดงพฤติกรรมในสถานการณ์ใด ซึ่งเป็นผลมาจากการฝึกปฏิบัติหรือได้รับประสบการณ์[๘๗] และการเปลี่ยนแปลงทางศักยภาพสำหรับพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวรทั้งหมดที่เป็นผลจากประสบการณ์แต่การเปลี่ยนแปลงนั้นไม่เกี่ยวเนื่องกับความเหนื่อยล้า การมีวุฒิภาวการณ์บาดเจ็บหรือเชื้อโรค[๘๘]

---

[๘๗]ชนาธิป พรกุล, **รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๕๓.

[๘๘]วิวัฒน์ ใจเที่ยง, “แนวทางสู่การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ”, **ครุสาร**, ปีที่ ๓, ฉบับที่ ๔ (มีนาคม ๒๕๔๔) : ๙.

นอกจากนี้ การเรียนรู้ยังหมายถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเดิมสู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวร และเป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการฝึกฝนมิใช่เป็นผลจากการตอบสนองตามธรรมชาติ สัญชาตญาณ วุฒิภาวะ พิษยาต่างๆ อุบัติเหตุหรือความบังเอิญ[๘๙] กระบวนการที่บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างค่อนข้างถาวร อันเนื่องมาจากประสบการณ์หรือการฝึกหัด[๙๐] ปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิด และพฤติกรม อันเนื่องมาจากการได้รับประสบการณ์ ซึ่งควรเป็นการปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดี[๙๑]

สรุปได้ว่า การเรียนรู้ คือ กระบวนการที่ทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทัศนคติ อันเนื่องมาจากการฝึกปฏิบัติและประสบการณ์ และเป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

ตารางที่ ๒.๑๓ สรุปแนวคิดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้

นักวิชาการ	แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้
ชนาธิป พรกุล (๒๕๔๔, หน้า ๕๓)	การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลมาจากการฝึกปฏิบัติหรือได้รับประสบการณ์
วิวัฒน์ ใจเที่ยง, ครุสาร, (มีนาคม ๒๕๔๔ : ๙)	การเปลี่ยนแปลงทางศักยภาพสำหรับพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวรทั้งหมดที่เป็นผลจากประสบการณ์
อารี พันธ์มณี (๒๕๔๖, หน้า ๑๗๖)	กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเดิมสู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวร และเป็นผลมาจากประสบการณ์
อาภรณ์ ใจเที่ยง (๒๕๔๖, หน้า ๑๔)	กระบวนการที่บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างค่อนข้างถาวร อันเนื่องมาจากประสบการณ์หรือการฝึกหัด
สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๒, หน้า ๗)	การปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิด และพฤติกรม อันเนื่องมาจากการได้รับประสบการณ์ เป็นการปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดี

ลักษณะของการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ

การจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนวิถีพุทธ ไม่แตกต่างไปจากโรงเรียนปกติ เพียงแต่ว่าโรงเรียนวิถีพุทธจะต้องส่งเสริมการพัฒนาด้านจิตวิญาณ จริยธรรม สังคมและวัฒนธรรมและโดยเฉพาะหลักการในการจำแนกระหว่างถูกและผิด เข้าใจและศรัทธาในความเชื่อของตน ความเชื่อและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันว่ามีอิทธิพลต่อตัวบุคคลและสังคม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้จะต้อง

---

[๘๙]อารี พันธ์มณี, **จิตวิทยาสร้างสรรค์การเรียนการสอน**, (กรุงเทพมหานคร : ใยไหมแอดดูเคท, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗๖.

[๙๐]อาภรณ์ ใจเที่ยง, **หลักการสอน (ฉบับปรับปรุง)**, (กรุงเทพมหานคร : โอ เอส พริ้นติ้งเฮาส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔.

[๙๑]สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, **แนวทางการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒**, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดีการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๗.

เป็นไปเพื่อพัฒนาหลักคุณธรรมและความอิสระของผู้เรียน และช่วยให้เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ สามารถช่วยพัฒนาสังคมให้เป็นธรรมมากขึ้น มีความสมอภาค ควรพัฒนาความตระหนักเข้าใจและยอมรับสภาพแวดล้อมที่ตนดำรงชีวิตอยู่ ยึดมั่นในข้อตกลงร่วมกันต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในระดับส่วนตน ระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับโลก ควรสร้างให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเป็นผู้บริโภคที่ตัดสินใจแบบมีข้อมูล และเป็นอิสระเข้าใจในความรับผิดชอบ และเพื่อให้เป็นไปตามความต้องการและความจำเป็นตลอดเวลาดังนั้นลักษณะของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของโรงเรียนวิถีพุทธจึงจำเป็นต้องอาศัยหลักบูรณาการ โดยมีการเตรียมการจัดทำแผนการัดการเรียนรู้ การกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิควิธีสอนที่หลากหลาย การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อให้ครอบคลุมตามบริบทของโรงเรียนวิถีพุทธ

หลักสูตรและการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถีพุทธ ควรให้มีศีล สมาธิ ปัญญา เป็นเหมือนเส้นด้ายที่ร้อยเรียงทุกกลุ่มสาระและกิจกรรม เข้าด้วยกันสำหรับด้านวิถีชีวิตให้เน้นการกิน อยู่ ดู ฟัง ตามหลักไตรสิกขา ด้านอาคารสถานที่เน้นสะอาด (ศีล) สงบ (สมาธิ) สว่าง (ปัญญา)[๙๒]

โดยมีกำหนดการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนวิถีพุทธ ไว้ ๓ อย่าง คือ[๙๓]

๑. หลักสูตรสถานศึกษา การจัดหลักสูตรสถานศึกษา ควรดำเนินการดังนี้

๑.๑ สอดแทรกเพิ่มเติม พุทธธรรมในวิสัยทัศน์ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน

๑.๒ เพิ่มเติมคุณธรรม จริยธรรม ในผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

๑.๓ ให้มีการบูรณาการพุทธธรรมในการจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ

๑.๔ สอดแทรกความรู้ และการปฏิบัติจริงในการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และสถานการณ์อื่นๆ นอกห้องเรียน ได้แก่ บูรณาการในการเรียนรู้ บูรณาการในวิถีชีวิตและบูรณาการไตรสิกขาเข้าในชีวิตประจำวัน

๒. ผู้สอน

๒.๑ เป็นตัวอย่างที่ดีในลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” อย่างสม่ำเสมอ

๒.๒ เป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน มีเมตตาธรรม ความอ่อนโยน อดทน อดกลั้น และสร้างเสริมกำลังใจแก่ผู้เรียนอยู่เสมอ

๓. กระบวนการเรียนรู้

๓.๑ พัฒนาผู้เรียน รอบด้าน สมดุล สมบูรณ์ ทั้งกาย (กายภาวนา) ความประพฤติ (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตตภาวนา) ปัญญา (ปัญญาภาวนา)

๓.๒ จัดโอกาสส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิต (กิน อยู่ ดู ฟัง)

๓.๓ สร้างเสริมให้เกิดวัฒนธรรมแสวงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตา

---

[๙๒]พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **บ ว ร กับการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธและอนาคตของสังคมไทย**, หน้า ๒๘.

[๙๓]สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, **แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดีการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๓๙ - ๕๑.

๓.๔ เน้นให้เกิดการเยนรู้แบบโยนิโสมนสิการ เข้าใจและค้นพบคุณค่าแท้ของสรรพสิ่ง

การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ในด้านการจัดเนื้อหาสาระและการจัดการเรียนรู้ต้องมุ่งบูรณาการ ๕ ด้าน คือ

๑. ให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและชี้แจงลักษณะที่นำสมัยในหลักพระพุทธศาสนา

๒. สนองความต้องการและช่วยแก้ปัญหาของบุคคลและสังคม

๓. มีระบบการฝึกหัดอบรมตามแนวทางของพระพุทธศาสนา

๔. มีความสอดคล้องกับเอกลักษณ์และวัฒนธรรมไทย

๕. มีหลักในการวิเคราะห์และประเมินผลของการปฏิบัติ

การจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนวิถีพุทธ ครูและผู้บริหารสามารถพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ตามแนวทาง ๔ ลักษณะ ดังนี้

๑. กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร เช่น

๑.๑ พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

๑.๒ ประกวดมารยาทชาวพุทธ

๑.๓ กิจกรรมค่ายพุทธบุตร

๑.๔ เรียนธรรมศึกษา/สอนธรรมศึกษา

๑.๕ บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

๑.๖ กิจกรรมบริหารจิต เจริญปัญญา

๒. กิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์ ซึ่งแบ่งเป็น ๔ ส่วนคือ

๒.๑ กิจกรรมหน้าเสาธง ซึ่งมีกิจกรรมที่ควรดำเนินการคือ กิจกรรมที่กระทำเพื่อรำลึกถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (ก่อนเคารพธงชาติ) กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ แผ่เมตตาและสงบนิ่ง (สมาธิ) กิจกรรมพุทธสุภาษิตวันละบท กิจกรรมน้องไหว้พี่ (ในแถวหน้าเสาธง) กิจกรรมเดินแถวเข้าห้องเรียนอย่างมีสติ เช่น เดินพร้อมท่องคติธรรมขณะเข้าห้องเรียน

๒.๒ กิจกรรมทำความดีระหว่างกัน ซึ่งมีกิจกรรมที่ควรดำเนินการคือ กิจกรรมเดินอย่างมีสติก่อนเข้าโรงอาหาร กิจกรรมกล่าวคำพิจารณาอาหารก่อนการรับประทานอาหาร กิจกรรมรับประทานอาหารอย่างมีสติ เช่น มีกติกาว่า ไม่ดัง ไม่หก ไม่เหลือ กิจกรรมขอบคุณหลังรับประทานอาหาร กิจกรรมนั่งสมาธิ ๑ นาที ก่อนเรียน (อาจให้นักเรียนทำพร้อมกันหน้าห้องเรียน)

๒.๓ กิจกรรมก่อนเลิกเรียน ซึ่งมีกิจกรรมที่ควรดำเนินการ คือ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมรำลึกพระคุณของผู้มีพระคุณ กิจกรรมท่องอาขยานสร้างสมาธิ

๒.๔ กิจกรรมประจำสัปดาห์ ซึ่งมีกิจกรรมที่ควรดำเนินการคือ กิจกรรมสวดมนต์สรภัญญะประจำสัปดาห์ กิจกรรมทำบุญตักบาตรประจำสัปดาห์ (อาจทำในวันพระหรือวันที่สถานศึกษากำหนด)

๓. กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีดังนี้

กิจกรรมวันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันมาฆบูชาและวันเข้าพรรษา สถานศึกษาผู้ปกครองและชุมชน ร่วมกิจกรรม ดังเช่น ทำบุญ ตักบาตรบริเวณสนามของสถานศึกษาฟังพระเทศน์ (โดยนักเรียนเป็นผู้ดำเนินพิธีกรรม) เวียนเทียนที่วัดหรือในสถานศึกษาหล่อเทียนพรรษา และร่วมกับ

ชุมชนในการหล่อเทียนและแห่เทียนพรรษา สถานศึกษาจัดบรรยากาศรับสำคัญทางศาสนา โดยประดับธงทิวสีเหลือง เชิญธงธรรมจักร ธงฉัพพรรณรังสี และเปิดเพลงธรรมะทางวิทยุของสถานศึกษา (เสียงตามสาย)

๔. กิจกรรมพิเศษอื่นๆ เช่น กิจกรรมไขปัญหาธรรม กิจกรรมวันสำคัญของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ กิจกรรมการประเมินผลการทำความดี กิจกรรมการยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ทำความดี กิจกรรมอาสาตามวิเศษ (มีผู้สังเกตพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรม) กิจกรรม ผู้ปฏิบัติธรรมบันทึกความดีของผู้ปฏิบัติธรรม กิจกรรมต้นไม้พูดได้ (เน้นคติธรรม) กิจกรรมจัดนิทรรศการผลงานทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมการกำหนดทักษะและความรู้ทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมสมาทานศีลในวันพระ กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม เช่น ทำความสะอาดห้องน้ำ กิจกรรมปฏิสัมพันธ์ เช่น ครูต้อนรับทักทายนักเรียนด้วยกริยา วาจาอ่อนหวาน และสัมผัสที่ประกอบด้วยเมตตา กิจกรรมต้นไม้อธิษฐาน กิจกรรมก่อนเรียน กิจกรรมอบรมธรรมะ ๕ นาที (อาจจัดสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง) กิจกรรมถือศีลนอนวัดปฏิบัติธรรมช่วงเข้าพรรษา

นอกจากนี้ความสำคัญของสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตามที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา และแนวทางในการจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด สามารถสรุปเป็นหลักการในการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียนวิถีพุทธได้ดังนี้

๑. บรรยากาศสงบเงียบ เรียบง่าย
๒. ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ร่มรื่น
๓. ใกล้ชิดกับชุมชน
๔. สะอาด มีระเบียบ
๕. ทันสมัย มีการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอ
๖. เป็นแหล่งเรียนรู้ ทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพ และคุณธรรม

โรงเรียนวิถีพุทธจึงมีลักษณะทางกายภาพที่เป็นธรรมชาติ ร่วมรื่น สวยงาม เป็นระเบียบ ปลอดภัย ให้ความรู้สึกที่ผ่อนคลาย สบายกาย สบายใจ มีศูนย์รวมศรัทธาของครู นักเรียน และบุคคลในชุมชน คือ มีพระพุทธรูปที่เด่นชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัย มีสวนพุทธธรรม ประกอบด้วยต้นไม้สำคัญในพระพุทธศาสนามีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม มีอาคารสถานที่สะอาดเป็นระเบียบและเพียงพอต่อการใช้สอย มีแปลงเกษตร โรงฝึกงานที่เหมาะสมต่อการฝึกฝนคุณธรรม เพื่อประกอบสัมมาอาชีวะ มีห้องจริยธรรม ห้องสมุดพระพุทธศาสนา ทุกห้องเรียนมีพระพุทธรูปเพื่อให้นักเรียนได้เห็นและระลึกถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอ บรรยากาศในห้องเรียนมีความสงบ สะอาด ครูและนักเรียนมีความสำรวมตนอยู่เสมอ สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนทันสมัยและครบครัน ทั้งสื่อที่เกิดจากภูมิปัญญาของครู นักเรียนและชุมชน ตลอดจนสื่อเทคโนโลยีต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุขปลูกฝังคุณลักษณะใฝ่รู้ใฝ่เรียน และความรู้ที่เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลก สถานศึกษาต้องมีความใกล้ชิดธรรมชาติ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ความสะอาด มีระเบียบเรียบร้อยของโรงเรียนวิถีพุทธจะต้องเกิดจากความร่วมมือ ร่วมใจของนักเรียนทุกคน โดยครูสร้างบรรยากาศของความรักความสามัคคีและความ

รับผิดชอบ มุ่งที่จะให้นักเรียนยึดมั่นในศีลธรรม การทำความดี มีค่านิยมทีดีงาม และศรัทธาในพระพุทธศาสนาบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีสันติสุข[๙๔]

สรุปได้ว่า ลักษณะของการจัดการเรียนรู้เป็นวิธีการประยุกต์หรือบูรณาการหลักสูตรโดยสอดแทรกพุทธธรรมในวิสัยทัศน์ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง หน่วยการเรียนรู้ เนื้อหาสาระทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ บูรณาการในวิถีชีวิต และบูรณาการไตรสิกขาเข้าในชีวิตประจำวัน จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ในทุกสถานการณ์ทุกสถานที่ทั้งทางตรงและทางอ้อม จัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมให้ร่มรื่น สวยงาม สะอาด สงบ ปลอดภัย ใกล้ชิดธรรมชาติ ต้องให้ครอบคลุมเนื้อหาสาระ ตามหลักสูตร การจัดกิจกรรมประจำวัน กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญ กิจกรรมพิเศษอื่นๆ หรือกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนพร้อมทั้งประสานความร่วมมือกับทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในโรงเรียน โดยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมอย่างแท้จริง

๒.๓.๑๒ แนวทางการเรียนรู้โดยกระบวนการไตรสิกขา

กระบวนการพัฒนาผู้เรียนที่จะประสบผลสำเร็จและบรรลุตามวัตถุประสงค์ได้นั้นขึ้นอยู่กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมและหลากหลายรูปแบบ จัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอให้เกิดขึ้นเป็นกิจวัตรประจำวันจนเป็นนิสัยหรือเป็นวิถีชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิด มีการฝึกปฏิบัติเสมอๆ ทั้งด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้ง ๓ ด้านไปพร้อมๆ กัน ที่เรียกว่า ไตรสิกขา มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้หลายท่านดังนี้

ความหมายของไตรสิกขา คือ ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับฝึกอบรมกาย วาจา ใจ และปัญญาในทางธรรม หมายถึง การฝึกอบรมพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าให้พัฒนาสูงสุด คือ เข้าถึงพระนิพาน การฝึกอบรม หรือพัฒนาตน ตามหลักไตรสิกขา ประกอบด้วย[๙๕]

๑. ศีลสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมทางด้านความประพฤติ

๒. จิตตสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมจิตให้เกิดสมาธิ

๓. ปัญญาสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมปัญญารู้แจ้งตามความเป็นจริง

ไตรสิกขา ได้แก่ สีลสิกขา จิตตสิกขา ปัญญาสิกขา หรือ ศึกษาจิต ศึกษาปัญญา ซึ่งนับว่าเป็นปฐมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษาในพระพุทธศาสนาโดยลำดับ ธรรมที่พระพุทธเจ้าสอนให้ปฏิบัติทุกประการรวมลงในหลักไตรสิกขานี้ สีลสิกขาเกี่ยวกับความประพฤติทั้งปวง จิตตสิกขาเกี่ยวกับภาวะทางจิตใจทุกอย่าง ปัญญาสิกขาเกี่ยวกับความเห็นทุกประการ คนเราทุกคนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ต้องมีความประพฤติของตน ต้องมีจิตใจของตน ต้องมีความรู้ความเห็นของตน จึงมีหน้าที่หรือมีความสมควรจะพึงศึกษาในเรื่องเหล่านี้ ซึ่งเป็นการศึกษาเรื่องตนเองแท้ๆ และต้องศึกษาอยู่เรื่อยไป จึงจะมีความเฉลียวฉลาดต่อตนเองอยู่เสมอไม่เช่นนั้นก็จะโง่เขลาต่อตนเอง ฉะนั้น ไตรสิกขาของ

---

[๙๔]สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, **แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : อุษาการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑.

[๙๕]ก่องแก้ว เจริญอักษร, **ความรู้เรื่องธรรมวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๓๐.

พระพุทธเจ้า จึงจำเป็นแก่ชีวิตเหมือนอย่างลมหายใจที่จำเป็นแก่ชีวิตร่างกาย หยุดหายใจเมื่อใดก็ตายเมื่อนั้น หยุดศึกษาเมื่อใดก็ตายจากความดีและความรู้เมื่อนั้น คนตายย่อมไม่มีความรู้สึกตัว คนที่ไม่รู้จักตนเองจึงเหมือนคนตายโดยแท้ “ไตรสิกขาของพระองค์จึงเป็นหลักที่บริสุทธิ์บริบูรณ์และรวบรัดเข้าใจง่าย มีเหตุผลปฏิบัติให้สำเร็จผลได้จริง”[๙๖]

การเรียนรู้โดยกระบวนการไตรสิกขาไว้ว่า ไตรสิกขาเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์ทั้งกาย วาจา ความคิด จิตใจ อารมณ์ สติปัญญา ให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมอย่างสันติและมีอิสรภาพ เน้นการปฏิบัติฝึกหัดอบรมตนตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นองค์รวมของมรรคมีองค์แปด ได้แก่[๙๗]

๑. การฝึกหัดอบรมตนให้มีศีล ด้วยสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ

๒. การฝึกอบรมตนให้มีสมาธิด้วยสัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ

๓. การฝึกอบรมตนให้มีปัญญา ด้วยสัมมาทิฏฐิ และสัมมาสังกัปปะ

ลักษณะเด่นที่ใช้เป็นทฤษฎีจัดกระบวนการเรียนรู้ คือ

๑. การฝึกหัดอบรมตนตามหลักไตรสิกขามีลักษณะบูรณาการและเป็นปัจจยาการที่ว่ามีลักษณะบูรณาการนั้นเพราะทุกองค์ประกอบมีความผสมกลมกลืนกันอย่างได้สัดส่วนสมดุลสอดคล้องรองรับกันทั้งในด้านที่ต้องละเว้น และในด้านที่ต้องปฏิบัติยากที่จะแยกออกเดี่ยวๆ และยากที่จะตัดองค์ประกอบใดทิ้งไป ส่วนที่ว่าเป็นปัจจยาการนั้น เพราะศีล สมาธิ ปัญญา เป็นองค์ประกอบที่ต่อเนื่องอิงอาศัยกันตลอด

๒. การฝึกหัดอบรมตนตามหลักไตรสิกขา มีขั้นตอนสืบเนื่องจากรูปธรรมไปสู่นามธรรม เริ่มจากการปฏิบัติง่ายไปสู่การปฏิบัติยากขึ้นตามลำดับ

๓. การฝึกหัดอบรมตนตามหลักไตรสิกขา จะบรรลุผลได้ด้วยการกระทำการปฏิบัติจริง การคิด การควบคุมพฤติกรรมของตน ศีล สมาธิ ปัญญา ยังไม่เกิดขึ้นได้เพียงการอ่านและการฟังเท่านั้นแต่เน้นการภาวนาคือปฏิบัติจนสามารถเห็นผลได้ด้วยตนเอง

๔. หลักไตรสิกขาเป็นระบบการฝึกหัดอบรมให้บุคคลละเว้นสิ่งที่ควรละเว้นและเพิ่มพูนการปฏิบัติในสิ่งที่ควรปฏิบัติ ผู้เรียนจึงต้องมีกัลยาณมิตรที่คอยชี้แนะแนวทางให้รู้จักคิดใช้ปัญญาฝึกฝนไปทีละน้อยจนสามารถรู้จักผิดชอบชั่วดี

หลักไตรสิกขาในแง่ของการพัฒนามนุษย์ที่ระบุไว้ในหนังสือพุทธธรรม ถ้าพูดตามภาษาของนักวิชาการสมัยใหม่ หรือตามหลักวิชาการศึกษาสายตะวันออก อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ก็ครอบคลุมถึงการทำให้เกิดพัฒนาการทางสังคม พัฒนาการทางอารมณ์ และพัฒนาการทางปัญญา โดยลำดับเป็นแต่จะแตกต่างกันโดยขอบเขตของความหมายและสิกขา ๓ มีจุดหมายที่ชัดเจนจำเพาะตามแนวของพุทธธรรม อย่างไรก็ตามอย่างน้อยในขั้นเบื้องต้นจะเห็นได้ชัดว่าความหมายไปกันได้ดี คือพูดได้ตรงกันในขั้นพื้นฐานว่าจะต้องฝึกฝน อบรมบุคคลให้มีวินัย (รวมถึงความรับผิดชอบและความสัมพันธ์ที่ดีทางสังคม) ให้งอกงามทางอารมณ์ (ทางพระว่าให้จิตใจเข้าแข็ง

---

[๙๖]สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก, **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑), หน้า ๔๘ - ๔๙.

[๙๗]สุมน อมรวิวัฒน์, **หลักบูรณาการทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม**, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑๘ - ๑๒๐.

ประณีต มีคุณภาพ และสมรรถภาพที่ดี) และให้งอกงามทางพุทธิปัญญา (เริ่มด้วยความคิดเหตุผล) สิกขา ๓ นี้เนื่องกันและช่วยเสริมกัน[๙๘]

โดยการจัดการเรียนรู้ตามแนวพุทธวิธีแบบไตรสิกขา เป็นการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกับสิ่งที่เรียนจริงๆ แล้วพิจารณาให้เห็นประโยชน์ คุณ โทษ ตามความเป็นจริงด้วยตนเอง แล้วนำความรู้นั้นมาเป็นหลักในการปฏิบัติตามอย่างจริงจัง การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาจะเน้นการฝึกปฏิบัติจริง โดยเน้นให้ผู้เรียนต้องปฏิบัติโดยสำรวม กาย วาจาและฝึกจิตใจให้ตั้งมั่นจนมีระเบียบทางความคิด ความสามารถคิดเป็นเหตุเป็นผลได้โดยตลอด มีขั้นตอนดังต่อไปนี้[๙๙]

๑. ขั้นศีลให้ผู้เรียนเลือกการกระทำถูกหรือผิด ในการตอบสนองสถานการณ์ที่ผู้สอนกำหนดให้ ในขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติที่เรียกว่า ศีลสิกขา เป็นการควบคุมตนเองให้อยู่ในความถูกต้องทางกาย วาจา

๒. ขั้นกำหนดสมาธิ เป็นการฝึกขั้นต้นในการควบคุมสติให้ระลึกรู้อยู่กับลมหายใจเพื่อความระลึกรู้ แน่วแน่ที่จุดเดียว ซึ่งเกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติที่เรียกว่า จิตสิกขา คือ การปฏิบัติเพื่อดำรงสภาพจิตให้ปกติมั่นคงต่อความดีงาม โดยทั่วไปบุคคลมี จิตสมาธิ อยู่แล้วโดยธรรมชาติและบุคคลควรฝึกให้เป็นสมาธิด้วย

๓. ขั้นพิจารณาด้วยปัญญา เป็นขั้นสุดท้ายหลังจากผ่านการฝึกสมาธิระยะหนึ่งจนสามารถระลึกรู้แน่วแน่ที่จุดเดียวจึงทำให้พิจารณาว่าสถานการณ์ที่เลือกกระทำครั้งแรกนั้นเหมาะสมหรือไม่ อะไรผิดอะไรถูก จนสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องเหมาะสมอย่างสมเหตุสมผล

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้โดยกระบวนการไตรสิกขา เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง จากง่ายไปหายาก จากรูปธรรมไปสู่นามธรรม เป็นลักษณะของการบูรณาการ เอาศีล สมาธิ ปัญญา เป็นองค์สามที่แต่ละข้อต่างก็ทำงานร่วมกัน ผู้เรียนจึงต้องมีกัลยาณมิตรที่คอยแนะนำแนวทางให้รู้จักคิด ใช้ปัญญาในการคิดวิเคราะห์ ฝึกฝนให้นำไปสู่การรู้จักผิดชอบชั่วดี และพัฒนาไปสู่ความรู้ขั้นสูง การศึกษาศีลซึ่งเป็นการปรับปรุงหรือพิจารณาพฤติกรรมทางกาย วาจา ของตนเอง สมาธิเป็นการศึกษาสภาพจิตใจที่กำลังทำอยู่และกำลังจะทำเป็นการบังคับจิตใจของตัวเองให้อยู่ในสภาพที่ทำประโยชน์เกี่ยวกับสังคมและส่วนรวม ปัญญาเป็นการศึกษาด้านความรู้ความเข้าใจหรือความคิดเห็นต่างๆ ทั้งหมดนี้จะเน้นที่การพัฒนาตนเองเพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามทางด้าน ศีล สมาธิ และปัญญา

---

[๙๘]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **โรงเรียนวิถีพุทธ ปฏิรูปการศึกษาอย่างบูรณาการ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๔๗), หน้า ๓๕๑.

[๙๙]สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, **ชุดฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการบริหาร เล่ม ๕**, (กรุงเทพมหานคร : คัมปาย อิมเมจจิง, ๒๕๔๑), หน้า ๔๘ - ๖๔.

ตารางที่ ๒.๑๔ สรุปแนวคิดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

นักวิชาการ	แนวคิดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา
ก่องแก้ว เจริญอักษร (๒๕๔๑, หน้า ๓๐)	๑. ศีลสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมทางด้านความประพฤติ ๒. จิตตสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมจิตให้เกิดสมาธิ ๓. ปัญญาสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมปัญญารู้แจ้งตามความเป็นจริง
สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปรินายก (๒๕๔๑, หน้า ๔๘ - ๔๙)	๑. สีลสิกขาเกี่ยวกับความประพฤติทั้งปวง ๒. จิตตสิกขาเกี่ยวกับภาวะทางจิตใจทุกอย่าง ๓. ปัญญาสิกขาเกี่ยวกับความเห็นทุกประการ
สุมน อมรวิวัฒน์ (๒๕๔๔, หน้า ๑๑๘ - ๑๒๐)	หลักศีล สมาธิ ปัญญา เป็นองค์รวมขององรรคมีองค์แปด ได้แก่ ๑. การฝึกหัดอบรมตนให้มีศีล ด้วยสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ ๒. การฝึกอบรมตนให้มีสมาธิด้วยสัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ ๓. การฝึกอบรมตนให้มีปัญญา ด้วยสัมมาทิฏฐิ และสัมมาสังกัปปะ
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๗, หน้า ๓๕๑)	๑. การฝึกฝนอบรมบุคคลให้มีวินัย ๒. ความงอกงามทางอารมณ์ ๓. ความงอกงามทางพุทธิปัญญา
สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๑, หน้า ๔๘ - ๖๔)	๑. ขั้นศีล การควบคุมตนเองให้อยู่ในความถูกต้องทางกายวาจา ๒. ขั้นกำหนดสมาธิ การปฏิบัติเพื่อดำรงสภาพจิตให้ปกติมั่นคงต่อความดีงาม ๓. ขั้นพิจารณาด้วยปัญญา สามารถปฏิบัติได้ถูกต้องเหมาะสมอย่างสมเหตุสมผล

๒.๓.๑๔ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับวิถีพุทธ

หลักธรรมเป็นคำที่มีความหมายเดียวกับคำว่า ธรรมะ และพุทธธรรมในทางพระพุทธศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ความหมายของธรรมะ ซึ่งแบ่งไว้เป็นข้อๆ ดังนี้[๑๐๐]

๑. ธรรมะ คือ สิ่งที่ทุกคนควรรู้

๒. ธรรมะ คือ สิ่งที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสรู้

๓. ธรรมะ คือ สิ่งที่พระพุทธเจ้าท่านได้รู้อย่างสัพพัญญู

๔. ธรรมะ คือ สิ่งที่พระพุทธเจ้าท่านทรงประกาศ

๕. ธรรมะ คือ สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงมอบหมายเป็นมรดกให้แก่เรา

จากความหมายของหลักธรรมข้างต้น สรุปได้ว่า หลักธรรม คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นสัจธรรมที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบ เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและเป็นหน้าที่พึงปฏิบัติเพื่อขจัดความชั่ว สร้างความดีให้เกิดขึ้นกับผู้นำไปปฏิบัติ เพื่อประโยชน์สุขและหลุดพ้นจากความทุกข์ได้อย่างแท้จริง

การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

คำว่า ประยุกต์ ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๕๔ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การนำความรู้ในวิทยาการต่างๆ มาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ เช่น วิทยาศาสตร์ประยุกต์ จิตวิทยาประยุกต์[๑๐๑] ดังนั้น การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน จึงหมายถึง การนำหลักธรรมซึ่งเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นแนวทางในการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในการดำรงชีวิตของแต่ละบุคคลในแต่ละวัน ซึ่งได้กล่าวถึง แนวทางในการนำธรรมะมาประยุกต์ใช้สภาพชีวิตที่บ้านและโรงเรียน ดังนี้

๑. การประยุกต์ธรรมะของพระพุทธเจ้าเข้ากับสภาพชีวิตในปัจจุบัน ในเบื้องแรกจะต้องศึกษาหลักธรรมให้เข้าใจ ประการต่อมาก่อนที่จะตัดสินใจเลือกหลักธรรมข้อใดมาใช้จะต้องวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาก่อน แล้วจึงเลือกข้อธรรมะที่เกี่ยวข้องมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาซึ่งจะทำให้การแก้ปัญหาได้ตรงประเด็นและประสบผลสำเร็จ

๒. การประยุกต์ธรรมะของพระพุทธะศาสนาเข้ากับระบบการศึกษาในปัจจุบัน โดยดำเนินการดังนี้

๒.๑ จะต้องให้ความสำคัญกับสาระการเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาหรือศีลธรรมมากขึ้น

๒.๒ ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาอย่างแท้จริง

---

[๑๐๐]พุทธทาสภิกขุ, **ธรรมคือสิ่งทำโลกให้งดงาม**, (กรุงเทพมหานคร : ไพลินบุ๊คเน็ท, ๒๕๔๙), หน้า ๕๗.

[๑๐๑]ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔**, (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖), หน้า ๗๑๑.

๒.๓ ครูสอนวิชาพระพุทธศาสนาหรือครูทุกคนในสถานศึกษาจะต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านศีลธรรม

๒.๔ มีการสอดแทรกหลักธรรมในทุกสาระการเรียนรู้และทุกสถานการณ์ในสถานศึกษา

๒.๕ มีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนด้านต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

ดังนั้น การที่บุคคลจะนำหลักธรรมพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และในระบบการศึกษาในปัจจุบันได้นั้น อันดับแรกจะต้องมีความเข้าใจหลักธรรมอย่างแท้จริง ซาบซึ้ง และสามารถนำหลักธรรมไปใช้ปฏิบัติให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมได้ ทั้งนี้เพราะการรู้จักใช้ธรรมะกับการดำเนินชีวิตประจำวัน จะช่วยให้ดำรงชีวิตได้อย่างปรกติสุข ไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน

หลักธรรมที่สอดคล้องกับวิถีพุทธ

องค์สัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้มากว่าสองพันห้าร้อยปีมาแล้ว มีหลักธรรมคำสอนแปดหมื่นสี่พันธรรมขันธ์ และมีหลักธรรมคำสอนที่ควรนำมาประพฤติปฏิบัติสำหรับพุทธศาสนิกชนในชีวิตประจำวัน ดังนี้

ธรรมมีอุปการะมาก

พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมไว้ ๒ ข้อ ว่าเป็นธรรมที่มีอุปการะมาก เพราะธรรมเหล่านี้เมื่อบุคคลพัฒนาขึ้นแล้ว จะอยู่ภายในใจของบุคคล คุ้มครองใจรักษาใจเอาไว้ เราจะอยู่ที่ไหน จะทำอะไร จะไปที่ใดก็ตาม ธรรมะเหล่านั้นก็จะติดตามบุคคลไปเหมือนเงาที่ติดตามบุคคลไป ธรรมมีอุปการะมาก คือ[๑๐๒]

๑. สติ คือความระลึกได้ เป็นความระลึกได้ในทุกเรื่องทั้งความผิด ความชั่วดี สติเป็นเครื่องช่วยให้เกิดความระมัดระวังป้องกันอันตรายที่จะมาถึง ป้องกันภัยมิให้เกิดขึ้น สติเป็นเครื่องยับยั้งเตือนตนมิให้ตกไปในทางเสื่อม

๒. สัมปชัญญะ คือความรู้ตัว รู้ตัวอยู่เสมอว่าตนกำลังทำสิ่งใดอยู่ และควรกระทำต่อไปหรือไม่ เป็นธรรมที่ช่วยอำนวยคุณงามความดี ทำให้เกิดคุณงามความดีและช่วยรักษาคุณงามความดีเอาไว้ให้มั่นคง

สติสัมปชัญญะ ได้ชื่อว่าเป็นธรรมที่มีอุปการะมาก (พระราชธรรมนิเทศ, ๒๕๓๖: ๑๔๒) เพราะนำมาซึ่งความเกื้อกูลในการงานทั้งหลาย ในกิจทั้งปวง คือชีวิต ทั้งชีวิตของบุคคลจะต้องมีสติสัมปชัญญะเป็นหลักในการดำรงชีวิต แม้จะมีเพียง ๒ ข้อ แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงแสดงว่าเป็นธรรมที่มีอุปการะมากที่สุด

---

[๑๐๒] ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๗๘/๒๙๐.

โอวาท ๓

โอวาท ๓ หมายถึง คำแนะนำ คำตักเตือน คำกล่าวสอน โอวาทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถือว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาสรุปได้ ๓ ประการ คือ[๑๐๓]

๑. ไม่ทำความชั่ว เช่น ไม่ลักขโมย ไม่ทะเลาะวิวาทกัน คนไม่ทำความชั่วจิตใจก็แจ่มใส ความสุขกายสุขใจก็เกิดมี

๒. ทำความดี เช่น มีความเมตตาต่อผู้อื่น พูดจาไพเราะอ่อนหวานผู้ที่ทำดีย่อมได้รับผลตอบแทนดี

๓. ทำจิตใจให้ผ่องใส กำจัดสิ่งที่ทำให้จิตใจเศร้าหมองออกไป เช่น ความโลภ ความโกรธ ผู้ที่มีจิตใจผ่องใสย่อมพบกับความสุขความเจริญ

ไตรสิกขา

ไตรสิกขา แปลว่า สิกขา ๓ หมายถึง ข้อสำหรับศึกษา การศึกษาข้อปฏิบัติที่พึงศึกษา การฝึกฝนอบรมตนในเรื่องที่พึงศึกษา ๓ อย่าง คือ[๑๐๔]

๑. อธิสีลสิกขา คือศึกษาเรื่องศีล อบรมปฏิบัติให้ถูกต้องดีงาม ให้ถูกต้องตามหลักจุลศีล มัชฌิมศีล และมหาศีล ตลอดถึงปฏิบัติอยู่ในหลักอินทรียสังวร สติสัมปชัญญะ และสันโดษ

๒. อธิจิตตสิกขา คือศึกษาเรื่องจิต อบรมจิตให้สงบมั่นคงเป็นสมาธิ ได้แก่การบำเพ็ญสมถกรรมฐานของผู้สมบูรณ์ด้วยอริยสีลขันธ์จนได้บรรลุฌาน ๔

๓. อธิปัญญาสิกขา คือศึกษาเรื่องปัญญาอบรมตนให้เกิดปัญญาแจ่มแจ้ง ได้แก่การบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานของผู้ได้ฌานแล้วจนได้บรรลุวิชชา ๘ คือเป็นพระอรหันต์

ภาวนา ๔ (การเจริญ, การทำให้เป็นให้มีขึ้น, การฝึกอบรม, การพัฒนา : cultivation; training; development) ประกอบด้วย[๑๐๕]

๑) กายภาวนา การเจริญกาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญ, การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ : physical development

๒) สีลภาวนา การเจริญศีล, พัฒนาความประพฤติ, การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน : moral development

๓) จิตภาวนา การเจริญจิต, พัฒนาจิต, การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิ และสดชื่นเบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น : cultivation of the heart; emotional development

---

[๑๐๓]ที.ม. (ไทย) ๑๐/๕๔/๕๗.

[๑๐๔]ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๑.

[๑๐๕]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์ พริ้นเตอร์ แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๗๐.

๔) ปัญญาภาวนา การเจริญปัญญา, พัฒนาปัญญา, การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลอดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา

วุฒิธรรม

วุฒิธรรม หรือเรียกว่า ปัญญาวุฒิธรรม แปลว่า ธรรมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา ท่านสอนไว้มี ๔ ประการ คือ[๑๐๖]

๑) สัปปุริสสังเสวะ แปลว่า คบหาสัตบุรุษ คบหาคนดี มีคุณธรรม มีความรู้ความเข้าใจในธรรม ซึ่งเป็นหลักความจริงความดีงาม

๒) สัทธัมมัสสวนะ ฟังธรรม ฟังคำสั่งสอนที่แสดงความจริงความดีงามนั้น

๓) โยนิโสมนสิการะ ทำในใจโดยแยบคาย รู้จักพิจารณาสิ่งที่ได้เล่าได้เรียน สามารถจับสำเนียกเอามาด้วยดี เป็นตัวแกนของการสร้างปัญญา

๔) ธัมมานุธัมมปฏิบัติ รู้จักปฏิบัติธรรมให้ถูกหลัก ที่ท่านเรียกว่าปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม หมายความว่า ปฏิบัติธรรมให้ถูกหลัก ธรรมข้อนี้เป็นไปเพื่อจุดมุ่งหมายอะไร และไปสัมพันธ์กับธรรมข้อไหน ปฏิบัติด้วยความตระหนักชัด และปฏิบัติให้ถูกต้องตามแนวตามความมุ่งหมายนั้น

อิทธิบาท ๔

อิทธิบาท เป็นคุณธรรมที่จะนำผู้ประพฤติปฏิบัติให้ประสบผลสำเร็จ ในสิ่งที่ตนปรารถนา ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใด ต้องทำตนให้สมบูรณ์ ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อิทธิบาท ซึ่งจำแนกไว้เป็น ๔ อย่าง คือ[๑๐๗]

๑. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ใครจะทำอะไรก็ตามจะต้องมีความพอใจเป็นฐานที่จะดำเนินชีวิตไปบนเส้นทางที่ตนพอใจ

๒. วิริยะ ความพากเพียรพยายามหมั่นประกอบกระทำในสิ่งนั้น ๆ ไม่ครั่นคราม ขามเกรงต่ออุปสรรคต่างๆ มองเห็นโทษของความเกลียดคร้าน มองเห็นอานิสงค์ของความเพียร มีความบากบั่น มีความขยัน ไม่ละทิ้งการงานระหว่างการทำงานที่กำลังกระทำอยู่

๓. จิตตะ ความเอาใจใส่ ฝักใฝ่ในกิจการงานสิ่งนั้น อันเป็นลักษณะของการปฏิบัติภารกิจตามหน้าที่ของตนด้วยความแน่วแน่มั่นคง มุ่งมั่น ไม่หวั่นไหวจนกว่าจะประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนประสงค์

๔. วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น วิมังสาเป็นอาการของปัญญาใคร่ครวญพินิจพิจารณาก่อนจะทำ ก่อนจะพูด วิมังสาต้องใช้ทุกขั้นตอน ทุกขณะของการปฏิบัติภารกิจ

---

[๑๐๖] องฺ.จตุกฺก. (ไทย) ๒๑/๒๔๘/๓๖๗.

[๑๐๗] ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๑/๒๓๓.

สังคหวัตถุ ๔

สังคหวัตถุ ๔ คือ ธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคล มี ๔ ประการ คือ[๑๐๘]

๑. ทาน คือการให้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงการให้ความรู้และคำแนะนำสั่งสอน

๒. ปิยวาจา คือ วาจาอันเป็นที่รัก คือการกล่าวคำสุภาพ ไพเราะอ่อนหวาน สมานสามัคคีให้เกิดความรักใคร่นับถือกัน

๓. อัตถจริยา คือ การประพฤติประโยชน์ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์

๔. สมานัตตตา คือ การทำตนเสมอต้นเสมอปลาย วางตนเหมาะสมแก่ฐานะ

หลักสังคหวัตถุ ๔ ประการนี้ เป็นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความเมตตาหวังดีต่อท่าน ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตตา เป็นการพิสูจน์ทดสอบความมีเมตตา ความรักกันและกันเป็นสำคัญ

ฆราวาสธรรม

ฆราวาสธรรม หมายถึง ธรรมสำหรับผู้ครองเรือน หรือการอยู่รวมกัน การครองเรือนที่จะกลายเป็นการครองสุข จำเป็นต้องมีธรรมเป็นหลักในการครองเรือน ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ๔ ประการ คือ[๑๐๙]

๑. สัจจะ หมายถึง ความซื่อตรง จริงใจ พูดจริง ทำจริง ผู้ที่มีสัจจะนั้นจะเป็นหลักแห่งเกียรติคุณ มีคนเชื่อถือ และเป็นที่ไว้ใจของทุกคน

๒. ทมะ หมายถึง การฝึกฝนตนเอง ควบคุมจิตใจด้วยการใช้ปัญญา จะทำให้ชีวิตก้าวหน้าประสบความสำเร็จ ทำอะไรเกิดความผิดพลาดน้อยมาก

๓. ขันติ หมายถึง ความอดทน อดกลั้น มีหลายประการ เช่นความอดทนต่อความยากลำบาก ความอดทนต่อความเจ็บปวด ความอดทนต่อความโกรธ ความผูกพยาบาท ความอดทนต่อกิเลศ เป็นต้น ผู้ที่มีขันตินั้นจะเป็นเครื่องประกันฐานะทางสังคมได้อย่างดี และจะเป็นผู้ที่มีความอดทน ไม่เกิดความท้อแท้โดยง่าย

๔. จาคะ หมายถึง ความเสียสละ ความแบ่งปัน การมีน้ำใจ เสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม ผู้ที่มีจาคะนั้นเป็นเครื่องเสริมสร้างไมตรีให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในสังคม

อบายมุข ๔

อบายมุข ๔ คือ หนทางนำไปสู่ความเสื่อมเสีย ๔ ประการ คือ[๑๑๐]

๑. การเป็นนักเลงผู้หญิง การเป็นนักเลงผู้หญิงมีผลเสียหลายประการ เช่น ได้ชื่อว่าเป็นคนเจ้าชู้ ทำให้เสียทรัพย์เพราะต้องใช้ทรัพย์สินเงินทองไปบำเรอหญิงอื่นที่ไม่ใช่ภรรยาตน ทำให้เกิดโรคจากการสำส่อนทางเพศ ทำให้ครอบครัวแตกแยก เป็นต้น

๒. ความเป็นนักเลงสุรา พระพุทธเจ้าทรงจำแนกโทษไว้ ๖ สถาน คือ

---

[๑๐๘]ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๐/๑๖๗; ๒๖๗/๒๔๔.

[๑๐๙]สำ.ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕/๓๑๖.

[๑๑๐]องฺ.อฏฺฐก. (ไทย) ๒๓/๑๔๔/๒๙๒, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๘ - ๑๘๔/๑๙๖ - ๑๙๘.

๑) เสียทรัพย์

๒) ก่อการทะเลาะวิวาท

๓) เกิดโรค

๔) ถูกติเตียน

๕) ไม่รู้จักอาย

๖) บั่นทอนสติปัญญา นอกจากนั้นยังได้ชื่อว่าเป็นคนขี้เมา เกิดความประมาท ขาดสติยั้งคิดได้

๓. ความเป็นนักเลงการพนัน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงจำแนกโทษของการเป็นนักเลงการพนันไว้ ๖ สถาน คือ

๑) เมื่อชนะย่อมก่อเวร

๒) เมื่อแพ้ย่อมเสียดายทรัพย์

๓) ทำให้สูญเสียทรัพย์

๔) ไม่มีใครเชื่อถ้อยคำ

๕) เป็นที่หมิ่นประมาทของคนอื่น และ

๖) ไม่มีใครประสงค์จะแต่งงานด้วย

๔. คบคนชั่วเป็นมิตร การคบคนชั่วเป็นมิตรพระพุทธเจ้าทรงจำแนกโทษไว้ ๖ สถาน คือ

๑) นำให้เป็นนักเลงการพนัน

๒) นำให้เป็นนักเลงเจ้าชู้

๓) นำให้เป็นนักเลงสุรา

๔) นำให้เป็นคนหลอกลวงคนอื่นด้วยของปลอม

๕) นำให้เป็นคนโกงเขาซึ่งหน้า

๖) นำให้เป็นนักเลงหัวไม้

พรหมวิหาร ๔

วิหาร แปลว่า ที่อยู่ พรหม แปลว่า ประเสริฐ คำว่า พรหมวิหาร หมายความว่า เอาใจจับอยู่ในอารมณ์แห่งความประเสริฐ หรือเอาใจไปขังไว้ในความดีที่สุด ซึ่งมีคุณธรรม ๔ ประการ คือ[๑๑๑]

๑. เมตตา แปลว่า ความรัก หมายถึง รักที่มุ่งปรารถนาดี โดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆ จึงจะตรงกับคำว่า เมตตา ในที่นี้ถ้าหวังผลตอบแทนจะเป็นเมตตาที่เจือด้วยกิเลส ไม่ตรงต่อเมตตาในพรหมวิหารนี้

๒. กรุณา แปลว่า ความสงสาร หมายถึง ความปราณี ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความสงสารปราณีนี้ ก็ไม่หวังผลตอบแทนเช่นเดียวกัน สงเคราะห์สรรพสัตว์ที่มีความทุกข์ให้หมดทุกข์ตามกำลังกาย กำลังปัญญา และกำลังทรัพย์

---

[๑๑๑] ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๒.

๓. มุทิตา แปลว่า มีจิตใจอ่อนโยน หมายถึง จิตใจที่ไม่มีความอิจฉาริษยาเจือปน มีอารมณ์สดชื่น แจ่มใสตลอดเวลา คิดอยู่เสมอว่าถ้าคนทั้งโลกมีความโชคดีด้วยทรัพย์ มีปัญญาเฉลียวฉลาดเหมือนกันทุกคนแล้ว โลกนี้จะเต็มไปด้วยความสุข สงบ ปราศจากอันตรายทั้งปวง

๔. อุเบกขา แปลว่า ความวางเฉย คือมีการวางเฉยต่ออารมณ์ที่มากระทบความวางเฉยในพรหมวิหารนี้ หมายถึง เฉยโดยธรรม คือความยุติธรรม ไม่ลำเอียงต่อผู้ใดผู้หนึ่ง

ธรรม ๔ ข้อนี้ ควรอบรมให้มีในจิตใจด้วยวิธีคิดแผ่ใจ ประกอบด้วย เมตตา เป็นต้น ออกไปในบุคคลและในสัตว์ทั้งหลายโดยเจาะจง และโดยไม่เจาะจง คือ ทั่วไป เมื่อหัดคิดอยู่บ่อย ๆ จิตใจก็จะอยู่กับธรรมเหล่านี้บ่อยเข้าแทนความเกลียด โกรธ เป็นต้น ที่ตรงกันข้ามจนอัธยาศัยขึ้นก็จะมีความสุขมาก[๑๑๒]

เบญจศีล - เบญจธรรม

เบญจศีล - เบญจธรรม เป็นหลักธรรมพื้นฐานสำหรับบุคคลทั่วไปได้ใช้ยึดมั่นเพื่อในการทำความดี ละเว้นความชั่ว และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ได้

เบญจศีลหรือศีล ๕ คือ หลักธรรมที่ควรงดเว้น ๕ ประการ เป็นหลักปฏิบัติซึ่งถือว่ามีความสำคัญสูงสุด เพื่อการอยู่ร่วมกันโดยปกติสุขของสังคม คือ[๑๑๓]

๑. เว้นจากการฆ่า การสังหาร ไม่ประทุษร้ายชีวิตและร่างกายผู้อื่น

๒. เว้นจากการลักขโมย เบียดเบียน แย่งชิง ไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สินของผู้อื่น

๓. เว้นจากการประพฤติผิดในกาม ไม่ประพฤติผิดทางเพศ ไม่ประทุษร้ายต่อของรักของหวงผู้อื่น

๔. เว้นจากการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง ไม่ประทุษร้ายเขา หรือประโยชน์สุขของเขาด้วยวาจา

๕. เว้นจากการดื่มของมึนเมาสิ่งเสพติด อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาท

เบญจธรรม ๕ ประการ

เป็นหลักธรรมที่คนทั่วไปควรปฏิบัติควบคู่กับการปฏิบัติตามศีล ๕ มี ๕ ประการดังนี้

๑. ความเมตตากรุณาต่อสัตว์และเพื่อนมนุษย์จะทำให้การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๒. การเลี้ยงชีพโดยชอบ โดยการประกอบสัมมาอาชีพที่สุจริต ไม่ผิดกฎหมายและศีลธรรม

๓. ความสำรวมในกาม

๔. พูดแต่ความสัตย์จริง

๕. ไม่ต้องอยู่ในความประมาท มีความรู้สึกตัวอยู่เสมอ

---

[๑๑๒]กรมการศาสนา, **พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนอะไร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๒.

[๑๑๓]ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๘๖/๒๔๗.

ทิศ ๖

ทิศทั้ง ๖ ประกอบด้วย[๑๑๔]

๑. ปุรัตถิมทิศ คือ ทิศเบื้องหน้า ได้แก่ บิดา มารดา
๒. ทักขิณทิศ คือ ทิศเบื้องขวา ได้แก่ ครู อาจารย์
๓. ปัจฉิมทิศ คือ ทิศเบื้องหลัง ได้แก่ บุตร ภรรยา
๔. อุตตรทิศ คือ ทิศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหาย
๕. เหฏฐิมทิศ คือ ทิศเบื้องต่ำ ได้แก่ บ่าว
๖. อุปริมทิศ คือ ทิศเบื้องบน ได้แก่ สมณพราหมณ์

๑. ปุรัตถิมทิศ คือ ทิศเบื้องหน้า ได้แก่
บิดา มารดา บุตร พึงบำรุงด้วย สถาน ๕ คือ
๑.๑ ท่านเลี้ยงมาแล้วเลี้ยงท่านตอบ
๑.๒ ช่วยทำกิจการงานของท่าน
๑.๓ ดำรงวงศ์สกุล
๑.๔ ประพฤติตนให้เป็นคนควรรับทรัพย์มรดก
๑.๕ เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน
ส่วนบิดา มารดาเมื่อได้รับบำรุงแล้ว ย่อมอนุเคราะห์บุตรด้วย สถาน ๕ คือ
๑. ห้ามไม่ให้บุตรทำความชั่ว
๒. ให้บุตรตั้งอยู่ในความดี
๓. ให้ศึกษาศิลปวิทยา
๔. หาภรรยาที่สมควรให้
๕. มอบทรัพย์ให้ในเวลาอันเหมาะสม

๒. ทักขิณทิศ คือ ทิศเบื้องขวา ได้แก่
ครู อาจารย์ พึงบำรุงด้วย สถาน ๕ คือ
๒.๑ ลุกต้อนรับแสดงความเคารพ
๒.๒ ด้วยเข้าไปยืนคอยรับใช้
๒.๓ ด้วยการเชื่อฟัง
๒.๔ ด้วยอุปัฏฐาก
๒.๕ ด้วยเรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ
ส่วนครู อาจารย์ ได้รับบำรุงแล้วย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ด้วย สถาน ๕ คือ
๑. แนะนำฝึกอบรมให้เป็นคนดี
๒. ให้เรียนดี สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
๓. บอกศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง
๔. ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง
๕. ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย (คือจะไปทิศไหนก็ไม่อดอยาก)

---

[๑๑๔] ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๙๘ - ๒๐๔/๒๐๒ - ๒๐๖.

๓. ปัจฉิมทิศ คือ ทิศเบื้องหลัง ได้แก่
ภรรยา สามีพึงบำรุงภรรยาด้วย สถาน ๕ คือ
๓.๑ ด้วยยกย่องนับถือว่าเป็นภรรยา
๓.๒ ด้วยไม่ดูหมิ่น เหยียดหยาม
๓.๓ ด้วยไม่ประพฤติล่วงใจ ไม่นอกใจ
๓.๔ ด้วยมอบความเป็นใหญ่ให้ในบ้าน
๓.๕ ด้วยให้เครื่องแต่งตัวตามสมัยและโอกาส
ภรรยาเมื่อได้รับบำรุงแล้วย่อมอนุเคราะห์สามีด้วย สถาน ๕ คือ
๑. จัดการงานดี ทำงานบ้านให้เรียบร้อย
๒. สงเคราะห์คนข้างเคียงของทั้งสองฝ่ายด้วยดี
๓. ไม่ประพฤตินอกใจสามี
๔. รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ไว้
๕. ขยันไม่เกียจคร้านในกิจการทั้งปวง

๔. อุตตรทิศ คือ ทิศเบื้องซ้าย ได้แก่
กุลบุตรพึงบำรุงมิตรสหายด้วย สถาน ๕ คือ
๔.๑ ด้วยการให้ปัน
๔.๒ ด้วยการเจรจาถ้อยคำไพเราะ
๔.๓ ด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
๔.๔ ด้วยความเป็นผู้มีตนเสมอต้นเสมอปลาย
๔.๕ ด้วยไม่แกล้งกล่าวให้คลาดจากความเป็นจริง ซื่อสัตย์จริงใจ
มิตรสหายเมื่อได้รับการบำรุงแล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วย สถาน ๕ คือ
๑. รักษามิตรผู้ประมาทแล้ว
๒. รักษาทรัพย์ของมิตรผู้ประมาทแล้ว
๓. เมื่อมีภัยให้เป็นที่พึ่งพำนักได้
๔. ไม่ละทิ้งในยามวิบัติ
๕. นับถือตลอดถึงวงศ์ตระกูลของบุตร (เพื่อน)

๕. เหฏฐิมทิศ คือ ทิศเบื้องต่ำ ได้แก่
บ่าว นายพึงบำรุงบ่าวด้วย สถาน ๕ คือ
๕.๑ ด้วยจัดการงานให้สมควรแก่กำลัง เพศ วัย ความสามารถ
๕.๒ ด้วยให้อาหารและรางวัล รวมทั้งค่าจ้างที่เหมาะสม
๕.๓ ด้วยรักษาพยาบาลในเวลาเจ็บไข้
๕.๔ ด้วยแจกของมีรสแปลกประหลาดให้กิน
๕.๕ ด้วยปล่อยในสมัย ให้มีวันหยุด และพักผ่อนหย่อนใจตามโอกาสอันควร

บ่าว เมื่อได้บำรุงแล้ว ย่อมอนุเคราะห์นายด้วยสถาน ๕ คือ

๑. ลุกขึ้นทำงานก่อนบ่าย

๒. เลิกงานทีหลังนาย

๓. ถือเอาแต่ของที่นายให้

๔. ทำการงานให้เรียบร้อยและดียิ่งขึ้น

๕. นำคุณของนายไปสรรเสริญเยินยอ

๖. อุปริมทิศ คือ ทิศเบื้องบน ได้แก่

กุลบุตรพึงบำรุงสมณพราหมณ์ด้วย สถาน ๕ คือ

๖.๑ ด้วยกายกรรม คือทำอะไร ๆ ประกอบด้วยเมตตา

๖.๒ ด้วยวจีกรรม คือทำอะไร ๆ ประกอบด้วยเมตตา

๖.๓ ด้วยมโนกรรม คือทำอะไร ๆ ประกอบด้วยเมตตา

๖.๔ ด้วยความเป็นผู้ไม่ปิดประตู คือ มิได้ห้ามไม่ให้เข้าบ้านเรือน

๖.๕ ด้วยให้อามิสทาน หรือปัจจัย

สมณพราหมณ์ เมื่อได้รับบำรุงแล้วย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วย สถาน ๖ คือ

๑. ห้ามไม่ให้กระทำความชั่ว

๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี

๓. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม

๔. ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง

๕. ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง

๖. บอกทางสวรรค์ให้

สัปปายะ

สัปปายะ ๗ คือ สิ่งที่เหมาะกัน สิ่งที่เกื้อกูล ช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย ประกอบด้วย[๑๑๕]

๑. อาวาสสัปปายะ ได้แก่ ที่อยู่ซึ่งเหมาะกัน เช่น ไม่พลุกพล่านจอแจ

๒. โคจรสัปปายะ ได้แก่ ที่หาอาหาร ที่เที่ยวบิณฑบาตที่เหมาะดี เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ใกล้ไม่ไกลเกินไป

๓. ภัสสสัปปายะ ได้แก่ การพูดคุยที่เหมาะกัน เช่น พูดคุยเล่าขานกันแต่ในกถาวัตถุ ๑๐ และพูดแต่พอประมาณ

๔. ปุคคลสัปปายะ ได้แก่ บุคคลที่ถูกกันเหมาะกัน เช่น มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะใจ

๕. โภชนสัปปายะ ได้แก่ อาหารที่เหมาะกัน เช่น ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉันไม่ยาก

๖. อุตุสัปปายะ ได้แก่ ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะกัน เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น

---

[๑๑๕] วิสุทฺธิ. ๑/๑๖๑ ; วินย.อ. ๑/๕๒๔ ; ม.อ. ๓/๕๗๐.

๗. อิริยาปถสัปปายะ ได้แก่ อิริยาบถที่เหมาะกัน เช่น บางคนถูกกับจงกรม บางคนถูกกับนั่ง ตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี

สรุปความว่า หลักธรรมคำสอนขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้าดังกล่าว ถ้าทุกคนมีความเข้าใจและนำมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับวิถีชีวิตประจำวัน ประพฤติปฏิบัติให้เป็นนิสัยได้ ย่อมจะทำให้มีความสันติสุขในสังคม ตนเองและบุคคลอื่นไม่เดือดร้อน สังคมอยู่กันด้วยความสงบ เรียบร้อย ทุกคนจะอยู่ด้วยกันอย่างเอื้ออาทร อยู่อย่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เต็มไปด้วยสังคมที่มีแต่ความรัก ความเมตตาต่อกัน

ตารางที่ ๒.๑๕ สรุปหลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับวิถีพุทธ

คัมภีร์/พระไตรปิฎก	**หลักพุทธธรรม**
ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๗๘/๒๙๐. ที.ม. (ไทย) ๑๐/๕๔/๕๗. ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๑. ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๑/๒๓๓. ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๐/๑๖๗ ; ๒๖๗/๒๔๔. สำ.ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕/๓๑๖. องฺ.อฏฺฐก. (ไทย) ๒๓/๑๔๔/๒๙๒. ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๘-๑๘๔/๑๙๖-๑๙๘. ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๒. ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๘๖/๒๔๗. ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๙๘-๒๐๔/๒๐๒-๒๐๖. องฺ.จตุกฺก. (ไทย) ๒๑/๒๔๘/๓๖๗. วิสุทฺธิ. ๑/๑๖๑. วินย.อ. ๑/๕๒๔. ม.อ. ๓/๕๗๐.	**หลักธรรมที่สอดคล้องกับวิถีพุทธ** ๑. ธรรมมีอุปการะมาก ๒. โอวาท ๓ ๓. ไตรสิกขา ๔. ภาวนา ๔ ๕. ปัญญาวุฒิธรรม ๖. อิทธิบาท ๔ ๗. สังคหวัตถุ ๔ ๘. ฆราวาสธรรม ๙. อบายมุข ๔ ๑๐. พรหมวิหาร ๔ ๑๑. เบญจศีล-เบญจธรรม ๑๒. ทิศ ๖ ๑๓. สัปปายะ ๗
พระพรหมคุณาภรณ์ (๒๕๔๘, หน้า ๗๐)	**ภาวนา ๔** ๑. กายภาวนา ๒. ศีลภาวนา ๓. จิตภาวนา ๔. ปัญญาภาวนา

๒.๓.๑๔ การเกื้อกูลสัมพันธ์โรงเรียนวิถีพุทธและชุมชน

การเกื้อกูลสัมพันธ์โรงเรียนวิถีพุทธและชุมชน จำเป็นอย่างยิ่งที่โรงเรียนวิถีพุทธและชุมชนที่ประกอบด้วยบ้าน วัด และสถาบันอื่นๆ ในชุมชน จะต้องมีความเกื้อกูลร่วมมือกันและสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกันในการพัฒนานักเรียน และพัฒนาชุมชนสังคม โดยใช้วิถีแห่งพุทธธรรมมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนา การเกื้อกูลสัมพันธ์กับชุมชนมีความสำคัญกับการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธมาก ซึ่งราชบัณฑิตสถานได้ให้ความหมายของ เกื้อกูลและสัมพันธ์ไว้ดังนี้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายคำว่า เกื้อกูล ก. หมายถึง ช่วยเหลือสนับสนุน[๑๑๖]

และให้ความหมายคำว่า สัมพันธ์ ก. หมายถึง ผูกพัน, เกี่ยวข้อง

คำสองคำนี้มีความหมายที่ใกล้เคียงกัน นำมาใช้ร่วมกันเพื่อให้การดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธมีความคล่องตัว สามารถดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จได้ตามวัตถุประสงค์จำเป็นจะต้องสร้างความสัมพันธ์กับบ้าน วัด และสถาบันอื่นๆ ในชุมชน ให้กระชับแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

ความหมายของความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

สารัช บุญเมืองแสน ได้กล่าวถึงความร่วมมือระหว่างบ้านกับโรงเรียนไว้ว่าพ่อแม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในสถาบันการศึกษาหลายรูปแบบ เช่น การเป็นอาสาสมัครช่วยเหลืองานโรงเรียน รับเชิญเป็นวิทยากร โดยให้ความสนใจกับสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นในโรงเรียนอยู่เสมอทั้งบ้านและโรงเรียนจึงควรร่วมมือซึ่งกันและกัน ในการส่งเสริมให้เด็กเกิดความสนใจและลงมือปฏิบัติงานกัน[๑๑๗]

ชัยวัฒน์ บุณฑริก ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนว่าหมายถึง การกระทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจและความรู้สึกที่ดีต่อกัน อันจะเป็นหนทางสำคัญให้กับชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนขณะเดียวกันก็เป็นหนทางให้โรงเรียนเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น[๑๑๘]

กรมสามัญศึกษา ได้ให้ความหมายความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนว่า โรงเรียนและชุมชนมีบทบาทต่อกัน เพื่อให้การสนับสนุนในด้านการจัดการศึกษาและเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและต่อโรงเรียน โรงเรียนก็จะได้รับความร่วมมือจากชุมชนในด้านต่างๆ ทั้งคน ทรัพยากรของ

---

[๑๑๖]ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔**, หน้า ๑๕๑.

[๑๑๗]สารัช บุญเมืองแสน, “ความร่วมมือระหว่างบ้านกับโรงเรียน”, **วิชาการ**, ๔, ๙ (กันยายน ๒๕๔๔) : ๔๔.

[๑๑๘]ชัยวัฒน์ บุณฑริก, **เอกสารประกอบการเรียนการสอนวิชาการบริหารทรัพยากรทางการศึกษา**, (อุบลราชธานี : สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖๑.

ชุมชนก็จะได้รับการพัฒนา ความสัมพันธ์เป็นการติดต่อสื่อสารที่เชื่อมโยงและเอื้อประโยชน์ต่อกันและกัน[๑๑๙]

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวว่า โรงเรียนวิถีพุทธกับชุมชนซึ่งประกอบด้วยบ้าน วัด และสถาบันอื่นๆ ในชุมชนมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกันเกื้อกูลร่วมมือกันและกันในการพัฒนานักเรียน และพัฒนาชุมชนสังคมในวิถีพุทธธรรมเพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน[๑๒๐]

สรุปได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง การที่บุคลากรในโรงเรียนกระทำกิจกรรมร่วมกันกับชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจในกิจกรรมที่โรงเรียนได้ดำเนินการหรือชุมชนได้ดำเนินการและให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันและเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันนั่นก็คือโรงเรียนนักเรียนและชุมชน

ความมุ่งหมายของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีความมุ่งหมายที่จะจัดการศึกษา ให้ได้ผลมากที่สุดต่อผู้เรียน และยังประโยชน์ให้เกิดแก่ชุมชนด้วย ซึ่งความมุ่งหมายของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ได้แก่

การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนมีความมุ่งหมายดังนี้[๑๒๑]

๑. เพื่อสร้างความสัมพันธภาพระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพราะสัมพันธภาพจะเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้มาร่วมมือกันปฏิบัติการต่างๆ ที่มีอยู่ให้บรรลุจุดหมายอันเดียวกันตามที่กำหนด

๒. เพื่อสร้างเสริมความรู้สึกเป็นเจ้าของให้แก่ชุมชน เนื่องจากโรงเรียนเป็นสาธารณสมบัติที่ชุมชนเป็นเจ้าของอยู่แล้วหากแต่มอบหมายให้คณะครูเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการซึ่งมีครูใหญ่เป็นหัวหน้า

๓. เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจการของโรงเรียน กิจการต่างๆ ของโรงเรียนอาจแบ่งเป็นหลายประเภท เช่น การกำหนดความมุ่งหมาย และนโยบาย กิจการเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียน กิจการเกี่ยวกับการพัฒนาอาคารสถานที่ ตลอดจนการพัฒนาด้านวิชาการ เพื่อให้การดำเนินงานของโรงเรียนสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

๔. เพื่อฟื้นฟูและรักษาวัฒนธรรมของชุมชน ในชุมชนมีวัฒนธรรมประจำอยู่มากมายทั้งที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา โรงเรียนจะต้องให้ความสำคัญ โดยการฟื้นฟูและถ่ายทอดให้แก่เยาวชน ชุมชนจะให้ความร่วมมือทุกประการ เพราะชุมชนมองเห็นว่าโรงเรียนกระทำการเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง

---

[๑๑๙]กรมสามัญศึกษา, **การพัฒนาองค์การและทักษะการสร้างความคิดด้านการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๐ - ๑๓๑.

[๑๒๐]สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, **แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : อุษาการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๕๖.

[๑๒๑]พนิจดา วีระชาติ, **การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๕๑ - ๕๒.

๕. เพื่อสร้างความกลมกลืนระหว่างบ้านกับโรงเรียน เป็นที่ยอมรับว่าโรงเรียนเป็นหน่วยงานของชุมชน ดำเนินงานพัฒนาคนสำหรับชุมชน โรงเรียนกับชุมชนจึงมีการปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน การดำรงชีพในชุมชนควรจะเป็นหลักสูตรของโรงเรียนปฏิบัติการต่างๆ ควรเป็นของชุมชน โรงเรียนเป็นเพียงสถานที่ฝึกหัดให้เท่านั้น

วัตถุประสงค์ของความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ดังนี้[๑๒๒]

๑. เพื่อให้ชุมชนมีความเข้าใจอันดีต่อโรงเรียน อันจะช่วยให้โรงเรียนได้รับความร่วมมือและความสะดวกในการดำเนินการ

๒. เพื่อให้โรงเรียนสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชนหรือบุคคลวัสดุ อุปกรณ์สิ่งแวดล้อมเพื่อการดำเนินงานของโรงเรียนได้

๓. เพื่อให้โรงเรียนได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือจากชุมชนด้านการเงิน แรงงาน วัสดุ อุปกรณ์และความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการดำเนินงานของโรงเรียน

๔. เพื่อเป็นการให้ความช่วยเหลือชุมชนทางด้านวิชาการและอื่นๆ จะเป็นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมอีกทางหนึ่ง

๕. เพื่อสนับสนุนให้การดำเนินงานหลักของโรงเรียน คือ งานวิชาการบรรลุเป้าหมายได้สะดวก

๖. เพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีในสิ่งแวดล้อมของหน่วยงาน อันจะทำให้บุคลากรมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

๗. เพื่อป้องกันหรือแก้ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของโรงเรียนที่อาจเกิดขึ้นโดยเป็นผลกระทบจากชุมชน

สรุปว่า ความมุ่งหมายในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งในและนอกโรงเรียนให้เกิดประโยชน์ขึ้นทั้งสองฝ่าย สนับสนุน ส่งเสริมให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา สร้างความเข้าใจอันดีต่อกันและเป็นหนทางในการวัดผลประเมินผลการดำเนินงานของโรงเรียนจากชุมชน

๒.๓.๑๕ บทบาทของโรงเรียนวิถีพุทธที่มีต่อชุมชน

ผู้บริหารโรงเรียน ถือว่าเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญของโรงเรียน เนื่องจากเป็นผู้มีอำนาจในการบริหารอย่างกว้างขวาง โรงเรียนจะเจริญหรือได้รับความร่วมมือ สนับสนุนช่วยเหลือจากชุมชนย่อมขึ้นอยู่กับตัวผู้บริหารเป็นหลักหากผู้บริหารบกพร่องหรือขาดการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนแล้ว ผลที่ได้รับคือความชะงักของการดำเนินงานสถานศึกษานั้นๆ ได้

โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีฐานะเป็นสถาบัน และเป็นองค์การทางสังคม โรงเรียนเกิดขึ้นจากความต้องการและความจำเป็นของสังคมเพื่อรับใช้และบริการสังคมในการจัดหรือ

---

[๑๒๒]สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ, **เอกสารประกอบการอบรมหลักสูตรฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษา คู่มือปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๐), หน้า ๔๑๙ - ๔๒๐.

บริหารโรงเรียนจำเป็นจะต้องพิจารณาถึงความต้องการของสังคมและของแต่ละบุคคลประกอบกัน โดยทั่วไปแล้วโรงเรียนมีหน้าที่ ดังต่อไปนี้[๑๒๓]

๑. สนองความต้องการของชุมชน หน้าที่ของโรงเรียนในด้านนี้คือ การฝึกให้มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเกี่ยวกับประเทศ บ้านเมือง เพื่อให้เป็นพลเมืองดีของประเทศ สำหรับโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชนที่ด้อยพัฒนา โรงเรียนยังต้องทำหน้าที่เกี่ยวกับการปรับปรุงและสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ชุมชนอีกด้วย

๒. สนองความต้องการของแต่ละบุคคล คือ การส่งเสริมให้บุคคลรู้จักสร้างความเจริญให้แก่ตนเอง มีความกระตือรือร้นในการศึกษาหาความรู้ มีศีลธรรมและวัฒนธรรมอันดีงาม รู้จักตนเอง รู้จักยับยั้งชั่งใจ นอกจากนั้นโรงเรียนยังทำหน้าที่ฝึกคนให้มีสมรรถภาพทางเศรษฐกิจ มีทักษะในการประกอบอาชีพ เป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่ดี

หน้าที่ของโรงเรียน ในด้านที่เกี่ยวกับการฝึกอบรมนักเรียน ให้ความเจริญก้าวหน้าตามความสามารถของบุคคลให้บรรลุผลตามความมุ่งหมายของการศึกษา อาจแยกกล่าวหน้าที่ของโรงเรียนได้ดังนี้

๑. ให้ความรู้ทางวิทยาการทั่วไปเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในสังคมให้แก่ผู้เรียน

๒. ฝึกเด็กให้มีทักษะและความสามารถในด้านการประกอบอาชีพ และทางด้านเศรษฐกิจ

๓. ฝึกอบรมเด็กให้มีวัฒนธรรม ศีลธรรม จรรยา และมรรยาทอันดีงาม

๔. ดำเนินงานของโรงเรียนให้สอดคล้องกับนโยบายของประเทศ และระเบียบแบบแผนของทางราชการ

๕. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ เพื่อช่วยกันปรับปรุงโรงเรียนและชุมชน

หน้าที่บทบาทของครูต่อชุมชน

๑. ศึกษาทำความเข้าใจชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ใช้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนให้เป็นประโยชน์ในการสอนให้มากที่สุดเพื่อชีวิตที่ดีของเด็กและชุมชน

๒. สร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ประชาสัมพันธ์กิจการและดำเนินงานของโรงเรียนและชุมชน

๓. ร่วมมือกับชุมชนในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของชุมชนเป็นผู้นำหรือกระตุ้นให้ชุมชนประสานสามัคคี ร่วมมือกัน

๔. นำโรงเรียนเข้าสู่ชุมชน ให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจชุมชนของตนดีขึ้น

๕. นำชุมชนเข้าสู่โรงเรียน ให้ชุมชนเข้าใจโรงเรียน ชุมผลงานของนักเรียนชมกิจการและการเรียนการสอนของโรงเรียน

๖. ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรมของโรงเรียน บริการช่วยเหลือโรงเรียนตามความสามารถที่จะทำได้

---

[๑๒๓] พนิจดา วีระชาติ, **การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน**, หน้า ๒๖ - ๓๒.

๗. ปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอน ให้สัมพันธ์สอดคล้องกับความเป็นอยู่และความต้องการของชุมชน ในอันที่จะยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชนให้สูงขึ้น และเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

โรงเรียนวิถีพุทธกับชุมชนซึ่งประกอบด้วยบ้าน วัด และสถาบันอื่นๆ ในชุมชน มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน เกื้อกูลร่วมมือกันและกันในการพัฒนานักเรียนมีผลการพัฒนาเป็นที่ยอมรับและศรัทธาของชุมชน เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา บริการวิชาการ อาคารสถานที่ ร่วมมือสนับสนุนกับชุมชนในการพัฒนาภูมิธรรม ภูมิปัญญาคุณธรรม จริยธรรม และกิจกรรมสัมมาอาชีวะต่างๆ แก่ชุมชน มีลักษณะเปิดกว้างสู่ชุมชนและสังคมพร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นเพื่อการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอ และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน ด้วยความเกื้อกูลกันและกันอย่างต่อเนื่อง[๑๒๔]

สรุปได้ว่า ผู้บริหารเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนรวมทั้งครู บุคลากรทางการศึกษาก็เป็นตัวจักรสำคัญด้วย เพราะเป็นผู้ใกล้ชิดนักเยนและชุมชนจึงต้องศึกษาชุมชนให้มีความเข้าใจอย่างลึกซึ่ง กระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้นำและพัฒนาชุมชนส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา กำหนดนโยบายวางแผน และประเมินผล มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร ตลอดจนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน

หลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนวิถีพุทธกับชุมชน

หลักในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้น มีผู้เสนอแนวคิดไว้อย่างหลากหลาย จึงได้นำแนวคิดของแต่ละคนมาเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ดังนี้

หลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ดังนี้[๑๒๕]

๑. ต้องดำเนินการด้วยความบริสุทธิ์ใจ ตรงไปตรงมา เชื่อถือได้

๒. ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ถือเป็นภารกิจที่ต้องทำอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

๓. ต้องดำเนินการให้ครอบคุลมทุกด้านที่ชุมชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบ

๔. ต้องมีความง่ายและคล่องตัวในการดำเนินงาน

๕. ต้องเป็นไปด้วยความสร้างสรรค์ มิใช่ทำลายภาพพจน์ของโรงเรียนและชุมชน

๖. ต้องดำเนินการปรับให้เข้ากับสภาพชุมชน

๗. ต้องดำเนินการด้วยความยืดหยุ่นให้เข้ากับสาระ วิธีการ และโอกาส

---

[๑๒๔]สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, **แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : อุษาการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๕๖.

[๑๒๕]นพพงษ์ บุญจิตราดุล, **หลักการบริหารการศึกษาทั่วไป**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๒๖ - ๒๗.

และมีหลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ได้แก่[๑๒๖]

๑. หลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของ Roger มีองค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการ

๑.๑ ความจริงใจ ทั้งกาย วาจา ใจ

๑.๒ ความเข้าใจบุคคลอื่นในสภาพที่ตรงต่อความเป็นจริง

๑.๓ การยอมรับคุณค่าของคน

๒. ในการที่จะสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่นนั้น ในศาสนาคริสต์ ได้บัญญัติกฎทองคำไว้ว่าจงปฏิบัติต่อคนอื่นเหมือนกับที่ท่านต้องการให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อท่าน

๓. กฎทองคำขาว

กฎนี้ความเห็นตรงกันข้ามกับกฎทองคำ ได้รับการยอมรับในปี ค.ศ.๑๙๗๒ และได้รับการสนับสนุนจากผลการวิจัยของนักวิจัย คือ คาร์ลจุง กฎนี้ได้กล่าวว่า จงปฏิบัติต่อเขาตามที่เขาต้องการให้เราปฏิบัติต่อเขา

๔. หลักความสมดุลของ Hieyder

Hieyder ได้ให้หลักการเกี่ยวกับการสร้างสัมพันธภาพที่ดีว่า หากทราบว่าบุคคลใดชอบสิ่งใดเราก็ชอบสิ่งนั้นโอกาสที่เราและเขาจะผูกมิตรกันก็มีมากขึ้นและหากทราบว่าบุคคลใดไม่ชอบสิ่งใดเราก็ไม่ชอบสิ่งนั้นด้วยโอกาสที่เราและเขาจะผูกมิตรกันก็จะมีมากยิ่งขึ้น และ Hieyder ยังได้เสนอแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ดังนี้

๔.๑ ดำเนินงานด้วยความบริสุทธิ์ใจ ตรงไปตรงมา

๔.๒ การติดต่อกับชุมชนต้องมุ่งให้เกิดเจตคติที่ดี

๔.๓ ดำเนินการต่อเนื่องตลอดระยะเวลาทั้งในและนอกโรงเรียน

๔.๔ สร้างความเข้าใจอันดี ให้เกิดทั่วไปไม่จำกัดเฉพาะกลุ่ม

๔.๕ รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของประชาชนในชุมชน

๔.๖ ใช้วิธีดำเนินงานง่ายๆ และเป็นกันเองกับประชาชน

๔.๗ ใช้วิธีดำเนินการหลากหลายที่เหมาะสมกับสภาพของแต่ละชุมชน

๔.๘ ให้เกียรติและยกย่องชุมชนที่ให้ความร่วมมืออย่างเท่าเทียมกัน

๔.๙ ปรับปรุงการประชาสัมพันธ์ให้มีประสิทธิภาพ

๔.๑๐ ใช้หลักมนุษยสัมพันธ์ โดยการให้ประชาชนได้มีบทบาทมากที่สุด

---

[๑๒๖]สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, **เอกสารประกอบการอบรมหลักสูตรฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษา คู่มือปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๐ ข), หน้า ๒๓.

การให้เด็กเรียนรู้ได้อย่างดี คือ การที่ผู้ปกครองและครูร่วมมือกัน ในการจัดการเรียนรู้และสร้างสรรค์สัมพันธภาพที่ดี เพื่อให้เด็กนักเรียนแระสบความสำเร็จทางการศึกษา ในฐานะครูคนแรกของลูกพ่อแม่ควรทำในสิ่งดังต่อไปนี้[๑๒๗]

๑. อ่านหนังสือร่วมกันกับลูก

๒. กำหนดกิจกรรมประจำวันในครอบครัว

๓. การใช้โทรทัศน์อย่างชาญฉลาด

๔. สร้างความใกล้ชิดกับโรงเรียน

๕. สร้างความเชื่อมั่นและความภาคภูมิใจแก่ลูก

และได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า ในการประสานสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองครูสามารถดำเนินการได้ดังนี้

๑. เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชั้นเรียน

๒. เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีสิทธิมีเสียงในการตัดสินใจ

๓. วางแผนเพื่อการประชุมร่วมกันระหว่างครูกับผู้ปกครอง

๔. สร้างการสื่อสารที่ดีระหว่างครูกับผู้ปกครองในระหว่างการประชุม

รวมถึงการมีส่วนร่วมการจัดการศึกษาของสถาบันสงฆ์ โรงเรียนมิได้เป็นเจ้าภาพส่วนเดียวในการจัดการศึกษา แต่มีเจ้าภาพร่วมคือ ชุมชน สถาบันศาสนาโดยมีเด็กเป็นตัวตั้ง เป็นศูนย์กลางการพัฒนา เป็นการร่วมมือกันพัฒนาเด็กให้เก่ง ดี มีสุขโรงเรียนขยายการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กไปยังบ้านและวัด[๑๒๘]

โรงเรียนวิถีพุทธและชุมชน จะมีลักษณะของการร่วมมือ ทั้งสถานศึกษา บ้าน วัด และสถาบันต่างๆ ในชุมชนด้วยศรัทธาและฉันทะ ที่จะพัฒนาทั้งนักเรียน และสังคม ตามวิถีแห่งพุทธธรรม เพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน ได้เสนอหลักคิดไว้ว่า โรงเรียนวิถีพุทธจะต้องเพียรพัฒนาตน ให้มีผลการพัฒนานักเรียนเป็นที่ยอมรับและศรัทธาของชุมชน เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา จัดระดมสรรพกำลังลักษณะต่างๆ อย่างหลากหลาย ในการพัฒนางานทุกด้านของสถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนานักเรียน บริการวิชาการ อาคารสถานที่ ร่วมมือสนับสนุนกับชุมชน ในการพัฒนาภูมิธรรม ภูมิปัญญา คุณธรรม จริยธรรม และกิจกรรมสัมมาอาชีวะต่างๆ เป็นต้น แก่ชุมชนสังคมด้วยเมตตาธรรมและด้วยความเป็นกัลยาณมิตรเพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามและสันติสุข และยังได้เสนอหลักธรรมไว้ว่าสถานศึกษาอาจพิจารณากำหนดและดำเนินงานตามวิสัยทัศน์และแผนปฏิบัติการสถานศึกษา ซึ่งบ่งชี้ถึงความเป็นวิถีพุทธอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง พร้อมกันนั้นโรงเรียนวิถีพุทธมีลักษณะเปิดกว้างสู่ชุมชนและสังคม พร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นเพื่อการปรับปรุง

---

[๑๒๗]สรรพพร แดงสกุล, “การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับครู”, **ประชาศึกษา**, ปีที่ ๕๒, ฉบับที่ ๓ (กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕) : ๒๘ - ๓๐.

[๑๒๘]พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **บ ว ร กับการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธและอนาคตของสังคมไทย**, หน้า ๒๖.

พัฒนาอยู่เสมอและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนสังคม ด้วยความเกื้อกูลกันและกันอย่างต่อเนื่องและได้เสนอแนะกิจกรรมเกื้อกูลสัมพันธ์ไว้ดังนี้[๑๒๙]

๑. สถานศึกษา บ้าน วัด ชุมชน ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และวันตามประเพณี เช่น กิจกรรมหล่อเทียนพรรษา การทอดกฐินผ้าป่า กิจกรรมวันพ่อ วันแม่

๒. สถานศึกษานำสถานศึกษาร่วมกิจกรรมของวัดและชุมชน เช่น กิจกรรมทำความสะอาดวัด ซึ่งอาจจัดในชั่วโมงกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หรือกิจกรรมช่วยเหลือสังคมอื่นๆ เช่น นำอาหารไปเลี้ยงคนชราที่บ้านพักคนชรา หรือบ้านเด็กกำพร้า

๓. สถานศึกษาต้องเป็นของชุมชนโดยเปิดต้อนรับผู้ปกครองและชุมชนตลอดเวลา (Open House) เพื่อให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสเสนอข้อคิดเห็นและมีส่วนร่วมในภารกิจต่างๆ เช่น ดูแลความสะอาดของโรงเอาหาร ดำเนินการเชิญผู้ทรงปัญญาทางพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น

๔. เปิดห้องสมุดเพื่อให้ชุมชนใช้บริการได้ในวันหยุด รวมทั้งสนามกีฬา หอประชุม

๕. เป็นศูนย์กลางของชุมชนในด้านวิชาการวิชาชีพ เช่น จัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้ปกครองในเรื่องอาชีพพิเศษต่างๆ จัดร้านค้าของสถานศึกษาเพื่อให้ผู้ปกครองนำผลติผลทางการเกษตรผลิตภัณฑ์ต่างๆ มาขาย โดยนักเรียนเป็นผู้ดูแลกิจการ

๖. ร่วมกับวัดในชุมชนจัดการเรียนธรรมศึกษา กิจกรรมทางด้านศาสนาต่างๆ เช่นนิมนต์พระสงฆ์มาแสดงพระธรรมเทศนา เชิญวิทยากรมาให้ความรู้แก่เยาวชนในเรื่องต่างๆ ในวันหยุด จัดทัศนศึกษาทางธรรม เป็นต้น

๗. จัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษา บ้าน วัด ชุมชน เช่น จัดการแข่งขันกีฬา จัดกิจกรรมปัจฉิมนิเทศ โดยเชิญผู้ปกครองมาร่วมนำอาหารมารับประทานร่วมกันจัดค่ายครอบครัว

๘. เสริมความเข้มแข็งของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เช่น การเยี่ยมบ้านนักเรียนช่วยเหลือนักเรียนแก้ไขปัญหาครอบครัว

๙. ประชาสัมพันธ์ผลงานของโรงเรียนในรูปแบบต่างๆ เช่น จัดทำหนังสือพิมพ์หรือวารสารของสถานศึกษา เผยแพร่แก่ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า ชุมชน

๑๐. ยกย่องเชิดชูเกียรติของผู้กระทำความดีทั้ง ครู อาจารย์ นักเรียน บุคลากรของสถานศึกษาและบุคคลในชุมชน เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่บุคคลทั่วไปเพื่อให้วิถีพุทธเป็นวิถีชีวิตของคนทั้งชุมชน

สรุปได้ว่า ผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษาจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นฐานของชุมชน กระบวนการสร้างความสัมพันธ์จะต้องเป็นไปด้วยกันทั้งสองทาง คือ ทั้งโรงเรียนและชุมชนจะต้องมีความเข้าใจที่ดีต่อกันและกันต้องดำเนินการด้วยความบริสุทธิ์ใจ โปร่งใส เป็นไปในทางสร้างสรรค์ ใช้วิธีการที่หลากหลายเหมาะสมกับสภาพการณ์ เวลา โอกาส และกระทำอย่างต่อเนื่อง

---

[๑๒๙] สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, **แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**, หน้า ๕๖ - ๖๐.

วิธีสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

จากบทบาทของโรงเรียนที่มีต่อชุมชนที่เสนอมาแล้วนั้น ซึ่งจะเป็นทางนำไปสู่จุดหมายปลายทางของการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน รวมทั้งชุมชนได้มีส่วนร่วมและสนับสนุนในการจัดการศึกษาของโรงเรียน วิธีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอาจทำได้หลายรูปแบบหรือหลายวิธีการ

วิธีการที่โรงเรียนจะสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนนั้น มีอยู่หลายขั้นตอน โดยอาจเริ่มจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับบ้าน หรือผู้ปกครอง แล้วจึงขยายความร่วมมือไปสู่หน่วยงานและสถาบันอื่นๆ ในชุมชน การสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครองนั้น โรงเรียนสามารถดำเนินการได้ดังนี้[๑๓๐]

๑. จัดให้มีการปฐมนิเทศผู้ปกครองของนักเรียนในวันเปิดภาคเรียนโดย ชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษา และการดำเนินงานของโรงเรียน ทั้งด้านการสอน การอบรม บ่มนิสัยและการพัฒนาด้านต่างๆ

๒. เชิญผู้ปกครองมาเยี่ยมชมโรงเรียน เช่น มาชมการเรียนการสอน ชมการแสดงของนักเรียน ชมนิทรรศการที่โรงเรียนจัดขึ้น

๓. เชิญผู้ปกครองมาร่วมแก้ไขปัญหาบางอย่างเกี่ยวกับตัวเด็ก

๔. ให้ครูไปเยี่ยมผู้ปกครองและนักเรียนที่บ้าน เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกันและมีความสนิทสนมซึ่งกันและกัน

๕. ให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน เช่น เชิญมาเป็นวิทยากรในเรื่องที่เขามีความถนัดและความชำนาญสูง เชิญมาเป็นกรรมการในงานที่โรงเรียนจัดขึ้น

๖. จัดตั้งสมาคมครูและผู้ปกครองขึ้น เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบ้านและโรงเรียนให้ใกล้ชิดยิ่งขึ้น

กิจกรรมเกื้อกูลสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีดังนี้[๑๓๑]

๑. สถานศึกษา บ้าน วัด ชุมชน ดำเนินกิจกรรมร่วมกันในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และวันตามประเพณีต่างๆ

๒. สถานศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมของวัดและชุมชน เช่น กิจกรรมทำ ความสะอาดวัด

๓. สถานศึกษาต้องเป็นของชุมชนโดยเปิดต้อนรับผู้ปกครองและชุมชนตลอดเวลาเพื่อให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสเสนอข้อคิดเห็นและมีส่วนร่วมในภารกิจต่างๆ

๔. เปิดห้องสมุดเพื่อให้ชุมชนใช้บริการได้ในวันหยุด รวมทั้งสนามกีฬา หอประชุม

๕. เปิดศูนย์กลางของชุมชนในด้านวิชาการ วิชาชีพต่างๆ

๖. ร่วมกับวัดในชุมชนจัดการเยนธรรมศึกษากิจกรรมทางด้านศาสนาต่างๆ

๗. จัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษา บ้าน วัด ชุมชน เช่น การแข่งขันกีฬา เป็นต้น

---

[๑๓๐]พนิจดา วีระชาติ, **การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน**, หน้า ๕๕ - ๕๖.

[๑๓๑]สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, **แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**, หน้า ๕๖ - ๕๘.

๘. เสริมความเข้มแข็งของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เช่น การเยี่ยมบ้านนักเรียน ช่วยเหลือนักเรียนแก้ไขปัญหาครอบครัว

๙. ประชาสัมพันธ์ผลงานของโรงเรียนในรูปแบบต่างๆ เช่น จัดทำหนังสือพิมพ์หรือวารสารของสถานศึกษา เผยแพร่แก่ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า ชุมชน

๑๐. ยกย่องเชิดชูเกียรติของผู้กระทำความดีทั้งครู อาจารย์ นักเรียน บุคลากรของสถานศึกษาและบุคคลในชุมชน เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่บุคคลทั่วไป เพื่อให้วิถีพุทธเป็นวิถีชีวิตของคนทั้งชุมชน

วิธีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีดังนี้[๑๓๒]

๑. จัดให้มีเอกสารและสิ่งพิมพ์ต่างๆ ของโรงเรียนออกเผยแพร่

๒. จัดให้มีบริการเสนอข่าวจากโรงเรียนถึงบ้านประจำ

๓. จัดให้มีนิทรรศการภายในโรงเรียน

๔. จัดให้มีวันเยี่ยมเยียนโรงเรียน

๕. จัดให้มีวันสัปดาห์แห่งการศึกษา

๖. จัดให้มีโครงการเยี่ยมเยียนผู้ปกครองที่บ้าน

๗. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์เก่ากับศิษย์ปัจจุบัน

๘. ใช้สื่อมวลชนในด้านต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และอื่นๆ

๙. จัดทำรายงานประจำปีชี้แจงให้ทราบ

๑๐. จัดตั้งสมาคมศิษย์เก่า

๑๑. จัดตั้งสมาคมผู้ปกครองและครู

๑๒. จัดกิจกรรมนอกหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดี

๑๓. โรงเรียนควรจัดกิจกรรม โดยมีส่วนร่วมในท้องถิ่น เช่น งานประเพณีต่างๆ ของท้องถิ่น นอกจากนั้นควรมีการแสดงละครของนักเรียนหรือการจัดเกมกีฬาต่างๆ

สรุปได้ว่า วิธีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้น ผู้บริหารครู บุคลากรทางการศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งที่จะเป็นผู้ขับเคลื่อนกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ โดยจะต้องมีการศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชน มีการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง จัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมชุมชน บริการชุมชน จัดตั้งสมาคมหรือองค์กรระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โรงเรียนจะต้องใช้ทรัพยากรท้องถิ่นและรับฟังความคิดเห็นของชุมชนให้มากที่สุด เพราะชุมชนคือผู้มีส่วนได้เสียในการจัดการศึกษาโดยตรงเพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงการดำเนินงานของโรงเรียนให้ดีและมีคุณภาพ

---

[๑๓๒] Paul B. Jacobson and others, **The Effective School Principle**, (New York : Prentice-Hall, 1965), p. 143-A.

ตารางที่ ๒.๑๖ สรุปหลักการสร้างความสัมพันธ์

นักวิชาการ	หลักการสร้างความสัมพันธ์
นพพงษ์ บุญจิตราดุล (๒๕๓๔, หน้า ๒๖ - ๒๗)	๑. ดำเนินการด้วยความบริสุทธิ์ใจ ตรงไปตรงมา ๒. ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ๓. ดำเนินการให้ครอบคลุมทุกด้าน ๔. มีความง่ายและคล่องตัวในการดำเนินงาน ๕. เป็นไปด้วยความสร้างสรรค์ ๖. ดำเนินการปรับให้เข้ากับสภาพชุมชน ๗. ดำเนินการด้วยความยืดหยุ่น
พนิจดา วีระชาติ (๒๕๔๒, หน้า ๕๕ - ๕๖)	๑. ชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษา และการดำเนินงานของโรงเรียน ทั้งด้านการสอน การอบรม และการพัฒนาด้านต่างๆ ๒. เชิญผู้ปกครองมาเยี่ยมชมโรงเรียน ๓. เชิญผู้ปกครองมาร่วมแก้ไขปัญหา ๔. ให้ครูไปเยี่ยมผู้ปกครองและนักเรียนที่บ้าน ๕. ให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน ๖. จัดตั้งสมาคมครูและผู้ปกครองขึ้น
Paul B. Jacobson and others (1965, p. 143-A)	๑. จัดให้มีเอกสารและสิ่งพิมพ์ต่างๆ ของโรงเรียนออกเผยแพร่ ๒. จัดให้มีบริการเสนอข่าวจากโรงเรียนถึงบ้านประจำ ๓. จัดให้มีนิทรรศการภายในโรงเรียน ๔. จัดให้มีวันเยี่ยมเยียนโรงเรียน ๕. จัดให้มีวันสัปดาห์แห่งการศึกษา ๖. จัดให้มีโครงการเยี่ยมเยียนผู้ปกครองที่บ้าน ๗. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์เก่ากับศิษย์ปัจจุบัน ๘. ใช้สื่อมวลชนในด้านต่างๆ ๙. จัดทำรายงานประจำปีชี้แจงให้ทราบ ๑๐. จัดตั้งสมาคมศิษย์เก่า ๑๑. จัดตั้งสมาคมผู้ปกครองและครู ๑๒. จัดกิจกรรมนอกหลักสูตร ๑๓. โรงเรียนควรจัดกิจกรรม โดยมีส่วนร่วมในท้องถิ่น

สภาพและองค์ประกอบที่สำคัญที่จำเป็นต้องจัดส่งเสริมให้เกิดวิถีพุทธ ได้แก่

๑. หลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียน และแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเยนการสอนที่โรงเรียนวิถีพุทธควรคำนึงถึงอย่างยิ่ง แนวคิดหนึ่งของการจัดคือ การบูรณาการหลักธรรมทั้งที่เป็นความรู้ (K) ศรัทธา ค่านิยม คุณธรรม (A) และการฝึกปฏิบัติหลักธรรม (P) ในการเรียนการสอนโดยอาจกำหนดในระดับจุดเน้นหลักสูตรสถานศึกษาที่แทรกในทุกองค์ประกอบหลักสูตรสถานศึกษา หรือกำหนดในระดับหน่วยการเรียนรู้ หรือแผนการจัดการเรียนรู้ที่ครูจะนำสู่การจัดการเรียนรู้ต่อไป การเตรียมกิจกรรมนักเรียน ที่โรงเรียนต้องคอดและกำหนดให้เหมาะสมกับผู้เรียนของตนมากที่สุด ซึ่งลักษณะกิจกรรมที่กำหนดมีหลากหลายทั้งที่เป็นกิจกรรมประจำวัน ประจำสัปดาห์หรือประจำโอกาสต่างๆ และกิจกรรมวิถีชีวิต ซึ่งถ้าโรงเรียนเลือกกำหนดและตรียมการไว้ล่วงหน้า จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน อีกสะท้อนให้เห็นถึงคำกล่าวที่ว่า “การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกิน อยู่ ดู ฟังเป็น”[๑๓๓]

๒. การจัดสภาพกายภาพสถานศึกษา ที่หมายครอบคลุมถึงอาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม อาณาบริเวณของสถานศึกษาซึ่งสถานศึกษาจำเป็นต้องคำนึงถึงการจัดให้เหมาะสม และมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาไตรสิกขาให้มากที่สุด ทั้งที่ผ่านระบบการเรียนรู้ตามปลักสูตรสถานศึกษาและผ่านการเรียนรู้วิถีชีวิตจริงจาก “การกิน อยู่ ดู ฟัง” ในชีวิตประจำวัน

๓. การจัดบรรยากาศการปฏิสัมพันธ์ โดยผ่านการเตรียมการ การมอบหมายการรับผิดชอบของบุคลากรในการจัดกิจกรรมส่งเสริม หรือดูแลให้บรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่ดีเป็นกัลยาณมิตรเกิดขึ้นอย่างจริงจังต่อเนื่อง โดยจัดผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิเช่น การกระตุ้นทุกคนทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี การยกย่องผู้ทำดี การปลูกศรัทธาค่านิยมปฏิบัติดีปฏิบัติชอบต่อผู้อื่น เป็นต้น

๔. การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา จุดเน้นการดำเนินการพัฒนา คือ นักเรียนของสถานศึกษา โดยเป็นการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่เป็นลักษณะบูรณาการ ทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร และกิจกรรมวิถีกรรมวิถีชีวิตต่างๆ ที่ส่งเสริม “การกิน อยู่ ดู ฟังให้เป็น” เป้าหมายการพัฒนาจัดให้มีความชัดเจนที่พัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิต ที่จะนำสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ในที่สุด นอกจากการพัฒนาผู้เรียนอันเป็นภาระหลักแล้วสถานศึกษาจำเป็นต้องไม่ละเลยการพัฒนาบุคลากรของตนเองทั้งหมดด้วย เพราะบุคลากรโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ครู และผู้บริหารจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ดังนั้น ยิ่งบุคลากรได้รับการพัฒนาตามระบบไตรสิกขามากเท่าไร จะส่งผลดีต่อการช่วยให้นักเรียนได้รับการพัฒนามากขึ้นเท่านั้น แนวทางการพัฒนาบุคลากรและลักษณะบุคลากรที่เหมาะสมในโรงเรียนวิถีพุทธจะได้นำเสนอในลำดับต่อไปการดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขานี้จะดำเนินการได้ดีหากในขั้นเตรียมการขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ และขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิดดำเนินการได้อย่างดี เพราะต่างเป็นเหตุปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินการพัฒนาผู้เรียน

๕. การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด เป็นขั้นตอนสำคัญในการเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสมควรมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตร ที่ปรารถนาดีต่อกัน ปรารถนาดีต่อการพัฒนาผู้เรียนหรือต่อ

---

[๑๓๓]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศยาม, ๒๕๔๖), หน้า ๓.

งาน กิจกรรมที่สำคัญของขั้นนี้คือ การนิเทศติดตาม ที่จะดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การให้คำปรึกษาและชี้แนะผู้ปฏิบัติ การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ ฯลฯ การสนับสนุนทั้งทรัพยากรข้อมูลและเครื่องมือต่างๆ ในการช่วยดำเนินการให้เป็นไปได้อย่างราบรื่น การรวบรวมข้อมูลและการประเมินผลระหว่างดำเนินการ อันจะเป็นฐานของการปรับปรุงต่อเนื่องต่อไป หรือแม้เป็นข้อมูลในการพิจารณาจัดการดูแลสนับสนุนได้อย่างเหมาะสม

๖. การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง เป็นขั้นตอนของระบบบริหารจัดการที่กำหนดเพื่อเน้นย้ำการพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลในขั้นตอนต้นๆ มาพิจารณาแล้วกำหนดปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้องค์ธรรมที่สนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนางานเป็นไปอย่างชัดเจนต่อเนื่อง คือ การมีอิทธิบาท ๔ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) และอุปัญญาตธรรม ๒ (ความไม่สันโดษในกุศลธรรม และความไม่ย่อท้อในความพากเพียร) เป็นต้น

๗. การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะสะท้อนให้ทราบถึงผลการดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่งๆ อาจเป็น ๑ ปี หรือ ๓ ปี หรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมเป็นต้น และในการประเมินจะเน้นข้อมูลที่เป็นเชิงประจักษ์ เชื่อถือได้ ให้ข้อมูลที่ชัดเจน ที่สามารถนำสู่การเผยแพร่หรือรายงานเกี่ยวข้องให้ทราบผลการดำเนินการดำเนินงานนั้นๆ และนำเป็นข้อมูลในการวางแผนดำเนินการอื่นๆ ต่อไป และในระบบประกันคุณภาพ ขั้นตอนนี้มีความสำคัญไม่น้อยต่อการเสนอให้ผู้เกี่ยวข้องยอมรับในการดำเนินการและบริหารจัดการ

ขั้นตอนการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ

จากนิยามความหมายจะเห็นได้ว่านวัตกรรมการจัดการศึกษาในรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธนั้นมิใช่เป็นเพียงการจัดกิจกรรมต่างๆ ดังที่โรงเรียนทั่วไปจัดกันอยู่จนเกือบจะเรียกได้ว่าเป็นวัฒนธรรมโรงเรียน อาทิเช่น การจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การนิมนต์พระสงฆ์มาแสดงพระธรรมเทศนาหรือมาสอนวิชาพระพุทธศาสนา การมีห้องจริยธรรม มีพระพุทธรูปประจำโรงเรียน การฝึกให้นักเรียนนั่งสมาธิ การจัดให้นักเรียนสอบธรรมศึกษาการจัดกิจกรรมค่ายคุณธรรม ฯลฯ เท่านั้น เพราะโรงเรียนวิถีพุทธต้องทำมากกว่านั้น คือ นอกจากจัดกิจกรรมในลักษณะที่เป็นวัฒนธรรมโรงเรียนดังกล่าวมาแล้ว โรงเรียนวิถีพุทธยังได้นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานองโรงเรียนทั้งระบบ คือ ทั้งด้านการบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ การจัดสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพและสังคม การจัดกิจกรรมต่างๆ รวมตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับบ้าน วัดและชุมชน ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

เกิดระบบที่ยั่งยืน (Accredited System)

- ธรรมนูญโรงเรียน / หลักสูตรสถานศึกษา บ่งบอกถึงความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธอย่างชัดเจน
- โรงเรียนดำเนินงานเรื่องโรงเรียนวิถีพุทธทั้งระบบโรงเรียน
- ผู้เกี่ยวข้อง / ชุมชน พึงพอใจในผลการดำเนินงานและให้การสนับสนุนเพิ่มขึ้น
- มีการดำเนินงานต่อไปอย่างต่อเนื่องจนเป็นวัฒนธรรมองค์กร

บังเกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมาย (Achievement)

- มีระบบการตรวจ ติดตาม ประเมินผล
- มีผลการประเมินตนเองตามข้อบ่งชี้คุณภาพในระดับดี
- มีการรายงานผลการดำเนินงานต่อผู้เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ
- มีความสัมพันธ์ที่ดีกับบ้าน วัด และชุมชน
- มีการยกย่อง สร้างขวัญกำลังใจ และเผยแพร่เกียรติคุณผู้มีผลงานดีเด่น

มุ่งมั่นดำเนินงาน (Attempt)

- จัดกิจกรรมวิถีชีวิตที่บูรณาการศีล สมาธิ ปัญญา
- กำหนดเป้าหมายการดำเนินงานชัดเจน (มีแผนปฏิบัติการ ปฏิทินงาน)
- มีการดำเนินงานตามแผน / ปฏิทินที่กำหนด
- มีแผนการพัฒนาครูอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง

สร้างความตระหนัก (Awareness)

- มีการพัฒนาบุคลากร เพื่อสร้างแรงจูงใจ และให้ความรู้พื้นฐานที่จำเป็น
- มีการจัดองค์กร / คณะบุคคลเพื่อรับผิดชอบงานในภาพรวมของโรงเรียน
- มีสารสนเทศ สื่อ และแหล่งเรียนรู้สำหรับครู
- พัฒนาสภาพแวดล้อม สร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม
- มีการประชาสัมพันธ์ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรับรู้

๒.๔ ข้อมูลโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ คือ โรงเรียนที่สมัครเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทะ และดำเนินงานตามแนวทางขอโรงเรียนวิถีพุทธมาโดยตลอด ซึ่งผ่านกระบวนการประเมินตามตัวชี้วัดและอัตลักษณ์ของโรงเรียนวิถีพุทธ โดยคณะกรรมการพิจารณาคัดเลือกโรงเรียนวิถีชั้นนำในรุ่นต่างๆ ซึ่งปัจจุบันได้มีการคัดเลือกมาแล้ว ๕ รุ่น จำนวนรุ่นละ ๑๐๐ โรงเรียน รวมทั้งสิ้น ๕๐๐ โรงเรียนทั่วประเทศ และในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีโรงเรียนที่ดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธและได้รับการพิจารณาคัดเลือกให้เป็นโรงเรียนวิถีชั้นนำแล้วทั้ง ๕ รุ่น รวม ๒๐ โรงเรียน ซึ่งได้แก่โรงเรียนดังต่อไปนี้

๒.๔.๑ โรงเรียนวัดประดู่ทรงธรรม (จียพันธ์บำรุง)

โรงเรียนวัดประดู่ทรงธรรม (จียพันธ์บำรุง) ตั้งอยู่ หมู่ที่ ๔ บ้านชุมชนวัดประดู่ทรงธรรม ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำการสอนระดับชั้นอนุบาลถึงมัธยมศึกษาตอนต้น ปัจจุบันโรงเรียนมีครู ๒๗ คน นักเรียน ๔๗๓ คน

โรงเรียนวัดประดู่ทรงธรรม (จียพันธ์บำรุง) ได้รับความชื่นชมและความไว้วางใจจากผู้ปกครองส่งบุตรหลานมาเข้าเรียนเป็นจำนวนมาก เนื่องจากโรงเรียนมิได้มุ่งเฉพาะความเป็นเลิศทางวิชาการเท่านั้น หากแต่ให้ความสำคัญในเรื่องคุณธรรมจริยธรรม และความเป็นไทยด้วย ดังจะเห็นได้จากการที่โรงเรียนได้จัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมขึ้นภายในโรงเรียน เพื่อเป็นหน่วยงานกลางในการประสานการดำเนินงานกับบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียนตลอดจนองค์กรภายนอกและชุมชนในเรื่องการจัด

กิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาและสืบสานวัฒนธรรมไทย ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนจึงสมัครเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ และจากนั้นก็ได้เริ่มดำเนินงานอย่างเป็นระบบ โดยมีขั้นตอนการบริหารจัดการดังนี้

๑. พัฒนาบุคลากรทั้งด้วยการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้พื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำเนินงาน และจัดทำเอกสารรวบรวมข้อมูลความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานเพื่อให้ครูได้ศึกษาด้วยตนเองอีกทางหนึ่ง

๒. แต่งตั้งคณะที่ปรึกษาและคณะทำงาน

๓. ปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในโรงเรียน

๔. จัดทำโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วยโครงการย่อย กิจกรรมปฏิทินปฏิบัติงาน รายละเอียดงบประมาณ และผู้รับผิดชอบ

๕. จัดระบบการประกันคุณภาพโรงเรียนวิถีพุทธ

ตารางที่ ๒.๑๗ แสดงการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนวัดประดู่ทรงธรรม (จียพันธ์บำรุง)

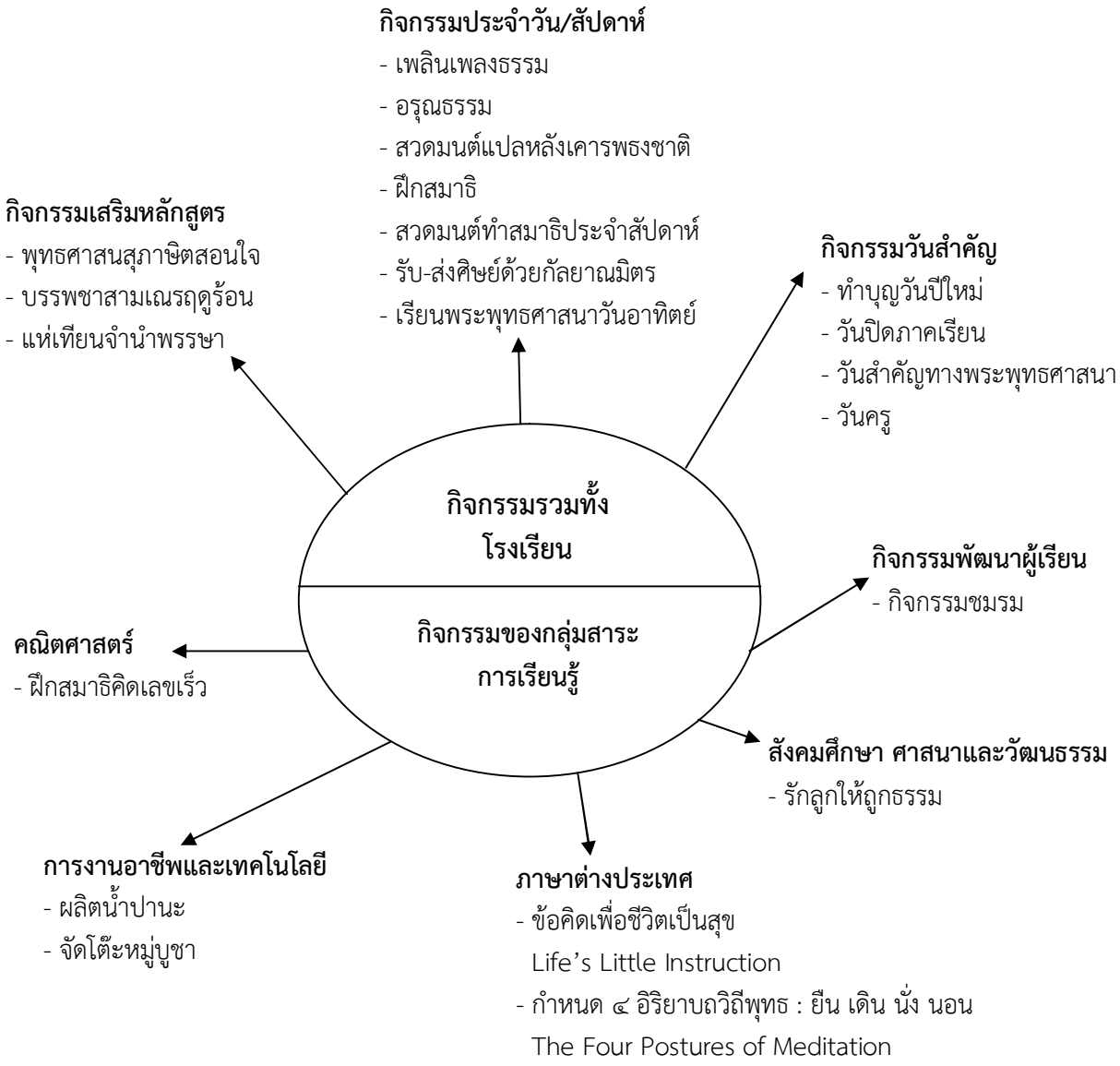
ที่	โครงการย่อย/กิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ
๑.	**โครงการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์** ๑.๑ กิจกรรมพื้นฐานชีวิตประจำวัน/ประจำสัปดาห์/ประจำปีการศึกษา (รวม ๒๘ กิจกรรมย่อย) ๑.๒ กิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา (รวม ๓ กิจกรรมย่อย) ๑.๓ กิจกรรมสำคัญที่เกี่ยวเนื่องกับโรงเรียนและบูรณาการวิถีพุทธ (รวม ๓ กิจกรรมย่อย)	๑. กิจกรรมนักเรียน ๒. ศูนย์วัฒนธรรม ๓. ฝ่ายวิชาการ ๔. งานแผนงาน ๕. กลุ่มสาระการเรียนรู้
๒.	**โครงการส่งเสริมความสัมพันธ์กับภาคเครือข่าย** ๒.๑ กิจกรรมสร้างความสัมพันธ์โรงเรียน บ้าน วัด ชุมชน (รวม ๕ กิจกรรมย่อย)	๑. ศูนย์วัฒนธรรม ๒. ทุกฝ่าย/งานและกลุ่มสาระ
๓.	**โครงการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน** ๓.๑ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (ค่ายลูกเสือเพื่อพัฒนาคุณธรรม) ๓.๒ ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ๓.๓ กิจกรรมบูรณาการพุทธธรรมในหลักสูตรของกลุ่มสาระการเรียนรู้ ๓.๔ กิจกรรมพัฒนาคุณธรรมที่เสริมเนื้อหาสาระของหลักสูตร วิชาต่างๆ (รวม ๗ กิจกรรม)	๑. ฝ่ายวิชาการ ๒. กิจการนักเรียน ๓. ศูนย์วัฒนธรรม ๔. กลุ่มสาระเรียนรู้

๒.๔.๒ โรงเรียนวัดพระขาว (ประชานุเคราะห์)

โรงเรียนวัดพระขาว (ประชานุเคราะห์) ตั้งอยู่ หมู่ที่ ๓ บ้านพระขาว ตำบลพระขาว อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลปีที่ ๑ ถึง ชั้นมัธยมปีที่ ๓ ปัจจุบันมีครู ๓๒ คน นักเรียน ๕๗๐ คน

โรงเรียนวัดพระขาว (ประชานุเคราะห์) เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ด้วยมีวัตถุประสงค์ให้ครูและนักเรียนได้มีพัฒนาการตามหลักไตรสิกขา โรงเรียนจัดทำโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ขึ้นในลักษณะโครงการระยะยาวคือ ตั้งแต่ปี ๒๕๔๖-๒๕๕๐ จากนั้น ได้ดำเนินงานตามขั้นตอนการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ โดยได้แต่งตั้งบุคลากรปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธ และคณะกรรมการจัดกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธขึ้น

ปัจจุบันโรงเรียนวัดพระขาว (ประชานุเคราะห์) มีกิจกรรมวิถีพุทธหลายกิจกรรม ทั้งที่เป็นกิจกรรมพื้นฐานชีวิตคือ กิจกรรมประจำวัน ประจำสัปดาห์ กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระหลักสูตรพระพุทธศาสนากิจกรรมวันสำคัญ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และกิจกรรมของกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ นอกจากนั้นโรงเรียนยังได้กำหนดให้ครูประจำวิชาทุกคนจัดการเรียนรู้โดยสอดแทรกคุณธรรมที่เป็นเป้าหมายของโรงเรียนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วย เช่น การรักษาความสะอาดและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ความขยันหมั่นเพียร ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความกตัญญู ความประหยัด การใฝ่หาความรู้ ความมีระเบียบวินัย เป็นต้น ดังแผนภาพดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๕ แสดงแนวทางการจัดกิจกรรมวิถีพุทธโรงเรียนวัดพระขาว (ประชานุเคราะห์)

๒.๔.๓ โรงเรียนวัดลาดระโหง

โรงเรียนวัดลาดระโหง ตั้งอยู่ หมู่ที่ ๕ บ้านลาดระโหง ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำการสอนระดับชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ปัจจุบันโรงเรียนมีครู ๖ คน นักเรียน ๗๙ คน โรงเรียนให้ความสำคัญเรื่องการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมาโดยตลอด ทำให้โรงเรียนมีความใกล้ชิดและได้รับการสนับสนุนจากวัดลาดระโหงด้วยการส่งพระสงฆ์มาสอนวิชาพระพุทธศาสนา มาบรรยายธรรม มาประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนสนับสนุนด้านงบประมาณ เช่น งบประมาณในการจัดห้องจริยธรรม และรางวัลสำหรับนักเรียนที่สอบธรรมศึกษาตรี

ธรรมศึกษาโท และธรรมศึกษาเอกได้ ฯลฯ โรงเรียนวัดลาดระโหง มีการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ เป็น ๑๐ ขั้นตอน ดังนี้

๑. ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการดำเนินงานโรงเรียนพุทธ ตลอดจนขอคำปรึกษาจากผู้รู้เพื่อให้บุคลากร เกิดความรู้และมีฉันทะในการทำงาน

๒. ส่งบุคลากรเข้ารับการอบรมและร่วมประชุมสัมมนาตามที่หน่วยงานต่างๆ จัดขึ้นเพื่อนำความรู้มาขยายผลแก่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

๓. ปรับปรุงวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ปรัชญา ฯลฯ ให้สอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

๔. ประสานงานกับ ฝ่ายวิชาการ จัดประชุม หัวหน้ากลุ่มสาระฯ เพื่อขอความร่วมมือในการจัดทำแผนการเรียนรู้และกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่บูรณาการพุทธธรรม

๕. ประสานงานกับฝ่ายบริการเรื่องกาจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมทาง กายภาพให้เหมาะสมต่อการเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ

๖. ประสานงานกับฝ่ายกิจการนักเรียน เรื่อง การอบรมความประพฤติของนักเรียนโดยใช้หลักพุทธธรรมจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยประสานความร่วมมือกับงานแนะแนว ผู้ปกครองและชุมชน

๗. สร้างจิตสำนึกให้บุคลากร ให้บุคลากรได้เห็นคุณค่าของการดำเนินชีวิตตามแนววิถีพุทธและจัดกิจกรรมวิถีชีวิตที่มีคุณภาพแก่นักเรียน

๘. ประสานงานกับฝ่ายแผนงาน ฝ่ายธุรการและงานเทคโนโลยีในการจัดทำแผนปฏิบัติการ จัดทำคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการ จัดทำเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ และสื่อเทคโนโลยีเพื่อเผยแพร่ข้อมูลแก่ผู้ที่มี

๙. วางแผนเผยแพร่ผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธสู่สังคมในรูปแบบต่างๆ เช่นเขียนบทความลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ โรงเรียนจัดทำจุลสาร แผ่นพับ ฯลฯ ทั้งนี้โดยการสีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่าย

๑๐. รายงานให้ฝ่ายกิจการนักเรียนเป็นหลักในการจัดกิจกรรมหน้าเสาธงตามแนววิถีพุทธ เช่น

วันจันทร์	- กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อนในด้านข้อมูลข่าวสาร
วันอังคาร	- กิจกรรมปรโตโฆสะ นิทานธรรมะเพื่อชีวิต
วันพุธ	- กิจกรรมอบรมธรรมะ ๕ นาที โดยพระสงฆ์จากวัดลาดระโหง
วันพฤหัส	- กิจกรรมภาษาธรรมวันละคำ
วันศุกร์	- กิจกรรมคนดีศรีโรงเรียน

๒.๔.๔ โรงเรียนวัดโคกทอง (บวรวิทยา)

โรงเรียนวัดโคกทอง (บวรวิทยา) ตั้งอยู่ หมู่ที่ ๑๒ บ้านปากครองกุฎี ตำบลกุฎี อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โรงเรียนทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ปัจจุบันมีครู ๑๓ คน นักเรียน ๑๒๑ คน โรงเรียนดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ในลักษณะโครงการต่อเนื่อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาครูและนักเรียนในด้านกาย วาจา ใจ และปัญญา โรงเรียน

ดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยเริ่มจากการศึกษาข้อมูล พัฒนาบุคลากร จัดตั้งคณะทำงาน และนำหลักการของโรงเรียนวิถีพุทธมากำหนดเป็นกรอบการดำเนินงานของโรงเรียน

โรงเรียนวัดโคกทอง (บวรวิทยา) จัดกิจกรรมวิถีพุทธในหลายรูปแบบ โดยกิจกรรมประจำวันที่สำคัญ ได้แก่ กิจกรรมยิ้มไว้ทักทายกัน กิจกรรมชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ กิจกรรมชาวพุทธร่วมใจ กิจกรรมสมาธิ บริหารจิต เป็นต้น และยังมีกิจกรรมเด่น ได้แก่ กิจกรรมแสงธรรมแห่งปัญญา กิจกรรมค่ายคุณธรรม การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน กิจกรรมประกวดมารยาทไทย และกิจกรรมวันแม่ วันพ่อแห่งชาติ โดยกิจกรรมส่วนใหญ่มีจุดเน้นเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ในเรื่องวัฒนธรรม และมีความภูมิใจในความเป็นคนไทย รวมทั้งเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อให้นักเรียนมีความพร้อมในการเรียนรู้และคุ้นเคยกับพุทธธรรม

จุดเน้นกิจกรรมวิถีพุทธของโรงเรียนวัดโคกทอง (บวรวิทยา)

ยิ้มไว้ทักทายกัน

- รูปแบบของกิจกรรม คือ เมื่อพบกันทั้งครู- นักเรียน เพื่อน-เพื่อน พี่-น้อง จะไหว้ทักทายกัน

- จุดเน้น เพื่อให้มีวิถีชีวิตแบบไทย รู้จักการแสดงความเคารพโดยการไหว้ ฝึกความมีน้ำใจ ถามไถ่ ทักทายกันเป็นปกตินิสัย

ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

- รูปแบบของกิจกรรม คือ กิจกรรมที่เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เนื่องในโอกาสวันสำคัญต่างๆ เพื่อให้รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต

- จุดเน้น เพื่อให้มีความศรัทธา ภูมิใจในความเป็นชาติไทย มีศาสนาที่นับถือโดยเฉพาะพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติ และมีพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมจิตใจ

กิจกรรมชาวพุทธร่วมใจ

- รูปแบบของกิจกรรม คือ การใส่บาตรพระสงฆ์ทุกวันอังคาร โดยท่านจะให้ข้อคิดย่อๆ ในเวลาสั้นๆ และให้พร

- จุดเน้นเพื่อมีความใกล้ชิดพระสงฆ์ และมีโอกาสได้ทำบุญใส่บาตร ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของไทยมาแต่โบราณ

บริหารจิต - สมาธิ

- รูปแบบของกิจกรรม คือ บริหารจิตด้วยการนั่งสมาธิพร้อมกันที่บริเวณหน้าเสาธง เพื่อเตรียมจิตใจให้พร้อมก่อนเข้าห้องเรียน

- จุดเน้น เพื่อเตรียมนักเรียนให้มีความพร้อมก่อนที่ครูจะเริ่มการเรียนการสอน

แสงธรรมแห่งปัญญา

- รูปแบบของกิจกรรม คือ การจัดให้นักเรียนได้สวดมนต์ทำนองสรภัญญะอย่างยาวทุกวัน พระใหญ่ โดยโรงเรียนจะนิมนต์พระภิกษุผู้ทรงคุณวุฒิ หรือพระนักเทศน์ มาเทศน์ในทุกวันพระใหญ่

- จุดเน้น เพื่อให้นักเรียนคุ้นเคยการเข้าวัดฟังธรรม เกิดเป็นแสงธรรมแห่งปัญญา

เข้าค่ายคุณธรรม

- รูปแบบของกิจกรรม คือ นักเรียนชั้น ม และ จะเข้าค่ายคุณธรรมนอกสถานที่เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต (ใช้เวลา ๓ วัน ๒ คืน)
- จุดเน้น เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยกระบวนการของหลักธรรมไตรสิกขา

บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

- รูปแบบของกิจกรรม คือ ให้นักเรียนบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนตามความสมัครใจ
- จุดเน้น เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสบรรพชา ศึกษาธรรมมะในระหว่างปิดภาคเรียนของทุกๆ ปี เป็นการสร้างโลกทัศน์ในด้านพระพุทธศาสนา

ประกวดมารยาทไทย

- รูปแบบของกิจกรรม คือ จัดการประกวดมารยาทไทยทุกระดับชั้น
- จุดเน้น เพื่อรักษาวัฒนธรรมที่ดีงามของไทยให้คงอยู่ตลอดไป

๒.๔.๕ โรงเรียนคอตัน

โรงเรียนคอตัน ตั้งอยู่ หมู่บ้านคลองตัน หมู่ที่ ๕ ตำบลบางซ้าย อำเภอบางซ้าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ โรงเรียนเปิดให้บริการตั้งแต่ อนุบาล ๓ ขวบ โดยร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนตำบลบางซ้าย อนุบาล ๑ - ๒ และระดับประถมศึกษาปีที่ ๑ - ๖ ปัจจุบันโรงเรียนคอตัน มีครู ๗ คน และนักเรียน ๑๒๑ คน

โรงเรียนคอตัน เป็นโรงเรียนแกนนำการปฏิรูป เป็นโรงเรียนปฏิรูปการศึกษา เป็นโรงเรียนต้นแบบเด็กพิเศษเรียนรวม เป็นโรงเรียนนำร่องหลักสูตรขั้นพื้นฐาน เป็นโรงเรียนเครือข่ายโรงเรียนขนาดเล็ก เป็นโรงเรียนแกนนำคุณธรรมชั้นนำ เป็นโรงเรียนแกนนำโครงการรักการอ่าน เป็นโรงเรียนศูนย์ปฐมวัยต้นแบบเครือข่าย และดีเด่นหลายๆ ด้าน มีแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียนอย่างหลากหลาย

โรงเรียนคอตัน ได้กำหนดวิสัยทัศน์และกิจกรรมวิถีพุทธ ดังนี้

๑. จัดภูมิทัศน์เอื้อต่อกระบวนการเรียนการสอน

๒. นำศิลปะบูรณาการการเรียนรู้กับทุกกลุ่มสาระ

๓. ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นพัฒนาคุณภาพนักเรียนให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตลอดจนสามารถดำรงชีวิต อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยการสอดแทรกกิจกรรมวิถีพุทธในชีวิตประจำวัน ได้แก่

- มีกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระ ก่อนเข้าเรียนและก่อนเลิกเรียนประจำวัน (เพื่อใกล้ชิดศาสนา)
- มีกิจกรรมรับศีล หรือทบทวนศีลทุกวัน อาจเป็นบทกลอนหรือเพลง เช่นเดียวกับกิจกรรมแผ่เมตตา (เพื่อให้ตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข)
- มีกิจกรรมทำสมาธิรูปแบบต่างๆ เช่น นั่งสมาธิ ท่องอาขยานเพื่อสมาธิ สวดมนต์สร้างสมาธิ หรือทำสมาธิเคลื่อนไหวอื่นๆ เป็นประจำวันหรือก่อนเรียน (เพื่อพัฒนาสมาธิ)

- มีกิจกรรมพิจารณาอาหารก่อนรับประทานอาหารกลางวัน (เพื่อให้กินเป็น กินอย่างมีสติ มีปัญญารู้เข้าใจ)

- มีกิจกรรมอาสาตาวิเศษปฏิบัติวินัยหรือศีล (เพื่อให้อยู่เป็น อยู่อย่างสงบสุข)

- มีกิจกรรมประเมินผลการปฏิบัติธรรม (ศีล สมาธิ ปัญญา) ประจำวัน (เพื่อให้อยู่เป็น)

- มีการสวดมนต์ ฟังธรรมประจำสัปดาห์ หรือในวันพระ (เพื่อพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา)

- มีกิจกรรมบันทึกและยกย่องการปฏิบัติธรรม (เน้นย้ำและเสริมแรงการทำความดี)

๒.๔.๖ โรงเรียนวัดใหญ่ชัยมงคล (ภาวนารังสี)

โรงเรียนวัดใหญ่ชัยมงคล (ภาวนารังสี) ตั้งอยู่ หมู่ที่ ๒ ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เปิดสอนครั้งแรก เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๑๗ เปิดสอนชั้นประถมศึกษา ปีที่ ๑ ถึง ประถมศึกษาปีที่ ๔ โดยใช้อาคารเรียนของวัดใหญ่ชัยมงคล เป็นสถานที่เรียนเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๓๕ ใน ปี ๒๕๓๗ ได้รับการอนุมัติแต่งตั้งให้เป็นโรงเรียนปฏิรูปการศึกษา และในปีการศึกษา ๒๕๔๐ ได้เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ปัจจุบันดำเนินการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โดยมีครู ๓๘ คน และนักเรียน ๗๐๒ คน

โรงเรียนวัดใหญ่ชัยมงคล (ภาวนารังสี) ได้มุ่งจัดการศึกษาตามแนวทางการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยมีเป้าประสงค์ภายในปี ๒๕๕๘ เพื่อให้

๑. ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีคุณภาพตามมาตรฐานสากล

๒. ผู้เรียนมีความสามารถด้านดนตรี กีฬา ภาษาและอาชีพ เพื่อก้าวสู่ประชาคมอาเซียนบนพื้นฐานประชาธิปไตย

๓. มีวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๔. มีจิตสำนึกในความเป็นไทยภาคภูมิใจในความเป็นอยุธยา

๒.๔.๗ โรงเรียนบางซ้ายวิทยา

โรงเรียนบางซ้ายวิทยา ตั้งอยู่ หมู่ที่ ๖ ตำบลแก้วฟ้า อำเภอบางซ้าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้บริการการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย มีการบริหารโรงเรียนตามแนวของวิถีพุทธ โดยมีเป้าประสงค์ ดังนี้

๑. นักเรียนมีวินัย ใฝ่รู้ใฝ่เรียน รักการอ่านและการค้นคว้า สามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รู้จักคิดวิเคราะห์ สามารถนำเสนอผลงานได้อย่างสร้างสรรค์เป็นคนดีมีคุณธรรม มีทักษะการดำรงชีวิตที่ดี ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อการเรียนรู้ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สืบสานวัฒนธรรมไทย ใช้วิถีชีวิตแบบพอเพียง

๒. ครูมีทักษะวิชาชีพในการพัฒนาหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพโดยใช้สื่อนวัตกรรม และเทคโนโลยีที่ทันสมัย เหมาะสมกับนักเรียน มีความกระตือรือร้นใส่ใจดูแลช่วยเหลือนักเรียนและพัฒนาตนเองตามศักยภาพ

๓. ผู้บริหารเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีการบริหารจัดการที่ดี มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาวิชาการหลักสูตร นวัตกรรม และกระบวนการเรียนรู้สู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพและคุณภาพ เกิดประโยชน์สูงสุดแก่นักเรียน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

๔. โรงเรียนดี ได้รับการรับรองมาตรฐาน มีบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่อบอุ่น ปลอดภัย เอื้อต่อการเรียนรู้ มีเอกลักษณ์ คุณธรรมนำความรู้เป็นต้นแบบของการปฏิรูปการศึกษาที่เกิดการร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมพัฒนา ร่วมสนับสนุนจากผู้เกี่ยวข้องและประชาสังคม

๕. ผู้ปกครองและชุมชนให้การยอมรับเชื่อถือ มีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของและสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียน

พร้อมด้วยการกำหนดกลยุทธ์หลักในการบริหารโรงเรียน ดังนี้

๑. สร้างพลังขับเคลื่อนให้โรงเรียนมีระบบการบริหารจัดการที่ดี มีประสิทธิภาพส่งผลให้นักเรียนพัฒนาศักยภาพ มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ

๒. พัฒนาหลักสูตรและกระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ความสามารถ คุณลักษณะที่พึงประสงค์และทักษะการดำรงชีวิตได้ตามศักยภาพ

๓. สร้างเสริมศักยภาพบุคลากรทุกระดับให้เป็นมืออาชีพ มีทักษะในการปฏิบัติงานสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา

๔. เพิ่มสมรรถนะของโรงเรียนในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้และการบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

๕. ระดมสรรพกำลังสร้างภาคีเครือข่ายอุปถัมภ์ ที่เข้มแข็งอันเกิดจากพลังการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กร ประชาสังคมในรูปแบบของผู้อุปถัมภ์และผู้ร่วมคิดร่วมปฏิบัติ ร่วมพัฒนา

๒.๔.๘ โรงเรียนวัดมเหยงค์

โรงเรียนวัดมเหยงค์ เดิมตั้งอยู่ที่วัดสีจำปา ตำบลท่าช้าง ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๖ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๖ ปัจจุบัน โรงเรียนวัดมเหยงค์ ตั้งอยู่ หมู่ที่ ๗ บ้านไผ่หนอง ตำบลท่าช้าง อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลปีที่ ๑ ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนวัดมเหยงค์ จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียน ครูพัฒนาตนเองให้มีความรู้ที่หลากหลาย ใช้เทคโนโลยีและกระบวนการเรียนการสอนโดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ฝึกอ่าน คิด วิเคราะห์และเขียน มีคุณธรรมในการดำรงชีวิต มีทักษะด้านศิลปะ วัฒนธรรมและนาฏศิลป์ ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พัฒนาสิ่งแวดล้อม ครูและนักเรียนมีสุขภาพแข็งแรง และได้เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยมีพันธกิจและเป้าหมายในการดำเนินงานดังนี้

๑. จัดการศึกษาภาคบังคับให้กับประชากรในวัยเรียนในเขตบริการอย่างทั่วถึง รวมทั้งผู้ยากไร้ ขาดแคลน ด้อยโอกาส

๒. จัดการศึกษาภาคบังคับ ให้ผู้เรียนมีคุณภาพ ได้มาตรฐานสากล เป็นคนดี คนเก่ง อนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม มีความสุข มีความรักและภาคภูมิใจในความเป็นอยุธยา

๓. พัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

๔. พัฒนาระบบการบริหารจัดการทุกด้าน ให้มีประสิทธิภาพ

๕. ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบการจัดการศึกษา

๒.๔.๙ โรงเรียนวัดทางยาว

โรงเรียนวัดทางยาว ตั้งอยู่ หมู่ที่ ๓ ตำบลบ้านม้า อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลปีที่ ๑ ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ปัจจุบันโรงเรียนมีครู ๑๓ คน นักเรียน ๑๓๓ คน

โรงเรียนวัดทางยาว ดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธโดยมอบหมายให้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นแกนหลักในการประสานการดำเนินงานร่วมกับฝ่ายทุกฝ่าย และกลุ่มสาระการเรียนรู้ทุกกลุ่ม ทำให้โรงเรียนมีกิจกรรมวิถีพุทธที่หลากหลายทั้งกิจกรรมวิถีชีวิต กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระของหลักสูตร กิจกรรมสัมพันธ์บ้าน วัดชุมชน และกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญต่างๆ

กิจกรรมวิถีชีวิต

- ทำบุญใส่บาตรทุกเช้า
- สวดมนต์ประจำสัปดาห์
- เรียนรู้พุทธศาสนาวันอาทิตย์
- จัดป้ายนิเทศวิถีพุทธและวันสำคัญต่างๆ
- เด็กดีมีคุณธรรม

กิจกรรมเสริมหลักสูตร

- กิจกรรมค่ายคุณธรรม
- พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
- บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
- สอบธรรมะก้าวหน้า
- ประกวดสวดมนต์ทำนองสรภัญญะ
- ประกวดอ่านนิทานชาดก

กิจกรรมสัมพันธ์ บ้าน วัด ชุมชน

- นำนักเรียนไปร่วมกิจกรรมสัปดาห์วิสาขบูชา ณ มณฑลท้องสนามหลวง
- หล่อเทียนจำนำพรรษา และนำไปถวายวัดในชุมชน
- ร่วมเวียนเทียนวันสำคัญทางพระพุทธศาสนากับชุมชน
- บริจาคเงินและสิ่งของช่วยเหลือมูลนิธิต่างๆ
- ทำบุญตักบาตร เนื่องในวันสำคัญต่างๆ ร่วมกับผู้ปกครองและชุมชน

๒.๔.๑๐ โรงเรียนวัดทางหลวง (เทพราษฎร์รังสรรค์)

โรงเรียนวัดทางหลวง (เทพราษฎร์รังสรรค์) ตั้งอยู่ หมู่ที่ ๓ บ้านท่าเกวียน ตำบลปลายกลัด อำเภอบางซ้าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โรงเรียนทางหลวง (เทพราษฎร์รังสรรค์) ทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ปัจจุบันมีครู ๑๓ คน นักเรียน ๑๓๓ คน

โรงเรียนทางหลวง (เทพราษฎร์รังสรรค์) ดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธทั้งระบบโรงเรียน โดยกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาเป็น ๖ ยุทธศาสตร์คือ

๑. ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการ

๒. ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาบุคลากร

๓. ยุทธศาสตร์ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม

๔. ยุทธศาสตร์ด้านการเรียนการสอน

๕. ยุทธศาสตร์ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์

๖. ยุทธศาสตร์ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต

โดยที่ในแต่ละยุทธศาสตร์จะประกอบด้วยงานโครงการและกิจกรรมซึ่งดำเนินการภายใต้กรอบยุทธศาสตร์นั้นๆ เช่น โครงการปรับภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน โครงการคลองน้ำใส ซึ่งอยู่ภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ที่ ๓ หรือ โครงการสืบค้นภูมิปัญญาท้องถิ่น โครงการส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ ซึ่งอยู่ภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ที่ ๔ หรือ กิจกรรมเดินแถวอย่างมีสติ กิจกรรมสมาธิก่อนเรียน ซึ่งอยู่ภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ที่ ๖ เป็นต้น

จุดเด่นของโรงเรียนทางหลวง (เทพราษฎร์รังสรรค์) คือ เน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่าย และมีระบอบการบริหารจัดการที่ชัดเจน ดังจะเห็นได้ว่า โรงเรียนมีคำสั่งมอบหมายงาน โดยครูทุกคนมีส่วนร่วม มีคู่มือการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่เหมาะสมกับบทบาทของตนเอง มีเอกสารคู่มืออบรมนักเรียนประจำสัปดาห์ เพื่อให้การพัฒนานักเรียนทั้งโรงเรียนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งยังได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาทั้งในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ตลอดจนจุดเน้นการพัฒนาในแต่ละปีการศึกษาไว้อย่างชัดเจน

ตัวอย่างจุดเน้นการพัฒนา

พัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยบูรณาการพุทธธรรมในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

เป้าหมายการพัฒนา

เชิงปริมาณ

๑. ผู้เรียน ผู้บริหาร ครู และบุคลากร มากกว่าร้อยละ ๘๐ ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา เกิดการเรียนรู้ และมีโยนิโสมนสิการ

๒. ผู้เรียน ผู้บริหาร ครู และบุคลากร มากกว่าร้อยละ ๘๐ มีความรู้ทางพุทธธรรม

๓. ผู้เรียน ผู้บริหาร ครู และบุคลากร มากกว่าร้อยละ ๘๐ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

๔. ครู และบุคลากร มากกว่าร้อยละ ๘๐ จัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนววิถีพุทธ

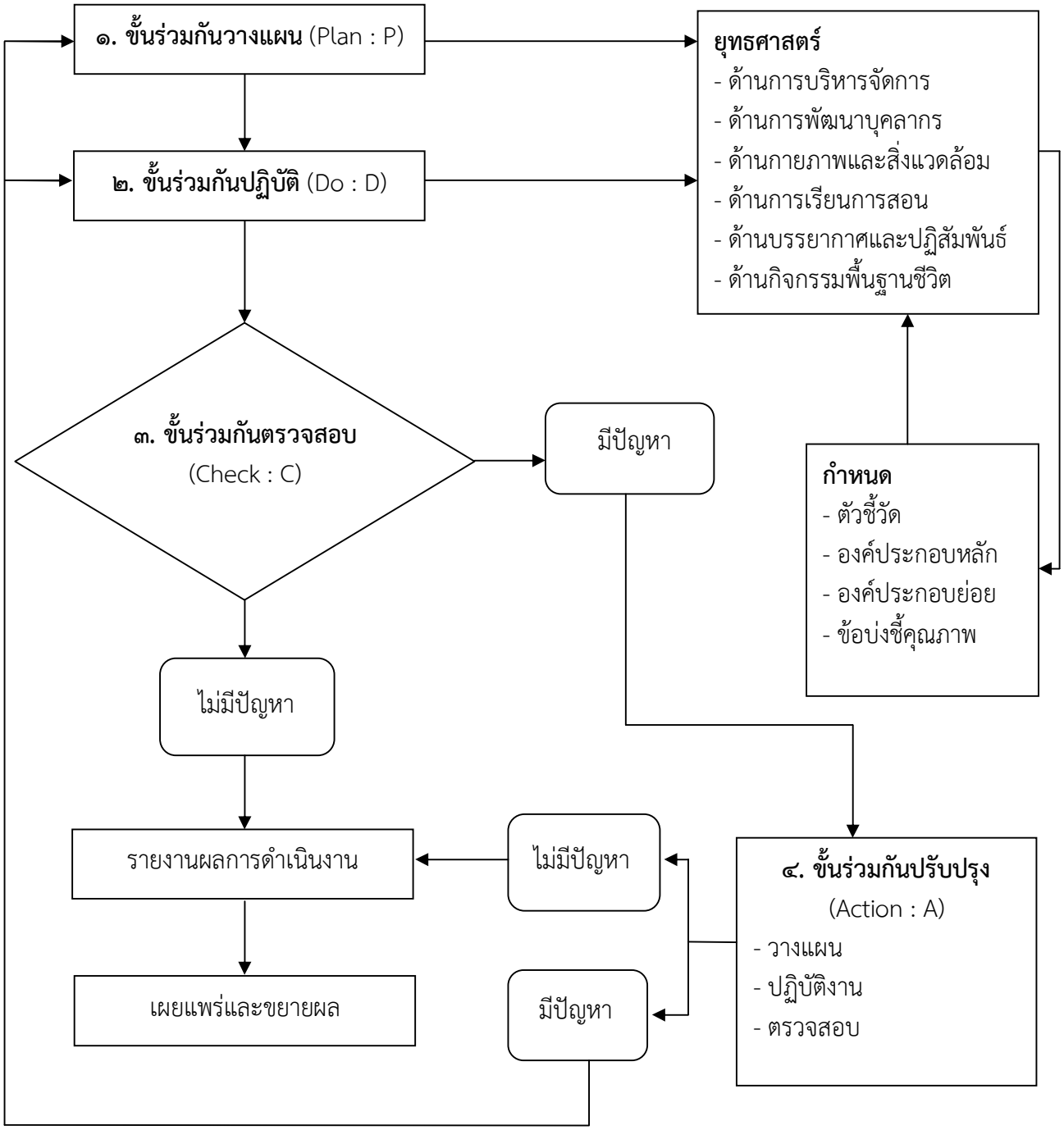
๕. ผู้เรียน ผู้บริหาร ครู บุคลากร ผู้ปกครอง วัด ชุมชน และหน่วยงานอื่นให้ความร่วมมือในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีพุทธคิดเป็นร้อยละ ๘๐ ขึ้นไป

เชิงคุณภาพ

๑. ผู้เรียน ผู้บริหาร ครู และบุคลากรสามารถนำพุทธธรรมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

๒. ครู และ บุคลากร สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนววิถีพุทธได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓. ผู้เรียน ผู้บริหาร ครู บุคลากร ผู้ปกครอง วัด ชุมชน และหน่วยงานอื่นให้ความร่วมมือในการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธจนประสบผลสำเร็จตาม วัตถุประสงค์สามารถแสดงเป็นแผนภาพได้ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๒.๖ แสดงแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนวัดทางหลวง (เทพราษฎร์รังสรรค์)

๒.๔.๑๑ โรงเรียนวัดสามเพลง

โรงเรียนวัดสามเพลง จัดตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ ตั้งอยู่หมู่ที่ ๙ ตำบลปลายกลัด อำเภอบางซ้าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รหัสไปรษณีย์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาล ถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนวัดสามเพลง ได้กำหนดพันธกิจและเป้าหมายไว้ ดังนี้

๑. พัฒนาปรับปรุงส่งเสริมสภาพแวดล้อม

๒. เร่งรัดพัฒนา ปรับปรุงการเรียนการสอนเพื่อนำไปสู่มาตรฐานการศึกษา

๓. จัดการเรียนโดยปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้ผู้เรียนเป็นคนดี เก่งและมีความสุข

๔. ส่งเสริม สนับสนุน การจัดการศึกษาประถมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐาน แก่ประชาชนวัยเรียนอย่างทั่วถึง และเสมอภาคโดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

๒.๔.๑๒ โรงเรียนวัดราษฎร์บำรุง

โรงเรียนวัดราษฎร์บำรุง ตั้งอยู่ บ้านหนองปลาดุก หมู่ที่ ๗ ตำบลสิงหนาท อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ปัจจุบันโรงเรียนมีครู ๑๓ คน นักเรียน ๑๓๑ คน

การดำเนินการโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนวัดราษฎร์บำรุง เกิดจากความร่วมมือร่วมใจของครูทุกคน โรงเรียนบริหารโครงการในรูปของคณะกรรมการซึ่งแบ่งเป็น ๒ คณะ คือ คณะที่ปรึกษาและคณะทำงาน โดยมีจุดเน้นการดำเนินงานในเบื้องต้น คือ

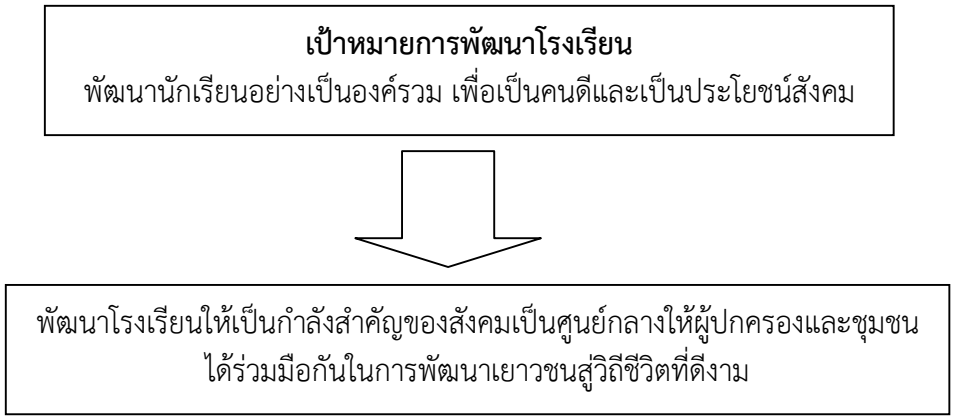
๑. กิจกรรมพื้นฐานชีวิต ประกอบด้วยกิจกรรมหน้าเสาธง ได้แก่ การไหว้พระสวดมนต์ การฝึกจิตให้สงบนิ่งและแผ่เมตตา การฝึกมารยาทไทยด้วยการให้น้องไหว้พี่ พี่รับไหว้น้องเพื่อฝึกความอ่อนน้อมถ่อมตนอันเป็นวัฒนธรรมอันดีงามของไทย จากนั้นให้นักเรียนเดินขึ้นห้องเรียนอย่างมีสติ พร้อมท่องสูตรคูณเพื่อเตรียมใจให้พร้อมสำหรับการเรียนวิชาต่างๆ และในวันศุกร์จะมีการสวดมนต์ทำนองสรภัญญะเป็นประจำทุกสัปดาห์

๒. กิจกรรมสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน เช่น การรับส่งศิษย์เป็นนิจด้วยกัลยาณมิตรธรรม การปฐมนิเทศและปัจฉิมนิเทศนักเรียนและผู้ปกครอง การปฏิบัติธรรมทุกวันธรรมสวนะของครู นักเรียนและผู้ปกครอง การเชิญผู้ปกครองร่วมกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ ตลอดจนการเข้าร่วมโครงการครูพระสอนศีลธรรม เป็นต้น

๓. กิจกรรมการเรียนรู้ นอกจากโรงเรียนจะพัฒนาครูให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยสอดแทรกเรื่องคุณธรรม จริยธรรมแล้วโรงเรียนยังได้จัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการที่เชื่อมโยงเนื้อหาเข้ากับวิถีชีวิตของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างเป็นองค์กรรวม สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ดังตัวอย่าง หน่วยการเรียนรู้เรื่องอาหารปลอดภัยสำหรับนักเรียนทุกระดับชั้น ซึ่งสอดรับกับโครงการรณรงค์ทำลายอาหารขยะของโรงเรียน

๒.๔.๑๓ โรงเรียนวัดบางซ้ายใน

โรงเรียนวัดบางซ้ายใน ตั้งอยู่ หมู่ที่ ๓ ตำบลแก้วฟ้า อำเภอบางซ้าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ปัจจุบันมีครู ๑๓ คน นักเรียน ๑๕๓ คน สภาพแวดล้อมของโรงเรียนเป็นย่านชุมชน มีเป้าหมายในการพัฒนาโรงเรียน ตามแผนภาพดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๒.๗ แสดงเป้าหมายการพัฒนาโรงเรียนวัดบางซ้ายใน

โรงเรียนวัดบางซ้ายใน มีกระบวนการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธอย่างเป็นขั้นตอนคือ

- แต่งตั้งคณะที่ปรึกษาและคณะทำงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ
- ประชาสัมพันธ์โครงการให้นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียนทราบ
- พัฒนาบุคลากร และจัดการศึกษาดูงานเพื่อให้มีความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน
- ร่วมกันกำหนดกิจกรรมเพื่อประสานใจให้ทุกคนในโรงเรียนเกิดความร่วมมือกันในการทำงาน
- พัฒนาอาคารสถานที่ เช่น การจัดสวนธรรมชาติ
- จัดแหล่งการเรียนรู้ คือมุมวิถีพุทธ
- จัดกิจกรรมประจำวัน ประจำสัปดาห์ และกิจกรรมต่างๆ โดยเน้นการฝึกฝนทั้งด้านพฤติกรรมจิตใจและปัญญา
- จัดกิจกรรมสัมพันธ์ บ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน

กิจกรรมวิถีพุทธโรงเรียนวัดบางซ้ายใน

๑. กิจกรรมหน้าเสาธง	๒. กิจกรรมประจำสัปดาห์
๓. กิจกรรมวันสำคัญของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	๔. กิจกรรมสัมพันธ์บ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน
๕. กิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนทำความดี	๖. กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพกาย สุขภาพจิต
๗. กิจกรรมดูแลช่วยเหลือนักเรียน	๘. กิจกรรมดูแลสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ ๒.๑๘ แสดงสาระสำคัญของกิจกรรมวิถีพุทธของโรงเรียนวัดบางซ้ายใน

ที่	สาระสำคัญของกิจกรรม
๑.	**กิจกรรมหน้าเสาธง** ๑. อบรมคุณธรรมจริยธรรมและให้ความรู้พร้อมแจ้งข่าวสาร ๒. ไหว้พระสวดมนต์ สงบนิ่งและแผ่เมตตา ๓. ปฏิญาณศีล ๕ ๔. ปฏิญาณตน ๕. บริหารจิตภาวนา ๖. ฝึกมารยาทไทย
๒.	**กิจกรรมประจำสัปดาห์** ๑. ประกาศเกียติคุณผู้ทำความดีทุกวันจันทร์ ๒. สวดมนต์หมู่ทำนองสรภัญญะทุกวันศุกร์
๓.	**กิจกรรมวันสำคัญของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์** ๑. เชิญวิทยากรมาให้ความรู้ ๒. นิมนต์พระมาเทศน์ ๓. ทำพิธีถวายพระราชสดุดี ๔. จัดป้ายนิเทศ/จัดนิทรรศการ ๕. จัดการแสดงละคร ๖. จัดกิจกรรมทาน ศีล ทานภาวนา ๗. ประกอบศาสนาพิธี ๘. จัดกิจกรรมวิชาการโดยสอดแทรกเรื่องของคุณธรรม
๔.	**กิจกรรมสัมพันธ์ บ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน** ๑. ร่วมกับวัดพลับพลาชัยจัดโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในโรงเรียน ๒. เชิญตำรวจ แพทย์ พยาบาลมาให้ความรู้ด้านความปลอดภัยสุขภาพอนามัย ๓. ร่วมกับตำรวจและชุมชนจัดกิจกรรมต่อต้านยาเสพติด ๔. พานักเรียนไปคารวะบุคคลสำคัญในชุมชน ๕. ร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษา สมาคมผู้ปกครองและในการ ดูแลและช่วยเหลือนักเรียน ๖. ประชุมผู้ปกครองเพื่อช่วยกันพัฒนานักเรียน
๕.	**กิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนทำความดี** ๑. จัดทำระเบียนสะสมความดีสำหรับเก็บข้อมูลความดีของนักเรียน ๒. โครงการ To be number one ๓. กิจกรรมทำดีได้ไม่ต้องเดี๋ยว ๔. กิจกรรมฝึกจิตเพื่อปรับพฤติกรรม ๕. ชมรมเด็กดีศรีสังคม

ตารางที่ ๒.๑๘ แสดงสาระสำคัญของกิจกรรมวิถีพุทธของโรงเรียนวัดบางซ้ายใน (ต่อ)

ที่	สาระสำคัญของกิจกรรม
๖.	**กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพกาย สุขภาพจิต** ๑. ดื่มนมสดจิตรดาทุกวัน ๒. โครงการอาหารกลางวัน ครบ ๕ หมู่ ๓. ออกกำลังกาย “สายชีวีวิถีพุทธ” ๔. ฝึกสติสัมปชัญญะ/สมาธิก่อนเรียน ๕. ตรวจสุขภาพเป็นประจำ ๕. กิจกรรมรูปร่างสวยด้วยตัวเรา
๗.	**กิจกรรมดูแลช่วยเหลือนักเรียน** ๑. ให้ทุนการศึกษาและแนะแนวการศึกษาต่อ ๒. เยี่ยมบ้านนักเรียน ๓. ช่วยเหลือนักเรียนผู้ประสบภัยพิบัติ ๔. ปรับพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ ๕. ปกป้องสิทธิเด็ก และช่วยผู้ที่ถูกละเมิด
๘.	**กิจกรรมดูแลสิ่งแวดล้อม** ๑. ตาวิเศษเห็นนะอย่างทิ้งขยะ ๒. ขยะหอมทำปุ๋ยได้ ทำใช้เองประหยัดเงิน ๓. คลองผดุงกรุงเกษมน้ำใสเพราะเราใส่น้ำอีเอ็ม ๔. ปิดน้ำเมื่อเลิกใช้ ปิดไฟเมื่อเสร็จงาน ๕. บรรยากาศภายนอกสดใส เพราะภายใจเราเบิกบาน

๒.๔.๑๔ โรงเรียนวัดจุฬามณี (ชุณหะจันทนประชาสรรค์)

โรงเรียนวัดจุฬามณี (ชุณหะจันทนประชาสรรค์) ตั้งอยู่ หมู่ที่ ๓ ตำบลล้านกุ่ม อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ปัจจุบันโรงเรียนมีครู ๑๖ คน นักเรียน ๒๗๙ คน โรงเรียนดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในรูปของคณะทำงานทำให้สามารถบูรณาการกิจกรรมของกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ เข้ากับโครงการโรงเรียนวิถีพุทธได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โรงเรียนวัดจุฬามณี (ชุณหะจันทนประชาสรรค์) มีการพัฒนาบุคลากรในเรื่องโรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่องทั้งในเรื่องการจัดกิจกรรม และการจัดการเรียนรู้ตามแนววิถีพุทธ ปัจจุบันโรงเรียนได้จักกิจกรรมวิถีชีวิตและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ และฝึกปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา หลายๆ กิจกรรม นับตั้งแต่กิจกรรมหน้าเสาธงที่บูรณาการเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา การฝึกมารยาทชาวพุทธในวิถีพุทธในวิถีชีวิตจริง การทำบุญตักบาตรในทุกวันพระ การสวดมนต์ไหว้พระในทุกเย็นวันศุกร์ ฯลฯ โรงเรียนจุฬามณี (ชุณหะจันทนประชาสรรค์) เน้นการทำกิจกรรมสานสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียน โดยมีกิจกรรมดังนี้

๑. การจัดทำ “สมุดม่วง” หรือสมุดประจำตัวนักเรียน เพื่อเป็นสื่อกลางระหว่างครูที่ปรึกษากับผู้ปกครอง

๒. กิจกรรมสื่อสัมพันธ์บ้านกับโรงเรียนโดยการเชิญผู้ปกครองมาเยี่ยมโรงเรียน และร่วมประชุมเพื่อรับทราบข้อมูลต่างๆ ของโรงเรียนและพบครูที่ปรึกษาอย่างน้อย ๑ ครั้งต่อ ๑ ภาคเรียน

๓. กิจกรรมครูที่ปรึกษาเยี่ยมบ้านนักเรียนในปกครองอย่างน้อยปีการศึกษาละ ๑ ครั้ง เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ทีดีระหว่างครูกับผู้ปกครอง

กิจกรรมสานสัมพันธ์ บ้าน วัด โรงเรียน เป็นที่พอใจของทั้งครู นักเรียน และผู้ปกครอง เป็นตัวอย่างของการบูรณาการกิจกรรมของฝ่ายปกครองและระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเข้ากับโครงการโรงเรียนวิถีพุทธได้อย่างลงตัว

๒.๔.๑๕ โรงเรียนวัดมฤคทายวัน

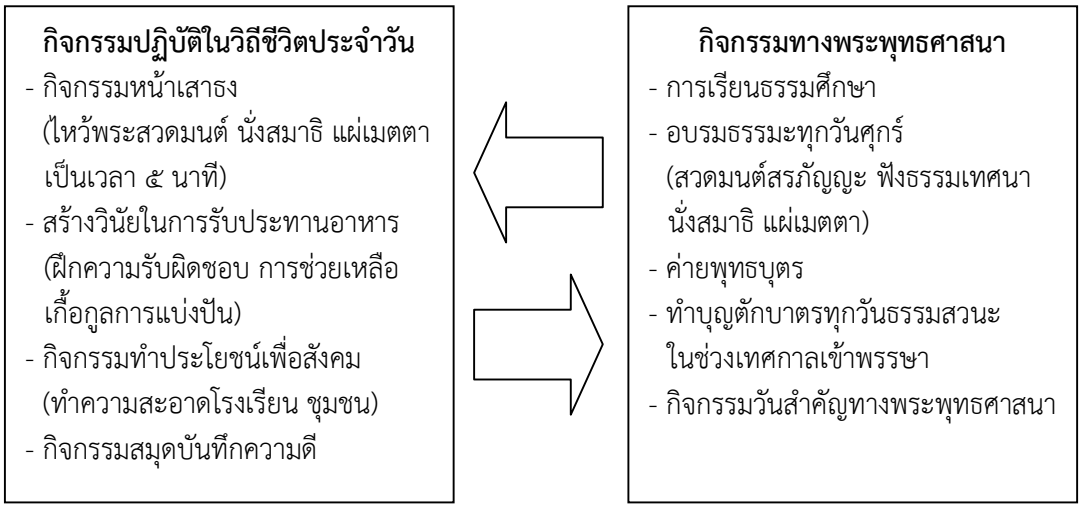
โรงเรียนวัดมฤคทายวัน ตั้งอยู่ บ้านรางเนื้อตาย หมู่ที่ ๘ ตำบลเทพมงคล อำเภอบางซ้าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำการสอนตั้งแต่อนุบาลปีที่ ๑ ถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ปัจจุบันมีครู ๑๖ คน นักเรียน ๒๔๕ คน และเนื่องจากโรงเรียนเป็นของวัดและตั้งอยู่ในบริเวณวัดจึงมีพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูด้วยส่วนหนึ่ง

โรงเรียนมฤคทายวัน ศึกษาเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๔๖ ในการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนในช่วงแรกนี้สรุปได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑. กิจกรรมส่งเสริมพัฒนาครู

๒. กิจกรรมส่งเสริมพัฒนานักเรียนกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาครู

- ส่งผู้แทนครูเข้ารับการอบรม เรื่องโรงเรียนวิถีพุทธซึ่งจัดโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- ประชุมครูเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ
- นำครูไปปฏิบัติธรรม ณ วัดมเหยงคณ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ
- จัดอบรมครูเรื่องการจัดการเรียนรู้วิถีพุทธ

แผนภาพที่ ๒.๘ แสดงกิจกรรมส่งเสริมพัฒนานักเรียนของโรงเรียนวัดมฤคทายวัน

๒.๔.๑๖ โรงเรียนบ้านบางกระสั้น

โรงเรียนบ้านบางกระสั้น ตั้งอยู่ หมู่ที่ ๒ ตำบลบางกะสั้น อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ปัจจุบันมีครู ๑๕ คน นักเรียน ๓๐๘ คน โรงเรียนบ้านบางกระสั้น เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธเมื่อปี ๒๕๔๖ การดำเนินการงานเน้นหลักการมีส่วนร่วมโดยมีประธานคณะกรรมการสถานศึกษาและกรรมการสถานศึกษาฝ่ายสงฆ์เป็นกำลังสำคัญในการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนบ้านบางกระสั้นจึงเป็นตัวอย่างที่ดีของการจัดการศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

โรงเรียนบ้านบางกระสั้น มีโครงสร้างการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ เป็น ๕ ด้าน ดังนี้

๑. ด้านการบริหารจัดการ

- นำกรอบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธมากำหนดเป็นแนวปฏิบัติของโรงเรียน
- แต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาและคณะกรรมการดำเนินงาน
- กำหนดรูปแบบการติดตามผลการดำเนินงาน

๒. ด้านบุคลากร

- อบรม และพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมให้ผู้บริหารและครูมีคุณธรรมจริยธรรมเป็นแบบอย่างที่ดีและพร้อมที่จะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองได้

๓. ด้านสภาพแวดล้อม

- พัฒนาสภาพแวดล้อมให้ร่มรื่น สะอาด สวยงาม เหมาะสมต่อการเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ

๔. ด้านการจัดการเรียนรู้

- พัฒนาสื่อการเรียนรู้
- บูรณาการพุทธธรรมและทักษะการคิดสู่การเรียนรู้ในทุกกลุ่มสาราการเรียนรู้
- นิมนต์พระสงฆ์มาจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา และอบรมคุณธรรมนักเรียน

- จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ได้แก่กิจกรรมค่ายพุทธบุตร กิจกรรมในโครงการเด็กดีศรีพญาไท ตลอดจนกิจกรรมที่บูรณาการพุทธธรรมเข้ากับสาระการเรียนรู้ต่างๆ เช่น กิจกรรมในโครงการมือใหม่หัดค้า

- จัดกิจกรรมประจำวัน เช่น นิมนต์พระสงฆ์มาบิณฑบาตที่โรงเรียนทุกเช้า เพื่อให้ครู นักเรียน และผู้ปกครองได้ใส่บาตรในตอนเช้าการสวดมนต์ก่อนเข้าห้องเรียน การอบรมคุณธรรมผ่านโทรทัศน์วงจรปิดของทุกห้องเรียนในตอนเช้ากิจกรรมอ่าน หนังสือ อย่างมีสติ (วางทุกงานอ่านทุกคน) และการท่องบทอาขยาน หรือท่องสูตรคูณอย่างมีสติหลังเลิกเรียน

- จัดกิจกรรมประจำสัปดาห์ เช่น กิจกรมธรรมอรุณสวัสดิ์ การสวดมนต์หมู่ทำนองสรภัญญะในเย็นวันศุกร์

- กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ทำความสะอาดบริเวณโรงเรียน

- กิจกรรมพัฒนาวินัยนักเรียน

- จัดกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ ร่วมกับผู้ปกครองและชุมชน เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญของประเทศ ทอดผ้าป่าสามัคคี ฯลฯ

โรงเรียนบ้านบางกระสั้น จัดการเรียนรู้โดยเน้นการบูรณาการพุทธธรรมและพัฒนาทักษะการคิดเป้าประสงค์คือการพัฒนานักเรียนให้กิน อยู่ ดู ฟังเป็นดังตัวอย่าง “กิจกรรมมินิมาร์ทฉลาดซื้อโรงเรียนบ้านบางกระสั้น” ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ฝึกให้นักเรียน กิน อยู่ ดู ฟัง อย่างมีสติและใช้ปัญญา เป็นการบูรณาการหลักคิดในพระพุทธศาสนา คือ การคิดอย่างรู้คุณค่าแท้ คุณค่าเทียม เข้ากับกิจกรรมการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์เรื่องกเงินทองของมีค่าสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

๒.๔.๑๗ โรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๓ (วัดบางไทร)

โรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๓ (วัดบางไทร) ตั้งอยู่ บ้านบางไทร หมู่ที่ ๗ ตำบลบางไทร อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สภาพแวดล้อมโดยรอบโรงเรียนเป็นชุมชนโดยรอบ สอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ปัจจุบันโรงเรียนมี่ครู ๕ คน นักเรียน ๕๕ คน

โรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๓ (วัดบางไทร) สมัครเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านวัตถุประสงค์เพื่อให้ครู นักเรียน และผู้ปกครองมีศรัทธาที่ถูกต้องในพระพุทธศาสนา มีจิตใจที่เข้าแข็ง สงบสุขสามารถคิดและแก้ปัญหาได้อย่างมีเหตุผลและมีคุณธรรม มีความสุขในการดำเนินชีวิต โรงเรียนดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธอย่างเป็นขั้นตอน เริ่มจากการแต่งตั้งคณะที่ปรึกษาและคณะทำงาน เผยแพร่ข้อมูลเรื่องโรงเรียนวิถีพุทธแก่นักเรียนและผู้ปกครอง จัดทำวิสัยทัศน์ เป้าหมายและพันธกิจของโรงเรียนให้สอดคล้องกับแนววิถีพุทธ ปรับปรุงแนวทางในการจัดการเรียนรู้ และพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง

ปัจจุบันโรงเรียนจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมหลายรูปแบบ ในด้านกิจกรรมการเรียนรู้โรงเรียนเน้นเรื่องการบูรณาการพุทธธรรมและการจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัยของนักเรียน เช่น ฝึกสมาธิ ฝึกความอดทนของนักเรียนอนุบาลด้วยกิจกรรม “กรอกน้ำใส่ขวด” การปลูกผัก การเลี้ยงปลา ฯลฯ ฝึกสมาธิ ฝึกความอดทน ฝึกการแก้ปัญหา และการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นของนักเรียนระดับประถมศึกษาด้วยกิจกรรมที่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชา เช่น

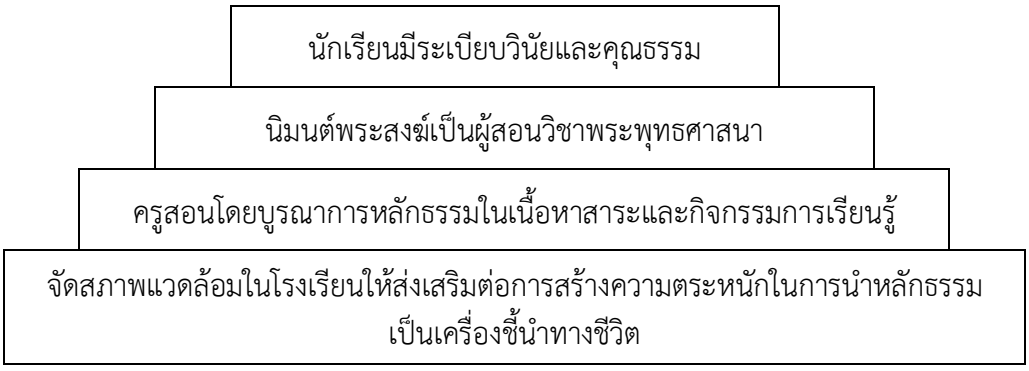
การประดิษฐ์กระทง การร้อยลูกปัด การรวมกลุ่มกันทำงานศิลปะ เป็นต้น นอกจากนั้น โรงเรียนปานะพันธุ์พญาไทยังอนุรักษ์ประเพณีไทยด้วยการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ (สหวิทยาการ) โดยนำวันสำคัญตามประเพณีมาเป็นแกนในการจัดการเรียนรู้ เช่น วันลอยกระทง วันสงกรานต์ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ในส่วนของกิจกรรมประจำวันประจำสัปดาห์ โรงเรียนมีกิจกรรมที่น่าสนใจ เช่น

- กิจกรรมวิเคราะห์ข่าว หลังเคารพธงชาติเพื่อฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์
- การสวดมนต์ทำนองสรภัญญะประจำสัปดาห์
- การทำบุญตักบาตรทุกเช้าวันศุกร์
- การเปิดเพลงธรรมะทุกเช้า และในก้องนอน สำหรับนักเรียนอนุบาล

ในด้านความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง โรงเรียนเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ดังนั้น นอกจากการเชิญผู้ปกครองมาร่วมกิจกรรมต่างๆ กับโรงเรียนแล้ว โรงเรียนยังให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการประเมินพฤติกรรมของนกเรียนโดยได้จัดทำแบบประเมินพฤติกรรมนักเรียนทั้งระดับอนุบาลและประถมศึกษาขึ้น เพื่อให้ผู้ปกครองได้ประเมินบุตรหลานของตน ซึ่งด้วยวิธีนี้นอกจากจะทำให้ผู้ปกครองหันมาสนใจพฤติกรรมของบุตรหลานและตระหนักในการเป็นแบบอย่างที่ดีของตนเองแล้วยังเป็นการสื่อสารให้ผู้ปกครองได้รับรู้ว่าโรงเรียนมีเป้าหมายการพัฒนานักเรียนอย่างไร เพื่อที่ผู้ปกครองจะได้ให้ความร่วมมือด้วยการช่วยพัฒนา

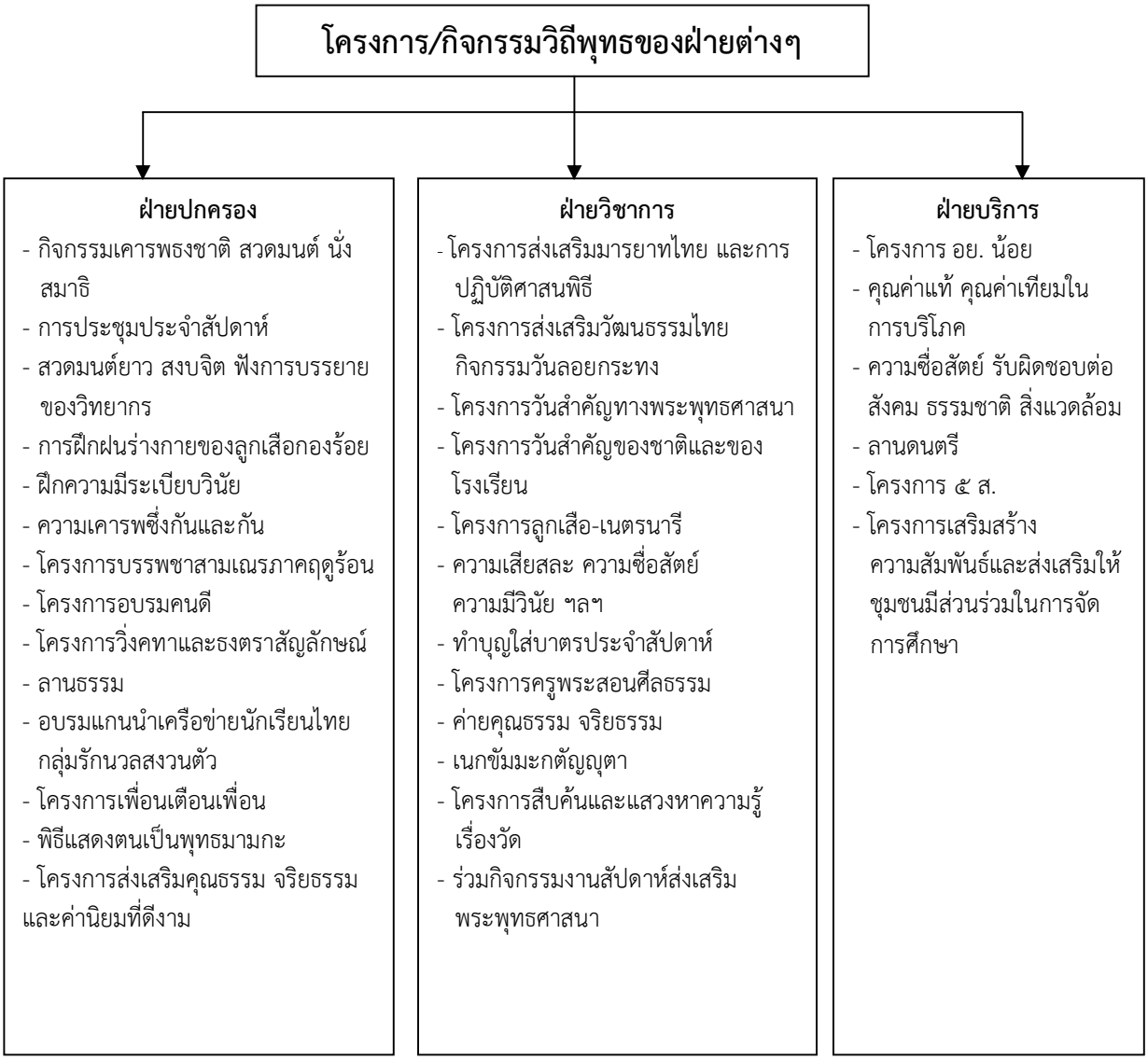
๒.๔.๑๘ โรงเรียนลาดงาประชาบำรุง

โรงเรียนลาดงาประชาบำรุง ตั้งอยู่บ้านคลองมอญ หมู่ที่ ๙ ตำบลลาดงา อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำการสอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ปัจจุบันโรงเรียนมีครู ๑๑ คน นักเรียน ๖๗ คน โรงเรียนกำหนดจุดเน้นการดำเนินงานโครงการไว้ดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๙ แสดงจุดเน้นการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธโรงเรียนลาดงาประชาบำรุง

โรงเรียนลาดงาประชาบำรุง ดำเนินงานโครงการโรงเรียนพุทธโดยการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่ายและครูทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ กิจกรรมวิถีพุทธของโรงเรียนจึงมีลักษณะที่หลากหลาย ทั้งกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ส่งเสริมทักษะชีวิตกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่เน้นเรื่องคุณธรรม จริยธรรม กิจกรรมประจำวัน ประจำสัปดาห์ กิจกรรมวันสำคัญต่างๆ ตลอดจนกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาโดยตรง ดังแผนภาพที่ ๒.๑๐

แผนภาพที่ ๒.๑๐ แสดงโครงการ/กิจกรรมวิถีพุทธของฝ่ายต่างๆ ของโรงเรียนลาดงาประชาบำรุง

๒.๔.๑๙ โรงเรียนวัดสีกุก (สุ่นสามัคคีราษฎร์วิทยา)

โรงเรียนวัดสีกุก (สุ่นสามัคคีราษฎร์วิทยา) ทำการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ปัจจุบันมีครู ๖ คน นักเรียน ๗๐ คน โรงเรียนได้เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธตั้งแต่ปี ๒๕๔๖ และจากนั้นก็ได้จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนานักเรียนทั้งในด้านพฤติกรรม จิตใจและปัญญาอย่างต่อเนื่องในหลายลักษณะทั้งกิจกรรมวิถีชีวิต กิจกรรมการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อให้นักเรียนได้ปฏิบัติฝึกฝน และอยู่ในสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพและสังคมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนและบุคลากรของโรงเรียน โดยมีกิจกรรมหลัก ดังนี้

กิจกรรมประจำวัน

- การปฏิญาณตนรักษาศีล ๕ หลังพิธีเคารพธงชาติ
- อบรมคุณธรรมประจำวันหน้าเสาธง
- บันทึกความดี

กิจกรรมประจำสัปดาห์

- สวดมนต์หมู่ ทำนองสรภัญญะและรับฟังคำอบรมสั่งสอนจากผู้บริหารและครู
- เด็กดีมีคุณธรรม (โรงเรียนนำนักเรียนอนุบาลไปวัดเพื่อไหว้พระสวดมนต์ปฏิบัติธรรมในวันพระ)

กิจกรรมเสริมหลักสูตร

- ประกวดมรรยาทชาวพุทธ
- แข่งขันสวดมนต์ทำนองสรภัญญะ
- พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
- ค่ายพุทธบุตร
- ลานธรรมพุทธมณฑล
- หนังสือทำเอง “บ้านนี้มีที่พักใจ”
- สินค้ามือสองทดลองขาย
- บริโภคสิ่งดีชีวียืนยาว
- กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

กิจกรรมสัมพันธ์ บ้าน วัด โรงเรียน

- กิจกรรมประชาสัมพันธ์โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ
- โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์
- ครูพระสอนศีลธรรม
- เชิญวิทยากร และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาอบรมคุณธรรมนักเรียน
- เด็กดีศรีโสมนัส (ผู้ปกครอง ประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนจากสมุดบันทึกความดีร่วมกับครูเพื่อคัดเลือกนักเรียนรับรางวัลเด็กดีศรีโสมนัส)
- ประกวดมารยาทชาวพุทธและแข่งขันสวดมนต์ทำนองสรภัญญะโดยการสนับสนุนรางวัลจากพระธรรมวิสุทธิกวี เจ้าอาวาสวัดโสมนัสวิหาร

กิจกรรมพัฒนาครู

- อบรมวิปัสสนากรรมฐาน
- คารวธรรม (นำคณะครูไปกราบนมัสการสนทนาธรรมรับฟังคำชี้แนะจากพระธรรม วิสุทธิกวีเจ้าอาวาสวัดโสมนัสวิหาร ทุกวันอังคาร)
- พัฒนาครูเรื่องการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมในกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ

กิจกรรมค่ายพุทธบุตร

โรงเรียนวัดสีกุก (สุ่นสามัคคีราษฎร์วิทยา) จัดกิจกรรมค่ายพุทธบุตร ซึ่งเป็นกิจกรรมตามหลักสูตรพระพุทธศาสนาด้วยการนำนักเรียนไปเรียนรู้ที่วัดโสมนัสวิหาร เนื้อหาหลักของกิจกรรมค่ายพุทธบุตรคือ

๑. พุทธประวัติ

๒. หน้าที่ชาวพุทธ

- การไหว้พระสวดมนต์
- ประโยชน์ของวัดและการบำรุงรักษาวัด
- การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

๓. มรรยาทชาวพุทธ

- การปฏิบัติตนเมื่ออยู่ในวัด
- ปฏิบัติตนต่อพระภิกษุ

๔. การบริหารจิตเจริญปัญญา

๕. พุทธศาสนสุภาษิต

๖. ศาสนพิธี

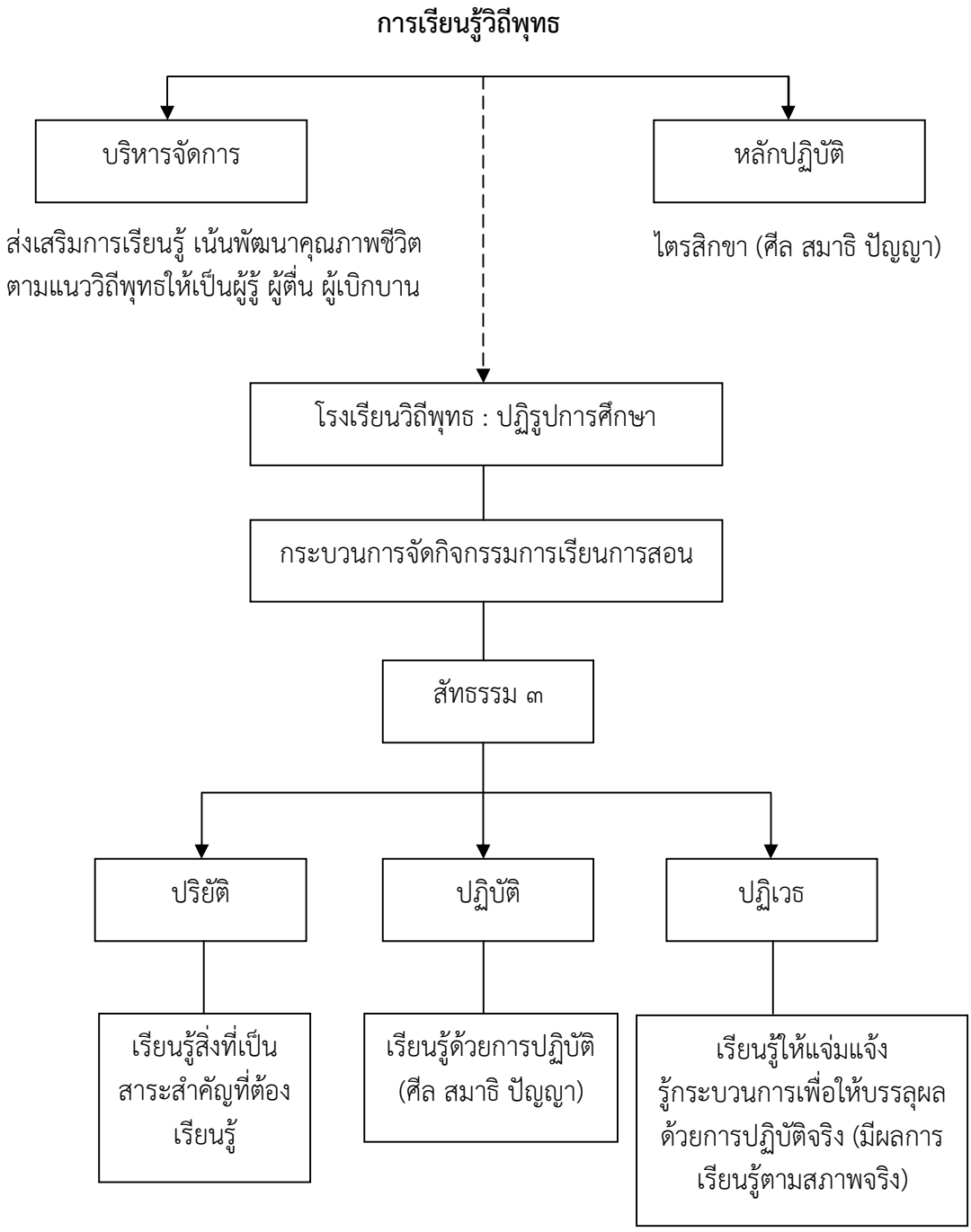
- ระเบียบพิธีการบูชาพระรัตนตรัย
- การปฏิบัติต่อศาสนวัตถุ ศาสนสถาน
- อาราธนาศีล การสมาทานศีล

รูปแบบการจัดกิจกรรมค่ายพุทธบุตร จัดเป็นฐานการเรียนรู้ ๘ ฐาน ตามเนื้อหาสาระและสถานที่จัดกิจกรรมคือ ฐานพุทธประวัติ ฐานสมาธิสวดมนต์ ฟังธรรม ฐานมารยาท ฐานพระสถูปปฐมเทศนา ฐานเพลงธรรมะ ฐานพระอุโบสถ ฐานพุทธศาสนสุภาษิต และฐานเจดีย์วิหารคด

โรงเรียนจัดให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมค่ายพุทธบุตรเป็นประจำ ดังนั้น โดยมีครูพระภิกษุและภูมิปัญญา ท้องถิ่นเป็นวิทยากรประจำฐาน กิจกรรมค่ายพุทธบุตรโรงเรียนวัดโสมนัส จึงเป็นกิจกรรมสร้างเสริมประสบการณ์ด้านพระพุทธศาสนาที่เกิดจากการีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในการจัดการศึกษาที่น่าสนใจมากกิจกรรมหนึ่ง

๒.๔.๒๐ โรงเรียนวัดตาลเอน (โศภนชนูปถัมภ์)

โรงเรียนวัดตาลเอน (โศภนชนูปถัมภ์) เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล ถึงประถมศึกษาปีที่ ๖ ปัจจุบันโรงเรียนมีครู ๘ คน นักเรียน ๑๖๐ คน โรงเรียนวัดตาลเอน (โศภนชนูปถัมภ์) ได้จัดทำโครงการโรงเรียนวิถีพุทธโรงเรียนวัดตาลเอน (โศภนชนูปถัมภ์) ขึ้น ในลักษณะเป็นโครงการหลักของโรงเรียนซึ่งครอบคลุมโครงการย่อย งาน และกิจกรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับแนวคิดโรงเรียนวิถีพุทธ เช่น โครงการเรียนรู้พระพุทธศาสนากับพระภิกษุ โครงการพัฒนาบุคลากร กิจกรรมวันสำคัญต่างๆ งานรักการอ่าน ฯลฯ โครงการโรงเรียนวิถีพุทธโรงเรียนวัดตาลเอน (โศภนชนูปถัมภ์) จึงเป็นการบูรณาการงานและกิจกรรมของฝ่ายต่างๆ เข้าสู่กรอบการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนวิถีพุทธ โดยโรงเรียนได้กำหนดจุดเน้นการดำเนินงานไว้ ดังแผนภาพ

แผนภาพที่ ๒.๑๑ แสดงกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธของโรงเรียนวัดตาลเอน (โศภนชนูปถัมภ์)

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

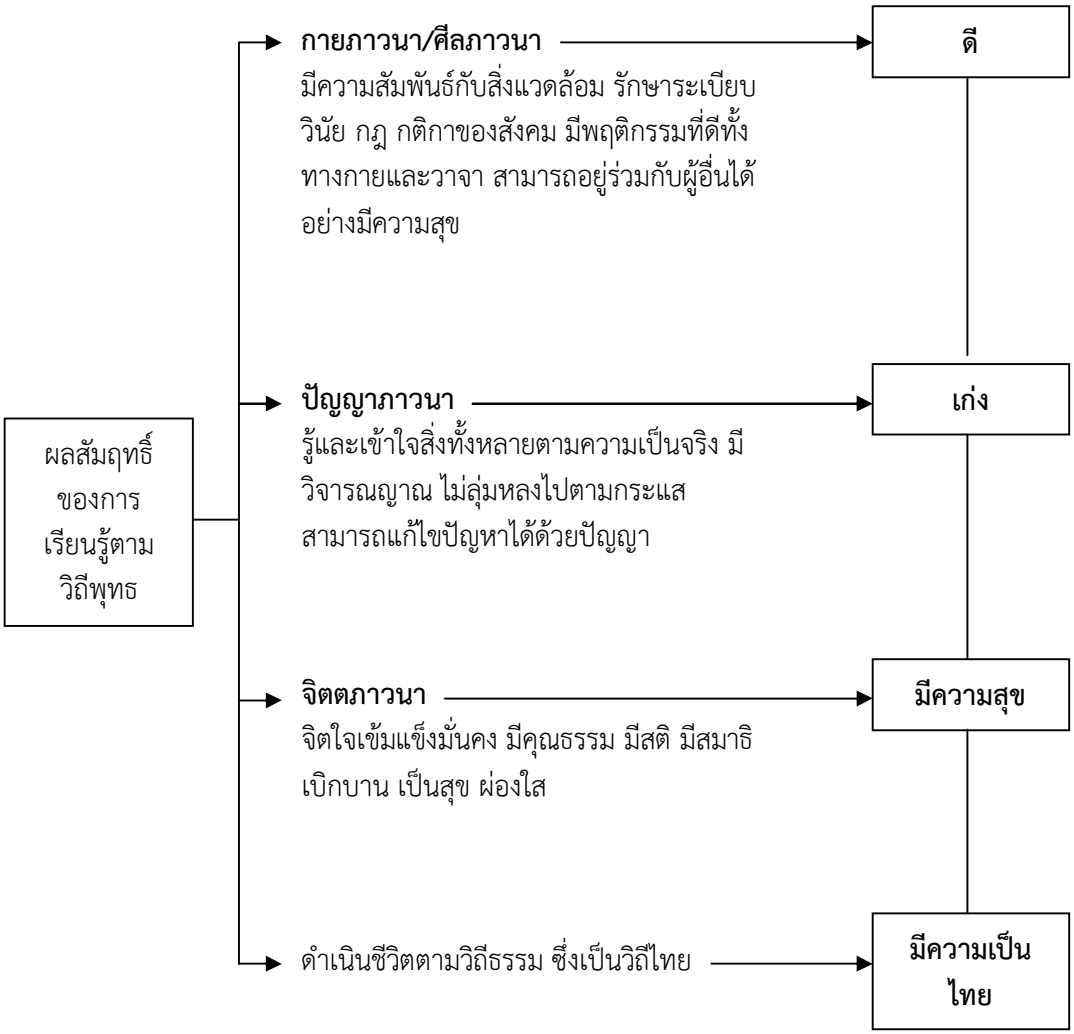
จากการศึกษาเอกสารของกลุ่มนิเทศติดตามประเมินผลการจัดการศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ และ เขต ๒ พอสรุปได้ว่า “โรงเรียนวิถีพุทธ คือ โรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษาเน้นกรอบการพัฒนาตาหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ” และหลักธรรมอันเป็นหลักการสำคัญในการศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วย

๑. หลักธรรมที่เป็นหลักการใหญ่ คือ ไตรสิกขา เป็นกระบวนการของระบบทุกระบบในโรงเรียนวิถีพุทธ ทั้งระบบการบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน

๒. หลักธรรมที่เป็นหลักการรอง คือ ปัญญาวุฒิธรรม ๔ และสัปปายะ ๗ เป็นทั้งปัจจัยและกระบวนการที่ช่วยให้โรงเรียนมีสภาพที่เอื้อต่อการเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ รวมทั้งยังเสริมลักษณะโรงเรียนวิถีพุทธให้เด่นชัดด้วย

๓. หลักธรรมอื่นๆ ที่โรงเรียนเลือกสรรแล้วว่าเหมาะสมกับบริหาร หรือ เป้าหมายการพัฒนาของโรงเรียนเพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะตามที่โรงเรียนได้ตั้งเป้าประสงค์ไว้ เช่น ให้มีความรับผิดชอบมีความกตัญญู เป็นต้น

จากหลักธรรมอันเป็นหลักการในการจัดการศึกษา นำไปสู่ผลสัมฤทธิ์คือนักเรียนมีพัฒนาการอย่างเป็นองค์รวมตามแนวทางของหลักธรรมภาวนา ๔ คือ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา ซึ่งสอดคล้องกับความมุ่งหมายและหลักการในการจัดการศึกษาตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ คือ “การจัดการศึกษาต้องพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญาความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต... สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” (ดี เก่ง และมีความสุข) ซึ่งสามารถแสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๑๒ แสดงผลสัมฤทธิ์ทางเป้าหมายของการเรียนรู้ตามวิถีพุทธ

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบ

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบ และขอนำเสนอดังนี้

ประเสริฐ จรรยาสุภาพ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการกำหนดขนาดโรงเรียนที่เหมาะสมเชิงเศรษฐกิจของโรงเรียนมัธยมศึกษา” ผลการวิจัยพบว่า

๑. อายุครู เงินเดือนครู ขนาดห้องเรียน และ ระยะเวลาเปิดดำเนินการของโรงเรียน มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับขนาดของโรงเรียน ขณะที่อัตราส่วนนักเรียนต่อครู คาบการสอนครูต่อสัปดาห์ มีความสัมพันธ์ในทางลบกับขนาดโรงเรียน โดยโรงเรียนที่มีอายุครู เงินเดือนครู ขนาดห้องเรียน ระยะเวลาเปิดดำเนินการของโรงเรียนมากที่สุด และคาบการสอนครูต่อสัปดาห์น้อยที่สุด คือโรงเรียนในเขตการศึกษากรุงเทพมหานคร ส่วนโรงเรียนในเขตการศึกษาที่ ๑๑ มีขนาดตัวแปรตรงกันข้าม

๒. ต้นทุนดำเนินการและต้นทุนรวมของโรงเรียน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับขนาดและความเป็นเมืองของโรงเรียนโดยเงินเดือนและค่าจ้างประจำเป็นต้นทุนที่มีความสำคัญสูงสุด รองลงไป คือ ค่าใช้สอย ครุภัณฑ์ วัสดุ ค่าสาธารณูปโภคซึ่ง ๔ รายการหลังได้รับการจัดสรรจากรัฐไม่สอดคล้องกับค่าใช้จ่ายจริง ดังเช่นเงินบำรุงการศึกษาที่ใช้ไปเพื่อค่าใช้จ่ายเหล่านี้ ส่วนโรงเรียนที่มีต้นทุนต่อหัวต่ำที่สุด ได้แก่ โรงเรียนขนาดกลาง

๓. อายุครู เงินเดือนครู จำนวนนักเรียน จำนวนครู จำนวนห้องเรียน ความเป็นเมือง และระยะเวลาเปิดดำเนินการของโรงเรียน เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับต้นทุนดำเนินการของโรงเรียน ขณะที่อัตราส่วนนักเรียนต่อครู ขนาดห้องเรียน มีความสัมพันธ์ทางลบกับต้นทุนกำเนินการของโรงเรียน ยกเว้น ความเป็นเมือง ขนาดห้องเรียนและระยะเวลาเปิดดำเนินการของโรงเรียนขนาดใหญ่และใหญ่พิเศษไม่ มีความสัมพันธ์กับต้นทุนดำเนินการอย่างมีนัยสำคัญ

๔. เมื่อพิจารณาค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นตามสภาพที่เป็นอยู่จริง ขนาดโรงเรียนที่เหมาะสมเชิงเศรษฐกิจของโรงเรียนมัธยมศึกษา ได้แก่ โรงเรียนขนาดกลาง เพราะมีต้นทุนต่อหัวต่ำที่สุดเพียง ๘,๘๐๑.๓๒ บาท หากใช้แบบจำลองที่ได้จากงานวิจัย โดยกำหนดอัตราส่วนนักเรียนต่อครูเป็น ๒๕ ขนาดห้องเรียน ๔๐ คน คาบการสอนของครูต่อสัปดาห์ เป็น ๒๕ คาบ โรงเรียนขนาดเล็กจะมีต้นทุนต่อหัวต่ำที่สุดเพียง ๗,๗๙๖.๗๖ บาท[๑๓๔]

วราภรณ์ ผ่องสุวรรณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการสร้างความรู้ร่วมกันด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยใช้คอมพิวเตอร์สนับสนุนการเรียนรู้กัน เพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้เป็นทีมของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ สถาบันอุดมศึกษา” ผลการวิจัยพบว่า

๑. รูปแบบการสร้างความรู้ร่วมกันที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบ คือ ๑) ทีม ๒) กระบวนการวิจัย ๓) คอมพิวเตอร์สนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกัน ๔) การแบ่งปันความรู้ และ ๕) การประเมินผล ขั้นตอนการสร้างความรู้ร่วมกัน ๙ ขั้นตอน คือ ๑) เตรียมความพร้อม ๒) ตั้งทีมวิจัย ๓) กำหนดประเด็นปัญหาวิจัยและแบ่งปันประสบการณ์ ๔) วางแผนการวิจัย อภิปรายร่วมกัน ๕) เก็บรวบรวมข้อมูล ๖) วิเคราะห์ข้อมูล ๗) สะท้อนผลการปฏิบัติงาน ๘) ผสานความรู้เพื่อสร้างความรู้ใหม่ และ ๙) นำเสนอรายงานวิจัยและประเมินผล

๒. กลุ่มตัวอย่างมีทักษะการเรียนรู้เป็นทีมหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่ารูปแบบการสร้างความรู้ร่วมกันด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยใช้คอมพิวเตอร์สนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้เป็นทีมของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการสถาบันอุดมศึกษา มีความเหมาะสมมาก[๑๓๕]

---

[๑๓๔]ประเสริฐ จรรยาสุภาพ, “การพัฒนารูปแบบการกำหนดขนาดโรงเรียนที่เหมาะสมเชิงเศรษฐกิจของโรงเรียนมัธยมศึกษา”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

[๑๓๕]วราภรณ์ ผ่องสุวรรณ, “การพัฒนารูปแบบการสร้างความรู้ร่วมกันด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยใช้คอมพิวเตอร์สนับสนุนการเรียนรู้กัน เพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้เป็นทีมของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ สถาบันอุดมศึกษา”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

วีระ หงส์ทวี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎ์ ๒ จังหวัดฉะเชิงเทรา” ผลการวิจัยพบว่า

๑) ด้านการวางแผนงานวิชาการ การปฏิบัติงานประสบผลสำเร็จตามแนวทางที่วางไว้ แต่มีปัญหาเรื่องการเขียนเป้าหมาย และรายละเอียดโครงการไม่ชัดเจน

๒) ด้านการบริหารงานวิชาการ การปฏิบัติงานของครูประสบผลสำเร็จตามแนวทางที่วางไว้ แต่มีปัญหาเรื่องการจัดครูเข้าสอนแทน ซึ่งไม่สามารถสอนต่อจากของเดิมได้

๓) ด้านการจัดการเรียนการสอน การปฏิบัติงานของครูประสบความสำเร็จตามแนวทางที่วางไว้ แต่มีปัญหา คือ การทำ การใช้ การปรับปรุงงานแผนการสอนและการผลิตสื่อการสอน

๔) ด้านการพัฒนาและส่งเสริมทางด้านวิชาการ ผลการปฏิบัติงานของครูประสบความสำเร็จตามแนวทางที่วางไว้ แต่มีปัญหา คือ การวิเคราะห์วิจัยเพื่อการพัฒนาการเรียนการสอนของครู

๕) ด้านการวัดผลและประเมินผลงานทะเบียนนักเรียน ผลการปฏิบัติงานของครูประสบความสำเร็จตามแนวทางที่วางไว้ แต่มีปัญหา คือ การวิเคราะห์เครื่องมือในการวัดผล ประเมินผลนักเรียนและการจัดให้มีคลังข้อสอบ

๖) ด้านการประเมินผลการจัดการงานวิชาการ ผลการปฏิบัติงานของครูประสบผลสำเร็จตามแนวทางที่วางไว้

แนวทางแก้ไขในแต่ละด้านคือ โรงเรียนวางนโยบาย มีการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ มีการนิเทศติดตาม ประเมินผลและวิเคราะห์ เพื่อปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้น[๑๓๖]

ธนู ศรีทอง และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางพัฒนาสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๑” ผลการวิจัยพบว่า

๑) ในด้านปัจจัยนำเข้า คณะสงฆ์พึงจัดระบบบริหารจัดการสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี โดยอาศัยแผนแม่บท แผนกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติการเพื่อดำเนินงานด้านต่างๆ เช่น สภาพแวดล้อมทางกายภาพ โครงสร้างการบริหาร บุคลากร งบประมาณและหลักสูตร เป็นต้น

๒) ในด้านปัจจัยกระบวนการ คณะสงฆ์พึงพัฒนาระบบกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีความน่าสนใจ และระบบการวัดผลให้หลากหลายรูปแบบ โดยคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนเป็นสำคัญ และพึงดำเนินการให้มีระบบประกันคุณภาพการศึกษา

๓) ในด้านปัจจัยผลผลิต คณะสงฆ์พึงกำหนดให้สำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี จัดทำบันทึกสถิติข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนอัตราการสูญเสียนักเรียนในระหว่างเรียน และจำนวนพระสงฆ์ที่สำเร็จการศึกษาแล้วยังคงอยู่ในสมณเพศ เพื่อสนองงานคณะสงฆ์และบริการชุมชน

---

[๑๓๖]วีระ หงส์ทวี, “การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎ์ ๒ จังหวัดฉะเชิงเทรา”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๕).

๔) ในด้านปัจจัยผลกระทบ คณะสงฆ์พึงกำหนดให้มีระบบประเมินความพึงพอใจของผู้รับบริการต่อพระสงฆ์ที่สำเร็จการศึกษา จากสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี[๑๓๗]

เฉลียว รอดเขียว และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในชุมชนตลาดวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก” ผลการวิจัยพบว่า ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ภายในชุมชนตลาดวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ มีการปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในชีวิตประจำวันนานๆ ครั้ง ส่วนการนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตชาวบ้านพยายามละเว้นพฤติกรรมที่ไม่ดีค่อนข้างมาก ในด้านการใช้พรหมวิหาร ๔ ในครอบครัว มีการนำไปใช้จริง และหลักศาสนาที่ชาวบ้านนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตมากคือ จาคะ ส่วนสัจจะ ขันติ และทมะ มีการนำไปใช้ค่อนข้างมาก ส่วนการใช้หลักทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการวางแผนอนาคต และผูกใจคน มีการนำไปใช้ค่อนข้างมาก ด้านการฝึกระงับความโกรธหรือความทุกข์ แม่และพ่อจะฝึกค่อนข้างมาก ส่วนลูกๆ และญาติ ฝึกบ้าง ซึ่งสามารถระงับความโกรธหรือความทุกข์ได้ โดยแม่และพ่อ สามารถระงับได้ค่อนข้างมาก ส่วนลูกๆ และญาติ ระงับได้ปานกลาง ด้านลักษณะการบริโภค/อุปโภค และลักษณะการอยู่อาศัยของสมาชิกในครอบครัว ค่อนข้างประหยัด[๑๓๘]

สวัสดิ์ เพชรบูรณ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสังเวช สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๑” ผลการวิจัยพบว่า

๑) รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีองค์ประกอบสำคัญ คือ

๑.๑) การพัฒนาปรับปรุงสภาพแวดล้อมและบรรยากาศโรงเรียน

๑.๒) การพัฒนาหลักสูตรใช้การสอดแทรกหรือบูรณาการพุทธธรรมและคุณลักษณศึกษา (Character Education) และ

๒) ผลการนำรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษาต้อนต้นที่พัฒนาไปใช้ พบว่า

๒.๑) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนและหลังเรียนมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ นั่นคือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนโดยใช้หลักสูตรโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หลักเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

๒.๒) หลักการใช้หลักสูตรนักเรียนส่วนมากปฏิบัติได้ตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่กำหนดไว้

---

[๑๓๗]ธนู ศรีทอง และคณะ, “การศึกษาแนวทางพัฒนาสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๑”, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

[๑๓๘]เฉลียว รอดเขียว และคณะ, “การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในชุมชนตลาดวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก”, **รายงานการวิจัย**, (คณะพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

๒.๓) ความพึงพอใจของนักเรียนอยู่ในระดับมากขึ้นไป

๒.๔) ครูอาสาสมัครร่วมโครงการวิจัยพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีความเห็นว่า นักเรียนสามารถนำหลักพุทธธรรมมาทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และปฏิบัติตนได้ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์[๑๓๙]

วัลลภา จันทร์เพ็ญ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรม ของนักศึกษาช่างอุตสาหกรรมตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา" ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

๑. รูปแบบที่พัฒนาขึ้น ได้แก่ รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรมตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาช่างอุตสาหกรรมระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) การดำเนินกิจกรรมของรูปแบบที่ ๓ ระยะ ได้แก่ ระยะเส้นฐาน ระยะทดลอง และระยะติดตามผล การดำเนินกิจกรรมในระยะทดลอง มีการให้ความรู้และฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่อง การจัดการความคิดความเข้าใจ ทักษะการคิดเพื่อควบคุมตนเองด้วยเทคนิคการปรับพฤติกรรมทางปัญญา การเขียนโครงการช่วยเพื่อน การซักซ้อมซ้ำ การให้ข้อมูลป้อนกลับและเสริมแรงทางบวก

๒. ผลของการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา

๒.๑ นักศึกษากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมจริยธรรมในระยะเส้นฐาน ระยะทดลอง และระยะติดตามผล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

๒.๒ นักศึกษากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมจริยธรรม แตกต่างจากนักศึกษากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑[๑๔๐]

บรรจง โสดาดี และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การศึกษาแนวทางพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๑" ผลการวิจัยพบว่า แนวทางพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๑ สรุปได้ ๖ ด้าน คือ

๑) แนวทางพัฒนาด้านสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่ สำหรับสำนักปฏิบัติธรรมที่ยังไม่พร้อมด้านสภาพแวดล้อมและอาคารสิ่งปลูกสร้าง ควรปลูกต้นไม้เพิ่มเติม และอาคารสิ่งปลูกสร้างให้เป็นระเบียบเพียงพอต่อการดำเนินการ โดยรัฐกับคณะสงฆ์และคนในชุมชนให้ความร่วมมือกับสำนักปฏิบัติธรรมพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

๒) แนวทางพัฒนาด้านบุคลากร ทำได้โดยรัฐและคณะสงฆ์กำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์อย่างเป็นระบบ เข้าไปสนับสนุนกิจกรรมขั้นพื้นฐาน สำนักปฏิบัติธรรมที่มีอยู่แล้วให้ยกระดับขีดความสามารถในการพัฒนาบุคลากรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เน้นการสร้างจิตสำนึกสร้างแรงจูงใจให้

---

[๑๓๙]สวัสดิ์ เพชรบูรณ์, "การพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสังเวช สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๑", **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐).

[๑๔๐]วัลลภา จันทร์เพ็ญ, "การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรม ของนักศึกษาช่างอุตสาหกรรมตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา", **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

เห็นความสำคัญและคุณค่าการปฏิบัติธรรม แนวทางที่เป็นรูปธรรมอาจตั้งศูนย์ผลิตบุคลากรด้านนี้เหมือนกับระบบโรงเรียน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เร่งผลิตบัณฑิตสาขาวิชาวิปัสสนากัมมัฏฐานให้ได้ทั้งคุณภาพและปริมาณ

๓) แนวทางพัฒนาด้านการบริหารจัดการ โดยรัฐและคณะสงฆ์ร่วมกำหนดเป้าหมายทิศทางชัดเจน กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานให้มีความคล่องตัวและเชื่อมโยงกัน มีการกำกับควบคุมตรวจสอบประเมินการดำเนินการได้ ให้มีศูนย์ปฏิบัติธรรมตั้งแต่ระดับตำบลขึ้นไป อาจจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมต้นแบบเพื่อเป็นแบบอย่างให้กับสำนักปฏิบัติธรรมต่างๆ ควรให้มีคณะกรรมการจากทุกภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคคณะสงฆ์ และภาคประชาชน เข้ามาร่วมบริหารร่วมรับผิดชอบกับสำนักปฏิบัติธรรม

๔) แนวทางพัฒนาด้านรูปแบบปฏิบัติ/วิธีฝึกปฏิบัติ โดยนำรูปแบบและหลักสูตรการปฏิบัติธรรมของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๗ เป็นแม่บท ปรับให้เหมาะสมกับวิธีปฏิบัติเดิมของสำนักปฏิบัติธรรม หากเป็นการฝึกปฏิบัติระดับลึก เข้มข้น ควรให้อิสระสำนักปฏิบัติธรรมดำเนินการโดยคณะสงฆ์มีการตรวจสอบประเมินผลการดำเนินการตามเกณฑ์ในพระไตรปิฎก

๕) แนวทางพัฒนาด้านงบประมาณ โดยรัฐจัดสรรงบประมารสนับสนุนการดำเนินการขั้นพื้นฐานให้เพียงพอเป็นหลัก ส่วนต้นทุนทางสังคมอย่างอื่นเป็นส่วนเสริม ให้อิสระในการบริหารงบประมาณของสำนักปฏิบัติธรรมให้เป็นไปอย่างโปร่งใสตรวจสอบได้ โดยชุมชนควรเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือบนพื้นฐานของพระธรรมวินัย[๑๔๑]

เฉลิมเกียรติ สง่าศรี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบุคลากรครูด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแบบบูรณาการ โรงเรียนบ้านแก่นทราย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต ๑” พบว่า การพัฒนาบุคลากรครูด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแบบบูรณาการ เมื่อดำเนินการครบทุกกิจกรรมแล้ว ทำให้ครูมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแบบบูรณาการ และสามารถเขียนแผนการสอนได้ จัดกิจกรรมการสอนได้ดีขึ้น ทำให้สามารถแก้ปัญหาข้อบกพร่องการสอนของครู เปลี่ยนพฤติกรรมที่ครูเน้นการบรรยายมาเป็นครูขยายการเรียนรู้ เป็นการแนะนำ ช่วยเหลือ ผู้เรียนได้คิดและแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ตามความสนใจและความถนัด ส่งผลให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น[๑๔๒]

อนวัช ยาวิชัย และสุนัดตา สัตตวัตรกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบุคลากรเพื่อรองรับการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เพื่อมุ่งสู่ประชาคมอาเซียน” พบว่า บุคลากรต้องการฝึกอบรมในด้านต่างๆ เพื่อปรับปรุงตนเองให้มีความรู้ ทักษะ และมีความสามารถในการปฏิบัติงานที่ตนรับผิดชอบอย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาประสิทธิภาพในการทำงานของตนเองให้เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากการฝึกอบรมเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องนำมาใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีศักยภาพ อีกทั้ง

---

[๑๔๑]บรรจง โสดาดี และคณะ, “การศึกษาแนวทางพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๑”, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ก - ค.

[๑๔๒]เฉลิมเกียรติ สง่าศรี, “การพัฒนาบุคลากรครูด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแบบบูรณาการ โรงเรียนบ้านแก่นทราย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต ๑”, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๙), หน้า ๗๙.

เป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างให้บุคคล เกิดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และทัศนคติต่อการดำเนินกิจกรรมใดๆ ได้อย่างมีคุณค่าและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านการบริหารจัดการ ด้านวิชาการ ด้านกิจกรรม การที่จะทำให้คนเรามีความรู้ ความเข้าใจ หรือเกิดทักษะในสิ่งหนึ่งสิ่งใดมากยิ่งขึ้น การฝึกอบรมนับว่าเป็นกระบวนการที่มีความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร หรือพัฒนาองค์กรให้เกิดประสิทธิภาพได้เป็นอย่างดี[๑๔๓]

พระครูนิวิฐศีลขันธ์ (ณรงค์ จิตวฑฺฒโน) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” ผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาส่วนมากเป็นหลักแห่งการพัฒนามนุษย์ โดยเฉพาะการพัฒนามนุษย์ให้พ้นจากบ่วงทุกข์ พระพุทธองค์ได้ทรงให้หลักอริยสัจ ๔ มาเป็นกรอบให้เกิดการแก้ไขปัญหาเชิงระบบ ขณะที่วิธีการหรือแนวทางนั้น พระพุทธองค์ได้ทรงให้หลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือมรรคมีองค์ ๘ มาเป็นเครื่องชี้นำทาง ทั้งนี้มรรคมีองค์ ๘ นั้น พระพุทธองค์ยังทรงย่อยให้เหลือเพียง ๓ ส่วนสำคัญที่จะสนับสนุนเพื่อการพัฒนามนุษย์ ซึ่งก็คือ “หลักไตรสิกขา” หรือหลักที่ว่าด้วยแนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัติที่เรียกว่า “ศีล” การหมั่นทำให้จิตใจเกิดความใสบริสุทธิ์ สะอาด สงบนิ่งด้วยแนวทางแห่ง “สมาธิ” และสุดท้ายคือการเข้าถึงองค์ความรู้ที่ทำให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องและสมบูรณ์ เพื่อเป็นเครื่องมือในการฟันฝ่าทุกอุปสรรคปัญหาที่เรียกว่า “ปัญญา”[๑๔๔]

ประทีป พืชทองหลาง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการปรึกษาเชิงพุทธตามหลักกัลยาณมิตร” ผลการวิจัยพบว่า กัลยาณมิตร คือ ผู้เป็นต้นแบบแห่งความดีงามทั้งในด้านกายกรรม วจีกรรมและมโนกรรม มีกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริตเป็นผู้มีคุณสมบัติพร้อมแห่งการแนะนำประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น กัลยาณมิตรเป็นปัจจัยเบื้องต้นแห่งการพัฒนาชีวิตในทุกๆ ระดับ โดยมีพุทธพจน์ยืนยันอย่างหนักแน่นถึงความสำคัญของกัลยาณมิตรในการตั้งอยู่ในกุศลธรรม ตลอดถึงเป็นเหตุปัจจัยแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งเป็นวิถีทางอันประเสริฐในพุทธศาสนา

ส่วนการบูรณาการรูปแบบการปรึกษาตามแนวคิดจิตวิทยาและตามหลักพระพุทธศาสนา ทำให้ได้พบรูปแบบการปรึกษาเชิงพุทธ ได้แก่ ๑) จุดมุ่งหมายของการปรึกษา มี ๓ ประการ คือ (๑) สกัดปัญหา (๒) เยียวยาคนทุกข์ (๓) เพิ่มสุขยั่งยืน ๒) คุณลักษณะของพระพุทธเจ้าในการปรึกษา คือ (๑) พระบุคลิกภาพชื่นตา (๒) พระวาจาชื่นใจ (๓) พระหฤทัยมั่นคง (๔) วางพระองค์สม่ำเสมอ (๕) ค้นเจอความแตกต่าง (๖) วางพระกรุณาในหมู่สัตว์ ๓) กระบวนการปรึกษาเชิงพุทธ มี ๕ ขั้นตอน คือ ๑) สร้างสัมพันธภาพ ๒) สำรวจตนเพื่อเข้าใจปัญหา สืบสาวหาสาเหตุ ๓) ขั้นปรึกษา ๔) ลงมือปฏิบัติ ๕) ติดตามผล การปรึกษาเชิงพุทธเป็นกระบวนการปฏิบัติที่ช่วยปลุกพลังทางปัญญาของพุทธบริษัทให้ตื่นรู้ และเบิกบานในการดำเนินชีวิต สามารถสลัดออกจากทุกข์ได้ด้วยตนเองอย่างสิ้นเชิง

---

[๑๔๓]อนวัช ยาวิชัย และสุนัดตา สัตตวัตรกุล, “การพัฒนาบุคลากรเพื่อรองรับการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เพื่อมุ่งสู่ประชาคมอาเซียน”, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๖), หน้า ๙๘ - ๙๙.

[๑๔๔]พระครูนิวิฐศีลขันธ์ (ณรงค์ จิตวฑฺฒโน), “รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

สำหรับรูปแบบการปรึกษาเชิงพุทธตามหลักกัลยาณมิตร (KALYANAMITRA Model) มีกระบวนการปรึกษา ๔ ขั้นตอน (๔ ส) ได้แก่ ๑) สร้างศรัทธา (Faith Development) ๒) สนทนาเปิดใจ (Mental Development) ๓) เสริมธรรมเสริมปัญญา (Wisdom Development) ๔) แสวงหาสันติ (Peace Development) โดยมีแนวปฏิบัติ ๑๒ ประการ ของผู้ให้การปรึกษาและผู้ขอรับการปรึกษา ได้แก่ ๑) เพียบพร้อมด้วยปัญญา (**K**nowledgeable) ๒) ปฏิปทาน่าเลื่อมใส (**A**nalytic Insight) ๓) ผู้นำจิตใจแห่งการภาวนา (**L**eadership) ๔) จิตอาสาเกื้อกูล (**Y**earning on volunteering) ๕) เกื้อหนุนความคิด (**A**dvocating ideas) ๖) ร่วมจิตแก้ปัญหา (**N**oble Truth) ๗) มุ่งมั่นพัฒนาตน (**A**mbition) ๘) ดำรงชนม์ตามมรรคา (**M**iddle Ways) ๙) วิปัสสนาเสริมชีวิต (**I**nsight Development) ๑๐) กระบวนการคิดแยบคาย (**T**hinking Wisely) ๑๑) เดินตามสายสัมมาสติ (**R**ight Mindfulness) ๑๒) มิจฉาทิฏฐิมุ่งปหาน (**A**bandoning wrong view)

องค์ความรู้สำคัญที่ได้จากการวิจัยเรื่องรูปแบบการปรึกษาเชิงพุทธตามหลักกัลยาณมิตรครั้งนี้ มี ๒ ประการ คือ ๑) รูปแบบกัลยาณมิตร (KALYANAMITRA Model) ซึ่งนำเสนอแนวปฏิบัติ ๑๒ ประการ ของการปรึกษาทั้งส่วนของผู้ให้การปรึกษาและผู้ขอรับการปรึกษา อันตั้งอยู่บนฐานของความเป็นกัลยาณมิตร คือ ปรโตโฆสะ และโยนิโสมนสิการ และ ๒) กระบวนการของการปรึกษาเชิงพุทธตามหลักกัลยาณมิตร ๔ ขั้นตอน เรียกกว่า ๔ ส Model คือ ๑) สร้างศรัทธา ๒) สนทนาเปิดใจ ๓) เสริมธรรมเสริมปัญญา และ ๔) แสวงหาสันติ[๑๔๕]

ตวงเพชร สมศรี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “วิธีการพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการตำรวจเชิงพุทธบูรณาการ” ผลการวิจัยพบว่า วิธีการพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการตำรวจ มี ๘ วิธี ทั้งนี้ ในทุกวิธีการได้พบปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้การพัฒนาไม่ประสบผลสำเร็จ จึงเสนอให้นาหลัก พุทธธรรมมาใช้บูรณาการวิธีการพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการตำรวจ เพื่อให้อยู่บนพื้นฐานของการมีคุณธรรมจริยธรรมประจำใจ อันจะก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีต่อองค์กรอย่างยั่งยืน

วิธีการพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการตำรวจเชิงพุทธบูรณาการ มีดังนี้ ๑) วิธีการพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการตำรวจด้วยการสนับสนุนและส่งเสริมให้บุคคลหรือหน่วยงานภายนอก เข้ามามีส่วนในการควบคุมตรวจสอบจริยธรรมของข้าราชการเพิ่มขึ้น ปัญหาที่พบคือ การนำพรรคพวกเดียวกันเข้ามาตรวจสอบหรือตัดสินพิจารณาดำเนินการใดๆ จึงมักไม่ค่อยตรงไปตรงมา การนำหลักอคติ ๔ มาใช้บูรณาการจะสามารถทำให้ประสบผลสำเร็จได้ทำให้เกิดผลเป็นความเที่ยงตรง ยุติธรรม ๒) วิธีการพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการตำรวจด้วยการสนับสนุนให้ดำเนินคดี และลงโทษข้าราชการที่ประพฤติมิชอบตามบทบัญญัติของกฎหมายอย่างเคร่งครัด ปัญหาที่พบคือ การละเลยการลงโทษอย่างเข้มงวดทำให้ ข้าราชการที่ประพฤติมิชอบ ไม่ปฏิบัติตามระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด การนำหลักไตรสิกขามาผสมผสานกับการบังคับใช้วิธีการนี้จะช่วยทำให้ลดปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้เกิดผลเป็นความสุจริต ๓) การต่อต้านหรือไม่สนับสนุนค่านิยมของข้าราชการตำรวจไทยที่มีอยู่แล้วในสังคม ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ ปัญหาที่พบคือ ยังไม่มีการนำเป็นนโยบายอย่างเป็นรูปธรรมที่ต่อเนื่องและชัดเจน การนำหลักบุญกิริยาวัตถุมาใช้บูรณาการอย่างถูกต้องจะช่วยลดปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่

---

[๑๔๕]ประทีป พืชทองหลาง, “รูปแบบการปรึกษาเชิงพุทธตามหลักกัลยาณมิตร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

ให้น้อยลงทำให้เกิดผลเป็นการคิดถูก การกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง ๔) ผู้บังคับบัญชาควรประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติราชการ ปัญหาที่พบคือผู้บังคับบัญชาระดับสูงจะมีการแต่งตั้งโยกย้ายบ่อยครั้ง อาจเป็นปัญหาให้การบริหารงานขาดความต่อเนื่อง การนำหลักพรหมวิหาร ๔ มาใช้บูรณาการ โดยเน้นพัฒนาจากภายในสู่ภายนอก เป็นการฝึกการมีคุณธรรม ก่อนจะนาไปสู่การเป็นคนดีของสังคมอย่างถาวร ทำให้เกิดผลเป็นผู้นาต้นแบบเป็นตัวอย่างที่ดี ๕) การสนับสนุนให้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติราชการ ปัญหาที่พบคือ นโยบายบริหารงานของผู้บังคับบัญชา เป็นไปตามสภาพของแต่ละพื้นที่ การนำหลักสันโดษมาใช้บูรณาการในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติหน้าที่ทำให้เห็นคุณค่าของความเป็นอยู่ที่พอเพียงชัดเจนมากขึ้นทำให้เกิดผลเป็นคนที่รู้จักความพอดีไม่ฟุ้งเฟ้อเกินตัว ๖) วิธีการส่งเสริมให้นาการบริหารงานราชการตามแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ปัญหาที่พบคือไม่ยึดถือกฎระเบียบ ขาดคุณธรรม ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ขาดความรับผิดชอบในการดำเนินงาน การนำหลักทศพิธราชธรรมมาใช้บูรณาการในการปฏิบัติหน้าที่ จะทำให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายได้ทำให้เกิดผลเป็นคนที่มีคุณภาพในการทางาน ๗) วิธีการสนับสนุนให้ผู้บังคับบัญชา ผู้บริหาร หรือแกนนาในการปฏิบัติราชการนำหลักธรรมมาปรับใช้ ปัญหาที่พบคือ ยังไม่มีการนำหลักพุทธธรรมเข้ามาสอดแทรกกับกฎระเบียบต่างๆ ที่ชัดเจน การนำหลักกุศลกรรมบถมาใช้บูรณาการในการส่งเสริมให้เป็นผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบทำให้เกิดผลเป็นคนดีศรีสังคมหรือตำรวจดีมีคุณธรรม ๘) วิธีการสนับสนุนให้หน่วยงานทั้งหลายรวมทั้งประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมตรวจสอบการปฏิบัติราชการของข้าราชการด้านจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง ปัญหาที่พบคือ ขาดการต่อเนื่องในการประสานงานและการนำไปปฏิบัติในบางพื้นที่ การนำหลักทิศ ๖ มาใช้บูรณาการสร้างเสริมการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลรอบข้างหรือบุคคลที่จะต้องติดต่อประสานงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยจะช่วยทำให้การทางานร่วมกันมีความสุขเป็นการสร้างมิตรภาพที่ดีต่อกันกับคนในชุมชนอย่างยั่งยืนทำให้เกิดผลเป็นที่รักของทุกคน[๑๔๖]

ฉัตรชัย ธรรมครบุรี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาของโรงเรียนรางวัลพระราชทาน” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาของโรงเรียนรางวัลพระราชทาน มี ๓ ด้าน ประกอบด้วย ๑) การให้การศึกษา โรงเรียนได้มีการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา บูรณาการการเรียนรู้กับทุกสาระวิชา มีระบบการประกันคุณภาพภายใน ๒) การฝึกอบรม โรงเรียนได้ส่งเสริมกิจกรรมทักษะวิชาการ การประกวดโครงงาน จัดการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ๓) การพัฒนา โรงเรียนได้สนับสนุนพัฒนากิจกรรมต่างๆ มีการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา มี ๓ ด้าน ประกอบด้วย ๑) ศีล โรงเรียนได้ให้การฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม มีกิจกรรมส่งเสริมระเบียบวินัย และงานทั้ง ๔ ฝ่าย ถูกกำกับด้วยระเบียบทางราชการและจรรยาบรรณวิชาชีพครู ๒) สมาธิ โรงเรียนตระหนักในการพัฒนาการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระ มีการส่งเสริมทักษะวิชาการ ส่งเสริมการรักการอ่าน ๓) ปัญญา โรงเรียนได้

---

[๑๔๖]ตวงเพชร สมศรี, “วิธีการพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการตำรวจเชิงพุทธบูรณาการ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

ดำเนินการพัฒนาข้อมูลระบบสารสนเทศ พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา มี Best practice ของโรงเรียนและพัฒนาแหล่งเรียนรู้[๑๔๗]

วีรชัย อนันต์เธียร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมสำหรับเยาวชนไทย” ผลการวิจัยพบว่า วิธีการนำหลักธรรมมาใช้กับเยาวชน ทำได้ใน ๒ มิติ คือ การประยุกต์วิธีการสอนหลักธรรม เช่น การเปิดใจเยาวชน กิจกรรมนอกหลักสูตร การเข้าค่ายต่างๆ เป็นต้น และการขัดเกลาจิตใจ เช่น การทำให้เยาวชนมีโอกาสเข้าใกล้ศาสนา การสร้างสำนึกที่ดีให้กับเยาวชน เป็นต้น และมีกลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้หลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับเยาวชน ได้แก่ หลักเบญจศีล อริยสัจ ๔ มรรค พรหมวิหาร ๔ เป็นต้น ประกอบด้วย ๑) กลยุทธ์ด้านการอยู่ร่วมกับเพื่อนๆ และบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างสงบสุข ๒) กลยุทธ์ด้านการสร้างเสริมจิตสำนึกด้านจริยธรรมของเยาวชนและค่านิยมที่ถูกต้อง ๓) กลยุทธ์ด้านการปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรมและกฎกติกาของสังคม และ ๔) กลยุทธ์ด้านการสั่งสอนให้มีแนวคิดในการดำเนินชีวิตที่ดี[๑๔๘]

สรุปได้ว่า การพัฒนารูปแบบ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้นหรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ถ้าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ดี ก็ไม่เรียกว่าการพัฒนา และการพัฒนานั้น จะต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบและตรวจสอบกระบวนการแห่งความเจริญเติบโตและการเปลี่ยนแปลงโดยมีเป้าหมายให้เลือกสำหรับการพัฒนาหลายๆ เป้าหมาย รวมทั้งรูปแบบของการพัฒนาด้วย

ตารางที่ ๒.๑๙ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบ

นักวิจัย	สิ่งที่ค้นพบ
ประเสริฐ จรรยาสุภาพ, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓)	**การกำหนดขนาดโรงเรียนที่เหมาะสมเชิงเศรษฐกิจของโรงเรียนมัธยมศึกษา** ๑. ต้นทุนดำเนินการและต้นทุนรวมของโรงเรียน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับขนาดและความเป็นเมืองของโรงเรียน โดยเงินเดือนและค่าจ้างประจำเป็นต้นทุนที่มีความสำคัญสูงสุด ๒. ขนาดโรงเรียนที่เหมาะสมเชิงเศรษฐกิจของโรงเรียนมัธยมศึกษา ได้แก่ โรงเรียนขนาดกลาง เพราะมีต้นทุนต่อหัวต่ำที่สุด

[๑๔๗]ฉัตรชัย ธรรมครบุรี, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาของโรงเรียนรางวัลพระราชทาน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

[๑๔๘]วีรชัย อนันต์เธียร, “กลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมสำหรับเยาวชนไทย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

ตารางที่ ๒.๑๙ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบ (ต่อ)

นักวิจัย	สิ่งที่ค้นพบ
วราภรณ์ ผ่องสุวรรณ, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓)	**รูปแบบการสร้างความรู้ร่วมกัน** ประกอบด้วย ๑. ทีม ๒. กระบวนการวิจัย ๓. คอมพิวเตอร์สนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกัน ๔. การแบ่งปันความรู้ ๕. การประเมินผล **ขั้นตอนการสร้างความรู้ร่วมกัน** ได้แก่ ๑. เตรียมความพร้อม ๒. ตั้งทีมวิจัย ๓. กำหนดประเด็นปัญหาวิจัยและแบ่งปันประสบการณ์ ๔. วางแผนการวิจัย อภิปรายร่วมกัน ๕. เก็บรวบรวมข้อมูล ๖. วิเคราะห์ข้อมูล ๗. สะท้อนผลการปฏิบัติงาน ๘. ผสานความรู้เพื่อสร้างความรู้ใหม่ ๙. นำเสนอรายงานวิจัยและประเมินผล
วีระ หงส์ทวี, วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต (มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๕)	**การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน** ประกอบด้วย ๑. ด้านการวางแผนงานวิชาการ ๒. ด้านการบริหารงานวิชาการ ๓. ด้านการจัดการเรียนการสอน ๔. ด้านการพัฒนาและส่งเสริมทางด้านวิชาการ ๕. ด้านการวัดผลและประเมินผลงานทะเบียนนักเรียน ๖. ด้านการประเมินผลการจัดการงานวิชาการ
ธนู ศรีทอง และคณะ, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙)	**แนวทางพัฒนาสำนักเรียนพระปริยัติธรรม** ๑. กำหนดแผนแม่บท แผนกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติการ ๒. พัฒนาระบบกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีความน่าสนใจ และหลากหลายรูปแบบ ๓. จัดทำบันทึกข้อมูลสถิติ ๔. สร้างระบบประเมินความพึงพอใจของผู้รับบริการ

ตารางที่ ๒.๑๙ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบ (ต่อ)

นักวิจัย	สิ่งที่ค้นพบ
เฉลียว รอดเขียว และคณะ, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙)	**หลักพุทธธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต** ได้แก่ ๑. พรหมวิหาร ๔ ๒. ฆราวาสธรรม
สวัสดิ์ เพชรบูรณ์, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐)	**รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ** มีองค์ประกอบสำคัญ คือ ๑. การพัฒนาปรับปรุงสภาพแวดล้อมและบรรยากาศโรงเรียน ๒. การพัฒนาหลักสูตรใช้การสอดแทรกหรือบูรณาการพุทธธรรมและคุณลักษณศึกษา (Character Education)
วัลลภา จันทร์เพ็ญ, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔)	**รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรมตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา ๓ ระยะ** ได้แก่ ๑. ระยะเส้นฐาน ๒. ระยะทดลอง ๓. ระยะติดตามผล
บรรจง โสดาดี และคณะ, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙)	**แนวทางพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม** สรุปได้ ๖ ด้าน คือ ๑. แนวทางพัฒนาด้านสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่ ๒. แนวทางพัฒนาด้านบุคลากร ๓. แนวทางพัฒนาด้านการบริหารจัดการ ๔. แนวทางพัฒนาด้านรูปแบบปฏิบัติ/วิธีฝึกปฏิบัติ ๕. แนวทางพัฒนาด้านงบประมาณ
เฉลิมเกียรติ สง่าศรี, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๙), หน้า ๗๙.	**การพัฒนาบุคลากร** ๑. ทำให้มีความรู้ความเข้าใจแบบบูรณาการ ๒. จัดกิจกรรมการสอนได้ดี ๓. เปลี่ยนการบรรยายมาเป็นการขยายการเรียนรู้ ๔. แนะนำ ช่วยเหลือ ให้ผู้เรียนสามารถคิดเองได้
อนวัช ยาวิชัย และสุนัดตา สัตตวัตรกุล, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๖), หน้า ๙๘ - ๙๙.	**การฝึกอบรม** ๑. เพื่อปรับปรุงตนเองให้มีความรู้ ทักษะ ๒. เพื่อปรับปรุงความสามารถในการปฏิบัติงาน ๓. เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน ๔. เพื่อปรับทัศนคติต่อการดำเนินกิจกรรมอย่างมีคุณค่า

ตารางที่ ๒.๑๙ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบ (ต่อ)

นักวิจัย	สิ่งที่ค้นพบ
พระครูนิวิฐศีลขันธ์ (ณรงค์ จิตวฑฺฒโน), วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗)	**หลักพุทธธรรมในการพัฒนามนุษย์** ๑. หลักอริยสัจ ๔ ๒. หลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือมรรคมีองค์ ๘ ๓. หลักไตรสิกขา
ประทีป พืชทองหลาง, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖)	**รูปแบบการปรึกษาเชิงพุทธตามหลักกัลยาณมิตร (KALYANAMITRA Model)** ๑. สร้างศรัทธา (Faith Development) ๒. สนทนาเปิดใจ (Mental Development) ๓. เสริมธรรมเสริมปัญญา (Wisdom Development) ๔. แสวงหาสันติ (Peace Development)
ตวงเพชร สมศรี, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖)	**หลักการพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการตำรวจ** ๑. เว้นอคติ ๔ ๒. บูรณาการหลักไตรสิกขา ๓. บูรณาการหลักบุญกิริยาวัตถุ ๔. บูรณาการหลักพรหมวิหาร ๔ ๕. บูรณาการหลักความสันโดษ ๖. บูรณาการหลักทศพิธราชธรรม ๗. บูรณาการหลักกุศลกรรมบถ ๘. บูรณาการหลักทิศ ๖
ฉัตรชัย ธรรมครบุรี, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗)	**การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา** ๑. การให้การศึกษา (ศีล) ๒. การฝึกอบรม (สมาธิ) ๓. การพัฒนา (ปัญญา)
วีรชัย อนันต์เธียร, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗)	**กลยุทธ์ในการประยุกต์หลักธรรมกับเยาวชน** ๑. กลยุทธ์ด้านการอยู่ร่วมกับเพื่อนๆ และบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างสงบสุข ๒. กลยุทธ์ด้านการสร้างเสริมจิตสำนึกด้านจริยธรรมของเยาวชนและค่านิยมที่ถูกต้อง ๓. กลยุทธ์ด้านการปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรมและกฎกติกาของสังคม ๔. กลยุทธ์ด้านการสั่งสอนให้มีแนวคิดในการดำเนินชีวิตที่ดี

๒.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ และขอนำเสนอดังนี้

บุญส่ง หาญพานิช ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย” ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา มีความต้องการในระดับมาก ขณะที่สภาพเป็นจริงในปัจจุบันเกิดขึ้นในระดับค่อนข้างน้อยในทุกด้านที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการความรู้ ได้แก่ การสร้างความรู้ การจัดเก็บความรู้ การนำความรู้ไปใช้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ การบริการความรู้ การสื่อสารความรู้ การใช้เทคโนโลยี วัฒนธรรมการไว้วางใจ วัฒนธรรมพลังร่วม นอลลิดจ์เวอร์เคอร์ สิ่งท้าทาย และยุทธศาสตร์การบริหารจัดการความรู้ ลักษณะงานที่ผู้บริหารมีความต้องการในระดับมาก ให้มีการนำองค์ความรู้ใหม่ๆ ซึ่งเกิดจากการบริหารจัดการความรู้ไปใช้ ได้แก่ การประกันคุณภาพการศึกษา รองลงมา คือ การพัฒนาการเรียนการสอน หลักสูตร เทคโนโลยี ห้องสมุด การวิจัย การประเมินความดีความชอบ การธำรงรักษาบุคลากร การสร้างนักวิชาการ การกำหนดภาระงานของบุคลากร และการบริการความรู้ ผู้บริหารมีความประสงค์ให้ในระดับมาก ให้มีการแบ่งปันแลกความรู้ข้ามหน่วยงานทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการมากขึ้น ให้มีการบริการความรู้ในลักษณะของการร่วมมือที่ต่างฝ่ายต่างเป็นทั้งผู้ให้ และผู้รับบริการใน ๕ ด้าน คือ การเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณะ การถ่ายทอดความรู้ การจัดอบรมสัมมนา การอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงความรู้ และการให้คำปรึกษา

รูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทยที่นำเสนอ เน้นด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้และการบริการความรู้ ซึ่งประกอบด้วย ๑๐ ด้าน ด้านวิสัยทัศน์ คือ การเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้และชุมชนนักวิชาการด้านภารกิจ คือ การผลิต ถ่ายทอด และบริการความรู้ ด้านนโยบาย คือ ให้มีการแบ่งปันความรู้อย่างทั่วถึงทั้งภายในและภายนอกสถาบัน ด้านเป้าหมาย คือ การพัฒนาวัฒนธรรมการแบ่งปันและเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมการบริการความรู้ พัฒนานอลลิดจ์เวอร์เคอร์ พัฒนาฐานความรู้อิเล็กทรอนิกส์ของสถาบันและพัฒนาปฏิสัมพันธ์ความรู้ ด้านการประเมินคือ ประเมินความสามารถและวัฒนธรรมของสถาบัน ด้านยุทธศาสตร์ได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการความรู้ไว้ ๖ ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์ผู้บริหาร ยุทธศาสตร์นอลลิดจ์เวอร์เคอร์ ยุทธศาสตร์ปฏิสัมพันธ์ความรู้ ยุทธศาสตร์การสื่อสารความรู้และเทคโนโลยี ยุทธศาสตร์การไว้วางใจ และยุทธศาสตร์พลังร่วม ด้านสำนักบริหารจัดการความรู้ คือ การวางแผนกลยุทธ์การบริหารจัดการความรู้ ด้านกระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนและบริการความรู้ คือ การเตรียมความพร้อม การกำหนดวิธีการแบ่งปัน และเปลี่ยนและบริการ การประเมินและปรับปรุงแก้ไข ด้านผลการดำเนินการ คือ ทำให้ได้ วัฒนธรรมการแบ่งปันและเปลี่ยนความรู้ และการบริการความรู้ ชุมชนนอลลิดจ์เวอร์เคอร์ ฐานความรู้อิเล็กทรอนิกส์ปฏิสัมพันธ์ความรู้ นวัตกรรมการเรียนรู้ ผลิตภัณฑ์ และการบริการ[๑๔๙]

---

[๑๔๙]บุญส่ง หาญพานิช, “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

วิภา ทองหงำ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย ๖ องค์ประกอบ คือ ๑) การประกันคุณภาพการศึกษา ๒) การพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของนักเรียน ๓) การนิเทศการศึกษา ๔) การแนะแนวศึกษา ๕) การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และ ๖) สื่อการเรียนการสอน ซึ่งองค์ประกอบทุกตัวมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบด้านการประกันคุณภาพการศึกษา โดยที่การพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของนักเรียน การนิเทศการศึกษา การแนะแนวการศึกษา การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และสื่อการเรียนการสอน มีความสัมพันธ์โดยตรงต่อการประกันคุณภาพการศึกษา และมีความสัมพันธ์โดยอ้อมกับการประกันคุณภาพการศึกษาโดยส่งผ่านการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของนักเรียน[๑๕๐]

พูนสุข มาศรังสรรค์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ” ผลการวิจัยพบว่า คนในสถาบันครอบครัวและในสถาบันอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง สามารถใช้ประโยชน์จากหลักธรรมต่างๆ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยการนำมาประยุกต์ร่วมกับแนวทางการดำเนินการของประเทศทางตะวันตก ตะวันออก และประเทศไทย ในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ ปัจจุบันเป็นการจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ เพื่อใช้จัดการกับความรุนแรงในครอบครัวได้อย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมีวิธีการและเครื่องมือสำหรับแต่ละปัจเจกบุคคลเริ่มลงมือนำไปจัดการฯ ได้เองอย่างรีบด่วน และหมั่นนำไปปฏิบัติในระยะยาว และแผ่ขยายไปในองค์รวมของสังคม ในมิติของ (๑) การแปรเปลี่ยนความขัดแย้งที่เป็นความก้าวร้าวรุนแรง ให้เป็นความเข้าใจอันดีต่อกัน (Transformation) (๒) การหาทางแก้ไขปัญหาความรุนแรงในระดับต่างๆ รวมถึงการป้องกันมิให้เกิดซ้ำซ้อน (Solution in Terms of Problem Solving and Prevention) และการเยียวยา (Healing) รักษาใจตนให้สงบสันติไปพร้อมๆ กับคนในครอบครัว

หัวใจสำคัญของการบูรณาการเชิงพุทธเพื่อใช้จัดการความรุนแรงในครอบครัวในงานนี้ คือ การเข้าไปจัดการกับฐานของใจในปัจเจก ด้วยการฝึกฝน บ่มเพาะจิตใจให้ตั้งมั่น แน่วแน่ มีสัมมาสมาธิในการปรับปรุงพัฒนาตนให้มีสัมมาทิฏฐิ มีสติสัมปชัญญะอยู่ในปัจจุบันขณะ ไม่ตกเป็นทาสของอารมณ์ร้ายต่างๆ โดยเริ่มจากการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบภายในจิตใจตนเอง ได้แก่ ตัณหา ทิฏฐิ มานะ เพื่อลด ละ เลิก ความยึดมั่นในตัวตน ความเห็นแก่ตัว ความตระหนี่ ความมักได้ และความไม่เห็นอกเห็นใจผู้อื่น อันเป็นสาเหตุแห่งความก้าวร้าวรุนแรงร่วมกับการพัฒนารูปแบบของการดำเนินชีวิตครอบครัวของปัจเจกให้เศรษฐกิจกับจิตใจไปด้วยกันในหลักแห่งความสันโดษ พอเพียงในทางสายกลางอันอุดมด้วยศีล สมาธิและปัญญา (ไตรสิกขา) จากหลักพุทธธรรมต่างๆ ผสานกับการใช้แนวทางดีๆ ของตะวันตกและตะวันออก รวมถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเพื่อประโยชน์สูงสุด ปลอดภัยจากความขัดแย้งรุนแรงใดๆ เพราะเมื่อใจของปัจเจกสงบสันติสุขแล้ว ความวุ่นวาย ขัดแย้ง สับสน ไม่ลงรอยในรูปต่างๆ จากใครหรืออะไรก็ตาม ไม่อาจสร้างความกดดันในใจเขาให้ประทุเป็นความรุนแรงทางวาจาและทางกายได้อีก ที่สำคัญอีกสิ่งหนึ่งคือ สังคมโดยองค์รวมต้องร่วมสร้าง

---

[๑๕๐]วิภา ทองหงำ, “รูปแบบการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๔).

ค่านิยมในคุณค่าแท้มากกว่าคุณค่าเทียมในทุกสิ่งที่เกี่ยวพันกับการดำเนินชีวิตครอบครัว ทั้งทางตรงและทางอ้อม[๑๕๑]

สิริมา หมอนไหม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการศึกษาเพื่อสิทธิเด็กในโรงเรียนมัธยมศึกษาตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ” ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบการบริหารจัดการศึกษาเพื่อสิทธิเด็กในโรงเรียนมัธยมศึกษา มี ๗ องค์ประกอบ คือ ๑) การพัฒนาผู้เรียน ๒) การดูแลช่วยเหลือนักเรียน ๓) การจัดสภาพแวดล้อม ๔) การเสริมสร้างความปลอดภัย ๕) การมีส่วนร่วม ๖) การวางแผน และ ๗) การส่งเสริมสุขภาพ[๑๕๒]

ดวงใจ ช่วยตระกูล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารความเสี่ยงในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยความเสี่ยงด้านการเรียนการสอน ควรใช้วิธีการบริหารความเสี่ยงโดยการควบคุมและหามาตรการในการป้องกันความเสี่ยง รวมไปถึงถ่ายโอนความเสี่ยง ปัจจัยความเสี่ยงด้านการเงิน ควรใช้วิธีการบริหารความเสี่ยงโดยการควบคุมและหามาตรการในการป้องกันความเสี่ยง ปัจจัยความเสี่ยงด้านความมั่นใจทางการศึกษา ควรใช้วิธีการควบคุมและหามาตรการในการป้องกันความเสี่ยง รวมถึงการมีส่วนร่วมของภาคีคือชุมชน ผู้ปกครองและผู้ประกอบการ ปัจจัยความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม ควรใช้วีการบริหารความเสี่ยงโดยการควบคุมและหามาตรการในการป้องกันความเสี่ยงรวมไปถึงถ่ายโอนความเสี่ยง ปัจจัยความเสี่ยงด้านการบริหารจัดการความปลอดภัย ควรใช้วิธีการควบคุมและหามาตรการในการป้องกันความเสี่ยง รวมไปถึงการมีส่วนร่วมของนักเรียน ผู้ปกครอง บุคลากรในสถานศึกษา ชุมชน คณะกรรมการสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้อง[๑๕๓]

ชัยวัฒน์ อุทัยแสน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การบริหารความปลอดภัยสถานศึกษา” ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์การบริหารความปลอดภัยสถานศึกษา ประกอบด้วย ๑) การกำหนดแนวทางปฏิบัติเพื่อความปลอดภัย ๒) การบริหารความเสี่ยง ๓) การกำหนดแผนและมาตรฐานความปลอดภัย ๔) การประเมินความปลอดภัย ๕) นโยบายด้านความปลอดภัย และ ๖) การป้องกันความเสียหาย โดยที่รูปแบบความสัมพันธ์ของกลยุทธ์การบริหารความปลอดภัยสถานศึกษา จากการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) พบว่า กลยุทธ์ทั้ง ๖ มีความสัมพันธ์กัน โดยมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์[๑๕๔]

---

[๑๕๑]พูนสุข มาศรังสรรค์, “การจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

[๑๕๒]สิริมา หมอนไหม, “การบริหารจัดการศึกษาเพื่อสิทธิเด็กในโรงเรียนมัธยมศึกษาตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๔).

[๑๕๓]ดวงใจ ช่วยตระกูล, “การบริหารความเสี่ยงในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๑).

[๑๕๔]ชัยวัฒน์ อุทัยแสน, “กลยุทธ์การบริหารความปลอดภัยสถานศึกษา”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๕).

พระปลัดสมบัติ จิติญาโณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้ตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนจังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการจัดการความรู้ตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนจังหวัดนครสวรรค์นั้น ผู้บริหารจะต้องสร้างแบบที่ดีในการบริหาร รวมถึงการจัดการความรู้ในโรงเรียนจังหวัดนครสวรรค์ จะเป็นต้นแบบได้ดี เพราะสังคมย่อมจับตามองถึงพฤติกรรมกระทำทุกกิริยาบถของผู้บริหารโรงเรียน ดังนั้น ทิศทางการจัดการความรู้และบูรณาการแบบองค์รวม องค์กร บุคลากร สถานศึกษา การจัดการ ให้เชื่อมโยงกับภารกิจ ๔ ด้าน ได้แก่ ผู้บริหารการจัดการความรู้ ทัศนคติ ความคิด และพฤติกรรมบุคลากร การบูรณาการทางการศึกษาของโรงเรียน แผนการจัดการความรู้สมบูรณ์ที่สุดด้วยการจัดการความรู้ เป็นกำลังใจให้กับบุคลากรในองค์กร การให้อภัย มีความรอบคอบ รับผิดชอบ เป็นกำลังใจให้แก่บุคลากร และไม่ปกป้องคนชั่ว แต่ต้องช่วยเหลือคนดีเป็นต้น[๑๕๕]

พระครูศรีรัตนธรรมวิเทศ (ปกานนท์ พิลาพันธ์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในประเทศอังกฤษ” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในประเทศอังกฤษ ได้แก่ ๑) ด้านสถานที่วัดต้องมีสัปปายะทั้ง ๗ (๑.ที่อยู่ เสนาสนะสัปปายะ ๒.โคจรคาม การเดินทางสะดวก ๓.การพูดคุย คือ ธัมมัสสวนสัปปายะ ๔.บุคคล คือ ปุคคลสัปปายะ ๕.โภชนะ คือ อาหารสัปปายะ ๖.ฤดู คือ อุตุสัปปายะ และ ๗.อิริยาบถ) ตามหลักสัปปายะ ๒) ด้านวิทยากร ควรเป็นรูปแบบวิทยากรมีความรู้ดี ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ คือ มีความประพฤติดี มีความสามารถดี รู้เหตุแห่งการเกิดของสุขหรือทุกข์ และผลที่จะเกิดจากเหตุ รู้จักตนเอง รู้จักประมาณ รู้จักกาลเทศะ รู้จักชุมชน และบุคคลที่เข้าไปเกี่ยวข้อง แล้วนำกระบวนการพัฒนาเชิงระบบมาใช้ ๓) การบริหารจัดการที่ดี ต้องมีการประชุมปรึกษาหารือกันเนืองๆ และมีการวางแผนระยะสั้นและแผนระยะยาว ระยะ ๑ ปี ๕ ปี ๑๐ ปี ตามหลักอปริหานิยธรรม ๗[๑๕๖]

แม่ชีเณรัชฌา ศักดิ์ศิริสัมพันธ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธวิธีบริหารเพื่อการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบพุทธวิธีบริหารเพื่อการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมฝ่ายคณะสงฆ์ใช้หลักในการบริหารสอดคล้องกับพุทธวิธีบริหารของพระพุทธเจ้า ส่วนของคฤหัสถ์ใช้การประยุกต์หลักบริหารตะวันตกผสานกับหลักธรรมในการพัฒนาเป็นการพัฒนาองค์กร ๖ ด้าน การปฏิบัติใช้หลักสติปัฏฐาน ๔ และกิจกรรมที่ประยุกต์ร่วมสมัย โดยใช้หลักธรรมได้แก่ ไตรสิกขา เมตตา โดยมีจุดหมายเพื่อให้ความสำคัญกับการปฏิบัติธรรม พร้อมกันกับการช่วยกันรักษา ปฏิบัติตาม และถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลังได้ปฏิบัติสืบต่อไป[๑๕๗]

---

[๑๕๕]พระปลัดสมบัติ จิติญาโณ, “การจัดการความรู้ตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนจังหวัดนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

[๑๕๖]พระครูศรีรัตนธรรมวิเทศ (ปกานนท์ พิลาพันธ์), “รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในประเทศอังกฤษ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

[๑๕๗]แม่ชีเณรัชฌา ศักดิ์ศิริสัมพันธ์, “พุทธวิธีบริหารเพื่อการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม” , **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

สรุปได้ว่า การบริหาร คือ การวางแผนและการจัดองค์การให้สามารถดำเนินกิจการต่างๆ ได้ตามวัตถุประสงค์ที่องค์การนั้นตั้งไว้ การวางแผนยังหมายรวมถึงการจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุมการทำงานเพื่อให้กิจกรรมขององค์การดำเนินไปตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดและคุ้มค่ากับทรัพยากรที่มีอยู่ โดยอยู่บนพื้นฐานของปัจจัยในการบริหารในองค์กรเป็นสำคัญ

ตารางที่ ๒.๒๐ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ

นักวิจัย	สิ่งที่ค้นพบ
บุญส่ง หาญพานิช, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖)	**ยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการความรู้** ได้แก่ ๑. ยุทธศาสตร์ผู้บริหาร ๒. ยุทธศาสตร์นอลลิดจ์เวอร์เคอร์ ๓. ยุทธศาสตร์ปฏิสัมพันธ์ความรู้ ๔. ยุทธศาสตร์การสื่อสารความรู้และเทคโนโลยี ๕. ยุทธศาสตร์การไว้วางใจ ๖. ยุทธศาสตร์พลังร่วม
วิภา ทองหงำ, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๔)	**องค์ประกอบการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน** ๑) การประกันคุณภาพการศึกษา ๒) การพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของนักเรียน ๓) การนิเทศการศึกษา ๔) การแนะแนวศึกษา ๕) การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ๖) สื่อการเรียนการสอน
พูนสุข มาศรังสรรค์, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔)	**การจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ** ๑. การแปรเปลี่ยนความขัดแย้งที่เป็นความก้าวร้าวรุนแรง ให้เป็นความเข้าใจอันดีต่อกัน (Transformation) ๒. การแก้ไขปัญหาความรุนแรงในระดับต่างๆ รวมถึงการป้องกันมิให้เกิดซ้ำซ้อน (Solution in Terms of Problem Solving and Prevention) ๓. การเยียวยา (Healing) รักษาใจตนให้สงบสันติไปพร้อมๆ กับคนในครอบครัว

ตารางที่ ๒.๒๐ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ (ต่อ)

นักวิจัย	สิ่งที่ค้นพบ
สิริมา หมอนไหม, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๔)	**องค์ประกอบการบริหารจัดการศึกษาเพื่อสิทธิเด็ก** ๑) การพัฒนาผู้เรียน ๒) การดูแลช่วยเหลือนักเรียน ๓) การจัดสภาพแวดล้อม ๔) การเสริมสร้างความปลอดภัย ๕) การมีส่วนร่วม ๖) การวางแผน ๗) การส่งเสริมสุขภาพ
ดวงใจ ช่วยตระกูล, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๑)	**การบริหารความเสี่ยงในสถานศึกษา** ๑. ด้านการเรียนการสอน ๒. ด้านการเงิน ๓. ด้านความมั่นใจทางการศึกษา ๔. ด้านสิ่งแวดล้อม ๕. ด้านการบริหารจัดการความปลอดภัย ควรใช้วิธีการควบคุมและหามาตรการในการป้องกันความเสี่ยง รวมไปถึงการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
ชัยวัฒน์ อุทัยแสน, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๕)	**กลยุทธ์การบริหารความปลอดภัยสถานศึกษา** ๑) การกำหนดแนวทางปฏิบัติเพื่อความปลอดภัย ๒) การบริหารความเสี่ยง ๓) การกำหนดแผนและมาตรฐานความปลอดภัย ๔) การประเมินความปลอดภัย ๕) นโยบายด้านความปลอดภัย ๖) การป้องกันความเสียหาย
พระปลัดสมบัติ จิตฺตญาโณ, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗)	**การจัดการความรู้ตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียน** ๑. ความรู้ ๒. ทัศนคติ ๓. ความคิด ๔. พฤติกรรมบุคลากร

ตารางที่ ๒.๒๐ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ (ต่อ)

นักวิจัย	สิ่งที่ค้นพบ
พระครูศรีรัตนธรรมวิเทศ (ปกานนท์ พิลาพันธ์), วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗)	**รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติกัมมัฏฐาน** ๑. ด้านสถานที่ วัดต้องมีสัปปายะทั้ง ๗ ๒. ด้านวิทยากร ควรเป็นรูปแบบวิทยากรมีความรู้ดี ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ๓. การบริหารจัดการที่ดี ต้องมีการประชุมปรึกษาหารือกันเนืองๆ ตามหลักอปริหานิยธรรม ๗
แม่ชีเณรัชฌา ศักดิ์ศิริสัมพันธ์, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗)	**พุทธวิธีบริหารเพื่อการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม** ๑. ฝ่ายคณะสงฆ์ใช้หลักในการบริหารสอดคล้องกับพุทธวิธีบริหารของพระพุทธเจ้า ๒. ฝ่ายคฤหัสถ์ใช้การประยุกต์หลักบริหารตะวันตกผสานกับหลักธรรมในการพัฒนาเป็นการพัฒนาองค์กร ๖ ด้าน

๒.๕.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนวิถีพุทธ

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนวิถีพุทธ และขอนำเสนอดังนี้

มณกาญจน์ ทองใย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านโครงสร้างการบริหารงาน ได้แก่ การกำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารอย่างชัดเจน สามารถปรับโครงสร้างขององค์กรให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารและคณะกรรมการสถานศึกษา คณะครู นักเรียน ผู้ปกครอง พระสงฆ์ องค์การทางราชการและองค์กรในชุมชน ร่วมกันรับผิดชอบในการดูแลเยาวชนให้ประพฤติตนเป็นคนดี ด้านกระบวนการดำเนินงาน มีการสรุปและรายงานผลการดำเนินงานตามโครงการอย่างสม่ำเสมอ ด้านผลสำเร็จที่คาดว่าจะได้รับ โดยการสร้างเยาวชนให้มีขันติ มีความอดทนอดกลั้น มีวิริยะอุตสาหะ รู้จักการให้และทำกิจกรรมต่างๆ เป็นหมู่คณะได้[๑๕๘]

พระเมธีธรรมาลังการ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา แพร่ เขต ๑” ผลการวิจัยพบว่า

---

[๑๕๘]มณกาญจน์ ทองใย, “การพัฒนารูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๙).

๑. สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลได้ทั้งสิ้น ๒๔๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๕๒ เป็นเพศชาย จำนวน ๑๐๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๕๕ เป็นเพศหญิง จำนวน ๑๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๔๕ มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๖๑ วุฒิการศึกษาปริญญาตรี จำนวน ๒๒๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๒.๓๔ วุฒิการศึกษาปริญญาโท จำนวน ๑๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๖๕ และวุฒิการศึกษาปริญญาเอก จำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๐.๔๐ มีประสบการณ์การทำงานต่ำกว่า ๑๐ ปี จำนวน ๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๐๕ และประสบการณ์การทำงานตั้งแต่ ๑๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๒๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๙๕ เป็นโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน ๑๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๒๓ และโรงเรียนประถมศึกษาที่ขยายโอกาสทางการศึกษา จำนวน ๑๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๗๗

๒. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่ เขต ๑ ใน๔ ด้าน คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (X:๔.๐๙) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน

๓. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่ เขต ๑ จำแนกตามประเภทของโรงเรียน พบว่า ในภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ[๑๕๙]

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ : ศึกษากรณี โรงเรียนวิถีพุทธ ๑๐ เขตพื้นที่ศึกษา” ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนได้รับการจัดการศึกษาในระดับดีมาก และอาจารย์และผู้บริหารมีการจัดการศึกษาในระดับมากแก่ผู้เรียนในโรงเรียนวิถีพุทธ ทั้งในการเตรียมปัจจัยภายนอก ความเป็นกัลยาณมิตร หลักสูตรการบริหารการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนรู้ในและนอกชั้นเรียน การวัดและประเมินผล และผู้เรียนตามวิถีพุทธ ซึ่งเป็นปัจจัยตาม เมื่อแยกพิจารณาตามเพศทั้งผู้เรียนและอาจารย์ผู้บริหารไม่มีความแตกต่างกันในด้านรูปแบบ แยกตามภูมิลำเนา ระดับการศึกษาและตำแหน่งอาจารย์ของผู้บริหารและอาจารย์ มีการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อแยกตามอายุ ระดับชั้นที่ศึกษา อายุ ที่ตั้งของโรงเรียน และโรงเรียนที่แตกต่างกันผู้เรียนจะได้รับการจัดการศึกษาที่แตกต่างกันและผู้บริหาร และอาจารย์ที่ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ตั้งของโรงเรียนต่างกัน มีการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนต่างกัน โดยภาคกลางมีการจัดการศึกษาตามวิถีพุทธในระดับดีมากกว่าพื้นที่อื่น

การจัดการศึกษาตามวิถีพุทธให้แก่สถานศึกษาในแต่ละโรงเรียน มีรูปแบบที่เป็นไปในแนวเดียวกัน มาตรฐานเดียวกันและเสมอภาคกัน จะต้องจัดการโดยทุกฝ่ายทั้งชุมชน ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ผู้บริหาร นักเรียนและผู้บริหารในพื้นที่ และการจัดสรรทรัพยากรให้ทั่วถึงเกิดประโยชน์แก่ทั้งโรงเรียน และผู้เรียนต้องได้รับความร่วมมือในการเข้าร่วมการจัดสรร และการกำหนดแนวทางการ

---

[๑๕๙]พระเมธีธรรมาลังการ และคณะ, “การใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา แพร่ เขต ๑”, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ก - ข.

บริหาร มาตรฐานศึกษาและการจัดการเรียนรู้โดยผู้บริหารการศึกษาระดับชาติ ระดับท้องถิ่นหรือพื้นฐานและระดับโรงเรียนร่วมกัน เพื่อให้เกิดโรงเรียนวิถีพุทธตามความต้องการของสังคม[๑๖๐]

เสือ สัชชานนท์ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา มีรูปแบบการพัฒนาที่ชัดเจนทั้งในด้านลักษณะทางกายภาพ พฤติกรรม การพัฒนาจิตใจ และปัญญา คือ *รูปแบบของการพัฒนาจริยธรรมในขั้นศีล* พบว่า เป็นการพัฒนาพฤติกรรมทางกายและวาจา โดยใช้เครื่องมือในการฝึก คือ วินัย กฎหมาย กฎกติกา ระเบียบ การพัฒนาจริยธรรมในขั้นศีลเป็นการสร้างฐานชีวิตให้แข็งแกร่ง คนมีศีลเป็นคนไม่มีโทษ เพราะประพฤติสุจริตทางกาย การฝึกการสื่อสารที่ดี การประกอบอาชีพที่ส่งผลให้การดำรงชีวิตมีความสุข *รูปแบบของการพัฒนาจริยธรรมในขั้นสมาธิ* พบว่า สมาธิเป็นเครื่องมือในการทำจิตใจให้หนักแน่น เป็นการรวมกระแสจิตเป็นหนึ่งเดียว ทำให้ใจแน่วแน่ในสิ่งเดียว มีคุณภาพและสมรรถภาพทางจิต ทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง สามารถควบคุมตนเองได้ดี ทำให้จิตนุ่มนวลควรแก่การงาน และจิตมีพลังมีคุณสมบัติความพร้อมในการปฏิบัติงาน *รูปแบบของพัฒนาจริยธรรมในขั้นปัญญา* เป็นการพัฒนาฝึกฝนศึกษาให้เข้าใจ มีความรู้ เกิดความเข้าใจในสรรพสิ่งตามความเป็นจริง เข้าใจตามความเกิดขึ้นของสิ่งนั้น พิจารณาสภาพปัญหาตามเหตุ ตามปัจจัยที่ส่งผลต่อกัน ยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น ใช้หลักความจริงแก้ปัญหาตามที่เกิดขึ้นจริง มีจิตใจเป็นอิสระจากสิ่งทีสัมพันธ์กับชีวิต ดำรงตนอยู่อย่างรู้เท่าทัน ใช้ปัญญาเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต เข้าใจจุดมุ่งหมายของชีวิต รู้จักวิธีที่จะนำชีวิตไปในทางที่ดี รู้จักสร้างระเบียบวินัยให้กับชีวิตและอยู่อย่างปลอดภัยไร้เวร[๑๖๑]

สุกัลยา สุเฌอ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาองค์ประกอบและการส่งเสริมพรหมวิหารสี่ของเด็กปฐมวัยด้วยรูปแบบการเรียนการสอนแบบ RACA” ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมพรหมวิหาร ๔ ในเด็กปฐมวัย ควรส่งเสริมทั้ง ๔ องค์ประกอบ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งเป็นธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาความมีน้ำใจ ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมถึงความมีมนุษยสัมพันธ์ด้วย ทั้งนี้เนื่องจากถ้าทุกคนมีเมตตา กรุณา มุทิตา โดยมีอุเบกขากำกับอยู่ ก็จะมีน้ำใจช่วยเหลือส่งเสริมกันด้วยความสัมพันธ์อันดี พร้อมทั้งดำรงรักษาความเป็นธรรมในสังคม และความเข้มแข็งรับผิดชอบตัวตนไว้ได้ รวมทั้งดำรงรักษาสังคมเล็กในบ้าน สังคมสากลของมวลมนุษย์ ตลอดจนถึงการอภิบาลโลกด้วย[๑๖๒]

---

[๑๖๐]สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย และคณะ, “การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ : ศึกษากรณี โรงเรียนวิถีพุทธ ๑๐ เขตพื้นที่ศึกษา”, **รายงานการวิจัย**, (คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ก - ข.

[๑๖๑]เสือ สัชชานนท์ และคณะ, “การศึกษารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์”, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ก - ข.

[๑๖๒]สุกัลยา สุเฌอ, “การศึกษาองค์ประกอบและการส่งเสริมพรหมวิหารสี่ของเด็กปฐมวัยด้วยรูปแบบการเรียนการสอนแบบ RACA”, **วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**, ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๒, (กุมภาพันธ์ - พฤษภาคม ๒๕๕๕) : ๑๐๐.

ดร.สิน งามประโคน และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล” ผลการวิจัยพบว่า ครูอาจารย์และนิสิตนักศึกษา มีความคิดเห็นต่อคุณธรรมและจริยธรรมของนิสิตนักศึกษาในแต่ละด้าน ดังนี้

๑. ด้านการพัฒนาตนเองของครูอาจารย์ นิสิตนักศึกษา มีความคิดเห็นสอดคล้องกันที่เด่นชัด คือ มีความกตัญญูกตเวทีสำนึกในบุญคุณของผู้อื่นหรือสิ่งอื่น รู้จักเลือกแบบอย่างที่ดี นำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตและมีระเบียบวินัยในการดำเนินชีวิตโดยสุจริตและรู้จักรับฟังเหตุผลจากผู้อื่นและพร้อมที่จะแก้ไขปรับปรุงตนเอง ในระดับปานกลาง ต่ำกว่าความคิดเห็นของครูอาจารย์ คือ รู้หลักการปฏิบัติตนให้ดีในท้องถิ่น ชุมชนและสังคม รู้จักประมาณในการบริโภคและการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

๒. ด้านสังคม ครูอาจารย์ นิสิตนักศึกษา มีความคิดเห็นสอดคล้องกันที่เด่นชัด คือ นิสิตนักศึกษาไม่ล่วงละเมิดสิ่งที่รักของหวงแหนของผู้อื่น รวมทั้งสิ่งของและข่มเหงจิตใจลบหลู่เกียรติและวงศ์ตระกูล แสดงไมตรีและความหวังต่อเพื่อนร่วมงานด้วยความเต็มใจ โดยไม่เอารัดเอาเปรียบเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน และเข้าใจในหลักกรรมว่า ทำดีมีผลดี ทำชั่วมีผลชั่ว

๓. ด้านคุณลักษณะ การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมของนิสิต นักศึกษาที่เด่นชัด คือ เมื่อเห็นผู้อื่นทำดีประสบความสำเร็จก็พลอยยินดี มีใจเป็นกลาง เข้าใจด้วยเหตุผล และอยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์

๔. ด้านการบำเพ็ญตนสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้อื่นของนิสิตนักศึกษาที่เด่นชัด คือ การรู้จักปรับตัวให้เข้ากับคนอื่นได้ และวางตนเสมอต้นเสมอปลาย แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละ และรู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคีต่อกัน

๕. ด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนิสิตนักศึกษาที่เด่นชัด คือ นักศึกษาอบอุ่นใจเมื่ออยู่กับครอบครัว และสภาพแวดล้อมทางสังคมเป็นสื่อกลางส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้านคุณธรรมและจริยธรรม

ปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนิสิตนักศึกษาในแต่ละด้านดังต่อไปนี้

๑. ปัญหาและอุปสรรคของตัวนิสิตนักศึกษาด้านการพัฒนาตนเอง ที่เด่นชัด คือปล่อยจิตใจตามกระแสบริโภคนิยม ขาดการควบคุมกาย และจิตใจ และนักศึกษามีค่านิยมไม่เหมาะสมในด้านต่างๆ โดยไม่คำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดปัญหาในตนเอง และสังคมมากขึ้น ไม่รู้จักฐานะตนเองในการดำเนินชีวิต

๒. ปัญหาและอุปสรรคของตัวนิสิตนักศึกษาด้านสังคมที่เด่นชัด คือ นักศึกษาติดเพื่อน มีพฤติกรรมเลียนแบบซึ่งกันและกัน แม้จะรู้ว่าสิ่งนั้นไม่ถูกต้อง และนักศึกษาสนใจการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและโลกในปัจจุบัน

๓. ปัญหาและอุปสรรคของตัวนิสิตนักศึกษาด้านสภาพแวดล้อมที่เด่นชัด คือ ครูอาจารย์ยังไม่เป็นกัลยาณมิตรของนักศึกษา นักศึกษาชอบเลียนแบบพฤติกรรมแบบตะวันตก เช่น การแต่งกาย การใช้จ่ายฟุ่มเฟือย เปลี่ยนทรงผม สภาพแวดล้อมทางสังคมและสื่อประเภทต่างๆ มอมเมานักศึกษาให้เกิดพฤติกรรมบริโภคอย่างขาดสติ และนักศึกษายังหลงคำโฆษณาชวนเชื่อสิ่งบริโภคและอุปโภคต่างๆ ในทางผิด เช่น การโฆษณาทางโทรศัพท์ โดยขาดวิจารณญาณที่ดี

๔. ปัญหาและอุปสรรคของตัวนิสิตนักศึกษาด้านการเรียนการสอนที่เด่นชัด คือ การอบรมสั่งสอนและปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่นิสิต นักศึกษา ครูอาจารย์ มีภาระหน้าที่ในการสอนและงานอื่นๆ มาก จึงไม่มีเวลาเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมแก่นิสิตนักศึกษา

๕. ปัญหาและอุปสรรคของตัวนิสิตนักศึกษาด้านกลุ่มเพื่อนที่เด่นชัด คือ นักศึกษามักจะเชื่อเพื่อนและช่วยกันปกปิดความลับของเพื่อนในทางที่ไม่ถูกและบางครั้งนักศึกษาชอบทำตามเพื่อนทางที่ไม่ถูกไม่ควร เช่น การดื่มสุรา สูบบุหรี่ และสารเสพติด เป็นต้น เมื่อพิจารณาโดยภาพรวม พบว่า ครูอาจารย์ และนิสิตนักศึกษา มีความเห็นในข้อที่นิสิตนักศึกษาต้องปรับปรุงแก้ไขตนเอง คือ การรู้จักคิดริเริ่มสร้างสรรค์และการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล และมีความขยัน ประหยัด และอดทนซึ่งอยู่ในเกณฑ์ต่ำ

แนวทางในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมแก่นิสิตนักศึกษาที่เด่นชัด คือ พ่อแม่ให้การอบรมสั่งสอน ช่วยชี้แนะพฤติกรรมของตนเป็นแบบอย่างที่ดีด้วย กลุ่มเพื่อนมีส่วนช่วยชักจูงใจให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ดี ควรมีการแนะนำต้นแบบที่ดี หรือแบบอย่างที่ดีแก่นิสิตนักศึกษา และควรจัดกิจกรรมให้มีการยกย่องส่งเสริมคนดี และว่ากล่าวตักเตือนให้นิสิตนักศึกษา ปรับปรุงพฤติกรรมที่บกพร่องและการจัดสภาพแวดล้อมสื่อ เพื่อส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา[๑๖๓]

รัตนา อัตภูมิสุวรรณ์ และสมชาย เวชกรรม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาที่มีผลต่อทัศนคติในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษา หลักสูตรเตรียมวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ” พบว่า การจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา ควรจัดให้มีการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมภายในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการเสริมสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการติดตามข่าวสารข้อมูลการประชาสัมพันธ์ทั่วไปของโรงเรียน และควรมีการวางแผนอย่างเป็นระบบในการนำเสนอรูปแบบการจัดสภาพแวดล้อมการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมภายในสถานศึกษาให้มีความหลากหลาย โดยเฉพาะรูปแบบที่สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ในการโต้ตอบกับผู้เรียนได้ และที่สำคัญสถานศึกษาควรสนับสนุนให้มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งสภาพแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการรับรู้และการเสแดงพฤติกรรมให้กับเยาวชน เช่น การจัดระเบียบการขึ้นลงบันได ให้เป็นทางเดินเดียวกัน การใช้ลิฟท์ร่วมกัน เป็นต้น[๑๖๔]

พระประวิทย์ สมสนุก และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๑” พบว่า การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ควรมีการจัดกิจกรรมให้นักเรียนและครูปฏิบัติอย่างต่อเนื่องตามหลักการทางพระพุทธศาสนา อีกทั้งครูควรสร้างความเข้าใจและตระหนักในความ

---

[๑๖๓]ดร. สิน งามประโคน และคณะ, “การศึกษาคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล”, **รายงานการวิจัย**, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ก - ค.

[๑๖๔]รัตนา อัตภูมิสุวรรณ์ และสมชาย เวชกรรม, “การจัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาที่มีผลต่อทัศนคติในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษา หลักสูตรเตรียมวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ”, **วารสารวิชาการศิลปศาสตร์ประยุกต์**, (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๒) : ๕๔.

ประพฤติให้มาก ตั้งแต่กาย วาจา ใจ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี ผู้บริหารและครูต้องร่วมกันอบรมให้นักเรียนมีจิตสำนึกในหน้าที่ของตนเอง ปลูกฝังให้นักเรียนมีระเบียบวินัย เช่น มาโรงเรียนให้ทันเข้าแถว รับประทานอาหารเสร็จแล้วต้องเก็บจานให้เรียบร้อย เป็นต้น[๑๖๕]

สรุปได้ว่า โรงเรียนวิถีพุทธนั้น จะเน้นการจัดการเรียนการสอน และรูปแบบภายในโรงเรียนให้สอดคล้องกับคำสอนของพระพุทธศาสนา มีหลักไตรสิกขา เป็นเบื้องต้น เพื่อพัฒนาคุณภาพของนักเรียน ทางด้านคุณธรรมจริยธรรมควบคุมไปกับความรู้สามัญศึกษาเหมือนกับโรงเรียนอื่นๆ รวมทั้งยังเน้นให้บุคลากรมีคุณธรรมจริยธรรม เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน และส่งเสริมให้นักเรียนสามารถนำเอาหลักธรรมที่ผสมผสานกับสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนไปบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวันและในสังคมได้อย่างมีความสุข

ตารางที่ ๒.๒๑ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนวิถีพุทธ

นักวิจัย	สิ่งที่ค้นพบ
มณกาญจน์ ทองใย, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๙)	**รูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ** ๑. การกำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารอย่างชัดเจน ๒. ปรับโครงสร้างขององค์กรให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนที่เปลี่ยนแปลงไป ๓. มีการสรุปและรายงานผลการดำเนินงานตามโครงการอย่างสม่ำเสมอ
พระเมธีธรรมาลังการ และคณะ, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ก - ข.	**หลักธรรมในการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ** พรหมวิหารธรรม ๑. เมตตา ๒. กรุณา ๓. มุทิตา ๔. อุเบกขา

[๑๖๕]พระประวิทย์ สมสนุก, พระมหาวรวิทย์ ทาระพันธ์ และพระมหาสุพจน์ คนไว, “การศึกษาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๑”, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๙), หน้า ๑๐๔.

ตารางที่ ๒.๒๑ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนวิถีพุทธ (ต่อ)

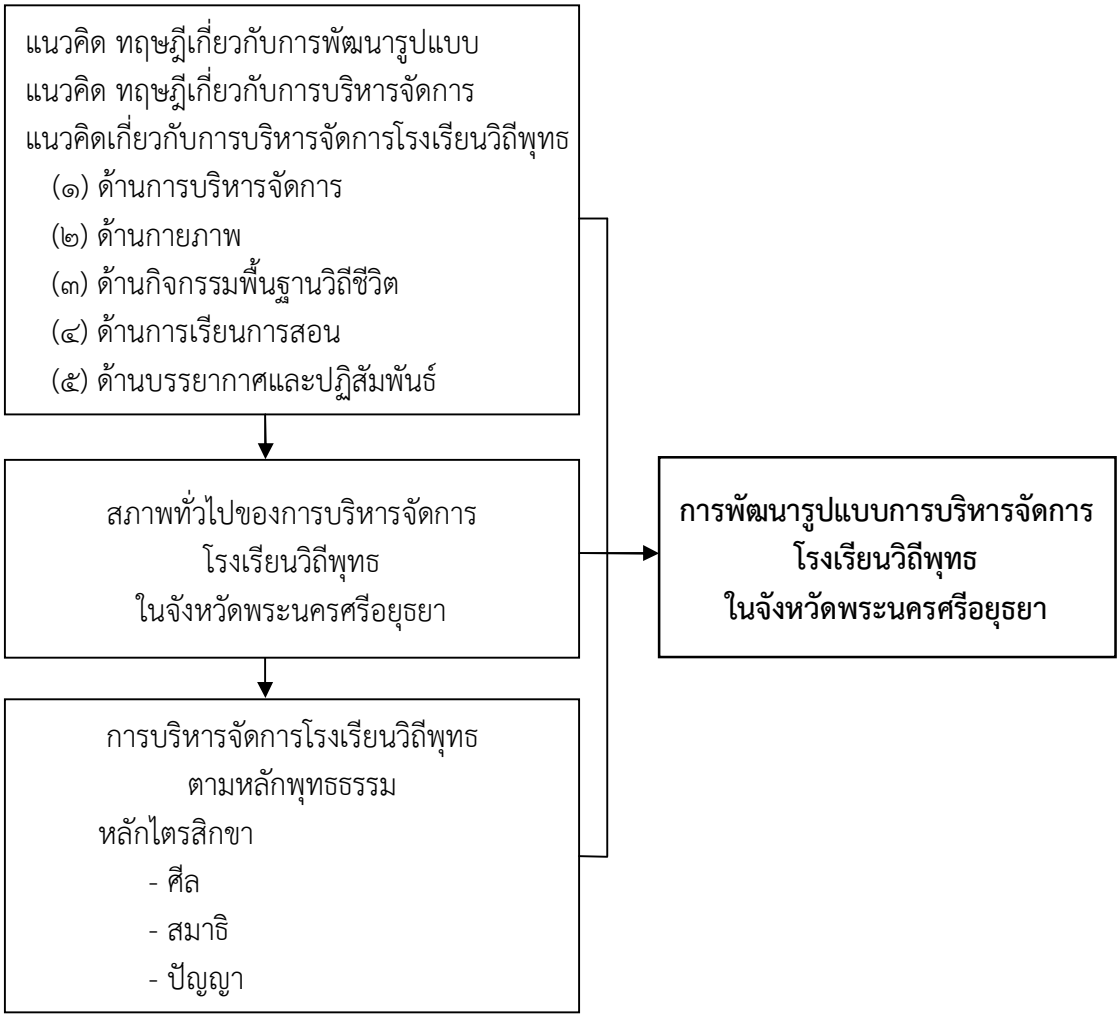
นักวิจัย	สิ่งที่ค้นพบ
สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย และคณะ, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ก - ข.	**แนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธ** ๑. ต้องจัดการโดยทุกฝ่ายทั้งชุมชน ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ผู้บริหาร นักเรียนและผู้บริหารในพื้นที่ ๒. การจัดสรรทรัพยากรให้ทั่วถึงเกิดประโยชน์แก่ทั้งโรงเรียน ๓. ผู้เรียนต้องได้รับความร่วมมือในการเข้าร่วมการจัดสรร ๔. กำหนดแนวทางการบริหารมาตรฐานศึกษาและการจัดการเรียนรู้โดยผู้บริหารการศึกษาระดับชาติ ระดับท้องถิ่นหรือพื้นฐานและระดับโรงเรียนร่วมกัน
เสือ สัชชานนท์ และคณะ, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ก - ข.	**รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา** ๑. รูปแบบของการพัฒนาจริยธรรมในขั้นศีล ๒. รูปแบบของการพัฒนาจริยธรรมในขั้นสมาธิ ๓. รูปแบบของพัฒนาจริยธรรมในขั้นปัญญา
สุกัลยา สุเฌอ, วารสารศึกษาศาสตร์, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕) : ๑๐๐.	**สร้างมนุษยสัมพันธ์ด้วยหลักพรหมวิหาร ๔** ๑. เมตตา ๒. กรุณา ๓. มุทิตา ๔. อุเบกขา
ดร.สิน งามประโคน และคณะ, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ก - ค.	**แนวทางในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม** ๑. พ่อแม่ให้การอบรมสั่งสอน ช่วยชี้แนะพฤติกรรมของตนเป็นแบบอย่างที่ดีด้วย ๒. กลุ่มเพื่อนมีส่วนช่วยชักจูงใจให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ดี ๓. ควรมีการแนะนำต้นแบบที่ดี หรือแบบอย่างที่ดีแก่นิสิตนักศึกษา ๔. ควรจัดกิจกรรมให้มีการยกย่องส่งเสริมคนดี และว่ากล่าวตักเตือนให้นิสิตนักศึกษา ปรับปรุงพฤติกรรมที่บกพร่องและการจัดสภาพแวดล้อมสื่อ เพื่อส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา

ตารางที่ ๒.๒๑ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนวิถีพุทธ (ต่อ)

นักวิจัย	สิ่งที่ค้นพบ
รัตนา อัตภูมิสุวรรณ์ และสมชาย เวชกรรม, วารสารวิชาการศิลปศาสตร์ประยุกต์, (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, ๒๕๕๒) : ๕๔.	**การจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา** ๑. จัดอย่างต่อเนื่อง ๒. สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียน ๓. วางแผนอย่างเป็นระบบและมีความหลากหลาย ๔. เอื้ออำนวยต่อการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรม
พระประวิทย์ สมสนุก, พระมหาวรวิทย์ ทาระพันธ์ และพระมหาสุพจน์ คนไว, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๙), หน้า ๑๐๔.	**แนวทางการบริหารจัดการ**ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ๑. จัดกิจกรรมให้นักเรียนและครูปฏิบัติตามหลักการทางพระพุทธศาสนา ๒. สร้างความเข้าใจและตระหนักในความประพฤติให้มาก ๓. เป็นแบบอย่างที่ดี ๔. ปลูกฝังจิตสำนึกในหน้าที่ของตนเอง มีระเบียบวินัย

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework) ดังแผนภาพที่ ๒.๑๓

แผนภาพที่ ๒.๑๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓
วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” โดยมุ่งศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และนำเสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Research Methods) กล่าวคือ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Analysis) กับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการวิจัยไว้เป็น ๒ ส่วน โดยส่วนแรก ทำการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ทราบถึงประเด็นของการศึกษาในรายละเอียดที่สำคัญ และมีความครอบคลุมในเนื้อหาสาระสำคัญที่ทำการศึกษาอย่างครบถ้วน พร้อมกันนั้นในการวิจัยเชิงคุณภาพจะทำให้ทราบถึงข้อมูลเชิงลึก (In-depth) ที่มีรายละเอียดชัดเจนสามารถนำมาวิเคราะห์ได้ ส่วนที่สอง ทำการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อให้เกิดความเชื่อถือในเชิงประจักษ์ข้อมูล และวิเคราะห์ให้ทราบถึงเหตุผลที่มีส่วนสัมพันธ์กันกับข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่ออุดช่องจุดด้อยของข้อมูลเชิงคุณภาพ จากนั้นนำมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบเบื้องต้น และนำเสนอต่อการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อพัฒนารูปแบบให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ ประชากร

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดกลุ่มประชากรที่ศึกษาไว้ คือ ผู้บริหาร ครู บุคลากร และนักเรียนของโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๒๐ โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนวัดลาดระโหง โรงเรียนวัดประดู่ทรงธรรม (จียพันธ์บำรุง) โรงเรียนวัดโคกทอง (บวรวิทยา) โรงเรียนบางซ้ายวิทยา โรงเรียนวัดทางหลวง (เทพราษฎร์รังสรรค์) โรงเรียนวัดพระขาว

(ประชานุเคราะห์) โรงเรียนวัดราษฎร์บำรุง โรงเรียนวัดมฤคทายวัน โรงเรียนวัดสามเพลง โรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๓ (วัดบางไทร) โรงเรียนคอตัน โรงเรียนบ้านบางกระสั้น โรงเรียนลาดงาประชาบำรุง โรงเรียนวัดใหญ่ชัยมงคล (ภาวนารังสี) โรงเรียนวัดบางซ้ายใน โรงเรียนวัดจุฬามณี (ชุณหะจันทนประชาสรรค์) โรงเรียนวัดตาลเอน (โศภนชนูปถัมภ์) โรงเรียนวัดทางยาว โรงเรียนวัดมเหยงค์ และโรงเรียนวัดสีกุก (สุ่นสามัคคีราษฎร์วิทยา) จำนวนทั้งสิ้น ๕,๑๑๔ คน[๑]

ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มประชากรจากโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธอย่างครบถ้วน และผ่านเกณฑ์การคัดเลือกจากตัวแทนคณะกรรมการในแต่ละภาคสงฆ์มาให้ข้อมูลกับส่วนกลาง ภาคสงฆ์ละ ๑ รูป/คน และคณะกรรมการกลาง ประกอบด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานร่วมกันพิจารณา โดยดูจากผล คะแนนการตรวจเยี่ยม เอกสารประกอบ และทัศนคติของคณะกรรมการ

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการสุ่มตัวอย่างจากประชากร จำนวน ๕,๑๑๔ คน ซึ่งผู้วิจัยได้คำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ดังนี้[๒]

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากร

e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้นในการวิจัยครั้งนี้ เท่ากับ ๐.๐๕

แทนค่าในสูตร

$$n = \frac{5,114}{1 + 5,114(0.05)^2}$$

$$= 371$$

ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๗๑ คน

---

[๑]สำนักงานเขตพื้นที่การการศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา, **ข้อมูลพื้นฐานทางการศึกษา ปี ๒๕๕๗**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.ayutthaya2.go.th/index.php?option=com_content&view=article &id=136], [๑ สิงหาคม ๒๕๕๗].

[๒]สุวรีย์ สิริโภคาภิรมย์, **การวิจัยทางการศึกษา**, (ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๙ – ๑๓๐.

ตารางที่ ๓.๑ แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ที่	กลุ่มเป้าหมาย	จำนวน (คน)	กลุ่มตัวอย่าง (คน)
๑.	โรงเรียนวัดลาดระโหง	๘๕	๖
๒.	โรงเรียนวัดประดู่ทรงธรรม (จียพันธ์บำรุง)	๕๐๐	๓๖
๓.	โรงเรียนวัดโคกทอง (บวรวิทยา)	๑๓๔	๑๐
๔.	โรงเรียนบางซ้ายวิทยา	๖๐๔	๔๔
๕.	โรงเรียนวัดทางหลวง (เทพราษฎร์รังสรรค์)	๑๗๖	๑๓
๖.	โรงเรียนวัดพระขาว (ประชานุเคราะห์)	๖๐๒	๔๔
๗.	โรงเรียนวัดราษฎร์บำรุง	๑๔๔	๑๐
๘.	โรงเรียนวัดมฤคทายวัน	๒๖๑	๑๙
๙.	โรงเรียนวัดสามเพลง	๑๓๗	๑๐
๑๐.	โรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๓ (วัดบางไทร)	๖๐	๔
๑๑.	โรงเรียนคอตัน	๑๑๘	๙
๑๒.	โรงเรียนบ้านบางกระสั้น	๓๒๓	๒๓
๑๓.	โรงเรียนลาดงาประชาบำรุง	๗๘	๖
๑๔.	โรงเรียนวัดใหญ่ชัยมงคล (ภาวนารังสี)	๗๔๐	๕๔
๑๕.	โรงเรียนวัดบางซ้ายใน	๑๖๖	๑๒
๑๖.	โรงเรียนวัดจุฬามณี (ชุณหะจันทนประชาสรรค์)	๒๙๕	๒๑
๑๗.	โรงเรียนวัดตาลเอน (โศภนชนูปถัมภ์)	๑๖๘	๑๒
๑๘.	โรงเรียนวัดทางยาว	๑๔๖	๑๑
๑๙.	โรงเรียนวัดมเหยงค์	๓๐๑	๒๒
๒๐.	โรงเรียนวัดสีกุก (สุ่นสามัคคีราษฎร์วิทยา)	๗๖	๖
รวม		**๕,๑๑๔**	**๓๗๑**

๓.๒.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญไว้ ดังนี้

๑. นายภิรมย์ นันทวงค์ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑

๒. นายดำหริ งิมสันเทียะ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒

๓. นางอัจฉรา คหินทพงศ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดลาดระโหง

๔. นายสุระพล เฉลิมสถาน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดประดู่ทรงธรรม (จียพันธ์บำรุง)

๕. นายเสรี ปาระแก้ว ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดโคกทอง (บวรวิทยา)

๖. นายสุชิน มั่นศิล ผู้อำนวยการโรงเรียนบางซ้ายวิทยา

๗. นายวิฑูณร์ นัยยุติ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดทางหลวง (เทพราษฎร์รังสรรค์)

๘. นายลำเพย เย็นมนัส ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดพระขาว (ประชานุเคราะห์)

๙. นางสมบูรณ์ แก้วสุวรรณ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดราษฎร์บำรุง

๑๐. นายประยูร กิจสมุทร ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดมฤคทายวัน

๑๑. นายธำรงศักดิ์ สุขศรี ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสามเพลง

๑๒. นายแจ่ม ธาราวร ผู้อำนวยการโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๓ (วัดบางไทร)

๑๓. นายอุดม คล้ายสังข์ ผู้อำนวยการโรงเรียนคอตัน

๑๔. นายธีร์รัฐ สุวรรณศิริรัฐ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านบางกระสั้น

๑๕. นายณรงค์ แย้มประดิษฐ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนลาดงาประชาบำรุง

๑๖. นางจุฑามาศ รอดภัย ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดใหญ่ชัยมงคล (ภาวนารังสี)

๑๗. นายธงชาติ ป้องกันประเสริฐ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบางซ้ายใน

๑๘. นายสมนึก อ่ำพันธ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดจุฬามณี (ชุณหะจันทนประชาสรรค์)

๑๙. นางสุธิดา ทับทิมทอง ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดตาลเอน (โศภนชนูปถัมภ์)

๒๐. นางธนาวรรณ เกิดนาวี ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดทางยาว

๒๑. นายสุขเกษม รัชนีกร ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดมเหยงค์

๒๒. นางพิมพ์ชนา กีรติอมรเกียรติ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสีกุก (สุ่นสามัคคีราษฎร์วิทยา)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมทั้งสิ้น ๒๒ คน

๓.๒.๔ ผู้เชี่ยวชาญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ผู้เชี่ยวชาญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ได้แก่

๑. พระญาณไตรโลก
รองเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
เจ้าอาวาสวัดบรมวงศ์อิศรวรารามวรวิหาร

๒. พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน
รองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา
เจ้าอาวาสวัดท่าการ้อง

๓. พระมหาสม กลฺยาโณ, ดร.
อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔. พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตฺติปญฺโญ, ดร.
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. พระครูสังฆรักษ์ปัญญาพล ปญฺญาพโล
คณะกรรมการพิจารณาคัดเลือกโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ
เจ้าอาวาสวัดอโยธยา
๖. ดร.ปฐมพงศ์ ศุภเลิศ
กรรมการที่ปรึกษาโรงเรียนจิระศาสตร์วิทยา
อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
๗. นายสมศักดิ์ ชโลธร
ผู้อำนวยการโรงเรียนประตูชัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๘. นายอนันต์ ตุรงค์เรือง
อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนวัดพระญาติการาม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๙. นางกาญจนา พุฒฉาย
ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑
๑๐. นางวันทนา ธาราวร
ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑ เครื่องมือสำหรับงานวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่

๑) แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structure In-depth Interview) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒) การสร้างเครื่องมือการวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แล้วนำมาร่างข้อคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ ต่อจากนั้นนำแบบสัมภาษณ์และข้อคำถามมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์และนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๓.๒ เครื่องมือสำหรับงานวิจัยเชิงปริมาณ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยมีขั้นตอน ลักษณะ และการตรวจสอบเครื่องมือ ดังนี้

๑) ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

๑.๑ ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากเอกสาร และผลงานการวิจัยที่เคยมีผู้ดำเนินการวิจัยเอาไว้

๑.๒ กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๑.๓ กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์

๑.๔ สร้างเครื่องมือ

๑.๕ นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๑.๖ นำเครื่องการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๑.๗ ปรับปรุงแก้ไข

๑.๘ จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล กับกลุ่มตัวอย่าง

๒) ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ตำแหน่งหน้าที่ ระดับการศึกษา และขนาดของโรงเรียน ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้บริหาร บุคลากร ผู้ปกครอง และนักเรียน ที่มีต่อการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านต่างๆ คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) แบ่งออกเป็น ดังนี้

๑. ด้านการบริหารจัดการ มีคำถามทั้งสิ้น จำนวน ๑๐ ข้อ

๒. ด้านกายภาพ มีคำถามทั้งสิ้น จำนวน ๑๐ ข้อ

๓. ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต มีคำถามทั้งสิ้น จำนวน ๑๐ ข้อ

๔. ด้านการเรียนการสอน มีคำถามทั้งสิ้น จำนวน ๑๐ ข้อ และ

๕. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ มีคำถามทั้งสิ้น จำนวน ๑๐ ข้อ

มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง โรงเรียนวิถีพุทธ ได้มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ**มากที่สุด**

๔ หมายถึง โรงเรียนวิถีพุทธ ได้มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ**มาก**

๓ หมายถึง โรงเรียนวิถีพุทธ ได้มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ**ปานกลาง**

๒ หมายถึง โรงเรียนวิถีพุทธ ได้มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ**น้อย**

๑ หมายถึง โรงเรียนวิถีพุทธ ได้มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ**น้อยที่สุด**

การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์[๓] ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐-๕.๐๐ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น**มากที่สุด**

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐-๔.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น**มาก**

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐-๓.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น**ปานกลาง**

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐-๒.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น**น้อย**

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐-๑.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น**น้อยที่สุด**

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Question)

๓) การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้

๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน ประกอบด้วย

๑) พระครูปริยัติกิตติธำรง, ผศ.ดร. คณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) พระมหาอำนวย อำสุการี, ดร. อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) ผศ.ดร.เติมศักดิ์ ทองอินทร์ อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔) ผศ.ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕) อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณีต อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

---

[๓]ประกอบ กรรณสูตร, **สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์,** พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์รายข้อ (Index of Item-objective Congruence : IOC)[๔] ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ ๐.๘ – ๑.๐ มีบางข้อที่ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องต่ำกว่า ๐.๕ จึงต้องปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

๓. หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try-out) กับผู้บริหาร ครู บุคลากร และนักเรียน ของโรงเรียนวัดร่องแซง จังหวัดสระบุรี ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่า (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)[๕] ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๙๗๗

๔. นำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์แบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๔.๑ งานวิจัยเชิงคุณภาพ สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้ดังนี้

๑) การวิเคราะห์เชิงเอกสาร ศึกษาจากเอกสารต่างๆ ดังนี้

(๑) ข้อมูลแบบปฐมภูมิ (Primary Data) โดยการรวบรวมจากหนังสืออ้างอิงทางพระพุทธศาสนาต่างๆ จากพระไตรปิฎก (ภาษาบาลี) ฉบับ มหาจุฬาเตปิฎกं ๒๕๐๐, พระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

(๒) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการรวบรวมจากหนังสือ วารสาร บทความ งานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตลอดจนข้อมูลทางสถิติที่รวบรวมโดยหน่วยงานราชการหรือสถาบันการศึกษาและแหล่งข้อมูลที่เป็นที่ยอมรับ

อนึ่ง ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดถึงบทความ งานวิจัยในวารสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ แล้ว ทำให้เห็นกรอบแนวคิด ประเด็นปัญหาของการวิจัย จากเอกสารที่ได้มีการทบทวนก่อนหน้านี้ หลังจากที่ได้ทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียดแล้ว ผู้วิจัยได้สร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย และจากการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

(๑) จัดเตรียมเครื่องมือตามจำนวนกลุ่มตัวอย่าง โดยให้แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In–depth Interview Guide) แยกระหว่างกลุ่มผู้บริหารและผู้ปฏิบัติให้ตรงกับกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ

---

[๔]เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๓ – ๒๔๔.

[๕]Lee J. Cronbach, **Essentials of psychological testing**, 4th ed., (New York : Harper & Row, 1971), p. 67.

(๒) ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ จำนวนอย่างน้อย ๕ ท่าน เช่น ด้านการสังคมสงเคราะห์ ด้านการบริหารจัดการ ด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ในการตรวจเครื่องมือการวิจัยว่ามีความเที่ยงตรงและสามารถใช้ในการเก็บข้อมูลได้หรือไม่

(๓) ติดต่อขอหนังสือจากหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขออนุญาตและขอความร่วมมือถึงผู้บริหาร หรือหัวหน้างานกลุ่มเป้าหมาย และเวียนหนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้บริหาร หัวหน้าหน่วยงานต่างๆ ที่จะเข้าสัมภาษณ์

(๔) นำส่งหนังสือขออนุญาตและขอความร่วมมือถึงผู้บริหารหรือหัวหน้าหน่วยงานที่เป็นกลุ่มเป้าหมายโดยกำหนดวันที่จะไปขอสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

(๕) ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของแบบสัมภาษณ์แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

๒) การสัมภาษณ์ (Interview)

การวิจัยครั้งนี้ใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ (Semi-formal interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรทั้งหมด จึงมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

(๑) ขั้นเตรียมการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนลงสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวันเวลาที่จะสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง พร้อมกับขอเอกสารต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พร้อมกันนั้น ผู้วิจัยจะต้องศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล เตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง เตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

(๒) ขั้นดำเนินการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล่องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่างๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงในช่วงใด ผู้วิจัยก็จะไม่บันทึกเสียงเลย

๓) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

การจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตามประเด็นกรอบแนวคิดที่ได้กำหนดไว้ในเบื้องต้น เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎี เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างประชากร จำนวนทั้งสิ้น ๑๐ รูป/คน ซึ่งผู้วิจัยจะได้ทำการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการตามระเบียบวิธี ดังต่อไปนี้

(๑) การนัดหมายวันเวลาจัดกิจกรรมสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้วิจัยจะทำการนัดหมายวันเวลาที่จะจัดกิจกรรมสนทนาดังกล่าว

(๒) หลังจากตกลงดังที่นัดหมายแล้ว ผู้วิจัยจะเดินทางไปยังพื้นที่กลุ่มเป้าหมายก่อนอย่างน้อย ๑ วัน ทั้งนี้ เพื่อตระเตรียมความพร้อมของการจัดกิจกรรมสนทนากลุ่ม

(๓) ดำเนินการจัดสนทนากลุ่ม โดยที่ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินรายการของกิจกรรมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

(๔) ขณะสนทนากลุ่ม มีการบันทึกการดำเนินกิจกรรมด้วยเครื่องบันทึก (Recorder) และภาพ (Camera)

(๕) สรุปผลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ

๓.๔.๒ งานวิจัยเชิงปริมาณ สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้ดังนี้

(๑) จัดเตรียมเครื่องมือตามจำนวนกลุ่มตัวอย่าง โดยการใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ให้ตรงตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการแจกแบบสอบถาม

(๒) ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ จำนวนอย่างน้อย ๕ ท่าน เช่น ด้านการสังคมสงเคราะห์ ด้านการบริหารจัดการ ด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ในการตรวจเครื่องมือการวิจัยว่ามีความเที่ยงตรงและสามารถใช้ในการเก็บข้อมูลได้หรือไม่

(๓) ติดต่อขอหนังสือจากหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขออนุญาตและขอความร่วมมือถึงผู้บริหาร หรือหัวหน้างานกลุ่มเป้าหมาย และเวียนหนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้บริหารหัวหน้าหน่วยงานต่างๆ ที่จะเข้าแจกแบบสอบถาม (Questionnaire)

(๔) นำส่งหนังสือขออนุญาตและขอความร่วมมือถึงผู้บริหารหรือหัวหน้าหน่วยงานที่เป็นกลุ่มเป้าหมายโดยกำหนดวันที่จะไปขอแจกแบบสอบถาม (Questionnaire) ด้วยตนเอง

(๕) ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของแบบสอบถาม (Questionnaire) แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลของงานวิจัยเชิงคุณภาพ สามารถดำเนินการดังนี้

๑) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

๒) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) และการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งนี้เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่างๆ ได้ลึกซึ้ง เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่างๆ เหล่านั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อมูลเชิงคุณภาพได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมโยง ความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี

๓) การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นแรกผู้วิจัยได้ตรวจสอบว่าได้ข้อมูลเพียงพอแล้วหรือยัง ข้อมูลนั้นได้ตอบปัญหาของการวิจัยแล้วหรือไม่ หากผู้วิจัยพบว่าได้ข้อมูลที่ไม่ตรงกัน ผู้วิจัยจะตรวจสอบว่าข้อมูลที่แท้จริงเป็นอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกวิธีการตรวจสอบข้อมูลที่ใช้

กันมากในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation)[๖] คือ การใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ กันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีการสังเกตควบคู่กับการซักถาม พร้อมกันนั้นก็ศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารประกอบด้วย

๔) การสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป เป็นการนำแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยต่างๆ ทางวิชาการ มาสร้างเป็นบทสรุปร่วมกับข้อมูลที่เชื่อถือได้อีกครั้งหนึ่ง โดยเน้นความเชื่อมโยง เพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรมและตรงต่อข้อเท็จจริงที่ปรากฏ

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลของงานวิจัยเชิงปริมาณ สามารถดำเนินการดังนี้

๑) การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) เป็นหลักโดยการดำเนินการขั้นแรก คือ นำแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้ นำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสำรวจ (Editing) แล้วดำเนินการบรรจุข้อมูลลงในคอมพิวเตอร์ และวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อหาค่าทางสถิติ

๒) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลนั้นผู้วิจัยหาความสัมพันธ์ของตัวแปรต้นและตัวแปรตามโดยการใช้การประมวลผลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์เสนอข้อมูล ดังนี้

(๑) สถานภาพส่วนบุคคล วิเคราะห์โดยหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

(๒) ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู บุคลากร และนักเรียน ที่มีต่อการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้การวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) โดยมีเกณฑ์พิจารณาดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐-๕.๐๐ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น**มากที่สุด**
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐-๔.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น**มาก**
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐-๓.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น**ปานกลาง**
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐-๒.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น**น้อย**
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐-๑.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น**น้อยที่สุด**

(๓) ข้อมูลที่ได้จากคำถามปลายเปิด นำมาจับกลุ่มคำตอบวิเคราะห์รายข้อ วิเคราะห์โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Techniques) นำเสนอข้อมูลโดยเขียนเป็นความเรียงประกอบตาราง

---

[๖]สุภางค์ จันทวานิช, **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒๘ – ๑๓๐.

บทที่ ๔
ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Research Methods) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ระดับผู้บริหาร และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) จากนั้นนำมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบเบื้องต้น ก่อนที่จะนำเสนอต่อเวทีสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อพัฒนารูปแบบให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๑ สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๔.๒ แนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๔.๓ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๔.๑.๑ ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

จากการศึกษาข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Research) ที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ รวมถึงหลักพุทธธรรมที่ได้จากการศึกษาพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา คัมภีร์ ทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้นำไปสู่การสร้างเครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์ เพื่อสรุปสภาพทั่วไปของการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และนำมาสู่การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๒๒ คน ดังต่อไปนี้

๑. นายภิรมย์ นันทวงค์ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑
๒. นายดำหริ งิมสันเทียะ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒
๓. นางอัจฉรา คหินทพงศ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดลาดระโหง
๔. นายสุระพล เฉลิมสถาน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดประดู่ทรงธรรม (จียพันธ์บำรุง)
๕. นายเสรี ปาระแก้ว ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดโคกทอง (บวรวิทยา)
๖. นายสุชิน มั่นศิล ผู้อำนวยการโรงเรียนบางซ้ายวิทยา
๗. นายวิฑูณร์ นัยยุติ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดทางหลวง (เทพราษฎร์รังสรรค์)

๘. นายลำเพย เย็นมนัส ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดพระขาว (ประชานุเคราะห์)
๙. นางสมบูรณ์ แก้วสุวรรณ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดราษฎร์บำรุง
๑๐. นายประยูร กิจสมุทร ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดมฤคทายวัน
๑๑. นายธำรงศักดิ์ สุขศรี ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสามเพลง
๑๒. นายแจ่ม ธาราวร ผู้อำนวยการโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๓ (วัดบางไทร)
๑๓. นายอุดม คล้ายสังข์ ผู้อำนวยการโรงเรียนคอตัน
๑๔. นายธีร์รัฐ สุวรรณศิริรัฐ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านบางกระสั้น
๑๕. นายณรงค์ แย้มประดิษฐ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนลาดงาประชาบำรุง
๑๖. นางจุฑามาศ รอดภัย ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดใหญ่ชัยมงคล (ภาวนารังสี)
๑๗. นายธงชาติ ป้องกันประเสริฐ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบางซ้ายใน
๑๘. นายสมนึก อ่ำพันธ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดจุฬามณี (ชุณหะจันทนประชาสรรค์)
๑๙. นางสุธิดา ทับทิมทอง ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดตาลเอน (โศภนชนูปถัมภ์)
๒๐. นางธนาวรรณ เกิดนาวี ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดทางยาว
๒๑. นายสุขเกษม รัชนีกร ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดมเหยงค์
๒๒. นางพิมพ์ชนา กีรติอมรเกียรติ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสีกุก (สุ่นสามัคคีราษฎร์วิทยา)

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ข้างต้น ถือเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งสามารถสรุปผลโดยจำแนกเป็นรายด้านของการศึกษาวิจัย ดังนี้

๑) การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) พบว่า การจัดประชุมเพื่อสร้างความตระหนักและความเข้าใจกับบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์และแนวทางปฏิบัติในการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร[๑] เพราะมีปัญหาที่ระบุให้เห็นว่า บุคลากรยังขาดความเข้าใจ ขาดการสื่อสาร และประสานงานกันเกี่ยวกับการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ นอกจากทุกฝ่ายควรร่วมมือกันกำหนดนโยบายและวางแผนการดำเนินงานของแต่ละโรงเรียนแล้ว ควรร่วมกันปลูกจิตสำนึกและตระหนักถึงความสำคัญในการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธให้มากขึ้น[๒] และให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามแนววิถีพุทธอย่างชัดเจน

แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการ ในประเด็นปัญหาดังกล่าวนั้น จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) พบว่า การจัดประชุมสร้างความตระหนักและความเข้าใจให้เกิดกับผู้ปกครอง ผู้นำชุมชนและทุกฝ่ายที่

---

[๑]สัมภาษณ์ นายสมนึก อ่ำพันธ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดจุฬามณี (ชุณหะจันทนประชาสรรค์), ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๗.

[๒]สัมภาษณ์ นายวิฑูณร์ นัยยุติ, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดทางหลวง (เทพราษฎร์รังสรรค์), ๖ ธันวาคม ๒๕๕๗.

เกี่ยวข้องให้ทราบวัตถุประสงค์และแนวทางปฏิบัติที่มีผลต่อการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธนั้น ควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมดำเนินงานอย่างชัดเจน และมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบให้กับบุคลากรทุกๆ ฝ่ายได้มีส่วนในการรับผิดชอบ เพื่อเป็นการสร้างแรงกระตุ้นให้มีความตื่นตัว[๓] และเรียนรู้วัตถุประสงค์และแนวทางปฏิบัติในการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธเพิ่มมากขึ้น เมื่อมีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานแล้ว กำหนดนโยบายให้มีความสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนและของชุมชน รวมถึงวางแผนการดำเนินงานร่วมกันทุกฝ่าย มอบหมายภาระงานเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริง ดำเนินการติดตามและตรวจสอบประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อค้นหาจุดบกพร่อง และดำเนินการแก้ไขต่อไป[๔]

ตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านการบริหารจัดการนั้น แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือ ๑) หลักสูตรสถานศึกษา ควรสอดแทรกหลักพุทธธรรมเข้าไปในวิสัยทัศน์ของผู้เรียน เพิ่มเติมการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม และสอดแทรกความรู้และการปฏิบัติจริงด้วยการบูรณาการพุทธธรรมในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน ๒) ผู้สอน ควรเป็นตัวอย่าง เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้เรียน ในลักษณะที่เรียกว่า “สอนให้รู้ ให้ทำดู อยู่ให้เป็น” อย่างสม่ำเสมอ[๕] และมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อผู้เรียน มีเมตตาธรรม อ่อนโยน อดทน อดกลั้น และเสริมสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ผู้เรียนอยู่เสมอ และ ๓) การจัดการเรียนรู้ ควรพัฒนาผู้เรียนรอบด้านให้มีความสมดุล สมบูรณ์ทั้งทางกาย (กายภาวนา) ความประพฤติ (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตตภาวนา) และปัญญา (ปัญญาภาวนา) โดยให้โอกาสผู้เรียนได้เรียนรู้และปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ สอดคล้องกับวิถีชีวิต (กิน อยู่ ดู ฟัง) รวมถึงเน้นกระบวนการให้เกิดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ เข้าใจและค้นพบคุณค่าที่แท้จริงของสิ่งต่างๆ ด้วยตัวเอง[๖]

อีกประเด็นหนึ่งที่ค่อนข้างเป็นปัญหาในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ นั่นคือเรื่องของงบประมาณ ที่จำเป็นควรมีกระบวนการที่ชัดเจน โดยควรมีการประสานงานร่วมกันของทุกฝ่าย[๗] แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อรับผิดชอบดูแล มีการวางแผน กระบวนการสรรหา การบริหารให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีกระบวนการควบคุมและตรวจสอบให้เป็นไปตามนโยบายหรือแผนงานที่ได้กำหนดไว้[๘]

การที่องค์กรใดองค์กรหนึ่งบริหารจัดการงานให้ประสบความสำเร็จได้ ก็ย่อมที่มีหลักหรือแนวทางสำหรับบริหารจัดการไปสู่ความสำเร็จ ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักที่นำไปสู่

---

[๓]สัมภาษณ์ นางสุธิดา ทับทิมทอง, ผู้อำนวยการการโรงเรียนวัดตาลเอน (โศภนชนูปถัมภ์), ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๗.

[๔]สัมภาษณ์ นายดำหริ งิมสันเทียะ, ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๗.

[๕]สัมภาษณ์ นายธำรงศักดิ์ สุขศรี, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสามเพลง, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๗.

[๖]สัมภาษณ์ นางจุฑามาศ รอดภัย, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดใหญ่ชัยมงคล (ภาวนารังสี), ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๗.

[๗]สัมภาษณ์ นายภิรมย์ นันทวงค์, ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๗.

[๘]สัมภาษณ์ นายสมนึก อ่ำพันธ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดจุฬามณี (ชุณหะจันทนประชาสรรค์), ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๗.

ความสำเร็จไว้ คือ อิทธิบาทธรรม[๙] ได้แก่ **๑) ฉันทะ** คือ การมีใจรักในสิ่งที่ทำ ใจที่รักอันเกิดจากความศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งที่ทำ จึงจะเกิดผลจริงตามควร ซึ่งมักจะเคยได้ยินคำว่า "ขอฉันทามติจากประชุม" บ่อยๆ หรือ "มีฉันทะร่วมกัน" ก่อนเลิกการประชุมบางอันเป็นเสมือนสัญญาระหว่างกันว่าจะทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ร่วมกันหรือละเว้นบางสิ่งร่วมกัน ความหมายของ "ฉันทะ" ที่แท้จริงนั้น เป็นสัญญาใจและเป็นใจที่ผูกพัน เป็นใจที่ศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งนั้นอยู่เต็มเปี่ยม จึงจะเกิดความเพียรตามมา เปรียบได้กับนักวิจัยที่ศรัทธาและเชื่อมั่นในแนวคิดแนวปฏิบัติของงานวิจัย เพื่อค้นหาความจริงซึ่งอาจมีมากน้อยต่างกัน ไม่มีใครสามารถบอกได้ นอกจากตัวนักวิจัยเองและผลของงานที่เกิดขึ้นจริงเป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณะชน[๑๐] การมีใจรัก ถือว่าสำคัญมาก ไม่ใช่ทำใจให้รักเพื่ออะไรสักอย่าง หรือห้ามใจไม่ให้รัก มันก็ยากยิ่งพอๆ กัน หากไม่ได้เกิดจากความรักความศรัทธาของจริงๆ ฝืนทำไปก็จะเป็นเรื่องทุกข์ทรมาน แม้จะได้บางสิ่งที่มุ่งหวังแล้วก็ตาม **๒) วิริยะ** คือ ความมุ่งมั่นทุ่มเท เป็นความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายและใจ ที่จะเรียนรู้และทำให้เข้าถึงแก่นแท้ของสิ่งนั้นเรื่องนั้น ถ้าหากกระทำก็จะทำจนเชี่ยวชาญจนเป็นผู้รู้ ถ้าหากศึกษาก็จะศึกษาให้รู้จนถึงรากเหง้าของเรื่องราวนั้นๆ ดังนั้น คำว่า "วิริยะ" จึงหมายถึงความเพียรพยายามอย่างสูงที่จะทำตามฉันทะหรือศรัทธาของตัวเอง หากไม่มีความเพียรแล้วก็อนุมานได้ว่าเรามีฉันทะหลอกๆ หรือศรัทธาหลอกๆ ดังนั้น จึงต้องมีใจรักในสิ่งที่ทำอันเป็นศรัทธาสูงสุด วิริยะนี้มาคู่กับความอดทนอดกลั้น เป็นความรู้สึกไม่ย่อท้อต่อปัญหาและมีความหวังที่จะเอาชนะอุปสรรคทั้งปวง โดยมีศรัทธาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ นำใจ และเตือนใจ ความอดทนเป็นเครื่องมือสำหรับคนใจเย็นและใจงามด้วย ไม่มุทะลุดุดันรบเร้าและรุ่มร้อน เพราะมันจะทำให้มีโอกาสผิดพลาดได้ง่าย หรือสูญเสียความอดทนในที่สุด ดังนั้น ความวิริยะอุตสาหะ จึงเป็นวิถีทางของบุคคลที่หาญกล้าและทายท้าต่ออุปสรรคใดๆ ทั้งมวล **๓) จิตตะ** คือ ใจที่จดจ่อและรับผิดชอบ เมื่อมีใจที่จดจ่อแล้วก็จะเกิดความรอบคอบตาม การมีใจที่จดจ่อต่อสิ่งที่คิดที่ทำและรับผิดชอบแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการเรียนหรือการงานก็ตาม ทุกอย่างก็จะดีขึ้นไปเอง จะมีความรอบรู้มากขึ้นเรื่อยๆ ด้วยใจที่จดจ่อตั้งมั่นและใฝ่เรียนรู้ของเรา เมื่อมีความรอบรู้มากขึ้นก็จะเกิดความรอบคอบตามมา เมื่อมีความรอบคอบแล้วการตัดสินใจทำอะไรก็จะเกิดความผิดพลาดน้อยตามไปด้วย ความรอบคอบจะดำรงอยู่คู่กับความรอบรู้ และยังต้องอาศัยความดีงามเป็นเครื่องเตือนสติด้วย จึงจะสามารถใช้จิตพินิจพิจารณาและตรึกตรองในเนื้อแท้ของสิ่งต่างๆ นั้นได้อย่างเหมาะสม เพราะความดีงามตามแบบอย่างของคุณธรรมตามหลักศาสนาและจริยธรรมของสังคม[๑๑] นั่นเป็นสิ่งเดียวที่จะทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข และ **๔) วิมังสา** คือ การทบทวนในสิ่งที่ได้คิดได้ทำมา อันเกิดจาก การมีใจรัก (ฉันทะ) แล้วทำด้วยความมุ่งมั่น (วิริยะ) อย่างใจจดใจจ่อและรับผิดชอบ (จิตตะ) โดยใช้วิจารณญาณอย่างรอบรู้และรอบคอบ จึงนำไปสู่การทบทวนตัวเอง และทบทวนองค์กรหรือทบทวน

---

[๙]สัมภาษณ์ นายสุระพล เฉลิมสถาน, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดประดู่ทรงธรรม (จียพันธ์บำรุง), ๖ ธันวาคม ๒๕๕๗.

[๑๐]สัมภาษณ์ นายวิฑูณร์ นัยยุติ, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดทางหลวง (เทพราษฎร์รังสรรค์), ๖ ธันวาคม ๒๕๕๗.

[๑๑]สัมภาษณ์ นายลำเพย เย็นมนัส, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดพระขาว (ประชานุเคราะห์), ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๗.

ขบวนการ ทบทวนในสิ่งที่ได้คิดสิ่งได้ทำผ่านมาว่าเกิดผลดีผลเสียอย่างไร ทั้งที่เป็นเรื่องส่วนตัวของเราเองและเป็นเรื่องที่ร่วมคิดร่วมทำกับคนอื่น เพื่อปรับปรุงปรับแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

เมื่อเปรียบเทียบกับแนวคิดและทฤษฎีของชาวตะวันตก ก็จะพบว่า อิทธิบาทธรรม ๔ ประการดังกล่าว สอดคล้องกันกับวงจรคุณภาพ (PDCA) นั่นเพราะ P- (Plan) คือ การวางแผนโดยมีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย แผนงาน/กระบวนการ/วิธีการระยะเวลา บุคคลากรทรัพยากร/อุปกรณ์/เครื่องมือ และงบประมาณ ทุกการวางแผนล้วนแต่ต้องเริ่มมาจาก "ฉันทะ" ความพอใจรักใครในสิ่งนั้น เช่น ถ้าจะลงทุนลงแรงทำงานสักอย่างให้สำเร็จ ก็ควรมีความชอบและรักที่จะทำจริงๆ จึงจะประสบความสำเร็จได้ เป็นต้น D-(Do) คือ การปฏิบัติงานมีความเข้าใจ และทำตามแผนงานที่วางไว้ ลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง หรือเรียกว่าต้องมี "วิริยะ" คือ ความพากเพียร C-(Check) คือ การตรวจสอบมีการติดตามผลและความก้าวหน้าของงานเก็บสถิติเพื่อเป็นข้อมูลในการประเมิน และเปรียบเทียบกับแผนงานที่วางไว้ หรือ "จิตตะ" อันหมายถึง ความไม่ทอดทิ้งสิ่งนั้นไปจากความรู้สึกของตัว และ A-(Act) คือ การดำเนินการนำผลของการปฏิบัติงาน พร้อมข้อมูลทางสถิติ มาประเมินผล หรือ "วิมังสา" หมายถึง ความสอดส่องในเหตุและผลแห่งความสำเร็จ เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ให้ลึกซึ้งยิ่งๆ ขึ้นไปตลอดเวลา และนำไปสู่การพัฒนา ปรับปรุงแก้ไข นั่นเอง[๑๒]

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สรุปได้ว่า การบริหารจัดการที่ประสบผลสำเร็จ ควรอาศัยความร่วมมือจากหลายๆ ฝ่าย มีมุมมอง ทัศนคติ วิสัยทัศน์ และเป้าหมายที่ชัดเจนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การชี้แจงให้ทุกฝ่ายได้รับทราบข้อมูลและเข้าใจถึงแนวทางหรือกระบวนการในการบริหารงาน ก็จะทำให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างราบรื่น พร้อมส่งผลให้ประสบความสำเร็จได้ ซึ่งแนวทางการพัฒนาที่ได้จากการศึกษาวิจัยนั้น ประกอบด้วย

๑. สร้างความเข้าใจในกระบวนการบริหารจัดการร่วมกันของทุกๆ ฝ่าย
๒. มอบหมายหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างชัดเจน
๓. กำหนดให้บุคลากรทุกคนได้มีส่วนร่วม
๔. ร่วมประชุมวางแผนกำหนดนโยบาย
๕. บูรณาการพุทธธรรมในการบริหารจัดการ
๖. ติดตามและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ
๗. บริหารงบประมาณอย่างเหมาะสม
๘. พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการอย่างแท้จริง
๙. บูรณาการหลักอิทธิบาทธรรม ๔ ประการ
๑๐. ควบคู่หลักบริหารงานด้วยวงจรคุณภาพ (PDCA)

๒) การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกายภาพ

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกายภาพ พบว่า บางโรงเรียนยังไม่มีห้องพระพุทธศาสนาสำหรับศึกษาพุทธธรรม ฝึกสมาธิ ที่เป็นเอกเทศ และไม่สามารถจัดสถานที่ให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมวิถีพุทธทุกอย่างได้ สภาพแวดล้อมบางโรงเรียนยังไม่เอื้อ

---

[๑๒]สัมภาษณ์ นายภิรมย์ นันทวงค์, ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๗.

ต่อการจัดการตามรูปแบบวิถีพุทธมากนัก รวมถึงบางโรงเรียนมีห้องจริยธรรมที่ไม่เหมาะสมกับจำนวนนักเรียน เพราะนักเรียนมีจำนวนมากเกินกว่าจะนำเข้าห้องจริยธรรมพร้อมกันได้[๑๓] โดยปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวนั้น เนื่องจากงบประมาณในการสนับสนุนยังไม่เพียงพอที่จะนำมาจัดสร้างและปรับปรุงห้องพุทธธรรมให้เป็นสัดส่วนอย่างเหมาะสมได้ ซึ่งบางโรงเรียนยังต้องใช้ห้องสมุดของโรงเรียนเป็นห้องพุทธธรรมร่วมกัน เพราะการจะดำเนินการจัดห้องพุทธธรรมให้มีสามารถรองรับกับจำนวนนักเรียนได้อย่างเพียงพอ ต้องใช้งบประมาณมากพอสมควร รวมถึงการปรับปรุงให้มีความสะอาด สงบ ให้มีบรรยากาศในการศึกษาพุทธธรรมและการปฏิบัติกิจกรรมเจริญภาวนาอย่างเหมาะสม

แนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกายภาพ ในประเด็นปัญหาดังกล่าวนั้น จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) พบว่า การสรรหางบประมาณเป็นเรื่องสำคัญที่ควรมีกระบวนการวางแผนที่ดี เพื่อที่จะสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ เพราะงบประมาณของภาครัฐนั้น มีไม่เพียงพอในการที่จะทำกิจกรรมวิถีพุทธทุกอย่างได้ทั้งหมด จึงจำเป็นต้องมีการวางแผนการสรรหางบประมาณ โดยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ โดยอาศัยองค์กรที่มีความเกี่ยวข้องและเล็งเห็นซึ่งประโยชน์ร่วมกัน ตามหลัก บ ว ร คือ บ้าน วัด และโรงเรียน ร่วมกันเป็นคณะกรรมการเครือข่ายระดับโรงเรียน มีส่วนร่วมในการกำหนดยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติงานที่ชัดเจนที่สามารถดำเนินงานได้จริง ตลอดจนถึงการวางแผน การปฏิบัติ การประเมินผล และการระดมพลังในการปรับปรุงแก้ไข เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน[๑๔] โดยการนำกระบวนการบริหารจัดการที่มีคุณภาพหรือวงจรคุณภาพ (PDCA) เริ่มต้นที่ ๑) ให้มีการประชุมระหว่างส่วนงานหรือองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อกำหนดแผนนโยบายในการดำเนินงานให้เหมาะสมกับบริบทต่างๆ ๒) มอบหมายให้มีผู้รับผิดชอบและปฏิบัติไปตามแผนนโยบายที่ได้วางไว้ ๓) ติดตามการปฏิบัติงานและประเมินผลงานว่าเป็นไปตามแผนหรือไม่ อย่างไร ประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด[๑๕] และ ๔) สรุปผลและวิเคราะห์ผลลัพธ์หรือผลงานที่ได้เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข หรือพัฒนาให้แผนมีประสิทธิภาพมากยิ่งๆ ขึ้น และควรให้มีการขยายเครือข่ายความร่วมมือในการดำเนินงานให้กว้างขวางออกไปสู่ระดับเขตพื้นที่การศึกษา ไปสู่องค์การภายนอก เช่น พุทธสมาคม สภาวัฒนธรรม ฯลฯ เพื่อเป็นการระดมทรัพยากรในการพัฒนาร่วมกัน[๑๖]

การระดมทุนก็เป็นวิธีการหนึ่งที่จะเป็นตัวช่วยในการสรรหางบประมาณมาเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องงบประมาณไปไม่เพียงพอ โดยขอความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดสรรทุนผ่านกิจกรรมของชุมชน วัด และโรงเรียน เช่น การทอดผ้าป่าสามัคคีเพื่อสร้างอาคาร

---

[๑๓]สัมภาษณ์ นางสุธิดา ทับทิมทอง, ผู้อำนวยการการโรงเรียนวัดตาลเอน (โศภนชนูปถัมภ์), ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๗.

[๑๔]สัมภาษณ์ นายวิฑูณร์ นัยยุติ, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดทางหลวง (เทพราษฎร์รังสรรค์), ๖ ธันวาคม ๒๕๕๗.

[๑๕]สัมภาษณ์ นางสมบูรณ์ แก้วสุวรรณ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดราษฎร์บำรุง, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๗.

[๑๖]สัมภาษณ์ นางจุฑามาศ รอดภัย, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดใหญ่ชัยมงคล (ภาวนารังสี), ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๗.

เรียน สร้างห้องเรียน เป็นต้น[๑๗] หรือการเสนอโครงการฯ กับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งความเป็นจริงแล้ว วิถีชีวิตชุมชนเป็นวิถีชีวิตแห่งการพึงพาอาศัยกันและกันมานาน จึงไม่น่าเป็นอุปสรรคในการสร้างเครือข่ายและสร้างความร่วมมือกันให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้ ทั้งนี้ การสร้างความเข้าใจและเล็งเห็นความสำคัญในการดำเนินชีวิตประจำวันให้เป็นไปตามวิถีพุทธ จึงเป็นสิ่งสำคัญระดับต้นๆ[๑๘] ที่ควรให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อส่งเสริมให้เป็นแนวทางในการดำเนินการต่อไป

การจัดสถานที่ภายในโรงเรียนให้มีองค์ประกอบต่างๆ สอดคล้องกับแนวทางที่เป็นไปตามหลักพุทธธรรมหรือวิถีพุทธ สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งสำคัญที่จะเป็นตัวกระตุ้นการเรียนรู้และสร้างเสริมประสบการณ์ให้กับนักเรียนได้[๑๙] โดยอาศัยหลักธรรม ชื่อว่า สัปปายะ คือ สิ่งที่เหมาะกัน สิ่งที่เกื้อกูล ช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย ประกอบด้วย ๑) อาวาสสัปปายะ อยู่ในที่ซึ่งเหมาะกัน เช่น ไม่พลุกพล่านจอแจ ๒) โคจรสัปปายะ อยู่ในที่ที่เดินทางสัญจรไปมาได้สะดวก อยู่ไม่ใกล้ไม่ไกลเกินไป ๓) ภัสสสัปปายะ อยู่ในที่ที่พูดคุยเหมาะกัน ได้แก่ การพูดแต่สิ่งที่ดีๆ มีประโยชน์ พูดแต่พอประมาณ[๒๐] ๔) ปุคคลสัปปายะ อยู่ในที่ที่บุคคลเหมาะกัน เช่น มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะใจ[๒๑] ๕) โภชนสัปปายะ อยู่ในที่มีอาหารที่เหมาะกัน เช่น ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ รับประทานไม่ยาก ๖) อุตุสัปปายะ อยู่ในที่ที่ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะกัน เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น และ ๗) อิริยาบถสัปปายะ อยู่ในที่ที่มีอิริยาบถที่เหมาะกัน เช่น การยืน การนั่ง การนอน ตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี ซึ่งทั้ง ๗ ประการนี้ จะเป็นแนวทางในการจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนให้เหมาะสมกับการดำเนินการตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธได้เป็นอย่างดี[๒๒]

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สรุปได้ว่า เรื่องงบประมาณที่ไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกายภาพ เกี่ยวกับห้องพุทธธรรม และสถานที่ที่ไม่สามารถรองรับจำนวนนักเรียนได้อย่างเพียงพอนั้น เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องไม่ควรเพิกเฉย เพราะเรื่องของอาคารสถานที่ ห้องเรียน ห้องพุทธธรรม เป็นสภาพแวดล้อมเบื้องต้นที่จะทำให้นักเรียนสามารถซึมซับความเป็นวิถีพุทธได้จากสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว สำหรับแนวทางการพัฒนาที่ได้จากการศึกษาวิจัยนั้น ประกอบด้วย

๑. ดำเนินการตามขั้นตอนการบริหารจัดการวงจรคุณภาพ (PDCA)

๒. บ้าน วัด โรงเรียน ควรประสานงานกัน กำหนดแผนนโยบายร่วมกัน

---

[๑๗]สัมภาษณ์ นายอุดม คล้ายสังข์, ผู้อำนวยการโรงเรียนคอตัน, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๕๗.

[๑๘]สัมภาษณ์ นางสุธิดา ทับทิมทอง, ผู้อำนวยการการโรงเรียนวัดตาลเอน (โศภนชนูปถัมภ์), ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๗.

[๑๙]สัมภาษณ์ นายธงชาติ ป้องกันประเสริฐ, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบางซ้ายใน, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

[๒๐]สัมภาษณ์ นายประยูร กิจสมุทร, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดมฤคทายวัน, ๘ ธันวาคม ๒๕๕๗.

[๒๑]สัมภาษณ์ นางพิมพ์ชนา กีรติอมรเกียรติ, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสีกุก (สุ่นสามัคคีราษฎร์วิทยา), ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

[๒๒]สัมภาษณ์ นายลำเพย เย็นมนัส, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดพระขาว (ประชานุเคราะห์), ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๗.

๓. ระดมทุนปัจจัยในการปรับปรุงสถานที่และจัดสร้างห้องพุทธธรรม
๔. ตระหนักถึงความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามแนววิถีพุทธ
๕. สร้างความเข้าใจในการวิถีชีวิตและวัฒนธรรมแบบวิถีพุทธ
๖. จัดอาคารสถานที่ให้เป็นไปตามหลักสัปปายะ ๗

๓) การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต พบว่า ผู้ปกครองและนักเรียนส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตแบบสังคมเมือง และมีความเป็นวัตถุนิยม ฟุ้งเฟ้อสะดวกสบายมากเกินไป อีกทั้งนักเรียนไม่สามารถนำเอาหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้ เพราะคิดว่าหลักธรรมเกี่ยวข้องกับวัดและพระเท่านั้น บางส่วนก็มีสภาพครอบครัวแตกแยก จึงเป็นเหตุผลให้ไม่เอื้อต่อการประพฤติปฏิบัติตนอย่างถูกต้องตามแนววิถีพุทธ รวมถึงสภาพความเป็นอยู่และฐานะครอบครัวของนักเรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันมาก ทำให้มีอุปนิสัยต่างกัน[๒๓] การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นเรื่องที่ยาก และพื้นฐานวิถีชีวิตของนักเรียนมีความแตกต่างกันมาก ทำให้การดำเนินงานหรือการพัฒนาวิถีพุทธช้าลง ซึ่งจากปัญหาดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของครอบครัวและผู้ปกครองในการทำกิจกรรมเพื่อส่งเสริมทักษะให้แก่ผู้เรียนนั้น เป็นไปได้น้อยและค่อนข้างยาก เนื่องจากบริบททางสังคมที่มีการแข่งขันในเรื่องของการประกอบอาชีพ การทำมาหากินเพื่อให้ได้มาซึ่งค่าครองชีพในชีวิตประจำวัน การน้อมนำเอาหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตจึงไม่ค่อยได้รับการปลูกฝังจากครอบครัว กิจกรรมที่โรงเรียนจัดก็ไม่ค่อยได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองมากนัก[๒๔] กิจกรรมที่จัดขึ้นจึงไม่ค่อยที่จะบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ เป้าหมายกลับเป็นเพียงแค่ปริมาณเท่านั้น

แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ในประเด็นปัญหาดังกล่าวนั้น จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนควรกำหนดแผนการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไว้ในหลักสูตรสถานศึกษา และโดยการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย พร้อมทั้งต้องชี้แจง ทำความเข้าใจ และสร้างความตระหนักให้บุคลากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคนเห็นคุณค่าและร่วมมือในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน[๒๕] ประกอบกับควรมีการพัฒนาและส่งเสริมสนับสนุนให้ครูมีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และมีความทันสมัยในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่หลากหลายสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สอดคล้องกับแนวทางวิถีพุทธ และสถานการณ์ปัจจุบันอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ และที่สำคัญควรสร้างเครือข่ายและประสานความร่วมมือและความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน วัด องค์กรภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรมซึ่งกระบวนการที่กล่าวมาควรมีการนิเทศ ติดตาม ให้คำปรึกษา และประเมินผล พร้อมทั้งควรมีการ

---

[๒๓]สัมภาษณ์ นางอัจฉรา คหินทพงศ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดลาดระโหง, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๗.
[๒๔]สัมภาษณ์ นายประยูร กิจสมุทร, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดมฤคทายวัน, ๘ ธันวาคม ๒๕๕๗.
[๒๕]สัมภาษณ์ นางสมบูรณ์ แก้วสุวรรณ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดราษฎร์บำรุง, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๗.

แลกเปลี่ยนเรียนรู้และเผยแพร่ผลงานที่ประสบผลสำเร็จกับหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ศึกษาผลการดำเนินงานและนำสู่การพัฒนาขั้นต่อๆ ไป[๒๖]

ในส่วนที่เป็นประเด็นสำคัญ คือ ครอบครัวหรือผู้ปกครองที่มีผลต่อการกำหนดแผนกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะตามแนวทางวิถีพุทธนั้น ก็ควรทำความเข้าใจร่วมกัน โดยจัดให้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกิจกรรม และอาสาร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนและชุมชน[๒๗] โดยจัดสรรเวลาให้เหมาะสมและไม่กระทบต่อการประกอบอาชีพหรือการงานอื่นๆ มากนัก และผู้ปกครองเองก็ควรที่จะยอมรับในศักยภาพของผู้เรียน ให้โอกาสให้ผู้เรียนได้สำรวจตนเอง เพื่อประกอบการตัดสินใจในการเลือกทำกิจกรรมด้วยความสมัครใจ ปฏิบัติตนให้เป็นที่ปรึกษาหรือแนะแนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีงาม และให้ร่วมมือกับโรงเรียนในการติดตาม ประเมินผล พัฒนา และการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียน เพื่อให้กิจกรรมนั้นๆ สัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ที่แท้จริง[๒๘]

โดยเฉพาะวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมนั้น ก็เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีพื้นฐานวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีพุทธ เรียนรู้หลักธรรมที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้ เช่น อริยสัจ ๔ คือ ๑) ธรรมที่ควรรู้ (ทุกข์) สภาพปัญญาที่เกิดขึ้นในชีวิตหรือในจิตใจและเกิดผลไม่ดีขึ้นแล้ว ซึ่งจำเป็นต้องเพ่งพิจารณา ไตร่ตรองให้เข้าใจให้รู้อย่างถ้วนถี่ ละเอียดลออว่า ทุกข์นั้นมันเกิดขึ้นได้อย่างไร เกิดจากสาเหตุใด ๒) ธรรมที่ควรละ (สมุทัย) เป็นสาเหตุแห่งการก่อให้เกิดการกระทำที่เลว ที่ชั่ว ที่ไม่ดี อันจะส่งให้เกิดผลที่เป็นทุกข์หรือเป็นปัญหาแก่ชีวิต และจิตใจ ดังนั้น เมื่อพอรู้แล้วว่าการทำตามเหตุที่เลว ที่ชั่ว หรือเหตุที่ไม่ดี ย่อมจะส่งให้เกิดผลเลว ผลชั่ว หรือผลที่ไม่ดี ไม่เป็นที่พึงประสงค์แก่ทุกชีวิต จึงเป็นสิ่งที่ควรละเว้น ไม่สมควรกระทำ เพราะมันเป็นสาเหตุที่ชวนให้กระทำชั่ว หากกระทำลงไปก็จะเกิดผลชั่วตามมาอย่างแน่นอน ตามหลักกฎแห่งกรรมที่ว่า บุคคลใดทำดีเป็นเหตุย่อมได้ดีเป็นผลตามมาตอบแทน และบุคคลใดทำชั่วเป็นเหตุก็ย่อมได้ชั่วเป็นผลตามมาตอบแทน เช่นกัน[๒๙] ๓) ธรรมที่ควรเจริญหรือควรปฏิบัติ (มรรค) เป็นแนวปฏิบัติที่ดีงาม นับเป็นสาเหตุที่ดีที่เราเลือก ที่จะปฏิบัติ เป็นวิถีทาง เป็นครรลองที่เห็นสมควรว่าควรนำไปปฏิบัติ เพราะเราเชื่อในกฎแห่งกรรมที่ว่าทำดีเป็นเหตุ ย่อมได้รับดีเป็นผล เป็นการพัฒนาหรือเปลี่ยนอดีตที่ไม่ดี (ทุกข์) ซึ่งเราพอจะทราบแล้วว่ามาจากการกระทำตามเหตุที่ไม่ดี (สมุทัย) ทุกข์และสมุทัย จึงเป็นเพียงอดีตเพื่อเป็นบทเรียนให้เปลี่ยนแปลงการกระทำในปัจจุบัน (มรรค) เพราะมรรคหรือแนวทางปฏิบัติที่ดีงาม หากทำลงไป ย่อมหวังผลได้เลยว่าจะได้รับผลดี มีความสุข หรือเป็นสภาพที่คลี่คลาย ไม่มีปัญหาอีกต่อไป ซึ่งก็คือ ความดับทุก (นิโรธ) และ ๔) ธรรมที่ควรบรรลุ หรือธรรมที่ควรเข้าให้ถึง (นิโรธ) มีสภาพเป็นผลที่ดี ที่สำเร็จ หรือผลที่น่าพึงพอใจ สภาพที่ผ่อนคลายปัญหาให้เบาบางลง จนหมดสิ้นไปในที่สุด สรุปว่า

---

[๒๖]สัมภาษณ์ นายธีร์รัฐ สุวรรณศิริรัฐ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านบางกระสั้น, ๑ ธันวาคม ๒๕๕๗.

[๒๗]สัมภาษณ์ นายประยูร กิจสมุทร, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดมฤคทายวัน, ๘ ธันวาคม ๒๕๕๗.

[๒๘]สัมภาษณ์ นางพิมพ์ชนา กีรติอมรเกียรติ, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสีกุก (สุ่นสามัคคีราษฎร์วิทยา), ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

[๒๙]สัมภาษณ์ นางสมบูรณ์ แก้วสุวรรณ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดราษฎร์บำรุง, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๗.

นิโรธ เป็นผลจากการการกระทำดีเป็นเหตุ (มรรค) ซึ่งทำให้เกิดผลดี (นิโรธ) ดังที่เห็น นิโรธจึงเป็นผลดีที่เกิดจากการทำตามเหตุที่ดี (มรรค) นั่นเอง[๓๐]

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สรุปได้ว่า แผนในการจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและทักษะชีวิตให้แก่ผู้เรียน จำเป็นควรศึกษาถึงบริบทของชุมชน วิถีชีวิตของแต่ละครอบครัวอย่างชัดเจน ซึ่งการดำเนินชีวิตในปัจจุบันนั้น ส่งผลต่อการดำเนินการจัดกิจกรรมพอสมควร บางกิจกรรมจำเป็นควรเชิญผู้ปกครองหรือบุคคลในครอบครัวร่วมด้วย บางครอบครัวก็ไม่สามารถให้ความร่วมมือได้ เพราะภาระการประกอบอาชีพหรือการงาน ซึ่งแนวทางการพัฒนาที่ได้จากการศึกษาวิจัยนั้น ประกอบด้วย

๑. ควรกำหนดแผนและนโยบายร่วมกัน
๒. ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติร่วมกัน
๓. ควรมีการติดตามและประเมินผล
๔. ควรประสานงานแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน
๕. บูรณาการตามหลักอริยสัจ ๔
๖. ตระหนักถึงความสำคัญของกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต
๗. จัดสรรเวลาให้เหมาะสมกับทุกๆ ฝ่าย
๘. ประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี

๔) การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการเรียนการสอน

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการเรียนการสอน พบว่า โรงเรียนยังขาดบุคลากรที่มีความรู้อย่างแท้จริงเกี่ยวกับคำสอนและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ขาดความเชี่ยวชาญที่จะนำคำสอนมาประยุกต์ใช้และเป็นแบบอย่างที่ชัดเจนได้[๓๑] และ กิจกรรมวิถีพุทธบางกิจกรรมทับซ้อนกับชั่วโมงเรียนปกติ ทำให้เกิดปัญหาเวลาเรียนไม่พอ[๓๒] อีกทั้งการจัดกระบวนการเรียนการสอนภาคปฏิบัติมีน้อย และที่สำคัญเครื่องมือวัดความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับวิถีพุทธที่ชัดเจน และเป็นเอกภาพนั้น ยังไม่มีและไม่สามารถวัดได้อย่างชัดเจน ซึ่งจากปัญหาดังกล่าว จะพบว่า การตรวจสอบประเมินผลในการเรียนรู้ตามแนววิถีพุทธอย่างแท้จริง ด้วยเครื่องมือนั้น เป็นไปได้ค่อนข้างยาก และยังไม่มีความชัดเจน ถึงแม้ว่าจะกำหนดให้มีตัวชี้วัดในด้านต่างๆ แต่ก็ยังเป็นเพียงการประเมินที่เป็นเรื่องของกายภาพมากกว่า ซึ่งจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนตามแนวทางวิถีพุทธนั้น คือการสอดแทรกหลักธรรมเข้ากับกระบวนการเรียนการสอนอย่างสอดคล้องกัน และผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำหรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง[๓๓] แต่

---

[๓๐]สัมภาษณ์ นายธงชาติ ป้องกันประเสริฐ, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบางซ้ายใน, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

[๓๑]สัมภาษณ์ นางอัจฉรา คหินทพงศ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดลาดระโหง, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๗.

[๓๒]สัมภาษณ์ นางพิมพ์ชนา กีรติอมรเกียรติ, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสีกุก (สุ่นสามัคคีราษฎร์วิทยา), ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

[๓๓]สัมภาษณ์ นายธีร์รัฐ สุวรรณศิริรัฐ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านบางกระสั้น, ๑ ธันวาคม ๒๕๕๗.

เนื่องจากไม่มีเครื่องมือที่จะวัดความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับวิถีพุทธได้อย่างชัดเจน การสังเกตพฤติกรรม การสอบถาม การติดตาม และขอความร่วมมือจากผู้ปกครองจากครอบครัวของผู้เรียน จึงเป็นเรื่องสำคัญอีกประการหนึ่ง

แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการเรียนการสอน ในประเด็นปัญหาดังกล่าวนั้น จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) พบว่า ผู้บริหาร ครู และบุคลากรของโรงเรียน ต่างก็เป็นแบบอย่างให้กับผู้เรียน โดยไม่ต้องผ่านกระบวนการการเรียนการสอน แต่เป็นการทำให้ดู อยู่ให้เห็น ผู้เรียนก็จะเรียนรู้และจดจำได้ง่ายกว่าการสอนในชั้นเรียน[๓๔] แต่การเรียนการสอนเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องให้ดำเนินไปตามหลักสูตรที่กำหนด โดยการเรียนการสอนตามแนวทางการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธนั้น เป็นการเรียนการสอนที่สอดแทรกหลักธรรม ประยุกต์หลักพุทธธรรมเข้าไปในหลักสูตรการเรียนการสอน จัดเข้าในกิจกรรมการเรียนรู้ของแต่ละรายวิชา ซึ่งประเด็นไม่ได้อยู่ที่ว่าผู้เรียนจะสามารถจำได้ หรือเข้าใจมากน้อยเพียงใด แต่ประเด็นอยู่ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างไร[๓๕] ดังนั้น การเรียนการสอนจึงไม่ได้เน้นที่ควรเรียนภายในห้องเรียนเท่านั้น การจัดการเรียนการสอนให้เกิดการเรียนรู้นอกพื้นที่ เช่น ในชุมชน ในวัด เป็นต้น เป็นสถานที่ที่เหมาะในการนำไปสู่การประยุกต์ใช้ได้จริง และควรประสานความร่วมมือกับวัด ในการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระพระพุทธศาสนา และกิจกรรมอื่นๆ รวมถึงการบูรณาการหลักพุทธธรรม เน้นให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะ กิน อยู่ ดู เป็น สร้างประโยชน์ให้กับตนเองและสังคม[๓๖]

การเรียนการสอนในโรงเรียนวิถีพุทธ จะเน้นการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา[๓๗] เป็นการสอนที่ผู้เรียนต้องลงมือปฏิบัติสิ่งที่เรียนด้วยตนเองอย่างแท้จริง และใช้ปัญญารู้จักคิดพิจารณาฝึกฝนจนสามารถกำหนดรู้สามัญลักษณะ สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมทางกาย ทางวาจา ทางใจ และแยกแยะได้ว่าสิ่งใดดีสิ่งใดชั่ว จนสามารถกำหนดข้อควบคุมพฤติกรรมให้ผู้เรียน ส่วนในการปฏิบัตินักเรียนต้องปฏิบัติด้วยตนเอง วิธีสอนนี้ครูจะเป็นผู้ประคับประคองชี้จุดสำคัญ การสอนแบบไตรสิกขา สรุปเป็นกระบวนการเรียนรู้ โดยขั้นต้นการเรียนรู้ที่ควรพึ่งพิงครู ผู้เรียนต้องเรียนตามแบบของรายวิชานั้นๆ ลงมือฝึกปฏิบัติตามหลักการทฤษฎีเลียนแบบครู เป็นขั้นศีล[๓๘] ที่ควรศึกษาข้อมูลข้อเท็จจริง ทฤษฎี หลักการ หลังจากนั้น ผู้เรียนจะเริ่มสร้างรูปแบบการคิดของตนเอง โดยอาศัยแนวหลักการทฤษฎีที่เรียนรู้จากภายนอก เข้าไปสู่การคิด วิเคราะห์ ทบทวน ลงมือฝึกปฏิบัติ ฝึกฝนให้คล่องแคล่วโดยอัตโนมัติ วางแผน สร้างโครงการ โครงงาน เพื่อการค้นหาคำตอบด้วยตนเองถือเป็นขั้นสมาธิ และสุดท้าย ผู้เรียนใช้ความคิดในการสร้างรูปแบบใหม่ๆ สร้างสรรค์ชิ้นงาน ผลงานใหม่ๆ ด้วยความคิด ด้วยปัญญาของตนเอง ถือเป็นการเรียนรู้ที่แท้จริงและเป็นการเรียนรู้ที่บูรณาการเข้า

---

[๓๔]สัมภาษณ์ นายณรงค์ แย้มประดิษฐ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนลาดงาประชาบำรุง, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๗.

[๓๕]สัมภาษณ์ นายเสรี ปาระแก้ว, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดโคกทอง (บวรวิทยา), ๔ ธันวาคม ๒๕๕๗.

[๓๖]สัมภาษณ์ นายประยูร กิจสมุทร, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดมฤคทายวัน, ๘ ธันวาคม ๒๕๕๗.

[๓๗]สัมภาษณ์ นายแจ่ม ธาราวร, ผู้อำนวยการโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๓ (วัดบางไทร), ๘ ธันวาคม ๒๕๕๗.

[๓๘]สัมภาษณ์ นายธีร์รัฐ สุวรรณศิริรัฐ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านบางกระสั้น, ๑ ธันวาคม ๒๕๕๗.

ด้วยกัน ระหว่างความรู้รอบและรู้ลึกจากการรับข้อมูลแหล่งความรู้ภายนอกตัวผู้เรียน (ปรโตโฆสะ) ความรู้รอบและรู้ลึกจากการคิด กระบวนการทำงานของจิตภายในตัวผู้เรียน (โยนิโสมนสิการ) และความรู้รอบและรู้ลึกจากการลงมือปฏิบัติ (ภาวนามยปัญญา)[๓๙]

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สรุปได้ว่า การตรวจสอบประเมินผลเป็นกระบวนการหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างมาก เพราะการตรวจสอบประเมินผลจะเป็นขั้นตอนที่นำไปสู่การพัฒนา แม้ว่าเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลจะไม่สามารถทำได้อย่างชัดเจน จึงจำเป็นต้องใช้การสังเกต สอบถาม และสนทนา เป็นต้น ในการประเมินผล ซึ่งแนวทางการพัฒนาที่ได้จากการศึกษาวิจัยนั้น ประกอบด้วย

๑. ควรกำหนดหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับวิถีพุทธ
๒. ผู้บริหาร ครู และบุคลากรของโรงเรียน ควรเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ที่ดี
๓. พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมอย่างแท้จริง
๔. เน้นการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการนำไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน
๕. พัฒนากระบวนการตรวจสอบประเมินผล ให้มีความชัดเจน
๖. จัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา
๗. บูรณาการหลักพุทธธรรม

๕) การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ พบว่า ครูและนักเรียนยังไม่สามารถสร้างบรรยากาศวิถีพุทธได้อย่างเต็มที่ เพราะบุคลากรบางกลุ่มยังไม่เห็นความสำคัญและไม่ค่อยให้ความร่วมมือ รวมถึงผู้ปกครองของนักเรียนที่นับถือต่างศาสนา[๔๐] ไม่ยินยอมให้นักเรียนร่วมทำกิจกรรม และบางกิจกรรมไม่สามารถดำเนินการจัดกิจกรรมวิถีพุทธได้อย่างเด่นชัด เป็นเพียงแต่การจัดกิจกรรมแฝงวิถีพุทธเท่านั้น[๔๑] ซึ่งจากปัญหาดังกล่าว พบว่า ครูและนักเรียนยังไม่สามารถสร้างบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ได้เท่าที่ควร เพราะส่วนหนึ่งยังไม่เข้าใจในการสร้างบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์แบบวิถีพุทธ ซึ่งหมายถึงการมีกัลยาณมิตรต่อกัน ยกย่อง ชื่นชมกัน มีความยินดีเมื่อผู้มีอื่นประสบความสำเร็จหรือมีความสุข เหล่านี้เป็นต้น

แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ในประเด็นปัญหาดังกล่าวนั้น จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) พบว่า การสร้างความเข้าในในการสร้างบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันในโรงเรียนของครูและนักเรียนเป็นเรื่องที่สำคัญ การแสดงใบหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส[๔๒] และมีน้ำใจ

---

[๓๙]สัมภาษณ์ นางสมบูรณ์ แก้วสุวรรณ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดราษฎร์บำรุง, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๗.

[๔๐]สัมภาษณ์ นายภิรมย์ นันทวงค์, ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๗.

[๔๑]สัมภาษณ์ นายณรงค์ แย้มประดิษฐ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนลาดงาประชาบำรุง, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๗.

[๔๒]สัมภาษณ์ นายเสรี ปาระแก้ว, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดโคกทอง (บวรวิทยา), ๔ ธันวาคม ๒๕๕๗.

เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันด้วยความจริงใจ[๔๓] จะเป็นการสร้างบรรยากาศและการปฏิสัมพันธ์ที่ดี รวมถึงการแสดงความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ทั้งระหว่างครูกับครู ครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน และบุคลากรภายในโรงเรียนทุกๆ คน ล้วนมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกันได้ ควรที่จะยิ้มแย้มแจ่มใสทักทายกันด้วยความจริงใจ และปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีต่อไป[๔๔] ตามหลักของการบริหารจัดการนั้น ควรจัดประชุมเพื่อรับทราบทำความเข้าใจร่วมกันระว่างผู้บริหาร ครู และบุคลากรภายในโรงเรียน ในการสร้างบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างให้กับผู้เรียนได้เห็นและปฏิบัติร่วมกันได้อย่างปกติ รวมถึงการปลูกต้นไม้ที่ให้ความร่มรื่น ร่มเย็น ดอกไม้มีสีสันสวยงาม มีกลิ่นหอมเย็น ทำให้เกิดความรู้สึกสุขใจ สบายใจ เป็นต้น[๔๕] และควรมีการติดตามประเมินผล ซึ่งสามารถใช้การสังเกตพฤติกรรม หรือการสำรวจสอบถามเพื่อนร่วมงาน เพื่อนนักเรียน เพื่อเป็นข้อมูลในการสรุปรายงานและปรับปรุงแก้ไข ดำเนินการพัฒนาต่อไป[๔๖]

ผู้บริหาร ครู และบุคลากร ควรยึดหลักพรหมวิหารธรรม ได้แก่ ๑) เมตตา รู้สึกสงสารผู้อื่น[๔๗] เอ็นดูผู้อื่นอยู่เสมอ สิ่งนี้จะทำให้ทุกคนมีความสุข ไม่มีการเบียดเบียน ทะเลาะเบาะแว้งกัน ๒) กรุณา ยื่นมือช่วยเหลือผู้ประสบทุกข์ ช่วยเหลือแม้กระทั่งคนที่คิดร้าย หรือไม่ชอบกัน โดยไม่คำนึงถึงผลตอบแทนใดๆ ๓) มุทิตา ยินดีในสิ่งที่ผู้อื่นมี ยินดีในสิ่งที่ผู้อื่นเป็น ยินดีเมื่อคนอื่นได้ดี ไม่อิจฉาริษยา ไม่นินทาให้ร้าย และ ๔) อุเบกขา การวางเฉย การวางใจเป็นกลางเพราะพิจารณาเห็นว่า ใครทำดีย่อมได้ดี ใครทำชั่วย่อมได้ชั่ว ไม่ควรดีใจหรือคิดซ้ำเติมในเรื่องที่เกิดขึ้น ควรมีความปรารถนาดี[๔๘] คือ พยายามช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ในลักษณะที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ซึ่งหลักธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ จะทำให้การปฏิสัมพันธ์ภายในโรงเรียนเต็มไปด้วยบรรยากาศของการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน[๔๙]

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สรุปได้ว่า ผู้บริหาร ครู บุคลากรของโรงเรียน ควรให้ความสำคัญในการสร้างบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นร่วมกัน ความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน มีเมตตาและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ก็เป็นการสร้างบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ตามแบบวิถีพุทธได้อย่างดียิ่ง เพราะโดยปกติวิถีชีวิตของคนไทย จะยิ้มแย้มแจ่มใสและมีน้ำใจเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ซึ่งแนวทางการพัฒนาที่ได้จากการศึกษาวิจัยนั้น ประกอบด้วย

๑. สร้างความตระหนักในความสำคัญและความเข้าใจร่วมกัน

๒. ยิ้มแย้มแจ่มใสทักทายกัน

๓. มีความเป็นกัลยาณมิตร

---

[๔๓]สัมภาษณ์ นางพิมพ์ชนา กีรติอมรเกียรติ, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสีกุก (สุ่นสามัคคีราษฎร์วิทยา), ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

[๔๔]สัมภาษณ์ นางธนาวรรณ เกิดนาวี, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดทางยาว, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๗.

[๔๕]สัมภาษณ์ นายณรงค์ แย้มประดิษฐ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนลาดงาประชาบำรุง, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๗.

[๔๖]สัมภาษณ์ นางอัจฉรา คหินทพงศ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดลาดระโหง, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๗.

[๔๗]สัมภาษณ์ นายอุดม คล้ายสังข์, ผู้อำนวยการโรงเรียนคอตัน, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๕๗.

[๔๘]สัมภาษณ์ นายภิรมย์ นันทวงค์, ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๗.

[๔๙]สัมภาษณ์ นายสุชิน มั่นศิล, ผู้อำนวยการโรงเรียนบางช้ายวิทยา, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๗.

๔. ปลูกต้นไม้ให้ความร่มเย็น ดอกไม้สีสวยกลิ่นหอมเย็น
๕. บูรณาการหลักพรหมวิหารธรรม
๖. ผู้บริหาร ครู และบุคลากร ควรปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่าง
๗. ติดตามและประเมินผลจากการสังเกตและสอบถาม
๘. ปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่บกพร่อง

๖) สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สรุปได้ว่า การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการ ควรที่จะอาศัยความร่วมมือจากหลายๆ ฝ่าย มีมุมมอง ทัศนคติ วิสัยทัศน์ และเป้าหมายที่ชัดเจน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การชี้แจงให้ทุกฝ่ายได้รับทราบข้อมูลและเข้าใจถึงแนวทางหรือกระบวนการในการบริหารงาน ก็จะทำให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างราบรื่น พร้อมส่งผลให้ประสบความสำเร็จได้ ซึ่งแนวทางการพัฒนาที่ได้จากการศึกษาวิจัยนั้น ประกอบด้วย ๑) สร้างความเข้าใจในกระบวนการบริหารจัดการร่วมกันของทุกๆ ฝ่าย ๒) มอบหมายหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างชัดเจน ๓) กำหนดให้บุคลากรทุกคนได้มีส่วนร่วม ๔) ร่วมประชุมวางแผนกำหนดนโยบาย ๕) บูรณาการพุทธธรรมในการบริหารจัดการ ๖) ติดตามและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ ๗) บริหารงบประมาณอย่างเหมาะสม ๘) พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการอย่างแท้จริง ๙) บูรณาการหลักอิทธิบาทธรรม ๔ ประการ และ ๑๐) ดำเนินการควบคู่หลักบริหารงานด้วยวงจรคุณภาพ (PDCA)

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกายภาพ มีปัญหาเกี่ยวกับห้องพุทธธรรม และสถานที่ที่ไม่สามารถรองรับจำนวนนักเรียนได้อย่างเพียงพอนั้น เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องไม่ควรเพิกเฉย เพราะเรื่องของอาคารสถานที่ ห้องเรียน ห้องพุทธธรรม เป็นสภาพแวดล้อมเบื้องต้นที่จะทำให้นักเรียนสามารถซึมซับความเป็นวิถีพุทธได้จากสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว สำหรับแนวทางการพัฒนาที่ได้จากการศึกษาวิจัยนั้น ประกอบด้วย ๑) ดำเนินการตามขั้นตอนการบริหารจัดการวงจรคุณภาพ (PDCA) ๒) บ้าน วัด โรงเรียน ควรประสานงานกัน กำหนดแผนนโยบายร่วมกัน ๓) ระดมทุนปัจจัยในการปรับปรุงสถานที่และจัดสร้างห้องพุทธธรรม ๔) ตระหนักถึงความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามแนววิถีพุทธ ๕) สร้างความเข้าใจในการวิถีชีวิตและวัฒนธรรมแบบวิถีพุทธ และ ๖) จัดอาคารสถานที่ให้เป็นไปตามหลักสัปปายะ ๗

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ควรจัดทำแผนในการจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและทักษะชีวิตให้แก่ผู้เรียน โดยจำเป็นควรศึกษาถึงบริบทของชุมชน วิถีชีวิตของแต่ละครอบครัวอย่างชัดเจน ซึ่งการดำเนินชีวิตในปัจจุบันนั้น ส่งผลต่อการดำเนินการจัดกิจกรรมพอสมควร บางกิจกรรมจำเป็นควรเชิญผู้ปกครองหรือบุคคลในครอบครัวร่วมด้วย บางครอบครัวก็ไม่สามารถให้ความร่วมมือได้ เพราะภาระการประกอบอาชีพหรือการงาน ซึ่งแนวทางการพัฒนาที่ได้จากการศึกษาวิจัยนั้น ประกอบด้วย ๑) ควรกำหนดแผนและนโยบายร่วมกัน ๒) ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติร่วมกัน ๓) ควรมีการติดตามและประเมินผล ๔) ควรประสานงานแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน ๕) บูรณาการตามหลักอริยสัจ ๔

๖) ตระหนักถึงความสำคัญของกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ๗) จัดสรรเวลาให้เหมาะสมกับทุกๆ ฝ่าย และ ๘) ประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการเรียนการสอน ควรกำหนดให้มีการตรวจสอบประเมินผล ซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างมาก เพราะการตรวจสอบประเมินผลจะเป็นขั้นตอนที่นำไปสู่การพัฒนา แม้ว่าเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลจะไม่สามารถทำได้อย่างชัดเจน จึงจำเป็นต้องใช้การสังเกต สอบถาม และสนทนา เป็นต้น ในการประเมินผล ซึ่งแนวทางการพัฒนาที่ได้จากการศึกษาวิจัยนั้น ประกอบด้วย ๑) ควรกำหนดหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับวิถีพุทธ ๒) ผู้บริหาร ครู และบุคลากรของโรงเรียน ควรเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ที่ดี ๓) พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมอย่างแท้จริง ๔) เน้นการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการนำไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน ๕) พัฒนากระบวนการตรวจสอบประเมินผล ให้มีความชัดเจน ๖) จัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา และ ๗) บูรณาการหลักพุทธธรรม

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ห้องพุทธธรรมหรือห้องปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่ควรให้ความสำคัญในการสร้างบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นร่วมกัน ความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน มีเมตตาและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ก็เป็นการสร้างบรรยากาศวิถีพุทธได้อย่างยิ่ง เพราะโดยปกติวิถีชีวิตของคนไทย จะยิ้มแย้มแจ่มใสและมีน้ำใจเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ซึ่งแนวทางการพัฒนาที่ได้จากการศึกษาวิจัยนั้น ประกอบด้วย ๑) สร้างความตระหนักในความสำคัญและความเข้าใจร่วมกัน ๒) ยิ้มแย้มแจ่มใสทักทายกัน ๓) มีความเป็นกัลยาณมิตร ๔) ปลูกต้นไม้ให้ความร่มเย็น ดอกไม้สีสวยกลิ่นหอมเย็น ๕) บูรณาการหลักพรหมวิหารธรรม ๖) ผู้บริหาร ครู และบุคลากร ควรปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่าง ๗) ติดตามและประเมินผลจากการสังเกตและสอบถาม และ ๘) ปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่บกพร่อง

๔.๒ ผลการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

การศึกษาข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหาร ครู บุคลากร และนักเรียน ของโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกปัจจัยส่วนบุคคลตาม เพศ อายุ ตำแหน่งหน้าที่ ระดับการศึกษา และขนาดของโรงเรียน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้ปรากฏผลดังรายละเอียดในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	๑๗๑	๔๖.๑
หญิง	๒๐๐	๕๓.๙
รวม	**๓๗๑**	**๑๐๐**
อายุ		
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๑๗๗	๔๗.๗
๒๑ - ๓๐ ปี	๘๑	๒๑.๘
๓๑ - ๔๐ ปี	๒๐	๕.๔
๔๑ - ๕๐ ปี	๘๖	๒๓.๒
๕๑ - ๖๐ ปี	๗	๑.๙
รวม	**๓๗๑**	**๑๐๐**
ตำแหน่งหน้าที่		
ผู้บริหาร	๒๐	๕.๔
ครู	๑๓๘	๓๗.๒
บุคลากร	๓๖	๙.๗
นักเรียน	๑๗๗	๔๗.๗
รวม	**๓๗๑**	**๑๐๐**
ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๘๕	๔๙.๙
ปริญญาตรี	๑๖๖	๔๔.๗
สูงกว่าปริญญาตรี	๒๐	๕.๔
รวม	**๓๗๑**	**๑๐๐**
ขนาดโรงเรียน		
โรงเรียนขนาดเล็ก	๓๑	๘.๔
โรงเรียนขนาดกลาง	๑๖๒	๔๓.๗
โรงเรียนขนาดใหญ่	๑๗๘	๔๘.๐
รวม	**๓๗๑**	**๑๐๐**

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๙ มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี จำนวน ๑๗๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๗ มีตำแหน่งหน้าที่เป็นนักเรียน จำนวน ๑๗๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๗ มีการศึกษาในระดับต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑๘๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๙ และอยู่ในโรงเรียนขนาดใหญ่ จำนวน ๑๗๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๐

๒) ระดับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การวิเคราะห์การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยรวมทุกด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ ดังรายละเอียดที่แสดงด้วยค่าเฉลี่ย (Mean = $\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation = S.D.) ในตารางที่ ๔.๒ - ๔.๗ ตามลำดับต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวม

(n = ๓๗๑)

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ระดับความคิดเห็น		
	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ด้านการบริหารจัดการ	๔.๕๑	๐.๔๐๒	มากที่สุด
๒. ด้านกายภาพ	๔.๔๗	๐.๓๗๖	มาก
๓. ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต	๔.๔๘	๐.๓๖๗	มาก
๔. ด้านการเรียนการสอน	๔.๔๐	๐.๖๗๖	มาก
๕. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์	๔.๔๗	๐.๔๐๕	มาก
ภาพรวม	**๔.๔๖**	**๐.๓๗๓**	**มาก**

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = ๔.๔๖, S.D. = ๐.๓๗๓) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการบริหารจัดการ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = ๔.๕๑, S.D. = ๐.๔๐๒) ส่วนด้านอื่นๆ อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้น พบว่า ด้านการบริหารจัดการคือสิ่งที่ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับที่สูงมาก รองลงมาคือด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ส่วนที่มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด คือด้านการเรียนการสอน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครูผู้สอนนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการสอนน้อย และไม่สามารถนำมาประยุกต์ในชีวิตประจำวันให้เห็นได้อย่างชัดเจน

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา **ด้านการบริหารจัดการ**

(n = ๓๗๑)

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. โรงเรียนมีการวางแผนในการวางวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย แผนพัฒนาโรงเรียนที่มีจุดเน้นการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ	๔.๕๕	๐.๕๖๐	มากที่สุด
๒. โรงเรียนปลูกฝังศรัทธา สร้างเสริมปัญญาในพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นกับบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง	๔.๕๑	๐.๕๔๒	มากที่สุด
๓. โรงเรียนแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน แต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธและบริหารดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย คือ บ้าน วัด โรงเรียน	๔.๔๖	๐.๖๖๖	มาก
๔. โรงเรียนร่วมมือกับผู้ปกครอง วัด ชุมชน เพื่อพัฒนาผู้เรียนและชุมชนอย่างต่อเนื่อง	๔.๕๐	๐.๖๓๔	มากที่สุด
๕. โรงเรียนจัดประชุมเพื่อสร้างความตระหนักและความเข้าใจให้เกิดกับผู้ปกครอง ผู้นำชุมชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้ทราบวัตถุประสงค์และแนวทางปฏิบัติที่มีผลต่อการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ	๔.๓๖	๐.๖๖๙	มาก
๖. โรงเรียนกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบให้กับบุคลากรของโรงเรียน ปฏิบัติงานตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ	๔.๕๒	๐.๕๒๑	มากที่สุด
๗. โรงเรียนจัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน บ้าน วัด และชุมชน เช่น กิจกรรมวันเด็ก กิจกรรมวันแม่ กิจกรรมปัจฉิมนิเทศ เป็นต้น	๔.๕๓	๐.๕๔๑	มากที่สุด
๘. โรงเรียนจัดทำระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เช่น โครงการเยี่ยมบ้านนักเรียน ทุนการศึกษา เป็นต้น	๔.๖๔	๐.๕๐๓	มากที่สุด
๙. ชุมชนมีส่วนช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชนและโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง มีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรโรงเรียน	๔.๔๙	๐.๕๙๙	มาก
๑๐. โรงเรียนได้รับความไว้วางใจเชื่อมั่นศรัทธาและได้รับความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	๔.๔๙	๐.๕๙๙	มาก
รวม	**๔.๕๑**	**๐.๔๐๒**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านการบริหารจัดการนั้น โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = ๔.๕๑, S.D. = ๐.๔๐๒) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ชุมชนมีส่วนช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชนและโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง มีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรโรงเรียน ($\overline{X}$ = ๔.๔๙, S.D. = ๐.๕๙๙), โรงเรียนได้รับความไว้วางใจเชื่อมั่นศรัทธาและได้รับความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ($\overline{X}$ = ๔.๔๙, S.D. = ๐.๕๙๙), แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน แต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธและบริหารดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย คือ บ้าน วัด โรงเรียน ($\overline{X}$ = ๔.๔๖, S.D. = ๐.๖๖๖), และจัดประชุมเพื่อสร้างความตระหนักและความเข้าใจให้เกิดกับผู้ปกครอง ผู้นำชุมชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้ทราบวัตถุประสงค์และแนวทางปฏิบัติที่มีผลต่อการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ ($\overline{X}$ = ๔.๓๖, S.D. = ๐.๖๖๙) ทั้ง ๔ ข้อนี้ อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ส่วนข้ออื่นๆ นั้น อยู่ระดับมากที่สุด จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า โรงเรียนมีการบริหารจัดการในระดับที่ดีมาก เริ่มต้นด้วยการวางแผน กำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นแนวทางในการปฏิบัติและบริหารอย่างครอบคลุมเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จได้ แม้ทั้ง ๔ ข้อ ข้างต้น จะมีค่าเฉลี่ยอยู่ท้ายสุด แต่ก็อยู่ในระดับมาก ซึ่งเกี่ยวกับการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน การปรึกษาหารือ และการร่วมมือกันของทุกฝ่ายในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ สิ่งเหล่านี้เป็นกระบวนการที่อาจไม่ได้เกิดขึ้นบ่อยครั้ง แต่ก็ควรมีอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้การดำเนินงานขับเคลื่อนต่อไปและบรรลุตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา **ด้านกายภาพ**

(n = ๓๗๑)

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. โรงเรียนมีการประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียนได้อย่างเหมาะสม และมองเห็นได้ชัดเจน	๔.๗๔	๐.๔๘๔	มากที่สุด
๒. โรงเรียนมีการจัดทำป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญ คุณธรรมจริยธรรมโดยทั่วไปในบริเวณโรงเรียน	๔.๕๘	๐.๕๑๕	มากที่สุด
๓. โรงเรียนได้ดำเนินการจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนได้เหมาะแก่การศึกษาเรียนรู้วิถีพุทธ	๔.๕๔	๐.๕๙๘	มากที่สุด
๔. โรงเรียนจัดสภาพห้องศึกษาพุทธธรรม ห้องบริหารจิตให้มีความสะอาด ร่มรื่น ปลอดภัย สงบ และใกล้ชิดธรรมชาติ	๔.๓๗	๐.๖๒๑	มาก
๕. โรงเรียนมีการจัดสภาพห้องเรียนได้อย่างเพียงพอและเหมาะสมแก่นักเรียน	๔.๑๘	๐.๖๖๙	มาก
๖. โรงเรียนจัดบริเวณโดยรอบโรงเรียนให้ปราศจากสิ่งเสพติด อบายมุข และสิ่งมัวเมาทุกชนิด	๔.๕๙	๐.๕๗๓	มากที่สุด
๗. โรงเรียนมีการจัดเตรียมสถานที่เพื่อทำกิจกรรมกีฬาและการอบรมด้านคุณธรรมเป็นสัดส่วน มีความเหมาะสม	๔.๔๓	๐.๖๔๘	มาก
๘. โรงเรียนกำหนดการแต่งกายของครูและนักเรียนเพื่อส่งเสริมวิถีพุทธ เช่น วันธรรมสวนะ (วันพระ) สวมชุดขาวมาโรงเรียน เป็นต้น	๔.๔๘	๐.๘๐๐	มาก
๙. โรงเรียนมีการปรับปรุงสถานที่เพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน	๔.๔๑	๐.๖๔๔	มาก
๑๐. โรงเรียนมีการควบคุมดูแลเกี่ยวกับเสียงไม่ให้ดังอึกทึกหรือเปิดเพลงที่ส่งเสริมสมาธิ ประเทืองปัญญา เป็นต้น	๔.๓๓	๐.๖๑๐	มาก
รวม	**๔.๔๗**	**๐.๓๗๖**	**มาก**

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านกายภาพนั้น โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = ๔.๔๗, S.D. = ๐.๓๗๖) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า โรงเรียนมีการประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียนได้อย่างเหมาะสม และมองเห็นได้ชัดเจน ($\overline{X}$ = ๔.๗๔, S.D. = ๐.๔๘๔), จัดบริเวณโดยรอบโรงเรียนให้ปราศจากสิ่งเสพติด อบายมุข และสิ่งมัวเมาทุกชนิด ($\overline{X}$ = ๔.๕๙, S.D. = ๐.๕๗๓), มีการจัดทำป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญ คุณธรรมจริยธรรมโดยทั่วไปในบริเวณโรงเรียน ($\overline{X}$ = ๔.๕๘, S.D. = ๐.๕๑๕) และได้ดำเนินการจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนได้เหมาะแก่การศึกษาเรียนรู้วิถีพุทธ ($\overline{X}$ = ๔.๕๔, S.D. = ๐.๕๙๘) ทั้ง ๔ ข้อนี้ อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ ส่วนข้ออื่นๆ นั้น อยู่ระดับมาก จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า โรงเรียนได้ให้ความสำคัญกับการจัดสถานที่ต่างๆ ภายในโรงเรียนให้มีความเหมาะสม มีพระพุทธรูปประดิษฐานในที่ที่โดดเด่นและมองเห็นได้ชัดเจน พร้อมทั้งจัดทำป้ายนิเทศ ป้ายคำขวัญ ป้ายคติธรรมสอนใจต่างๆ ให้สามารถมองเห็นได้ง่าย และดำเนินการจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมโดยทั่วไป เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ต้นไม้ สวนหย่อม ศาลาพักร้อน เป็นต้น เพื่อให้เกิดกระบวนการศึกษาเรียนรู้วิถีพุทธจากสิ่งแวดล้อมรอบตัวโดยอัตโนมัติ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดพื้นที่รอบโรงเรียนให้มีความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ ไม่รกร้าง มีความโล่งโปร่ง ไม่เป็นป่ารก และไม่ให้เป็นแหล่งมั่วสุมอบายมุข สิ่งมึนเมาต่างๆ อีกทั้งยังเป็นส่วนช่วยป้องกันยาเสพติดให้ห่างไกลจากโรงเรียนและนักเรียนอีกด้วย

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา **ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต**

(n = ๓๗๑)

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. โรงเรียนมีแผนจัดกิจกรรมการเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม เพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตให้แก่ผู้เรียน	๔.๔๐	๐.๖๒๖	มาก
๒. โรงเรียนจัดฝึกอบรมนักเรียน จัดกิจกรรมให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมในชีวิตประจำวันที่กินเป็น อยู่เป็น ดูเป็น ฟังเป็นหรือการดำรงชีวิตประจำวัน รู้จักเลือกปฏิบัติในสิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน	๔.๔๗	๐.๕๘๐	มาก
๓. โรงเรียนส่งเสริมกิจกรรมความรับผิดชอบ ช่วยเหลือดูแลรักษาพัฒนาอาคารสถานที่สาธารณสมบัติและสิ่งแวดล้อมส่วนรวมให้แก่นักเรียนอย่างสม่ำเสมอจนเกิดเป็นนิสัย	๔.๔๙	๐.๕๖๒	มาก
๔. โรงเรียนส่งเสริมการปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งศาสนพิธีต่างๆ อย่างต่อเนื่องและชี้ให้เห็นคุณค่าของการปฏิบัติกิจกรรมนั้นๆ ควบคู่กันไป	๔.๕๗	๐.๕๕๘	มากที่สุด
๕. โรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมระลึกและศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นประจำและในโอกาสสำคัญจนเป็นวิถีชีวิต	๔.๔๕	๐.๖๔๙	มาก
๖. โรงเรียนจัดกิจกรรม เช่น กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การกราบพระ การสวดมนต์ทุกวัน การรับศีล กิจกรรมปฏิบัติสมาธิ พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ พิจารณาก่อนรับประทานอาหาร	๔.๕๘	๐.๕๙๗	มากที่สุด
๗. โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมและเห็นคุณค่าในการรักษาและสืบทอดพระพุทธศาสนา	๔.๔๕	๐.๕๗๘	มาก
๘. โรงเรียนติดตามพฤติกรรมของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ	๔.๔๗	๐.๕๖๖	มาก
๙. โรงเรียนสนับสนุนให้บุคลากร นักเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	๔.๕๐	๐.๕๘๕	มากที่สุด
๑๐. โรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัวและสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนร่วมกันระหว่างผู้ปกครองและโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ	๔.๔๒	๐.๕๓๖	มาก
รวม	**๔.๔๘**	**๐.๓๖๙**	**มาก**

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิตนั้น โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = ๔.๔๘, S.D. = ๐.๓๖๙) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า โรงเรียนจัดกิจกรรม เช่น กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การกราบพระ การสวดมนต์ทุกวัน การรับศีล กิจกรรมปฏิบัติสมาธิ พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ พิจารณาก่อนรับประทานอาหาร ($\overline{X}$ = ๔.๕๘, S.D. = ๐.๕๙๗), ส่งเสริมการปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนารวมทั้งศาสนพิธีต่างๆ อย่างต่อเนื่องและชี้ให้เห็นคุณค่าของการปฏิบัติกิจกรรมนั้นๆ ควบคู่กันไป ($\overline{X}$ = ๔.๕๗, S.D. = ๐.๕๕๘), และสนับสนุนให้บุคลากร นักเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ($\overline{X}$ = ๔.๕๐, S.D. = ๐.๕๘๕) ทั้ง ๓ ข้อนี้ อยู่ในระดับมากที่สุดตามลำดับ ส่วนข้ออื่นๆ นั้น อยู่ระดับมาก จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า โรงเรียนให้การสนับสนุนในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทยด้วยการไปทำบุญรักษาศีล ฟังพระธรรมเทศนา และยังส่งเสริมให้บุคลากรและนักเรียนเข้าร่วมในกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ปลูกฝังค่านิยมที่เป็นแบบแห่งวิถีพุทธวิถีไทยที่มีมาอย่างยาวนานให้คงอยู่ต่อไป

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา **ด้านการเรียนการสอน**

(n = ๓๗๑)

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. โรงเรียนมีการวางแผนการจัดการเรียนรู้ โดยบูรณาการพุทธธรรม (สอดแทรกคุณธรรม) หรือ หลักไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน	๔.๔๖	๐.๕๔๑	มาก
๒. โรงเรียนส่งเสริมให้มีการนำหลักธรรมมาเป็นฐานในการคิดวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชีวิตประจำวัน	๔.๓๕	๐๕๒๒	มาก
๓. โรงเรียนมีหลักสูตรโรงเรียน หน่วยการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้	๔.๓๕	๐.๖๑๖	มาก
๔. โรงเรียนจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองจากแหล่งต่างๆ	๔.๔๑	๐.๖๔๔	มาก
๕. ครูจัดกิจกรรมบริหารจิต กำหนดสติก่อนเรียน ก่อนการแข่งขันกีฬาและก่อนนอนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อประโยชน์ในชีวิตประจำวัน	๔.๘๓	๐.๕๘๘	มากที่สุด
๖. ครูจัดหาสื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้แสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอ	๔.๓๑	๐.๕๖๙	มาก
๗. นิมนต์พระสงฆ์หรือเชิญวิทยากรภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนามาสอนนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ	๔.๓๙	๐.๖๖๗	มาก
๘. โรงเรียนนำนักเรียนไปเรียนรู้ที่วัดหรือศาสนสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง	๔.๓๕	๐.๗๑๖	มาก
๙. โรงเรียนมีการนิเทศ กำกับ ติดตามการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง	๔.๓๓	๐.๖๕๔	มาก
๑๐. โรงเรียนมีการตรวจสอบประเมินผลและเปิดโอกาสให้มีการเสนอแนะแสดงความคิดเห็นอย่างกัลยาณมิตร เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง	๔.๒๑	๐.๖๓๓	มาก
รวม	**๔.๔๐**	**๐.๖๗๗**	**มาก**

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านการเรียนการสอนนั้น โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = ๔.๔๐, S.D. = ๐.๖๗๗) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ครูจัดกิจกรรมบริหารจิต กำหนดสติก่อนเรียน ก่อนการแข่งขันกีฬาและก่อนนอนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ($\overline{X}$ = ๔.๘๓, S.D. = ๐.๕๘๘) อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ ส่วนข้ออื่นๆ นั้น อยู่ระดับมาก จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า กิจกรรมการบริหารจิต เป็นกิจกรรมที่ใช้เวลาน้อยและไม่จำเป็นต้องใช้สอยพื้นที่หรืออุปกรณ์อื่นๆ มาประกอบเป็นจำนวนมาก อีกทั้งนักเรียนสามารถเข้าใจกระบวนการในการปฏิบัติได้ง่าย เพราะเป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติแล้ว เห็นผลได้ทันที นั่นคือ ความสงบภายในจิตใจ เกิดสมาธิ คิดอ่านหรือทำสิ่งใดได้รวดเร็วคล่องแคล่วขึ้น ดังนั้น กิจกรรมการบริหารจิตก่อนที่จะเริ่มต้นการเรียนการสอน เริ่มต้นการแข่งขันกีฬา หรือกำลังจะนอนหลับพักผ่อน จะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติกิจกรรมอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี ระดับคะแนนในข้อนี้จึงค่อนข้างสูงมากทีเดียว

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา **ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์**

(n = ๓๗๑)

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. โรงเรียนจัดบรรยากาศภายในโรงเรียน ให้เป็นธรรมชาติ มีความร่มรื่น สวยงาม สะอาด และเป็นระเบียบ	๔.๕๗	๐.๕๗๖	มากที่สุด
๒. โรงเรียนจัดให้มีห้องปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เอื้อต่อการเรียนรู้พระพุทธศาสนา มีความสงบ สะอาด	๔.๔๖	๐.๖๓๗	มาก
๓. โรงเรียนจัดให้มีห้องปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีสื่อและอุปกรณ์ที่ทันสมัยและครบครัน	๔.๒๓	๐.๗๔๑	มาก
๔. ครูจัดบรรยากาศขณะเรียนรู้ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม สร้างบรรยากาศการกระตือรือร้น จูงใจ ท้าทายให้อยากรู้ สนุกเพลิดเพลินกับการเรียนรู้	๔.๓๙	๐.๖๕๗	มาก
๕. ครูและนักเรียน ทักทายกันด้วยการไหว้ มีใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส มีความจริงใจต่อกัน	๔.๕๗	๐.๕๕๗	มากที่สุด
๖. โรงเรียนส่งเสริมให้ครูมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิก อบายมุข) ถือศีล ๕ และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี	๔.๕๓	๐.๕๘๐	มากที่สุด
๗. โรงเรียนส่งเสริมให้ครูมีพรหมวิหารธรรม มีความเป็นกัลยาณมิตร มุ่งพัฒนานักเรียนให้เกิดความเจริญงอกงามตามหลักไตรสิกขา	๔.๔๓	๐.๕๗๖	มาก
๘. โรงเรียนส่งเสริมให้ครูมีความรู้และความเข้าใจในการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา	๔.๔๐	๐.๖๕๙	มาก
๙. โรงเรียนส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร อ่อนน้อมถ่อมตน เคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน ทั้งครูและนักเรียน ครูต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อผู้ปกครอง	๔.๕๗	๐.๕๑๗	มากที่สุด
๑๐. โรงเรียนส่งเสริมบุคลากรและนักเรียนให้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้อื่น ส่งเสริมยกย่องเชิดชู ผู้กระทำความดีเป็นประจำ	๔.๕๒	๐.๕๖๑	มากที่สุด
รวม	**๔.๔๗**	**๐.๔๐๕**	**มาก**

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์นั้น โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = ๔.๔๗, S.D. = ๐.๔๐๕) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า โรงเรียนจัดบรรยากาศภายในโรงเรียน ให้เป็นธรรมชาติ มีความร่มรื่น สวยงาม สะอาด และเป็นระเบียบ ($\overline{X}$ = ๔.๕๗, S.D. = ๐.๕๗๖), ส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร อ่อนน้อมถ่อมตน เคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน ทั้งครูและนักเรียน ครูต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อผู้ปกครอง ($\overline{X}$ = ๔.๕๗, S.D. = ๐.๕๕๗), ครูและนักเรียน ทักทายกันด้วยการไหว้ มีใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส มีความจริงใจต่อกัน ($\overline{X}$ = ๔.๕๗, S.D. = ๐.๕๑๗), ส่งเสริมให้ครูมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิก อบายมุข) ถือศีล ๕ และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ($\overline{X}$ = ๔.๕๓, S.D. = ๐.๕๘๐) และส่งเสริมบุคลากรและนักเรียนให้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้อื่น ส่งเสริมยกย่องเชิดชู ผู้กระทำความดีเป็นประจำ ($\overline{X}$ = ๔.๕๒, S.D. = ๐.๕๖๑) ทั้ง ๕ ข้อนี้ อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ ส่วนข้ออื่นๆ นั้น อยู่ระดับมาก จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า การสร้างบรรยากาศภายในโรงเรียนให้เป็นบรรยากาศแบบธรรมชาติ มีความร่มรื่น สะอาด และสวยงาม ย่อมส่งผลให้มีความสุข มีความเบิกบานใจ การปฏิสัมพันธ์อื่นๆ ก็ย่อมมีผลไปในทางบวก คือ มีการทักทายกันด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้มสดใจ พูดจากันด้วยถ้อยคำที่ไพเราอ่อนหวาน มีความเคารพนบนอบกันอย่างจริงใจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถซึมซับได้เพราะบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว มีส่วนกระตุ้นให้เกิดขึ้น รวมถึงบุคลากร ได้แก่ ครู เพื่อนนักเรียนด้วยกัน ที่เป็นแบบอย่างของการทำดี การประพฤติดี ได้รับคำยกย่องชมเชย ก็กลายเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเพื่อนและคนอื่นๆ ต่อไป

๓) ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากการศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม ในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ ผู้วิจัยพอสรุปรายละเอียดได้ตามตารางที่ ๔.๘ - ๔.๑๗ ตามลำดับต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๘ ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา **ด้านการบริหารจัดการ**

ที่	ปัญหาและอุปสรรค	จำนวน (คน)
๑.	งบประมาณในการจัดกิจกรรมวิถีพุทธมีน้อย ไม่เพียงพอ	๔๕
๒.	บุคลากรบางกลุ่มยังขาดความสนใจที่จะให้ความสำคัญกับเรื่องวิถีพุทธ	๓๔
๓.	บุคลากรยังขาดความเข้าใจในระเบียบวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารวิถีพุทธและความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน	๒๙
๔.	การติดตามความก้าวหน้าและการประเมินผลเป็นระยะๆ ยังมีน้อย	๑๒
๕.	ขาดการสื่อสารกับบุคลากรในโรงเรียนให้รับรู้และปฏิบัติตามแนววิถีพุทธได้อย่างถูกต้อง	๘

จากตารางที่ ๔.๑๘ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการเป็นจำนวน ๑๒๘ คน และได้แสดงความคิดเห็นว่า งบประมาณในการจัดกิจกรรมวิถีพุทธมีน้อย ไม่เพียงพอ มีจำนวน ๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๒, บุคลากรบางกลุ่มยังขาดขาดความสนใจที่จะให้ความสำคัญกับเรื่องวิถีพุทธ มีจำนวน ๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๖, บุคลากรยังขาดความเข้าใจในระเบียบวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารวิถีพุทธและความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน มีจำนวน ๒๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๖, การติดตามความก้าวหน้าและการประเมินผลเป็นระยะๆ ยังมีน้อย มีจำนวน ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๔ และขาดการสื่อสารกับบุคลากรในโรงเรียนให้รับรู้และปฏิบัติตามแนววิถีพุทธได้อย่างถูกต้อง มีจำนวน ๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๒ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๙ ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา **ด้านการบริหารจัดการ**

ที่	ข้อเสนอแนะ	จำนวน (คน)
๑.	ควรขอความร่วมมือจากทุกฝ่าย ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง ชุมชน วัด ต้องร่วมกันกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการอย่างชัดเจนและเป็นระบบ	๔๔
๒.	ควรกำหนดให้เป็นนโยบายที่สำคัญของสถานศึกษาที่ควรดำเนินงาน	๓๐
๓.	ควรจัดการประชุมคณะกรรมการงานด้านวิถีพุทธเพื่อให้ทราบบทบาทและภารกิจ รวมทั้งศึกษาดูงานและเข้าร่วมกิจกรรมนิทรรศการต่างๆ เกี่ยวกับวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง	๒๖
๔.	ควรมีการนิเทศติดตามผลอยู่เสมอ ทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น	๑๒
๕.	ควรส่งเสริมการฝึกอบรมบุคลากรให้มากขึ้นตามความเหมาะสม โดยเน้นถึงความเข้าใจและการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง	๘

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการ เป็นจำนวน ๑๒๐ คน และได้แสดงความคิดเห็นว่า ควรขอความร่วมมือจากทุกฝ่าย ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง ชุมชน วัด ต้องร่วมกันกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการอย่างชัดเจนและเป็นระบบ มีจำนวน ๔๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๗, ควรกำหนดให้เป็นนโยบายที่สำคัญของสถานศึกษาที่ควรดำเนินงาน มีจำนวน ๓๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐, ควรจัดการประชุมคณะกรรมการงานด้านวิถีพุทธเพื่อให้ทราบบทบาทและภารกิจ รวมทั้งศึกษาดูงานและเข้าร่วมกิจกรรมนิทรรศการต่างๆ เกี่ยวกับวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง มีจำนวน ๒๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๗, ควรมีการนิเทศติดตามผลอยู่เสมอ ทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น มีจำนวน ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐ และควรส่งเสริมการฝึกอบรมบุคลากรให้มากขึ้นตามความเหมาะสม โดยเน้นถึงความเข้าใจและการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง มีจำนวน ๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๖ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๐ ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา **ด้านกายภาพ**

ที่	ปัญหาและอุปสรรค	จำนวน (คน)
๑.	ยังไม่มีห้องพระพุทธศาสนา สำหรับศึกษาพุทธธรรม ฝึกสมาธิ ที่เป็นเอกเทศ	๖๕
๒.	ไม่สามารถจัดสถานที่ให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมวิถีพุทธทุกอย่างได้	๕๓
๓.	สภาพแวดล้อมยังไม่เอื้อต่อการจัดการตามรูปแบบวิถีพุทธ	๓๒
๔.	นักเรียนมีจำนวนมากเกินกว่าจะนำเข้าห้องจริยธรรมพร้อมกันได้	๑๒

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกายภาพ เป็นจำนวน ๑๖๒ คน และได้แสดงความคิดเห็นว่า ยังไม่มีห้องพระพุทธศาสนา สำหรับศึกษาพุทธธรรม ฝึกสมาธิ ที่เป็นเอกเทศ มีจำนวน ๖๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๑, ไม่สามารถจัดสถานที่ให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมวิถีพุทธทุกอย่างได้ มีจำนวน ๕๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๗, สภาพแวดล้อมยังไม่เอื้อต่อการจัดการตามรูปแบบวิถีพุทธ มีจำนวน ๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๘ คน และนักเรียนมีจำนวนมากเกินกว่าจะนำเข้าห้องจริยธรรมพร้อมกันได้ มีจำนวน ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๔ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๑ ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา **ด้านกายภาพ**

ที่	ข้อเสนอแนะ	จำนวน (คน)
๑.	ควรมีการวางแผนระยะยาวในการปรับปรุงสถานที่ที่ใช้จัดกิจกรรม และส่วนงานที่เกี่ยวข้องจัดตั้งงบประมาณให้เหมาะสม	๕๖
๒.	ควรจัดหางบสนับสนุน เพื่อทำห้องพระพุทธศาสนา ห้องศึกษาพุทธธรรม บริหารจิต เจริญภาวนาที่เหมาะสมกับผู้เรียน	๕๒
๓.	ควรให้ความสำคัญกับวิถีพุทธ จัดสภาพแวดล้อมให้ใกล้ชิดธรรมชาติ เพื่อให้จิตใจสงบและส่งเสริมปัญญา	๓๐
๔.	ควรเปิดโอกาสให้พระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมในการปรับปรุงสถานที่ภูมิทัศน์เพื่อสร้างบรรยากาศวิถีพุทธในโรงเรียน	๑๒

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกายภาพ เป็นจำนวน ๑๕๐ คน และได้แสดงความคิดเห็นว่า ควรมีการวางแผนระยะยาวในการปรับปรุงสถานที่ที่ใช้จัดกิจกรรม และส่วนงานที่เกี่ยวข้องจัดตั้งงบประมาณให้เหมาะสม มีจำนวน ๕๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๓, ควรจัดหางบสนับสนุน เพื่อทำห้องพระพุทธศาสนา ห้องศึกษาพุทธธรรม บริหารจิต เจริญภาวนาที่เหมาะสมกับผู้เรียน มีจำนวน ๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๗, ควรให้ความสำคัญกับวิถีพุทธ จัดสภาพแวดล้อมให้ใกล้ชิดธรรมชาติ เพื่อให้จิตใจสงบและส่งเสริมปัญญา มีจำนวน ๓๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๐ และควรเปิดโอกาสให้พระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมในการปรับปรุงสถานที่ภูมิทัศน์ เพื่อสร้างบรรยากาศวิถีพุทธในโรงเรียน มีจำนวน ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๐ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๒ ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา **ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต**

ที่	ปัญหาและอุปสรรค	จำนวน (คน)
๑.	ผู้ปกครองและนักเรียนส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตแบบสังคมเมือง และมีความเป็นวัตถุนิยม ฟุ้งเฟ้อ สะดวกสบายมากเกินไป	๔๘
๒.	นักเรียนไม่สามารถนำเอาหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้ เพราะคิดว่าหลักธรรมเกี่ยวข้องกับวัดและพระเท่านั้น	๔๒
๓.	นักเรียนบางส่วนมีสภาพครอบครัวแตกแยก จึงเป็นเหตุผลให้ไม่เอื้อต่อการประพฤติปฏิบัติตนอย่างถูกต้องตามแนววิถีพุทธ	๓๖
๔.	สภาพความเป็นอยู่และฐานะครอบครัวของนักเรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันมาก ทำให้มีอุปนิสัยต่างกัน การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นเรื่องที่ยาก	๒๕
๕.	พื้นฐานวิถีชีวิตของนักเรียนมีความแตกต่างกันมาก ทำให้การดำเนินงานหรือการพัฒนาวิถีพุทธช้าลง	๒๔

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต เป็นจำนวน ๑๗๕ คน และได้แสดงความคิดเห็นว่า ผู้ปกครองและนักเรียนส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตแบบสังคมเมือง และมีความเป็นวัตถุนิยม ฟุ้งเฟ้อ สะดวกสบายมากเกินไป มีจำนวน ๔๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๔, นักเรียนไม่สามารถนำเอาหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้ เพราะคิดว่าหลักธรรมเกี่ยวข้องกับวัดและพระเท่านั้น มีจำนวน ๔๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๐, นักเรียนบางส่วนมีสภาพครอบครัวแตกแยก จึงเป็นเหตุผลให้ไม่เอื้อต่อการประพฤติปฏิบัติตนอย่างถูกต้องตามแนววิถีพุทธ มีจำนวน ๓๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๖, สภาพความเป็นอยู่และฐานะครอบครัวของนักเรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันมาก ทำให้มีอุปนิสัยต่างกัน การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นเรื่องที่ยาก มีจำนวน ๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๓ และพื้นฐานวิถีชีวิตของนักเรียนมีความแตกต่างกันมาก ทำให้การดำเนินงานหรือการพัฒนาวิถีพุทธช้าลง มีจำนวน ๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๗ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๓ ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา **ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต**

ที่	ข้อเสนอแนะ	จำนวน (คน)
๑.	ควรจัดให้พระสงฆ์เข้ามาสอนประจำในวิชาพระพุทธศาสนา	๓๕
๒.	จัดกิจกรรมให้ครูและนักเรียนปฏิบัติอย่างต่อเนื่องตามหลักการทางพระพุทธศาสนา	๓๔
๓.	ครูควรสร้างความเข้าใจและตระหนักในเรื่องของความประพฤติให้มาก ทั้งทางกาย วาจา ใจ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี	๒๖
๔.	ผู้บริหารและครูต้องร่วมกันอบรมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบและสำนึกในหน้าที่ของตนเอง	๒๔
๕.	ร่วมกันปรึกษาหารือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน เพื่อสร้างกิจกรรมที่เหมาะสมและสามารถปฏิบัติได้จริง เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง	๒๔

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต เป็นจำนวน ๑๔๓ คน และได้แสดงความคิดเห็นว่า ควรจัดให้พระสงฆ์เข้ามาสอนประจำในวิชาพระพุทธศาสนา มีจำนวน ๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๔, ควรจัดกิจกรรมให้ครูและนักเรียนปฏิบัติอย่างต่อเนื่องตามหลักการทางพระพุทธศาสนา มีจำนวน ๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๘, ครูควรสร้างความเข้าใจและตระหนักในเรื่องของความประพฤติให้มาก ทั้งทางกาย วาจา ใจ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี มีจำนวน ๒๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๒, ผู้บริหารและครูต้องร่วมกันอบรมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบและสำนึกในหน้าที่ของตนเอง มีจำนวน ๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๘ และควรร่วมกันปรึกษาหารือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน เพื่อสร้างกิจกรรมที่เหมาะสมและสามารถปฏิบัติได้จริง เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง มีจำนวน ๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๘ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๔ ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา **ด้านการเรียนการสอน**

ที่	ปัญหาและอุปสรรค	จำนวน (คน)
๑.	ขาดบุคลากรที่มีความรู้อย่างแท้จริงเกี่ยวกับคำสอนและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	๓๐
๒.	กิจกรรมวิถีพุทธบางกิจกรรมทับซ้อนกับชั่วโมงเรียนปกติ ทำให้เกิดปัญหาเวลาเรียนไม่พอ	๑๘
๓.	การจัดกระบวนการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ มีน้อย	๑๖
๔.	ไม่มีเครื่องมือวัดความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับวิถีพุทธที่ชัดเจน และเป็นเอกภาพ	๑๒

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการเรียนการสอน เป็นจำนวน ๗๖ คน และได้แสดงความคิดเห็นว่า ขาดบุคลากรที่มีความรู้อย่างแท้จริงเกี่ยวกับคำสอนและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีจำนวน ๓๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๕, กิจกรรมวิถีพุทธบางกิจกรรมทับซ้อนกับชั่วโมงเรียนปกติ ทำให้เกิดปัญหาเวลาเรียนไม่พอ มีจำนวน ๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๗, การจัดกระบวนการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ มีน้อย มีจำนวน ๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๐ และไม่มีเครื่องมือวัดความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับวิถีพุทธที่ชัดเจน และเป็นเอกภาพ มีจำนวน ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๘ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๕ ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา **ด้านการเรียนการสอน**

ที่	ข้อเสนอแนะ	จำนวน (คน)
๑.	ควรจัดอบรมและพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้และความเข้าใจมากยิ่งขึ้น	๒๙
๒.	ควรจัดตารางกิจกรรมตามแนววิถีพุทธล่วงหน้า โดยไม่ให้กระทบกับเวลาเรียนปกติ	๑๖
๓.	ควรสร้างความเข้าใจให้กับนักเรียนถึงการนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวัน สามารถทำได้ตลอด ไม่จำเป็นต้องเป็นที่วัดหรือที่โรงเรียนเท่านั้น	๑๕
๔.	ควรจัดหลักสูตรและโครงการอบรมต่างๆ ของทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้มีการนำพุทธธรรมมาบูรณาการกับวิชาอื่นๆ ด้วย	๑๐

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการเรียนการสอน เป็นจำนวน ๗๐ คน และได้แสดงความคิดเห็นว่า ควรจัดอบรมและพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้และความเข้าใจมากยิ่งขึ้น มีจำนวน ๒๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๔, ควรจัดตารางกิจกรรมตามแนววิถีพุทธล่วงหน้า โดยไม่ให้กระทบกับเวลาเรียนปกติ มีจำนวน ๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๙, ควรสร้างความเข้าใจให้กับนักเรียนถึงการนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวัน สามารถทำได้ตลอด ไม่จำเป็นต้องเป็นที่วัดหรือที่โรงเรียนเท่านั้น มีจำนวน ๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๔ และควรจัดหลักสูตรและโครงการอบรมต่างๆ ของทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้มีการนำพุทธธรรมมาบูรณาการกับวิชาอื่นๆ ด้วย มีจำนวน ๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๓ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๖ ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา **ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์**

ที่	ปัญหาและอุปสรรค	จำนวน (คน)
๑.	โรงเรียนมีพื้นที่จำกัด ไม่สามารถสร้างบรรยากาศวิถีพุทธได้อย่างเต็มที่	๕๙
๒.	บุคลากรบางกลุ่มยังไม่เห็นความสำคัญและไม่ค่อยให้ความร่วมมือ	๓๕
๓.	ผู้ปกครองของนักเรียนที่นับถือต่างศาสนา ไม่ยินยอมให้นักเรียนร่วมทำกิจกรรม	๒๑
๔.	บางกิจกรรมไม่สามารถดำเนินการจัดกิจกรรมวิถีพุทธได้อย่างเด่นชัด เป็นเพียงแต่การจัดกิจกรรมแฝงวิถีพุทธเท่านั้น	๙

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ เป็นจำนวน ๑๒๔ คน และได้แสดงความคิดเห็นว่า โรงเรียนมีพื้นที่จำกัด ไม่สามารถสร้างบรรยากาศวิถีพุทธได้อย่างเต็มที่ มีจำนวน ๕๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๖, บุคลากรบางกลุ่มยังไม่เห็นความสำคัญและไม่ค่อยให้ความร่วมมือ มีจำนวน ๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๒, ผู้ปกครองของนักเรียนที่นับถือต่างศาสนา ไม่ยินยอมให้นักเรียนร่วมทำกิจกรรม มีจำนวน ๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๙ และบางกิจกรรมไม่สามารถดำเนินการจัดกิจกรรมวิถีพุทธได้อย่างเด่นชัด เป็นเพียงแต่การจัดกิจกรรมแฝงวิถีพุทธเท่านั้น มีจำนวน ๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๓ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๗ ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา **ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์**

ที่	ข้อเสนอแนะ	จำนวน (คน)
๑.	ควรปรับปรุงพื้นที่ภายในโรงเรียน ให้มีบรรยากาศตามแนววิถีพุทธ	๕๙
๒.	ควรส่งเสริมให้มีการปฏิบัติต่อกันและกันอย่างถูกต้อง ตามสถานภาพและโอกาสตามแนววิถีพุทธ	๓๒
๓.	ควรขอความร่วมมือจากผู้ปกครอง โดยการจัดอบรมเกี่ยวกับแนวทางของการจัดโรงเรียนวิถีพุทธให้เข้าใจอย่างถูกต้อง	๑๗
๔.	ควรส่งเสริมบุคลากรให้ตระหนักถึงความสำคัญในการสร้างบรรยากาศตามแนววิถีพุทธ	๖

จากตารางที่ ๔.๑๗ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ เป็นจำนวน ๑๑๔ คน และได้แสดงความคิดเห็นว่า ควรปรับปรุงพื้นที่ภายในโรงเรียน ให้มีบรรยากาศตามแนววิถีพุทธ มีจำนวน ๕๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๗, ควรส่งเสริมให้มีการปฏิบัติต่อกันและกันอย่างถูกต้อง ตามสถานภาพและโอกาสตามแนววิถีพุทธ มีจำนวน ๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๑, ควรขอความร่วมมือจากผู้ปกครอง โดยการจัดอบรมเกี่ยวกับแนวทางของการจัดโรงเรียนวิถีพุทธให้เข้าใจอย่างถูกต้อง มีจำนวน ๑๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๙ และควรส่งเสริมบุคลากรให้ตระหนักถึงความสำคัญในการสร้างบรรยากาศตามแนววิถีพุทธ มีจำนวน ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๓ ตามลำดับ

๔) สรุปผลการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๙ มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี จำนวน ๑๗๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๗ มีตำแหน่งหน้าที่เป็นนักเรียน จำนวน ๑๗๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๗ มีการศึกษาในระดับต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑๘๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๙ และอยู่ในโรงเรียนขนาดใหญ่ จำนวน ๑๗๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๐

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = ๔.๔๖, S.D. = ๐.๓๗๓) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการบริหารจัดการ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = ๔.๕๑, S.D. = ๐.๔๐๒) ส่วนด้านอื่นๆ อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้น พบว่า ด้านการบริหารจัดการคือสิ่งที่ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับที่สูงมาก รองลงมาคือด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ส่วนที่มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด คือด้านการเรียนการสอน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครูผู้สอนนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการสอนน้อย และไม่สามารถนำมาประยุกต์ในชีวิตประจำวันให้เห็นได้อย่างชัดเจน

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านการบริหารจัดการนั้น โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = ๔.๕๑, S.D. = ๐.๔๐๒) จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า

โรงเรียนมีการบริหารจัดการในระดับที่ดีมาก เริ่มต้นด้วยการวางแผน กำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นแนวทางในการปฏิบัติและบริหารอย่างครอบคลุมเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จได้ แม้ทั้ง ๔ ข้อ ข้างต้น จะมีค่าเฉลี่ยอยู่ท้ายสุด แต่ก็อยู่ในระดับมาก ซึ่งเกี่ยวกับการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน การปรึกษาหารือ และการร่วมมือกันของทุกฝ่ายในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ สิ่งเหล่านี้เป็นกระบวนการที่อาจไม่ได้เกิดขึ้นบ่อยครั้ง แต่ก็ควรมีอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้การดำเนินงานขับเคลื่อนต่อไปและบรรลุตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านกายภาพนั้น โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = ๔.๔๗, S.D. = ๐.๓๗๖) จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า โรงเรียนได้ให้ความสำคัญกับการจัดสถานที่ต่างๆ ภายในโรงเรียนให้มีความเหมาะสม มีพระพุทธรูปประดิษฐานในที่ที่โดดเด่นและมองเห็นได้ชัดเจน พร้อมทั้งจัดทำป้ายนิเทศ ป้ายคำขวัญ ป้ายคติธรรมสอนใจต่างๆ ให้สามารถมองเห็นได้ง่าย และดำเนินการจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมโดยทั่วไป เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ต้นไม้ สวนหย่อม ศาลาพักร้อน เป็นต้น เพื่อให้เกิดกระบวนการศึกษาเรียนรู้วิถีพุทธจากสิ่งแวดล้อมรอบตัวโดยอัตโนมัติ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดพื้นที่รอบโรงเรียนให้มีความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ ไม่รกร้าง มีความโล่งโปร่ง ไม่เป็นป่ารก และไม่ให้เป็นแหล่งมั่วสุมอบายมุข สิ่งมึนเมาต่างๆ อีกทั้งยังเป็นส่วนช่วยป้องกันยาเสพติดให้ห่างไกลจากโรงเรียนและนักเรียนอีกด้วย

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิตนั้น โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = ๔.๔๘, S.D. = ๐.๓๖๙) จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า โรงเรียนให้การสนับสนุนในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทยด้วยการไปทำบุญ รักษาศีล ฟังพระธรรมเทศนา และยังส่งเสริมให้บุคลากรและนักเรียนเข้าร่วมในกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ปลูกฝังค่านิยมที่เป็นแบบแห่งวิถีพุทธวิถีไทยที่มีมาอย่างยาวนานให้คงอยู่ต่อไป

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านการเรียนการสอนนั้น โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = ๔.๔๐, S.D. = ๐.๖๗๗) จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า กิจกรรมการบริหารจิต เป็นกิจกรรมที่ใช้เวลาน้อยและไม่จำเป็นต้องใช้สอยพื้นที่หรืออุปกรณ์อื่นๆ มาประกอบเป็นจำนวนมาก อีกทั้งนักเรียนสามารถเข้าใจกระบวนการในการปฏิบัติได้ง่าย เพราะเป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติแล้ว เห็นผลได้ทันที นั่นคือ ความสงบภายในจิตใจ เกิดสมาธิ คิดอ่านหรือทำสิ่งใดได้รวดเร็วคล่องแคล่วขึ้น ดังนั้น กิจกรรมการบริหารจิตก่อนที่จะเริ่มต้นการเรียนการสอน เริ่มต้นการแข่งขันกีฬา หรือกำลังจะนอนหลับพักผ่อน จะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติกิจกรรมอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี ระดับคะแนนในข้อนี้จึงค่อนข้างสูงมากทีเดียว

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์นั้น โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = ๔.๔๗, S.D. = ๐.๔๐๕) จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า การสร้างบรรยากาศภายในโรงเรียนให้เป็นบรรยากาศแบบธรรมชาติ มีความร่มรื่น สะอาดและสวยงาม ย่อมส่งผลให้มีความสุข มีความเบิกบานใจ การปฏิสัมพันธ์อื่นๆ ก็ย่อมมีผลไปในทางบวก คือ มีการทักทายกันด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้มสดใจ พูดจากันด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน มีความเคารพนบนอบกันอย่างจริงใจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถซึมซับได้เพราะบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว

มีส่วนกระตุ้นให้เกิดขึ้น รวมถึงบุคลากร ได้แก่ ครู เพื่อนนักเรียนด้วยกัน ที่เป็นแบบอย่างของการทำดี การประพฤติดี ได้รับคำยกย่องชมเชย ก็กลายเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเพื่อนและคนอื่นๆ ต่อไป

ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการ พบว่า งบประมาณในการจัดกิจกรรมวิถีพุทธมีน้อย ไม่เพียงพอ, บุคลากรบางกลุ่มยังขาดขาดความสนใจที่จะให้ความสำคัญกับเรื่องวิถีพุทธ, บุคลากรยังขาดความเข้าใจในระเบียบวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารวิถีพุทธและความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน, การติดตามความก้าวหน้าและการประเมินผลเป็นระยะๆ ยังมีน้อย และขาดการสื่อสารกับบุคลากรในโรงเรียนให้รับรู้และปฏิบัติตามแนววิถีพุทธได้อย่างถูกต้อง

ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการ พบว่า ควรขอความร่วมมือจากทุกฝ่าย ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง ชุมชน วัด ต้องร่วมกันกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการอย่างชัดเจนและเป็นระบบ, ควรกำหนดให้เป็นนโยบายที่สำคัญของสถานศึกษาที่ควรดำเนินงาน, ควรจัดการประชุมคณะกรรมการงานด้านวิถีพุทธเพื่อให้ทราบบทบาทและภารกิจ รวมทั้งศึกษาดูงานและเข้าร่วมกิจกรรมนิทรรศการต่างๆ เกี่ยวกับวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง, ควรมีการนิเทศติดตามผลอยู่เสมอ ทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และควรส่งเสริมการฝึกอบรมบุคลากรให้มากขึ้นตามความเหมาะสม โดยเน้นถึงความเข้าใจและการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกายภาพ พบว่า ยังไม่มีห้องพระพุทธศาสนา สำหรับศึกษาพุทธธรรม ฝึกสมาธิ ที่เป็นเอกเทศ, ไม่สามารถจัดสถานที่ให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมวิถีพุทธทุกอย่างได้, สภาพแวดล้อมยังไม่เอื้อต่อการจัดการตามรูปแบบวิถีพุทธ และนักเรียนมีจำนวนมากเกินกว่าจะนำเข้าห้องจริยธรรมพร้อมกันได้

ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกายภาพ พบว่า ควรมีการวางแผนระยะยาวในการปรับปรุงสถานที่ที่ใช้จัดกิจกรรม และส่วนงานที่เกี่ยวข้องจัดตั้งงบประมาณให้เหมาะสม, ควรจัดหางบสนับสนุน เพื่อทำห้องพระพุทธศาสนา ห้องศึกษาพุทธธรรม บริหารจิต เจริญภาวนาที่เหมาะสมกับผู้เรียน, ควรให้ความสำคัญกับวิถีพุทธ จัดสภาพแวดล้อมให้ใกล้ชิดธรรมชาติ เพื่อให้จิตใจสงบและส่งเสริมปัญญา และควรเปิดโอกาสให้พระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมในการปรับปรุงสถานที่ภูมิทัศน์ เพื่อสร้างบรรยากาศวิถีพุทธในโรงเรียน

ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต พบว่า ผู้ปกครองและนักเรียนส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตแบบสังคมเมือง และมีความเป็นวัตถุนิยม ฟุ้งเฟ้อ สะดวกสบายมากเกินไป, นักเรียนไม่สามารถนำเอาหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้ เพราะคิดว่าหลักธรรมเกี่ยวข้องกับวัดและพระเท่านั้น, นักเรียนบางส่วนมีสภาพครอบครัวแตกแยก จึงเป็นเหตุผลให้ไม่เอื้อต่อการประพฤติปฏิบัติตนอย่างถูกต้องตามแนววิถีพุทธ, สภาพความเป็นอยู่และฐานะครอบครัวของนักเรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันมาก ทำให้มีอุปนิสัยต่างกัน การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นเรื่องที่ยาก และพื้นฐานวิถีชีวิตของนักเรียนมีความแตกต่างกันมาก ทำให้การดำเนินงานหรือการพัฒนาวิถีพุทธช้าลง

ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต พบว่า ควรจัดให้พระสงฆ์เข้ามาสอนประจำในวิชาพระพุทธศาสนา, ควรจัด

กิจกรรมให้ครูและนักเรียนปฏิบัติอย่างต่อเนื่องตามหลักการทางพระพุทธศาสนา, ครูควรสร้างความเข้าใจและตระหนักในเรื่องของความประพฤติให้มาก ทั้งทางกาย วาจา ใจ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี, ผู้บริหารและครูต้องร่วมกันอบรมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบและสำนึกในหน้าที่ของตนเอง และควรร่วมกันปรึกษาหารือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน เพื่อสร้างกิจกรรมที่เหมาะสมและสามารถปฏิบัติได้จริงเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการเรียนการสอน พบว่า ขาดบุคลากรที่มีความรู้อย่างแท้จริงเกี่ยวกับคำสอนและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา, กิจกรรมวิถีพุทธบางกิจกรรมทับซ้อนกับชั่วโมงเรียนปกติ ทำให้เกิดปัญหาเวลาเรียนไม่พอ, การจัดกระบวนการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ มีน้อย และไม่มีเครื่องมือวัดความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับวิถีพุทธที่ชัดเจน และเป็นเอกภาพ

ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการเรียนการสอน พบว่า ควรจัดอบรมและพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้และความเข้าใจมากยิ่งขึ้น, ควรจัดตารางกิจกรรมตามแนววิถีพุทธล่วงหน้า โดยไม่ให้กระทบกับเวลาเรียนปกติ, ควรสร้างความเข้าใจให้กับนักเรียนถึงการนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวัน สามารถทำได้ตลอด ไม่จำเป็นต้องเป็นที่วัดหรือที่โรงเรียนเท่านั้น และควรจัดหลักสูตรและโครงการอบรมต่างๆ ของทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้มีการนำพุทธธรรมมาบูรณาการกับวิชาอื่นๆ ด้วย

ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ พบว่า โรงเรียนมีพื้นที่จำกัด ไม่สามารถสร้างบรรยากาศวิถีพุทธได้อย่างเต็มที่, บุคลากรบางกลุ่มยังไม่เห็นความสำคัญและไม่ค่อยให้ความร่วมมือ, ผู้ปกครองของนักเรียนที่นับถือต่างศาสนา ไม่ยินยอมให้นักเรียนร่วมทำกิจกรรม และบางกิจกรรมไม่สามารถดำเนินการจัดกิจกรรมวิถีพุทธได้อย่างเด่นชัด เป็นเพียงแต่การจัดกิจกรรมแฝงวิถีพุทธเท่านั้น

ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ พบว่า ควรปรับปรุงพื้นที่ภายในโรงเรียน ให้มีบรรยากาศตามแนววิถีพุทธ, ควรส่งเสริมให้มีการปฏิบัติต่อกันและกันอย่างถูกต้อง ตามสถานภาพและโอกาสตามแนววิถีพุทธ, ควรขอความร่วมมือจากผู้ปกครอง โดยการจัดอบรมเกี่ยวกับแนวทางของการจัดโรงเรียนวิถีพุทธให้เข้าใจอย่างถูกต้อง และควรส่งเสริมบุคลากรให้ตระหนักถึงความสำคัญในการสร้างบรรยากาศตามแนววิถีพุทธ

๔.๒ แนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากการศึกษาข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Research) ที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมถึงหลักพุทธธรรมที่ได้จากการศึกษาพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา คัมภีร์ ทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้นำไปสู่การสร้างเครื่องมือเป็นแบบสอบถามเพื่อประมวลผลทางสถิติเพื่อหาความถี่ (Frequency) ที่เป็นค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ($\overline{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation = S.D.) จากความคิดเห็นของประชากรกลุ่มเป้าหมาย เพื่อสรุปสภาพทั่วไป

ของการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นำไปสู่การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อสรุปและวิเคราะห์หารูปแบบจำลองในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (Basic Model) จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๒๒ คน และได้นำหลักวงจรคุณภาพ PDCA ของ William Edwards Deming มาเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามกระบวนการ คือ **Plan (วางแผน)** การวางแผนการดำเนินงานอย่างรอบคอบ ครอบคลุมถึงการกำหนดหัวข้อที่ต้องการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ซึ่งรวมถึงการพัฒนาสิ่งใหม่ๆ การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน อาจประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน การจัดอันดับความสำคัญของเป้าหมาย กำหนดการดำเนินงาน กำหนดระยะเวลาการดำเนินงาน กำหนดผู้รับผิดชอบหรือผู้ดำเนินการและกำหนดงบประมาณที่จะใช้ ซึ่งแผนดังกล่าวอาจปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของลักษณะการดำเนินงาน **Do (ปฏิบัติตามแผน)** การดำเนินการตามแผน ประกอบด้วยการมีโครงสร้างรองรับการดำเนินการ เช่น การกำหนดขั้นตอนหรือวิธีการดำเนินการ มีผู้รับผิดชอบดำเนินการได้ตามที่กำหนดไว้ มีการประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการตามระยะเวลาที่กำหนด และดำเนินการตามงบประมาณที่กำหนดไว้ **Check (ตรวจสอบการปฏิบัติตามแผน)** การประเมินแผน ประกอบด้วยการประเมินโครงสร้างที่รองรับการดำเนินการ การประเมินขั้นตอนการดำเนินงาน และการประเมินผลของการดำเนินงานตามแผนที่ได้ตั้งไว้ โดยการกำหนดวิธี/รูปแบบการประเมิน มีรูปแบบของการประเมินเหมาะสม ผลของการประเมินตรงกับวัตถุประสงค์ที่วางไว้ มีปัญหา/จุดอ่อนที่พบในการดำเนินการ และข้อดี/จุดแข็งของการดำเนินการ **Act (ปรับปรุงแก้ไข)** การนำผลการประเมินมาพัฒนาแผน ประกอบด้วยการนำผลการประเมินมาวิเคราะห์ว่ามีโครงสร้างหรือขั้นตอนการปฏิบัติงานใดที่ควรปรับปรุงหรือพัฒนาสิ่งที่ดีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้นไปอีก และสังเคราะห์รูปแบบการดำเนินการใหม่ที่เหมาะสม สำหรับการดำเนินการในคราวต่อไป ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจนได้รูปแบบจำลองในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้ง ๖ ด้าน ดังนี้

๔.๓.๑ รูปแบบเบื้องต้นในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการ จากการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการ อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = ๔.๕๑, S.D. = ๐.๔๐๒) อาจเป็นเพราะโรงเรียนมีกระบวนการหรือขั้นตอนในการบริหารจัดการอยู่ในระดับที่ดีมาก เริ่มต้นตั้งแต่กระบวนการการวางแผน การร่วมกันกำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นแนวทางในการปฏิบัติและบริหารอย่างครอบคลุมเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จได้ แม้ทั้ง ๔ ข้อ ข้างต้น จะมีค่าเฉลี่ยอยู่ท้ายสุด แต่ก็อยู่ในระดับมาก ซึ่งเกี่ยวกับการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน การปรึกษาหารือ และการร่วมมือกันของทุกฝ่ายในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ สิ่งเหล่านี้เป็นกระบวนการที่อาจไม่ได้เกิดขึ้นบ่อยครั้ง แต่ก็ควรมีอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้การดำเนินงานขับเคลื่อนต่อไปและบรรลุตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

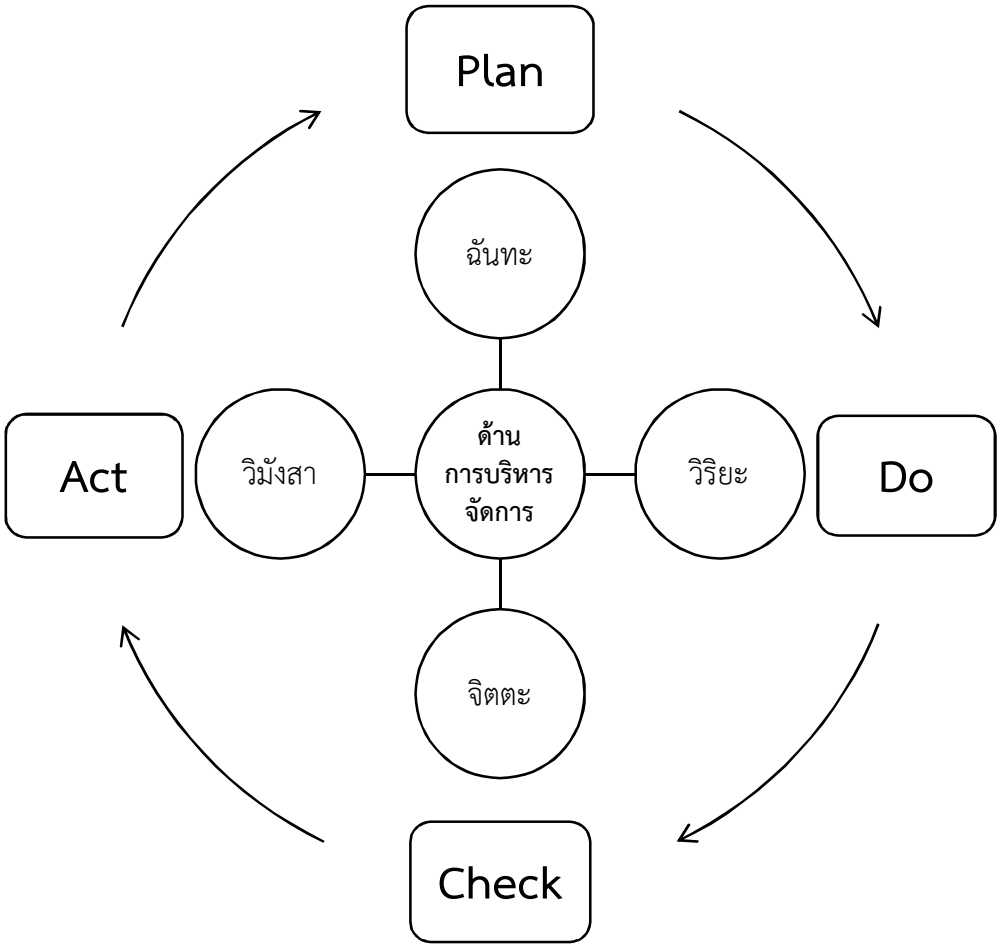
ผู้วิจัยได้พิจารณาจากปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ บุคลากรบางกลุ่มยังขาดความสนใจที่จะให้ความสำคัญกับเรื่องวิถีพุทธ ขาดความเข้าใจในระเบียบวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารวิถีพุทธและความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน และกระบวนการติดตามความก้าวหน้าและการประเมินผลเป็นระยะๆ ยังมีน้อย รวมถึงการสื่อสารกับบุคลากรในโรงเรียนให้รับรู้และปฏิบัติตามแนววิถีพุทธยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควร ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงสำรวจในรายข้อที่มีค่าระดับคะแนนต่ำที่สุด พบว่า โรงเรียนจัดประชุมเพื่อสร้างความตระหนักและความเข้าใจให้เกิดกับผู้ปกครอง ผู้นำชุมชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้ทราบวัตถุประสงค์และแนวทางปฏิบัติที่มีผลต่อการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ ($\overline{X}$ = ๔.๓๖, S.D. = ๐.๖๖๙)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) วิเคราะห์แล้วพบว่า การบริหารจัดการที่ประสบผลสำเร็จ ควรอาศัยความร่วมมือจากหลายๆ ฝ่าย มีมุมมอง ทัศนคติ วิสัยทัศน์ และเป้าหมายที่ชัดเจน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การชี้แจงให้ทุกฝ่ายได้รับทราบข้อมูลและเข้าใจถึงแนวทางหรือกระบวนการในการบริหารงาน ก็จะทำให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างราบรื่น พร้อมส่งผลให้ประสบความสำเร็จได้ ซึ่งแนวทางการพัฒนาที่ได้จากการศึกษาวิจัยนั้น ประกอบด้วย ๑) สร้างความเข้าใจในกระบวนการบริหารจัดการร่วมกันของทุกๆ ฝ่าย ๒) มอบหมายหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างชัดเจน ๓) กำหนดให้บุคลากรทุกคนได้มีส่วนร่วม ๔) ร่วมประชุมวางแผนกำหนดนโยบาย ๕) บูรณาการพุทธธรรมในการบริหารจัดการ ๖) ติดตามและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ ๗) บริหารงบประมาณอย่างเหมาะสม ๘) บูรณาการหลักอิทธิบาทธรรม ๔ ประการ และ ๙) ควบคู่หลักบริหารงานด้วยวงจรคุณภาพ (PDCA)

จากสภาพทั่วไปของการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ค้นพบจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) รวมถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้ให้แนวทางในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธหลายประการ ผู้วิจัยจึงขอสรุปวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เชื่อมโยงประกอบเข้ากับแนวคิด ทฤษฎี และหลักพุทธธรรมเป็นรูปแบบขั้นต้น (Basic Model) โดยรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการนั้น ควรอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย โดยเฉพาะบ้าน (ชุมชน) วัด และโรงเรียน มีการประชุมร่วมมือประสานงานกัน มีการแต่งตั้งคณะกรรมดำเนินงานอย่างชัดเจน และมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบให้กับบุคลากรทุกๆ ฝ่ายได้มีส่วนในการรับผิดชอบ เพื่อเป็นการสร้างแรงกระตุ้นให้มีความตื่นตัว และเรียนรู้วัตถุประสงค์และแนวทางปฏิบัติในการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธเพิ่มมากขึ้น เมื่อมีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานแล้ว กำหนดนโยบายให้มีความสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนและของชุมชน รวมถึงวางแผนการดำเนินงานร่วมกันทุกฝ่าย มอบหมายภาระงานเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริง ดำเนินการติดตามและตรวจสอบประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อค้นหาจุดบกพร่อง และดำเนินการแก้ไขต่อไป

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านการบริหารจัดการนั้น ได้แก่ ๑) หลักสูตรสถานศึกษา ควรสอดแทรกหลักพุทธธรรมเข้าไปในวิสัยทัศน์ของผู้เรียน เพิ่มเติมการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม และสอดแทรกความรู้และการปฏิบัติจริงด้วยการบูรณาการพุทธธรรมในทุกกลุ่ม

สาระการเรียนรู้ ให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน ๒) ผู้สอน ควรเป็นตัวอย่าง เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้เรียน ในลักษณะที่เรียกว่า “สอนให้รู้ ให้ทำดู อยู่ให้เป็น” อย่างสม่ำเสมอ และมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อผู้เรียน มีเมตตาธรรม อ่อนโยน อดทน อดกลั้น และเสริมสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ผู้เรียนอยู่เสมอ และ ๓) การจัดการเรียนรู้ ควรพัฒนาผู้เรียนรอบด้าน ให้มีความสมดุล สมบูรณ์ทั้งทางกาย (กายภาวนา) ความประพฤติ (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตตภาวนา) และปัญญา (ปัญญาภาวนา) โดยให้โอกาสผู้เรียนได้เรียนรู้และปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ สอดคล้องกับวิถีชีวิต (กิน อยู่ ดู ฟัง) รวมถึงเน้นกระบวนการให้เกิดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ เข้าใจและค้นพบคุณค่าที่แท้จริงของสิ่งต่างๆ ด้วยตัวเอง ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปเป็นรูปแบบขั้นต้น เพื่อนำไปสู่กระบวนการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในลำดับต่อไปดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๑ รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการ

จากรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการ ตามแผนภาพที่ ๔.๑ ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ขึ้นเป็นรูปแบบเบื้องต้น (Basic Model) อธิบายได้ว่า การที่องค์กรใดองค์กรหนึ่งบริหารจัดการงานให้ประสบความสำเร็จได้ ก็ย่อมที่มีหลักหรือแนวทางสำหรับบริหารจัดการไปสู่ความสำเร็จ ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักที่นำไปสู่ความสำเร็จไว้ คือ อิทธิบาทธรรม ได้แก่ **๑) ฉันทะ** คือ การมีใจรักในสิ่งที่ทำ ใจที่รักอันเกิดจากความศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งที่ทำ จึงจะเกิดผลจริงตามควร ซึ่งมักจะเคยได้ยินคำว่า "ขอฉันทามติจากประชุม" บ่อยๆ หรือ "มีฉันทะร่วมกัน" ก่อนเลิกการประชุมบางอันเป็นเสมือนสัญญาระหว่างกันว่าจะทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ร่วมกันหรือละเว้นบางสิ่งร่วมกัน ความหมายของ "ฉันทะ" ที่แท้จริงนั้นเป็นสัญญาใจและเป็นใจที่ผูกพัน เป็นใจที่ศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งนั้นอยู่เต็มเปี่ยม จึงจะเกิดความเพียรตามมา เปรียบได้กับนักวิจัยที่ศรัทธาและเชื่อมั่นในแนวคิดแนวปฏิบัติของงานวิจัย เพื่อค้นหาความจริง ซึ่งอาจมีมากน้อยต่างกัน ไม่มีใครสามารถบอกได้ นอกจากตัวนักวิจัยเองและผลของงานที่เกิดขึ้นจริงเป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณะชน การมีใจรัก ถือว่าสำคัญมาก ไม่ใช่ทำใจให้รักเพื่ออะไรสักอย่าง หรือ ห้ามใจไม่ให้รัก มันก็ยากยิ่งพอๆ กัน หากไม่ได้เกิดจากความรักความศรัทธาของจริงๆ ฝืนทำไปก็จะเป็นเรื่องทุกข์ทรมาน แม้จะได้บางสิ่งที่มุ่งหวังแล้วก็ตาม **๒) วิริยะ** คือ ความมุ่งมั่นทุ่มเทเป็นความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายและใจ ที่จะเรียนรู้และทำให้เข้าถึงแก่นแท้ของสิ่งนั้นเรื่องนั้น ถ้าหากกระทำก็จะทำจนเชี่ยวชาญจนเป็นผู้รู้ ถ้าหากศึกษาก็จะศึกษาให้รู้จนถึงรากเหง้าของเรื่องราวนั้นๆ ดังนั้น คำว่า "วิริยะ" จึงหมายถึงความเพียรพยายามอย่างสูงที่จะทำตามฉันทะหรือศรัทธาของตัวเอง หากไม่มีความเพียรแล้วก็อนุมานได้ว่าเรามีฉันทะหลอกๆ หรือศรัทธาหลอกๆ ดังนั้น จึงต้องมีใจรักในสิ่งที่ทำ อันเป็นศรัทธาสูงสุด วิริยะนี้มาคู่กับความอดทนอดกลั้น เป็นความรู้สึกไม่ย่อท้อต่อปัญหาและมีความหวังที่จะเอาชนะอุปสรรคทั้งปวง โดยมีศรัทธาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ นำใจ และเตือนใจ ความอดทนเป็นเครื่องมือสำหรับคนใจเย็นและใจงามด้วย ไม่มุทะลุดุดันรบเร้าและรุ่มร้อน เพราะมันจะทำให้มีโอกาสผิดพลาดได้ง่าย หรือสูญเสียความอดทนในที่สุด ดังนั้น ความวิริยะอุตสาหะ จึงเป็นวิถีทางของบุคคลที่หาญกล้าและทายท้าต่ออุปสรรคใดๆ ทั้งมวล **๓) จิตตะ** คือ ใจที่จดจ่อและรับผิดชอบ เมื่อมีใจที่จดจ่อแล้วก็จะเกิดความรอบคอบตาม การมีใจที่จดจ่อต่อสิ่งที่คิดที่ทำและรับผิดชอบแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการเรียนหรือการงานก็ตาม ทุกอย่างก็จะดีขึ้นไปเอง จะมีความรอบรู้มากขึ้นเรื่อยๆ ด้วยใจที่จดจ่อตั้งมั่นและใฝ่เรียนรู้ของเรา เมื่อมีความรอบรู้มากขึ้นก็จะเกิดความรอบคอบตามมา เมื่อมีความรอบคอบแล้วการตัดสินใจทำอะไรก็จะเกิดความผิดพลาดน้อยตามไปด้วย ความรอบคอบจะดำรงอยู่คู่กับความรอบรู้ และยังต้องอาศัยความดีงามเป็นเครื่องเตือนสติด้วย จึงจะสามารถใช้จิตพินิจพิจารณาและตรึกตรองในเนื้อแท้ของสิ่งต่างๆ นั้นได้อย่างเหมาะสม เพราะความดีงามตามแบบอย่างของคุณธรรมตามหลักศาสนาและจริยธรรมของสังคม นั่นเป็นสิ่งเดียวที่จะทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข และ **๔) วิมังสา** คือ การทบทวนในสิ่งที่ได้คิดได้ทำมา อันเกิดจาก การมีใจรัก (ฉันทะ) แล้วทำด้วยความมุ่งมั่น (วิริยะ) อย่างใจจดใจจ่อและรับผิดชอบ (จิตตะ) โดยใช้วิจารณญาณอย่างรอบรู้และรอบคอบ จึงนำไปสู่การทบทวนตัวเอง และทบทวนองค์กรหรือทบทวนขบวนการ ทบทวนในสิ่งที่ได้คิดสิ่งได้ทำผ่านมาว่าเกิดผลดีผลเสียอย่างไร ทั้งที่เป็นเรื่องส่วนตัวของเราเองและเป็นเรื่องที่ร่วมคิดร่วมทำกับคนอื่น เพื่อปรับปรุงปรับแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

เมื่อเปรียบเทียบกับแนวคิดและทฤษฎีของชาวตะวันตก ก็จะพบว่า อิทธิบาทธรรม ๔ ประการดังกล่าว สอดคล้องกันกับวงจรคุณภาพ (PDCA) นั่นเพราะ P- (Plan) คือ การวางแผนโดยมีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย แผนงาน/กระบวนการ/วิธีการระยะเวลา บุคคลากรทรัพยากร/อุปกรณ์/เครื่องมือ และงบประมาณ ทุกการวางแผนล้วนแต่ต้องเริ่มมาจาก "ฉันทะ" ความพอใจรักใครในสิ่งนั้น เช่น ถ้าจะลงทุนลงแรงทำงานสักอย่างให้สำเร็จ ก็ควรมีความชอบและรักที่จะทำจริงๆ จึงจะประสบความสำเร็จได้ เป็นต้น D-(Do) คือ การปฏิบัติงานมีความเข้าใจ และทำตามแผนงานที่วางไว้ ลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง หรือเรียกว่าต้องมี "วิริยะ" คือ ความพากเพียร C-(Check) คือ การตรวจสอบมีการติดตามผลและความก้าวหน้าของงานเก็บสถิติเพื่อเป็นข้อมูลในการประเมิน และเปรียบเทียบกับแผนงานที่วางไว้ หรือ "จิตตะ" อันหมายถึง ความไม่ทอดทิ้งสิ่งนั้นไปจากความรู้สึกของตัว และ A-(Act) คือ การดำเนินการนำผลของการปฏิบัติงาน พร้อมข้อมูลทางสถิติ มาประเมินผล หรือ "วิมังสา" หมายถึง ความสอดส่องในเหตุและผลแห่งความสำเร็จ เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ให้ลึกซึ้งยิ่งๆ ขึ้นไปตลอดเวลา และนำไปปรับปรุงแก้ไขสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไปนั่นเอง

๔.๓.๒ รูปแบบเบื้องต้นในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกายภาพ

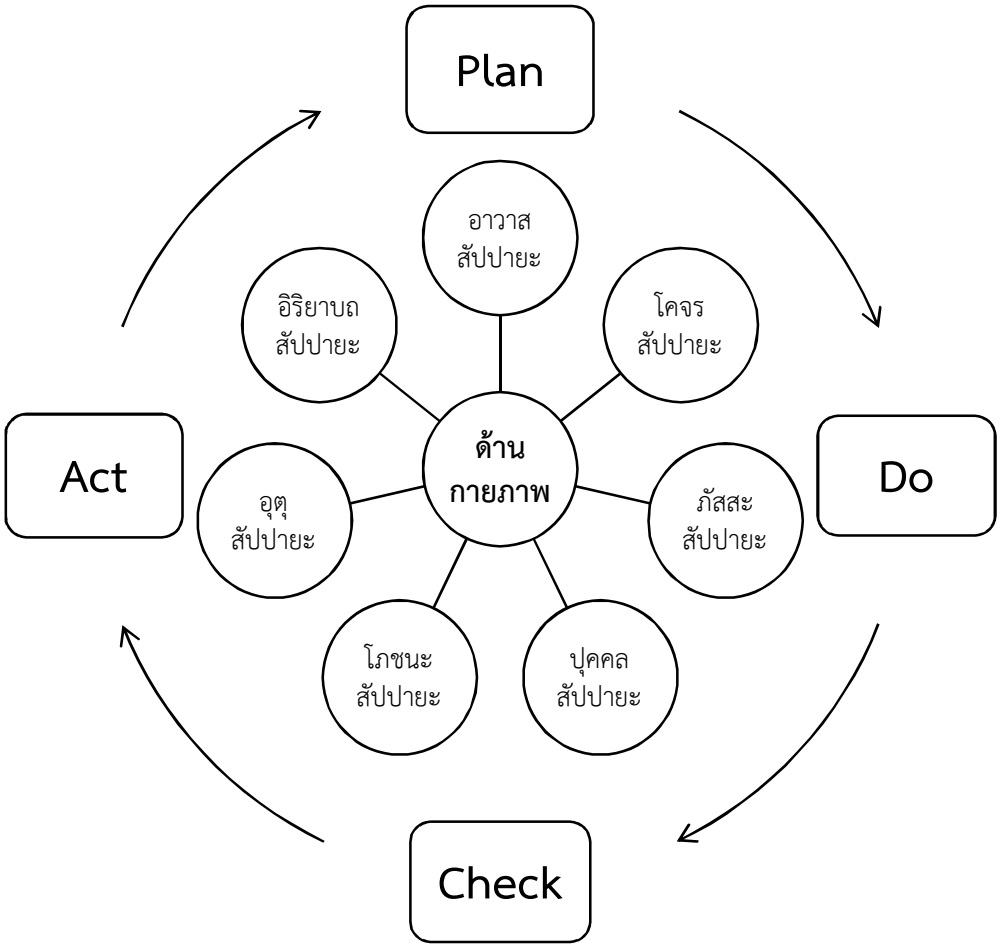
การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกายภาพ อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = ๔.๔๖, S.D. = ๐.๓๗๖) ทั้งนี้อาจเพราะโรงเรียนได้ให้ความสำคัญกับการจัดสถานที่ต่างๆ ภายในโรงเรียนให้มีความเหมาะสม มีพระพุทธรูปประดิษฐานในที่ที่โดดเด่นและมองเห็นได้ชัดเจน พร้อมทั้งจัดทำป้ายนิเทศ ป้ายคำขวัญ ป้ายคติธรรมสอนใจต่างๆ ให้สามารถมองเห็นได้ง่าย และดำเนินการจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมโดยทั่วไป เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ต้นไม้ สวนหย่อม ศาลาพักร้อน เป็นต้น เพื่อให้เกิดกระบวนการศึกษาเรียนรู้วิถีพุทธจากสิ่งแวดล้อมรอบตัวโดยอัตโนมัติ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดพื้นที่รอบโรงเรียนให้มีความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ ไม่รกร้าง มีความโล่งโปร่ง ไม่เป็นป่ารก และไม่ให้เป็นแหล่งมั่วสุม อบายมุข สิ่งมึนเมาต่างๆ อีกทั้งยังเป็นส่วนช่วยป้องกันยาเสพติดให้ห่างไกลจากโรงเรียนและนักเรียนอีกด้วย

ผู้วิจัยได้พิจารณาจากปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ ยังไม่มีห้องพระพุทธศาสนา สำหรับศึกษาพุทธธรรม ฝึกสมาธิ ที่เป็นเอกเทศ และไม่สามารถรองรับจำนวนผู้เรียนที่มีมากเกินกว่าจะนำเข้าห้องจริยธรรมพร้อมกันได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงสำรวจในรายข้อที่มีค่าระดับคะแนนต่ำที่สุด พบว่า โรงเรียนมีการจัดสภาพห้องเรียนได้อย่างเพียงพอและเหมาะสมแก่นักเรียน มีค่าระดับคะแนนต่ำที่สุด ($\overline{X}$ = ๔.๑๘, S.D. = ๐.๖๖๙)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) วิเคราะห์แล้วพบว่า เรื่องงบประมาณที่ไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกายภาพ เกี่ยวกับห้องพุทธธรรม และสถานที่ที่ไม่สามารถรองรับจำนวนนักเรียนได้อย่างเพียงพอนั้น เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องไม่ควรเพิกเฉย เพราะเรื่องของอาคารสถานที่ ห้องเรียน ห้องพุทธธรรม เป็นสภาพแวดล้อมเบื้องต้นที่จะทำให้นักเรียนสามารถซึมซับความเป็นวิถีพุทธได้จากสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว สำหรับ

แนวทางการพัฒนาที่ได้จากการศึกษาวิจัยนั้น ประกอบด้วย ๑) ดำเนินการตามขั้นตอนการบริหารจัดการวงจรคุณภาพ (PDCA) ๒) บ้าน วัด โรงเรียน ควรประสานงานกัน กำหนดแผนนโยบายร่วมกัน ๓) ระดมทุนปัจจัยในการปรับปรุงสถานที่และจัดสร้างห้องพุทธธรรม ๔) ตระหนักถึงความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามแนววิถีพุทธ ๕) สร้างความเข้าใจในการวิถีชีวิตและวัฒนธรรมแบบวิถีพุทธ และ ๖) จัดอาคารสถานที่ให้เป็นไปตามหลักสัปปายะ ๗

จากสภาพทั่วไปของการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ค้นพบจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) รวมถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้ให้แนวทางในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธหลายประการ ผู้วิจัยจึงขอสรุปวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เชื่อมโยงประกอบเข้ากับแนวคิด ทฤษฎี และหลักพุทธธรรมเป็นรูปแบบขั้นต้น (Basic Model) โดยรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกายภาพนั้น ควรดำเนินการตามหลักสัปปายะ ๗ ประการ ซึ่งประกอบด้วย ๑) อาวาสสัปปายะ อยู่ในที่ซึ่งเหมาะกัน เช่น ไม่พลุกพล่านจอแจ ๒) โคจรสัปปายะ มีความสะดวกในการสัญจร เดินทางไปมาได้ ไม่ใกล้ไม่ไกลนักและเป็นสถานที่ที่เหมาะสมแก่การไป๓) ภัสสสัปปายะ อยู่ในที่ที่พูดคุยเหมาะกัน ได้แก่ การพูดแต่สิ่งที่ดีๆ มีประโยชน์ พูดแต่พอประมาณ ๔) ปุคคลสัปปายะ อยู่ในที่ที่บุคคลเหมาะกัน เช่น มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะใจ ๕) โภชนสัปปายะ อยู่ในที่มีอาหารที่เหมาะกัน เช่น ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ รับประทานไม่ยาก ๖) อุตุสัปปายะ อยู่ในที่ที่ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะกัน เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น และ ๗) อิริยาบถสัปปายะ อยู่ในที่ที่มีอิริยาบถที่เหมาะกัน เช่น การยืน การนั่ง การนอน ตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี ซึ่งทั้ง ๗ ประการนี้ จะเป็นแนวทางในการจัดอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนให้เหมาะสมกับการดำเนินการตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธได้เป็นอย่างดี ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปเป็นรูปแบบขั้นต้น เพื่อนำไปสู่กระบวนการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในลำดับต่อไปดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๒ รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกายภาพ

จากรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกายภาพ ตามแผนภาพที่ ๔.๒ ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ขึ้นเป็นรูปแบบเบื้องต้น (Basic Model) อธิบายได้ว่า สิ่งแวดล้อม (กายภาพ) ของโรงเรียนเป็นประตูบานแรกที่จะนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ตามแนวทางวิถีพุทธ ผู้เรียนสามารถซึมซับได้ด้วยอินทรีย์ทั้ง ๖ นั่นคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เพราะจะทำให้ผู้เรียนมีการจดจำ มีความสนิทสนม และคุ้นเคยกับสิ่งที่ได้สัมผัสด้วยอินทรีย์เหล่านี้จนเกิดเป็นนิสัยสืบต่อไป ดังนั้น เรื่องของสิ่งแวดล้อมจึงเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญไม่น้อยกว่าเรื่องอื่นๆ โดยเฉพาะการจัดให้เป็นไปตามแนวของวิถีพุทธอย่างแท้จริง

การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม (กายภาพ) จึงได้นำหลักสัปปายะ ๗ ซึ่งมีความเหมาะสมแก่การเรียนรู้และการพัฒนาสู่ปัญญา มาประยุกต์ใช้ ประการแรก คือ อาวาสสัปปายะ มีสถานที่ที่เหมาะสม จัดพื้นที่ให้มีความกว้างขวาง ไม่แออัด และมีความสงบ ไม่มีสิ่งรบกวนอื่นใด โดยเฉพาะเสียง ซึ่งจะทำให้เกิดผลเสียแก่สมาธิและการเรียนรู้ต่างๆ โคจรสัปปายะ มีพื้นที่สัญจรไปมาได้สะดวก

เมื่อต้องการสิ่งใดก็สามารถจัดหาได้โดยง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อนเกินไป ทั้งในเรื่องของอุปกรณ์การเรียน อาหาร หรือบุคลากร เป็นต้น ภัสสสัปปายะ มีการสนทนาด้วยเรื่องที่เป็นประโยชน์ซึ่งกันและกัน เช่น การจัดให้มีป้ายสุภาษิต ป้ายคำขวัญ ซึ่งจะเป็นจุดหนึ่งที่นำไปสู่การสนทนาที่เป็นประโยชน์นั่นเอง ปุคคลสัปปายะ อยู่ในที่ที่มีบุคคลที่ดี มีความรู้มีความสามารถ ซึ่งได้แก่ครู บุคลากรของโรงเรียน ซึ่งจะเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้เรียนได้ค่อนข้างมาก โภชนสัปปายะ มีอาหารที่ดี มีประโยชน์กับร่างกาย ดีทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต เช่น จัดให้มีโครงการอาหารกลางวันสำหรับนักเรียน ปรุงอาหารถูกสุขลักษณะ และเลือกประกอบอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกายและเหมาะสมกับวัยเรียน เป็นต้น อุตุสัปปายะ มีสภาพอากาศที่เหมาะสม คือ จัดสิ่งแวดล้อมให้มีความโปร่งโล่ง สบาย ไม่ร้อน หรือทึบจนเกินไป และประการสุดท้าย อิริยาบถสัปปายะ มีที่สำหรับอิริยาบถต่างๆ เช่น การยืน การนั่ง การนอน ตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี ได้แก่ การจัดโต๊ะ เก้าอี้ หรืออุปกรณ์ออกกำลังกายที่เหมาะสม ไม่ผาดโผนจนเกินไป ซึ่งอาจทำให้ได้รับอันตราย ควรมีซุ้ม มีศาลา ที่มีความร่มเย็นเป็นที่พักผ่อนและผ่อนคลายอิริยาบถจากการเรียนได้

สิ่งสำคัญที่จะทำให้การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม (กายภาพ) ให้มีความสมบูรณ์แบบกลายเป็นสิ่งแวดล้อม (กายภาพ) แห่งวิถีพุทธได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นบ้าน (ชุมชน) วัด โรงเรียน รวมถึงหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เข้ามาร่วมด้วยช่วยกัน จึงจะสามารถดำเนินการให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้

๔.๓.๓ รูปแบบเบื้องต้นในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = ๔.๔๘, S.D. = ๐.๓๖๗) อาจเป็นเพราะโรงเรียนให้การสนับสนุนในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทยด้วยการไปทำบุญ รักษาศีล ฟังพระธรรมเทศนา และยังส่งเสริมให้บุคลากรและนักเรียนเข้าร่วมในกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ปลูกฝังค่านิยมที่เป็นแบบแห่งวิถีพุทธวิถีไทยที่มีมาอย่างยาวนานให้คงอยู่ต่อไป

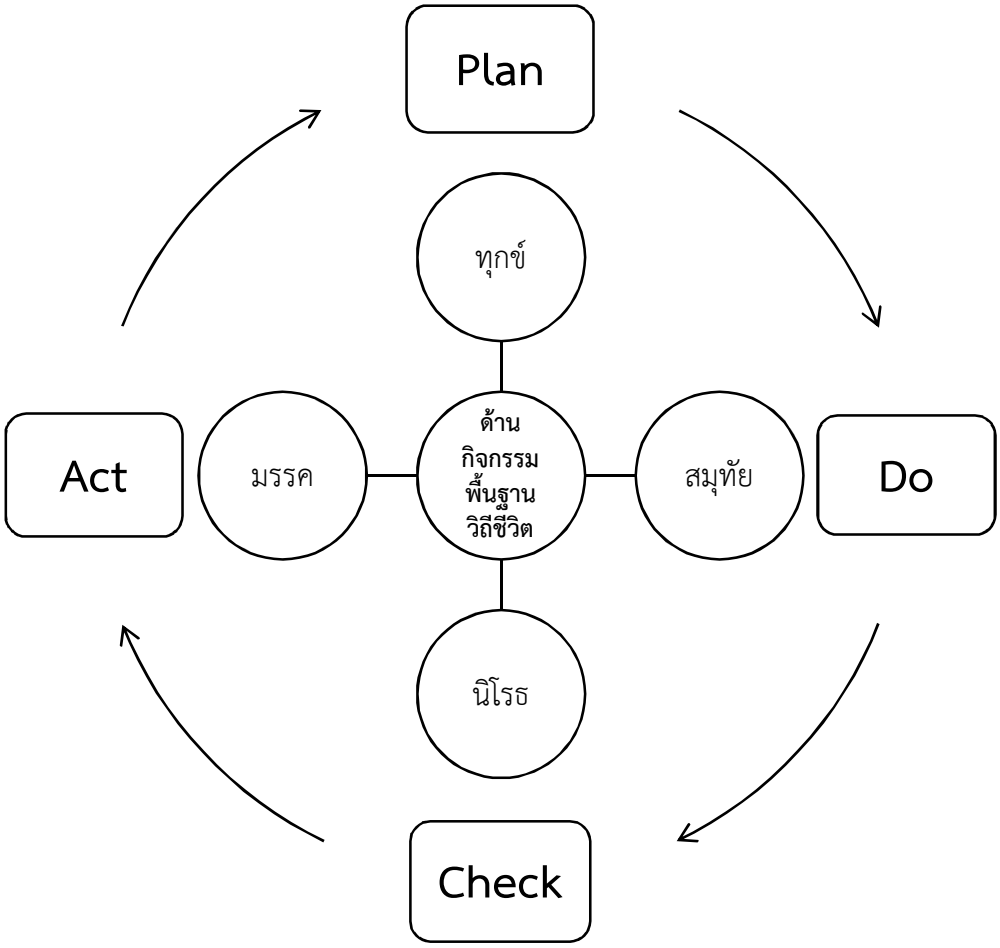
ผู้วิจัยได้พิจารณาจากปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ นักเรียนไม่สามารถนำเอาหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้ เพราะคิดว่าหลักธรรมเกี่ยวข้องกับวัดและพระเท่านั้น และสภาพความเป็นอยู่และฐานะครอบครัวของนักเรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันมาก ทำให้มีอุปนิสัยต่างกัน การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นเรื่องที่ยาก รวมถึงพื้นฐานวิถีชีวิตของนักเรียนมีความแตกต่างกันมาก ทำให้การดำเนินงานหรือการพัฒนาวิถีพุทธช้าลง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงสำรวจในรายข้อที่มีค่าระดับคะแนนต่ำที่สุด พบว่า โรงเรียนมีแผนจัดกิจกรรมการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม เพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตให้แก่ผู้เรียน มีค่าระดับคะแนนต่ำที่สุด ($\overline{X}$ = ๔.๔๐, S.D. = ๐.๖๒๖)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) วิเคราะห์แล้วพบว่า แผนในการจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและทักษะชีวิตให้แก่ผู้เรียน จำเป็นควรศึกษาถึงบริบทของชุมชน วิถีชีวิตของแต่ละครอบครัวอย่างชัดเจน ซึ่งการดำเนินชีวิตในปัจจุบันนั้น ส่งผลต่อการดำเนินการจัดกิจกรรมพอสมควร บางกิจกรรมจำเป็นควรเชิญผู้ปกครองหรือบุคคลในครอบครัวร่วมด้วย บางครอบครัวก็ไม่สามารถให้ความร่วมมือได้ เพราะภาระการประกอบอาชีพหรือการงาน ซึ่งแนวทางการพัฒนาที่ได้จากการศึกษาวิจัยนั้น ประกอบด้วย ๑) ควรกำหนดแผนและนโยบายร่วมกัน ๒) ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติร่วมกัน ๓) ควรมีการติดตามและประเมินผล ๔) ควรประสานงานแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน ๕) บูรณาการตามหลักอริยสัจ ๔ ๖) ตระหนักถึงความสำคัญของกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ๗) จัดสรรเวลาให้เหมาะสมกับทุกๆ ฝ่าย และ ๘) ประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี

จากสภาพทั่วไปของการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ค้นพบจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) รวมถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้ให้แนวทางในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธหลายประการ ผู้วิจัยจึงขอสรุปวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เชื่อมโยงประกอบเข้ากับแนวคิด ทฤษฎี และหลักพุทธธรรมเป็นรูปแบบขั้นต้น (Basic Model) โดยรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิตนั้น จำเป็นต้องกำหนดแผนการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไว้ในหลักสูตรสถานศึกษา และโดยการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย พร้อมทั้งต้องชี้แจง ทำความเข้าใจ และสร้างความตระหนักให้บุคลากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคนเห็นคุณค่าและร่วมมือในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ประกอบกับควรมีการพัฒนาและส่งเสริมสนับสนุนให้ครูมีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และมีความทันสมัยในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่หลากหลายสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สอดคล้องกับแนวทางวิถีพุทธ และสอดคล้องกับเหตุการณ์หรือสถานการณ์ปัจจุบันอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ และที่สำคัญควรสร้างเครือข่ายและประสานความร่วมมือและความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน วัด องค์กรภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรม ซึ่งกระบวนการที่กล่าวมาควรมีการนิเทศ ติดตาม ให้คำปรึกษา และประเมินผล พร้อมทั้งควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเผยแพร่ผลงานที่ประสบผลสำเร็จกับหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ศึกษาผลการดำเนินงานและนำสู่การพัฒนาขั้นต่อๆ ไป

ครอบครัวหรือผู้ปกครอง ซึ่งมีผลต่อการกำหนดแผนกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะตามแนวทางวิถีพุทธนั้น ควรทำความเข้าใจร่วมกัน โดยจัดให้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกิจกรรม และอาสาร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนและชุมชน โดยจัดสรรเวลาให้เหมาะสมและไม่กระทบต่อการประกอบอาชีพหรือการงานอื่นๆ มากนัก และผู้ปกครองเองก็ควรที่จะยอมรับในศักยภาพของผู้เรียน ให้โอกาสให้ผู้เรียนได้สำรวจตนเอง เพื่อประกอบการตัดสินใจในการเลือกทำกิจกรรมด้วยความสมัครใจ ปฏิบัติตนให้เป็นที่ปรึกษาหรือแนะแนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีงาม และให้ร่วมมือกับโรงเรียนในการติดตาม ประเมินผล พัฒนา และการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียน เพื่อให้

กิจกรรมนั้นๆ สัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ที่แท้จริง ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปเป็นรูปแบบขั้นต้น เพื่อนำไปสู่กระบวนการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในลำดับต่อไปดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๓ รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต

จากรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ตามแผนภาพที่ ๔.๓ ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ขึ้นเป็นรูปแบบเบื้องต้น (Basic Model) อธิบายได้ กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิตนั้น มีวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม ก็เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีพื้นฐานวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีพุทธ เรียนรู้หลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้ ได้แก่ อริยสัจ ๔ คือ ๑) ธรรมที่ควรรู้ (ทุกข์) สภาพปัญญาที่เกิดขึ้นในชีวิตหรือในจิตใจและเกิดผลไม่ดีขึ้นแล้ว ซึ่งจำเป็นต้องเพ่งพิจารณา ไตร่ตรองให้เข้าใจให้รู้อย่างถ้วนถี่ละเอียดลออว่า ทุกข์นั้นมันเกิดขึ้นได้อย่างไร เกิดจากสาเหตุใด ๒) ธรรมที่ควรละ (สมุทัย) เป็นสาเหตุแห่งการก่อให้เกิดการกระทำที่เลว ที่ชั่ว ที่ไม่ดี อันจะส่งให้เกิดผลที่เป็นทุกข์หรือเป็นปัญหาแก่ชีวิตและจิตใจ ดังนั้น เมื่อพอรู้แล้วว่าการทำตามเหตุที่เลว ที่ชั่ว หรือเหตุที่ไม่ดี ย่อมจะส่งให้เกิดผลเลว ผล

ชั่วหรือผลที่ไม่ดี ไม่เป็นที่พึงประสงค์แก่ทุกชีวิต ดังนั้น จึงเป็นสิ่งที่ควรละเว้น ไม่สมควรกระทำ เพราะมันเป็นสาเหตุที่ชวนให้กระทำชั่ว หากกระทำลงไปก็จะเกิดผลชั่วตามมาอย่างแน่นอน ตามหลักกฎแห่งกรรมที่ว่า บุคคลใดทำดีเป็นเหตุย่อมได้ดีเป็นผลตามมาตอบแทน และบุคคลใดทำชั่วเป็นเหตุก็ย่อมได้ชั่วเป็นผลตามมาตอบแทน เช่นกัน ๓) ธรรมที่ควรเจริญหรือควรปฏิบัติ (มรรค) เป็นแนวปฏิบัติที่ดีงาม นับเป็นสาเหตุที่ดีที่เราเลือก ที่จะปฏิบัติ เป็นวิถีทาง เป็นครรลองที่เห็นสมควรว่าควรนำไปปฏิบัติ เพราะเราเชื่อในกฎแห่งกรรมที่ว่าทำดีเป็นเหตุ ย่อมได้รับดีเป็นผล เป็นการพัฒนาหรือเปลี่ยนอดีตที่ไม่ดี (ทุกข์) ซึ่งเราพอจะทราบแล้วว่ามาจากการกระทำตามเหตุที่ไม่ดี (สมุทัย) ทุกข์และสมุทัยจึงเป็นเพียงอดีตเพื่อเป็นบทเรียนให้เปลี่ยนแปลงการกระทำในปัจจุบัน (มรรค) เพราะมรรคหรือแนวทางปฏิบัติที่ดีงาม หากทำลงไป ย่อมหวังผลได้เลยว่าจะได้รับผลดี มีความสุข หรือเป็นสภาพที่คลี่คลาย ไม่มีปัญหาอีกต่อไป ซึ่งก็คือ ความดับทุก (นิโรธ) และ ๔) ธรรมที่ควรบรรลุหรือธรรมที่ควรเข้าให้ถึง (นิโรธ) มีสภาพเป็นผลที่ดี ที่สำเร็จ หรือผลที่น่าพึงพอใจ สภาพที่ผ่อนคลายปัญหาให้เบาบางลง จนหมดสิ้นไปในที่สุด นิโรธเป็นผลจากการการกระทำดีเป็นเหตุ (มรรค) ซึ่งทำให้เกิดผลดี (นิโรธ) นิโรธจึงเป็นผลดีที่เกิดจากการทำตามเหตุที่ดี (มรรค) นั่นเอง

๔.๓.๔ รูปแบบเบื้องต้นในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการเรียนการสอน

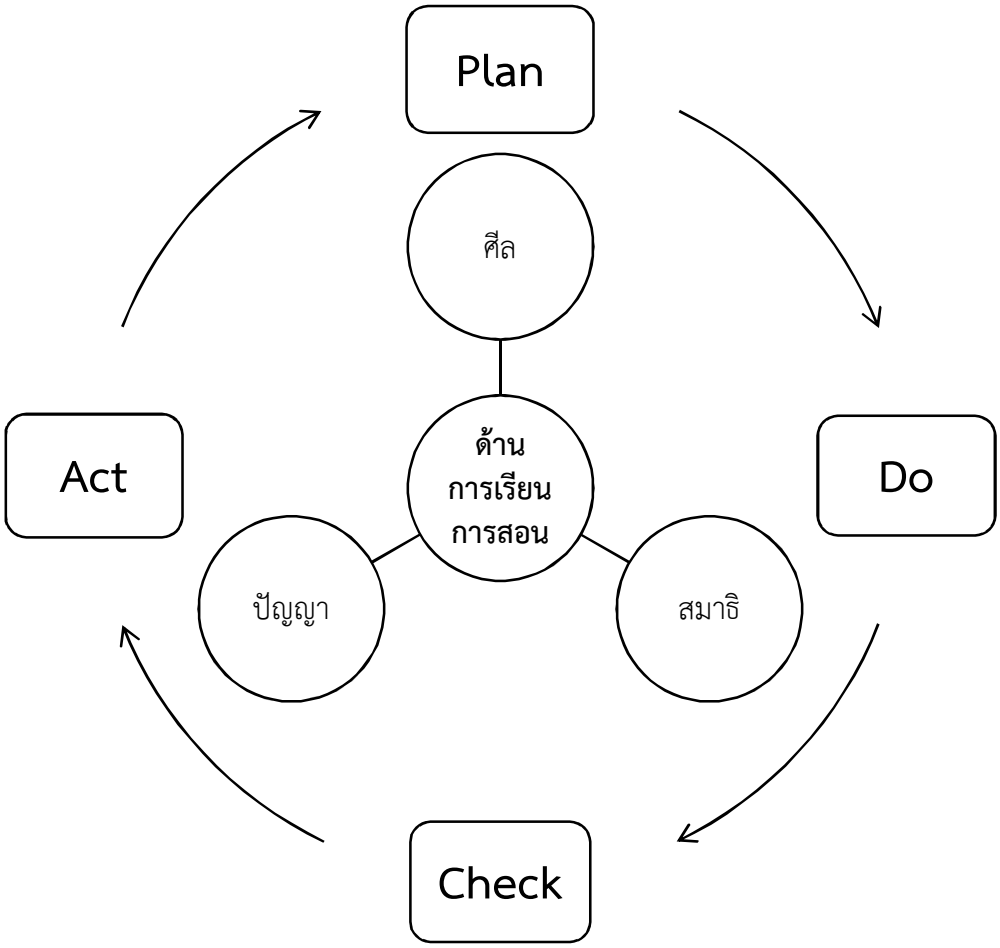
การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = ๔.๔๐, S.D. = ๐.๖๗๖) นั่นเป็นเพราะโรงเรียนได้นำกิจกรรมการบริหารจิต เป็นกิจกรรมที่ใช้เวลาน้อยและไม่จำเป็นต้องใช้สอยพื้นที่หรืออุปกรณ์อื่นๆ มาประกอบเป็นจำนวนมาก อีกทั้งนักเรียนสามารถเข้าใจกระบวนการในการปฏิบัติได้ง่าย เพราะเป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติแล้ว เห็นผลได้ทันที นั่นคือ ความสงบภายในจิตใจ เกิดสมาธิคิดอ่านหรือทำสิ่งใดได้รวดเร็วคล่องแคล่วขึ้น ดังนั้น กิจกรรมการบริหารจิตก่อนที่จะเริ่มต้นการเรียนการสอน เริ่มต้นการแข่งขันกีฬา หรือกำลังจะนอนหลับพักผ่อน จะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติกิจกรรมอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี ระดับคะแนนในข้อนี้จึงค่อนข้างสูงมากทีเดียว

ผู้วิจัยได้พิจารณาจากปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ ขาดบุคลากรที่มีความรู้อย่างแท้จริงเกี่ยวกับคำสอนและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และยังไม่มีเครื่องมือวัดความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับวิถีพุทธที่ชัดเจน และเป็นเอกภาพ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงสำรวจในรายข้อที่มีค่าระดับคะแนนต่ำที่สุด พบว่า โรงเรียนมีการตรวจสอบประเมินผลและเปิดโอกาสให้มีการเสนอแนะแสดงความคิดเห็นอย่างกัลยาณมิตรเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ($\overline{X}$ = ๔.๒๑, S.D. = ๐.๖๓๓)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) วิเคราะห์แล้วพบว่า การตรวจสอบประเมินผล เป็นกระบวนการหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างมาก เพราะการตรวจสอบประเมินผลจะเป็นขั้นตอนที่นำไปสู่การพัฒนา แม้ว่าเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลจะไม่สามารถทำได้อย่างชัดเจน จึงจำเป็นต้องใช้การสังเกต สอบถาม และสนทนา เป็นต้น ในการประเมินผล ซึ่งแนวทางการพัฒนาที่ได้จากการศึกษาวิจัยนั้น ประกอบด้วย ๑) ควรกำหนดหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับวิถีพุทธ ๒)

ผู้บริหาร ครู และบุคลากรของโรงเรียน ควรเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ที่ดี ๓) พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมอย่างแท้จริง ๔) เน้นการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการนำไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน ๕) พัฒนากระบวนการตรวจสอบประเมินผล ให้มีความชัดเจน ๖) จัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา และ ๗) บูรณาการหลักพุทธธรรม

จากสภาพทั่วไปของการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ค้นพบจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) รวมถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้ให้แนวทางในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธหลายประการ ผู้วิจัยจึงขอสรุปวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เชื่อมโยงประกอบเข้ากับแนวคิด ทฤษฎี และหลักพุทธธรรมเป็นรูปแบบขั้นต้น (Basic Model) โดยรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการเรียนการสอนนั้น โรงเรียนมีบุคคลสำคัญ คือ ผู้บริหาร ครู และบุคลากรของโรงเรียน ที่เป็นแบบอย่างให้กับผู้เรียน โดยไม่ต้องผ่านกระบวนการการเรียนการสอน แต่เป็นการทำให้ดู อยู่ให้เห็น ผู้เรียนก็จะเรียนรู้และจดจำได้ง่ายกว่าการสอนในชั้นเรียน แต่การเรียนการสอนเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องให้ดำเนินไปตามหลักสูตรที่กำหนด โดยการเรียนการสอนตามแนวทางการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธนั้น เป็นการเรียนการสอนที่สอดแทรกหลักธรรม ประยุกต์หลักพุทธธรรมเข้าไปในหลักสูตรการเรียนการสอน จัดเข้าในกิจกรรมการเรียนรู้ของแต่ละรายวิชา ซึ่งประเด็นไม่ได้อยู่ที่ว่าผู้เรียนจะสามารถจำได้ หรือเข้าใจมากน้อยเพียงใด แต่ประเด็นอยู่ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างไร ดังนั้น การเรียนการสอนจึงไม่ได้เน้นที่ควรเรียนภายในห้องเรียนเท่านั้น การจัดการเรียนการสอนให้เกิดการเรียนรู้นอกพื้นที่ เช่น ในชุมชน ในวัด เป็นต้น เป็นสถานที่ที่เหมาะในการนำไปสู่การประยุกต์ใช้ได้จริงและควรประสานความร่วมมือกับวัด ในการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระพระพุทธศาสนา และกิจกรรมอื่นๆ รวมถึงการบูรณาการหลักพุทธธรรม เน้นให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะ กิน อยู่ ดู เป็น สร้างประโยชน์ให้กับตนเองและสังคม ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปเป็นรูปแบบขั้นต้น เพื่อนำไปสู่กระบวนการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในลำดับต่อไปดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๔ รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการเรียนการสอน

จากรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการเรียนการสอน ตามแผนภาพที่ ๔.๔ ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ขึ้นเป็นรูปแบบเบื้องต้น (Basic Model) อธิบายได้ว่า การเรียนการสอนในโรงเรียนวิถีพุทธนั้น จะเน้นการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เป็นการสอนที่ผู้เรียนต้องลงมือปฏิบัติสิ่งที่เรียนด้วยตนเองอย่างแท้จริง และใช้ปัญญารู้จักคิดพิจารณา ฝึกฝน จนสามารถกำหนดรู้สามัญลักษณะ สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมทางกาย ทางวาจา ทางใจ และแยกแยะได้ว่าสิ่งใดดีสิ่งใดชั่ว จนสามารถกำหนดข้อควบคุมพฤติกรรมให้ผู้เรียน ส่วนในการปฏิบัตินักเรียนต้องปฏิบัติด้วยตนเอง วิธีสอนนี้ครูจะเป็นผู้ประคับประคองชี้จุดสำคัญ การสอนแบบไตรสิกขา สรุปเป็นกระบวนการเรียนรู้ โดยขั้นต้นการเรียนรู้ที่ควรพึ่งพิงครู ผู้เรียนต้องเรียนตามแบบของรายวิชานั้นๆ ลงมือฝึกปฏิบัติตามหลักการทฤษฎีเลียนแบบครู เป็นขั้นศีล ที่ควรศึกษาข้อมูลข้อเท็จจริง ทฤษฎี หลักการ หลังจากนั้น ผู้เรียนจะเริ่มสร้างรูปแบบการคิดของตนเอง โดยอาศัยแนวหลักการทฤษฎีที่เรียนรู้จากภายนอก เข้าไปสู่การคิด วิเคราะห์ ทบทวน ลงมือฝึกปฏิบัติ ฝึกฝนให้

คล่องแคล่วโดยอัตโนมัติ วางแผน สร้างโครงการ โครงงาน เพื่อการค้นหาคำตอบด้วยตนเองถือเป็นขั้นสมาธิ และสุดท้าย ผู้เรียนใช้ความคิดในการสร้างรูปแบบใหม่ๆ สร้างสรรค์ชิ้นงาน ผลงานใหม่ๆ ด้วยความคิด ด้วยปัญญาของตนเอง ถือเป็นการเรียนรู้ที่แท้จริงและเป็นการเรียนรู้ที่บูรณาการเข้าด้วยกัน ระหว่างความรู้รอบและรู้ลึกจากการรับข้อมูลแหล่งความรู้ภายนอกตัวผู้เรียน (ปรโตโฆสะ) ความรู้รอบและรู้ลึกจากการคิด กระบวนการทำงานของจิตภายในตัวผู้เรียน (โยนิโสมนสิการ) และความรู้รอบและรู้ลึกจากการลงมือปฏิบัติ (ภาวนามยปัญญา)

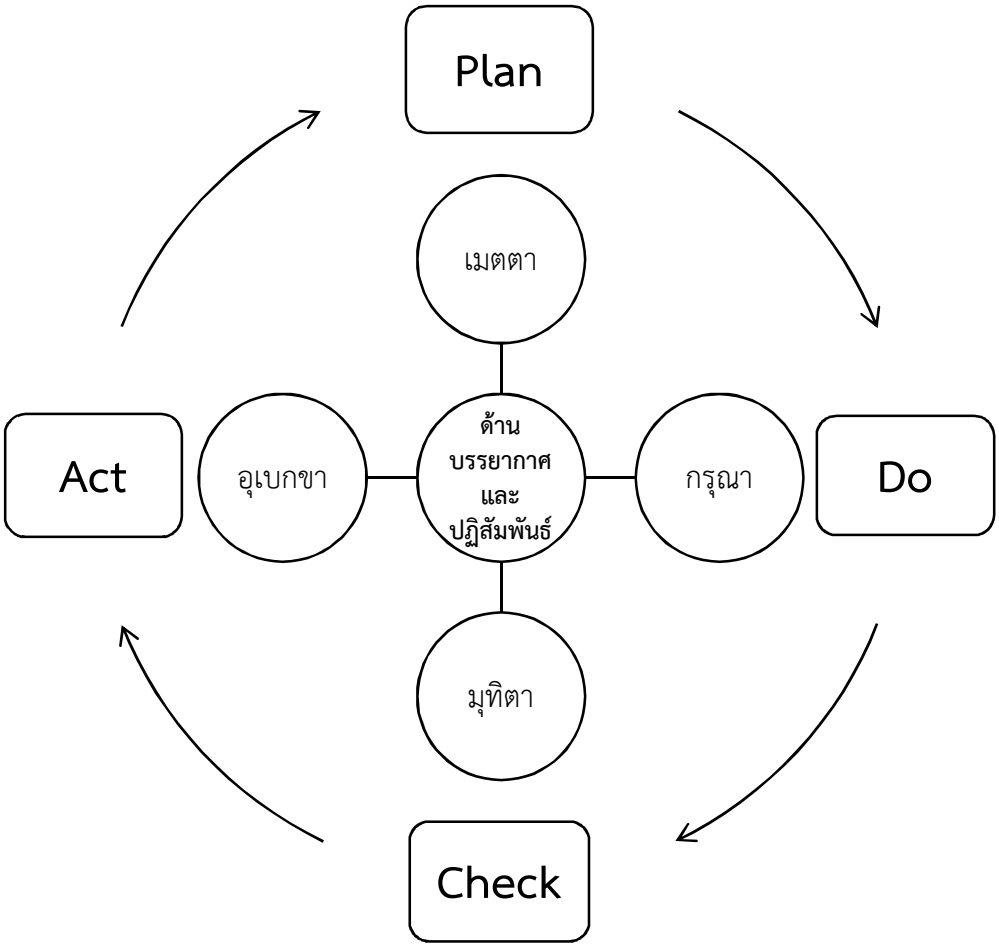
๔.๓.๕ รูปแบบเบื้องต้นในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = ๔.๔๗, S.D. = ๐.๔๐๕) นั่นเป็นเพราะว่าการสร้างบรรยากาศภายในโรงเรียนให้เป็นบรรยากาศแบบธรรมชาติ มีความร่มรื่น สะอาด และสวยงาม ย่อมส่งผลให้มีความสุข มีความเบิกบานใจ การปฏิสัมพันธ์อื่นๆ ก็ย่อมมีผลไปในทางบวก คือ มีการทักทายกันด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้มสดใจ พูดจากันด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน มีความเคารพนบนอบกันอย่างจริงใจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถซึมซับได้เพราะบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว มีส่วนกระตุ้นให้เกิดขึ้น รวมถึงบุคลากร ได้แก่ ครู เพื่อนนักเรียนด้วยกัน ที่เป็นแบบอย่างของการทำดี การประพฤติดี ได้รับคำยกย่องชมเชย ก็กลายเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเพื่อนและคนอื่นๆ ต่อไป

ผู้วิจัยได้พิจารณาจากปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ โรงเรียนมีพื้นที่จำกัด ไม่สามารถสร้างบรรยากาศวิถีพุทธได้อย่างเต็มที่ และบุคลากรบางกลุ่มยังไม่เห็นความสำคัญและไม่ค่อยให้ความร่วมมือ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงสำรวจในรายข้อที่มีค่าระดับคะแนนต่ำที่สุด พบว่า โรงเรียนจัดให้มีห้องปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีสื่อและอุปกรณ์ที่ทันสมัยและครบครัน ($\overline{X}$ = ๔.๒๓, S.D. = ๐.๗๔๑)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) วิเคราะห์แล้วพบว่า การสร้างความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญในการสร้างบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่ดีตามแบบวิถีพุทธนั้น ควรที่จะมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีร่วมกัน โดยมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน มีเมตตาและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ก็เป็นการสร้างบรรยากาศวิถีพุทธได้อย่างดียิ่ง เพราะโดยปกติวิถีชีวิตของคนไทย จะยิ้มแย้มแจ่มใสและมีน้ำใจเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ซึ่งแนวทางการพัฒนาที่ได้จากการศึกษาวิจัยนั้น ประกอบด้วย ๑) สร้างความตระหนักในความสำคัญและความเข้าใจร่วมกัน ๒) ยิ้มแย้มแจ่มใสทักทายกัน ๓) มีความเป็นกัลยาณมิตร ๔) ปลูกต้นไม้ให้ความร่มเย็น ดอกไม้สีสวยกลิ่นหอมเย็น ๕) บูรณาการหลักพรหมวิหารธรรม ๖) ผู้บริหาร ครู และบุคลากร ควรปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่าง ๗) ติดตามและประเมินผลจากการสังเกตและสอบถาม และ ๘) ปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่บกพร่อง

จากสภาพทั่วไปของการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ค้นพบจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) รวมถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้ให้แนวทางในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธหลายประการ ผู้วิจัยจึงขอสรุปวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เชื่อมโยงประกอบเข้ากับแนวคิด ทฤษฎี และหลักพุทธธรรมเป็นรูปแบบขั้นต้น (Basic Model) โดยรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์นั้น สิ่งแวดล้อมโดยรอบภายในโรงเรียนก็เป็นสิ่งสำคัญที่สามารถสร้างบรรยากาศและการปฏิสัมพันธ์ที่ดี นอกเหนือจากการจัดสถานที่และการใช้สอยพื้นที่ภายในโรงเรียนให้เกิดประโยชน์สูงสุดจากการบริหารจัดการด้านกายภาพแล้ว สิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการตกแต่งเล็กๆ น้อย ให้มีบรรยากาศวิถีพุทธ เช่น การทำป้ายกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา การเปิดเครื่องขยายเสียงบรรยายธรรมหรือเพลงที่เอื้อต่อการพัฒนาสมาธิและปัญญา ก็ถือว่าเป็นการสร้างบรรยากาศให้โรงเรียนมีความเป็นวิถีพุทธเพิ่มขึ้นได้ โดยเฉพาะการแสดงความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ทั้งระหว่างครูกับครู ครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน และบุคลากรภายในโรงเรียนทุกๆ คน ล้วนสามารถแสดงกัลยาณมิตรต่อกัน ยิ้มแย้มแจ่มใส ทักทายกันด้วยความจริงใจ ตามหลักของการบริหารจัดการนั้นควรจัดประชุมเพื่อรับทราบทำความเข้าใจร่วมกันระว่างผู้บริหาร ครู และบุคลากรภายในโรงเรียน ในการสร้างบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างให้กับผู้เรียนได้เห็นและปฏิบัติร่วมกันได้อย่างปกติ รวมถึงการปลูกต้นไม้ที่ให้ความร่มรื่น ร่มเย็น ดอกไม้มีสีสันสวยงาม มีกลิ่นหอมเย็น ทำให้เกิดความรู้สึกสุขใจ สบายใจ เป็นต้น และสิ่งสำคัญ ก็คือ ควรมีการติดตามประเมินผล ซึ่งสามารถใช้การสังเกตพฤติกรรม หรือการสำรวจสอบถามเพื่อนร่วมงาน เพื่อนนักเรียน เพื่อเป็นข้อมูลในการสรุปเป็นรายงานนำเสนอและนำเข้าสู่กระบวนการปรับปรุงแก้ไขในจุดที่มีความบกพร่องหรือมีข้อเสีย หรือให้มีการพัฒนาเพิ่มเติมจากจุดที่ดีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้นและเป็นไปอย่างยั่งยืน ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปเป็นรูปแบบขั้นต้น เพื่อนำไปสู่กระบวนการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในลำดับต่อไปดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๕ รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์

จากรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ตามแผนภาพที่ ๔.๕ ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ขึ้นเป็นรูปแบบเบื้องต้น (Basic Model) อธิบายได้ว่า บรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ เป็นเรื่องที่ต้องทำควบคู่ไปกับการบริหารจัดการด้านกายภาพ ซึ่งมีความสอดคล้องกันอยู่มาก เพราะสิ่งแวดล้อมจะเป็นเหมือนตัวสร้างบรรยากาศ เช่น ถ้าสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว มีผู้คนเอะอะเสียงดัง มีขยะมูลฝอยและสิ่งสกปรกส่งกลิ่นเหม็นอบอวนไปทั่วโรงเรียน ก็จะทำให้บรรยากาศไม่ดี ส่งผลให้จิตใจไม่มีความสงบและความสุข การปฏิสัมพันธ์ก็ย่อมที่จะลดน้อยถอยลง จนกลายเป็นติดลบได้ทีเดียว แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน มีความสงบร่มเย็น ไม่มีขยะมูลฝอยและสิ่งสกปรกส่งกลิ่นเหม็นรบกวน มีแต่กลิ่นดอกไม้และบรรยากาศความเป็นธรรมชาติ ก็ย่อมส่งผลให้จิตใจมีความสุขสงบ มีอารมณ์ที่เบิกบานแจ่มใส การปฏิสัมพันธ์ก็จะดีตามไปด้วย

โดยเฉพาะผู้บริหาร ครู และบุคลากร ควรมีหลักในการบริหารจิตใจให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ที่ดีและเป็นแบบอย่างให้แก่ผู้เรียนได้ ได้แก่ หลักพรหมวิหารธรรม คือ ๑) เมตตา รู้สึกสงสารผู้อื่น เอ็นดูผู้อื่นอยู่เสมอ สิ่งนี้จะทำให้ทุกคนมีความสุข ไม่มีการเบียดเบียน ทะเลาะเบาะแว้งกัน ๒) กรุณา ยื่นมือช่วยเหลือผู้ประสบทุกข์ ช่วยเหลือแม้กระทั่งคนที่คิดร้าย หรือไม่ชอบกัน โดยไม่คำนึงถึงผลตอบแทนใดๆ ๓) มุทิตา ยินดีในสิ่งที่ผู้อื่นมี ยินดีในสิ่งที่ผู้อื่นเป็น ยินดีเมื่อคนอื่นได้ดี ไม่อิจฉาริษยา ไม่นินทาให้ร้าย และ ๔) อุเบกขา การวางเฉย การวางใจเป็นกลางเพราะพิจารณาเห็นว่าใครทำดีย่อมได้ดี ใครทำชั่วย่อมได้ชั่ว ไม่ควรดีใจหรือคิดซ้ำเติมในเรื่องที่เกิดขึ้น ควรมีความปรารถนาดี คือพยายามช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ในลักษณะที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ซึ่งหลักธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ จะทำให้การปฏิสัมพันธ์ภายในโรงเรียนเต็มไปด้วยบรรยากาศของการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีน้ำใจต่อกัน และอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

๔.๓.๖ รูปแบบเบื้องต้นในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการพัฒนาบุคลากร

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ด้านต่างๆ พบว่า ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในแต่ละด้าน จะเกี่ยวข้องกับบุคลากร ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการบริหารจัดการ เพื่อที่จะทำให้แผนงานสามารถขับเคลื่อนไปได้ ซึ่งประเด็นปัญหา ได้แก่ บุคลากรบางกลุ่มยังไม่เห็นความสำคัญและไม่ค่อยให้ความร่วมมือ ขาดความสนใจที่จะให้ความสำคัญกับเรื่องวิถีพุทธ รวมถึงความตระหนักในเรื่องของความประพฤติให้มาก ทั้งทางกาย วาจา ใจ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี และที่สำคัญประการหนึ่ง คือ นักเรียนไม่สามารถนำเอาหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้ เพราะคิดว่าหลักธรรมเกี่ยวข้องกับวัดและพระเท่านั้น นั่นแสดงให้เห็นว่า ครูไม่สามารถที่จะถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับหลักพุทธธรรมให้นักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง ทั้งนี้อาจเพราะครูและบุคลากรของโรงเรียนยังไม่มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง จึงไม่สามารถที่จะถ่ายทอดและนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

ผู้วิจัยได้นำประเด็นปัญหาดังกล่าว ไปสู่การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) พบว่า ครูและบุคลากรส่วนใหญ่สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียนได้ และกระบวนการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับหลักพุทธธรรมให้กับผู้เรียนนั้น ทำได้เพียงให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และจดจำได้ แต่การที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันนั้น ยังไม่สามารถทำให้เกิดผลสำเร็จได้อย่างแท้จริง เนื่องจากครูและบุคลากรเอง ไม่มีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมได้อย่างแท้จริง ลึกซึ้ง ซึ่งกระบวนการแก้ไขเบื้องต้น คือ นิมนต์พระสงฆ์เข้ามาบรรยายให้ความรู้และอบรมผู้เรียนบ้างเป็นครั้งคราว และค่อยๆ สอดแทรกเข้าไปในกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติ เป็นกรณีตัวอย่างให้กับผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งยังต้องมีการส่งเสริมและพัฒนาต่อไป

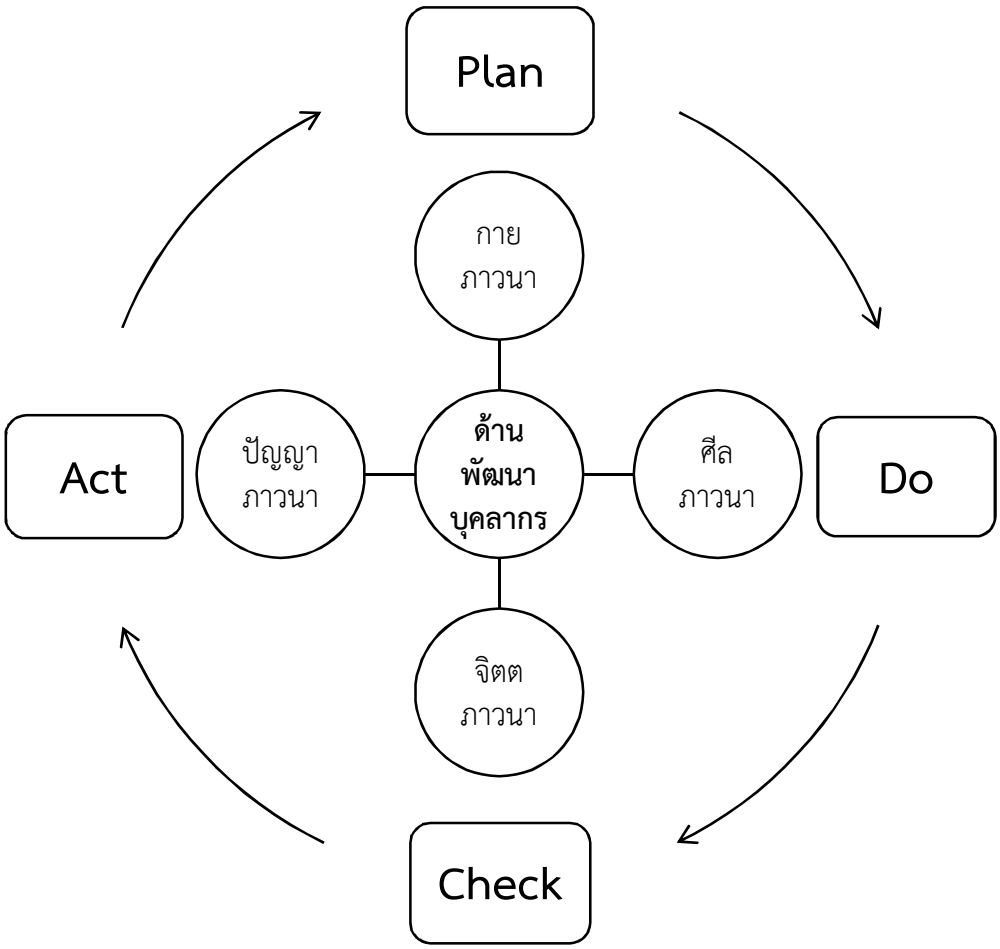
จากผลการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ประเด็นปัญหาดังกล่าว นำไปสู่การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการพัฒนาบุคลากร ซึ่งเพิ่มเติมจากการบริหาร

จัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ทั้ง ๕ ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากร พอสรุปความได้ว่า การพัฒนาบุคลากร เป็นเรื่องที่มีความสำคัญที่สุดเรื่องหนึ่ง เพราะบุคลากรเปรียบเสมือนกลไกและฟันเฟืองสำคัญที่จะทำให้การบริหารจัดการดำเนินไปตามแผนงานหรือนโยบายที่วางไว้ได้อย่างต่อเนื่อง และนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ มีโรงเรียนหลายแห่งได้กำหนดการพัฒนาบุคลากรขึ้นเป็นแผนยุทธศาสตร์ของโรงเรียน และโรงเรียนบางแห่งได้กำหนดกิจกรรมประจำสำหรับพัฒนาบุคลากรของโรงเรียน เช่น จัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมสำหรับบุคลากร การสนทนาธรรมกับผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญหลักพุทธธรรม สัมมนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับโรงเรียนวิถีพุทธด้วยกัน เป็นต้น เพื่อเพิ่มศักยภาพในการเรียนรู้ประสบการณ์ และการถ่ายทอดสู่ผู้เรียนต่อไป

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) วิเคราะห์แล้วพบว่า การพัฒนาบุคลากร เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เมื่อบุคลากร ซึ่งได้แก่ ผู้บริหาร ครู และบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนทุกคน เปรียบเสมือนครูผู้ให้ความรู้และเป็นแบบอย่างสำหรับผู้เรียนโดยตรง แม้ว่าจะไม่ได้สอนในชั้นเรียนหรือห้องเรียนก็ตาม เพราะการถ่ายทอดความรู้นั้น ควร “สอนให้รู้ ให้ทำดู อยู่ให้เป็น” จึงจะถือว่าประสบความสำเร็จในการสอน และในการบริหารจัดการก็เช่นเดียวกัน บุคลากรเป็นตัวแปรสำคัญที่จะทำให้ประสบความสำเร็จได้ ซึ่งแนวทางการพัฒนาที่ได้จากการศึกษาวิจัยนั้นประกอบด้วย ๑) กำหนดแผนการพัฒนาบุคลากรอย่างชัดเจน ๒) จัดกิจกรรมพัฒนาบุคลากร (เพิ่มเติมทักษะ) ๓) สัมมนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการเรียนรู้ ๔) สนทนาหรือสอบถามผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญ ๕) ติดตามและประเมินผลจากการจัดกิจกรรมพัฒนาบุคลากร และ ๖) บูรณาการหลักภาวนา ๔

จากสภาพทั่วไปของการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ค้นพบจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) รวมถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้ให้แนวทางในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธหลายประการ ผู้วิจัยจึงขอสรุปวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เชื่อมโยงประกอบเข้ากับแนวคิด ทฤษฎี และหลักพุทธธรรมเป็นรูปแบบขั้นต้น (Basic Model) โดยรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการพัฒนาบุคลากรนั้น ตามหลักการในการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ควรก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ตัวผู้เรียน ควรเกิดจากความต้องการของครูและบุคลากรทางการศึกษา ควรมุ่งเน้นลักษณะการพัฒนาโดยมีโรงเรียนเป็นฐาน (SBD) (Site Based Development หรือ School Based Development) ควรมีหลากหลายรูปแบบให้เลือกตามความเหมาะสมของแต่ละบุคคล ควรสอดคล้องกับภารกิจและหน้าที่ที่ปฏิบัติของครูและบุคลากรทางการศึกษา ควรดำเนินการในรูปของเครือข่ายกระจายทั่วประเทศ ควรสอดคล้องกับนโยบายและข้อกำหนดของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และควรกระทำอย่างทั่วถึงและครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายทั้งในและนอกกระทรวงศึกษาธิการ ภายใต้ข้อจำกัดด้านงบประมาณ ซึ่งเน้นในเรื่องของวิชาการและการบริหารโรงเรียนเป็นส่วนใหญ่ โดยการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธนั้น ควรประยุกต์เอาหลักพุทธธรรมเข้ามาสอดแทรกเพิ่มเติมในการ

จัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนด้วย ในส่วนของครูและบุคลากรของโรงเรียนจึงจำเป็นต้องพัฒนาความรู้และทักษะการถ่ายทอดพุทธธรรมสู่ผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีความรู้ชัดและเข้าใจอย่างถ่องแท้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในจริงในชีวิตประจำวัน โดยอาศัยการพัฒนาบุคคลด้วยหลักพุทธธรรม (ภาวนา ๔) ควบคู่ไปกับการบริหารจัดการตามหลักวงจรคุณภาพ (PDCA) ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปเป็นรูปแบบขั้นต้น เพื่อนำไปสู่กระบวนการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในลำดับต่อไปดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๖ รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการพัฒนาบุคลากร

จากรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการพัฒนาบุคลากร ตามแผนภาพที่ ๔.๖ ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ขึ้นเป็นรูปแบบเบื้องต้น (Basic Model) อธิบายได้ว่า การพัฒนาบุคลากร เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะบุคลากรที่เป็นครูและบุคลากรของโรงเรียน ซึ่งจะเป็นบุคคลต้นแบบและถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียน ซึ่งเป็นเยาวชนของชุมชน สังคม และอนาคตของประเทศ ไม่ใช่แค่เพียงความรู้ทางวิชาการเท่านั้น แต่ประสบการณ์ที่จะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ครูเป็นบุคคลหนึ่งที่

สามารถถ่ายทอดประสบการณ์เหล่านั้น ผ่านการเรียนการสอนและกิจกรรมที่เป็นพื้นฐานวิถีชีวิตให้กับผู้เรียนได้อย่างดีเยี่ยม

ดังนั้น การพัฒนาครูและบุคลากรของโรงเรียนจึงมีความสำคัญมาก การพัฒนาบุคลากรตามหลักพุทธธรรม จึงเป็นอีกหนึ่งทางเลือกในการพัฒนาบุคลากร โดยใช้หลักภาวนา ๔ ซึ่งเป็นหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคน ด้วยการพัฒนาทางกายเพื่อให้เกิดการเจริญงอกงามในอินทรีย์ ๕ หรือทวาร ๕ ได้แก่ ช่องทางการติดต่อสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ คือ ตา หู จมูก ลิ้น และผิวกาย การพัฒนากายจึงเป็นการส่งเสริมให้ความสัมพันธ์ทั้ง ๕ ทางเป็นไปอย่างปกติ ไม่เป็นโทษ ไม่มีพิษภัยอันตราย เช่น รู้จักสัมพันธ์ทางตา เลือกรับเอาสิ่งดีมีประโยชน์จากการเห็นทางตามาใช้ รู้จักสัมพันธ์ทางหู เลือกรับฟังสิ่งดีมีประโยชน์ ไม่รับฟังสิ่งเลวร้ายเข้ามา เป็นต้น (กายภาวนา) และให้มีการเรียนรู้ด้านพฤติกรรมหรือการเรียนรู้ทักษะทางสังคมที่จะทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มร่วมกับผู้อื่นอย่างเอื้ออาทร พร้อมที่จะให้กำลังใจและให้อภัยแก่กัน การระมัดระวังคำพูด ระมัดระวังการกระทำ ที่จะไม่เบียดเบียนใคร หากมีการกระทบกระทั่งกันบ้างก็มีศีลกำกับที่จะไม่ให้เกินเลยไปจนกระทบกระแทกให้แตกทำลายความสัมพันธ์ระหว่างกัน การสำรวมระวังทั้งทางคำพูดและการกระทำ การยอมรับสำนึกผิด การให้อภัยกัน ก่อให้เกิดพัฒนาการทางด้านพฤติกรรมไม่ให้เป็นมลภาวะเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น (ศีลภาวนา) พร้อมทั้งต้องฝึกฝนการเรียนรู้ทางด้านจิตใจ ที่ต้องเผชิญสถานการณ์จริงจากการทำงาน ทำให้ต้องมีความมุ่งมั่นตั้งใจ ความขยันหมั่นเพียรกระทำอย่างต่อเนื่องไม่ท้อถอย มีความอดทน ทั้งต่อภาระงาน และทั้งต่อคนและสถานการณ์ที่เข้ามา นอกจากนี้ยังหมายถึงการเจริญงอกงามของคุณความดีหรือคุณธรรมในจิตใจ อันนำไปสู่ภาวะความสุขสดชื่น แจ่มใสผ่องใสในจิตใจ ตั้งมั่นเป็นสมาธิ (จิตตภาวนา) และนำเอาการเรียนรู้ที่มาจากกระบวนการสังเกต สำรวจ การคิดการพิจารณาไตร่ตรอง การตัดสินใจอย่างเป็นเหตุเป็นผลเป็นระบบ นำไปสู่ภาวะที่ออกจากปัญหา นำออกจากทุกข์ นำไปสู่ภาวะที่ดีงามเป็นบุญกุศล การเรียนรู้ทางปัญญาเริ่มจากการเรียนความรู้จากหลักธรรม คำสอน ข้อมูล ข้อเท็จจริง การจดจำ การจับประเด็น การแยกแยะ การจัดหมวดหมู่ อันเป็นปัญญาขั้นรู้จำและพัฒนาขึ้นไปสู่ปัญญาขั้นรู้คิด อันเกิดจากการฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ การคิดเชื่อมโยงเหตุปัจจัย และพัฒนาไปสู่ปัญญาขั้นรู้แจ้งที่ทำให้แสวงหาทางออกจากปัญหาได้ ตลอดจนปัญญาที่ก่อเกิดจากการลงมือปฏิบัติ รู้จักติดตามและประเมินผลอย่างเป็นระบบเพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้น นำสู่การสั่งสมเป็นประสบการณ์และปรีชาญาณรู้แจ้งในเรื่องนั้นๆ (ปัญญาภาวนา)

๔.๓.๗ สรุปวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

จากการศึกษาข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Research) ที่เป็นแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมถึงหลักพุทธธรรมที่ได้จากการศึกษาพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา คัมภีร์ ทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้นำไปสู่การสร้างเครื่องมือเป็นแบบสอบถามเพื่อประมวลผลทางสถิติเพื่อหาความถี่ (Frequency) ที่เป็นค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ($\overline{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation = S.D.) จากความคิดเห็นของประชาการกลุ่มตัวอย่าง เพื่อสรุปสภาพทั่วไปของการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้ง ๕ ด้าน รวมถึงผลวิเคราะห์และสังเคราะห์จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ได้เกิดรูปแบบจำลองในการพัฒนา

รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (Basic Model) เป็น ๖ ด้าน ที่นำมาสู่กระบวนการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๑๐ รูป/คน จนได้รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สำหรับรายนามผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อเสนอแนะข้อคิดเห็นในการพัฒนารูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย

๑. พระญาณไตรโลก
รองเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
เจ้าอาวาสวัดบรมวงศ์อิศรวรารามวรวิหาร

๒. พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน
รองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา
เจ้าอาวาสวัดท่าการ้อง

๓. พระมหาสม กลฺยาโณ, ดร.
อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตฺติปญฺโญ, ดร.
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕. พระครูสังฆรักษ์ปัญญาพล ปญฺญาพโล
คณะกรรมการพิจารณาคัดเลือกโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ
เจ้าอาวาสวัดอโยธยา

๖. ดร.ปฐมพงศ์ ศุภเลิศ
กรรมการที่ปรึกษาโรงเรียนจิระศาสตร์วิทยา
อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

๗. นายสมศักดิ์ ชโลธร
ผู้อำนวยการโรงเรียนประตูชัย

๘. นายอนันต์ ตุรงค์เรือง
อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนวัดพระญาติการาม

๙. นางกาญจนา พุฒฉาย
ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑

๑๐. นางวันทนา ธาราวร
ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒

จากการศึกษาสภาพทั่วไปของการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ค้นพบจากการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) รวมถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้ให้แนวทางในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธหลายประการ ผู้วิจัยจึงสรุปวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เชื่อมโยงประกอบเข้ากับแนวคิด ทฤษฎี และหลักพุทธธรรมเป็นรูปแบบขั้นต้น (Basic Model) ที่นำมาสู่กระบวนการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จากผู้เชี่ยวชาญ จนได้รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สำหรับรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการ หลักหรือแนวทางสำหรับบริหารจัดการไปสู่ความสำเร็จ ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักที่นำไปสู่ความสำเร็จไว้ คือ อิทธิบาทธรรม ได้แก่ ๑) ฉันทะ คือ การมีใจรักในสิ่งที่ทำ ใจที่รักอันเกิดจากความศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งที่ทำ จึงจะเกิดผลจริงตามควร ซึ่งมักจะเคยได้ยินคำว่า "ขอฉันทามติจากประชุม" บ่อยๆ หรือ "มีฉันทะร่วมกัน" ก่อนเลิกการประชุมบางอันเป็นเสมือนสัญญาระหว่างกันว่าจะทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ร่วมกันหรือละเว้นบางสิ่งร่วมกัน ความหมายของ "ฉันทะ" ที่แท้จริงนั้นเป็นสัญญาใจและเป็นใจที่ผูกพัน เป็นใจที่ศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งนั้นอยู่เต็มเปี่ยม จึงจะเกิดความเพียรตามมา เปรียบได้กับนักวิจัยที่ศรัทธาและเชื่อมั่นในแนวคิดแนวปฏิบัติของงานวิจัย เพื่อค้นหาความจริง ซึ่งอาจมีมากน้อยต่างกัน ไม่มีใครสามารถบอกได้ นอกจากตัวนักวิจัยเองและผลของงานที่เกิดขึ้นจริงเป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณะชน การมีใจรัก ถือว่าสำคัญมาก ไม่ใช่ทำใจให้รักเพื่ออะไรสักอย่าง หรือ ห้ามใจไม่ให้รัก มันก็ยากยิ่งพอๆ กัน หากไม่ได้เกิดจากความรักความศรัทธาของจริงๆ ฝืนทำไปก็จะเป็นเรื่องทุกข์ทรมาน แม้จะได้บางสิ่งที่มุ่งหวังแล้วก็ตาม ๒) วิริยะ คือ ความมุ่งมั่นทุ่มเท เป็นความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายและใจ ที่จะเรียนรู้และทำให้เข้าถึงแก่นแท้ของสิ่งนั้นเรื่องนั้น ถ้าหากกระทำก็จะทำจนเชี่ยวชาญจนเป็นผู้รู้ ถ้าหากศึกษาก็จะศึกษาให้รู้จนถึงรากเหง้าของเรื่องราวนั้นๆ ดังนั้น คำว่า "วิริยะ" จึงหมายถึงความเพียรพยายามอย่างสูงที่จะทำตามฉันทะหรือศรัทธาของตัวเอง หากไม่มีความเพียรแล้วก็อนุมานได้ว่าเรามีฉันทะหลอกๆ หรือศรัทธาหลอกๆ ดังนั้น จึงต้องมีใจรักในสิ่งที่ทำ อันเป็นศรัทธาสูงสุด วิริยะนี้มาคู่กับความอดทนอดกลั้น เป็นความรู้สึกไม่ย่อท้อต่อปัญหาและมีความหวังที่จะเอาชนะอุปสรรคทั้งปวง โดยมีศรัทธาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ นำใจ และเตือนใจ ความอดทนเป็นเครื่องมือสำหรับคนใจเย็นและใจงามด้วย ไม่มุทะลุดุดันรบเร้าและรุ่มร้อน เพราะมันจะทำให้มีโอกาสผิดพลาดได้ง่าย หรือสูญเสียความอดทนในที่สุด ดังนั้น ความวิริยะอุตสาหะ จึงเป็นวิถีทางของบุคคลที่หาญกล้าและทายท้าต่ออุปสรรคใดๆ ทั้งมวล ๓) จิตตะ คือ ใจที่จดจ่อและรับผิดชอบ เมื่อมีใจที่จดจ่อแล้วก็จะเกิดความรอบคอบตาม การมีใจที่จดจ่อต่อสิ่งที่คิดที่ทำและรับผิดชอบแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการเรียนหรือการงานก็ตาม ทุกอย่างก็จะดีขึ้นไปเอง จะมีความรอบรู้มากขึ้นเรื่อยๆ ด้วยใจที่จดจ่อตั้งมั่นและใฝ่เรียนรู้ของเรา เมื่อมีความรอบรู้มากขึ้นก็จะเกิดความรอบคอบตามมา เมื่อมีความรอบคอบแล้วการตัดสินใจทำอะไรก็จะเกิดความผิดพลาดน้อยตามไปด้วย ความรอบคอบจะดำรงอยู่คู่กับความรอบรู้ และยังต้องอาศัยความดีงามเป็นเครื่องเตือนสติด้วย จึงจะสามารถใช้จิตพินิจพิจารณาและตรึกตรองในเนื้อแท้ของสิ่งต่างๆ นั้นได้อย่างเหมาะสม เพราะความดีงามตามแบบอย่างของคุณธรรมตามหลักศาสนาและจริยธรรมของสังคม นั่นเป็นสิ่งเดียวที่จะทำให้

มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข และ ๔) วิมังสา คือ การทบทวนในสิ่งที่ได้คิดได้ทำมา อันเกิดจาก การมีใจรัก (ฉันทะ) แล้วทำด้วยความมุ่งมั่น (วิริยะ) อย่างใจจดใจจ่อและรับผิดชอบ (จิตตะ) โดยใช้วิจารณญาณอย่างรอบรู้และรอบคอบ จึงนำไปสู่การทบทวนตัวเอง และทบทวนองค์กรหรือทบทวนขบวนการ ทบทวนในสิ่งที่ได้คิดสิ่งได้ทำผ่านมาว่าเกิดผลดีผลเสียอย่างไร ทั้งที่เป็นเรื่องส่วนตัวของเราเองและเป็นเรื่องที่ร่วมคิดร่วมทำกับคนอื่น เพื่อปรับปรุงปรับแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

สำหรับรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกายภาพ ได้นำหลักธรรมมาประยุกต์ในการบริหารจัดการ ได้แก่ หลักสัปปายะ ๗ ซึ่งมีความเหมาะสมแก่การเรียนรู้และการพัฒนาสู่ปัญญา มาประยุกต์ใช้ ประการแรก คือ อาวาสสัปปายะ มีสถานที่ที่เหมาะสม จัดพื้นที่ให้มีความกว้างขวาง ไม่แออัด และมีความสงบ ไม่มีสิ่งรบกวนอื่นใด โดยเฉพาะเสียง ซึ่งจะทำให้เกิดผลเสียแก่สมาธิและการเรียนรู้ต่างๆ โคจรสัปปายะ มีพื้นที่สัญจรไปมาได้สะดวก เมื่อต้องการสิ่งใดก็สามารถจัดหาได้โดยง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อนเกินไป ทั้งในเรื่องของอุปกรณ์การเรียน อาหาร หรือบุคลากร เป็นต้น ภัสสสัปปายะ มีการสนทนาด้วยเรื่องที่เป็นประโยชน์ซึ่งกันและกัน เช่น การจัดให้มีป้ายสุภาษิต ป้ายคำขวัญ ซึ่งจะเป็นจุดหนึ่งที่นำไปสู่การสนทนาที่เป็นประโยชน์นั่นเอง ปุคคลสัปปายะ อยู่ในที่ที่มีบุคคลที่ดี มีความรู้มีความสามารถ ซึ่งได้แก่ครู บุคลากรของโรงเรียน ซึ่งจะเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้เรียนได้ค่อนข้างมาก โภชนสัปปายะ มีอาหารที่ดี มีประโยชน์กับร่างกาย ดีทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต เช่น จัดให้มีโครงการอาหารกลางวันสำหรับนักเรียน ปรุงอาหารถูกสุขลักษณะ และเลือกประกอบอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกายและเหมาะสมกับวัยเรียน เป็นต้น อุตุสัปปายะ มีสภาพอากาศที่เหมาะสม คือ จัดสิ่งแวดล้อมให้มีความโปร่งโล่ง สบาย ไม่ร้อน หรือทึบจนเกินไป และประการสุดท้าย อิริยาบถสัปปายะ มีที่สำหรับอิริยาบถต่างๆ เช่น การยืน การนั่ง การนอน ตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี ได้แก่ การจัดโต๊ะ เก้าอี้ หรืออุปกรณ์ออกกำลังกายที่เหมาะสม ไม่ผาดโผนจนเกินไป ซึ่งอาจทำให้ได้รับอันตราย ควรมีซุ้ม มีศาลา ที่มีความร่มเย็นเป็นที่พักผ่อนและผ่อนคลายอิริยาบถจากการเรียนได้

สิ่งสำคัญที่จะทำให้การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม (กายภาพ) ให้มีความสมบูรณ์แบบกลายเป็นสิ่งแวดล้อม (กายภาพ) แห่งวิถีพุทธได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นบ้าน (ชุมชน) วัด โรงเรียน รวมถึงหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เข้ามาร่วมด้วยช่วยกัน จึงจะสามารถดำเนินการให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้

สำหรับรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต มีวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีพื้นฐานวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีพุทธ เรียนรู้หลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้ ได้แก่ อริยสัจ ๔ คือ ๑) ธรรมที่ควรรู้ (ทุกข์) สภาพปัญญาที่เกิดขึ้นในชีวิตหรือในจิตใจและเกิดผลไม่ดีขึ้นแล้ว ซึ่งจำเป็นต้องเพ่งพิจารณา ไตร่ตรองให้เข้าใจให้รู้อย่างถ้วนถี่ ละเอียดลออว่า ทุกข์นั้นมันเกิดขึ้นได้อย่างไร เกิดจากสาเหตุใด ๒) ธรรมที่ควรละ (สมุทัย) เป็นสาเหตุแห่งการก่อให้เกิดการกระทำที่เลวที่ชั่ว ที่ไม่ดี อันจะส่งให้เกิดผลที่เป็นทุกข์หรือเป็นปัญหาแก่ชีวิตและจิตใจ ดังนั้น เมื่อพอรู้แล้วว่าการทำตามเหตุที่เลว ที่ชั่ว หรือเหตุที่ไม่ดี ย่อมจะส่งให้เกิดผลเลว ผลชั่วหรือผลที่ไม่ดี ไม่เป็นที่พึงประสงค์แก่ทุกชีวิต ดังนั้น จึงเป็นสิ่งที่ควรละเว้น ไม่สมควรกระทำ เพราะมันเป็นสาเหตุที่ชวนให้กระทำชั่ว

หากกระทำลงไปก็จะเกิดผลชั่วตามมาอย่างแน่นอน ตามหลักกฎแห่งกรรมที่ว่า บุคคลใดทำดีเป็นเหตุย่อมได้ดีเป็นผลตามมาตอบแทน และบุคคลใดทำชั่วเป็นเหตุก็ย่อมได้ชั่วเป็นผลตามมาตอบแทน เช่นกัน ๓) ธรรมที่ควรเจริญหรือควรปฏิบัติ (มรรค) เป็นแนวปฏิบัติที่ดีงาม นับเป็นสาเหตุที่ดีที่เราเลือก ที่จะปฏิบัติ เป็นวิถีทาง เป็นครรลองที่เห็นสมควรว่าควรนำไปปฏิบัติ เพราะเราเชื่อในกฎแห่งกรรมที่ว่าทำดีเป็นเหตุ ย่อมได้รับดีเป็นผล เป็นการพัฒนาหรือเปลี่ยนอดีตที่ไม่ดี (ทุกข์) ซึ่งเราพอจะทราบแล้วว่ามาจากการกระทำตามเหตุที่ไม่ดี (สมุทัย) ทุกข์และสมุทัย จึงเป็นเพียงอดีตเพื่อเป็นบทเรียนให้เปลี่ยนแปลงการกระทำในปัจจุบัน (มรรค) เพราะมรรคหรือแนวทางปฏิบัติที่ดีงาม หากทำลงไป ย่อมหวังผลได้เลยว่าจะได้รับผลดี มีความสุข หรือเป็นสภาพที่คลี่คลาย ไม่มีปัญหาอีกต่อไป ซึ่งก็คือ ความดับทุก (นิโรธ) และ ๔) ธรรมที่ควรบรรลุหรือธรรมที่ควรเข้าให้ถึง (นิโรธ) มีสภาพเป็นผลที่ดี ที่สำเร็จ หรือผลที่น่าพึงพอใจ สภาพที่ผ่อนคลายปัญหาให้เบาบางลง จนหมดสิ้นไปในที่สุด นิโรธเป็นผลจากการการกระทำดีเป็นเหตุ (มรรค) ซึ่งทำให้เกิดผลดี (นิโรธ) นิโรธจึงเป็นผลดีที่เกิดจากการทำตามเหตุที่ดี (มรรค) และเป็นผลให้สามารถคลี่คลายจากปัญหาอันเกิดจากทุกข์ทั้งปวงได้

สำหรับรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการเรียนการสอน จะเน้นการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เป็นการสอนที่ผู้เรียนต้องลงมือปฏิบัติสิ่งที่เรียนด้วยตนเองอย่างแท้จริง และใช้ปัญญารู้จักคิดพิจารณาฝึกฝน จนสามารถกำหนดรู้สามัญลักษณะ สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมทางกาย ทางวาจา ทางใจ และแยกแยะได้ว่าสิ่งใดดีสิ่งใดชั่ว จนสามารถกำหนดข้อควบคุมพฤติกรรมให้ผู้เรียน ส่วนในการปฏิบัตินักเรียนต้องปฏิบัติด้วยตนเอง วิธีสอนนี้ครูจะเป็นผู้ประคับประคองชี้จุดสำคัญ การสอนแบบไตรสิกขา สรุปเป็นกระบวนการเรียนรู้ โดยขั้นต้นการเรียนรู้ที่ควรพึ่งพิงครู ผู้เรียนต้องเรียนตามแบบของรายวิชานั้นๆ ลงมือฝึกปฏิบัติตามหลักการทฤษฎีเลียนแบบครู เป็นขั้นศีล ที่ควรศึกษาข้อมูล ข้อเท็จจริง ทฤษฎี หลักการ หลังจากนั้น ผู้เรียนจะเริ่มสร้างรูปแบบการคิดของตนเอง โดยอาศัยแนวหลักการทฤษฎีที่เรียนรู้จากภายนอก เข้าไปสู่การคิดวิเคราะห์ ทบทวน ลงมือฝึกปฏิบัติ ฝึกฝนให้คล่องแคล่วโดยอัตโนมัติ วางแผน สร้างโครงการโครงงาน เพื่อการค้นหาคำตอบด้วยตนเองถือเป็นขั้นสมาธิ และสุดท้าย ผู้เรียนใช้ความคิดในการสร้างรูปแบบใหม่ๆ สร้างสรรค์ชิ้นงาน ผลงานใหม่ๆ ด้วยความคิด ด้วยปัญญาของตนเอง ถือเป็นการเรียนรู้ที่แท้จริงและเป็นการเรียนรู้ที่บูรณาการเข้าด้วยกัน ระหว่างความรู้รอบและรู้ลึกจากการรับข้อมูลแหล่งความรู้ภายนอกตัวผู้เรียน (ปรโตโฆสะ) ความรู้รอบและรู้ลึกจากการคิด กระบวนการทำงานของจิตภายในตัวผู้เรียน (โยนิโสมนสิการ) และความรู้รอบและรู้ลึกจากการลงมือปฏิบัติ (ภาวนามยปัญญา)

สำหรับรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ เป็นเรื่องที่ต้องทำควบคู่ไปกับการบริหารจัดการด้านกายภาพ ซึ่งมีความสอดคล้องกันอยู่มาก เพราะสิ่งแวดล้อมจะเป็นเหมือนตัวสร้างบรรยากาศ เช่น ถ้าสิ่งแวดล้อมรอบๆตัว มีผู้คนเอะอะเสียงดัง มีขยะมูลฝอยและสิ่งสกปรกส่งกลิ่นเหม็นอบอวนไปทั่วโรงเรียน ก็จะทำให้บรรยากาศไม่ดี ส่งผลให้จิตใจไม่มีความสงบและความสุข การปฏิสัมพันธ์ก็ย่อมที่จะลดน้อยถอยลงจนกลายเป็นติดลบได้ทีเดียว แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน มีความสงบร่มเย็นไม่มีขยะมูลฝอยและสิ่งสกปรกส่งกลิ่นเหม็นรบกวน มีแต่กลิ่นดอกไม้และบรรยากาศความเป็น

ธรรมชาติ ก็ย่อมส่งผลให้จิตใจมีความสุขสงบ มีอารมณ์ที่เบิกบานแจ่มใส การปฏิสัมพันธ์ก็จะดีตามไปด้วย

โดยเฉพาะผู้บริหาร ครู และบุคลากร ควรมีหลักในการบริหารจิตใจให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ที่ดีและเป็นแบบอย่างให้แก่ผู้เรียนได้ ได้แก่ หลักพรหมวิหารธรรม คือ ๑) เมตตา รู้สึกสงสารผู้อื่น เอ็นดูผู้อื่นอยู่เสมอ สิ่งนี้จะทำให้ทุกคนมีความสุข ไม่มีการเบียดเบียน ทะเลาะเบาะแว้งกัน ๒) กรุณา ยื่นมือช่วยเหลือผู้ประสบทุกข์ ช่วยเหลือแม้กระทั่งคนที่คิดร้าย หรือไม่ชอบกัน โดยไม่คำนึงถึงผลตอบแทนใดๆ ๓) มุทิตา ยินดีในสิ่งที่ผู้อื่นมี ยินดีในสิ่งที่ผู้อื่นเป็น ยินดีเมื่อคนอื่นได้ดี ไม่อิจฉาริษยา ไม่นินทาให้ร้าย และ ๔) อุเบกขา การวางเฉย การวางใจเป็นกลางเพราะพิจารณาเห็นว่าใครทำดีย่อมได้ดี ใครทำชั่วย่อมได้ชั่ว ไม่ควรดีใจหรือคิดซ้ำเติมในเรื่องที่เกิดขึ้น ควรมีความปรารถนาดี คือพยายามช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ในลักษณะที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ซึ่งหลักธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ จะทำให้การปฏิสัมพันธ์ภายในโรงเรียนเต็มไปด้วยบรรยากาศของการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีน้ำใจต่อกัน และอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

สำหรับรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการพัฒนาบุคลากร ครูและบุคลากรของโรงเรียนเป็นบุคคลที่มีความสำคัญมาก การพัฒนาบุคลากรตามหลักพุทธธรรม จึงเป็นอีกหนึ่งทางเลือกในการพัฒนาบุคลากร โดยใช้หลักภาวนา ๔ ซึ่งเป็นหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคน ด้วยการพัฒนาทางกายเพื่อให้เกิดการเจริญงอกงามในอินทรีย์ ๕ หรือทวาร ๕ ได้แก่ ช่องทางการติดต่อสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ คือ ตา หู จมูก ลิ้น และผิวกาย การพัฒนากายจึงเป็นการส่งเสริมให้ความสัมพันธ์ทั้ง ๕ ทางเป็นไปอย่างปกติ ไม่เป็นโทษ ไม่มีพิษภัยอันตราย เช่น รู้จักสัมพันธ์ทางตา เลือกรับเอาสิ่งดีมีประโยชน์จากการเห็นทางตามาใช้ รู้จักสัมพันธ์ทางหู เลือกรับฟังสิ่งดีมีประโยชน์ ไม่รับฟังสิ่งเลวร้ายเข้ามา เป็นต้น (กายภาวนา) และให้มีการเรียนรู้ด้านพฤติกรรมหรือการเรียนรู้ทักษะทางสังคมที่จะทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มร่วมกับผู้อื่นอย่างเอื้ออาทร พร้อมที่จะให้กำลังใจและให้อภัยแก่กัน การระมัดระวังคำพูด ระมัดระวังการกระทำ ที่จะไม่เบียดเบียนใคร หากมีการกระทบกระทั่งกันบ้างก็มีศีลกำกับที่จะไม่ให้เกินเลยไปจนกระทบกระแทกให้แตกทำลายความสัมพันธ์ระหว่างกัน การสำรวมระวังทั้งทางคำพูดและการกระทำ การยอมรับสำนึกผิด การให้อภัยกัน ก่อให้เกิดพัฒนาการทางด้านพฤติกรรมไม่ให้เป็นมลภาวะเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น (ศีลภาวนา) พร้อมทั้งต้องฝึกฝนการเรียนรู้ทางด้านจิตใจ ที่ต้องเผชิญสถานการณ์จริงจากการทำงาน ทำให้ต้องมีความมุ่งมั่นตั้งใจ ความขยันหมั่นเพียรกระทำอย่างต่อเนื่องไม่ท้อถอย มีความอดทน ทั้งต่อภาระงาน และทั้งต่อคนและสถานการณ์ที่เข้ามา นอกจากนี้ยังหมายถึงการเจริญงอกงามของคุณความดีหรือคุณธรรมในจิตใจ อันนำไปสู่ภาวะความสุขสดชื่น แจ่มใสผ่องใสในจิตใจ ตั้งมั่นเป็นสมาธิ (จิตตภาวนา) และนำเอาการเรียนรู้ที่มาจากกระบวนการสังเกต สำรวจ การคิดการพิจารณาไตร่ตรอง การตัดสินใจอย่างเป็นเหตุเป็นผลเป็นระบบ นำไปสู่ภาวะที่ออกจากปัญหา นำออกจากทุกข์ นำไปสู่ภาวะที่ดีงามเป็นบุญกุศล การเรียนรู้ทางปัญญาเริ่มจากการเรียนความรู้จากหลักธรรม คำสอน ข้อมูล ข้อเท็จจริง การจดจำ การจับประเด็น การแยกแยะ การจัดหมวดหมู่ อันเป็นปัญญาขั้นรู้จำ และพัฒนาขึ้นไปสู่ปัญญาขั้นรู้คิด อันเกิดจากการฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ การคิดเชื่อมโยงเหตุปัจจัย และพัฒนาไปสู่ปัญญาขั้นรู้แจ้งที่ทำให้แสวงหาทางออกจากปัญหาได้ ตลอดจน

ปัญญาที่ก่อเกิดจากการลงมือปฏิบัติ รู้จักติดตามและประเมินผลอย่างเป็นระบบเพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้น นำสู่การสั่งสมเป็นประสบการณ์และปรีชาญาณรู้แจ้งในเรื่องนั้นๆ (ปัญญาภาวนา)

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๑๐ รูป/คน ได้ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะออกมาเป็นรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ว่า การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาทุกด้าน ควรให้มีการประยุกต์หลักธรรมต่างๆ เข้ามาใช้ในควบคู่ไปกับหลักการบริหารวงจรคุณภาพ (PDCA) เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ด้านการบริหารจัดการ อาจกล่าวได้ว่า “บุคคลเป็นหัวใจของการบริหาร” เพราะบุคคลเป็นผู้ดำเนินการกับปัจจัยต่างๆ ทั้งวัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณ และการจัดการต่างๆ การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ จึงต้องเน้นให้ทุกคนมีส่วนร่วม ปลูกฝังความศรัทธาให้กับครูและบุคลากรทุกคนของโรงเรียน ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตามแนวทางแห่งวิถีพุทธ มีการประชุมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และให้ความร่วมมือในการบริหารงานร่วมกัน โดยพิจารณาจัดทำภารกิจให้ชัดเจน ครอบคลุมงานทั้งหมดและมีการกำหนดกลุ่มงานที่มีความสอดคล้องกัน เพื่อให้เกิดความคล่องตัว เริ่มต้นตั้งแต่ ๑) วางแผน คือ จัดให้มีการประชุมวางแผนเพื่อกำหนดนโยบาย และทำความเข้าใจเกี่ยวกับกับการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธให้มีความชัดเจน ๒) ดำเนินการ นำนโยบายที่ได้มาสู่การปฏิบัติ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นประจำ สนับสนุนให้ครูรับผิดชอบในการถ่ายทอดหลักพุทธธรรม ส่งเสริมงบประมาณในการจัดกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธ ๓) ตรวจสอบประเมินผล ให้มีการประเมินผลทั้งการเรียนการสอนและกิจกรรมวิถีพุทธทั้งครูและนักเรียน และ ๔) แก้ไขปรับปรุง โดยการสนับสนุนงบประมาณเพื่อปรับปรุงกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธให้มีประสิทธิภาพและเอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน[๕๐]

ด้านกายภาพ การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน เป็นเรื่องที่ควรมีการใช้งบประมาณเพื่อการบริหารจัดการให้มีความสมบูรณ์ตามหลักเกณฑ์ของการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ทั้งนี้ ปัญหาเรื่องของงบประมาณ เป็นตัวแปรสำคัญประการหนึ่ง ที่ทำให้การบริหารจัดการด้านกายภาพไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการแก้ไข โดยการขอความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นบ้าน วัด โรงเรียน องค์การปกครองส่วนถิ่น เป็นต้น ในการจัดสรรงบประมาณ ซึ่งการร่วมมือกันระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน นอกจากจะช่วยแก้ไขปัญหาเรื่องงบประมาณแล้ว ยังเป็นการกำหนดแผนหรือนโยบายร่วมกัน[๕๑] เพื่อให้การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชนอีกด้วย

โรงเรียนควรที่จะจัดอาคารสถานที่และบริเวณโรงเรียนให้สะอาด ปลอดภัย สวยงาม สร้างบรรยากาศให้ปลอดโปร่ง สบายใจ ใกล้ชิดธรรมชาติ และกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมในชุมชน มีเครื่องเล่นสนามที่ตั้งในตำแหน่งที่ปลอดภัย อยู่ในสภาพดี เครื่องเล่นควรทำจากวัสดุธรรมชาติที่หาได้

---

[๕๐]สนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.ปฐมพงศ์ ศุภเลิศ, กรรมการที่ปรึกษาโรงเรียนจิระศาสตร์วิทยา อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

[๕๑]สนทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาสม กลฺยาโณ, ดร., อาจารประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

ง่ายในท้องถิ่น จัดบริเวณสำหรับเล่นให้มีความหลากหลายทั้งในร่มและกลางแจ้ง มีพื้นผิวแตกต่างกัน เช่น หญ้า ดิน ปูน ไม้ โดยคำนึงถึงความปลอดภัยและการดูแลรักษา มีสถานที่ประกอบอาหารเป็นสัดส่วน สะอาด จัดสถานที่และเครื่องใช้ในการรับประทานอาหารให้สะอาด และสวยงาม จัดน้ำดื่มให้พอเพียงให้เด็กดื่มได้โดยสะดวก มีห้องส้วมเพียงพอ โดยให้มีขนาดและตำแหน่งที่ตั้งที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก ดูแลให้สะอาดถูกสุขลักษณะ มีอุปกรณ์และสถานที่สะอาดและเหมาะสมในการทำความสะอาดร่างกาย เช่น ล้างมือ ล้างหน้า แปรงฟัน รวมทั้งจัดถังขยะให้เพียงพอและเหมาะสมกับการใช้งาน และดูแลรักษาด้วย[๕๒] สำหรับภายในห้องเรียนควรมีอากาศถ่ายเทสะดวก มีแสงสว่างเพียงพอและสม่ำเสมอทั่วห้อง โต๊ะเก้าอี้มีขนาดเหมาะสมกับวัย น้ำหนักเบาให้เด็กเคลื่อนย้ายได้โดยสะดวก เด็กแต่ละคนมีเครื่องใช้ส่วนตัวใน การทำความสะอาดร่างกาย และเครื่องใช้ในการนอน โดยจัดเก็บเป็นระเบียบ สวยงาม ใช้วัสดุอุปกรณ์ในการตกแต่งห้องเรียนให้สวยงาม เลือกสรรวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนรู้ที่มีความสร้างสรรค์ ทนทาน หลากหลายมาใช้งาน โดยคำนึงถึงความคุ้มค่าและความทนทาน มีการจัดระบบการวางวัสดุอุปกรณ์ให้เด็กหยิบใช้ได้โดยสะดวก มีการตรวจสอบความสะอาดความพร้อมในการใช้งานของวัสดุอุปกรณ์และสื่ออย่างสม่ำเสมอ เลือกสถานที่ในการเรียนรู้ให้เหมาะกับลักษณะของกิจกรรม เช่น กิจกรรมที่สงบอยู่ไกลจากกิจกรรมที่ใช้เสียง กิจกรรมที่ต้องการแสงสว่างอยู่ใกล้กับหน้าต่าง เป็นต้น จัดการจราจรทั้งในและนอกห้องเรียนให้สะดวกต่อการเคลื่อนไหวของเด็กขณะทำ กิจกรรม สิ่งสำคัญคือสร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้อบอุ่น เป็นมิตร และเต็มไปด้วยความรักความเมตตา[๕๓]

ทั้งนี้ โรงเรียนควรดำเนินการโดยยึดหลักสัปปายะ ๗ ประการ ประกอบด้วย ๑) การมีสถานที่ที่เหมาะสม มีความกว้างขวาง ไม่แออัด และมีความสงบ ไม่มีสิ่งรบกวนอื่นใด ๒) การสัญจรสะดวก มีความปลอดภัยในการเดินทางและง่ายต่อการไปมาหาสู่กัน ๓) การสนทนาเรื่องที่เป็นประโยชน์ซึ่งกันและกัน ๔) การได้พบบุคคลที่ดี มีความรู้มีความสามารถ ๕) การมีอาหารที่ดี มีประโยชน์กับร่างกาย ๖) การมีสภาพอากาศที่เหมาะสม และ ๗) การสถานที่สำหรับผ่อนคลายอิริยาบถต่างๆ ซึ่งทั้ง ๗ ประการดังกล่าวแล้ว สามารถที่จะนำมาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการสถานที่และสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนให้มีความสะดวก และเหมาะสมแก่ผู้เรียนทุกเพศทุกวัย

ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต เน้นการมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของการกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ เพื่อเป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิต โดยกิจกรรมที่จัดภายในโรงเรียน ได้แก่ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ การทำสมาธิ กิจกรรมการพิจารณาอาหารก่อนรับประทาน เพื่อให้กินเป็น กินอย่างมีสติ มีปัญญารู้เข้าใจ เป็นต้น ซึ่งควรที่จะมีกิจกรรมที่เป็นการศึกษาเรียนรู้จากประสบการณ์จริง เช่น กิจกรรมการใช้ชีวิตในวัด หนึ่งวันในวัดสัมผัสชีวิตจริง ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิถีชีวิตภายในวัดด้วยตนเอง ทำกิจกรรมในวันพระ เริ่มต้นตั้งแต่การทำบุญใส่บาตร บูชาพระรัตนตรัย อาราธนาศีลและสมาทานศีลด้วยตนเอง กิจกรรมมรรคทายกน้อย เป็นต้น[๕๔] กิจกรรมเหล่านี้เป็น

---

[๕๒]สนทนากลุ่มเฉพาะ นายอนันต์ ตุรงค์เรือง, อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนวัดพระญาติการาม, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

[๕๓]สนทนากลุ่มเฉพาะ นายสมศักดิ์ ชโลธร, ผู้อำนวยการโรงเรียนประตูชัย, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

[๕๔]สนทนากลุ่มเฉพาะ พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน, รองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา เจ้าอาวาสวัดท่าการ้อง, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

กิจกรรมที่จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากกิจกรรมที่เป็นวัฒนธรรมจริงๆ มากกว่าการเรียนรู้ด้วยการไปเที่ยววัด ไปไหว้พระพุทธรูป เที่ยวชมความสวยงาม แต่กลับห่างหายจากวิถีชีวิตที่มีความผูกพันกับวัดมาตั้งแต่อดีตกาล บ้าน วัด และโรงเรียน เป็นองค์กรที่มีความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น เพียงแต่ขาดการประสานงานในการให้ความร่วมมือร่วมวางแผนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชน ดังนั้น แนวทางสำคัญที่จะพัฒนาเรื่องของกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต จึงต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจกันจากทุกฝ่าย ร่วมกำหนดแผนนโยบายให้มีความชัดเจน รวมถึงโรงเรียนก็ต้องเสริมกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิถีชีวิตจริงจากกิจกรรมจริงๆ ให้มีมากขึ้น

การที่ผู้เรียนได้เรียนรู้จากกิจกรรมที่เป็นวิถีชีวิต จะทำให้ได้เรียนรู้กระบวนการที่มีระบบเป็นเหตุเป็นผล รู้จักแนวทางการแก้ไขปัญหา ตามหลักอริยสัจ ๔ คือ การรู้จักปัญหา (ทุกข์) ว่าเป็นอย่างไร เมื่อเกิดขึ้นแล้วเรียนรู้ที่จะจัดการกับปัญหาอย่างไร ด้วยการค้นหาสาเหตุซึ่งเป็นต้นกำเนิดของปัญหา (สมุทัย) เมื่อค้นพบว่าปัญหานั้นมีสาเหตุและความเป็นมาอย่างไร ก็จะย้อนกลับไปที่จะคลี่คลายจากสาเหตุ ด้วยวิธีการที่ถูกต้องดีงาม (มรรค) ขจัดปัญหานั้นให้หมดไปและไม่เกิดขึ้นอีก หรือแม้เกิดขึ้นก็สามารถแก้ไขได้ (นิโรธ) ซึ่งต้องเรียนรู้ด้วยตนเองและกิจกรรมที่เป็นวิถีชีวิตจริง จึงจะเห็นผลได้[๕๕]

ด้านการเรียนการสอน นอกจากโรงเรียนจะกำหนดหลักสูตรและจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน ผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจนแล้ว ก็ควรมีการสอดแทรกหลักพุทธธรรมในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเห็นภาพพุทธธรรมที่นำมาใช้ได้อย่างชัดเจน และเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนรู้ ควรมีลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” เพิ่มกิจกรรมให้นักเรียนได้มีความคิดริเริ่มและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง สิ่งสำคัญประการหนึ่ง คือ ผู้สอนควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมอย่างแท้จริง จึงจะทำให้เกิดการประยุกต์ใช้ได้ การนิมนต์พระหรือเชิญผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ มาช่วยเสริมให้นักเรียนได้มีความเข้าใจ และเรียนรู้ได้เร็วขึ้น

ปัจจุบัน มีการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน ทำให้ผู้เรียนได้รู้จักพระพุทธศาสนามากขึ้น รู้จักหลักธรรมมากขึ้น รวมถึงมีการสอบวัดผลประเมินผลการเรียนรู้และความเข้าใจของผู้เรียน เป็นการเพิ่มเติมเข้าไปในหลักสูตรของสถานศึกษา ให้เป็นกระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้วยเสริมสร้างความรับผิดชอบความสำรวมระวังทางกาย ทางวาจา ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น (อธิศีลสิกขา) พัฒนาจิตใจเป็นคนที่มีความคิดดีคิดถูกต้องตามทำนองคลองธรรม รู้สิ่งใดถูกสิ่งใดผิด (อธิจิตตสิกขา) เรียนรู้ตามคำสอน รวมถึงพัฒนาความคิดวิเคราะห์ในหลักของเหตุผลและความรู้แจ้งประจักษ์จริง (อธิปัญญาสิกขา) ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่ควรส่งเสริมให้มีเพิ่มมากขึ้นและครอบคลุมทุกโรงเรียน[๕๖]

---

[๕๕]สนทนากลุ่มเฉพาะ พระญาณไตรโลก, รองเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เจ้าอาวาสวัดบรมวงศ์อิศรวรารามวรวิหาร, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

[๕๖]สนทนากลุ่มเฉพาะ นางกาญจนา พุตฉาย, ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ เป็นการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เป็นวัตถุและบุคคล ให้เกิดบรรยากาศของการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ครูและบุคลากรของโรงเรียนควรเป็นแบบอย่างให้กับผู้เรียน มีน้ำใจให้การช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน ทักทายกันด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส ซึ่งการสร้างและคงไว้ซึ่งปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นจะประสบผลสำเร็จได้ ต้องอาศัยคุณลักษณะที่สำคัญของบุคคล ในการยอมรับและส่งเสริมซึ่งกันและกัน[๕๗] และนอกจากนี้ ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ทักษะการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น อันได้แก่ การเปิดเผยตนเอง การไว้วางใจซึ่งกันและกัน และการสื่อสารความเข้าใจ ต้องอาศัยคุณลักษณะภายในหรือทัศนคติของบุคคลที่สำคัญบางประการ ได้แก่ ๑) การยอมรับและให้เกียรติ ยอมรับลักษณะส่วนตัวหรือลักษณะเฉพาะของบุคคลตามที่เขาเป็น ให้เกียรติและเคารพ ในคุณค่าของบุคคล มีความเป็นมิตรและความอบอุ่นใจแก่ผู้อื่น ๒) การเข้าใจในเนื้อหาสาระของสิ่งที่สื่อสารระหว่างกัน และเข้าใจในความรู้สึกของผู้อื่นเสมือนเรา เป็นตัวเขา ซึ่งในสัมพันธภาพที่ขาดความเข้าใจความรู้สึกซึ่งกันและกัน สัมพันธภาพนั้น ไม่สามารถดำเนินไป ถึงขั้นที่ลึกซึ้งได้ ๓) การจริงใจ การไม่เสแสร้งในการแสดงออกถึงความคิด ความรู้สึก และทัศนคติของตนเอง ทั้ง ๓ ประการนี้ จะส่งผลต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลได้มากน้อยเพียงใดนั้น ไม่ใช่เพียงแต่มีคุณลักษณะเช่นนี้ อยู่ภายในเท่านั้น สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ความสามารถในการสื่อหรือแสดงออกถึงคุณลักษณะเหล่านี้ออกมาให้ผู้อื่นรับรู้ด้วย ซึ่งความสามารถในการแสดงออกหรือการสื่อสารให้ผู้อื่นทราบถึงคุณลักษณะสำคัญเหล่านี้ เรียกว่าทักษะการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล[๕๘]

ผู้บริหาร ครู และบุคลากรของโรงเรียน ควรยึดหลักพรหมวิหารธรรม ในการถ่ายทอดความรู้ผ่านการเรียนการสอนด้วยความมีเมตตา มีความสงสารคนอื่น กรุณา ยื่นมือเข้าไปให้การช่วยเหลือ มุทิตา ยินดีในสิ่งที่คนอื่นมีและยินดีในสิ่งที่คนอื่นเป็น อุเบกขา การวางเฉย มีความสงบใจ ทั้ง ๔ ประการ จะเป็นตัวช่วยให้ในการสร้างบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ให้ประสบความสำเร็จได้

ด้านการพัฒนาบุคลากร ถือว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก เพราะผู้บริหาร ครู และบุคลากรของโรงเรียนทุกคน ถือได้ว่าเป็นแบบอย่างให้กับนักเรียนได้ทั้งสิ้น แต่การที่จะให้บุคลากรของโรงเรียนมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเอง ก็ต้องมีการสร้างความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญในการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธว่าเป็นอย่างไร มีประโยชน์และส่งผลมากน้อยเพียงใด ครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และสอดแทรกหลักพุทธธรรมในการจัดการเรียนการสอน จำเป็นที่ควรมีความรู้อย่างถ่องแท้และเข้าใจอย่างชัดเจน เพราะวัตถุประสงค์คือต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้มีความเข้าใจและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตในปัจจุบันได้ ซึ่งกิจกรรมที่ควรจัดให้ผู้บริหาร ครู และบุคลากรของโรงเรียนได้ปฏิบัติร่วมกัน[๕๙] ได้แก่ การจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมทุกเดือน กิจกรรมเสริมสร้างความรู้หลักพุทธธรรม ด้วยการเชิญผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญมาบรรยาย กิจกรรมแลกเปลี่ยน

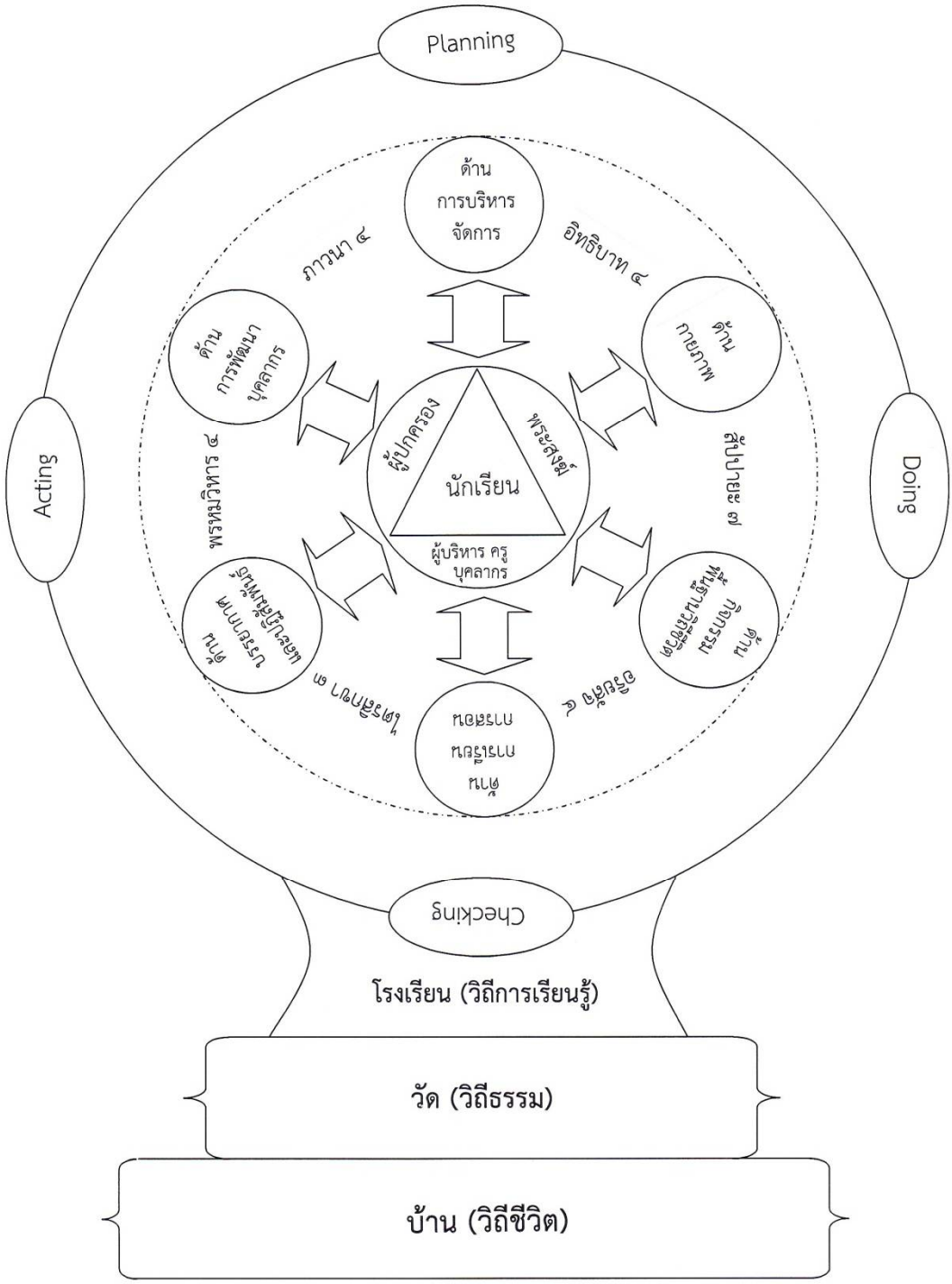
[๕๗]สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูสังฆรักษ์ปัญญาพล ปญฺญาพโล, เจ้าอาวาสวัดอโยธยา คณะกรรมการพิจารณาคัดเลือกโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ รุ่นที่ ๕, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

[๕๘]สนทนากลุ่มเฉพาะ นางวันทนา ธาราวร, ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

[๕๙]สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตฺติปญฺโญ, ดร., ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

เรียนรู้ระหว่างองค์กร (บ้าน วัด โรงเรียน) เป็นต้น ซึ่งการพัฒนาบุคลากรนี้ อาศัยหลักธรรมในการพัฒนาบุคคล คือ ภาวนา ๔ ได้แก่ กายภาวนา การมีการพัฒนาทางร่างกาย มีสุขภาพพลานามัยแข็งแรงสมบูรณ์ โดยทางพระพุทธศาสนาคือการให้รู้จักบ่มเพาะฝึกอบรมตัวกายของเราที่จะติดต่อเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมต่างๆให้เป็นไปอย่างปกติ เป็นไปด้วยดีไม่เกิดโทษ เป็นไปในทางที่เป็นคุณหมายถึง ความพยายามสร้างหรือบ่มเพาะให้บุคลากรของโรงเรียนให้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมกับทางกายภาพได้อย่างราบรื่น ศีลภาวนา เป็นการพัฒนาการกระทำ ได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์ทางกายและวาจากับบุคคลอื่นโดยไม่เบียดเบียนกัน ไม่กล่าวร้ายทำลายผู้อื่น ไม่กระทำการใดๆ ที่จะก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น แต่จะใช้วาจาและการกระทำที่ดี ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลและเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดี จิตตภาวนา เป็นการพัฒนาจิตใจ เพื่อให้จิตมีคุณภาพดี สมรรถภาพทางจิตดี และสุขภาพจิตดี คุณภาพจิตดี คือจิตใจที่มีคุณธรรม ได้แก่ มีเมตตา กรุณา มุทิตา มีศรัทธา และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น สมรรถภาพทางจิตดี คือการมีความพร้อมในการทำงาน ได้แก่ ขันติคือมีความอดทน สมาธิคือความมีใจตั้งมั่น อธิษฐานคือมีความเด็ดเดี่ยว วิริยะคือมีความเพียร สติคือมีความระลึกเท่าทัน เป็นต้น ส่วนสุขภาพจิตดีเป็นสภาพจิตที่มีความสบายใจ อิ่มเอิบใจ แช่มชื่น เบิกบาน เกิดความสบายใจได้เสมอเมื่อดำรงชีวิตหรือทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น และปัญญาภาวนา เป็นการพัฒนาปัญญา ได้แก่การรู้เข้าใจสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง รู้เท่าทันสภาวะของโลกและชีวิต ทำให้จิตใจเป็นอิสระได้จนถึงขั้นสูงสุด ส่งผลให้อยู่ในโลกได้โดยไม่ติดโลก มีอิสระที่จะเจริญเติบโตงอกงามต่อไป

จากการประมวลปัญหาและข้อเสนอแนะที่นำไปสู่การพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้เชี่ยวชาญได้ให้แนวทางและข้อเสนอแนะที่เห็นภาพได้ชัดเจนขึ้นมาก เนื่องจากการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย กำหนดแผนและนโยบายร่วมกัน ทั้งนี้ เพราะการปลูกฝังวิถีพุทธให้กับเยาวชนนั้น ไม่ใช่ความรับผิดชอบของโรงเรียนเพียงฝ่ายเดียว แต่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากทุกๆ ฝ่าย ซึ่งได้แก่ บ้าน (ชุมชน) วัด โรงเรียน หรือที่เรียกว่า “บวร” เข้ามาปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนแนวคิดวิสัยทัศน์ ซึ่งกันและกัน การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงจะสัมฤทธิ์ผลได้ตามวัตถุประสงค์อย่างแท้จริง ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง ๑๐ รูป/คน ดังนำมาแสดงในแผนภาพที่ ๔.๗ ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๗ รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (Pradisist Model : 2558)

จากแผนภาพที่ ๔.๗ อธิบายได้ว่า การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ควรได้รับความร่วมมือจากองค์การทั้งสาม ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) เป็นองค์กรหลักที่คอยให้การสนับสนุนค้ำจุน ร่วมปรึกหาหารือ กำหนดแผนงานร่วมกัน โครงการโรงเรียนวิถีพุทธจึงจะสามารถดำเนินการไปจนสำเร็จตามเป้าหมายของโครงการได้

บ้าน เป็นแหล่งเรียนรู้แรก สำหรับการดำเนินชีวิต ซึ่งจะได้รับการถ่ายทอดทั้งในด้านของพฤติกรรมและทัศนคติต่างๆ จากรุ่นสู่รุ่น ให้เยาวชนหรือผู้เรียนได้รู้จักการใช้ชีวิตร่วมกันในครอบครัว เรียนรู้ภูมิปัญญาที่ได้จากบรรพบุรุษ เป็นต้นทุนที่แต่ละครอบครัวก็จะมีมาแตกต่างกัน ดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอจนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละครอบครัว (วิถีชีวิต)

วัด เป็นแหล่งเรียนรู้อีกแห่งหนึ่งที่มีความผูกพันกับคนไทย กับวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันมาตั้งแต่สมัยอดีตกาล ซึ่งมีระเบียบและพิธีการที่เป็นเอกลักษณ์ จนไม่สามารถที่จะแยกความสัมพันธ์กันระหว่างบ้านและวัดให้ออกจากกันได้ ด้วยการพึ่งพาอาศัยกันและส่งเสริมซึ่งกันและกันเสมอมา จนกลายเป็นวัฒนธรรมประจำของแต่ละท้องถิ่น (วิถีวัฒนธรรม)

โรงเรียน เป็นแหล่งเรียนรู้วิชาการต่างๆ เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนได้มีความรู้ในศาสตร์ต่างๆ อย่างเหมาะสมและควรจะเป็น โดยพื้นฐานโรงเรียนมีบทบาทในการให้ความรู้ในแขนงวิชาต่างๆ เพื่อการประกอบสัมมาอาชีพต่อไปในอนาคต นอกเหนือจากนี้ ยังช่วยสร้างการเรียนรู้ใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน เป็นการเรียนรู้ที่ไม่มีวันหมดสิ้น (วิถีการเรียนรู้)

ทั้ง ๓ องค์กรนี้ จึงมีบทบาทสำคัญที่จะเป็นแรงผลักดันและเกื้อหนุนให้โรงเรียนวิถีพุทธดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการร่วมมือกัน ประสานกำลังและความคิดที่จะถ่ายทอดความรู้หลักในการปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธศาสนา และนำคุณธรรมจริยธรรมกลับสู่สังคมปัจจุบันได้อย่างดียิ่ง โดยผ่านกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืน วงจรคุณภาพ (PDCA)

ในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้น แบ่งเป็น ๖ ด้าน ด้วยกัน และมีแนวทางในการบริหารจัดการดังนี้

๑) ด้านการบริหารจัดการ มีการประชุมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และให้ความร่วมมือในการบริหารงานร่วมกัน โดยพิจารณาจัดทำภารกิจให้ชัดเจน ครอบคลุมงานทั้งหมดและมีการกำหนดกลุ่มงานที่มีความสอดคล้องกัน เพื่อให้เกิดความคล่องตัว สร้างความพอใจให้เกิดขึ้นในการบริหารงานร่วมกัน และไม่ย่อท้อในการบริหารงานแม้ว่าจะพบกับปัญหาและอุปสรรคมากมาย แต่กลับมาคิดทบทวนอย่างมีสติและแก้ไขปัญหาและอุปสรรคนั้น ให้คลี่คลายได้ด้วยปัญญา จนสามารถบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ เหมือนกับหลักพุทธธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ ได้แก่ อิทธิบาท ๔ นั่นเอง

๒) ด้านกายภาพ มีการวางแผนหมอบหมายหน้าที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกันการกำหนดกิจกรรมเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธ โดยการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการรู้จักบาปบุญคุณโทษ กิจกรรมเสียงตามสายภายในโรงเรียน โดยเน้นธรรมะให้แก่ผู้เรียน และตรวจสอบติดตามผลการดำเนินกิจกรรมตามแผนของโรงเรียน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ รวมถึงปรับปรุงกิจกรรมให้สอดคล้องกับการพัฒนาผู้เรียนตามหลักพุทธธรรม และในการจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน ยึดหลักสัปปายะ ๗ ประการ เกี่ยวกับความเหมาะสมในด้านต่างๆ เพื่อให้โรงเรียนมีสิ่งแวดล้อม (กายภาพ) เหมาะแก่การเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ

๓) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต โรงเรียนจัดให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการ ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมเพื่อจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติธรรมร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งบ้าน วัด โรงเรียน โดยสม่ำเสมอ สร้างแรงจูงใจในการยกย่องคนดี และให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มกิจกรรมที่เกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และมีการติดตามผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน พร้อมทั้งส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีความรู้จริงตามหลักของอริยสัจ ๔ เข้าใจปัญหา รู้สาเหตุความเป็นมา และมีวิธีการแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้อง

๔) ด้านการเรียนการสอน มีการวางแผนประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตลอดชีวิตตามหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยจัดให้นักเรียนได้เรียนธรรมศึกษา นั่งสมาธิก่อนการเรียนการสอน จัดหาพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมาสอนประจำในโรงเรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้วัฒนธรรมพื้นบ้านอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งติดตามการเรียนรู้ของผู้เรียนว่ามีประสิทธิผลเป็นอย่างไร เพื่อให้เกิดพฤติกรรมอันพึงประสงค์ รวมถึงให้มีการปรับปรุงสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป็นไปตามกระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา นั่นเอง

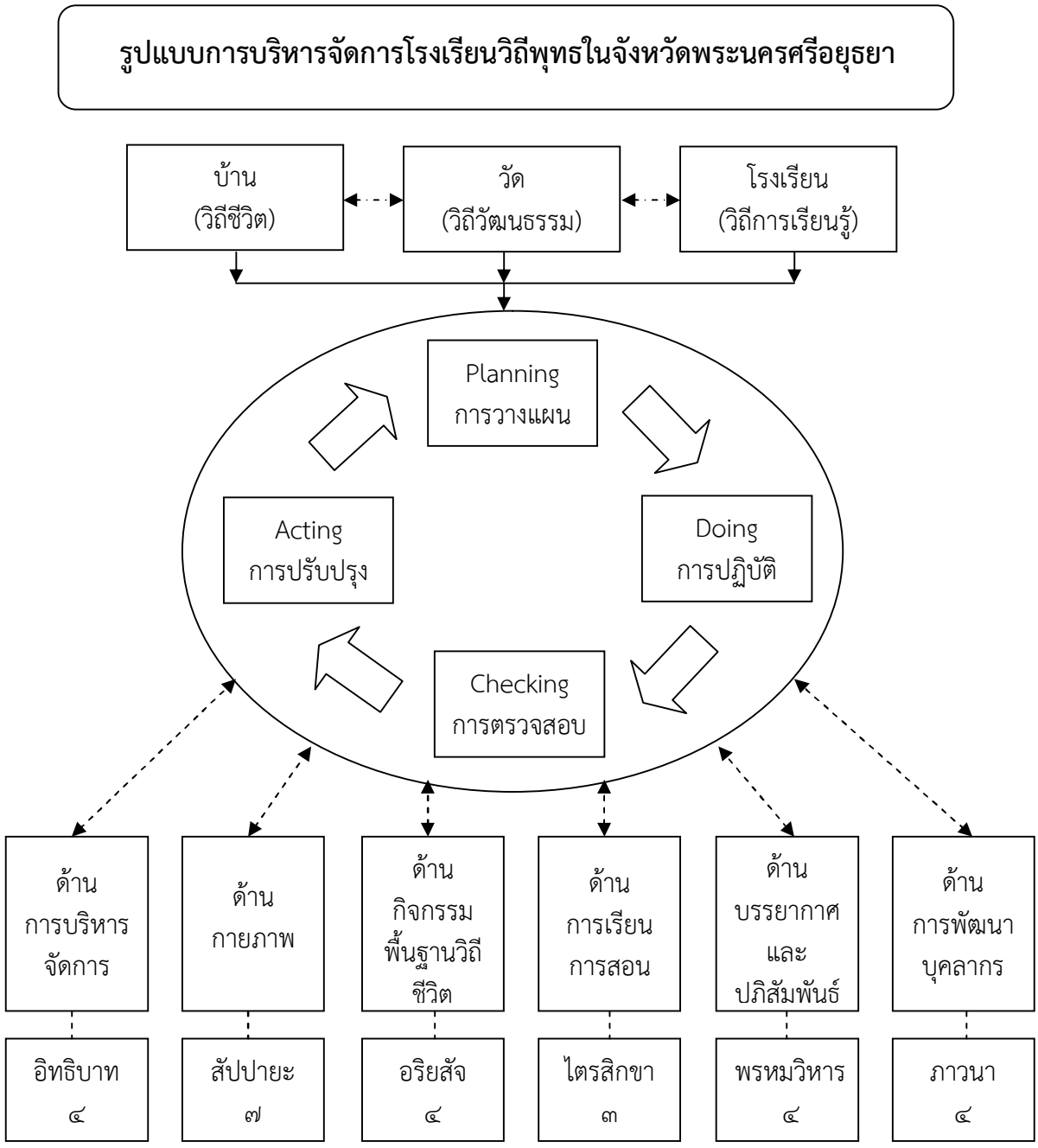
๕) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ บ้าน วัด โรงเรียนควรประชุมประสานงานกันเพื่อให้การจัดกิจกรรมเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้เสนอแนวคิดในการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธร่วมกัน เพื่อสร้างค่านิยมที่ดีต่อกัน จัดให้มีการตั้งชมรมหรือชุมนุมพุทธสาสตร์ในการพัฒนาผู้เรียนโดยสม่ำเสมอ และติดตามกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ครูและบุคลากรของโรงเรียนร่วมสร้างบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ด้วยหลักพรหมวิหาร ๔ มีเมตตาและกรุณาต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความยินดีและคิดอคติใดๆ ต่อกัน ซึ่งจะเป็นแบบอย่างแก่ผู้เรียนด้วย

๖) ด้านการพัฒนาบุคลากร ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรของโรงเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง สามารถสร้างเทคนิคหรือวิพีการที่เหมาะสมที่จะถ่ายทอดหลักพุทธธรรมให้ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง รวมถึงการเป็นต้นแบบหรือแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนด้วย โดยผ่านกิจกรรมการปฏิบัติธรรมประจำเดือน การฟังบรรยายธรรมะจากผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญ การสนทนาปัญหาธรรม การสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างองค์กร (บ้าน วัด โรงเรียน) เป็นต้น เป็นการพัฒนาตนเองตามหลักภาวนา ๔ คือ มีความสมบูรณ์ทั้งทางกาย (กายภาวนา) ความประพฤติ (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตตภาวนา) และปัญญา (ปัญญาภาวนา)

ดังนั้น ความร่วมมือร่วมใจกัน จะเป็นเครื่องช่วยนำพาให้การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธประสบผลสำเร็จได้ โดยมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการในด้านต่างๆ ซึ่งได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านการพัฒนาบุคลาการ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ ให้เป็นไปตามหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมีผู้บริหาร ครู บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง และพระสงฆ์ เป็นผู้ขับเคลื่อนแผนงานหรือนโยบายร่วมกัน โครงการโรงเรียนวิถีพุทธก็จะสามารถดำเนินไปได้อย่างยั่งยืนถาวรต่อไป

๔.๗ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ และข้อมูลที่มาจากการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) รวมถึงข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญที่ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ที่เป็นรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๘ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย (๑)

จากแผนภาพที่ ๔.๘ การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นั้น สิ่งสำคัญคือการประสานงานร่วมกันของแต่ละฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และร่วมมือในการบริหารจัดการอย่างเต็มประสิทธิภาพ ทั้งในส่วนของบ้าน (ชุมชน) วัด และโรงเรียน ควรร่วมด้วยช่วยกัน มีแนวคิดและการทำงานไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งทั้ง ๓ องค์กรนี้ ดำเนินการโดยยึดหลักของการบริหารงานคุณภาพ ที่เรียกว่า วงจรคุณภาพ (PDCA) ควบคู่ไปกับการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการ และตรวจสอบประเมินผล ปรับปรุงแก้ไขส่วนที่บกพร่องและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

จะเห็นได้ว่า บ้าน วัด และโรงเรียน จะร่วมกันเป็นผู้กำหนดแผน/นโยบายร่วมกัน และร่วมกันลงมือปฏิบัติในกิจกรรมต่างๆ ทั้งในส่วนของการบริหารจัดการด้านต่างๆ ด้วย ผ่านขั้นตอนของวงจรคุณภาพ ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

ด้านการบริหารจัดการ ตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านการบริหารจัดการนั้น แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือ ๑) หลักสูตรสถานศึกษา ควรสอดแทรกหลักพุทธธรรมเข้าไปในวิสัยทัศน์ของผู้เรียน เพิ่มเติมการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม และสอดแทรกความรู้และการปฏิบัติจริงด้วยการบูรณาการพุทธธรรมในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน ๒) ผู้สอน ควรเป็นตัวอย่าง เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้เรียน ในลักษณะที่เรียกว่า “สอนให้รู้ ให้ทำดู อยู่ให้เป็น” อย่างสม่ำเสมอ และมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อผู้เรียน มีเมตตาธรรม อ่อนโยน อดทน อดกลั้น และเสริมสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ผู้เรียนอยู่เสมอ และ ๓) การจัดการเรียนรู้ควรพัฒนาผู้เรียนรอบด้าน ให้มีความสมดุล สมบูรณ์ทั้งทางกาย (กายภาวนา) ความประพฤติ (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตตภาวนา) และปัญญา (ปัญญาภาวนา) โดยให้โอกาสผู้เรียนได้เรียนรู้และปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ สอดคล้องกับวิถีชีวิต (กิน อยู่ ดู ฟัง) รวมถึงเน้นกระบวนการให้เกิดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ เข้าใจและค้นพบคุณค่าที่แท้จริงของสิ่งต่างๆ ด้วยตัวเอง

ด้านกายภาพ ควรมีการระดมทุน เพื่อเป็นตัวช่วยในการสรรหางบประมาณมาเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องงบประมาณไปไม่เพียงพอ โดยขอความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดสรรทุนผ่านกิจกรรมของชุมชน วัด และโรงเรียน เช่น การทอดผ้าป่าสามัคคีเพื่อสร้างอาคารเรียน สร้างห้องเรียน เป็นต้น โดยการจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมหรือวิถีพุทธ โดยอาศัยหลักธรรม ชื่อว่า สัปปายะ ทั้ง ๗ ประการนี้ จะเป็นแนวทางในการจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนให้เหมาะสมกับการดำเนินการตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธได้เป็นอย่างดี

ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ครอบครัวหรือผู้ปกครองนั้น มีผลต่อการกำหนดแผนกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะตามแนวทางวิถีพุทธ จึงต้องทำความเข้าใจร่วมกัน โดยจัดให้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกิจกรรม และอาสาร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนและชุมชน โดยจัดสรรเวลาให้เหมาะสมและไม่กระทบต่อการประกอบอาชีพหรือการงานอื่นๆ มากนัก และผู้ปกครองเองก็ควรที่จะยอมรับในศักยภาพของผู้เรียน ให้โอกาสให้ผู้เรียนได้สำรวจตนเอง เพื่อประกอบการตัดสินใจในการเลือกทำกิจกรรมด้วยความสมัครใจ ปฏิบัติตนให้เป็นที่ปรึกษาหรือแนะแนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีงาม และให้ร่วมมือกับโรงเรียนในการติดตาม ประเมินผล พัฒนา และการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีพื้นฐานวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีพุทธ เรียนรู้หลักธรรมที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้ เช่น อริยสัจ ๔ คือ ๑) ธรรมที่ควรรู้ (ทุกข์) สภาพปัญญาที่เกิดขึ้นในชีวิตหรือในจิตใจและเกิดผลไม่ดีขึ้นแล้ว ซึ่งจำเป็นต้องเพ่งพิจารณา ไตร่ตรองให้เข้าใจให้รู้อย่างถ้วนถี่ละเอียดลออว่า ทุกข์นั้นมันเกิดขึ้นได้อย่างไร เกิดจากสาเหตุใด ๒) ธรรมที่ควรละ (สมุทัย) เป็นสาเหตุแห่งการก่อให้เกิดการกระทำที่เลว ที่ชั่ว ที่ไม่ดี อันจะส่งให้เกิดผลที่เป็นทุกข์หรือเป็นปัญหาแก่ชีวิตและจิตใจ ดังนั้น เมื่อพอรู้แล้วว่าการทำตามเหตุที่เลว ที่ชั่ว หรือเหตุที่ไม่ดี ย่อมจะส่งให้เกิดผลเลว ผลชั่ว หรือผลที่ไม่ดี ไม่เป็นที่พึงประสงค์แก่ทุกชีวิต ดังนั้น จึงเป็นสิ่งที่ควรละเว้น ไม่สมควรกระทำ เพราะมันเป็นสาเหตุที่ชวนให้กระทำชั่ว หากกระทำลงไปก็จะเกิดผลชั่วตามมาอย่างแน่นอน ตามหลัก

กฎแห่งกรรมที่ว่า บุคคลใดทำดีเป็นเหตุย่อมได้ดีเป็นผลตามมาตอบแทน และบุคคลใดทำชั่วเป็นเหตุก็ย่อมได้ชั่วเป็นผลตามมาตอบแทน เช่นกัน ๓) ธรรมที่ควรเจริญหรือควรปฏิบัติ (มรรค) เป็นแนวปฏิบัติที่ดีงาม นับเป็นสาเหตุที่ดีที่เราเลือก ที่จะปฏิบัติ เป็นวิถีทาง เป็นครรลองที่เห็นสมควรว่าควรนำไปปฏิบัติ เพราะเราเชื่อในกฎแห่งกรรมที่ว่าทำดีเป็นเหตุ ย่อมได้รับดีเป็นผล เป็นการพัฒนาหรือเปลี่ยนอดีตที่ไม่ดี (ทุกข์) ซึ่งเราพอจะทราบแล้วว่ามาจากการกระทำตามเหตุที่ไม่ดี (สมุทัย) ทุกข์และสมุทัยจึงเป็นเพียงอดีตเพื่อเป็นบทเรียนให้เปลี่ยนแปลงการกระทำในปัจจุบัน (มรรค) เพราะมรรคหรือแนวทางปฏิบัติที่ดีงาม หากทำลงไป ย่อมหวังผลได้เลยว่าจะได้รับผลดี มีความสุข หรือเป็นสภาพที่คลี่คลาย ไม่มีปัญหาอีกต่อไป ซึ่งก็คือ ความดับทุก (นิโรธ) และ ๔) ธรรมที่ควรบรรลุ หรือธรรมที่ควรเข้าให้ถึง (นิโรธ) มีสภาพเป็นผลที่ดี ที่สำเร็จ หรือผลที่น่าพึงพอใจ สภาพที่ผ่อนคลายปัญหาให้เบาบางลง จนหมดสิ้นไปในที่สุด สรุปว่า นิโรธ เป็นผลจากการการกระทำดีเป็นเหตุ (มรรค) ซึ่งทำให้เกิดผลดี นิโรธจึงเป็นผลดีที่เกิดจากการทำตามเหตุที่ดี

ด้านการเรียนการสอน การเรียนการสอนในโรงเรียนวิถีพุทธ จะเน้นการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา โดยขั้นต้นการเรียนรู้ที่ควรพึ่งพิงครู ผู้เรียนต้องเรียนตามแบบของรายวิชานั้นๆ ลงมือฝึกปฏิบัติตามหลักการทฤษฎีเลียนแบบครู เป็นขั้นศีล ที่ควรศึกษาข้อมูล ข้อเท็จจริง ทฤษฎี หลักการ หลังจากนั้น ผู้เรียนจะเริ่มสร้างรูปแบบการคิดของตนเอง โดยอาศัยแนวหลักการทฤษฎีที่เรียนรู้จากภายนอก เข้าไปสู่การคิด วิเคราะห์ ทบทวน ลงมือฝึกปฏิบัติ ฝึกฝนให้คล่องแคล่วโดยอัตโนมัติ วางแผน สร้างโครงการ โครงงาน เพื่อการค้นหาคำตอบด้วยตนเองถือเป็นขั้นสมาธิ และสุดท้ายผู้เรียนใช้ความคิดในการสร้างรูปแบบใหม่ๆ สร้างสรรค์ชิ้นงาน ผลงานใหม่ๆ ด้วยความคิด ด้วยปัญญาของตนเอง ถือเป็นการเรียนรู้ที่แท้จริงและเป็นการเรียนรู้ที่บูรณาการเข้าด้วยกัน ระหว่างความรู้รอบและรู้ลึกจากการรับข้อมูลแหล่งความรู้ภายนอกตัวผู้เรียน (ปรโตโฆสะ) ความรู้รอบและรู้ลึกจากการคิด กระบวนการทำงานของจิตภายในตัวผู้เรียน (โยนิโสมนสิการ) และความรู้รอบและรู้ลึกจากการลงมือปฏิบัติ (ภาวนามยปัญญา)

ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ การจัดอาคารสถานที่ให้มีความเหมาะสม เป็นการสร้างบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ตามแนวทางวิถีพุทธ นอกจากห้องพุทธธรรมหรือห้องที่ใช้ปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาแล้ว สิ่งแวดล้อมโดยรอบภายในโรงเรียนก็เป็นสิ่งสำคัญที่สามารถสร้างบรรยากาศและการปฏิสัมพันธ์ที่ดี ด้วยการแสดงความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ทั้งระหว่างครูกับครู ครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน และบุคลากรภายในโรงเรียนทุกๆ คน ล้วนสามารถแสดงกัลยาณมิตรต่อกัน ยิ้มแย้มแจ่มใส ทักทายกันด้วยความจริงใจ ตามหลักของการบริหารจัดการนั้นควรจัดประชุมเพื่อรับทราบทำความเข้าใจร่วมกันระว่างผู้บริหาร ครู และบุคลากรภายในโรงเรียน ในการสร้างบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างให้กับผู้เรียนได้เห็นและปฏิบัติร่วมกันได้อย่างปกติ รวมถึงการปลูกต้นไม้ที่ให้ความร่มรื่น ร่มเย็น ดอกไม้มีสีสันสวยงาม มีกลิ่นหอมเย็น ทำให้เกิดความรู้สึกสุขใจ สบายใจ เป็นต้น และควรมีการติดตามประเมินผลซึ่งสามารถใช้การสังเกตพฤติกรรม หรือการสำรวจสอบถามเพื่อนร่วมงาน เพื่อนนักเรียน เพื่อเป็นข้อมูลในการสรุปรายงานและปรับปรุงแก้ไข ดำเนินการพัฒนาต่อไป

ผู้บริหาร ครู และบุคลากร จึงควรยึดหลักพรหมวิหารธรรม ได้แก่ ๑) เมตตา รู้สึกสงสารผู้อื่น เอ็นดูผู้อื่นอยู่เสมอ สิ่งนี้จะทำให้ทุกคนมีความสุข ไม่มีการเบียดเบียน ทะเลาะเบาะแว้งกัน ๒)

กรุณา ยื่นมือช่วยเหลือผู้ประสบทุกข์ ช่วยเหลือแม้กระทั่งคนที่คิดร้าย หรือไม่ชอบกัน โดยไม่คำนึงถึงผลตอบแทนใดๆ ๓) มุทิตา ยินดีในสิ่งที่ผู้อื่นมี ยินดีในสิ่งที่ผู้อื่นเป็น ยินดีเมื่อคนอื่นได้ดี ไม่อิจฉาริษยา ไม่นินทาให้ร้าย และ ๔) อุเบกขา การวางเฉย การวางใจเป็นกลางเพราะพิจารณาเห็นว่า ใครทำดีย่อมได้ดี ใครทำชั่วย่อมได้ชั่ว ไม่ควรดีใจหรือคิดซ้ำเติมในเรื่องที่เกิดขึ้น ควรมีความปรารถนาดี คือ พยายามช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ในลักษณะที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ซึ่งหลักธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ จะทำให้การปฏิสัมพันธ์ภายในโรงเรียนเต็มไปด้วยบรรยากาศของการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

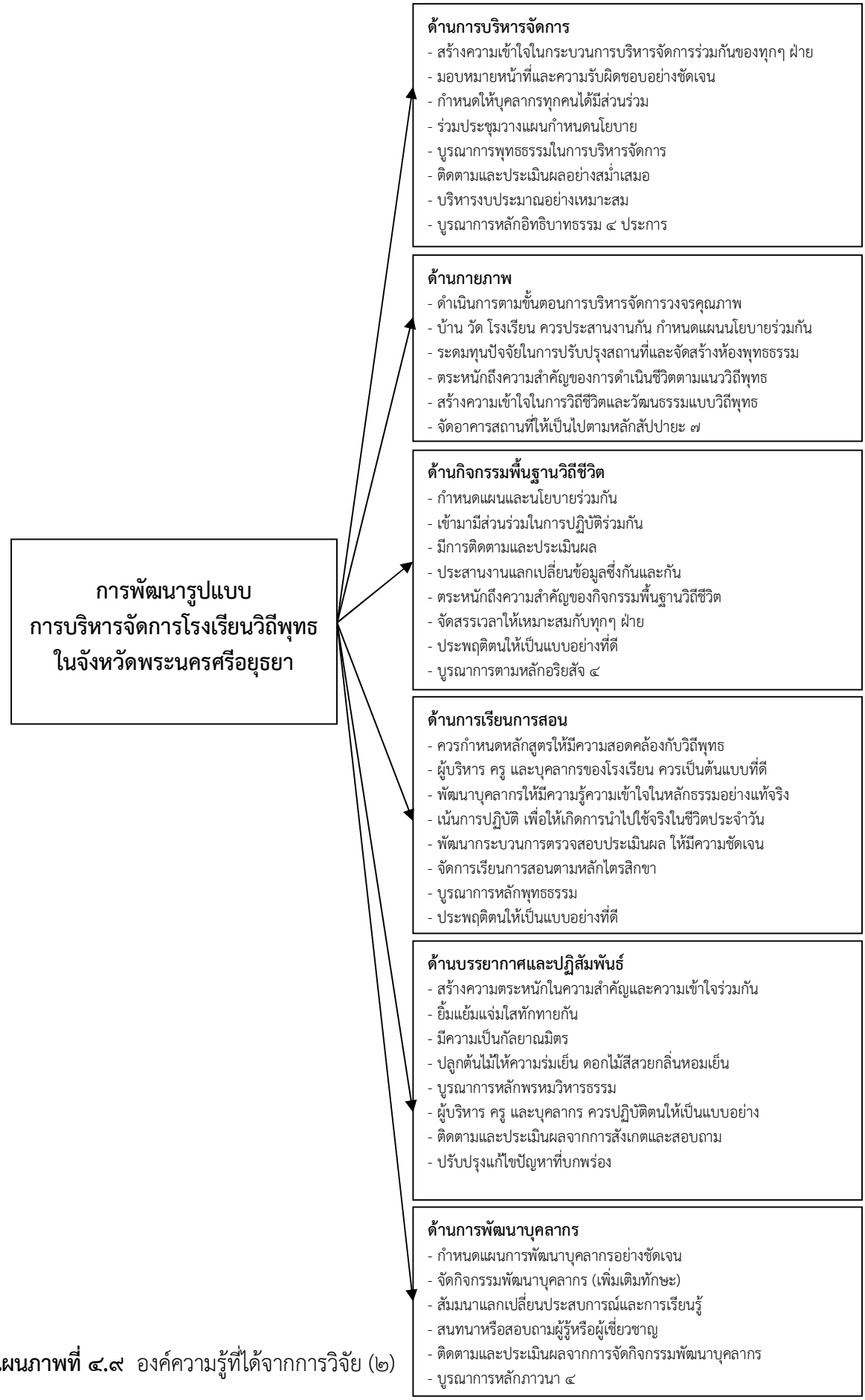
ด้านการพัฒนาบุคลากร การพัฒนาครูและบุคลากรของโรงเรียนมีความสำคัญมาก โดยการนำหลักภาวนา ๔ ซึ่งเป็นหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคน ด้วยการพัฒนาทางกายเพื่อให้เกิดการเจริญงอกงามาและส่งเสริมให้ความสัมพันธ์ในทางที่เป็นไปอย่างปกติ เช่น รู้จักสัมพันธ์ทางตา เลือกรับเอาสิ่งดีมีประโยชน์จากการเห็นทางตามาใช้ รู้จักสัมพันธ์ทางหู เลือกรับฟังสิ่งดีมีประโยชน์ ไม่รับฟังสิ่งเลวร้ายเข้ามา เป็นต้น (กายภาวนา) และให้มีการเรียนรู้ด้านพฤติกรรมหรือการเรียนรู้ทักษะทางสังคมที่จะทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มร่วมกับผู้อื่นอย่างเอื้ออาทร พร้อมที่จะให้กำลังใจและให้อภัยแก่กัน การระมัดระวังคำพูด ระมัดระวังการกระทำ ที่จะไม่เบียดเบียนใคร หากมีการกระทบกระทั่งกันบ้างก็มีศีลกำกับที่จะไม่ให้เกินเลยไปจนกระทบกระแทกให้แตกทำลายความสัมพันธ์ระหว่างกัน การสำรวมระวังทั้งทางคำพูดและการกระทำ การยอมรับสำนึกผิด การให้อภัยกัน ก่อให้เกิดพัฒนาการทางด้านพฤติกรรมไม่ให้เป็นมลภาวะเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น (ศีลภาวนา) พร้อมทั้งต้องฝึกฝนการเรียนรู้ทางด้านจิตใจ ที่ต้องเผชิญสถานการณ์จริงจากการทำงาน ทำให้ต้องมีความมุ่งมั่นตั้งใจ ความขยันหมั่นเพียรกระทำอย่างต่อเนื่องไม่ท้อถอย มีความอดทน ทั้งต่อภาระงาน และทั้งต่อคนและสถานการณ์ที่เข้ามา นอกจากนี้ยังหมายถึงการเจริญงอกงามของคุณความดีหรือคุณธรรมในจิตใจ อันนำไปสู่ภาวะความสุขสดชื่น แจ่มใสผ่องใสในจิตใจ ตั้งมั่นเป็นสมาธิ (จิตตภาวนา) และนำเอาการเรียนรู้ที่มาจากกระบวนการสังเกต สำรวจ การคิดการพิจารณาไตร่ตรอง การตัดสินใจอย่างเป็นเหตุเป็นผลเป็นระบบ นำไปสู่ภาวะที่ออกจากปัญหา นำออกจากทุกข์ นำไปสู่ภาวะที่ดีงามเป็นบุญกุศล การเรียนรู้ทางปัญญาเริ่มจากการเรียนความรู้จากหลักธรรม คำสอน ข้อมูล ข้อเท็จจริง การจดจำ การจับประเด็น การแยกแยะ การจัดหมวดหมู่ อันเกิดจากการฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ การคิดเชื่อมโยงเหตุปัจจัย ตลอดจนปัญญาทำให้ก่อเกิดจากการลงมือปฏิบัติ รู้จักติดตามและประเมินผลอย่างเป็นระบบเพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้น นำสู่การสั่งสมเป็นประสบการณ์และแจ่มแจ้งในเรื่องนั้นๆ (ปัญญาภาวนา)

การสร้างเครือข่ายและประสานความร่วมมือและความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน วัด องค์กรภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรม ซึ่งกระบวนการที่กล่าวมาควรมีการนิเทศ ติดตาม ให้คำปรึกษา และประเมินผล พร้อมทั้งควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเผยแพร่ผลงานที่ประสบผลสำเร็จกับหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ศึกษาผลการดำเนินงานและนำสู่การพัฒนาขั้นต่อๆ ไป

ทั้งนี้ การปลูกฝังความศรัทธาให้เกิดขึ้นกับบุคลากรของโรงเรียน จึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการบริหารจัดการ ส่งเสริมให้ตระหนักถึงคุณค่าและคุณประโยชน์ที่จะได้รับในการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธให้ประสบความสำเร็จ

แนวทางสำหรับบริหารจัดการไปสู่ความสำเร็จ ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักอิทธิบาท ๔ ได้แก่ **ฉันทะ** คือ การมีใจรักในสิ่งที่ทำ ใจที่รักอันเกิดจากความศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งที่ทำ จึงจะเกิดผลจริงตามควร **วิริยะ** คือ ความมุ่งมั่นทุ่มเท เป็นความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายและใจ ที่จะเรียนรู้และทำให้เข้าถึงแก่นแท้ของสิ่งนั้นเรื่องนั้น ถ้าหากกระทำก็จะทำจนเชี่ยวชาญจนเป็นผู้รู้ ถ้าหากศึกษาก็จะศึกษาให้รู้จนถึงรากเหง้าของเรื่องราวนั้นๆ **จิตตะ** คือ ใจที่จดจ่อและรับผิดชอบ เมื่อมีใจที่จดจ่อแล้วก็จะเกิดความรอบคอบตาม การมีใจที่จดจ่อต่อสิ่งที่คิดที่ทำและรับผิดชอบแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการเรียนหรือการงานก็ตาม ทุกอย่างก็จะดีขึ้นไปเอง จะมีความรอบรู้มากขึ้นเรื่อยๆ ด้วยใจที่จดจ่อตั้งมั่นและใฝ่เรียนรู้ของเรา เมื่อมีความรอบรู้มากขึ้นก็จะเกิดความรอบคอบตามมา เมื่อมีความรอบคอบแล้วการตัดสินใจทำอะไรก็จะเกิดความผิดพลาดน้อยตามไปด้วย ความรอบคอบจะดำรงอยู่คู่กับความรอบรู้ และยังต้องอาศัยความดีงามเป็นเครื่องเตือนสติด้วย จึงจะสามารถใช้จิตพินิจพิจารณาและตรึกตรองในเนื้อแท้ของสิ่งต่างๆ นั้นได้อย่าง และประการสุดท้าย **วิมังสา** คือ การทบทวนในสิ่งที่ได้คิดได้ทำมา อันเกิดจาก การมีใจรัก (ฉันทะ) แล้วทำด้วยความมุ่งมั่น (วิริยะ) อย่างใจจดใจจ่อและรับผิดชอบ (จิตตะ) โดยใช้วิจารณญาณอย่างรอบรู้และรอบคอบ จึงนำไปสู่การทบทวนตัวเอง และทบทวนองค์กรหรือทบทวนขบวนการ ทบทวนในสิ่งที่ได้คิดสิ่งได้ทำผ่านมาว่าเกิดผลดีผลเสียอย่างไร ทั้งที่เป็นเรื่องส่วนตัวของเราเองและเป็นเรื่องที่ร่วมคิดร่วมทำกับคนอื่น เพื่อปรับปรุงปรับแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

จากที่ได้อธิบายมาทั้งหมด มีเพียงสิ่งเดียวที่เป็นเป้าประสงค์ คือ การพัฒนาผู้เรียนให้มีการเรียนรู้ทั้งทางด้านวิชาการ กิจกรรม และหลักพุทธธรรมควบคู่กันไป เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ มีคุณธรรมและจริยธรรม สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคม ทั้งที่ บ้าน โรงเรียน ชุมชน สังคม หรือที่ใดๆ ก็ตามได้อย่างมีความสุข และสามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ในกับตนเองและช่วยเหลือผู้อื่นได้อย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสังคมและประเทศชาติต่อไป

แผนภาพที่ ๔.๙ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย (๒)

จากแผนภาพที่ ๔.๙ การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้น แบ่งออกได้เป็น ๖ ด้าน ประกอบด้วย ๑) ด้านการบริหารจัดการ ๒) ด้านกายภาพ ๓) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ๔) ด้านการเรียนการสอน ๕) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และ ๖) ด้านการพัฒนาบุคลากร โดยในแต่ละด้านมีกระบวนการที่นำไปสู่การพัฒนาดังนี้

ด้านการบริหารจัดการ ควรสร้างความเข้าใจในกระบวนการบริหารจัดการร่วมกันของทุกๆ ฝ่าย โดยมอบหมายหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างชัดเจน และกำหนดให้บุคลากรทุกคนได้มีส่วนร่วม และร่วมประชุมวางแผนกำหนดนโยบาย การบริหารงบประมาณอย่างเหมาะสม และนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการ เช่น หลักอิทธิบาทธรรม ๔ ประการ และควรให้มีการตรวจสอบ ติดตามและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอด้วย

ด้านกายภาพ บ้าน วัด โรงเรียน ควรประสานงานกัน กำหนดแผนนโยบายร่วมกัน ดำเนินการตามขั้นตอนการบริหารจัดการวงจรคุณภาพ (PDCA) โดยให้ทุกฝ่ายมีความตระหนักถึงความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามแนววิถีพุทธ และสร้างความเข้าใจในการวิถีชีวิตและวัฒนธรรมแบบวิถีพุทธ กำหนดวิธีการที่จะระดมทุนปัจจัยในการปรับปรุงสถานที่และจัดสร้างห้องพุทธธรรม พร้อมทั้งจัดอาคารสถานที่ให้เป็นไปตามหลักสัปปายะ ๗

ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต บ้าน วัด โรงเรียน ทั้ง ๓ ฝ่าย ควรกำหนดแผนและนโยบายร่วมกัน เข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติร่วมกัน ประสานงานแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน โดยมุ่งการตระหนักถึงความสำคัญของกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต จัดสรรเวลาให้เหมาะสมกับทุกๆ ฝ่าย ในขณะเดียวกันทุกฝ่ายก็ควรประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี มีการติดตามและประเมินผล พร้อมทั้งบูรณาการตามหลักอริยสัจ ๔ ในการดำเนินชีวิต

ด้านการเรียนการสอน โรงเรียนควรกำหนดหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับวิถีพุทธ โดยผู้บริหาร ครู และบุคลากรของโรงเรียน ควรเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ที่ดี ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมอย่างแท้จริง เน้นการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการนำไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน พัฒนากระบวนการตรวจสอบประเมินผล ให้มีความชัดเจน และจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา พร้อมๆ กับการบูรณาการหลักพุทธธรรมต่างๆ

ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ผู้บริหาร ครู บุคลากรของโรงเรียน และนักเรียน ควรสร้างความตระหนักในความสำคัญและความเข้าใจร่วมกัน สร้างความเป็นกัลยาณมิตร ด้วยการยิ้มแย้มแจ่มใสทักทายกัน พร้อมทั้งสร้างบรรยากาศแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดี เช่น ปลูกต้นไม้ให้ความร่มเย็น ดอกไม้สีสวยกลิ่นหอมเย็น และบูรณาการหลักพรหมวิหารธรรม ด้วยการเจริญเมตตา กรุณา มุทิตา ต่อกันอย่างสม่ำเสมอ และอุเบกขา ไม่มีทิฏฐิไปในทางใดทางหนึ่ง และที่สำคัญก็คือ ผู้บริหาร ครู และบุคลากร ควรปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่าง พร้อมๆ กับการติดตามและประเมินผลจากการสังเกตและสอบถาม เพื่อการปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่บกพร่องต่อไป

ด้านการพัฒนาบุคลากร โรงเรียนควรกำหนดแผนการพัฒนาบุคลากรอย่างชัดเจน โดยการจัดกิจกรรมพัฒนาบุคลากร (เพิ่มเติมทักษะ) สัมมนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการเรียนรู้ รวมถึงการสนทนาหรือสอบถามผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญ พร้อมทั้งให้มีการติดตามและประเมินผลจากการจัดกิจกรรมพัฒนาบุคลากร และบูรณาการหลักภาวนา ๔

บทที่ ๕
สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ ได้แก่ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ๒) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ ๓) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อการพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมุ่งหวังที่จะให้การดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนสืบไป

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) จากนั้นนำมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบเบื้องต้นก่อนที่จะนำเสนอคณาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อให้คำชี้แนะในการพัฒนารูปแบบ ก่อนที่นำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อพัฒนารูปแบบให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น สุดท้ายนำรูปแบบที่ได้นำเสนอต่อเวทีประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เพื่อหาข้อสรุปในรูปแบบที่ได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้เป็นมาตรฐานก่อนที่จะนำเสนอผลงานวิจัยต่อสาธารณะ ทั้งนี้จากผลการวิจัยสามารถสรุปผล อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยสรุปตามลำดับ ดังนี้

๕.๑.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธ ได้แก่ โรงเรียนที่นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียน เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้พัฒนาการ กิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็น และนำเอาหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารและการจัดการเรียนการสอน โดยยึดหลักไตรสิกขามาบูรณาการเข้ากับบริบทของโรงเรียนและชุมชน ได้ร่วมกันพัฒนาทักษะชีวิต การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็นต้น

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นความพยายามใช้ศาสตร์และศิลปะจูงใจผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ทั้งในและนอกองค์การให้ร่วมมือร่วมใจดำเนินกิจกรรมเพื่อให้องค์การประสบความสำเร็จ ทั้งในเชิงประสิทธิผลและประสิทธิภาพ ดังนั้น การบริหารตามแนวใหม่ยุคโลกาภิวัตน์เป็นการปฏิรูปการบริหารที่เน้นการกระจายอำนาจให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร มีผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน จะทำให้การบริหารประสบผลสำเร็จ ทุกฝ่ายเกิดความพึงพอใจ

ให้ประชาชนได้รบประโยชน์สูงสุด ซึ่งเขตพื้นที่และสถานศึกษาควรนำเอาแนวคิดการบริหารต่างๆ มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ น่าจะประสบความสำเร็จในการบริหารงานได้ และการบริหารจัดการศึกษาในสถานศึกษา จะบรรลุตามวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใดผู้บริหารสถานศึกษา เป็นปัจจัยสำคัญที่จะให้การดำเนินงานด้านต่างๆ ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิผล ผู้บริหารจะต้องยึดหลักการ แนวคิดเป็นหลักในการปฏิบัติตน นอกจากเทคนิควิธีการต่างๆ ทักษะของผู้บริหารที่เหมาะสมยังเป็นองค์ประกอบเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้การบริหารจัดการศึกษาประสบผลสำเร็จสูงสุด

โดยมีกระบวนการบริหารที่ใช้เพื่อตรวจสอบความสำเร็จของงานและนำไปพัฒนางานที่เรียกว่า วงจรคุณภาพ (PDCA) ซึ่งประกอบด้วย

๑. การวางแผน (Plan) หรือ P ได้แก่ แผนที่จะกำหนดเป้าหมายและทิศทางในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพ โดยแผนจะอธิบายความจำเป็นและสร้างความเข้าใจในการแก้ปัญหาซึ่งต้องอาศัยการร่วมแรงร่วมใจจากทุกหน่วยงานที่จะร่วมมือกันในการปรับปรุงแก้ไขอุปสรรคและข้อบกพร่องต่างๆ ขององค์การให้หมดไปอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อให้องค์การสามารถดำเนินงานบรรลุความสำเร็จตามที่ต้องการ

๒. การปฏิบัติ (Do) หรือ D เป็นการนำทางเลือกที่ตัดสินใจไปวางแผนปฏิบัติ (Action Plan) และลงมือปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าปัญหานั้นเป็นงานที่สามารถดำเนินการแก้ไขได้ภายในกลุ่ม ก็สามารถปฏิบัติได้ทันที หากปัญหามีความซับซ้อนเกี่ยวกับกับหน่วยหรือกลุ่มอื่น ก็ต้องแจ้งให้ผู้บริหารสั่งการให้หน่วยงานอื่นประสานงาน และร่วมมือแก้ไขปัญหาให้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

๓. การตรวจสอบ (Check) หรือ C ได้แก่ การติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลงานที่ปฏิบัติ โดยเปรียบเทียบผลการทำงานก่อนการปฏิบัติงาน และหลังปฏิบัติงานว่ามีความแตกต่างมากน้อยเพียงใด ถ้าผลลัพธ์ออกมาตามเป้าหมาย ก็จะนำไปจัดทำมาตรฐานสำหรับการปฏิบัติงานในครั้งต่อไป แต่ถ้าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด โดยอาจจะสูงหรือต่ำกว่าที่ต้องการทีมงานคุณภาพก็ต้องทำการศึกษาและวิเคราะห์สาเหตุ เพื่อทำการแก้ไขปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพขึ้น

๔. การปรับปรุง (Act) หรือ A เป็นการกำหนดมาตรฐานจากผลการดำเนินงานใหม่เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในอนาคตหรือทำการแก้ไขปัญหาต่างๆ ทั้งที่เกิดจากความไม่สอดคล้องกับความต้องการปัญหาที่ไม่ได้คาดหวัง และปัญหาเฉพาะหน้าในการดำเนินงานจนได้ผลลัพธ์ที่พอใจและได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายแล้ว จึงจัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงานในอนาคต และจัดทำรายงานเสนอต่อผู้บริหารและกลุ่มอื่นๆ ได้ทราบต่อไป

มีแนวคิดเบื้องต้นในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

๑. ด้านกายภาพ

การจัดอาคาร สถานที่ สภาพแวดล้อม ห้องเรียน และแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญา เช่น มีศาลาพระพุทธรูปที่โดดเด่น และมีความเหมาะสมที่จะชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอ มีมุมหรือห้องให้ศึกษาพุทธธรรม บริหารจิต เจริญภาวนาเหมาะสม หรือมากพอที่จะบริการผู้เรียน หรือการตกแต่งบริเวณให้เป็นธรรมชาติหรือใกล้ชิดธรรมชาติ มีใจสงบและส่งเสริมปัญญา เช่น ร่มรื่น มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม ดูแลเสียงต่างๆ ไม่ให้อึกทึก ถ้าเปิดเพลง

กระจายเสียงก็พิถีพิถันเลือกเพลงที่ส่งเสริมสมาธิ ประเทืองปัญญาเป็นต้น การจัดลักษณะทางกายภาพของโรงเรียนวิถีพุทธควรให้ความสำคัญของสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตามที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา

๒. ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต

สถานศึกษาจัดกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวัน ประจำสัปดาห์หรือในโอกาสต่างๆ เป็นภาพรวมทั้งสถานศึกษาที่เป็นการปฏิบัติบูรณาการทั้ง ศีล สมาธิ และปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของ การกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ เพื่อเป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิต โดยมีกิจกรรมตัวอย่าง เช่น มีกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระ ก่อนเข้าเรียนและก่อนเลิกเรียนประจำวัน เพื่อใกล้ชิดศาสนา, กิจกรรมรับศีลหรือทบทวนศีลทุกวัน, กิจกรรมทำสมาธิรูปแบบต่างๆ เช่น นั่งสมาธิ ท่องอาขยานเพื่อสมาธิ สวดมนต์ สร้างสมาธิ หรือทำสมาธิเคลื่อนไหวอื่นๆ เป็นประจำวันหรือก่อนเรียน เพื่อพัฒนาสมาธิ, กิจกรรมอาสาวิเศษปฏิบัติวินัยหรือศีล เพื่อให้อยู่เป็น อยู่อย่างสงบสุข, การสวดมนต์ ฟังธรรมประจำสัปดาห์ หรือในวันพระ เพื่อพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา เป็นต้น

๓. ด้านการเรียนการสอน

สถานศึกษามีการจัดหลักสูตรสถานศึกษา หรือจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน ผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน เพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนด้วยหลักพุทธธรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เช่น การจัดการเรียนรู้แต่ละครั้ง นำพุทธธรรมมาเป็นฐานในการคิดหรือเป็นเกณฑ์ตรวจสอบการเรียนรู้การปฏิบัติ หรือเชื่อมโยงการเรียนรู้สู่หลักธรรมในการพัฒนาตนและผู้อื่น, ประสานร่วมมือกับวัด หรือคณะสงฆ์ในการการเรียนรู้ ทั้งสาระพระพุทธศาสนาและกลุ่มสาระหรือกิจกรรมอื่นๆ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาในบริบทต่างๆ โดยนักเรียนมีกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาทั้งด้านกาย (กายภาวนา) ด้านความประพฤติ (สีลภาวนา) ด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) และด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) โดยมุ่งให้นักเรียนมีคุณลักษณะ “กิน อยู่ ฟังเป็น” เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตน และสังคมโดยไม่เบียดเบียนผู้ใด และเกื้อกูลในการพัฒนาวัฒนธรรมแสวงปัญญา และวัฒนธรรมเมตตา เช่น “การกิน อยู่เป็น” เพื่อยังประโยชน์ในการดำรงชีวิตที่อยู่ได้เหมาะสมเป็นไปตามคุณค่าแท้ หรือ “การดู ฟังเป็น” เพื่อเน้นประโยชน์ในการเรียนรู้เพิ่มพูนปัญญา

๔. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์

สถานศึกษาส่งเสริมบรรยากาศของการใฝ่เรียนรู้ และพัฒนาไตรสิกขาหรือส่งเสริมการมีวัฒนธรรมแสวงปัญญาและมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน มีบรรยากาศของการเคารพอ่อนน้อม ยิ้มแย้มแจ่มใส การมีความเมตตา กรุณาต่อกัน ทั้งครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อครูด้วยกัน และสถานศึกษาส่งเสริมให้บุคลากรและนักเรียนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น เช่น การลด ละ เลิกอบายมุข การเสียสละ เป็นต้น

๕. ด้านการบริหารจัดการ

สถานศึกษาโดยบุคลากรในสถานศึกษาร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนสร้างความตระหนักและศรัทธารวมทั้งเสริมสร้างปัญญาเข้าใจในหลักการและวิธีดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธร่วมกัน ทั้งนี้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งครูและผู้บริหารเพียรพยายามสนับสนุนโดยลักษณะต่างๆ และการปฏิบัติตนเองที่จะสนับสนุนและเป็นตัวอย่างในการพัฒนาผู้เรียนตามวิถีชาวพุทธ สถานศึกษา

วิเคราะห์จุดเน้นหรือรูปแบบรายละเอียดโรงเรียนวิถีพุทธตามความเหมาะสมกับบริบทสถานศึกษา ซึ่งแต่ละสถานศึกษาจะมีจุดเน้นและรายละเอียดรูปแบบที่แตกต่างกันได้ เช่น บางสถานศึกษา จะมีจุดเน้นประยุกต์ไตรสิกขาในระดับชั้นเรียน (การจัดกระบวนการเรียนรู้รายวิชา) บางสถานศึกษาเน้นประยุกต์ในระดับกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวัน ภาพรวมบางสถานศึกษาเน้นประยุกต์ในระดับกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวัน ภาพรวมบางสถานศึกษาเน้นประยุกต์ในระดับกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวัน เป็นต้น

โรงเรียนวิถีพุทธ มีการจัดระบบการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์ทั้งกาย วาจา ความคิด จิตใจ อารมณ์ สติปัญญา ให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมอย่างสันติและมีอิสรภาพเน้นการปฏิบัติฝึกหัดอบรมตนตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นองค์รวมของมรรคมีองค์แปด ได้แก่

๑. การฝึกหัดอบรมตนให้มีศีล ด้วยสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ

๒. การฝึกอบรมตนให้มีสมาธิด้วยสัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ

๓. การฝึกอบรมตนให้มีปัญญา ด้วยสัมมาทิฏฐิ และสัมมาสังกัปปะ

การจัดการเรียนรู้โดยกระบวนการไตรสิกขา เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง จากง่ายไปหายาก จากรูปธรรมไปสู่นามธรรม เป็นลักษณะของการบูรณาการ เอาศีล สมาธิ ปัญญา เป็นองค์สามที่แต่ละข้อต่างก็ทำงานร่วมกัน ผู้เรียนจึงต้องมีกัลยาณมิตรที่คอยแนะนำแนวทางให้รู้จักคิด ใช้ปัญญาในการคิดวิเคราะห์ ฝึกฝนให้นำไปสู่การรู้จักผิดชอบชั่วดี และพัฒนาไปสู่ความรู้ขั้นสูง การศึกษาศีลซึ่งเป็นการปรับปรุงหรือพิจารณาพฤติกรรมทางกาย วาจา ของตนเอง สมาธิเป็นการศึกษาสภาพจิตใจที่กำลังทำอยู่และกำลังจะทำเป็นการบังคับจิตใจของตัวเองให้อยู่ในสภาพที่ทำประโยชน์เกี่ยวกับสังคมและส่วนรวม ปัญญาเป็นการศึกษาด้านความรู้ความเข้าใจหรือความคิดเห็นต่างๆทั้งหมดนี้จะเน้นที่การพัฒนาตนเองเพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามทางด้าน ศีล สมาธิ และปัญญา

๕.๑.๒ สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑) ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการ พบว่า การจัดประชุมเพื่อสร้างความตระหนักและความเข้าใจกับบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์และแนวทางปฏิบัติในการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เพราะมีปัญหาที่ระบุให้เห็นว่า บุคลากรยังขาดความเข้าใจ ขาดการสื่อสาร และประสานงานกันเกี่ยวกับการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ นอกจากทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือกันกำหนดนโยบายและวางแผนการดำเนินงานของแต่ละโรงเรียนแล้ว ควรร่วมกันปลูกจิตสำนึกและตระหนักถึงความสำคัญในการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธให้มากขึ้น และมอบหมายให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามแนววิถีพุทธอย่างชัดเจน

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกายภาพ พบว่า บางโรงเรียนยังไม่มีห้องพระพุทธศาสนาสำหรับศึกษาพุทธธรรม ฝึกสมาธิ ที่เป็นเอกเทศ และไม่สามารถจัดสถานที่ให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมวิถีพุทธทุกอย่างได้ สภาพแวดล้อมบางโรงเรียนยังไม่เอื้อต่อการจัดการตามรูปแบบวิถีพุทธมากนัก รวมถึงบางโรงเรียนมีห้องจริยธรรมที่ไม่เหมาะสมกับจำนวน

นักเรียน เพราะนักเรียนมีจำนวนมากเกินกว่าจะนำเข้าห้องจริยธรรมพร้อมกันได้ โดยปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวนั้น เนื่องจากงบประมาณในการสนับสนุนยังไม่เพียงพอที่จะนำมาจัดสร้างและปรับปรุงห้องพุทธธรรมให้เป็นสัดส่วนอย่างเหมาะสมได้ ซึ่งบางโรงเรียนยังต้องใช้ห้องสมุดของโรงเรียนเป็นห้องพุทธธรรมร่วมกัน เพราะการจะดำเนินการจัดห้องพุทธธรรมให้มีสามารถรองรับกับจำนวนนักเรียนได้อย่างเพียงพอ ต้องใช้งบประมาณมากพอสมควร รวมถึงการปรับปรุงให้มีความสะอาด สงบ ให้มีบรรยากาศในการศึกษาพุทธธรรมและการปฏิบัติกิจกรรมเจริญภาวนาอย่างเหมาะสม

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต พบว่า ผู้ปกครองและนักเรียนส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตแบบสังคมเมือง และมีความเป็นวัตถุนิยม ฟุ้งเฟ้อสะดวกสบายมากเกินไป อีกทั้งนักเรียนไม่สามารถนำเอาหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้ เพราะคิดว่าหลักธรรมเกี่ยวข้องกับวัดและพระเท่านั้น บางส่วนก็มีสภาพครอบครัวแตกแยก จึงเป็นเหตุผลให้ไม่เอื้อต่อการประพฤติปฏิบัติตนอย่างถูกต้องตามแนววิถีพุทธ รวมถึงสภาพความเป็นอยู่และฐานะครอบครัวของนักเรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันมาก ทำให้มีอุปนิสัยต่างกัน การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นเรื่องที่ยาก และพื้นฐานวิถีชีวิตของนักเรียนมีความแตกต่างกันมาก ทำให้การดำเนินงานหรือการพัฒนาวิถีพุทธช้าลง ซึ่งจากปัญหาดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของครอบครัวและผู้ปกครองในการทำกิจกรรมเพื่อส่งเสริมทักษะให้แก่ผู้เรียนนั้น เป็นไปได้น้อยและค่อนข้างยาก เนื่องจากบริบททางสังคมที่มีการแข่งขันในเรื่องของการประกอบอาชีพ การทำมาหากินเพื่อให้ได้มาซึ่งค่าครองชีพในชีวิตประจำวัน การน้อมนำเอาหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตจึงไม่ค่อยได้รับการปลูกฝังจากครอบครัว กิจกรรมที่โรงเรียนจัดก็ไม่ค่อยได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองมากนัก กิจกรรมที่จัดขึ้นจึงไม่ค่อยที่จะบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ เป้าหมายกลับเป็นเพียงแค่ปริมาณเท่านั้น

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการเรียนการสอน พบว่า โรงเรียนยังขาดบุคลากรที่มีความรู้อย่างแท้จริงเกี่ยวกับคำสอนและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ขาดความเชี่ยวชาญที่จะนำคำสอนมาประยุกต์ใช้และเป็นแบบอย่างที่ชัดเจนได้ และกิจกรรมวิถีพุทธบางกิจกรรมทับซ้อนกับชั่วโมงเรียนปกติ ทำให้เกิดปัญหาเวลาเรียนไม่พอ อีกทั้งการจัดกระบวนการเรียนการสอนภาคปฏิบัติมีน้อย และที่สำคัญเครื่องมือวัดความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับวิถีพุทธที่ชัดเจน และเป็นเอกภาพนั้น ยังไม่มีและไม่สามารถวัดได้อย่างชัดเจน ซึ่งจากปัญหาดังกล่าวจะพบว่า การตรวจสอบประเมินผลในการเรียนรู้ตามแนววิถีพุทธอย่างแท้จริง ด้วยเครื่องมือนั้นเป็นไปได้ค่อนข้างยาก และยังไม่มีความชัดเจน ถึงแม้ว่าจะกำหนดให้มีตัวชี้วัดในด้านต่างๆ แต่ก็ยังเป็นเพียงการประเมินที่เป็นเรื่องของกายภาพมากกว่า ซึ่งจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนตามแนวทางวิถีพุทธนั้น คือการสอดแทรกหลักธรรมเข้ากับกระบวนการเรียนการสอนอย่างสอดคล้องกันและผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำหรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง แต่เนื่องจากไม่มีเครื่องมือที่จะวัดความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับวิถีพุทธได้อย่างชัดเจน การสังเกตพฤติกรรม การสอบถาม การติดตาม และขอความร่วมมือจากผู้ปกครองจากครอบครัวของผู้เรียน จึงเป็นเรื่องสำคัญอีกประการหนึ่ง

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ พบว่า ครูและนักเรียนยังไม่สามารถสร้างบรรยากาศวิถีพุทธได้อย่างเต็มที่ เพราะบุคลากรบางกลุ่มยังไม่เห็นความสำคัญและไม่ค่อยให้ความร่วมมือ รวมถึงผู้ปกครองของนักเรียนที่นับถือต่างศาสนา ไม่ยินยอมให้นักเรียนร่วมทำกิจกรรม และบางกิจกรรมไม่สามารถดำเนินการจัดกิจกรรมวิถีพุทธได้อย่างเด่นชัด เป็นเพียงแต่การจัดกิจกรรมแฝงวิถีพุทธเท่านั้น ซึ่งจากปัญหาดังกล่าว พบว่า ครูและนักเรียนยังไม่สามารถสร้างบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ได้เท่าที่ควร เพราะส่วนหนึ่งยังไม่เข้าใจในการสร้างบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์แบบวิถีพุทธ ซึ่งหมายถึงการมีกัลยาณมิตรต่อกัน ยกย่อง ชื่นชมกัน มีความยินดีเมื่อผู้มีอื่นประสบความสำเร็จหรือมีความสุข เหล่านี้เป็นต้น

๒) ผลการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๙ มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี จำนวน ๑๗๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๗ มีตำแหน่งหน้าที่เป็นนักเรียน จำนวน ๑๗๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๗ มีการศึกษาในระดับต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑๘๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๙ และอยู่ในโรงเรียนขนาดใหญ่ จำนวน ๑๗๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๐

ในภาพรวม พบว่า การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการคือสิ่งที่ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับที่สูงมาก รองลงมาคือด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ส่วนที่มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด คือด้านการเรียนการสอน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครูผู้สอนนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการสอนน้อย และไม่สามารถนำมาประยุกต์ในชีวิตประจำวันให้เห็นได้อย่างชัดเจน

ด้านการบริหารจัดการ พบว่า โรงเรียนมีการบริหารจัดการในระดับที่ดีมาก เริ่มต้นด้วยการวางแผน กำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นแนวทางในการปฏิบัติและบริหารอย่างครอบคลุมเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จได้ แม้ทั้ง ๔ ข้อ ข้างต้น จะมีค่าเฉลี่ยอยู่ท้ายสุด แต่ก็อยู่ในระดับมาก ซึ่งเกี่ยวกับการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน การปรึกษาหารือ และการร่วมมือกันของทุกฝ่ายในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ สิ่งเหล่านี้เป็นกระบวนการที่อาจไม่ได้เกิดขึ้นบ่อยครั้ง แต่ก็จะต้องมีอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้การดำเนินงานขับเคลื่อนต่อไปและบรรลุตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านกายภาพ พบว่า โรงเรียนได้ให้ความสำคัญกับการจัดสถานที่ต่างๆ ภายในโรงเรียนให้มีความเหมาะสม มีพระพุทธรูปประดิษฐานในที่ที่โดดเด่นและมองเห็นได้ชัดเจน พร้อมทั้งจัดทำป้ายนิเทศ ป้ายคำขวัญ ป้ายคติธรรมสอนใจต่างๆ ให้สามารถมองเห็นได้ง่าย และดำเนินการจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมโดยทั่วไป เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ต้นไม้ สวนหย่อม ศาลาพักร้อน เป็นต้น เพื่อให้เกิดกระบวนการศึกษาเรียนรู้วิถีพุทธจากสิ่งแวดล้อมรอบตัวโดยอัตโนมัติ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดพื้นที่รอบโรงเรียนให้มีความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ ไม่รกร้าง มีความโล่งโปร่ง ไม่เป็นป่ารก และไม่ให้เป็นแหล่งมั่วสุมอบายมุข สิ่งมึนเมาต่างๆ อีกทั้งยังเป็นส่วนช่วยป้องกันยาเสพติดให้ห่างไกลจากโรงเรียนและนักเรียนอีกด้วย

ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต พบว่า โรงเรียนให้การสนับสนุนในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทยด้วยการไปทำบุญ รักษาศีล ฟังพระธรรม

เทศนา และยังส่งเสริมให้บุคลากรและนักเรียนเข้าร่วมในกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ปลูกฝังค่านิยมที่เป็นแบบแห่งวิถีพุทธวิถีไทยที่มีมาอย่างยาวนานให้คงอยู่ต่อไป

ด้านการเรียนการสอน พบว่า กิจกรรมการบริหารจิต เป็นกิจกรรมที่ใช้เวลาน้อยและไม่จำเป็นต้องใช้สอยพื้นที่หรืออุปกรณ์อื่นๆ มาประกอบเป็นจำนวนมาก อีกทั้งนักเรียนสามารถเข้าใจกระบวนการในการปฏิบัติได้ง่าย เพราะเป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติแล้ว เห็นผลได้ทันที นั่นคือ ความสงบภายในจิตใจ เกิดสมาธิ คิดอ่านหรือทำสิ่งใดได้รวดเร็วคล่องแคล่วขึ้น ดังนั้น กิจกรรมการบริหารจิตก่อนที่จะเริ่มต้นการเรียนการสอน เริ่มต้นการแข่งขันกีฬา หรือกำลังจะนอนหลับพักผ่อน จะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติกิจกรรมอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี ระดับคะแนนในข้อนี้จึงค่อนข้างสูงมาก

ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ พบว่า การสร้างบรรยากาศภายในโรงเรียนให้เป็นบรรยากาศแบบธรรมชาติ มีความร่มรื่น สะอาด และสวยงาม ย่อมส่งผลให้มีความสุข มีความเบิกบานใจ การปฏิสัมพันธ์อื่นๆ ก็ย่อมมีผลไปในทางบวก คือ มีการทักทายกันด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้มสดใส พูดจากันด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน มีความเคารพนบนอบกันอย่างจริงใจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถซึมซับได้เพราะบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว มีส่วนกระตุ้นให้เกิดขึ้น รวมถึงบุคลากร ได้แก่ ครู เพื่อนนักเรียนด้วยกัน ที่เป็นแบบอย่างของการทำดี การประพฤติดี ได้รับคำยกย่องชมเชย ก็กลายเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเพื่อนและคนอื่นๆ ต่อไป

๕.๑.๓ แนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ด้านการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ควรเน้นให้ทุกคนมีส่วนร่วม ปลูกฝังความศรัทธาให้กับครูและบุคลากรทุกคนของโรงเรียน ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตามแนวทางแห่งวิถีพุทธ มีการประชุมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และให้ความร่วมมือในการบริหารงานร่วมกัน โดยพิจารณาจัดทำภารกิจให้ชัดเจน ครอบคลุมงานทั้งหมดและมีการกำหนดกลุ่มงานที่มีความสอดคล้องกัน เพื่อให้เกิดความคล่องตัว เริ่มต้นตั้งแต่ ๑) วางแผน คือ จัดให้มีการประชุมวางแผนเพื่อกำหนดนโยบาย และทำความเข้าใจเกี่ยวกับกับการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธให้มีความชัดเจน ๒) ดำเนินการ นำนโยบายที่ได้มาสู่การปฏิบัติ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นประจำ สนับสนุนให้ครูรับผิดชอบในการถ่ายทอดหลักพุทธธรรม ส่งเสริมงบประมาณในการจัดกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธ ๓) ตรวจสอบประเมินผล ให้มีการประเมินผลทั้งการเรียนการสอนและกิจกรรมวิถีพุทธทั้งครูและนักเรียน และ ๔) แก้ไขปรับปรุง โดยการสนับสนุนงบประมาณเพื่อปรับปรุงกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธให้มีประสิทธิภาพและเอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน

ด้านกายภาพ

การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน เป็นเรื่องที่จะต้องมีการใช้งบประมาณเพื่อการบริหารจัดการให้มีความสมบูรณ์ตามหลักเกณฑ์ของการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ทั้งนี้ ปัญหาเรื่องของงบประมาณ เป็นตัวแปรสำคัญประการหนึ่ง ที่ทำให้การบริหารจัดการด้านกายภาพไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการแก้ไข โดยการขอความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นบ้าน วัด โรงเรียน องค์การปกครองส่วนถิ่น เป็นต้น ในการจัดสรรงบประมาณ ซึ่งการ

ร่วมมือกันระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน นอกจากจะช่วยแก้ไขปัญหาเรื่องงบประมาณแล้ว ยังเป็นการกำหนดแผนหรือนโยบายร่วมกัน เพื่อให้การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชนอีกด้วย

โรงเรียนควรที่จะจัดอาคารสถานที่และบริเวณโรงเรียนให้สะอาด ปลอดภัย สวยงาม สร้างบรรยากาศให้ปลอดโปร่ง สบายใจ ใกล้ชิดธรรมชาติ และกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมในชุมชน มีเครื่องเล่นสนามที่ตั้งในตำแหน่งที่ปลอดภัย อยู่ในสภาพดี เครื่องเล่นควรทำจากวัสดุธรรมชาติที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น จัดบริเวณสำหรับเล่นให้มีความหลากหลายทั้งในร่มและกลางแจ้ง มีพื้นผิวแตกต่างกัน เช่น หญ้า ดิน ปูน ไม้ โดยคำนึงถึงความปลอดภัยและการดูแลรักษา มีสถานที่ประกอบอาหารเป็นสัดส่วน สะอาด จัดสถานที่และเครื่องใช้ในการรับประทานอาหารให้สะอาด และสวยงาม จัดน้ำดื่มให้พอเพียงให้เด็กดื่มได้โดยสะดวก มีห้องส้วมเพียงพอ โดยให้มีขนาดและตำแหน่งที่ตั้งที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก ดูแลให้สะอาดถูกสุขลักษณะ มีอุปกรณ์และสถานที่สะอาดและเหมาะสมในการทำความสะอาดร่างกาย เช่น ล้างมือ ล้างหน้า แปรงฟัน รวมทั้งจัดถังขยะให้เพียงพอและเหมาะสมกับการใช้งาน และดูแลรักษาด้วย สำหรับภายในห้องเรียนควรมีอากาศถ่ายเทสะดวก มีแสงสว่างเพียงพอและสม่ำเสมอทั่วห้อง โต๊ะเก้าอี้มีขนาดเหมาะสมกับวัย น้ำหนักเบาให้เด็กเคลื่อนย้ายได้โดยสะดวกเด็กแต่ละคนมีเครื่องใช้ส่วนตัวใน การทำความสะอาดร่างกาย และเครื่องใช้ในการนอน โดยจัดเก็บเป็นระเบียบ สวยงาม ใช้วัสดุอุปกรณ์ในการตกแต่งห้องเรียนให้สวยงาม เลือกสรรวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนรู้ที่มีความสร้างสรรค์ ทนทาน หลากหลายมาใช้งาน โดยคำนึงถึงความคุ้มค่าและความทนทาน มีการจัดระบบการวางวัสดุอุปกรณ์ให้เด็กหยิบใช้ได้โดยสะดวก มีการตรวจสอบความสะอาด ความพร้อมในการใช้งานของวัสดุอุปกรณ์และสื่ออย่างสม่ำเสมอ เลือกสถานที่ในการเรียนรู้ให้เหมาะกับลักษณะของกิจกรรม เช่น กิจกรรมที่สงบอยู่ไกลจากกิจกรรมที่ใช้เสียง กิจกรรมที่ต้องการแสงสว่างอยู่ใกล้กับหน้าต่าง เป็นต้น จัดการจราจรทั้งในและนอกห้องเรียนให้สะดวกต่อการเคลื่อนไหวของเด็กขณะทำ กิจกรรม สิ่งสำคัญคือสร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้อบอุ่น เป็นมิตร และเต็มไปด้วยความรักความเมตตา

ทั้งนี้ โรงเรียนควรดำเนินการโดยยึดหลักสัปปายะ ๗ ประการ ประกอบด้วย ๑) การมีสถานที่ที่เหมาะสม มีความกว้างขวาง ไม่แออัด และมีความสงบ ไม่มีสิ่งรบกวนอื่นใด ๒) การสัญจรสะดวก มีความปลอดภัยในการเดินทางและง่ายต่อการไปมาหาสู่กัน ๓) การสนทนาเรื่องที่เป็นประโยชน์ซึ่งกันและกัน ๔) การได้พบบุคคลที่ดี มีความรู้มีความสามารถ ๕) การมีอาหารที่ดีมีประโยชน์กับร่างกาย ๖) การมีสภาพอากาศที่เหมาะสม และ ๗) การสถานที่สำหรับผ่อนคลายอิริยาบถต่างๆ ซึ่งทั้ง ๗ ประการดังกล่าวแล้ว สามารถที่จะนำมาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการสถานที่และสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนให้มีความสะดวก และเหมาะสมแก่ผู้เรียนทุกเพศทุกวัย

ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต

เน้นการมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของการกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ เพื่อเป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิต โดยกิจกรรมที่จัดภายในโรงเรียน ได้แก่ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ การทำสมาธิ กิจกรรมการพิจารณาอาหารก่อนรับประทาน เพื่อให้กินเป็น กินอย่างมีสติ มีปัญญารู้เข้าใจ เป็นต้น ซึ่งควรที่จะมีกิจกรรมที่เป็นการศึกษาเรียนรู้จากประสบการณ์จริง เช่น กิจกรรมการใช้ชีวิตในวัด หนึ่งวันในวัดสัมผัสชีวิตจริง ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิถีชีวิตภายในวัดด้วยตนเอง ทำกิจกรรมใน

วันพระ เริ่มต้นตั้งแต่การทำบุญใส่บาตร บูชาพระรัตนตรัย อาราธนาศีลและสมาทานศีลด้วยตนเอง กิจกรรมมรรคทายกน้อย เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากกิจกรรมที่เป็นวัฒนธรรมจริงๆ มากกว่าการเรียนรู้ด้วยการไปเที่ยววัด ไปไหว้พระพุทธรูป เที่ยวชมความสวยงาม แต่กลับห่างหายจากวิถีชีวิตที่มีความผูกพันกับวัดมาตั้งแต่อดีตกาล บ้าน วัด และโรงเรียน เป็นองค์กรที่มีความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น เพียงแต่ขาดการประสานงานในการให้ความร่วมมือร่วมวางแผนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชน ดังนั้น แนวทางสำคัญที่จะพัฒนาเรื่องของกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต จึงต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจกันจากทุกฝ่าย ร่วมกำหนดแผนนโยบายให้มีความชัดเจน รวมถึงโรงเรียนก็ต้องเสริมกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิถีชีวิตจริงจากกิจกรรมจริงๆ ให้มีมากขึ้น

การที่ผู้เรียนได้เรียนรู้จากกิจกรรมที่เป็นวิถีชีวิต จะทำให้ได้เรียนรู้กระบวนการที่มีระบบเป็นเหตุเป็นผล รู้จักแนวทางการแก้ไขปัญหา ตามหลักอริยสัจ ๔ คือ การรู้จักปัญหา (ทุกข์) ว่าเป็นอย่างไร เมื่อเกิดขึ้นแล้วเรียนรู้ที่จะจัดการกับปัญหาอย่างไร ด้วยการค้นหาสาเหตุซึ่งเป็นต้นกำเนิดของปัญหา (สมุทัย) เมื่อค้นพบว่าปัญหานั้นมีสาเหตุและความเป็นมาอย่างไร ก็จะย้อนกลับไปที่จะคลี่คลายจากสาเหตุ ด้วยวิธีการที่ถูกต้องดีงาม (มรรค) ขจัดปัญหานั้นให้หมดไปและไม่เกิดขึ้นอีก หรือแม้เกิดขึ้นก็สามารถแก้ไขได้ (นิโรธ) ซึ่งต้องเรียนรู้ด้วยตนเองและกิจกรรมที่เป็นวิถีชีวิตจริง จึงจะเห็นผลได้

ด้านการเรียนการสอน

นอกจากโรงเรียนจะกำหนดหลักสูตรและจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน ผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจนแล้ว ก็ควรมีการสอดแทรกหลักพุทธธรรมในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเห็นภาพพุทธธรรมที่นำมาใช้ได้อย่างชัดเจน และเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนรู้ ควรมีลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” เพิ่มกิจกรรมให้นักเรียนได้มีความคิดริเริ่มและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง สิ่งสำคัญประการหนึ่ง คือ ผู้สอนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมอย่างแท้จริง จึงจะทำให้เกิดการประยุกต์ใช้ได้ การนิมนต์พระหรือเชิญผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ มาช่วยเสริมให้นักเรียนได้มีความเข้าใจ และเรียนรู้ได้เร็วขึ้น

การจัดให้มีการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน ทำให้ผู้เรียนได้รู้จักพระพุทธศาสนามากขึ้น รู้จักหลักธรรมมากขึ้น รวมถึงมีการสอบวัดผลประเมินผลการเรียนรู้และความเข้าใจของผู้เรียน เป็นการเพิ่มเติมเข้าไปในหลักสูตรของสถานศึกษา ให้เป็นกระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เสริมสร้างความรับผิดชอบความสำรวมระวังทางกาย ทางวาจา ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น (อธิศีลสิกขา) พัฒนาจิตใจเป็นคนที่มีความคิดดีคิดถูกต้องตามทำนองคลองธรรม รู้สิ่งใดถูกสิ่งใดผิด (อธิจิตตสิกขา) เรียนรู้ตามคำสอน รวมถึงพัฒนาความคิดวิเคราะห์ในหลักของเหตุผลและความรู้แจ้งประจักษ์จริง (อธิปัญญาสิกขา) ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่จะต้องส่งเสริมให้มีเพิ่มมากขึ้นและครอบคลุมทุกโรงเรียน

ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์

การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นวัตถุและบุคคล ให้เกิดบรรยากาศของการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ครูและบุคลากรของโรงเรียนจะต้องเป็นแบบอย่างให้กับ

ผู้เรียน มีน้ำใจให้การช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน ทักทายกันด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส ซึ่งการสร้างและคงไว้ซึ่งปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นจะประสบผลสำเร็จได้ ต้องอาศัยคุณลักษณะที่สำคัญของบุคคล ในการยอมรับและส่งเสริมซึ่งกันและกัน และนอกจากนี้ ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ทักษะการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น อันได้แก่ การเปิดเผยตนเอง การไว้วางใจซึ่งกันและกัน และการสื่อสารความเข้าใจ ต้องอาศัยคุณลักษณะภายในหรือทัศนคติของบุคคลที่สำคัญบางประการ ได้แก่ ๑) การยอมรับและให้เกียรติ ยอมรับลักษณะส่วนตัวหรือลักษณะเฉพาะของบุคคลตามที่เขาเป็น ให้เกียรติและเคารพ ในคุณค่าของบุคคล มีความเป็นมิตร และความอบอุ่นใจแก่ผู้อื่น ๒) การเข้าใจในเนื้อหาสาระของสิ่งที่สื่อสารระหว่างกัน และเข้าใจใน ความรู้สึกของผู้อื่นเสมือนเรา เป็นตัวเขา ซึ่งในสัมพันธภาพที่ขาดความเข้าใจความรู้สึกซึ่งกันและกัน สัมพันธภาพนั้น ไม่สามารถดำเนินไป ถึงขั้นที่ลึกซึ้งได้ ๓) การจริงใจ การไม่เสแสร้งในการแสดงออกถึงความคิด ความรู้สึก และทัศนคติของตนเอง ทั้ง ๓ ประการนี้ จะส่งผลต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลได้มากน้อยเพียงใดนั้น ไม่ใช่เพียงแต่มีคุณลักษณะเช่นนี้ อยู่ภายในเท่านั้น สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ความสามารถในการสื่อหรือแสดงออกถึงคุณลักษณะเหล่านี้ออกมาให้ผู้อื่นรับรู้ด้วย ซึ่งความสามารถในการแสดงออกหรือการสื่อสารให้ผู้อื่นทราบถึงคุณลักษณะสำคัญเหล่านี้ เรียกว่า ทักษะการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล

ผู้บริหาร ครู และบุคลากรของโรงเรียน จะต้องยึดหลักพรหมวิหารธรรม ในการถ่ายทอดความรู้ผ่านการเรียนการสอนด้วยความมีเมตตา มีความสงสารคนอื่น กรุณา ยื่นมือเข้าไปให้การช่วยเหลือ มุทิตา ยินดีในสิ่งที่คนอื่นมีและยินดีในสิ่งที่คนอื่นเป็น อุเบกขา การวางเฉย มีความสงบใจ ทั้ง ๔ ประการ จะเป็นตัวช่วยให้ในการสร้างบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ให้ประสบความสำเร็จได้

ด้านการพัฒนาบุคลากร

การพัฒนาบุคลากรถือว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก เพราะผู้บริหาร ครู และบุคลากรของโรงเรียนทุกคน ถือได้ว่าเป็นแบบอย่างให้กับนักเรียนได้ทั้งสิ้น แต่การที่จะให้บุคลากรของโรงเรียนมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเอง ก็ต้องมีการสร้างความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญในการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธว่าเป็นอย่างไร มีประโยชน์และส่งผลมากน้อยเพียงใด ครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และสอดแทรกหลักพุทธธรรมในการจัดการเรียนการสอน จำเป็นที่จะต้องมีความรู้อย่างถ่องแท้และเข้าใจอย่างชัดเจน เพราะวัตถุประสงค์คือต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้มีความเข้าใจและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตในปัจจุบันได้ ซึ่งกิจกรรมที่ควรจัดให้ผู้บริหาร ครู และบุคลากรของโรงเรียนได้ปฏิบัติร่วมกัน ได้แก่ การจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมทุกเดือน กิจกรรมเสริมสร้างความรู้หลักพุทธธรรม ด้วยการเชิญผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญมาบรรยาย กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างองค์กร (บ้าน วัด โรงเรียน) เป็นต้น ซึ่งการพัฒนาบุคลากรนี้ อาศัยหลักธรรมในการพัฒนาบุคคล คือ ภาวนา ๔ ได้แก่ กายภาวนา การมีการพัฒนาทางร่างกาย มีสุขภาพพลานามัยแข็งแรงสมบูรณ์ โดยทางพระพุทธศาสนาคือการให้รู้จักบ่มเพาะฝึกอบรมตัวกายของเราที่จะติดต่อเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมต่างๆให้เป็นไปอย่างปกติ เป็นไปด้วยดีไม่เกิดโทษ เป็นไปในทางที่เป็นคุณ หมายถึงความพยายามสร้างหรือบ่มเพาะให้บุคลากรของโรงเรียนให้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมกับทางกายภาพได้อย่างราบรื่น ศีลภาวนา เป็นการพัฒนาการกระทำ ได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์ทางกายและวาจากับบุคคลอื่นโดยไม่เบียดเบียนกัน ไม่กล่าวร้ายทำลายผู้อื่น ไม่กระทำการใดๆ ที่จะก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น แต่จะใช้วาจาและการกระทำที่ดี ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลและเสริมสร้าง

ความสัมพันธ์ที่ดี จิตตภาวนา เป็นพัฒนาจิตใจ เพื่อให้จิตมีคุณภาพดี สมรรถภาพทางจิตดี และสุขภาพจิตดี คุณภาพจิตดี คือจิตใจที่มีคุณธรรม ได้แก่ มีเมตตา กรุณา มุทิตา มีศรัทธา และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น สมรรถภาพทางจิตดี คือการมีความพร้อมในการทำงาน ได้แก่ ขันติคือมีความอดทน สมาธิคือความมีใจตั้งมั่น อธิษฐานคือมีความเด็ดเดี่ยว วิริยะคือมีความเพียร สติคือมีความระลึกเท่าทัน เป็นต้น ส่วนสุขภาพจิตดีเป็นสภาพจิตที่มีความสบายใจ อิ่มเอิบใจ แช่มชื่น เบิกบาน เกิดความสบายใจได้เสมอเมื่อดำรงชีวิตหรือทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น และปัญญาภาวนา เป็นการพัฒนาปัญญา ได้แก่การรู้เข้าใจสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง รู้เท่าทันสภาวะของโลกและชีวิต

๕.๑.๔ สรุปแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จะต้องได้รับความร่วมมือจากองค์การทั้งสาม ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) เป็นองค์กรหลักที่คอยให้การสนับสนุนค้ำจุน ร่วมปรึกหาหารือ กำหนดแผนงานร่วมกัน โครงการโรงเรียนวิถีพุทธจึงจะสามารถดำเนินการไปจนสำเร็จตามเป้าหมายของโครงการได้

บ้าน เป็นแหล่งเรียนรู้แรก สำหรับการดำเนินชีวิต ซึ่งจะได้รับการถ่ายทอดทั้งในด้านของพฤติกรรมและทัศนคติต่างๆ จากรุ่นสู่รุ่น ให้เยาวชนหรือผู้เรียนได้รู้จักการใช้ชีวิตร่วมกันในครอบครัว เรียนรู้ภูมิปัญญาที่ได้จากบรรพบุรุษ เป็นต้นทุนที่แต่ละครอบครัวก็จะมีมาแตกต่างกันดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอจนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละครอบครัว (วิถีชีวิต)

วัด เป็นแหล่งเรียนรู้อีกแห่งหนึ่งที่มีความผูกพันกับคนไทย กับวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันมาตั้งแต่สมัยอดีตกาล ซึ่งมีระเบียบและพิธีการที่เป็นเอกลักษณ์ จนไม่สามารถที่จะแยกความสัมพันธ์กันระหว่างบ้านและวัดให้ออกจากกันได้ ด้วยการพึ่งพาอาศัยกันและส่งเสริมซึ่งกันและกันเสมอมา จนกลายเป็นวัฒนธรรมประจำของแต่ละท้องถิ่น (วิถีวัฒนธรรม)

โรงเรียน เป็นแหล่งเรียนรู้วิชาการต่างๆ เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนได้มีความรู้ในศาสตร์ต่างๆ อย่างเหมาะสมและควรจะเป็น โดยพื้นฐานโรงเรียนมีบทบาทในการให้ความรู้ในแขนงวิชาต่างๆ เพื่อการประกอบสัมมาอาชีพต่อไปในอนาคต นอกเหนือจากนี้ ยังช่วยสร้างการเรียนรู้ใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน เป็นการเรียนรู้ที่ไม่มีวันหมดสิ้น (วิถีการเรียนรู้)

ทั้ง ๓ องค์กรนี้ จึงมีบทบาทสำคัญที่จะเป็นแรงผลักดันและเกื้อหนุนให้โรงเรียนวิถีพุทธดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการร่วมมือกัน ประสานกำลังและความคิดที่จะถ่ายทอดความรู้หลักในการปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธศาสนา และนำคุณธรรมจริยธรรมกลับสู่สังคมปัจจุบันได้อย่างดียิ่ง โดยผ่านกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืน วงจรคุณภาพ (PDCA)

ในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้น แบ่งเป็น ๖ ด้านด้วยกัน และมีแนวทางในการบริหารจัดการดังนี้

๑) ด้านการบริหารจัดการ มีการประชุมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และให้ความร่วมมือในการบริหารงานร่วมกัน โดยพิจารณาจัดทำภารกิจให้ชัดเจน ครอบคลุมงานทั้งหมดและมีการกำหนดกลุ่มงานที่มีความสอดคล้องกัน เพื่อให้เกิดความคล่องตัว สร้างความพอใจให้เกิดขึ้นในการบริหารงานร่วมกัน และไม่ย่อท้อในการบริหารงานแม้ว่าจะพบกับปัญหาและอุปสรรคมากมาย แต่กลับมาคิด

ทบทวนอย่างมีสติและแก้ไขปัญหาและอุปสรรคนั้น ให้คลี่คลายได้ด้วยปัญญา จนสามารถบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ เหมือนกับหลักพุทธธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ ได้แก่ อิทธิบาท ๔ นั่นเอง

๒) ด้านกายภาพ มีการวางแผนมอบหมายหน้าที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกันการกำหนดกิจกรรมเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธ โดยการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการรู้จักบาปบุญคุณโทษ กิจกรรมเสียงตามสายภายในโรงเรียน โดยเน้นธรรมะให้แก่ผู้เรียน และตรวจสอบติดตามผลการดำเนินกิจกรรมตามแผนของโรงเรียน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ รวมถึงปรับปรุงกิจกรรมให้สอดคล้องกับการพัฒนาผู้เรียนตามหลักพุทธธรรม และในการจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน ยึดหลักสัปปายะ ๗ ประการ เกี่ยวกับความเหมาะสมในด้านต่างๆ เพื่อให้โรงเรียนมีสิ่งแวดล้อม (กายภาพ) เหมาะแก่การเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ

๓) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต โรงเรียนจัดให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการ ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมเพื่อจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติธรรมร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งบ้าน วัด โรงเรียน โดยสม่ำเสมอ สร้างแรงจูงใจในการยกย่องคนดี และให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มกิจกรรมที่เกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และมีการติดตามผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน พร้อมทั้งส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีความรู้จริงตามหลักของอริยสัจ ๔ เข้าใจปัญหา รู้สาเหตุความเป็นมา และมีวิธีการแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้อง

๔) ด้านการเรียนการสอน มีการวางแผนประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตลอดชีวิตตามหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยจัดให้นักเรียนได้เรียนธรรมศึกษา นั่งสมาธิก่อนการเรียนการสอน จัดหาพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมาสอนประจำในโรงเรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้วัฒนธรรมพื้นบ้านอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งติดตามการเรียนรู้ของผู้เรียนว่ามีประสิทธิผลเป็นอย่างไร เพื่อให้เกิดพฤติกรรมอันพึงประสงค์ รวมถึงให้มีการปรับปรุงสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป็นไปตามกระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา นั่นเอง

๕) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ บ้าน วัด โรงเรียนจะต้องประชุมประสานงานกันเพื่อให้การจัดกิจกรรมเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้เสนอแนวคิดในการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธร่วมกัน เพื่อสร้างค่านิยมที่ดีต่อกัน จัดให้มีการตั้งชมรมหรือชุมนุมพุทธสาสตร์ในการพัฒนาผู้เรียนโดยสม่ำเสมอ และติดตามกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ครูและบุคลากรของโรงเรียนร่วมสร้างบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ด้วยหลักพรหมวิหาร ๔ มีเมตตาและกรุณาต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความยินดีและคิดอคติใดๆ ต่อกัน ซึ่งจะเป็นแบบอย่างแก่ผู้เรียนด้วย

๖) ด้านการพัฒนาบุคลากร ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรของโรงเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง สามารถสร้างเทคนิคหรือวิพีการที่เหมาะสมที่จะถ่ายทอดหลักพุทธธรรมให้ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง รวมถึงการเป็นต้นแบบหรือแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนด้วย โดยผ่านกิจกรรมการปฏิบัติธรรมประจำเดือน การฟังบรรยายธรรมะจากผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญ การสนทนาปัญหาธรรม การสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างองค์กร (บ้าน วัด โรงเรียน) เป็นต้น เป็นการพัฒนาตนเองตามหลักภาวนา ๔ คือ มีความสมบูรณ์ทั้งทางกาย (กายภาวนา) ความประพฤติ (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตตภาวนา) และปัญญา (ปัญญาภาวนา)

ดังนั้น ความร่วมมือร่วมใจกัน จะเป็นเครื่องช่วยนำพาให้การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธประสบผลสำเร็จได้ โดยมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการในด้านต่างๆ ซึ่งได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านการพัฒนาบุคลากร ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ ให้เป็นไปตามหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมีผู้บริหาร ครู บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง และพระสงฆ์ เป็นผู้ขับเคลื่อนแผนงานหรือนโยบายร่วมกัน โครงการโรงเรียนวิถีพุทธก็จะสามารถดำเนินไปได้อย่างยั่งยืนถาวรต่อไป

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญและนำมาอภิปรายผล ดังนี้

๕.๒.๑ รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการ

จากการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการ พบว่า แนวทางสำหรับบริหารจัดการไปสู่ความสำเร็จนั้น ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักที่นำไปสู่ความสำเร็จไว้ คือ อิทธิบาทธรรม ได้แก่ **ฉันทะ** คือ การมีใจรักในสิ่งที่ทำ ใจที่รักอันเกิดจากความศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งที่ทำ จึงจะเกิดผลจริงตามควร **วิริยะ** คือ ความมุ่งมั่นทุ่มเท เป็นความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายและใจ ที่จะเรียนรู้และทำให้เข้าถึงแก่นแท้ของสิ่งนั้นเรื่องนั้น **จิตตะ** คือ ใจที่จดจ่อและรับผิดชอบ เมื่อมีใจที่จดจ่อแล้วก็จะเกิดความรอบคอบตาม ไม่ว่าจะเป็นการเรียนหรือการงานก็ตาม ทุกอย่างก็จะดีขึ้นไปเอง และ **วิมังสา** คือ การทบทวนในสิ่งที่ได้คิดได้ทำมา อันเกิดจากการมีใจรัก (ฉันทะ) แล้วทำด้วยความมุ่งมั่น (วิริยะ) อย่างใจจดใจจ่อและรับผิดชอบ (จิตตะ) โดยใช้วิจารณญาณอย่างรอบรู้และรอบคอบ จึงนำไปสู่การทบทวนตัวเองและทบทวนองค์กรหรือทบทวนขบวนการ ทบทวนในสิ่งที่ได้คิดสิ่งได้ทำผ่านมาว่าเกิดผลดีผลเสียอย่างไร เพื่อปรับปรุงปรับแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ มณกาญจน์ ทองใย[๑] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน” ผลการวิจัยพบว่า การกำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารอย่างชัดเจน สามารถปรับโครงสร้างขององค์กรให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารและคณะกรรมการสถานศึกษา คณะครู นักเรียน ผู้ปกครอง พระสงฆ์ องค์การทางราชการและองค์กรในชุมชน ร่วมกันรับผิดชอบในการดูแลเยาวชนให้ประพฤติตนเป็นคนดี ด้านกระบวนการดำเนินงาน มีการสรุปและรายงานผลการดำเนินงานตามโครงการอย่างสม่ำเสมอ ด้านผลสำเร็จที่คาดว่าจะได้รับ โดยการสร้างเยาวชนให้มีขันติ มีความอดทน อดกลั้น มีวิริยะอุตสาหะ รู้จักการให้และทำกิจกรรมต่างๆ เป็นหมู่คณะได้ รู้จักที่จะศึกษาสาเหตุ และสามารถแก้ไขปัญหาจากเหตุที่เกิดขึ้น ตามหลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาแก้ปัญหาในการบริหารงานได้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ

---

[๑]มณกาญจน์ ทองใย, “การพัฒนารูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๙).

พระครูนิวิฐศีลขันธ์ (ณรงค์ จิตวฑฺฒโน)[๒] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” ผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาส่วนมากเป็นหลักแห่งการพัฒนามนุษย์ โดยเฉพาะการพัฒนามนุษย์ให้พ้นจากบ่วงทุกข์ พระพุทธองค์ได้ทรงให้หลักอริยสัจ ๔ มาเป็นกรอบให้เกิดการแก้ไขปัญหาเชิงระบบ ขณะที่วิธีการหรือแนวทางนั้น พระพุทธองค์ได้ทรงให้หลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือมรรคมีองค์ ๘ มาเป็นเครื่องชี้นำทาง ทั้งนี้มรรคมีองค์ ๘ นั้น พระพุทธองค์ยังทรงย่อให้เหลือเพียง ๓ ส่วนสำคัญที่จะสนับสนุนเพื่อการพัฒนามนุษย์ ซึ่งก็คือ “หลักไตรสิกขา” หรือหลักที่ว่าด้วยแนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัติที่เรียกว่า “ศีล” การหมั่นทำให้จิตใจเกิดความใสบริสุทธิ์ สะอาด สงบนิ่งด้วยแนวทางแห่ง “สมาธิ” และสุดท้ายคือการเข้าถึงองค์ความรู้ที่ทำให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องและสมบูรณ์ เพื่อเป็นเครื่องมือในการฟันฝ่าทุกอุปสรรคปัญหาที่เรียกว่า “ปัญญา”

๕.๒.๒ รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกายภาพ

จากการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกายภาพ พบว่า การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม (กายภาพ) เพื่อให้รองรับกับแนวทางวิถีพุทธได้อย่างดี ควรยึดหลักของความเหมาะสม มีความพอดีและสะดวกครอบคลุมทุกๆ ด้าน ด้วยหลักสัปปายะ ๗ ซึ่งส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการประสานงานร่วมมือกับหน่วยงานหรือองค์กรอื่นๆ เพื่อการดำเนินการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บรรจง โสดาดี และคณะ[๓] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๑” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางพัฒนาด้านสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่ สำหรับสำนักปฏิบัติธรรมที่ยังไม่พร้อมด้านสภาพแวดล้อมและอาคารสิ่งปลูกสร้าง ควรปลูกต้นไม้เพิ่มเติม และอาคารสิ่งปลูกสร้างให้เป็นระเบียบเพียงพอต่อการดำเนินการ โดยรัฐกับคณะสงฆ์และคนในชุมชนให้ความร่วมมือกับสำนักปฏิบัติธรรมพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และควรมีการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัตนา อัตภูมิสุวรรณ์ และสมชาย เวชกรรม[๔] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาที่มีผลต่อทัศนคติในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษา หลักสูตรเตรียมวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ” พบว่า การจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา ควรจัดให้มีการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมภายในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการเสริมสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการติดตามข่าวสารข้อมูลการ

---

[๒] พระครูนิวิฐศีลขันธ์ (ณรงค์ จิตวฑฺฒโน), “รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

[๓] บรรจง โสดาดี และคณะ, “การศึกษาแนวทางพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๑”, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ข.

[๔] รัตนา อัตภูมิสุวรรณ์ และสมชาย เวชกรรม, “การจัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาที่มีผลต่อทัศนคติในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษา หลักสูตรเตรียมวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ”, **วารสารวิชาการศิลปะศาสตร์ประยุกต์**, (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๒) : ๕๔.

ประชาสัมพันธ์ทั่วไปของโรงเรียน และควรมีการวางแผนอย่างเป็นระบบในการนำเสนอรูปแบบการจัดสภาพแวดล้อมการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมภายในสถานศึกษาให้มีความหลากหลาย โดยเฉพาะรูปแบบที่สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ในการโต้ตอบกับผู้เรียนได้ และที่สำคัญสถานศึกษาควรสนับสนุนให้มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งสภาพแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการรับรู้และการเสดงพฤติกรรมให้กับเยาวชน เช่น การจัดระเบียบในการขึ้นลงบันได ให้เป็นทางเดินเดียวกัน การใช้ลิฟท์ร่วมกันอย่างมีวินัย เป็นต้น และยังสอดคล้องกับพระครูศรีรัตนธรรมวิเทศ (ปกานนท์ พิลาพันธ์)[๕] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในประเทศอังกฤษ” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในประเทศอังกฤษ ได้แก่ ๑) ด้านสถานที่ วัดต้องมีสัปปายะทั้ง ๗ (๑.ที่อยู่ เสนาสนะสัปปายะ ๒.โคจรคาม การเดินทางสะดวก ๓.การพูดคุย คือ ธัมมัสสวนสัปปายะ ๔.บุคคล คือ ปุคคลสัปปายะ ๕.โภชนะ คือ อาหารสัปปายะ ๖.ฤดู คือ อุตุสัปปายะ และ ๗.อิริยาบถ) ตามหลักสัปปายะ ๒) ด้านวิทยากร ควรเป็นรูปแบบวิทยากรมีความรู้ดี ตามหลักสัปปุริส-ธรรม ๗ คือ มีความประพฤติดี มีความสามารถดี รู้เหตุแห่งการเกิดของสุขหรือทุกข์ และผลที่จะเกิดจากเหตุ รู้จักตนเอง รู้จักประมาณ รู้จักกาลเทศะ รู้จักชุมชน และบุคคลที่เข้าไปเกี่ยวข้องแล้วนำกระบวนการพัฒนาเชิงระบบมาใช้ ๓) การบริหารจัดการที่ดี ต้องมีการประชุมปรึกษาหารือกันเนืองๆ และมีการวางแผนระยะสั้นและแผนระยะยาว ระยะ ๑ ปี ๕ ปี ๑๐ ปี ตามหลักอปริหานิยธรรม ๗

๕.๒.๓ รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต

จากการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต พบว่า กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิตนั้น มีวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม ก็เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีพื้นฐานวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีพุทธ เรียนรู้หลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้ โดยการปฏิบัติกิจกรรมที่ส่งเสริมกิจกรรมพื้นฐานวิถีพุทธเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยและซึมซับเป็นคตินำใจให้เข้าสู่หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระประวิทย์ สมสนุก และคณะ[๖] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๑” พบว่า การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ควรมีการจัดกิจกรรมให้นักเรียนและครูปฏิบัติอย่างต่อเนื่องตามหลักการทางพระพุทธศาสนา อีกทั้งครูควรสร้างความเข้าใจและตระหนักในความประพฤติให้มาก ตั้งแต่กาย วาจา ใจ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี ผู้บริหารและครูต้องร่วมกันอบรมให้นักเรียนมีจิตสำนึกในหน้าที่ของตนเอง ปลูกฝังให้นักเรียนมีระเบียบวินัย เช่น มา

---

[๕]พระครูศรีรัตนธรรมวิเทศ (ปกานนท์ พิลาพันธ์), “รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในประเทศอังกฤษ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

[๖]พระประวิทย์ สมสนุก, พระมหาวรวิทย์ ทาระพันธ์ และพระมหาสุพจน์ คนไว, “การศึกษาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๑”, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๙), หน้า ๑๐๔.

โรงเรียนให้ทันเข้าแถว รับประทานอาหารเสร็จแล้วต้องเก็บจานให้เรียบร้อย เป็นต้น นอกจากนั้น บ้านก็มีส่วนสำคัญในการสร้างกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิตให้กับเด็ก เพื่อไม่ให้เกิดเป็นปัญหาครอบครัว โดยการนำหลักธรรมมาฝึกฝนอบรมควบคู่กันไป ซึ่งสอดคล้องกับ พูนสุข มาศรังสรรค์[๗] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ” ผลการวิจัยพบว่า หัวใจสำคัญของการบูรณาการเชิงพุทธเพื่อใช้จัดการความรุนแรงในครอบครัวในงานนี้ คือ การเข้าไปจัดการกับฐานของใจในปัจเจก ด้วยการฝึกฝน บ่มเพาะจิตใจให้ตั้งมั่น แน่วแน่ มีสัมมาสมาธิในการปรับปรุงพัฒนาตนให้มีสัมมาทิฏฐิ มีสติสัมปชัญญะอยู่ในปัจจุบันขณะ ไม่ตกเป็นทาสของอารมณ์ร้ายต่างๆ โดยเริ่มจากการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบภายในจิตใจตนเอง ได้แก่ ตัณหา ทิฏฐิ มานะ เพื่อลด ละ เลิก ความยึดมั่นในตัวตน ความเห็นแก่ตัว ความตระหนี่ ความมักได้ และความไม่เห็นอกเห็นใจผู้อื่น อันเป็นสาเหตุแห่งความก้าวร้าวรุนแรงร่วมกับการพัฒนารูปแบบของการดำเนินชีวิตครอบครัวของปัจเจกให้เศรษฐกิจกับจิตใจไปด้วยกันในหลักแห่งความสันโดษ พอเพียงในทางสายกลางอันอุดมด้วยศีล สมาธิ และปัญญา (ไตรสิกขา) จากหลักพุทธธรรมต่างๆ ผสานกับการใช้แนวทางดีๆ ของตะวันตกและตะวันออก รวมถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเพื่อประโยชน์สูงสุด ปลอดภัยจากความขัดแย้งรุนแรงใดๆ เพราะเมื่อใจของปัจเจกสงบสันติสุขแล้ว ความวุ่นวาย ขัดแย้ง สับสน ไม่ลงรอยในรูปต่างๆ จากใครหรืออะไรก็ตาม ไม่อาจสร้างความกดดันในใจเขาให้ประทุเป็นความรุนแรงทางวาจาและทางกายได้อีก ที่สำคัญอีกสิ่งหนึ่งคือ สังคมโดยองค์รวมต้องร่วมสร้างค่านิยมในคุณค่าแท้มากกว่าคุณค่าเทียมในทุกสิ่งที่เกี่ยวพันกับการดำเนินชีวิตครอบครัว ทั้งทางตรงและทางอ้อม

๕.๒.๔ รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการเรียนการสอน

จากการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการเรียนการสอน พบว่า การเรียนการสอนในโรงเรียนวิถีพุทธนั้น เน้นการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เป็นการสอนที่ผู้เรียนต้องลงมือปฏิบัติสิ่งที่เรียนด้วยตนเองอย่างแท้จริง และใช้ปัญญารู้จักคิดพิจารณาฝึกฝน จนสามารถกำหนดรู้สามัญลักษณะ สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมทางกาย ทางวาจา ทางใจ และแยกแยะได้ว่าสิ่งใดดีสิ่งใดชั่ว จนสามารถกำหนดข้อควบคุมพฤติกรรมให้ผู้เรียน ส่วนในการปฏิบัตินักเรียนต้องปฏิบัติด้วยตนเอง มีความรู้รอบและรู้ลึกจากการรับข้อมูลแหล่งความรู้ภายนอกตัวผู้เรียน (ปรโตโฆสะ) ความรู้รอบและรู้ลึกจากการคิด กระบวนการทำงานของจิตภายในตัวผู้เรียน (โยนิโสมนสิการ) และความรู้รอบและรู้ลึกจากการลงมือปฏิบัติ (ภาวนามยปัญญา) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เสือ สัชชานนท์ และคณะ[๘] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา มีรูปแบบการพัฒนาที่ชัดเจนทั้งใน

---

[๗]พูนสุข มาศรังสรรค์, “การจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

[๘]เสือ สัชชานนท์ และคณะ, “การศึกษารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์”, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

ด้านลักษณะทางกายภาพ พฤติกรรม การพัฒนาจิตใจ และปัญญา คือ *รูปแบบของการพัฒนาจริยธรรมในขั้นศีล* พบว่า เป็นการพัฒนาพฤติกรรมทางกายและวาจา โดยใช้เครื่องมือในการฝึก คือ วินัย กฎหมาย กฎ กติกา ระเบียบ การพัฒนาจริยธรรมในขั้นศีลเป็นการสร้างฐานชีวิตให้แข็งแกร่ง คนมีศีลเป็นคนไม่มีโทษ เพราะประพฤติสุจริตทางกาย การฝึกการสื่อสารที่ดี การประกอบอาชีพที่ส่งผลให้การดำรงชีวิตมีความสุข *รูปแบบของการพัฒนาจริยธรรมในขั้นสมาธิ* พบว่า สมาธิเป็นเครื่องมือในการทำจิตใจให้หนักแน่น เป็นการรวมกระแสจิตเป็นหนึ่งเดียว ทำให้ใจแน่วแน่ในสิ่งเดียว มีคุณภาพและสมรรถภาพทางจิต ทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง สามารถควบคุมตนเองได้ดี ทำให้จิตนุ่มนวลควรแก่การงาน และจิตมีพลังมีคุณสมบัติความพร้อมในการปฏิบัติงาน *รูปแบบของพัฒนาจริยธรรมในขั้นปัญญา* เป็นการพัฒนาฝึกฝนศึกษาให้เข้าใจ มีความรู้ เกิดความเข้าใจในสรรพสิ่งตามความเป็นจริง เข้าใจตามความเกิดขึ้นของสิ่งนั้น พิจารณาสภาพปัญหาตามเหตุ ตามปัจจัยที่ส่งผลต่อกัน ยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น ใช้หลักความจริงแก้ปัญหาตามที่เกิดขึ้นจริง มีจิตใจเป็นอิสระจากสิ่งที่สัมพันธ์กับชีวิต ดำรงตนอยู่อย่างรู้เท่าทัน ใช้ปัญญาเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต เข้าใจจุดมุ่งหมายของชีวิต รู้จักวิธีที่จะนำชีวิตไปในทางที่ดี รู้จักสร้างระเบียบวินัยให้กับชีวิตและอยู่อย่างปลอดภัย ซึ่งการจัดการเรียนการสอน เป็นงานที่มีจุดมุ่งเน้นที่การพัฒนาตัวผู้เรียนให้มีพัฒนาการผ่านกระบวนการงานวิชาการ โดยมีความสอดคล้องกับ วิภา ทองหงำ[๙] ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย ๖ องค์ประกอบ คือ ๑) การประกันคุณภาพการศึกษา ๒) การพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของนักเรียน ๓) การนิเทศการศึกษา ๔) การแนะแนวศึกษา ๕) การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และ ๖) สื่อการเรียนการสอน ซึ่งองค์ประกอบทุกตัวมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบด้านการประกันคุณภาพการศึกษา โดยที่การพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของนักเรียน การนิเทศการศึกษา การแนะแนวการศึกษา การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และสื่อการเรียนการสอน มีความสัมพันธ์โดยตรงต่อการประกันคุณภาพการศึกษา และมีความสัมพันธ์โดยอ้อมกับการประกันคุณภาพการศึกษาโดยส่งผ่านการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของนักเรียน และยังสอดคล้องกับ ฉัตรชัย ธรรมครบุรี[๑๐] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาของโรงเรียนรางวัลพระราชทาน” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาของโรงเรียนรางวัลพระราชทาน มี ๓ ด้าน ประกอบด้วย ๑) การให้การศึกษา โรงเรียนได้มีการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา บูรณาการการเรียนรู้กับทุกสาระวิชา มีระบบการประกันคุณภาพภายใน ๒) การฝึกอบรม โรงเรียนได้ส่งเสริมกิจกรรมทักษะวิชาการ การประกวดโครงงาน จัดการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ๓) การพัฒนา โรงเรียนได้สนับสนุนพัฒนากิจกรรมต่างๆ มีการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา มี ๓ ด้าน ประกอบด้วย ๑) ศีล โรงเรียนได้ให้

---

[๙]วิภา ทองหงำ, “รูปแบบการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๔).

[๑๐]ฉัตรชัย ธรรมครบุรี, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาของโรงเรียนรางวัลพระราชทาน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

การฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม มีกิจกรรมส่งเสริมระเบียบวินัย และงานทั้ง ๔ ฝ่าย ถูกกำกับด้วยระเบียบทางราชการและจรรยาบรรณวิชาชีพครู ๒) สมาธิ โรงเรียนตระหนักในการพัฒนาการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระ มีการส่งเสริมทักษะวิชาการ ส่งเสริมการรักการอ่าน ๓) ปัญญา โรงเรียนได้ดำเนินการพัฒนาข้อมูลระบบสารสนเทศ พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา มี Best practice ของโรงเรียนและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ พร้อมกันนั้น ยังได้พัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่กันไปด้วย เริ่มต้นการปลูกฝังที่ดีจากครอบครัวเป็นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดร.สิน งามประโคน และคณะ[๑๑] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมแก่นิสิตนักศึกษาที่เด่นชัด คือ พ่อแม่ให้การอบรมสั่งสอน ช่วยชี้แนะพฤติกรรมของตนเป็นแบบอย่างที่ดีด้วย กลุ่มเพื่อนมีส่วนช่วยชักจูงใจให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ดี ควรมีการแนะนำต้นแบบที่ดี หรือแบบอย่างที่ดีแก่นิสิตนักศึกษา และควรจัดกิจกรรมให้มีการยกย่องส่งเสริมคนดี และว่ากล่าวตักเตือนให้นิสิตนักศึกษา ปรับปรุงพฤติกรรมที่บกพร่องและการจัดสภาพแวดล้อมสื่อ เพื่อส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา

๕.๒.๕ รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์

จากการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ พบว่า บรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ เป็นเรื่องที่ต้องทำควบคู่ไปกับการบริหารจัดการด้านกายภาพ ซึ่งมีความสอดคล้องกันอยู่มาก เพราะสิ่งแวดล้อมจะเป็นเหมือนตัวสร้างบรรยากาศ โดยเฉพาะผู้บริหาร ครู และบุคลากร ควรมีหลักในการบริหารจิตใจให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ที่ดีและเป็นแบบอย่างให้แก่ผู้เรียนได้ ได้แก่ หลักพรหมวิหารธรรม ซึ่งจะทำให้การปฏิสัมพันธ์ภายในโรงเรียนเต็มไปด้วยบรรยากาศของการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีน้ำใจต่อกันและอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุกัลยา สุเฌอ[๑๒] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาองค์ประกอบและการส่งเสริมพรหมวิหารสี่ของเด็กปฐมวัยด้วยรูปแบบการเรียนการสอนแบบ RACA” ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมพรหมวิหาร ๔ ในเด็กปฐมวัย ควรส่งเสริมทั้ง ๔ องค์ประกอบ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งเป็นธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาความมีน้ำใจความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมถึงความมีมนุษยสัมพันธ์ด้วย ทั้งนี้เนื่องจากถ้าทุกคนมีเมตตา กรุณา มุทิตา โดยมีอุเบกขากำกับอยู่ ก็จะมีน้ำใจช่วยเหลือส่งเสริมกันด้วยความสัมพันธ์อันดี พร้อมทั้งดำรงรักษาความเป็นธรรมในสังคม และความเข้มแข็งรับผิดชอบตัวตนไว้ได้ รวมทั้งดำรงรักษาสังคมเล็กในบ้าน สังคมสากลของมวลมนุษย์ ตลอดจนถึงการอภิบาลโลกด้วย โดยจะต้องเริ่มต้นจากการสอนให้

---

[๑๑]ดร. สิน งามประโคน และคณะ, “การศึกษาคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล”, **รายงานการวิจัย**, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ก – ค.

[๑๒]สุกัลยา สุเฌอ, “การศึกษาองค์ประกอบและการส่งเสริมพรหมวิหารสี่ของเด็กปฐมวัยด้วยรูปแบบการเรียนการสอนแบบ RACA”, **วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**, ปีที่ ๒๓, ฉบับที่ ๒, (กุมภาพันธ์ - พฤษภาคม ๒๕๕๕) : ๑๐๐.

ผู้เรียนยอมรับและเปิดใจกับการเรียนรู้หลักธรรม และยังสอดคล้องกับ ประทีป พืชทองหลาง[๑๓] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการปรึกษาเชิงพุทธตามหลักกัลยาณมิตร” ผลการวิจัยพบว่า กัลยาณมิตร คือ ผู้เป็นต้นแบบแห่งความดีงามทั้งในด้านกายกรรม วจีกรรมและมโนกรรม มีกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริตเป็นผู้มีคุณสมบัติพร้อมแห่งการแนะนำประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น กัลยาณมิตรเป็นปัจจัยเบื้องต้นแห่งการพัฒนาชีวิตในทุกๆ ระดับ โดยมีพุทธพจน์ยืนยันอย่างหนักแน่นถึงความสำคัญของกัลยาณมิตรในการตั้งอยู่ในกุศลธรรม ตลอดถึงเป็นเหตุปัจจัยแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งเป็นวิถีทางอันประเสริฐในพุทธศาสนา

โดยมีรูปแบบการปรึกษาเชิงพุทธตามหลักกัลยาณมิตร (KALYANAMITRA Model) มีกระบวนการปรึกษา ๔ ขั้นตอน (๔ ส) ได้แก่ ๑) สร้างศรัทธา (Faith Development) ๒) สนทนาเปิดใจ (Mental Development) ๓) เสริมธรรมเสริมปัญญา (Wisdom Development) ๔) แสวงหาสันติ (Peace Development) ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลยุทธ์ที่ปลูกฝังจากภายในจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วีรชัย อนันต์เธียร[๑๔] ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมสำหรับเยาวชนไทย” ผลการวิจัยพบว่า วิธีการนำหลักธรรมมาใช้กับเยาวชน ทำได้ใน ๒ มิติ คือ การประยุกต์วิธีการสอนหลักธรรม เช่น การเปิดใจเยาวชน กิจกรรมนอกหลักสูตร การเข้าค่ายต่างๆ เป็นต้น และการขัดเกลาจิตใจ เช่น การทำให้เยาวชนมีโอกาสเข้าใกล้ศาสนา การสร้างสำนึกที่ดีให้กับเยาวชน เป็นต้น และมีกลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้หลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับเยาวชน ได้แก่ หลักเบญจศีล อริยสัจ ๔ มรรค พรหมวิหาร ๔ เป็นต้น ประกอบด้วย ๑) กลยุทธ์ด้านการอยู่ร่วมกับเพื่อนๆ และบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างสงบสุข ๒) กลยุทธ์ด้านการสร้างเสริมจิตสำนึกด้านจริยธรรมของเยาวชนและค่านิยมที่ถูกต้อง ๓) กลยุทธ์ด้านการปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรมและกฎกติกาของสังคม และแผนกลยุทธ์ด้านการสั่งสอนให้มีแนวคิดในการดำเนินชีวิตที่ดี

๕.๒.๖ รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการพัฒนาบุคลากร

จากการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการพัฒนาบุคลากร พบว่า การพัฒนาครูและบุคลากรของโรงเรียนมีความสำคัญมาก เพราะบุคลากรของโรงเรียนจะเป็นแบบอย่างที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดสำหรับผู้เรียนเอง หลักภาวนา ๔ เป็นหลักในการพัฒนาที่มีความเหมาะสม เพราะยังสามารถนำมาพัฒนาตัวผู้เรียนเองด้วย จากการเรียนรู้จากครูและบุคลากรของโรงเรียนทุกๆ คน ด้วยการพัฒนากาย (กายภาวนา) ให้มีความสมบูรณ์แข็งแรง พัฒนาความประพฤติ มีระเบียบวินัยในตนเอง (ศีลภาวนา) พัฒนาทางด้านสังคม รู้จักการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น (จิตตภาวนา) และพัฒนาปัญญา การคิดตริตรองอย่างมีเหตุผล

---

[๑๓] ประทีป พืชทองหลาง, “รูปแบบการปรึกษาเชิงพุทธตามหลักกัลยาณมิตร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

[๑๔] วีรชัย อนันต์เธียร, “กลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมสำหรับเยาวชนไทย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

(ปัญญาภาวนา) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เฉลิมเกียรติ สง่าศรี[๑๕] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบุคลากรครูด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแบบบูรณาการ โรงเรียนบ้านแก่นทราย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต ๑” พบว่า การพัฒนาบุคลากรครูด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแบบบูรณาการ เมื่อดำเนินการครบทุกกิจกรรมแล้ว ทำให้ครูมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแบบบูรณาการ และสามารถเขียนแผนการสอนได้ จัดกิจกรรมการสอนได้ดีขึ้น ทำให้สามารถแก้ปัญหาข้อบกพร่องการสอนของครู เปลี่ยนพฤติกรรมที่ครูเน้นการบรรยายมาเป็นครูขยายการเรียนรู้ เป็นการแนะนำ ช่วยเหลือ ผู้เรียนได้คิดและแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ตามความสนใจและความถนัด ส่งผลให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในการส่งเสริมให้มีการพัฒนาบุคลากรนั้น จำเป็นที่จะต้องสร้างความเข้าใจในการพัฒนาให้บุคลากรเกิดความศรัทธาและกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อนวัช ยาวิชัย และสุนัดตา สัตตวัตรกุล[๑๖] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบุคลากรเพื่อรองรับการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เพื่อมุ่งสู่ประชาคมอาเซียน” พบว่า บุคลากรต้องการฝึกอบรมในด้านต่างๆ เพื่อปรับปรุงตนเองให้มีความรู้ ทักษะ และมีความสามารถในการปฏิบัติงานที่ตนรับผิดชอบอย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาประสิทธิภาพในการทำงานของตนเองให้เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากการฝึกอบรมเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องนำมาใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีศักยภาพ อีกทั้งเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างให้บุคคล เกิดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและทัศนคติต่อการดำเนินกิจกรรมใดๆ ได้อย่างมีคุณค่าและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านการบริหารจัดการ ด้านวิชาการ ด้านกิจกรรม การที่จะทำให้คนเรามีความรู้ ความเข้าใจ หรือเกิดทักษะในสิ่งหนึ่งสิ่งใดมากยิ่งขึ้น การฝึกอบรมนับว่าเป็นกระบวนการที่มีความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากรหรือพัฒนาองค์กรให้เกิดประสิทธิภาพได้เป็นอย่างดี

๕.๒.๗ รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จะต้องได้รับความร่วมมือจากองค์การทั้งสาม ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) เป็นองค์กรหลักที่คอยให้การสนับสนุนค้ำจุน ร่วมปรึกหาหารือ กำหนดแผนงานร่วมกัน โครงการโรงเรียนวิถีพุทธจึงจะสามารถดำเนินการไปจนสำเร็จตามเป้าหมายของโครงการได้ เพราะบ้าน เป็นแหล่งเรียนรู้แรก สำหรับการดำเนินชีวิต ซึ่งจะได้รับการถ่ายทอดทั้งในด้านของพฤติกรรมและทัศนคติต่างๆ จากรุ่นสู่รุ่น ให้เยาวชนหรือผู้เรียนได้รู้จักการใช้ชีวิตร่วมกันในครอบครัว เรียนรู้ภูมิปัญญาที่ได้จากบรรพบุรุษ เป็นต้นทุนที่แต่ละครอบครัวก็จะมีมาแตกต่างกัน ดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอจนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละครอบครัว (วิถีชีวิต) และวัด เป็นแหล่งเรียนรู้อีกแห่งหนึ่งที่มีความผูกพันกับคนไทย กับวิถี

---

[๑๕]เฉลิมเกียรติ สง่าศรี, “การพัฒนาบุคลากรครูด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแบบบูรณาการ โรงเรียนบ้านแก่นทราย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต ๑”, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๙), หน้า ๗๙.

[๑๖]อนวัช ยาวิชัย และสุนัดตา สัตตวัตรกุล, “การพัฒนาบุคลากรเพื่อรองรับการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เพื่อมุ่งสู่ประชาคมอาเซียน”, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๖), หน้า ๙๘ – ๙๙.

การดำเนินชีวิตประจำวันมาตั้งแต่สมัยอดีตกาล ซึ่งมีระเบียบและพิธีการที่เป็นเอกลักษณ์ จนไม่สามารถที่จะแยกความสัมพันธ์กันระหว่างบ้านและวัดให้ออกจากกันได้ ด้วยการพึ่งพาอาศัยกันและส่งเสริมซึ่งกันและกันเสมอมา จนกลายเป็นวัฒนธรรมประจำของแต่ละท้องถิ่น (วิถีวัฒนธรรม) อีกทั้งโรงเรียน เป็นแหล่งเรียนรู้วิชาการต่างๆ เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนได้มีความรู้ในศาสตร์ต่างๆ อย่างเหมาะสมและควรจะเป็น โดยพื้นฐานโรงเรียนมีบทบาทในการให้ความรู้ในแขนงวิชาต่างๆ เพื่อการประกอบสัมมาอาชีพต่อไปในอนาคต นอกเหนือจากนี้ ยังช่วยสร้างการเรียนรู้ใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน เป็นการเรียนรู้ที่ไม่มีวันหมดสิ้น (วิถีการเรียนรู้)

บ้าน วัด โรงเรียน จึงมีบทบาทสำคัญที่จะเป็นแรงผลักดันและเกื้อหนุนให้โรงเรียนวิถีพุทธดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการร่วมมือกัน ประสานกำลังและความคิดที่จะถ่ายทอดความรู้ หลักในการปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธศาสนา และนำคุณธรรมจริยธรรมกลับสู่สังคมปัจจุบันได้อย่างดียิ่ง โดยผ่านกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืน วงจรคุณภาพ (PDCA) ในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านการพัฒนาบุคลากร ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย และคณะ[๑๗] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ : ศึกษากรณี โรงเรียนวิถีพุทธ ๑๐ เขตพื้นที่ศึกษา” ผลการวิจัยพบว่า การจัดการศึกษาตามวิถีพุทธให้แก่สถานศึกษาในแต่ละโรงเรียน ควรมีรูปแบบที่เป็นไปในแนวเดียวกัน มาตรฐานเดียวกันและเสมอภาคกัน จะต้องจัดการโดยทุกฝ่ายทั้งชุมชน ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ผู้บริหาร นักเรียนและผู้บริหารในพื้นที่ และการจัดสรรทรัพยากรให้ทั่วถึงเกิดประโยชน์แก่ทั้งโรงเรียน และผู้เรียนต้องได้รับความร่วมมือในการเข้าร่วมการจัดสรร และการกำหนดแนวทางการบริหาร มาตรฐานศึกษาและการจัดการเรียนรู้โดยผู้บริหารการศึกษาระดับชาติ ระดับท้องถิ่นหรือพื้นฐานและระดับโรงเรียนร่วมกัน เพื่อให้เกิดโรงเรียนวิถีพุทธตามความต้องการของสังคม พร้อมทั้งจะต้องมีกำหนดกลยุทธ์เพื่อบริหารความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัยวัฒน์ อุทัยแสน[๑๘] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การบริหารความปลอดภัยสถานศึกษา” ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์การบริหารความปลอดภัยสถานศึกษา ประกอบด้วย ๑) การกำหนดแนวทางปฏิบัติเพื่อความปลอดภัย ๒) การบริหารความเสี่ยง ๓) การกำหนดแผนและมาตรฐานความปลอดภัย ๔) การประเมินความปลอดภัย ๕) นโยบายด้านความปลอดภัย และ ๖) การป้องกันความเสียหาย ทั้งนี้ มุ่งเน้นเพื่อผลประโยชน์ของผู้เรียนโดยตรง และเพื่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพทั้งทางด้านวิชาการและคุณธรรมจริยธรรมควบคู่กันไป การบริหารจัดการศึกษาจึงจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการ ที่กล่าวไว้ในงานวิจัยของ สิริมา หมอนไหม[๑๙] ได้

---

[๑๗]สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย และคณะ, “การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ : ศึกษากรณี โรงเรียนวิถีพุทธ ๑๐ เขตพื้นที่ศึกษา”, **รายงานการวิจัย**, (คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ก – ข.

[๑๘]ชัยวัฒน์ อุทัยแสน, “กลยุทธ์การบริหารความปลอดภัยสถานศึกษา”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๕).

[๑๙]สิริมา หมอนไหม, “การบริหารจัดการศึกษาเพื่อสิทธิเด็กในโรงเรียนมัธยมศึกษาตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๔).

ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการศึกษาเพื่อสิทธิเด็กในโรงเรียนมัธยมศึกษาตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ” ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบการบริหารจัดการศึกษาเพื่อสิทธิเด็กในโรงเรียนมัธยมศึกษา มี ๗ องค์ประกอบ คือ ๑) การพัฒนาผู้เรียน ๒) การดูแลช่วยเหลือนักเรียน ๓) การจัดสภาพแวดล้อม ๔) การเสริมสร้างความปลอดภัย ๕) การมีส่วนร่วม ๖) การวางแผน และ ๗) การส่งเสริมสุขภาพ

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยขอเสนอแนะไว้ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นเรื่องที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียน ผู้นำชุมชน คณะสงฆ์ และองค์กรภาครัฐ จะต้องมีความตระหนักและร่วมมือกันอย่างจริงจัง ในการกำหนดนโยบายและแผนงานต่างๆ ร่วมกัน จึงจะสามารถประสบผลสัมฤทธิ์ได้

๒. การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ที่มุ่งหวังความสำเร็จอย่างยั่งยืน ควรที่จะต้องประสานและแลกเปลี่ยนข้อมูลหรือข้อค้นพบ ระหว่างโรงเรียนวิถีพุทธด้วยกัน เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๓. การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ควรมีการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ สร้างความตื่นตัวในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งทางด้านวิชาการและคุณธรรมจริยธรรมอย่างยั่งยืนต่อไป

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

ในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธให้ประสบความสำเร็จ และเกิดประสิทธิผลทั้งในส่วนที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ อัตลักษณ์ของโรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจน และส่วนที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรม และประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข จะต้องอาศัยความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของหลายๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ประสานความร่วมมือระหว่างกันและกัน กำหนดเป็นแผนหรือแนวทางในการดำเนินงานที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้นต่อไป ดังเช่น

๑. บ้าน วัด โรงเรียน จะต้องประสานความร่วมมือและปรึกษาหารือในการกำหนดแผนงานหรือนโยบายที่ชัดเจน เพื่อการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธอย่างถูกต้อง

๒. บ้าน วัด โรงเรียน ร่วมกันดำเนินการตามขั้นตอนการบริหารจัดการวงจรคุณภาพ (PDCA)

๓. บ้าน วัด โรงเรียน ร่วมกันกำหนดแผนระดมทุนปัจจัยในการปรับปรุงสถานที่และจัดสร้างห้องพุทธธรรม รวมถึงสิ่งแวดล้อมภายในและภายนอกโรงเรียน

๔. ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ควรตระหนักถึงความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามแนววิถีพุทธ

๕. ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ควรสร้างความเข้าใจในการวิถีชีวิตและวัฒนธรรมแบบวิถีพุทธร่วมกัน

๖. บ้าน วัด โรงเรียน บูรณาการหลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ

๗. บ้าน วัด โรงเรียน จะต้องประสานงานแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน และติดตามและประเมินผล เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาต่อไป

๘. หลักสูตรการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ในทุกๆ สาระการเรียนรู้ จะต้องให้มีความสอดคล้องกับวิถีพุทธ

๙. ผู้บริหาร ครู และบุคลากรของโรงเรียน จะต้องเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ที่ดี

๑๐. ควรดำเนินโครงการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมอย่างแท้จริง และเทคนิคการถ่ายทอดหลักพุทธธรรม เพื่อให้เกิดการนำไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน

๑๑. จะต้องมีการมอบหมายหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างชัดเจน เพื่อให้บุคลากรทุกคนได้มีส่วนร่วม

๑๒. จัดการประชุมเพื่อวางแผนกำหนดนโยบายอย่างสม่ำเสมอ

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีการศึกษารูปแบบการตรวจสอบประเมินผลการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธเพื่อความชัดเจนในการนำไปใช้

๒. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิผลของการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อเป็นต้นแบบในเชิงการวิจัยเพื่อการพัฒนา เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ที่เป็นรูปธรรมในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดอื่นๆ

๓. ควรมีการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือกุศโลบายของคนท้องถิ่นในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ว่ามีส่วนสัมพันธ์หรือสนับสนุนกันและกันอย่างไร

๔. ควรมีการศึกษาในประเด็นอื่นๆ เช่น อัตลักษณ์ของโรงเรียนวิถีพุทธ มีส่วนในการพัฒนาการบริการจัดการโรงเรียนวิถีพุทธอย่างยั่งยืนได้หรือไม่ เป็นต้น

๕. ควรมีการศึกษาโดยการนำหลักการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ จะทำให้เกิดประสิทธิภาพมากน้อย อย่างไร

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี – ไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกำ ๒๕๐๐**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด ๙๑ เล่ม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา. **พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนอะไร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐.

กรมวิชาการ. **การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ๒๕๔๔**. กรุงเทพมหานคร : คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๖.

_____. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ พ.ศ, ๒๕๔๕ – ๒๕๔๙**. กรุงเทพมหานคร : สยามสปอร์ต, ๒๕๔๖.

กรมสามัญศึกษา. **การพัฒนาองค์การและทักษะการสร้างความคิดด้านการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๔๐.

กระทรวงศึกษาธิการ. **ชุดฝึกอบรมหลักสูตรการจัดอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร**. กรุงเทพมหานคร : ค่ายพุทธบุตร, ๒๕๔๖.

_____. **ชุดฝึกอบรมหลักสูตรการจัดอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร**. กรุงเทพมหานคร : ค่ายพุทธบุตร, ๒๕๔๖.

_____. **ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๔๗.

_____. **แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : อุษาการพิมพ์, ๒๕๔๗.

_____. **แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๖.

ก่องแก้ว เจริญอักษร. **ความรู้เรื่องธรรมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

ชนาธิป พรกุล. **รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

ชัยวัฒน์ บุณฑริก. **เอกสารประกอบการเรียนการสอนวิชาการบริหารทรัพยากรทางการศึกษา**. อุบลราชธานี : สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๕.

ณัฏฐพันธ์ เขจรนันทน์ และคณะ. **กลยุทธ์การสร้างองค์การคุณภาพ**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมกมล การพิมพ์, ๒๕๔๖.

ทิศนา แขมณี. **รูปแบบการเรียนการสอน : ทางเลือกที่หลากหลาย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

นพพงษ์ บุญจิตราดุล. **หลักการบริหารการศึกษาทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

บรรเจอดพร รัตนพันธ์. **สรุปการประชุมปฏิบัติการ เรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๔๗.

ประกอบ กรรณสูตร. **สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์.** พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒.

ประภาภัทร นิยม และคนอื่นๆ. **ผู้บริหาร Coaching Team โรงเรียนวิถีพุทธ การสร้างความรู้ใหม่ด้วยใจใคร่ครวญ**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโรงเรียนรุ่งอรุณ, ๒๕๕๑.

พนิจดา วีระชาติ. **การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๒

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **บ ว ร กับการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธและอนาคตของสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๔๗

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **โรงเรียนวิถีพุทธ ปฏิรูปการศึกษาอย่างบูรณาการ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๔๗

_____. **วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศยาม, ๒๕๔๖

_____. **สู่การศึกษาแนวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อุษาการพิมพ์, ๒๕๔๗.

_____. **โรงเรียนวิถีพุทธ ปฏิรูปการศึกษาอย่างบูรณาการ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๔๗.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : ออนป้า, ๒๕๔๘.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์ พริ้นเตอร์ แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘.

_____. **รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : ออนป้า, ๒๕๔๘.

พุทธทาสภิกขุ. **ธรรมคือสิ่งทำโลกให้งดงาม**. กรุงเทพมหานคร : ไพลินบุ๊คเน็ท, ๒๕๔๙.

โพธิ์สวัสดิ์ แสงสว่าง. **การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับครูและผู้บริหารโรงเรียน**. กรุงเทพมหานคร : คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕.

ภารดี อนันต์นาวี. **หลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. ชลบุรี : มนตรี, ๒๕๕๒.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **โรงเรียนวิถีพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ, ๒๕๕๔ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔**. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖.

ศิริพงษ์ เศาภายน. **หลักและกระบวนการบริหารการศึกษา : ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร : บุ๊คพอยท์, ๒๕๕๒.

ศุภชัย อาชีวระงับโรค. **Practical PDCA แก้ปัญหาและปรับปรุงงานเพื่อความสำเร็จ**. กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยุเคชั่น, ๒๕๔๗.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก. **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑.

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ). **วิถีพุทธ**. ม.ป.ท. : ม.ป.พ., ๒๕๔๗.

สุมน อมรวิวัฒน์. **หลักบูรณาการทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔.

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. **ชุดฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการบริหาร เล่ม ๕**. กรุงเทพมหานคร : คัมปาย อิมเมจจิง, ๒๕๔๑.

_____. **เอกสารประกอบการอบรมหลักสูตรฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษา คู่มือปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๐.

_____. **เอกสารประกอบการศึกษาด้วยตนเอง หลักสูตรผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษา**. สำนักพัฒนาระบบบริหาร : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕.

_____. **เอกสารประกอบการอบรมหลักสูตรฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษา คู่มือปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๐ ข.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **คู่มือการจัดทำรายงานการประเมินตนเองของโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๕๑.

_____. **แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : อุษาการพิมพ์, ๒๕๔๗.

_____. **รูปแบบการจัดการศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๔๖.

_____. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ, ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๔๕.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. **พัฒนาชนบทไทย**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนพับลิชชิ่ง, ๒๕๔๖.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **แนวทางการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ, ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดีการพิมพ์, ๒๕๔๒.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. **ชุดฝึกอบรมหลักสูตรการจัดฝึกอบรมคุณธรรม ๒ คืน ๓ วัน "ค่ายพุทธบุตร-ค่ายพุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดีการพิมพ์, ๒๕๔๖.

สำนักพัฒนานวัตกรรมการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. **ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๗.

_____. **แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๘.

สุภางค์ จันทวานิช. **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

สุวรีย์ สิริโภคาภิรมย์. **การวิจัยทางการศึกษา**. ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖.

สุวัฒน์ เงินฉ่ำ. **การบริหารเขตพื้นที่การศึกษา : เพื่อคุณภาพการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, ๒๕๔๕.

อดิศัย โพธารามิก. **ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๔๗.

อาภรณ์ ใจเที่ยง. **หลักการสอน (ฉบับปรับปรุง)**. กรุงเทพมหานคร : โอ เอส พริ้นติ้งเฮาส์, ๒๕๔๖.

อารี พันธ์มณี. **จิตวิทยาสร้างสรรค์การเรียนการสอน**. กรุงเทพมหานคร : ใยไหมแอดดูเคท, ๒๕๔๖.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

ฉัตรชัย ธรรมครบุรี. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาของโรงเรียนรางวัลพระราชทาน. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

เฉลิมเกียรติ สง่าศรี. การพัฒนาบุคลากรครูด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแบบบูรณาการ โรงเรียนบ้านแก่นทราย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต ๑. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๙.

เฉลียว รอดเขียว และคณะ. การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในชุมชนตลาดวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก. **รายงานการวิจัย**. คณะพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

ชัยวัฒน์ อุทัยแสน. กลยุทธ์การบริหารความปลอดภัยสถานศึกษา. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๕.

ดวงใจ ช่วยตระกูล. การบริหารความเสี่ยงในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๑.

ตวงเพชร สมศรี. วิธีการพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการตำรวจเชิงพุทธบูรณาการ. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

ทองแดง มณีพงษ์. บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนตามทัศนะของครูและผู้บริหารในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. อุบลราชธานี : สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๓.

ธนู ศรีทอง และคณะ. การศึกษาแนวทางพัฒนาสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๑. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

บรรจง โสดาดี และคณะ. การศึกษาแนวทางพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๑. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

บุญส่ง หาญพานิช. การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

เบญจพร แก้วมีศรี. การนำเสนอรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของผู้บริหารวิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ประทีป พืชทองหลาง. รูปแบบการปรึกษาเชิงพุทธตามหลักกับยาณมิตร. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

ประเสริฐ จรรยาสุภาพ. การพัฒนารูปแบบการกำหนดขนาดโรงเรียนที่เหมาะสมเชิงเศรษฐกิจของโรงเรียนมัธยมศึกษา. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

ประหยัด หลักรัตน์. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนตามความคิดเห็นของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัดอุบลราชธานี. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๘.

พระครูนิวิฐศีลขันธ์ (ณรงค์ จิตวฑฺโน). รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระครูศรีรัตนธรรมวิเทศ (ปกานนท์ พิลาพันธ์). รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในประเทศอังกฤษ. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระประวิทย์ สมสนุก, พระมหาวรวิทย์ ทาระพันธ์ และพระมหาสุพจน์ คนไว. การศึกษาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๑. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๙.

พระปลัดสมบัติ จิติญาโณ. การจัดการความรู้ตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนจังหวัดนครสวรรค์. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระเมธีธรรมาลังการ และคณะ. การใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา แพร่ เขต ๑. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พูนสุข มาศรังสรรค์. การจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

มณกาญจน์ ทองใย. การพัฒนารูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๙.

แม่ชีเณรัชฌา ศักดิ์ศิริสัมพันธ์. พุทธวิธีบริหารเพื่อการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม" , **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ. การพัฒนารูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. **วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๘.

วราภรณ์ ผ่องสุวรรณ. การพัฒนารูปแบบการสร้างความรู้ร่วมกันด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยใช้คอมพิวเตอร์สนับสนุนการเรียนรู้กัน เพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้เป็นทีมของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ สถาบันอุดมศึกษา. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

วัลลภา จันทร์เพ็ญ. การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรม ของนักศึกษาช่างอุตสาหกรรมตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

วิภา ทองหงำ. รูปแบบการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๔.

วีรชัย อนันต์เธียร. กลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมสำหรับเยาวชนไทย. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

วีระ หงส์ทวี. การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎ์ ๒ จังหวัดฉะเชิงเทรา. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๕.

สมุทร ชำนาญ. การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน. **วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๖.

สวัสดิ์ เพชรบูรณ์. การพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสังเวช สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๑. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐.

สิน งามประโคน, ดร. และคณะ. การศึกษาคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

สิริมา หมอนไหม. การบริหารจัดการศึกษาเพื่อสิทธิเด็กในโรงเรียนมัธยมศึกษาตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๔.

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย และคณะ. การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ : ศึกษากรณี โรงเรียนวิถีพุทธ ๑๐ เขตพื้นที่ศึกษา. **รายงานการวิจัย**. คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

สุมณฑา แก่นกูล. การศึกษาจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอพะโต๊ะ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชุมพร. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๔.

เสือ สัชชานนท์ และคณะ. การศึกษารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

โสธรารักษ์ ชุนรักญาติ. การศึกษาการดำเนินงานการจัดหลักสูตรของโรงเรียนวิถีพุทธ. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

อนวัช ยาวิชัย และสุนัดตา สัตตวัตรกุล. การพัฒนาบุคลากรเพื่อรองรับการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เพื่อมุ่งสู่ประชาคมอาเซียน. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๖.

(๓) วารสาร/บทความ :

เต็มใจ ศรีนวล. “โรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนแห่งความหวังของสังคมไทย”. **วารสารข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา**. ปีที่ ๒๔. มกราคม ๒๕๔๗ : ๑๔.

ประพัฒน์พงศ์ เสนาฤทธิ์. “หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานจะเด็กไทยเรียนมากน้อย”. **มติชน**. ปีที่ ๑๕. ธันวาคม ๒๕๔๗ : ๓๐.

พระมหาพงษ์นรินทร์ จิตวโส. “เด็กพันธุ์ใหม่ ละอายทำดี วิกฤติการศึกษาไทยในยุคดิจิทัล”. **เนชั่นสุดสัปดาห์**. ปีที่ ๑๒. ตุลาคม ๒๕๔๖ : ๑๕.

รัตนา อัตภูมิสุวรรณ์ และ สมชาย เวชกรรม. “การจัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาที่มีผลต่อทัศนคติในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษา หลักสูตรเตรียมวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ”. **วารสารวิชาการศิลปศาสตร์ประยุกต์**. มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๒ : ๕๔.

วิจักษณ์ พานิช. “เลิกถือพุทธสู่วิถีพุทธ”. **มติชนสุดสัปดาห์**. ปีที่ ๒๕. ฉบับที่ ๒. พฤศจิกายน ๒๕๔๙ : ๙.

วิวัฒน์ ใจเที่ยง. “แนวทางสู่การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ”. **ครุสาร**. ปีที่ ๓. ฉบับที่ ๔. มีนาคม ๒๕๔๔ : ๙.

สรรพพร แดงสกุล. “การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับครู”. **ประชาศึกษา**. ปีที่ ๕๒. ฉบับที่ ๓. กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕ : ๒๘ – ๓๐.

สารัช บุญเมืองแสน. “ความร่วมมือระหว่างบ้านกับโรงเรียน”. **วิชาการ**. ปีที่ ๔. ฉบับที่ ๙. กันยายน ๒๕๔๔ : ๔๔.

สุกัลยา สุเฌอ. “การศึกษาองค์ประกอบและการส่งเสริมพรหมวิหารสี่ของเด็กปฐมวัยด้วยรูปแบบการเรียนการสอนแบบ RACA”. **วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**. ปีที่ ๒๓. ฉบับที่ ๒. กุมภาพันธ์ - พฤษภาคม ๒๕๕๕ : ๑๐๐.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

ชวลิต พลราษฎร์. **แนวทางการบริหารจัดการโรงเรียน**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://mtk.ac.th/person/chawalit/pawat/mang.html. [๔ ธันวาคม ๒๕๕๗].

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **อัตลักษณ์ ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.vitheebuddha.com/main.php?url=about&code=04. [๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๗].

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. **การบริหารจัดการ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : **ผิดพลาด! การอ้างอิงการเชื่อมโยงหลายมิติไม่ถูกต้อง** [๑๐ ธันวา คม ๒๕๕๗].

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา. **ข้อมูลพื้นฐานทางการศึกษา ปี ๒๕๕๗**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.ayutthaya2.go.th/index.php?option=com_content&view= article&id=136]. [๑ สิงหาคม ๒๕๕๗].

๒. ภาษาอังกฤษ

Bardo, J. W. and Hardman, J. J.. **Urban Sociology : A Systematic Introduction**. USA : F. F. Peacock, 1982.

Brown, W. B. & Moboberg, D. J.. **Organization Theory and Management : A Macro Approach**. New York : John Wiley and Sons, 1980.

Campbell, R. F. and others. **Administrative Behavior In Education**. New York : McGraw Hill, 1972.

_____. Corbally E. Jr. John and Ramseyer. **Introduction to Education Administration**. 5th ed. Boston : Allyn and Bacon, 1973.

Cronbach, Lee J.. **Essentials of Psychological Testing**. 4th ed.. New York : Harper & Row, 1971.

Daft, R. L.. **Management**. 3rd ed. Fort Worth : the Dryden Press, 1994.

Dale, Ernest. **Management : Theory and Practice**. New York : McGraw-Hill, 1973.

_____. **Management : Theory and Practice**. Tokyo : McGraw-Hill Kogakusha, 1978.

Dejon, Wiliam L.. **Principles and Management : Text & Cases**. California : The Benjamin Cummings, 1987.

Fayol, Henri. **General and Industrial Management**. London : Pittman & Sons, 1964.

Gulick, L. and Urwick, J.. **Papers on the Science of Administration**. New York : Institute of Public Administration, 1973.

Henchey, S. P. and others. **The Elementary School Principal Ship**. New York : Dodd Mesd, 1970.

Hutchinson, Jonh G.. **Organization : Theory and Classical Concepts**. New York : McGraw-Hill, 1967.

Jacobson, Paul B. and others. **The Effective School Principle**. New York : Prentice-Hall, 1965.

Keeves, J. P.. **Educational Research Methodology and Measurement : An International**. Handbook Oxford : Pergaman Press, 1988.

Koontz, Harold & Donnell, Cyril O'. **Principle Of Management : An Analysis of Managerial Fucntions**. New York : McGraw-Hill, 1972.

Maylor, Harvey. **Project Management**. 2nd ed. London : Financial Times Pitman, 1999.

Richey, R.. **The Teoretical and Conceptual Bases of Instructional Design**. New York : Nichols Publishing Company, 1980.

Simon, Herbert A.. **Administrative Behavior**. New York : Macmillian, 1947.

Smith, R. H. & other. **Management : Making Organizations Perform**. New York : macmillan, 1980.

Willer, R. H.. **Leader and Leadership Process**. Boston : Irwin/McGraw-Hill, 1967.

Wilson, K. & Morren, E. B.. **Systems Approach for Improvement in Agriculture and Resource Management**. New York : Macmillan Publishing, 1990.

๓. สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

นายวิฑูณร์ นัยยุติ. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดทางหลวง (เทพราษฎร์รังสรรค์). ๖ ธันวาคม ๒๕๕๗.

นายอุดม คล้ายสังข์. ผู้อำนวยการโรงเรียนคอตัน. ๑๓ ธันวาคม ๒๕๕๗.

นางสุธิดา ทับทิมทอง. ผู้อำนวยการการโรงเรียนวัดตาลเอน (โศภนชนูปถัมภ์). ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๗.

นายลำเพย เย็นมนัส. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดพระขาว (ประชานุเคราะห์). ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๗.

นายธีร์รัฐ สุวรรณศิริรัฐ. ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านบางกระสั้น. ๑ ธันวาคม ๒๕๕๗.

นางพิมพ์ชนา กีรติอมรเกียรติ. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสีกุก (สุ่นสามัคคีราษฎร์วิทยา). ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

นายธงชาติ ป้องกันประเสริฐ. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบางช้ายใน. ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

นายเสรี ปาระแก้ว. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดโคกทอง (บวรวิทยา). ๔ ธันวาคม ๒๕๕๗.
นายประยูร กิจสมุทร. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดมฤคทายวัน. ๘ ธันวาคม ๒๕๕๗.
นายแจ่ม ธาราวร. ผู้อำนวยการโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๓ (วัดบางไทร). ๘ ธันวาคม ๒๕๕๗.
นางสมบูรณ์ แก้วสุวรรณ์. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดราษฎร์บำรุง. ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๗.
นางธนาวรรณ เกิดนาวี. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดทางยาว. ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๗.
นายณรงค์ แย้มประดิษฐ์. ผู้อำนวยการโรงเรียนลาดงาประชาบำรุง. ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๗.
นางอัจฉรา คหินทพงศ์. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดลาดระโหง. ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๗.
นายสุชิน มั่นศิล. ผู้อำนวยการโรงเรียนบางซ้ายวิทยา. ๗ ธันวาคม ๒๕๕๗.
นายดำหริ งิมสันเทียะ. ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒. ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๗.
นายธำรงศักดิ์ สุขศรี. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสามเพลง. ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๗.
นางจุฑามาศ รอดภัย. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดใหญ่ชัยมงคล (ภาวนารังสี). ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๗.
นายสมนึก อ่ำพันธ์. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดจุฬามณี (ชุณหะจันทนประชาสรรค์). ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๗.
นายสุระพล เฉลิมสถาน. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดประดู่ทรงธรรม (จียพันธ์บำรุง). ๖ ธันวาคม ๒๕๕๗.
นายภิรมย์ นันทวงค์. ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑. ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๗.

๔. สนทนากลุ่มเฉพาะ

พระญาณไตรโลก. รองเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เจ้าอาวาสวัดบรมวงศ์อิศรวรารามวรวิหาร. ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.
พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน. รองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา เจ้าอาวาสวัดท่าการ้อง. ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.
พระมหาสม กลฺยาโณ, ดร.. อาจารประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.
พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตฺติปญฺโญ, ดร.. ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.
พระครูสังฆรักษ์ปัญญาพล ปญฺญาพโล. เจ้าอาวาสวัดอโยธยา คณะกรรมการพิจารณาคัดเลือกโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ รุ่นที่ ๕. ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.
ดร.ปฐมพงศ์ ศุภเลิศ. กรรมการที่ปรึกษาโรงเรียนจิระศาสตร์วิทยา อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา. ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.
นางกาญจนา พุฒฉาย. ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑. ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

นางวันทนา ธาราวร. ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒. ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.
นายสมศักดิ์ ชโลธร. ผู้อำนวยการโรงเรียนประตูชัย. ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.
นายอนันต์ ตุรงค์เรือง. อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนวัดพระญาติการาม. ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

ภาคผนวก ก.
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญและหนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

๑) พระครูปริยัติกิตติธำรง, ผศ.ดร.
คณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) พระมหาอำนวย อสุการี, ดร.
อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) ผศ.ดร.เติมศักดิ์ ทองอินทร์
อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔) ผศ.ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช
อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕) อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณีต
อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

งานสารบรรณ
คณะสังคมศาสตร์
รับที่ ๒๓๓
วันที่ ๑๕ ส.ค. ๕๗
เวลา ๑๒.๑๗ น.
ผู้รับ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๔๓๙ วันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ **พระครูปริยัติกิตติธำรง, ผศ.ดร.**

ด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์** ฉายา **ฐิตาโภ** รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดียิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

อนุมัติ/ดำเนินการ

(พระครูปริยัติกิตติธำรง,ผศ.ดร.)
คณบดีคณะสังคมศาสตร์
๑๕ ส.ค. ๕๗

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๓๖๕ วันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระมหาอำนวย อสุการี, ดร.

ด้วย **พระปลัดประดิษฐ์** ฉายา **ฐิตาโภ** รหัสประจำตัวนิสิต **๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดียิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ตรวจแล้ว เห็นสมควรใช้เครื่องมือได้

๑๑ สิงหาคม

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๓๖๕ วันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน **ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เติมศักดิ์ ทองอินทร์**

ด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์** ฉายา **ฐิตาโภ** รหัสประจำตัวนิสิต **๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดียิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ตรวจและแก้ไขเครื่องมือ ๆ แล้ว
เสนอท่านผู้ทรงคุณ
๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๗

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๓๖๕ วันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช

ด้วย พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดียิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

(ผศ.ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช)
ภาควิชารัฐศาสตร์ มจร
15 / ส.ค. / 57

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๓๖๕ วันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณีต

ด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดียิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ตรวจแล้ว

(อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณีต)
๓๑ ก.ค. ๕๗

ภาคผนวก ข.
ผลของการหาค่า IOC

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่า IOC)

เรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ข้อ	รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ผู้เชี่ยวชาญ คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๑. ด้านการบริหารจัดการ									
๑.	โรงเรียนมีการวางแผนในการวางวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย แผนพัฒนาโรงเรียนที่มีจุดเน้นการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒.	โรงเรียนปลูกฝังศรัทธา สร้างเสริมปัญญาในพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นกับบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓.	โรงเรียนแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธและบริหารดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย คือ บ้าน วัด โรงเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๔.	โรงเรียนร่วมมือกับผู้ปกครอง วัด ชุมชน เพื่อพัฒนาผู้เรียนและชุมชนอย่างต่อเนื่อง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๕.	โรงเรียนจัดประชุมเพื่อสร้างความตระหนักและความเข้าใจให้เกิดกับผู้ปกครอง ผู้นำชุมชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้ทราบวัตถุประสงค์และแนวทางปฏิบัติที่มีผลต่อการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๖.	โรงเรียนกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบให้กับบุคลากรของโรงเรียน ปฏิบัติงานตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๗.	โรงเรียนจัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน บ้าน วัด และชุมชน เช่น กิจกรรมวันเด็ก กิจกรรมวันแม่ กิจกรรมปัจฉิมนิเทศ เป็นต้น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๘.	โรงเรียนจัดทำระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เช่น โครงการเยี่ยมบ้านนักเรียน ทุนการศึกษา เป็นต้น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้

ข้อ	รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ผู้เชี่ยวชาญ คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๙.	ชุมชนมีส่วนช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชนและโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง มีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรโรงเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๐.	โรงเรียนได้รับความไว้วางใจเชื่อมั่นศรัทธาและได้รับความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒. ด้านกายภาพ									
๑.	โรงเรียนมีการประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียนได้อย่างเหมาะสม และมองเห็นได้ชัดเจน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒.	โรงเรียนมีการจัดทำป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญคุณธรรมจริยธรรมโดยทั่วไปในบริเวณโรงเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓.	โรงเรียนได้ดำเนินการจัดอาคารสถานที่สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนได้เหมาะแก่การศึกษาเรียนรู้วิถีพุทธ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๔.	โรงเรียนจัดสภาพห้องศึกษาพุทธธรรม ห้องบริหารจิตให้มีความสะอาด ร่มรื่น ปลอดภัย สงบ และใกล้ชิดธรรมชาติ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๕.	โรงเรียนมีการจัดสภาพห้องเรียนได้อย่างเพียงพอและเหมาะสมแก่นักเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๖.	โรงเรียนจัดบริเวณโดยรอบโรงเรียนให้ปราศจากสิ่งเสพติด อบายมุข และสิ่งมัวเมาทุกชนิด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๗.	โรงเรียนมีการจัดเตรียมสถานที่เพื่อทำกิจกรรมกีฬาและการอบรมด้านคุณธรรมเป็นสัดส่วน มีความเหมาะสม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๘.	โรงเรียนกำหนดการแต่งกายของครูและนักเรียนเพื่อส่งเสริมวิถีพุทธ เช่น วันธรรมสวนะ (วันพระ) สวมชุดขาวมาโรงเรียน เป็นต้น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๙.	โรงเรียนมีการปรับปรุงสถานที่เพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้

ข้อ	รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ผู้เชี่ยวชาญ คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๑๐.	โรงเรียนมีการควบคุมดูแลเกี่ยวกับเสียงไม่ให้ดังอึกทึก หรือเปิดเพลงที่ส่งเสริมสมาธิประเทืองปัญญา เป็นต้น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓. ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต									
๑.	โรงเรียนจัดกิจกรรมการเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม เพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตให้แก่ผู้เรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒.	โรงเรียนจัดฝึกอบรมนักเรียน จัดกิจกรรมให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมในชีวิตประจำวันที่กินเป็นอยู่เป็น ดูเป็นฟังเป็นหรือการดำรงชีวิตประจำวัน รู้จักเลือกปฏิบัติในสิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓.	โรงเรียนส่งเสริมกิจกรรมความรับผิดชอบช่วยเหลือดูแลรักษาพัฒนาอาคารสถานที่สาธารณสมบัติและสิ่งแวดล้อมส่วนรวมให้แก่นักเรียนอย่างสม่ำเสมอจนเกิดเป็นนิสัย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๔.	โรงเรียนส่งเสริมการปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนารวมทั้งศาสนพิธีต่างๆ อย่างต่อเนื่องและชี้ให้เห็นคุณค่าของการปฏิบัติกิจกรรมนั้นๆ ควบคู่กันไป	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๕.	โรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมระลึกและศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นประจำและในโอกาสสำคัญจนเป็นวิถีชีวิต	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๖.	โรงเรียนจัดกิจกรรม เช่น กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การกราบพระ การสวดมนต์ทุกวัน การรับศีล กิจกรรมปฏิบัติสมาธิ พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ พิจารณาก่อนรับประทานอาหาร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๗.	โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมและเห็นคุณค่าในการรักษาและสืบทอดพระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้

ข้อ	รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ผู้เชี่ยวชาญ คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๘.	โรงเรียนติดตามพฤติกรรมของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๙.	โรงเรียนสนับสนุนให้บุคลากร นักเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๐.	โรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว และสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนร่วมกันระหว่างผู้ปกครองและโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๔. ด้านการเรียนการสอน									
๑.	โรงเรียนมีการวางแผนการจัดการเรียนรู้โดยบูรณาการพุทธธรรม (สอดแทรกคุณธรรม) หรือ หลักไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒.	โรงเรียนส่งเสริมให้มีการนำหลักธรรมมาเป็นฐานในการคิดวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชีวิตประจำวัน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓.	โรงเรียนมีหลักสูตรโรงเรียน หน่วยการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๔.	โรงเรียนจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองจากแหล่งต่างๆ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๕.	ครูจัดกิจกรรมบริหารจิต กำหนดสติก่อนเรียน ก่อนการแข่งขันกีฬาและก่อนนอนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อประโยชน์ในชีวิตประจำวัน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๖.	ครูจัดหาสื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้แสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๗.	นิมนต์พระสงฆ์หรือเชิญวิทยากรภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนามาสอนนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้

ข้อ	รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ผู้เชี่ยวชาญ คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๘.	โรงเรียนนำนักเรียนไปเรียนรู้ที่วัดหรือศาสนสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๙.	โรงเรียนมีการนิเทศ กำกับ ติดตามการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๐.	โรงเรียนมีการตรวจสอบประเมินผลและเปิดโอกาสให้มีการเสนอแนะแสดงความคิดเห็นอย่างกัลยาณมิตร เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๕. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์									
๑.	โรงเรียนจัดบรรยากาศภายในโรงเรียน ให้เป็นธรรมชาติ มีความร่มรื่น สวยงาม สะอาด และเป็นระเบียบ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒.	โรงเรียนจัดให้มีห้องปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เอื้อต่อการเรียนรู้พระพุทธศาสนา มีความสงบ สะอาด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓.	โรงเรียนจัดให้มีห้องปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีสื่อและอุปกรณ์ที่ทันสมัยและครบครัน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๔.	ครูจัดบรรยากาศขณะเรียนรู้ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม สร้างบรรยากาศการกระตือรือร้น จูงใจ ท้าทายให้อยากรู้ สนุกเพลิดเพลินกับการเรียนรู้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๕.	โรงเรียนส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร อ่อนน้อมถ่อมตน เคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน ทั้งครูและนักเรียน ครูต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อผู้ปกครอง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๖.	โรงเรียนส่งเสริมให้ครูมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิก อบายมุข) ถือศีล ๕ และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้

ข้อ	รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ผู้เชี่ยวชาญ คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๗.	โรงเรียนส่งเสริมให้ครูมีพรหมวิหารธรรม มีความเป็นกัลยาณมิตร มุ่งพัฒนานักเรียนให้เกิดความเจริญงอกงามตามหลักไตรสิกขา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๘.	โรงเรียนส่งเสริมให้ครูมีความรู้และความเข้าใจในการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๙.	ครูและนักเรียน ทักทายกันด้วยการไหว้ มีใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส มีความจริงใจต่อกัน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๐.	โรงเรียนส่งเสริมบุคลากรและนักเรียนให้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้อื่น ส่งเสริมยกย่องเชิดชู ผู้กระทำความดีเป็นประจำ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้

ภาคผนวก ค.
หนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถาม (Try out)

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๕

๒๗ สิงหาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
เรียน **นายบุญรวม สังข์น้อย ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดร่องแซง (กุลไพศาลวิทยา)**
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์** ฉายา **ธิตาโภ** รหัสประจำตัวนิสิต **๕๔๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “**การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา**” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากบุคลากรในหน่วยงานของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๘๑

ภาคผนวก ง.
ผลของการหาค่า Alpha

Scale: ALL VARIABLES

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	30	100.0
	Excluded[a]	0	.0
	Total	30	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.977	50

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
A1	217.33	532.092	.334	.978
A2	217.53	531.844	.382	.978
A3	217.63	518.999	.689	.977
A4	217.87	517.913	.666	.977
A5	217.63	528.792	.404	.978
A6	217.50	529.017	.452	.978
A7	217.57	519.289	.683	.977
A8	217.77	517.633	.554	.978
A9	217.73	519.651	.675	.977
A10	217.83	523.247	.578	.977
B1	217.80	521.200	.638	.977
B2	217.70	523.803	.582	.977
B3	217.70	525.045	.596	.977

B4	217.63	521.826	.809	.977
B5	217.73	513.857	.757	.977
B6	217.57	521.633	.606	.977
B7	217.73	525.720	.575	.977
B8	217.63	526.723	.595	.977
B9	217.63	522.585	.687	.977
B10	217.70	523.183	.756	.977
C1	217.67	521.195	.742	.977
C2	217.73	519.857	.806	.977
C3	217.80	511.200	.800	.977
C4	217.73	515.444	.710	.977
C5	217.90	517.472	.612	.977
C6	217.80	523.959	.596	.977
C7	217.73	509.995	.871	.976
C8	217.90	508.990	.767	.977
C9	217.90	517.817	.680	.977
C10	217.80	515.338	.775	.977
D1	217.77	520.737	.599	.977
D2	217.67	518.782	.648	.977
D3	217.93	512.133	.697	.977
D4	217.90	514.576	.732	.977
D5	217.47	527.844	.507	.977
D6	217.57	523.564	.653	.977
D7	217.67	515.126	.817	.977
D8	217.80	509.062	.817	.977
D9	217.50	522.810	.795	.977
D10	217.53	520.257	.790	.977
E1	217.50	520.534	.790	.977
E2	217.63	521.964	.711	.977
E3	217.77	510.806	.805	.977
E4	217.67	516.230	.727	.977

E5	217.77	506.944	.827	.977
E6	217.50	523.086	.783	.977
E7	217.73	518.133	.790	.977
E8	217.47	522.878	.708	.977
E9	217.77	516.737	.723	.977
E10	217.73	517.375	.698	.977

ภาคผนวก จ.
หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย (แจกแบบสอบถาม)

พื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย (แจกแบบสอบถาม)

๑. โรงเรียนวัดลาดระโหง อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๒. โรงเรียนวัดประดู่ทรงธรรม (จียพันธ์บำรุง) อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๓. โรงเรียนวัดโคกทอง (บวรวิทยา) อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๔. โรงเรียนบางซ้ายวิทยา อำเภอบางซ้าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๕. โรงเรียนวัดทางหลวง (เทพราษฎร์รังสรรค์) อำเภอบางซ้าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๖. โรงเรียนวัดพระขาว (ประชานุเคราะห์) อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๗. โรงเรียนวัดราษฎร์บำรุง อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๘. โรงเรียนวัดมฤคทายวัน อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๙. โรงเรียนวัดสามเพลง อำเภอบางซ้าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๑๐. โรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๓ (วัดบางไทร) อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๑๑. โรงเรียนคอตัน อำเภอบางซ้าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๑๒. โรงเรียนบ้านบางกระสั้น อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๑๓. โรงเรียนลาดงาประชาบำรุง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๑๔. โรงเรียนวัดใหญ่ชัยมงคล (ภาวนารังสี) อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๑๕. โรงเรียนวัดบางซ้ายใน อำเภอบางซ้าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๑๖. โรงเรียนวัดจุฬามณี (ชุณหะจันทนประชาสรรค์) อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๑๗. โรงเรียนวัดตาลเอน (โศภนชนูปถัมภ์) อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๑๘. โรงเรียนวัดทางยาว อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๑๙. โรงเรียนวัดมเหยงค์ อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๒๐. โรงเรียนวัดสีกุก (สุ่นสามัคคีราษฎร์วิทยา) อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๒

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน **ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดลาดระโหง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากบุคลากรในหน่วยงานของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้เป็นในการทำวิจัยครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๓-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๒

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน **ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดประดู่ทรงธรรม (จียพันธ์บำรุง) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากบุคลากรในหน่วยงานของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้เป็นในการทำวิจัยครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๒

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน **ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดโคกทอง (บวรวิทยา) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากบุคลากรในหน่วยงานของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้เป็นในการทำวิจัยครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๒

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน **ผู้อำนวยการโรงเรียนบางช้ายวิทยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์** ฉายา **ฐิตาโภ** รหัสประจำตัวนิสิต **๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **“การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากบุคลากรในหน่วยงานของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้เป็นในการทำวิจัยครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๒

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน **ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดทางหลวง (เทพราษฎร์รังสรรค์) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์** ฉายา **ฐิตาโภ** รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากบุคลากรในหน่วยงานของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้เป็นในการทำวิจัยครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๒

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดพระขาว (ประชานุเคราะห์) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์** ฉายา **ฐิตาโภ** รหัสประจำตัวนิสิต **๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากบุคลากรในหน่วยงานของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้เป็นในการทำวิจัยครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๒

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน **ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสามเพลง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์** ฉายา **ฐิตาโภ** รหัสประจำตัวนิสิต **๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากบุคลากรในหน่วยงานของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้เป็นในการทำวิจัยครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๒

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน **ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดราษฎร์บำรุง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากบุคลากรในหน่วยงานของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้เป็นในการทำวิจัยครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๒

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน **ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดมฤคทายวัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากบุคลากรในหน่วยงานของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้เป็นในการทำวิจัยครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๒

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน **ผู้อำนวยการโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๓ (วัดบางไทร) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากบุคลากรในหน่วยงานของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้เป็นในการทำวิจัยครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๒

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนคอตัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากบุคลากรในหน่วยงานของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้เป็นในการทำวิจัยครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๒

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน **ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านบางกระสั้น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ** รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากบุคลากรในหน่วยงานของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้เป็นในการทำวิจัยครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๒

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน **ผู้อำนวยการโรงเรียนลาดงาประชาบำรุง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากบุคลากรในหน่วยงานของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้เป็นในการทำวิจัยครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๘๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๘ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๒

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดใหญ่ชัยมงคล (ภาวนารังสี) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากบุคลากรในหน่วยงานของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้เป็นในการทำวิจัยครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๒

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน **ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบางซ้ายใน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์** ฉายา **ฐิตาโภ** รหัสประจำตัวนิสิต **๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **“การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากบุคลากรในหน่วยงานของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้เป็นในการทำวิจัยครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๒

โรงเรียนวัดจุฬามณี
รับที่ ๔๓ ๒๕๕๘
วันที่ ๑๓ มค ๒๕๕๘
เวลา ๑๔.๔๔

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน **ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดจุฬามณี (ชุณหะจันทนประชาสรรค์) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากบุคลากรในหน่วยงานของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้เป็นในการทำวิจัยครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๒

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน **ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดตาลเอน (โศภนชนูปถัมภ์) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากบุคลากรในหน่วยงานของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้เป็นในการทำวิจัยครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๒

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน **ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดทางยาว จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากบุคลากรในหน่วยงานของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้เป็นในการทำวิจัยครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๒

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน **ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดมเหยงค์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ** รหัสประจำตัวนิสิต **๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากบุคลากรในหน่วยงานของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้เป็นในการทำวิจัยครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑ ๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๒

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน **ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสีกุก (สุนสามัคคีราษฎร์วิทยา) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์** ฉายา **ฐิตาโภ** รหัสประจำตัวนิสิต **๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากบุคลากรในหน่วยงานของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้เป็นในการทำวิจัยครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ภาคผนวก ฉ.
รายนามผู้ให้ข้อมูลสำคัญและหนังสือขอความอนุเคราะห์เพื่อสัมภาษณ์

รายนามผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑. นายภิรมย์ นันทวงค์
ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต ๑
๒. นายดำหริ งิมสันเทียะ
ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต ๒
๓. นางอัจฉรา คหินทพงศ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดลาดระโหง
๔. นายสุระพล เฉลิมสถาน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดประดู่ทรงธรรม (จียพันธ์บำรุง)
๕. นายเสรี ปาระแก้ว ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดโคกทอง (บวรวิทยา)
๖. นายสุชิน มั่นศิล ผู้อำนวยการโรงเรียนบางซ้ายวิทยา
๗. นายวิฑูณร์ นัยยุติ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดทางหลวง (เทพราษฎร์รังสรรค์)
๘. นายลำเพย เย็นมนัส ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดพระขาว (ประชานุเคราะห์)
๙. นางสมบูรณ์ แก้วสุวรรณ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดราษฎร์บำรุง
๑๐. นายประยูร กิจสมุทร ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดมฤคทายวัน
๑๑. นายธำรงศักดิ์ สุขศรี ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสามเพลง
๑๒. นายแจ่ม ธาราวร ผู้อำนวยการโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๓ (วัดบางไทร)
๑๓. นายอุดม คล้ายสังข์ ผู้อำนวยการโรงเรียนคอตัน
๑๔. นายธีร์รัฐ สุวรรณศิริรัฐ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านบางกระสั้น
๑๕. นายณรงค์ แย้มประดิษฐ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนลาดงาประชาบำรุง
๑๖. นางจุฑามาศ รอดภัย ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดใหญ่ชัยมงคล (ภาวนารังสี)
๑๗. นายธงชาติ ป้องกันประเสริฐ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบางซ้ายใน
๑๘. นายสมนึก อ่ำพันธ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดจุฬามณี (ชุณหะจันทนประชาสรรค์)
๑๙. นางสุธิดา ทับทิมทอง ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดตาลเอน (โศภนชนูปถัมภ์)
๒๐. นางธนาวรรณ เกิดนาวี ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดทางยาว
๒๑. นายสุขเกษม รัชนีกร ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดมเหยงค์
๒๒. นางพิมพ์ชนา กีรติอมรเกียรติ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสีกุก (สุ่นสามัคคีราษฎร์วิทยา)

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๖

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน **นายภิรมย์ นันทวงค์ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต ๑**

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **“การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๖

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน **นายดำหริ งิมสันเทียะ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒**

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์** ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **“การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๖

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน **นางอัจฉรา คหินทพงศ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดลาดระโหง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **“การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๖

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน **นายสุระพล เฉลิมสถาน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดประดู่ทรงธรรม (จียพันธ์บำรุง) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทิงโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๖

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน **นายเสรี ปาระแก้ว ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดโคกทอง (บวรวิทยา) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **“การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๖

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน **นายวิฑูณร์ นัยยุติ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดทางหลวง (เทพราษฎร์รังสรรค์)**
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ** รหัสประจำตัวนิสิต **๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๖

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน นายสุชิน มั่นศิล ผู้อำนวยการโรงเรียนบางช้ายวิทยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๖

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน **นายลำเพย เย็นมนัส ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดพระขาว (ประชานุเคราะห์) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **“การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๖

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน **นางสมบูรณ์ แก้วสุวรรณ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดราษฎร์บำรุง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๖

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน **นายประยูร กิจสมุทร ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดมฤคทายวัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ** รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๖

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน **นายธำรงศักดิ์ สุขศรี ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสามเพลง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ** รหัสประจำตัวนิสิต **๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๖

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน **นายแจ่ม ธาราวร ผู้อำนวยการโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๓ (วัดบางไทร) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๖

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน **นายอุดม คล้ายสังข์ ผู้อำนวยการโรงเรียนคอตัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๖

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน **นายธีร์รัฐ สุวรรณศิริรัฐ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านบางกระสั้น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “**การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา**” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๖

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน **นายณรงค์ แย้มประดิษฐ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนลาดงาประชาบำรุง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ** รหัสประจำตัวนิสิต **๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๖

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๓, ๒๑๓๘

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน **นางจุฑามาศ รอดภัย ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๖

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน **นายธงชาติ ป้องกันประเสริฐ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบางช้ายใน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **“การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๖

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน **นายสมนึก อ่ำพันธ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดจุฬามณี (ชุณหะจันทนประชาสรรค์) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **“การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทิงโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๖

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน **นางสุธิดา ทับทิมทอง ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดตาลเอน (โศภนชนูปถัมภ์) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๖

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน **นางธนาวรรณ เกิดนาวี ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดทางยาว จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ** รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๖

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน **นายสุขเกษม รัชนีกร ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดมเหยงค์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๐๖

๒๗ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน **นางพิมพ์ชนา กีรติอมรเกียรติ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสีกุก (สุ่นสามัคคีราษฎร์วิทยา) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ** รหัสประจำตัวนิสิต **๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ภาคผนวก ช.
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิและหนังสือขอความอนุเคราะห์สนทนากลุ่มเฉพาะ

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิสนทนากลุ่มเฉพาะ

๑. พระญาณไตรโลก
รองเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
เจ้าอาวาสวัดบรมวงศ์อิศรวรารามวรวิหาร

๒. พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน
รองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา
เจ้าอาวาสวัดท่าการ้อง

๓. พระมหาสม กลฺยาโณ, ดร.
อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตฺติปณฺโณ, ดร.
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕. พระครูสังฆรักษ์ปัญญาพล ปณฺณาพโล
คณะกรรมการพิจารณาคัดเลือกโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ
เจ้าอาวาสวัดอโยธยา

๖. ดร.ปฐมพงศ์ ศุภเลิศ
กรรมการที่ปรึกษาโรงเรียนจิระศาสตร์วิทยา
อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

๗. นายสมศักดิ์ ชโลธร
ผู้อำนวยการโรงเรียนประตูชัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๘. นายอนันต์ ตุรงค์เรือง
อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนวัดพระญาติการาม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๙. นางกาญจนา พุตฉาย
ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑

๑๐. นางวันทนา ธาราวร
ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๑

๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

เรื่อง ขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
นมัสการ พระญาณไตรโลก รองเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์** ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดียิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่าน พร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา" ในวันศุกร์ที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๘ เวลา ๑๕.๐๐ น.เป็นต้นไป ณ อาคารปฏิบัติธรรมวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา** หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวัน เวลาและสถานที่ดังกล่าว

นมัสการมาด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๑

๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

เรื่อง ขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
นมัสการ พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน รองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์** ฉายา **ฐิตาโภ** รหัสประจำตัวนิสิต **๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดียิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่าน พร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา" ในวันศุกร์ที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๘ เวลา ๑๕.๐๐ น.เป็นต้นไป ณ อาคารปฏิบัติธรรมวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา** หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวัน เวลาและสถานที่ดังกล่าว

นมัสการมาด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒ ๕๕๑-๕๙๙๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๕๐ **วันที่** ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

เรื่อง ขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นมัสการ พระมหาสม กลฺยาโณ, ดร. อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์

เนื่องด้วย พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดียิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเข้าร่วมการสนทนากลุ่มการสนทนากลุ่มเฉพาะเรื่อง **“การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ในวันศุกร์ ที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๘ เวลา ๑๕.๐๐ น.เป็นต้นไป ณ อาคารปฏิบัติธรรมวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา** หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวัน เวลาและสถานที่ดังกล่าว

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต **โทร/แฟกซ์**๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๕๐ **วันที่** ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

เรื่อง ขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นมัสการ **พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตฺติปญฺโญ, ดร.**
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎี สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์(วังน้อย)

เนื่องด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์** ฉายา **ฐิตาโภ** รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดียิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเข้าร่วมการสนทนากลุ่มการสนทนากลุ่มเฉพาะเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา" ในวันศุกร์ ที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๘ เวลา ๑๕.๐๐ น.เป็นต้นไป ณ อาคารปฏิบัติธรรมวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา** หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวัน เวลาและสถานที่ดังกล่าว

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๑

๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

เรื่อง ขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
นมัสการ พระครูสังฆรักษ์ปัญญาพล ปณฺณาพโล เจ้าอาวาสวัดอโยธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ** รหัสประจำตัวนิสิต **๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดียิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่าน พร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา" ในวันศุกร์ที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๘ เวลา ๑๕.๐๐ น.เป็นต้นไป ณ อาคารปฏิบัติธรรมวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา** หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวัน เวลาและสถานที่ดังกล่าว

นมัสการมาด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๑

๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
เรียน ดร.ปฐมพงศ์ ศุภเลิศ ผู้จัดการโรงเรียนจิระศาสตร์วิทยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดียิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา" ในวันศุกร์ ที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๘ เวลา ๑๕.๐๐ น.เป็นต้นไป ณ อาคารปฏิบัติธรรมวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา** หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวัน เวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๑

๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
เรียน นายสมศักดิ์ ชโลธร ผู้อำนวยการโรงเรียนประตูชัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดียิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา" ในวันศุกร์ ที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๘ เวลา ๑๕.๐๐ น.เป็นต้นไป ณ อาคารปฏิบัติธรรมวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา** หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวัน เวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๔๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๑

๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
เรียน นายอนันต์ ตุรงค์เรือง อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนวัดพระญาติการาม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย **พระปลัดประดิสิษฐ์** ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดียิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา" ในวันศุกร์ ที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๘ เวลา ๑๕.๐๐ น.เป็นต้นไป ณ อาคารปฏิบัติธรรมวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา** หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวัน เวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๑

๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
เรียน นางกาญจนา พุทฉาย ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา"** เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดียิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะเรื่อง "การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา" **ในวันศุกร์ ที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๘ เวลา ๑๕.๐๐ น.เป็นต้นไป ณ อาคารปฏิบัติธรรมวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา** หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวัน เวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

(นางกาญจนา พุทฉาย)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๑

๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
เรียน นางวันทนา ธาราวร ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระปลัดประดิสิษฐ์ ฉายา ฐิตาโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๑๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดียิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะเรื่อง "การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา" ในวันศุกร์ ที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๘ เวลา ๑๕.๐๐ น.เป็นต้นไป ณ อาคารปฏิบัติธรรมวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวัน เวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

อนุเคราะห์เข้าร่วมสนทนา
(นางวันทนา ธาราวร)
ศึกษานิเทศก์ ชำนาญการพิเศษ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
โทรติดต่อ. ๐๘๒-๕๕๑-๕๙๙๑

ภาคผนวก ซ.
เครื่องมือในการวิจัย (แบบสอบถาม)

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง
การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ
ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คำชี้แจง

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อันจะเป็นประโยชน์ในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ทั้งยังสามารถใช้เป็นแนวทางแก้ไขปัญหา อุปสรรค และพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ต่อไป

ข้อมูลที่ได้ จะแปลผลวิจัยในภาพรวม ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลของท่านเป็นความลับ และใช้ประโยชน์เฉพาะการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านหรือหน่วยงานของท่านแต่อย่างใด

แบบสอบถามนี้ แบ่งเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่า คงจะได้รับความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี จึงขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

พระปลัดประดิสิษฐ์ ฐิตาโภ
นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง
การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ
ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

<u>ตอนที่ ๑</u> **สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม**

<u>คำชี้แจง</u> โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อความที่เป็นจริงที่เกี่ยวข้องกับผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. เพศ

☐ ชาย ☐ หญิง

๒. ตำแหน่งหน้าที่

☐ ต่ำกว่า ๒๐ ปี ☐ ๒๑ – ๓๐ ปี
☐ ๓๑ – ๔๐ ปี ☐ ๔๑ – ๕๐ ปี
☐ ๕๑ – ๖๐ ปี

๓. ตำแหน่งหน้าที่

☐ ผู้บริหารโรงเรียน ☐ ครู
☐ บุคลากร ☐ นักเรียน

๔. ระดับการศึกษา

☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี ☐ ปริญญาตรี
☐ สูงกว่าปริญญาตรี

๕. ลักษณะของโรงเรียน

☐ ขนาดเล็ก (จำนวนนักเรียนน้อยกว่า ๑๒๐ คน)
☐ ขนาดกลาง (จำนวนนักเรียน ๑๒๐ – ๓๐๐ คน)
☐ ขนาดใหญ่ (จำนวนนักเรียน ๓๐๑ คนขึ้นไป)

<u>ส่วนที่ ๒</u> การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

<u>คำชี้แจง</u> โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ว่าท่านมีความคิดเห็นในระดับใด ที่ตรงกับสภาพความเป็นจริง โดยกำหนดระดับคะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ใน<u>ระดับมากที่สุด</u>
๔ หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ใน<u>ระดับมาก</u>
๓ หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ใน<u>ระดับปานกลาง</u>
๒ หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ใน<u>ระดับน้อย</u>
๑ หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ใน<u>ระดับน้อยที่สุด</u>

ข้อ	รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ระดับของการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑. ด้านการบริหารจัดการ						
๑.	โรงเรียนมีการวางแผนในการวางวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย แผนพัฒนาโรงเรียนที่มีจุดเน้นการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ					
๒.	โรงเรียนปลูกฝังศรัทธา สร้างเสริมปัญญาในพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นกับบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง					
๓.	โรงเรียนแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน แต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธและบริหารดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย คือ บ้าน วัด โรงเรียน					
๔.	โรงเรียนร่วมมือกับผู้ปกครอง วัด ชุมชน เพื่อพัฒนาผู้เรียนและชุมชนอย่างต่อเนื่อง					
๕.	โรงเรียนจัดประชุมเพื่อสร้างความตระหนักและความเข้าใจให้เกิดกับผู้ปกครอง ผู้นำชุมชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้ทราบวัตถุประสงค์และแนวทางปฏิบัติที่มีผลต่อการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ					
๖.	โรงเรียนกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบให้กับบุคลากรของโรงเรียน ปฏิบัติงานตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ					
๗.	โรงเรียนจัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน บ้าน วัด และชุมชน เช่น กิจกรรมวันเด็ก กิจกรรมวันแม่ กิจกรรมปัจฉิมนิเทศ เป็นต้น					
๘.	โรงเรียนจัดทำระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เช่น โครงการเยี่ยมบ้านนักเรียน ทุนการศึกษา เป็นต้น					
๙.	ชุมชนมีส่วนช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชนและโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง มีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรโรงเรียน					

ข้อ	รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ระดับของการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑๐.	โรงเรียนได้รับความไว้วางใจเชื่อมั่นศรัทธาและได้รับความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง					
๒. ด้านกายภาพ						
๑.	โรงเรียนมีการประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียนได้อย่างเหมาะสม และมองเห็นได้ชัดเจน					
๒.	โรงเรียนมีการจัดทำป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญคุณธรรมจริยธรรมโดยทั่วไปในบริเวณโรงเรียน					
๓.	โรงเรียนได้ดำเนินการจัดอาคารสถานที่สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนได้เหมาะแก่การศึกษาเรียนรู้วิถีพุทธ					
๔.	โรงเรียนจัดสภาพห้องศึกษาพุทธธรรม ห้องบริหารจิตให้มีความสะอาด ร่มรื่น ปลอดภัย สงบ และใกล้ชิดธรรมชาติ					
๕.	โรงเรียนมีการจัดสภาพห้องเรียนได้อย่างเพียงพอและเหมาะสมแก่นักเรียน					
๖.	โรงเรียนจัดบริเวณโดยรอบโรงเรียนให้ปราศจากสิ่งเสพติด อบายมุข และสิ่งมัวเมาทุกชนิด					
๗.	โรงเรียนมีการจัดเตรียมสถานที่เพื่อทำกิจกรรมกีฬาและการอบรมด้านคุณธรรมเป็นสัดส่วน มีความเหมาะสม					
๘.	โรงเรียนกำหนดการแต่งกายของครูและนักเรียนเพื่อส่งเสริมวิถีพุทธ เช่น วันธรรมสวนะ (วันพระ) สวมชุดขาวมาโรงเรียน เป็นต้น					
๙.	โรงเรียนมีการปรับปรุงสถานที่เพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน					
๑๐.	โรงเรียนมีการควบคุมดูแลเกี่ยวกับเสียงไม่ให้ดังอึกทึก หรือเปิดเพลงที่ส่งเสริมสมาธิ ประเทืองปัญญา เป็นต้น					

ข้อ	รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ระดับของการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๓. ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต						
๑.	โรงเรียนมีแผนจัดกิจกรรมการเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม เพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตให้แก่ผู้เรียน					
๒.	โรงเรียนจัดฝึกอบรมนักเรียน จัดกิจกรรมให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมในชีวิตประจำวันที่กินเป็นอยู่เป็น ดูเป็นฟังเป็นหรือการดำรงชีวิตประจำวัน รู้จักเลือกปฏิบัติในสิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน					
๓.	โรงเรียนส่งเสริมกิจกรรมความรับผิดชอบช่วยเหลือดูแลรักษาพัฒนาอาคารสถานที่สาธารณสมบัติและสิ่งแวดล้อมส่วนรวมให้แก่นักเรียนอย่างสม่ำเสมอจนเกิดเป็นนิสัย					
๔.	โรงเรียนส่งเสริมการปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนารวมทั้งศาสนพิธีต่างๆ อย่างต่อเนื่องและชี้ให้เห็นคุณค่าของการปฏิบัติกิจกรรมนั้นๆ ควบคู่กันไป					
๕.	โรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมระลึกและศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นประจำและในโอกาสสำคัญจนเป็นวิถีชีวิต					
๖.	โรงเรียนจัดกิจกรรม เช่น กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การกราบพระ การสวดมนต์ทุกวัน การรับศีล กิจกรรมปฏิบัติสมาธิ พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ พิจารณาก่อนรับประทานอาหาร					
๗.	โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมและเห็นคุณค่าในการรักษาและสืบทอดพระพุทธศาสนา					
๘.	โรงเรียนติดตามพฤติกรรมของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ					
๙.	โรงเรียนสนับสนุนให้บุคลากร นักเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา					

ข้อ	รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ระดับของการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑๐.	โรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว และสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนร่วมกันระหว่างผู้ปกครองและโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ					
๔. ด้านการเรียนการสอน						
๑.	โรงเรียนมีการวางแผนการจัดการเรียนรู้ โดยบูรณาการพุทธธรรม (สอดแทรกคุณธรรม) หรือหลักไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน					
๒.	โรงเรียนส่งเสริมให้มีการนำหลักธรรมมาเป็นฐานในการคิดวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชีวิตประจำวัน					
๓.	โรงเรียนมีหลักสูตรโรงเรียน หน่วยการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้					
๔.	โรงเรียนจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองจากแหล่งต่างๆ					
๕.	ครูจัดกิจกรรมบริหารจิต กำหนดสติก่อนเรียน ก่อนการแข่งขันกีฬาและก่อนนอนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อประโยชน์ในชีวิตประจำวัน					
๖.	ครูจัดหาสื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้แสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอ					
๗.	นิมนต์พระสงฆ์หรือเชิญวิทยากรภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนามาสอนนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ					
๘.	โรงเรียนนำนักเรียนไปเรียนรู้ที่วัดหรือศาสนสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง					
๙.	โรงเรียนมีการนิเทศ กำกับ ติดตามการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง					
๑๐.	โรงเรียนมีการตรวจสอบประเมินผลและเปิดโอกาสให้มีการเสนอแนะแสดงความคิดเห็นอย่างกัลยาณมิตร เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง					

ข้อ	รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ระดับของการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๕. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์						
๑.	โรงเรียนจัดบรรยากาศภายในโรงเรียน ให้เป็นธรรมชาติ มีความร่มรื่น สวยงาม สะอาด และเป็นระเบียบ					
๒.	โรงเรียนจัดให้มีห้องปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เอื้อต่อการเรียนรู้พระพุทธศาสนา มีความสงบ สะอาด					
๓.	โรงเรียนจัดให้มีห้องปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีสื่อและอุปกรณ์ที่ทันสมัยและครบครัน					
๔.	ครูจัดบรรยากาศขณะเรียนรู้ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม สร้างบรรยากาศการกระตือรือร้น จูงใจ ท้าทายให้อยากรู้ สนุกเพลิดเพลินกับการเรียนรู้					
๕.	ครูและนักเรียน ทักทายกันด้วยการไหว้ มีใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส มีความจริงใจต่อกัน					
๖.	โรงเรียนส่งเสริมให้ครูมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิก อบายมุข) ถือศีล ๕ และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี					
๗.	โรงเรียนส่งเสริมให้ครูมีพรหมวิหารธรรม มีความเป็นกัลยาณมิตร มุ่งพัฒนานักเรียนให้เกิดความเจริญงอกงามตามหลักไตรสิกขา					
๘.	โรงเรียนส่งเสริมให้ครูมีความรู้และความเข้าใจในการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา					
๙.	โรงเรียนส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร อ่อนน้อมถ่อมตน เคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน ทั้งครูและนักเรียน ครูต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อผู้ปกครอง					
๑๐.	โรงเรียนส่งเสริมบุคลากรและนักเรียนให้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้อื่น ส่งเสริมยกย่องเชิดชู ผู้กระทำความดีเป็นประจำ					

<u>ส่วนที่ ๓</u> แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

<u>คำชี้แจง</u> ให้ท่านแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เพื่อใช้ในการปรับปรุงการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ต่อไป

ด้านกายภาพ

ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต

ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

ด้านการเรียนการสอน

ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์

ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

ด้านการบริหารจัดการ

ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ตอบแบบสอบถาม

* * * * * * * * * * * * * * * *

ภาคผนวก ฌ.
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์
เรื่อง
การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ
ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คำชี้แจง

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อันจะเป็นประโยชน์ในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ทั้งยังสามารถใช้เป็นแนวทางแก้ไขปัญหา อุปสรรค และพัฒนาระบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ต่อไป

แบบสัมภาษณ์นี้ แบ่งเป็น ๒ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ข้อมูลที่ได้ จะแปลผลวิจัยในภาพรวม ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลของท่านเป็นความลับ และใช้ประโยชน์เฉพาะการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านหรือหน่วยงานของท่านแต่อย่างใด

ผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่า คงจะได้รับความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสัมภาษณ์ เป็นอย่างดี จึงขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

พระปลัดประดิสิษฐ์ จิตาโภ
นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตอนที่ ๑ ข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

ตำแหน่ง.....

สถานที่ทำงาน.....

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

เริ่มสัมภาษณ์เวลา.....ถึงเวลา.....รวม.....นาที/ชั่วโมง

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑. ท่านคิดว่า หัวใจสำคัญในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ คืออะไร?
๒. ท่านคิดว่า รูปแบบหรือกระบวนการการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในที่ใช้อยู่มีข้อดี/จุดเด่น อย่างไร?
๓. ท่านคิดว่า รูปแบบหรือกระบวนการการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในที่ใช้อยู่มีข้อเสีย/จุดด้อย อย่างไร?
๔. ท่านคิดว่า รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม เป็นอย่างไร?
๕. ท่านคิดว่า รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่วนใดที่ควรมีการปรับปรุงหรือเพิ่มเติม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น?
๖. ท่านมีวิธีการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านกายภาพ อย่างไร?
๗. ท่านมีวิธีการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต อย่างไร?
๘. ท่านมีวิธีการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านการเรียนการสอน อย่างไร?
๙. ท่านมีวิธีการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ อย่างไร?
๑๐. ท่านมีวิธีการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านการบริหารจัดการ อย่างไร?
๑๑. ท่านใช้หลักธรรมใดบ้าง ในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธให้มีประสิทธิภาพ และผลที่ได้รับ เป็นอย่างไร?

๑๒. ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในด้านกายภาพ ได้แก่อะไรบ้าง?
๑๓. ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ได้แก่อะไรบ้าง?
๑๔. ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในด้านการเรียนการสอน ได้แก่อะไรบ้าง?
๑๕. ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ได้แก่อะไรบ้าง?
๑๖. ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในด้านการบริหารจัดการ ได้แก่อะไรบ้าง?
๑๗. ท่านมีวิธีการหรือการบริหารจัดการกับปัญหาและอุปสรรคเหล่านั้น อย่างไรบ้าง?

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	:	พระปลัดประดิสิษฐ์ จิตาโภ (ประคองสาย)
เกิด	:	วันพุธ ที่ ๑๑ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๐
สถานที่เกิด	:	เลขที่ ๓๗ หมู่ที่ ๗ ตำบลปากกราน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
การศึกษา	:	ประถมศึกษา - โรงเรียนราษฎร์สงเคราะห์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
	:	มัธยมศึกษาตอนต้น - โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
	:	ประกาศนียบัตรวิชาชีพ - สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตพระนครศรีอยุธยา วาสุกรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
	:	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง - สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตพระนครศรีอยุธยา วาสุกรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
	:	พุทธศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รุ่น ๕๖ พ.ศ. ๒๕๕๓
	:	รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ สาขาวิชาบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พ.ศ. ๒๕๕๔
	:	พุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รุ่น ๒๒ พ.ศ. ๒๕๕๕
	:	ประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) รุ่นที่ ๑๐
	:	นักธรรมชั้นเอก
	:	ประโยค ๑ – ๒
อุปสมบท	:	วันที่ ๒๑ เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๔๕
สังกัด	:	วัดสำเภาล่ม (ทำใหม่) ตำบลปากกราน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
หน้าที่	:	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสำเภาล่ม
	:	เลขานุการเจ้าคณะตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา
	:	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
ที่อยู่ปัจจุบัน	:	วัดสำเภาล่ม (ทำใหม่) ตำบลปากกราน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โทร. ๐๘ – ๒๕๕๑ – ๕๙๙๑